JOSEP TORRAS I BAGES

OBRES COMPLETES

Volum II

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

El doctor Josep Torras i Bages (1846-1916), bisbe de Vic, ha estat, en certa manera, el patriarca espiritual de la Catalunya moderna i les seves obres han constituït durant molts anys una mena de llibre de capçalera dels cristians catalans.

En aquest volum oferim un conjunt important d'escrits sobre «regionalisme» (apèndixs a *La Tradició Catalana*, *Consideracions sociològiques sobre el regionalisme*, etc); les conferències agrupades sota l'epígraf d'*Estètiques*, d'un gran interès i que exerciren una influència considerable al seu moment; les conferències sobre *La formació del caràcter*, i un parell d'al·legats contra l'escola neutra i en defensa de la llibertat de la vida religiosa, significatius de la mentalitat de l'autor.

Obres completes de Torras i Bages

Biblioteca Abat Oliba, 39

JOSEP TORRAS I BAGES

OBRES COMPLETES

Volum II

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
1986

Primera edició, gener de 1986
© Hereus de Josep Torras i Bages
ISBN 84-7202-747-3
Dip. leg. B. 38.772-1985
Impremta de Montserrat

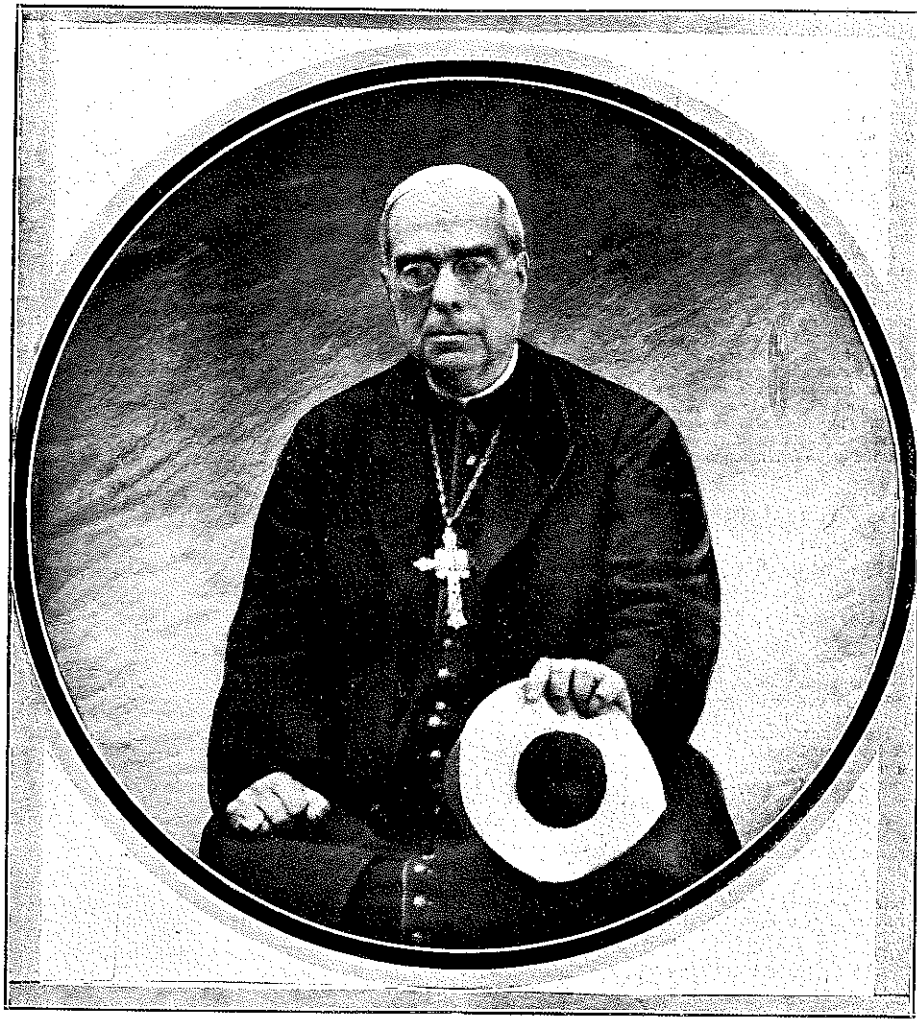

JOSEP TORRAS I BAGES, BISBE DE VIC

I. ASSAIGS

(continuació)

APÈNDIXS
A «LA TRADICIÓ CATALANA»

DE «LA IGLÉSIA I EL REGIONALISME» *

La qüestió del Regionalisme és indubtable que al present té importància pràctica: ja no és un deliciós somni de poeta, ni una reconstrucció imaginativa d'un aficionat a les investigacions històriques, o un invent d'una intelligència utòpica, amiga de plans socials *a priori;* en totes les nacions, fins en la que fou tipus i exemplar de l'unitarisme, la França, dins de la debilitat del gran cos polític de l'Estat modern, es percep altra volta la palpitació de la vida de comarca o regional. Aquesta quedà ofegada per la força de l'organisme polític; les grans entitats modernes han tingut sos dies de glòria i de poder, mes al present ha tocat ja per elles l'hora de la decadència; llur falta de força i fins d'intelligència és evident, per lo qual bo és que cada u pensi en arreglar-se bonament a casa seva; i com els assumptes temporals estan lligats estretament amb els espirituals, creiem que la present qüestió,

* Petita introducció i article final de la sèrie d'articles que sota el títol *La Iglésia i el Regionalisme* va ésser publicada en «La Veu del Montserrat» (1887), i que en ésser incorporada a *La Tradició Catalana* deixarà de figurar en aquest llibre.

en la forma que pensem presentar-la, ha d'ocupar també la intel·ligència dels homes d'Església, i demés la de tots aquells que posseeixen força racional per a penetrar fins al fons de les coses.

Epíleg

Qui hagi llegit les consideracions sobre aquesta matèria en els articles anteriors, creiem que evidentment veurà la demostració de l'objecte que ens havem en ells proposat: la Església no és antitètica al Regionalisme; al revés, ama i practica aquesta forma, i és base segura del Regionalisme harmònic.

Aquest estudi era necessari. La suggestió sectària pren el disfràs de lo més noble i simpàtic a la humana naturalesa per a oprimir-la i si fos possible destruir-la. Els temps moderns han vist i veuen encara la persecució en nom de la llibertat, i l'embrutiment de la intel·ligència, per medi d'un materialisme sistemàtic, en nom de la ciència i de la ilustració. Havem nosaltres volgut amb nostres flaques forces prevenir qualsevol objecció que en nom del Regionalisme volgués fer-se contra la Església, evidenciar que si algú rebutgés l'auxili d'aquesta Mare universal de civilització temporal i de salvació eterna, fóra, no perquè la Iglesia no sigui utilíssima al Regionalisme, sinó perquè és incompatible amb la secta que s'alimenta de la supèrbia i la sensualitat; no hi ha, doncs, conflicte entre la Església i el Regionalisme, ans bé natural aliança i mútua amistat; mes el conflicte de la secta amb la Església és mortal, com el del cranc amb la musculatura i organisme del cos humà.

Havem parlat molt clar en aquests articles, perquè així ens ho inspira la nostra naturalesa essencialment catalana i la gràcia cristiana que en nostres cors habita; mes per aqueixos mateixos títols parlem amb amor a tothom de quants cerquen el bé del país, i parlem el llenguatge adequat a les cir-

cumstàncies de l'esperit de cada u. Qui no estigui fort en la fe, haurà trobat un discórrer basat en l'experiència; qui no tingui forces per a enlairar-se en la regió de la Revelació, veurà en el fet l'evidència de la doctrina; qui desgraciadament no senti en son cor l'amor a la religió nacional, que forma part de la vida de la pàtria, que és com un element que *redundat in substantiam* d'ella, almenys no rebutjarà l'auxili d'aquesta sobrenatural institució, que no té més raó d'ésser, ni existeix per altre motiu que per a fer bé al poble, tenint per regla de conducta llurs pastors el morir en cas necessari per la salut dels seus. Tota prevenció, mala intel·ligència o errada idea, que sobre aquest punt tingui el catalanista, tenim la seguretat de que amb el temps desapareixerà: *potentior enim omnium est sapientia;* mes la secta, disfressant-se amb el nom de pàtria, és a dir, usant la sentència de sant Pau, Satanàs disfressant-se d'àngel de llum, pretendrà seguir els camins que han portat a l'Europa contemporània, a pesar de la portentosa grandesa moderna, a l'avenc de la dissolució social i de la mort. El fals naturalisme en cap forma és més repugnant que en la regionalista. L'actual naturalisme és el deshonest; és a dir, és no tapar ni reprimir en la naturalesa el que nostres primers pares, després de llur prevaricació, ensenyaren a sos descendents, que devien reprimir i amagar. El deshonest és més repugnant en la família que fora d'ella; la insubordinació tant carnal com espiritual (ambdues fan una sola) són més monstruoses i dissolvents i de més desastrosos efectes en la regió, que no pas en una gran entitat política; més fàcilment es corromp un rieró que no pas un riu caudalós.

¿Qui deu, doncs, encarregar-se de l'educació nacional? ¿Inspirarà al catalanisme el nihilisme modern, o bé el principi cristià?

Per aquells, per a qui constitueixi qüestió l'anterior pregunta, que no en constitueix per l'home catòlic, la resolució creiem que és clara, evident i difícil de capgirar: tothom entre nosaltres afirma l'excel·lència de l'esperit català, si no ho

fes ja no fóra catalanista; que l'esperit català és essencialment cristià, tampoc ningú ho pot posar racionalment en dubte, luego la continuació d'aquest esperit és imprescindible; així com és de sentit comú la necessitat d'eliminar tot lo que a ell sigui contradictori. Per desgràcia el sentit comú queda sovint ofegat per la vanitat i demés passions exaltades per la secta, i així veiem a molts perdre el temps volent conjuminar i pastar ingredients entre si tan oposats com el foc i l'aigua, i fer d'aquella massa impossible una nova regió catalana segons l'última moda.

DE «INFLUENCIA MORALITZADORA DEL REGIONALISME»*

Escrites temps enrera algunes consideracions sobre el lligam natural entre el Regionalisme i la Religió, que feliçment professem els catalans, i l'auxili que el Regionalisme i la Iglésia l'un a l'altra poden dar-se; considerada la natural aliança entre l'organització i fins la substància de la nostra Llei cristiana amb la forma social que anomenem *regionalista,* en el que pertoca a la creença i a la pràctica de la pietat i servei de Déu: volem ara completar aquell estudi investigant la influència que el Regionalisme exerceix sobre la moralitat dels homes, en quant a la recta direcció d'aquells interiors estímuls que anomenem *sentiments* i que el nostre Angèlic Mestre compara, en el que ateny a l'ànima, als membres del cos, puix són els medis d'obrar de nostre esperit. L'èxit de l'operació humana depèn totalment de la disciplina dels sentiments i passions. Vegem, doncs, si el Regionalisme pot ésser un element d'educació d'aqueixes forces humanes.

* Breu prefaci i conclusió de la sèrie d'articles que sota el títol general *Influència moralitzadora del Regionalisme* fou publicada en «La Veu del Montserrat» (1888), i que va ésser inclosa a *La Tradició Catalana,* sense que hi figuressin aquests fragments.

CONCLUSIÓ

És evident a tothom que l'oligarquia parlamentària, o sigui el despotisme egoista dels partits, que al present no és el despotisme d'un principi absolut, sinó d'una illimitada concupiscència, ha estat mil vegades més contrària a la vida regionalista que no pas l'antic poder reial. Havem arribat a la més cruel anihilació, i a ella contribueixen inconscientment molts homes, d'altra part amants de Catalunya, portats de la corrent general i d'una moda lleugeríssima que argüeix en llurs seguidors la falta de consciència del que val la pàtria regió; i el desconeixement de l'estat de descomposició en què es troba l'actual sistema polític. ¿És el regionalisme una esperança dins de l'estat escèptic, estèril i sense esperances de la política moderna? La regió que va reapareixent ¿presenta signes de vitalitat?

És indubtable. L'amor a la regió vigoritzant la literatura i les arts expressives del sentiment estètic amb l'esperit característic del país; el dret, les institucions indígenes, la mateixa vida comarcana amb senyals de despertar-se als cops que contínuament rep de la gent política; el fredíssim desengany que tothom té d'aquesta oligarquia que sols pensa en profit personal, i la convicció de que el país s'ha de salvar a si mateix, donen a nostre entendre la certitud de l'existència, sisquera al present sigui sols rudimentària, d'una vida pròpia i característica de la regió en l'ordre especulatiu i en l'ordre pràctic, fent ambdues coses el que en podríem dir el constitutiu essencial de la persona moral.

De les observacions que fins ara havem fet, de l'anàlisi practicat en els elements que integren el Regionalisme, i de la virtualitat que enclouen, se'n dedueix clarament que Catalunya conté el que constitueix una persona moral, que és la base de la persona jurídica. On hi ha pensament i voluntat s'hi troba el constitutiu de la persona, i això precisament havem trobat que s'encontra en la nostra regió. Argüeix un pensament català l'existència d'una literatura i d'unes arts amb el

segell característic de la terra, pensament que no és una importació estrangera, sinó producció indígena, sostinguda pels elements essencials del país, i continuació del pensament nacional que ha informat la nostra terra des de que s'anomena i és Catalunya.

Si hi ha un pensament, deu haver-hi una voluntat, així ho ensenya la recta filosofia; a l'ordre especulatiu ha de correspondre un ordre pràctic; a la literatura i a les arts, quan gosen de vida real i pròpia, per força ha de seguir una existència regional que es manifesta en costums i institucions igualment pròpies; i així veiem a Catalunya treballar amb energia per a conservar les relíquies de sa vida civil i manifestar demés senyals d'eixamplar aquesta vida que avui queda tan reduïda. El nexe entre l'ordre especulatiu i el pràctic en la vida d'un país és tan necessari, que tothom sap que la literatura i l'art d'un poble s'estronquen quan aqueix perd la vida; i no allegueem exemples històrics per l'evidència de la cosa. Si el poble ha mort, no pot obrar; si obra, si busca el desenrotllament de si mateix, si no vol viure a obs d'altre, sinó de son propi treball, si no es refia més que de sa pròpia activitat i s'aferra a son modo d'ésser, i això avui dia d'un modo més o menys enèrgic passa a Catalunya, aquest poble en realitat viu.

Mes aquí convé fer una observació. La substància nacional està no solament amenaçada del parlamentarisme, sinó també del cosmopolitisme revolucionari, enemic essencial del regionalisme. És aquest assumpte, per molt que se n'hagi parlat, un camp en el qual encara no s'hi han plantat fites, i si bé es cert que el mort no ha de reviure, perquè això és impossible, també ho és que havem d'admetre com a cosa sagrada, a la que no ha de tocar la mà de l'home, el que forma l'essència o substància del poble, en virtut de la qual aquest és el que és. Mal és que un rei absolut o un parlament, en virtut d'un decret o llei, vulguin desfer la regió; però és encara pitjor la polvorització nihilista dels revolucionaris, despreciadors de la naturalesa. Nosaltres, a pe-

sar de la nostra insignificança, volem concloure determinant quals són a nostre parer les afrontacions del Regionalisme, les fites que tanquen el sagrat terme de la pàtria regió, essent salvaguàrdia de sa existència contra les pretensions invasores del centralisme polític i del nihilisme revolucionari.

1. És necessari admetre d'existència d'una substància nacional invariable, per més que, naturalment, hi haurà variació en el ser accidental del país, per raó de la mai interrompuda successió del temps, i diferència de circumstàncies.

2. Conseqüència de l'anterior. El vot, en qualsevol de ses formes, no és omnipotent. Com no ho és el poder reial, tampoc ho és el poder popular, i menys encara el magí teòric dels ideòlegs. Una disposició, ja d'un, ja de molts, contra el que forma el constitutiu essencial de la regió, és un atemptat contra ella.

3. Abolició de la majoria numèrica, perquè el regionalista, admetent una substància regional, *eo ipso* declara que el dret no és un produït de la voluntat dels ciutadans. Qui no pensa així, ja no és regionalista, puix la regió desapareixeria després d'una votació general en favor del centralisme.

4. La declaració del dret no pertany a quiscun ciutadà, el dret és un profit de tothom, mes la facultat de declararlo és un ministeri que exigeix capacitat. L'aigua de nostres fonts i de nostres rius ha de regar tots els camps, mes no pot rajar en tots ells. La declaració del dret, doncs, l'han de fer els òrgans socials indicats per la pròpia naturalesa de les coses.

5. Corollari de l'anterior. Desaparició dels partits polítics, i per tant de la pugna entre els ciutadans, perquè la regió no ha d'estar organitzada en banderies manades per quefes a manera d'exèrcits que es van a combatre els uns als altres; sinó que l'organisme és el que ensenya la mateixa naturalesa, famílies, municipis i comarques; associacions eclesiàstiques, literàries, agrícoles, industrials, etc.

6. Postulat de tota la doctrina. L'adveniment del Regionalisme no ha d'ésser fruit d'una revolució, sinó conseqüèn-

cia del treball perseverant, intel·ligent i desinteressat de la regió en contrast amb el desgavell, falta de criteri i desenfrenats apetits del Centralisme. Ha d'imposar-se, no per la força, sinó per sa pròpia virtualitat, al país, sobre les actuals ruïnes del modern i ja decrèpit parlamentarisme.

Tal és nostre modo de pensar sobre el Regionalisme, i ens ha mogut a publicar-lo solament l'amor que portem al nostre país. Les *heretgies*, és a dir, les segregacions que porta el diferent modo de pensar en una matèria entre els que es proposen un idèntic fi, són sempre deplorables, i el millor modo d'evitar-les és fer evident i palpable dit fi o objecte.

El Regionalisme té per objecte un fet real i present que és la regió; doncs no ens devem apartar d'ell. No és una qüestió històrica o de filosofia especulativa, sinó de ciència positiva. No ens devem, doncs, enamorar del passat ni de l'esdevenidor, per més que se'ls hagi de tenir en compte, sinó del present; recordem-nos de la faula d'Isop, d'aquell astròleg que contemplant els estels, sense adonar-se d'on posava els peus, caigué en el pou. És clar que havem de tenir un ideal, i aquest és el perfeccionament de Catalunya; enamorar-se d'un sistema que hem concebut i voler-lo aplicar a la regió, és enamorar-se de si mateix, no de Catalunya; no és ésser regionalista, sinó egoista. L'evitar parlar de Déu, com si els fes por, tal com ho fan alguns catalanistes, no porta a res positiu i pràctic; sempre els verdaders governants i que han sabut manejar pobles han invocat a Déu, i ara mateix el príncep de Bismarck acaba de donar d'això una bona lliçó als seus col·legues catòlics d'Europa. La naturalesa i la història donen els carreus per l'edificació del casal de la pàtria regió, mes lo que els ha de juntar i donar fixesa és l'argamassa de la fe, unificadora per naturalesa i per gràcia. Els irlandesos, exemplars per la invencible constància en l'amor a la fe i al país, en aquest mes de gener, durant les festes del Jubileu Pontifici, sots la benedicció del Papa, amb terra portada d'Irlanda, del mateix sepulcre de sant Patrici, començaren a Roma l'edificació d'una iglésia nacional, símbol i consagració de la

inalterable fidelitat de l'antiga Hibèrnia al centre de la Unitat cristiana; així mai deixa d'ésser per tots els catalans l'altíssim monestir de Nostra Senyora de Montserrat far de fe i de caritat que els guia en tots els camins de la vida; i la restaurada basílica de Santa Maria de Ripoll, protesta de reconeixement i fidelitat de l'actual generació a sa pròpia nissaga religiosíssima i heroica. Sempre havem cregut ésser cosa convenientíssima i santa el suscitar l'esperit regional, mes la nostra convicció queda confirmada amb l'exemple de la Sede Apostòlica, on per regions acuden tots els pobles d'Europa, amb particular agrado del Cap de la Cristiandat que amb ells es *regionalitza;* però més que tot és penyora segura d'encert pel catòlic l'opinió favorable al Regionalisme manifestada pel nostre sapientíssim i prudent Pontífice, d'una manera tan delicada com expressiva, en sa famosa carta escrita al Cardenal Secretari d'Estat el dia 15 de juny de l'any 1887. La Iglésia mai s'és declarada en contra de cap sistema polític ni social, mentre aquests no es posin en oposició amb ella. És com un riu caudalosíssim que travessa un gran continent, que quan passa entre muntanyes és estret i fondo, quan travessa plans és ample; mes el caudal és sempre el mateix. Així la divina institució de la Iglésia no és, en relació amb la societat civil, ni monàrquica ni republicana; no és aristocràtica ni democràtica: és humana. Assentada en la roca incommovible, esperant el judici final de Crist, contempla les passions i capritxos dels homes i els assenyala sempre la Creu de la Redempció, ajudant a qualsevol situació social, per més que sigui filla del delicte, per a atènyer sa perfecció. Mes aquesta divina i amorosa indiferència envers totes les formes passatgeres de la societat humana, no priva a la Iglésia de manifestar predilecció per lo que és com base natural d'aquella, i el centre de gravetat que li fa mantenir l'equilibri, el Regionalisme, amb qui la Iglésia posseix consemblança d'estructura i fins, en llurs ordres respectius, consemblança d'amor a la naturalesa: per això nosaltres creiem que l'esperit regionalista que es va multiplicant, si serva sa pròpia

puresa, si no es corromp amb males influències forasteres, ha d'ésser benèfic tant temporal com espiritualment, mereixent les benediccions de la Iglésia segelladora indispensable de tota forma social, destinada a tenir molta durada.

«LE RÉGIME MODERNE»

Insubstitució dels cossos espontanis: l'Estat no pot suplir-los; e. g.: la família, la universitat, la Iglésia, la beneficència, etc. Incapacitat de l'Estat per a tals funcions. — (Seria bo que veiessis l'Herbert Spencer.)

La Iglésia és la universal humanitat unida per la fe i per una direcció i règim espiritual. — La matèria, segons els escolàstics, està determinada *ad unum;* l'esperit conté diferents formes, cada nou pensament és una nova forma de l'esperit; d'aquí és que els règims polítics fundats amb un fi material siguin centralistes, la glòria d'un imperi, el predomini d'una raça; els règims amb fi espiritual, el manteniment de la independència, de la pau, de la justícia, deixen desenrotllar-se els òrgans naturals. — Els membres o òrgans administratius o polítics, províncies, universitats, assistència benèfica oficials, etc., són creatures de l'Estat; els antics i eterns cossos espontanis de les regions, fundacions, administració popular, institucions indígenes, etc., nascudes lliurement, sense pressió de ningú més que de les conviccions de l'esperit, eren creatures naturals. — Això no és de Taine.

La degeneració dels òrgans naturals, les imposicions, transformacions i abusos introduïts feren que ens anegués sa importància, ses arrels vives, son origen natural i sa naturalesa permanent. La desviació féu que se les considerés radicalment vicioses. — L'organisme social avui s'elabora des del cim o cúpula oblidant el principi escolàstic: *Quod est pri-*

mum in intentione est ultimum in executione. La labor social natural és començar pels òrgans, corresponent a les necessitats naturals; al revés, quan els elabora l'Estat, ho fa en benefici seu.

El socialismo es una consecuencia del contrato social de Rousseau, principio generador del liberalismo, ya que, formada la sociedad y proviniendo todo derecho de la Convención, no se comprende que *nadie pacte* que los demás serán ricos y él pobre.

Napoleón demolió la antigua forma europea, mejor dicho, acabó de demoler, implantando la uniformidad intentada por la monarquía absoluta, que se embebió el espíritu clásico, que la Revolución francesa llevó más adelante y él, el célebre conquistador y legislador, al colmo. Su sistema administrativo, su código civil, su organización eclesiástica y universitaria que uniformó la vida pública y social para tomarla enteramente en sus manos, quiso introducirla como los romanos sus leyes, según su frase, no sólo en los países que le estaban sujetos, sino aun también en los aliados. Pensó destruir todo resabio de la Edad Media, toda reminiscencia de feudalismo, toda interposición entre su autoridad y las últimas capas sociales. — Hasta aquí Taine, lib. 2.º — (A la inmensa demolición ha seguido una sociedad informe, que lucha para darse forma, y los esfuerzos del que trabaja en pro de la sociedad deben dirigirse a mejorar la materia social, o sea el hombre *materia prima,* y al advenimiento de la forma natural y cristiana, propia del linaje humano en alto grado de desarrollo y de multiplicación. La forma natural, la prevista por los profetas y predicada por Cristo como *desideratum* y correspondiente a la dignidad humana, es la popular y en lo posible de igualdad entre los hombres.)

Describe Taine cómo la Revolución, o sea Napoleón, restablece las tres funciones sociales indispensables: el culto, la beneficencia y la instrucción. Lo hace mezquinamente: *Cependant il a garde dans son cabinet, sous sa main et pour*

lui seul, des trois clefs des trois appareils; c'est lui, que désormais... distribue à son gré la lumière, l'air, la chaleur... monopole par lequel il s'est fait l'arbitre de leurs besoins.

Introducción

En nuestros días, todo estudio social ha de venir a parar a la cuestión obrera. Todas las otras se achican y pierden de vista al lado de esta cuestión internacional, que atañe a todo el mundo civilzado, y a la cual propiamente podemos llamar católica, o sea universal. En el curso de la humanidad por la tierra sobreviven dificultades, aparecen conflictos; hoy la historia, la tradición civilizada, trastornada, enmarañada por haber caído elementos viejos, aparecido otros nuevos, disipándose ciertos sentimientos, ha vuelto al caos primitivo, la materia social busca forma y no la encuentra. No es un nudo que se corta o se deshace. Suscita la Providencia una espada poderosa, y corta la dificultad de una manera cruenta pero ahora la materia social está averiada y descompuesta. ¿Fue, pues, un contrasentido escribir *La Tradició Catalana?* No en el sentido en que lo hicimos, pues estudiamos principalmente el espíritu de la tradición, no la forma. — La civilización desarrollada y extendida, la humanidad multiplicada y en todos sus miembros más estrechamente unida, forma como una masa inmensa destinada a un mero ser social. La humanidad ha adquirido importancia, y los hombres individuales (grandes hombres) han disminuido. Se han nivelado. — Nunca el hombre reflexivo ha debido ser menos conservador que ahora. ¿Qué querrá conservar? Las instituciones políticas no gozan de la confianza ni de la simpatía de nadie, ha pasado ya su hora; las clases sociales están averiadas, los ricos olvidan su misión, los obreros encendidos por concupiscencias desenfrenadas e informados de ideas falsas. Estamos abocados a una transformación, y el hombre reflexivo sólo debe empeñarse en salvar lo impres-

cindible, los principios eternos, los principios que no tienen fin, que comenzaron con el mundo: religión, familia, propiedad, región. *La personne collective est, autant qu'une personne individuelle, complète et définie, indépendante et distincte de l'État; au même titre que la personne individuelle, elle a son cercle propre d'initiative et d'action, son domaine au part, qui est la chose privée. De son côté l'État a le sien, qui est la chose publique; ainsi, par nature, les deux cercles sont séparés, il ne faut donc pas que l'un des deux ronge et empiète sur l'autre* (pág. 367)... *Rester une personne, tel est le premier intérêt et le premier droit de toutes les personnes, individuelles ou collectives, partant, des sociétés locales, et de l'État lui-même, il doit prendre garde d'abdiquer et prendre garde d'usurper* (pág. 368). Havent provat en *La Tradició Catalana* que érem una persona moral i per tant jurídica, i no solament una circumscripció o divisió administrativa, o una malla del filat, deurien els homes de lleis estudiar ara quin organisme li vindria bé, donades les actuals circumstàncies. — ¿Es posible en el estado presente la práctica del Regionalismo? No, a nuestro entender. La disolución ha llegado al colmo, tanto en el terreno de la ley como en el de las costumbres; y por esto a su organización ha de preceder una época de propaganda, de buenos ejemplos, y más que todo, dada la naturaleza humna, tan ciega muchas veces, los escarmientos que a los mismos intereses materiales va a traer el exceso de la centralización, como hace años los trae en el orden moral. — ¿Qué pueden ser nuestros municipios rurales, abandonados por sus propietarios, en manos de simples jornaleros, cuya dirección espiritual, que antes tenía el párroco, está en manos del cacique, o bien del agente revolucionario? ¿Qué pueden ser nuestras villas, perdido el hábito gubernamental, perdida la tradición, materializadas sus clases de menestrales y propietarios? — El regionalismo, pues, ha de empezar por un apostolado. — Mi libro *La Tradició Catalana* es el lazo de unión entre Taine y Santo Tomás. *Le patriotisme local a été tué du premier coup, à l'origine*

par la destruction des provinces, etcétera. *(Le Régime moderne,* página 396.)

Capítol I [1]

Gènesi de la forma del poble català: antecedents històrics, esperit d'independència en els temps romans.[2] Importància molt secundària de la raça, per l'extraordinària facilitat de modificar-se tota raça segons les circumstàncies geogràfiques, històriques, i sobretot segons les doctrines i creences que professa.[3] Circumstàncies geogràfiques: les muntanyes i el mar fortifiquen a l'home i li donen l'hàbit del treball, principi d'innombrables béns, i especialment la dignitat de la independència; la ingratitud del terreny dóna tenacitat i perseverança. Circumstàncies històriques: l'esperit pràctic i grave dels romans queda depurat de les impureses sensuals de la decadència, per la dura penalitat de la reconquista i el record pràctic del càstig de Déu que sofrí aquella civilització. La tradició literària conservada en els monestirs mai s'estronca. 1) L'oposició dels filosops, jueus i àrabs aviven l'activitat intellectual, i obliguen a desplegar els recursos de la intelligència, per a salvar i fonamentar la veritat de la doctrina; 2) l'aplicació al treball fomenta la importància de l'element popular, quedant bo i anullada la influència feudal en la generalitat del país, *màxime* en les poblacions, i aquests dos elements donen per resultat la formació d'un caràcter altament racional, independent, creient i noblement democràtic. (El pensament català és clar i senzill; no són gent d'ufana —Jaume I— no ama embrancar-se.) Aquests elements són fecundants, formant d'ells un ser homogeni, la unitat d'esperit, pels frares predicadors i menors,

1. Relacionat amb els dos primers capítols de *La Tradició Catalana.*
2. V. Pasqual.
3. V. els apunts sobre l'Almirall.

que apareixen tenint un esperit idèntic al del poble català. Ells donen la forma a Catalunya, com els monjos a Anglaterra. Esperit racional i pràctic dels predicadors Puigventós, Pau Cristià i sobretot sant Ramon. Esperit democràtic dels frares menors. Sant Francesc i els Consellers de Barcelona. Manera racional com es vingué a Catalunya a la unitat de pensament. Sant Ramon i Don Jaume són els verdaders Pares de la Pàtria. Gent assentada, pràctica, enemiga d'estèrils divagacions especulatives, i, no obstant, amiga de buscar el fonament racional de les coses, el qual fa sòlid i constant el caràcter. El paral·lelisme entre la fe i la raó, l'harmonia entre la matèria i l'esperit, aquell tenir l'un ull posat en la divinitat i l'altre en la humanitat, la traça en saber obrir curs per entre els terrenys de nova formació al majestuós riu de la pàtria tradició perquè no es corrompi, l'apropiar-se lo foraster de vera utilitat, convertint-ho en substància pròpia; tot això ens fou empeltat per aquell admirable criteri dominicà. Sobre l'elaboració d'elements forasters fixar-se en l'arquitectura i en la legislació, que aquí prengueren forma pròpia, senzillesa en la gòtica; modificació de la llibertat de testar pels costums jurídics dels testaments.

DE «ELS JOCS FLORALS I LES CORRENTS MAÇÒNIQUES» *

En uns articles publicats temps enrera en el present setmanari ja provàrem que el maçonisme no sols era un pecat *contra naturam,* sinó demés també *contra patriam.* Mes les poètiques festes del mes de maig, florit aniversari de la rea-

* Petit prefaci de l'article *Catalanisme i Maçonisme,* publicat en «La Veu del Montserrat» (15 de maig de 1886), que no figura en el capítol *Els Jocs Florals i les corrents maçòniques* de *La Tradició Catalana.*

parició del catalanisme en l'esfera de la vida pública i literària d'una banda, i d'altra el coneixement ja vulgar que avui tenim de que entre els benemèrits catalanistes n'hi ha alguns que són peixos grossos de la secta, són un motiu de tristesa dins de la patriòtica alegria per l'ànim reflexiu, com ho és pel pagès veure la luxosa vinya amenaçada pel núvol de la llagosta. Perquè no hi ha més: davant del tribunal dels principis maçònics l'esperit català ha d'ésser condemnat a mort. Veus aquí, doncs, per què volem reflexionar un moment sobre la incompatible coexistència dels dos principis, català i maçònic, perquè és impossible que un mateix poble estigui animat per dos esperits contradictoris.

El sagrat arbre de la nació catalana té tres branques: la pàtria, la fe i l'amor, que són els noms de les tres virtuts que designen l'amor al país, l'amor a Déu, l'amor a la família. Doncs el principi maçònic mata de soca i d'arrel el nostre lema, inspirada fórmula comprensiva dels tres sentiments fonamentals de l'humà llinatge no viciat.

L'ERNEST RENAN I EN POMPEU GENER*

Des de París, en data del 22 d'octubre proppassat, en Pompeu Gener escriu a la revista «L'Avenç» un estudi intitulat *Ernest Renan, íntim.* No el creiem d'interès científic d'actualitat, perquè el Renan és d'ahir i ja rancieja. El món modern ama la forma positiva, i fins prescindint de que l'antic clergue de Sant Sulpici no posseeix ni les grandioses, encara que errades, mires humanitàries d'en Saint-Simon, ni l'esperit científic de l'August Comte, al costat dels quals sempre serà una petita figura en la història dels heterodoxos del present segle, per falta d'originalitat en el pensament, sa mística fofa, sa mitologia retòrica, sa religió pompàtica i buida, el fan en el fons un nihilista manso i ben tractat, que no és simpàtic als nihilistes fers, ni a la gent que cerca solament la delectació sensual, ni als científics que estudien només la naturalesa bruta o material; per tots els quals la *catedral laica,* és a dir, l'*opus* literari del Bisbe laic, com li diu en Pompeu Gener, mai ha estat més, amb tot i la gràcia de sa forma,

* Refutació de l'escrit *Ernest Renan, íntim,* que el senyor Pompeu Gener, antic condeixeble del Doctor Torras a l'Institut de Segona Ensenyança, va publicar a la revista «L'Avenç». És inserida a «La Veu de Catalunya» de l'11 de desembre de 1892 (any II, núm. 50).

que una camàndula. Emperò escrit en llengua catalana aquest compendi de la doctrina religiosa d'en Renan, per un literat de la nostra terra resident a París, i havent-lo estampat en una revista d'ací, per més que les seves idees hagin estat cent voltes rebatudes des de l'antic i gran orientalista sant Jeroni fins al vivent Vigouroux, quant menys força científica posseeixen, més son mortificants del poble cristià, i exigeixen declarar al públic llur falta de soliditat i la contradicció i falsedat que enclouen.

En Pompeu Gener s'enfada perquè a Espanya es té a en Renan sols per un heresiarca.[1] Doncs ¿per què vol que se'l tinga? No sols en aquesta península, sinó que a tot arreu, així com a l'home que porta plets se li diu advocat, i al qui fa medecines i ungüents se li diu apotecari, al qui s'aparta i vol fer apartar els altres de la via general i comuna de la creença se'l té per heretge. I en Gener, que assistia, junt amb el qui aquestes linies escriu, a les lliçons de grec en aquest Institut, sap que a tal aplicació del mot no li falta propietat etimològica. A més, ¿què vol dir el nom de bisbe laic, amb què ell bateja el seu mestre, sinó bisbe bord o fals? I això ¿no és ésser heresiarca? «La teologia era la clau de volta de la seva especulació», diu en Pompeu; i, en efecte, el temperament d'en Renan, com el d'en Gener, són més a propòsit per la creença que no pas per la demostració; del primer afirma el segon que tot ho creia, el sí i el no, i ambdós, tot rebutjant la religió cristiana, és a dir, la creença general del món civilitzat, tenen son menjaret predilecte en el parlar de religió, i sembla voler fundar-ne una de nova. Però aquests dos modernistes no han sabut trobar el pols al nostre segle. Segons en Pompeu, la religió del Renan no és pel comú de

1. El mateix Pompeu al tractar d'en Renan no hi veu més que l'heresiarca, es pot dir que ni anomena el filòleg; i la secta, al glorificar-lo, per confessió pròpia, ho ha fet per sa campanya anticristiana. En quant a importància filosòfica, la té mínima: la història de la Ciència filosòfica no l'anomenarà.

la gent, és pròpia solament dels privilegiats, «qui saben veure la síntesi suprema»; i el segle nostre tira a la democràcia, i els esforços dels homes de bé volen estendre, en lo possible, a tota la massa social els beneficis propis de la vida humana, segons la llavor escampada pel diví Sembrador de Natzaret; trobant-se el Cristianisme, en el present moment històric, en una de les etapes més solemnes i fecundes de sa divina predestinació sobre la terra.

Anem ja a fer la crítica de la doctrina de Renan, segons l'exposició que amb tant d'amor ne dóna l'elegant escriptor de «L'Avenç». La forma usada per en Pompeu Gener, la naturalesa del present periòdic, el destinar-se al comú dels lectors, ens impedeixen d'usar la forma científica en aquest article. En Gener conta que el Renan, a qui ell consultà un capítol sobre *el mal*, li contestà que ses observacions devien ésser de viva veu, puix per escrit se necessitarien volums enters; i, en efecte, el nostre eruditíssim Eiximenis escriví un espantós infòlio sobre l'assumpte a què dedicà un capítol en Pompeu: així sobre els punts que aquest toca en el curt estudi que publica en «L'Avenç», s'han escrit més volums dels que bastarien per a fer una grossa biblioteca; però ell ha volgut, més que no pas publicar una disquisició científica, fer un escrit de propaganda de son ideal religiós, per lo qual nosaltres, amb idèntica mira, fondrem en el gresol del sentit comú racional, anant *per breviorem viam, el dogma, la moral, l'oració* de la religió d'en Renan, que tan fervorosament professa el nostre paisà, per a veure quina substància deixen.

I

Dogma. — El principi fonamental de la doctrina religiosa d'en Renan és com un ressò d'Hegel, a qui August Comte trobava massa metafísic i de cap profit per sa doctrina positivista; el principi de la identitat absoluta, en la forma més crua, era el primer article de les creences de l'ex-seminarista

de Sant Sulpici; per ell tots eren sants: «Sant Pau... Mahoma... Calví... i mil altres que podrien citar-se, tots eren per ell sants, si bé que de segon ordre, però sants al fi.» «Això profundament sentit per en Renan, era lo que el feia alabar al mateix temps coses que es contradiuen, tendències que pel comú de la gent són incompatibles»... totes les quals «contribueixen a la perfecció, a la formació de Déu».

Amb sols llegir les precedents línies basta per a comprendre quant sens cap fonament en Pompeu Gener afirma que en Renan era «l'encarnació del sentit universalista, cosmopolita i humanitari que avui regna». El principi universal i humà és el principi de contradicció, és a dir, que el sí i el no són incompatibles, que una cosa no pot ser i no ser en un mateix temps. En virtut d'aquest principi ha judicat sempre l'enteniment humà; i en la vida comuna, *no filosòfica,* al qui diu que dos contraris són idèntics se'l té per boig; i el Pompeu Gener, en Renan i l'Hegel, quan baixen de la trípode i viuen com els altres homes, així mateix procedeixen. Però escoltem al Pompeu: «La paraula *veritat,* com la paraula *bé,* el filosop no la interpreta com l'home vulgar.» És a dir, que aquests neocivilitzadors pensen que el pa de la intelligència, que és la Veritat, és sols pels savis; doctrina que es toca i unifica amb aquella sostinguda per algú dels més savis filosops de la Grècia, civilització que absorbeix l'esperit d'en Renan, que afirmava que hi havia homes que es diferenciaven poc de les bèsties, predestinats a l'esclavitud, i altres a la llibertat. Però la doctrina aquesta dóna per tot, puix per ella, si vols, la veritat no existeix, si vols ho és tot; no hi ha mentides, no hi ha illusions, no hi ha errors, tu mateix te la fas i te la desfàs: «La veritat està en nosaltres.» I lo mateix digues del *bé.* Amb aquest principi en Pompeu no governaria sa casa i família, ni sisquera a si mateix: l'abolició de la humanitat, perquè aquelles són condicions indispensables a sa existència, i si bé minvades pel pecat, existeixen i existiran sempre en el cor de l'home. Aquesta és la llei de la naturalesa; i els qui pràcticament segueixen els deliris, repro-

ducció d'antics illuminatismes, que tant exalça en Pompeu, sempre, mentre a la humanitat en massa no se li giri el cervell, i això no succeirà mai, seran tinguts per boigs o criminals. La depressió de l'element racional de l'home per causa de la força dels desenfrenats apetits, o les desviacions que sofreixi per les illusions inconsistents de la imaginació, no constituiran mai la justícia i la veritat; podrà haver-hi qui digui, com el Segimon de *La vida es sueño*:

Nada me parece justo
en siendo contra mi gusto,

però la societat humana i tots els homes particulars, lliures de preocupacions antinaturals i sectàries, creuran en l'existència de la Veritat i de la Justícia, en cercament d'elles dirigiran les seves obres, i el testimoni íntim de la consciència els aplaudirà quan les segueixin i els punyirà quan les dessegueixin; i si es trobés algú insensible a aquests estímuls interns, el sentit comú dels homes l'assenyalaria com un monstre.

Pensa ara, lector, quin és el sentit universalista i humanitari de la doctrina d'en Renan, tan escanyolida i reduïda a quatre literats, al costat del sentit universalista i humanitari de la Iglésia catòlica, estesa per tot el món, comprenent homes de totes les races, llengües, condicions i estats, que ha d'ésser predicada *omni creaturae*, i formar de tota la humanitat una unitat íntima, espiritual i amorosa, segons el precepte del diví Fundador.

Paraules, paraules i sempre paraules. Tal ha estat en tot temps l'heretgia i tal continua essent en el segle XIX. Les interminables qüestions i faules dels heretges de què es queixava sant Pau, aquells debats de paraules que alçaven, segons la bella frase d'altre apòstol,[1] una gran escumera de confusions, continua en els nostres dies. L'heretgia no progressa, sempre és la mateixa. «Res d'esperit de secta, de raça, de

1. Judes, XIII.

nació i fins d'escola», diu d'en Renan el nostre Pompeu, com en to d'oposició a la Iglésia; i mentrestant Aquesta, silenciosament i a despeses de la sang i de la suor de sos fills, ensenya els camins de la Veritat i de la Justícia, a races, a sectes i a nacions salvatges i miserables, de les quals fugiren amb paor i fàstic els perfumats deixebles de l'apòstata bretó.

JESUCRIST li fa falta al Renan, com fa falta a tots els homes que d'Ell s'aparten: és el contrapès de la humanitat, necessari perquè aquesta servi l'equilibri. Segons Renan, Jesucrist fou poc filosop; i, en efecte, l'amabilíssim Natzarè no fou ni filosop, ni poeta, ni sociòleg, perquè era Déu; i en son plànol de restauració humana volgué que aquesta fos feta per la humanitat aidada per Déu. En Renan no comprèn la missió del Crist, i per això desbarra quan d'Ell tracta. Crist no vingué a fundar una filosofia, ni a ensenyar una poesia, ni a donar el pla d'un Estat polític; tingué la missió de víctima satisfactòria, volgué obrar una redempció mitjançant la qual efectués la restauració humana. Per això deia [1] que no venia a desfer la Llei, sinó a completar-la, i, per tant, la filosofia, l'art, la ciència, la sociologia cristianes, cercaren per fonament, no extravagants illuminacions, no les fantàstiques teories que bullen dins del cervell dels ideòlegs antics i moderns, sinó la mateixa naturalesa humana. D'aquí que el benefici de Crist s'estengui a tots els sers que d'aquesta naturalesa participen, de des dels genis, com sant Agustí, sant Tomàs, el Dant Alighieri i tants d'altres, fins als cecs, als muts, als idiotes dels hospicis cristians. Pensa ara, lector, si és universalista i humanitari el nostre Crist. Desconeguda per Renan la missió de Jesucrist, se troba en un verdader conflicte. Li professa, segons diu en Pompeu, una gran amor, però no pot deixar d'ésser una amor irracional. En efecte, l'acusa, amb raó, de que creia «en el poder sobrenatural de la seva presència»; i nosaltres ara preguntem al Renan o a son fervorós

1. Mateu, V. 17.

deixeble: Si el Crist era un home que es fingia Déu, això és, un impostor, ¿és digne de l'amor de l'esperit humà? Però en Renan té un sistema lògic de gran comoditat: negat el principi de contradicció, després de dir sí, por dir no, i així mai l'atrapareu. Escriví ell la vida del «nostre jove Déu», s'entusiasmà amb la poesia que circuïa sa Persona; però si un dia en Pompeu Gener, tornant de les muntanyes de Suïssa, no de fer penitència, li explica les raons d'en Canneval per a provar que Jesús no havia existit realment, sinó que fou inventat, amb tota la història de la Passió i Mort, després del Concili de Nicea; ell, en Renan, que tant havia estudiat els principis del Cristianisme, i coneixia existent ja tota una literatura d'abans de Concili informada de la vida de Jesús de Natzaret, trobarà una sortida excellent per a no renyir amb l'Anticrist de Ginebra, responent, tot bonatxàs, segons ens conta en Pompeu: «És lo mateix: hauria d'haver existit, és a dir, ha existit, puix un altre l'ha concebut, i el que l'ha concebut era un igual a ell.» Aneu ara a disputar amb uns homes que així prescindeixen de les lleis del raciocini, podent de sobte canviar impunement de conviccions. Tal volta això explica la mala voluntat que en Renan i en Pompeu Gener tenen contra sant Pau, i que ens ha cridat seriosament l'atenció. El segon engega una porció de dicteris contra el gran Apòstol: migrat, lleig, egoista, apassionat, i no li diu garrell, com suposa que ho era algun antic hagiògraf, sens dubte perquè no ho sabia; mes de son desgraciat físic no se n'amaga pas sant Pau; *praesentia autem corporis infirma,* diu de si mateix.[1] En quant a ses qualitats morals, a l'Esperit de Déu que l'animava, no cal parlar-ne: basta llegir les seves cartes i considerar el gran miracle de que «aquest jueu migrat, egoista, dur, apassionat, agressiu, lleig, intolerant» i, a més, pobre, dominés la bella i sàvia Grècia en poc temps, la fes una de les més florides províncies del Regne de Crist. Però

1. II Corintis, X, 10.

és clar que l'esperit d'en Renan i d'en Pompeu no poden lligar amb l'eperit de sant Pau. Un esperit convençut, determinat, abnegat, heroic, disposat al martiri, encès d'una amor immensa envers els homes, un dels primers tal volta que empleà el mot φιλαντρωπια,[1] filantrop de debò, de sentiments tendríssims, com se'n pot convèncer qualsevol llegint les seves cartes, predicant i practicant el sacrifici, no encaixa amb certa civilització que creix en les riberes del Sena, que professa la màxima de que vivim per a regalar-nos i de que convé ser egoistes; essent això, segons en Pompeu, tota la finalitat humana. Aquesta civilització disminueix l'home; la de sant Pau el multiplica, fent créixer l'energia humana. Amb intraduïble eloqüència diu sant Agustí que les passions salvatges del gran Apòstol indicaven que, un cop disciplinades, seria home d'exuberant fertilitat d'esperit, i ¿com voleu que amb aquest gegant de la humanitat puguin lligar els epicurians que alegrement es passegen pels bulevards de París?[2]

1. Titus, III, 4. La Vulgata tradueix *humanitas*, però en el text grec és filantropia, i aplica aquesta noble qualitat, d'amor als homes, a Déu, al revestir-se de la nostra carn, per a obrar la redempció; i, no obstant, la secta s'ha apropiat aquesta paraula tan cristiana, consagrada per l'excels ús que en féu el gran Apòstol.

2. En Pompeu Gener parla molt resoltament, però mai sol donar proves dels fets històrics que allega; així en la nota diu que «Sant Pau anava sempre acompanyat de dues dones que li feien de secretari». No sabem d'on ha tret la notícia de les tals secretàries; lo que consta certament és que la carta *ad Romanos* l'escriví, dictant l'Apòstol, un tal Tertius, puix diu (cap. XVI, v. 22): *Us saludo jo, Tertius, que he escrit la carta.* D'igual manera, referint-se al Canneval, diu en Pompeu que «els quatre Evangelis ortodoxos són com si diguéssim: Un m'ha dit, que es diu, que han dit..., és a dir, són sols documents escrits per algú que feia referència a un altre que li havia contat la vida del Messies». I, no obstant, molt personalment parla sant Joan (capítol XIX, v. 35) quan, després de referir la mort de Jesucrist, Senyor nostre, afegeix: *El qui ho veié en dóna testimoni i son testimoni és verdader. I ell sap que diu la veritat*; i en el capítol XXXI, verset 24, acabant de contar unes paraules que li dirigí Jesús, escriu: *Aquest és el deixeble qui dóna testimoni d'aquestes coses i ha escrit això.* De lo qual es desprèn que en Pompeu coneix sols els Evangelis, i la Bíblia en general, per lo que en diuen sos enemics, i que la lec-

II

Moral. — Segons el deixeble català, però de vida parisenca, que ens predica la doctrina religiosa de son mestre Renan, *el fi de la moral és el Plaer.* «L'ideal de la moral ha canviat», afegeix; i, per tant, ell parla amb menyspreu de la moral catòlica i amb envejosa admiració de la moral d'Epicur, i dels costums de la «Roma dels festins i dels opulents patricis (aconsellem al Pompeu que llegeixi a Juvenal, en quals sàtires ell, cristià encara que no vulgui, veurà com els gentils que no havien perdut el seny pensaven d'aquells costums), de l'esplendidesa dels califes Omeiades, de les corts d'amor de la Provença i de la Catalunya, de les corrompudes i sensuals repúbliques italianes», etc. Res «de cohibir la natural expansió de l'home». La refutació d'aquesta desgavellada teoria la trobarà Pompeu feta amb admirable intuïció artística en *La febre d'or*, que acaba de publicar qui sens dubte li és prou conegut. Vegi on portaren les *naturals expansions* de l'home al Gil Foix, i consideri aquelles paraules de la filla d'aquest quan acabats, per la ruïna econòmica, els festins i l'esplendidesa, que en Pompeu considera com a fons de moralitat, se delecta en respirar «aquest bau de família que l'interès havia esvaït de casa i que la humilitat i les penes ens tornen com una compensació del cel».[1] Creiem fermament que en Pompeu no segueix al peu de la lletra la moral que predica, ni la desitja per a les famílies que estima, i fins afegirem que no n'ha meditat les conseqüències; i que si mira amb menyspreu la moral catòlica, que és la moral natural i eterna defensada i fortalescuda per la revelació, és perquè no coneix son fonament filosòfic. La moral catòlica es funda en la justícia: és a dir, vol l'ordre i equilibri entre tots els instints de la naturalesa humana, la subjecció de la part animal a la

tura dels nostres llibres sagrats li és gairebé estranya, cosa bastant imperdonable en un dogmatitzant.

1. Vol. III, pàg. 314.

part racional, que és la qui deu manar, i fugint d'exageracions, afirma amb l'incomparable Ausiàs March que

Entre els extrems al mig virtut atura.[1]

I penetrant un misteri que en Pompeu no ha sabut veure, admetent el goig com una finalitat pròxima de la vida humana, el gran poeta català ensenya, seguint la doctrina catòlica, com i quant el bé i el deleit s'identifiquen:

Delit o bé sols ordre els departeix,
delit és bo en tots fets naturals
sinó en l'hom quan passa en els brutals.
car en tal cas natura dessegueix.[2]

Perquè el fi immediat de la vida humana, segons la doctrina catòlica, no és el turment, com pensa en Pompeu; al revés, és també un goig superior que el bon Jesús llegà als seus deixebles, i que constitueix i constituirà sempre el patrimoni d'aquells que de veres segueixin la norma de vida ensenyada pel Redemptor. «Jo us deixo la pau, jo us dono la meva pau, que el món no us pot donar».[3] ¿Què ha fet l'Oller en tota la seva novella, sens intenció tal volta, i sols sí seguint lleialment la visió artística i l'observació social, sinó demostrar que les humanes concupiscències són una *febre*, com digué, abans que ell, l'ilustre sant Ambròs. que ha d'ésser tractada degudament si es vol estalviar un cataclisme? I en virtut d'aquest mateix principi el gran sant Tomàs, amb la claredat que el caracteritza, ensenya que la penitència cristiana és una dieta, mediant la qual les desordenades passions s'aplaquen, evitant així els conflictes i confusions que d'altra manera produirien. L'últim fi de l'home és sobrenatural i ex-

1. *Cants morals*, II.
2. Ibídem, IX.
3. Joan, XIV, 27.

tramundà, mes hi ha d'arribar mediant la pràctica de la virtut, la qual constitueix per l'home com un manantial de superior deleit, i li procura una pau, un goig intern que es sobreposa a les contrarietats externes: cèlica felicitat que posseeixen els individus i les famílies cristians.

Però en Pompeu parla de la teologia catòlica sens que mai tal volta n'hagi fullejat un compendi. Així diu que «la generació compareixia com un pecat; el menjar bé, com un delicte; el pensar, com una heretgia».

¿Sabria dir-nos en quin autor aprovat per la santa Mare Iglésia ha llegit tals barbaritats? Perquè les tres sentències, que escriu com a doctrina catòlica, són tres heretgies com una casa; i fixant-nos en la primera, perquè la naturalesa del present periòdic no és científica, sinó popular, i no permet, per tant, llargues dissertacions, li direm que precisament el pecat de luxúria, a què alludeix, prové i té tota la raó d'ésser de contrariar directa o indirectament la gran llei de la humana generació, *lex Creatoris,* com li deia Tertullià, qui la tracta amb un respecte major del que, tot edificat, en Pompeu suposa que li guardava l'autor de *L'Abbesse de Jouarre,* mal rebuda com a fastigosa per públics que no estan pas compostos de gent escrupolosa. Però anem ja a considerar com l'esperit d'en Renan prenia solaç amb el tracte i comunicació de les coses divines, i veurem que si per les expansions de la carn era exigent, per les de l'esperit, amb poca cosa s'acontentava: amb una cataplasma de flors retòriques.

III

Oració. — Havem dit que l'esperit d'en Renan, així com també el de son deixeble Pompeu Gener, era més dispost a la creença que no pas a la demostració, opinió que, en altres termes, també tenia respecte del primer, segons ens diu en Pompeu, son «antic company Paul Bourget». Era «un home enamorat de l'execució, de la forma artística, i que ho aplau-

dia tot, lo blanc i lo negre, per tal que fos ben presentat». És a dir, que per ell la reflexió sobre si un principi era admissible o no, era lo de menys, i com tots els il·luminats es guiava per la imaginació, més que no pas pel judici. I així ho demostra el tros que, per via d'apèndix, segueix a l'estudi d'en Pompeu. En efecte, l'Ernest Renan conta la seva conversió, en una anada que féu a Atenes, sobre el «turó sagrat» de l'Acròpolis, on passava llargues hores, que per ell «eren hores de pregària»; allí, en una revelació que tingué, es penedí de sa vida passada, «s'avergonyí d'haver sacrificat a un ideal menys pur», i internament féu «com una confessió general» i de son cor contrit eixí una pregària.

L'arenga que dirigeix als déus i a les deesses és una nova edició, corregida segons la retòrica del segle XIX, de la que hauria pogut fer en els bons temps hel·lènics, i en dia de festa lluïda, el summe sacerdot a l'oferir un sacrifici solemne. Sols que hi falta la sinceritat. Es plany d'aquell «petit jueu lleig —açò és, sant Pau—, parlant el grec dels sirians, que vingué aquí i va recórrer els teus atris sense comprendre't..., aquest petit jueu ha reeixit». I imitant el càntic del *Gloria in excelsis* que els catòlics dirigim al Summe Senyor de tots les coses, a la Veritat eterna i increada que s'ha volgut revelar als homes, entona la següent deprecació a les mortes concepcions d'un panteisme ja ranci:

> «Tu sola ets jove, ¡oh Cora!; tu sola ets pura, ¡oh Verge!; tu sola ets sana, ¡oh Igie!; tu sola ets forta, ¡oh Victòria!... ¡Saviesa, tu, a qui Zeus va infantar després d'haver-se encollit dintre ell mateix!... Energia de Zeus..., fes de nosaltres uns espiritualistes complets... El món no serà salvat sinó tornant a tu... Correm-hi, vinguem-hi fent colla...»

L'oració procedeix d'un instint, i tot instint suposa una necessitat. Així el nostre diví Mestre ens ensenya una oració, el *Parenostre*, amb la qual, principalment, la humanitat civilitzada, per espai de dinou segles, ha satisfet aquesta necessitat sublim de la criatura de posar-se en relació racional amb

son Criador. El Mestre diví ja reprova[1] la prolixitat retòrica de l'oració gentílica. I digues-me ara, lector: ¿no et sembla que al mateix esperit d'en Renan i al d'en Pompeu, aquestes visions i revelacions, i aquestes oracions, no els han de satisfer sinó com satisfà una bella comèdia? I l'home no viu de comèdies, sinó de realitats; ni es complau amb déus morts, sinó amb Aquell qui volgué ésser anomenat Déu viu, perquè en Ell tot és vida, com escriví l'evangelista sant Joan.[2]

La mentida escarneix a la Veritat, com l'heretgia a la Fe i el dimoni a Déu; per això sant Agustí deia que era *simia Dei.* Com la Fe és vella, és vella també l'heretgia; començà pocs dies després de l'aparició dels Cristianisme, com les monedes falses surten de seguida de les bones.

La feta d'en Renan és ni més ni menys que una de tantes reaccions gentíliques que hi ha hagut, començant per la del segle IV, amb la qual té grans semblances, sens posseir cap mica d'originalitat; per això ens dol de veure el nostre Pompeu, gran amador de l'avenç humà, com també ho som nosaltres, i que professa el principi de que la civilització sempre va enriquint-se, tornar enrera, i d'un bot recular dinou centúries.

1. Mateu, VI, 7.
2. Cap. I, v. 4.

CONSIDERACIONS SOCIOLÒGIQUES SOBRE EL REGIONALISME*

Al jovent illustrat de Catalunya

Aquest opuscle, joves catalans, de dret us pertoca a vosaltres; li fóreu padrins quan veié la primera llum pública en els Jocs Florals d'enguany, afectuosament l'enjoiàreu aquell dia amb vostre elegant present i ve a ésser, per tant, com una espècie de fillol vostre. Jo el poso en vostra amable companyia. Perquè aquest llibret ha de créixer i li toca ésser llibre. Després d'escrita *La Tradició Catalana,* estudiades la saviesa i la virtut dels avis, coneguí que convenia aplicar els cabals heretats a les necessitats presents i esdevenidores; això és lo que he procurat fer en les poques planes que segueixen. Si el nostre renaixement ha de sostenir-se en eficacíssim factor social, per a lo qual té una virtualitat extraordinària. Un llibre dedicat a aquest objecte fóra verament d'actualitat i de gran profit, una empenta intel·ligent i vigorosa al moviment regional en tal sentit li donaria una fecunditat extraordinària; per això jo sembro la meva petita llavor

* Memòria presentada als Jocs Florals del 1893 i premiada amb la joia oferta pel Centre Escolar Catalanista, publicada al volum corresponent dels Jocs Florals i en tiratge a part, dedicat «al jovent illustrat de Catalunya».

en el fèrtil camp de vostra joventut, esperant que, com la llavor de la paràbola evangèlica, ha de néixer, créixer i fer-se arbre poderós.

Mentrestant accepteu aquesta obreta com a testimoni de la simpatia que sent per vostra joventut i filial pietat envers la *terra,*

L'AUTOR.

Barcelona, juny de 1893.

I

El Regionalisme té una destinació social interessantíssima en els temps moderns. És l'antítesi del socialisme, antítesi saludable que satisfà racionalment els apetits que aquell desfrena, però que no sap satisfer. Tots els apetits naturals de l'home, cecs i apassionats, estan regits per institucions naturals que els adrecen, i protegeixen sa providencial fecunditat. Els apetits i sentiments de l'home, com les plantes de la terra, necessiten conreu; sense ell es fan bords, és a dir, xorcs i malèfics. Per això la civilització és la primera necessitat dels homes, com l'agricultura és la primera necessitat de la terra.

Al sortir de l'Edat Mitjana l'Europa avorrí la naturalesa, l'organisme social que espontàniament per espai de dotze segles en son si s'havia congriat; els pobles quedaren enlluernats per la resplendor dels antics Estats que el Renaixement els posava davant dels ulls amb ses pompes clàssiques, s'enamoraven d'aquella forma més polida, d'un convencionalisme que no es fundava en la natural llibertat dels homes, i les classes dirigents, clergues i llecs, empenyeren la nau de la civilització per una via que forçosament l'havia de dur a l'escull gravíssim en què avui es troba.

Perquè avui no hi ha home il·lustrat, qualsevol que sien sos principis i creences, qui no reconegui que el Renaixement matà l'esperit popular,[1] informà la monarquia absoluta i portà a la fi la revolució. Renaixement, monarquia absoluta, revolució, són tres graus, tres situacions distintes, d'un mateix esperit; això és, l'extermini de la franca vida popular i l'edificació, sense cap fonament en la naturalesa, d'una vida pública convencional i despòtica, personificada en la burocràcia i que remata lògicament en el socialisme.

La literatura, com sempre succeeix, fou el primer i més segur vehicle de la nova forma. «Començant per l'Evangeli i acabant pel contracte social, totes les revolucions qui han canviat en bé o en mal l'estat de la societat en general, no han tingut altres causes que la manifestació de grans veritats o la propagació de grans errors.» Aquestes paraules d'en Bonald[2] són evidentíssimes en nostre cas; i un consol pels regionalistes catalans.

Fixa't, lector, en la literatura del Renaixement, i en la que precedí a la Revolució francesa, la dels filosops com ells mateixos ambiciosament s'anomenen, i trobaràs en ambdues el mateix esperit: el ressuscitament del pensament gentílic; per això sa conseqüència fou ofegar la vida popular, així com l'alba del renaixement català, manifestant-se amb la claror d'una exuberant literatura indígena, que cerca descobrir l'esperit del propi poble, fa esperar un renovament del país, fundat en sos elements naturals.

1. La següent nota de Viollet-le-Duc (*Entretiens sur l'architecture*, vol. I) és una demostració, evident per a qui coneix la història de la Literatura i de l'Art, del caràcter antipopular del Renaixement en contraposició a l'esperit verament democràtic de la civilització mig-eval: «La Renaissance en France ne fut qu'une invasion, elle s'imposait, elle n'était pas acceptée par les artistes; son résultat le plus clair fut d'éloigner chaque jour davantage la masse de la population du domaine des arts; au contraire, pendant la période brillante du moyen âge, l'art pénètre les masses jusque dans les couches inférieures.»

2. *Théorie du Pouvoir*, vol. I, pàg. VII; París, 1799.

Perquè d'altra banda la revolució, darrera manifestació de l'esperit clàssic, és rebutjada per tots els vers pensadors, fins pels no cristians, des de Comte fins al nostre Almirall, i reconeguda per fautora de despotisme, que s'apropia la consciència, la fortuna i la llibertat dels particulars; i en aquest any de 1893 la veiem, en la illustre nació francesa, com per a celebrar la glòria de son centenari, donar al món l'espectacle de destapar-se a si mateixa i ensenyar a tots els pobles ses pròpies vergonyes, usant l'expressió d'un antic profeta.[1] L'absolutisme reial conservava els principis cristians i això el contenia; l'absolutisme revolucionari se'n desféu, i amb ses desfrenades concupiscències xuclà tota la vida social, desféu tota agrupació civil i fins religiosa en quant pogué, quedant l'individu aïllat en faç de l'Estat Omnipotent. Però el socialisme consumant l'obra ja és no solament antisocial com la revolució qui, proclamant el principi d'associació, les ha destruïdes totes, sinó que avançant més, publicant un excels humanitarisme, esclavitza a l'home, el fa una cosa de l'Estat, cohibeix sa naturalesa, detura sa activitat i esterilitza ses més fecundes potències.

El socialisme és la demostració *ad absurdum* de la inconveniència de la revolució de lo antinatural i antihumà de tot absolutisme. La summa direcció de l'Estat, el fer d'aquest el suprem regulador de la vida civil, comunal, domèstica i religiosa, porta com a corollari el donar-li també la distribució de la riquesa social, i establert el principi de que l'home desapareix restant sols el ciutadà, el funcionari, el servidor de la república, proclamat el culte a l'ídol de la Igualtat, aquesta pareix l'esclavitud. Aleshores l'Estat no sols és l'únic legislador, sinó que a son albir distribueix la propietat

1. Nahum (III, 4 i 5) diu a Nínive: «Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosae, et gratae, et habentis maleficia, quae vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis; ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et *revelabo pudenda tua in facie tua, et ostendam Gentibus nuditatem tuam et regnis ignominiam tuam.*»

immoble i es fa el patró i empresari universal. El socialisme és la darrera conseqüència de l'uniformisme o igualitarisme, que en sa substància s'identifiquen; i com la igualtat no l'ha criada la naturalesa, d'aquí que aquells qui la volen atènyer han de violentar els homes, de manera que la persona humana deixa d'ésser persona: no té iniciativa racional, ni llibertat, ni propietat, ni responsabilitat, ni esperança. La igualtat, repetim, ha parit l'esclavitud, essent aquesta molt pitjor que no era antigament, puix en ella mai et guanyaràs la manumissió, perquè és universal, ningú se n'escapa, trets els capitostos de la secta en el curt temps que puguin sostenir-se oprimint a llurs conciutadans.

El defecte radical dels sistemes polítics i socials moderns és un gran desconeixement de la naturalesa humana. Als modernistes el cristianisme els ha fet mal.[1] La magnífica revelació de l'ordre de la gràcia els féu somniar un estat social en què els antics mai hi somniaren, i que si els recordaven, per les tradicions, com ha esdevingut en èpoques remotíssimes, mai cregueren que pogués restaurar-se. Dues són les errades substancials dels nostres utopistes: 1.ª Creure que la llei té igual eficàcia que la gràcia; 2.ª No veure que la gràcia salva la llibertat humana, així com la llei la força.

Ignoren el gran principi de llibertat que enclou el cristianisme, que Jesucrist deslliurà als homes del dur jou de les lleis humanes restablint l'estat de gràcia; i que constituït sant Pau, d'una manera sobrenatural, doctor en totes les gents, treballà heroicament per a fer desaparèixer tot l'armatost legal substituint-lo amb la llibertat cristiana. En presència d'aquesta veritat no t'estranyarà, lector, que l'època en què es formà l'organisme social de l'Europa sots l'influx del cristianisme, l'Edat Mitjana, sia època no de lleis, sinó de consuetuds, és a dir, de llibertat social, de veritable *self-government;* la llei

1. Ja de Jesucrist digué Simeó: «Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel.» (Lluc, II, 34.)

era el ritme de sa pròpia vida, complint-se admirablement l'*ipsi sibi sunt lex*[1] del gran Apòstol, puix aquells pobles, informats per la justícia cristiana, no necessitaven, com deia el mateix sant Pau,[2] de llei per a regir-se, i el lliure desenrotllament de l'activitat social produïa una harmonia política. Quan Le Play posava la restauració social en el restaurament de la consuetud i de l'observança del Decàleg, era sols com un eco de sant Pau quan tan rodonament assegurava que la llei multiplicava els delictes;[3] i quan l'Anglaterra ha conservat el règim de la consuetud fins als nostres dies, ha sigut responent a l'impuls de la influència social cristiana, rebutjada des del Renaixement pels pobles llatins, més artistes, més enamoradissos de la forma. La mania codificadora, l'afició a les lleis escrites prové de la influència clàssica; com en l'ordre literari els admiradors de l'antiga civilització propugnaren les unitats contra els romàntics, així també en l'ordre civil i polític els repugnava la jurisprudència tradicional i casuística i els sistemes governamentals basats en pactes entre les regions o províncies. La gran unitat civil i política fou l'ideal de l'absolutisme revolucionari; el segrestament de totes les espontaneïtats individuals i locals a favor de l'Estat, la línia de sa conducta; lo qual per conseqüència lògica porta, perquè sempre l'ordre polític segueix a l'ordre social, que així com al Poder central, a l'autoritat política, se li ha atribuït la disposició de la llibertat, de la religió i del dert, no sols dels particulars, sinó també de les comunitats, se li atribueixi ja ara la fortuna i la propietat, no sols de les collectivitats, sinó dels mateixos individus. El fer lleis és fer no res, és embrutar paper i gastar tinta, perquè la llei no afegeix res a l'home, al revés, li treu, perquè li disminueix la llibertat. Creure's que el món s'ha d'adobar a força de lleis és tornar a l'estat d'abans del cristianisme; és pre-

1. Romans, II, 14.
2. I Timoteu, I, 9.
3. Romans, V, 20.

ferir la llei escrita a la llei de gràcia, i sacrificar la llibertat humana. Perquè la nostra naturalesa vol ésser governada racionalment, no com les bèsties, es determina en virtut de la raó; i sols quan obra per la passió és quan deu usar-se amb ella de la força.

El fundador del positivisme, August Comte, en son pla de restauració social, en la utopia en la qual volgué descriure, amb una bona fe evident, l'estat social esdevenidor amb la penetració i talent que el distingeixen i amb l'ateisme que desgraciadament el tenia com obsés, reconeixia la necessitat d'una educació social, per lo qual posava el poder espiritual de sa religió de la Humanitat com el summe moderador i educador del poble i de l'home particular.[1] Le Play, inficionat també del positivisme sistemàtic, però d'un gran talent d'observació, amb un bon sentit admirable i amb un viu coneixement dels pobles moderns, rodonament assenta el principi que tota restauració social ha d'ésser precedida de la restauració social de l'esperit.[2] Ni l'un ni l'altre d'aquests admirables talents, naturalistes com eren, posava la restauració en el poder i sabiduria de la llei; pressentien el principi cristià de la necessitat de la gràcia per a servar la pau social i la llibertat del poble; comprenien a l'home tal com és, ser lliure, racional, naturalment creient, amb afeccions respectables en si mateixes, i de l'educació del qual penja el concert i har-

1. Després d'ordenar el sacerdoci, com a principal òrgan de sa religió positivista (l'altruisme), afegeix Comte les següents paraules: «Cette religion exerce son influence sur la régénération de la vie privée, comme de la publique.» (*Catéchisme*, apud GRUBER, pàg. 264, edic. de París.)

2. «Si donc les classes dirigentes de l'un des peuples à la tête de la civilisation s'apliquaient avant tout à donner l'exemple du bien; si elles inculquaient à chaque citoyen soumis à leur influence le sentiment de ses devoirs envers Dieu, la famille et la patrie; si, seulement, elles parvenaient à détruire chez leurs subordonnés l'ivrognerie et les autres vices grossiers, elles auraient plus fait pour la puissance de leur pays, que si elles en auraient doublé la richesse par le travail, ou le territoire par la conquête.» (*Réforme sociale*, pàg. 10.)

monia de la vida social. El jacobinisme, és a dir, l'absolutisme revolucionari, caparrut, d'enteniment estret, desconeixent els homes, encegat per una passió desfrenada, no es té en compte més que a si mateix: no considera la *matèria social*, és a dir, els homes; no tracta a aquests com a sers lliures, amb afeccions pròpies, amb responsabilitat, iniciativa i activitat, amb espontaneïtat de vida; sinó que vol fer-los prendre la forma que ha concebut, a sa pròpia imatge i semblança. El jacobinisme, és l'uniformisme en sa forma aguda, així com el socialisme ho és en ses darreres conseqüències: una mateixa llei sobre tothom, encara que destrueixi la persona humana en ses facultats i aspiracions més altes. Per això veiem que les nacions anglosaxones, més repeloses envers la revolució, han servat en bona part l'antiga manera social, i la forma política consegüent, essent en elles la llibertat no un ídol, sinó la pràctica llei de la vida civil.

II

Doncs, ¿com les nobles i vives races eixides de l'arrel romana s'han deixat enganyar per un sistema tan poc escaient amb ses facultats fecundes, sa activitat i iniciativa inestroncables, sa lluminosa intel·ligència i una espontaneïtat de vida mai per altres pobles superada?

La mateixa vivor imaginativa les féu perdre l'amor a la tradició que contenia una llavor de llibertat i autonomia admirables. L'Anglaterra, amb el sentit pràctic que la distingeix, conservà aquell vell organisme que mai es fa caduc. Cert és que la nostra Catalunya el defensà fins a la mort; però en general els pobles llatins, després d'haver-se enlluernat amb les resplendors del Renaixement, agafaren gust per les grandeses, se'ls despertà l'instint de la novetat i els mots de democràcia, de llibertat, igualtat i fraternitat, els seduïren. Els qui han pretès restaurar la llibertat dels pobles anaren a cercar lliçons a les clàssiques repúbliques de Grècia i

de Roma, i amb menyspreu i fins odi miraven a son llinatge. Un ilustre escriptor francès observa que així com pels anglesos *Old England* (la vella Anglaterra) és el símbol de la llibertat pàtria i de l'amor nacional, els moderns francesos de la França antiga n'han fet el símbol de l'esclavitud i de la viltat. L'esperit del Renaixement, la Revolució, considerant bàrbares les institucions de l'Edat Mitjana, rompé amb elles, no volgué escoltar la tradició, i tractà els pobles qui, seguint les lleis naturals de la societat, s'havien anat organitzant per espai de segles, com si fossin turbes eixides dels boscos, com que no tinguessin institucions, creences, afeccions i consuetuds respectables.

Le Play ha escrit: *L'intelligence de la science sociale procède du cœur encore plus que de l'esprit.*[1] La fecunditat procedeix de l'amor; per això la democràcia revolucionària, com de procedència anticristiana, ha sigut xorca i destructora, perquè d'ella pot dir-se lo que dels gentils deia sant Pau, que és *sine affectione.*[2] La noció teòrica de l'Estat, continua el distingit sociòleg francès, no pot fer bons ciutadans, com la sola noció i coneixement especulatiu de Déu no és bastant a fer bons cristians; desfetes totes les comunitats intermitges, reduïda l'escala social de l'individu a l'Estat, aquell mai s'alçarà a la possessió del sentiment nacional. Els homes no s'enamoren d'idees abstractes, i per a posar amor a la pàtria han de trobar identificats llurs sentiments, interessos, creences i consuetuds amb els llocs en què naixen i en què viuen; desconegut aquest instint humà, impulsada la societat en sentit oposat, governades les nacions en virtut de principis contraris, el segle veu aparèixer, sense que se n'adoni, l'estat nòmada propi dels pobles salvatges. No sols veiem les masses manufactureres, sinó fins els treballadors de la terra, no solament les cases de comerç, sinó també les de terratinents,

1. *La Réforme sociale en France,* vol. I, pàg. 71.
2. II Timoteu, III, 3.

rodar d'un lloc a l'altre, cercant plaers i majors guanys, tot sovint illusoris, i oblidant l'amor a la nadiua terra. La gent moderna pateix la idolatria dels noms. Nosaltres temem que fins per alguns el regionalisme és més aviat un ídol que no pas una realitat. La trilogia revolucionària de *llibertat, igualtat* i *fraternitat* ha sigut un simulacre davant del qual han quedat sacrificades, en odi a l'absolutisme, les venerandes relíquies que restaven encara dels temps verament lliures, igualitaris i fraternals de l'Edat Mitjana. Aquests tres mots nobilíssims encisaren el poble, i fins avui encara són l'esquer de què se serveix la secta socialista per a fer-se seva, com més endarrerida de moda, la gran massa de treballadors. Responen a un instint humà, són l'adulterament d'un principi cristià, fills de la revelació feta per Déu a ses criatures racionals, avui són el vestíbul de l'ateisme. Mai l'antiguitat gentílica sabé capir tan nobles idees, mai els nostres revolucionaris les haurien inventades per a estampar-les en sa bandera, si el cristianisme no les hagués criades amorosament dins de son si. Per això dèiem que el cristianisme els havia fet mal a molts modernistes. Prengueren d'ell el magnífic pla de restauració social, mes rebutjaren les dues idees fonamentals de son pràctic procedir: la llibertat i la gràcia. Desconeixedors de que el mèrit humà radica en la llibertat, de que la finalitat del nostre llinatge sobre la terra és enlairar-se voluntàriament per les vies de la virtut fins a atènyer la societat els atributs de la sabiduria i de la santedat que sobre d'ella reflecteix el Ser infinit; elles han volgut a la força, en virtut d'un decret d'una Convenció o d'unes Constituents, tot d'un cop, fer santa a la societat, i, lo que és pitjor, sense encomanar-la a Déu. En aquest punt podem dir que Déu demana lo que els homes manen, perquè el despotisme és essencialmente humà, com la llibertat és essencialment divina. Sols son Autor sap manejar a la naturalesa humana. ¿Qui no es riuria de que legalment volgués imposar-se a tots els ciutadans la sabiduria, com se'ls imposa la llibertat, la igualtat i la fraternitat? I no obstant, aquestes són tan qua-

litats de l'esperit com aquella; excel·lències socials que sols poden guanyar-se mitjançant una llarga i pacientíssima educació.

La Revolució, volent regenerar a l'home, l'ha fet esclau. Ha pensat que per a regenerar la humanitat bastaven algunes fórmules pronunciades solemnement en els Parlaments i estampades després en els codis legals; però en l'esperit de l'home no hi ha posat res. Humanitat i democràcia, veus aquí els seus mots sacramentals; i al compàs d'ells, que han vingut a ésser les flors retòriques de la nova eloqüència popular, s'és refredada l'amor social, i un odi cordialíssim enverina les relacions humanes. El poble crida que porta un jou insuportable, que els treballadors són els desheretats del món i que els rics passen la vida regalant-se en l'ociositat, menjant-se el fruit de son treball. I els doctors de la secta hi afegeixen que el patró industrial i el propietari són inútils, nocius elements dins de l'organisme social. Els tals doctors qui volen suplantar a les autoritats socials contra les quals clamen no posseeixen tampoc les virtuts que diuen que manquen als qui avui són com cap de l'ordre social; i el remei que proposen és l'esclavitud universal: uns quants capatassos qui menin al treball a tota la massa humana i distribueixin a cada individu una pitança exactament igual.

Doncs, la democràcia, la llibertat, la igualtat i la fraternitat dels homes ¿seran pures utopies? La Revolució, qui ha escampat tanta de sang a Europa, qui ha destruït tantes venerandes institucions, qui ha desfetes associacions populars fecundíssimes, ¿no haurà sigut de cap utilitat per a la civilització i avançament dels pobles?

La Revolució és una heretgia, és a dir, la falsificació d'un principi verdader, d'un dogma, de la creença universal dels homes; i tota heretgia té la destinació de purificar, solidar i evidenciar el mateix dogma que voldria destruir. L'autoritat, la llibertat i la propietat quedaren més fortificades i distintes després de la revolució, i els homes acèrrims qui han defensat aquells principis fonamentals de la civilització, i la

societat en general, quedaran purificats per llurs propis enemics. La revolució es fondrà el dia que el món no tingui necessitat d'ella, com un fonticol s'asseca el dia que la sang del qui el porta queda purificada. A principis del segle XIII un home de gran penetració d'esperit i de virtut heroica, sortit d'Espanya, passava pel Migjorn de França, que, com moltes altres terres, estava emmetzinat de diferents errors religiosos i socials, tocants també a l'autoritat i a la propietat, i impugnaven tota jerarquia. La commoció popular era grossa; i aquells sectaris, com els d'ara, tenien encisada a la multitud ponderant els vicis socials i presentant-se ells com els restauradors de la justícia i els vers amics del poble. Un illustre Prelat es queixava amb dit espanyol, quan aquest li respongué: «El dia que els defensors de la veritat posseeixin les virtuts que els sectaris afecten posseir, quan amin el poble tant com aquests afecten amar-lo, aquell dia els homes deixaran els sectaris i seguiran els defensors de la Veritat.» Aquell home era Domingo de Guzmán; i ell i sos companys, qui posaren en pràctica aquell principi, foren una de les causes més poderoses de la gran restauració social del segle XIII, personificada per sant Lluís i sant Tomàs d'Aquino, assegut l'un en el tron de França i l'altra en la càtedra de la Sorbona.

No, no serà inútil la revolució, com res és inútil en l'univers, tant en l'ordre físic com en l'ordre moral: i la democràcia que ella ha volgut constituir, sortint-li esguerrada, i la llibertat, igualtat i fraternitat, purament fictes, que ha predicat produint l'odi i el desequilibri social, i el socialisme que ha engendrat amenaçant la destrucció de la civilització humana hauran despertat l'esperit adormit i eixamplat l'horitzó estret que s'havia congriat sots la malèfica influència que ha dominat a les classes ilustrades de l'Europa des del Renaixement fins avui dia. Per les concavitats del món social, sense que aparegui per la superfície, xiula el vent de la caritat, sentiment aglutinant, civilitzador per excel·lència, criador de vincles entre els homes i organitzador de la massa humana. Les institucions benèfiques es multipliquen, les as-

sociacions humanitàries augmenten, les obres de caritat creixen i després de la ruïna universal produïda pel torb revolucionari, elles han d'ésser els carreus amb què s'ha de bastir l'edifici social del pervindre. Elles són filles de la llibertat i de la gràcia, i aquestes crearen en l'Edat Mitjana la consuetud, arrel de les llibertats populars en nostres antigues regions i fins avui en les terres dels anglosaxons; l'associació és el desenrotllament orgànic de la societat, els homes s'associen més quant més desvalguts estan, les antigues entitats socials, element essencial del regionalisme, es formaren després de l'anihilament de la societat antiga. La supèrbia humana fa que l'home sols cerqui l'adjutori de son pròxim quan ho necessita; i avui, trobant-se l'organisme social quasi bé tornat pols, és indubtable que l'instint de conservació portarà el restaurament de la vida regional en els primers nuclis socials necessaris a la col·lectivitat humana, reproduint-se el fet que donà començament a l'Edat Mitjana: *Corruptio unius generatio alterius.*

III

Perquè avui dia havem inventat un mot propi i expressiu de la manera d'ésser de la societat actual. Parlem de masses humanes en lloc de parlar de pobles; d'una gran multitud no en diem una reunió de poble, sinó una massa, perquè als individus els falten sentiments que els uneixin, organisme que els concerti, cap que els governi. *Vexati... sicut oves non habentes pastorem.*[1]

L'organisme natural de la societat ha d'ésser etern, com tot organisme natural d'un ser ha de durar tant com aquest. Els Pastors de pobles de què parla Homer avui fan falta. Per això hi ha masses humanes i els homes són com ovelles qui

1. Marc, IX, 36.

no tenen pastor. El perfeccionament humà, el refinament humà, no destruirà mai la necessitat que els homes tenen de pastors. La gran dificultat està en que aquests sien bons.

La centralització, la burocràcia, que és sa forma legal, ha volgut subrogar-se a les antigues autoritats socials, i la direcció de les regions ha quedat en les seves mans, o més ben dit, ella ha acabat de desfer les regions. El governament local, l'administració local, han finat, i, per tant, ha finat també la vida regional; i com les coses humanes estan lligades les unes amb les altres, la mateixa organització econòmica ha deixat de tenir el caràcter local, per lo qual el poble, havent perdut sos caps naturals, no és estrany que faci bogeries. Tot ha contribuït al desconcert social. Les idees fonamentals són negades o posades en dubte. Ja Thiers [1] es queixava de que avui es degués demostrar aquell conjunt de principis, evidentment necessaris, que en segles normals seria una falta de respecte a la consciència humana el voler provar; abans d'ell el nostre Lluís Vives, testimoni dels trontolls socialistes de l'Alemanya esdevinguts després de la rebellió luterana, demostrava com el desordre popular era conseqüència del desordre introduït en les idees.[2] En l'ordre pràctic la centralització política i administrativa d'una banda, i d'altra l'oblit de les classes dirigents de llurs deures socials, l'afició al luxe i als plaers, han tret de sos llocs naturals aquells qui tenien per la Providència el caràcter d'autoritats socials; i la multiplicació popular ha vingut quan

1. «Puisque la société française est arrivée à cet état de perturbation morale que les idées, les plus naturelles, les plus évidentes, les plus universellement reconnues, sont mises en doute, audacieusement niées, qu'il nous soit permis de les démontrer comme si elles en auraient besoin... il faut, si on ne veut pas que la société périsse, prouver ce que, par respect pour la conscience humaine, on n'aurait jamais autrefois entrepris de démontrer.» (*De la Propriété*, avant-propos.)

2. «Ex dissensione opinionum ventum est ad dissidium vitae.» (*De Communione rerum ad germanos inferiores*. Edit. Val.)

precisament han disminuït els caps qui devien conduir-la. D'aquí que puguin ara dir-se al món aquelles paraules d'antiquíssim profeta: «Has multiplicat de gent, però no has augmentat d'alegria.» Puix si bé les dissensions socials són molt velles en la història de l'humà llinatge, no obstant, avui tenen una manera particular i significativa. «Sota de l'antic règim cada patró anava al combat sostingut per sos clients, obrers i domèstics, mentre que a l'hora present ell els troba armats davant seu. Aleshores després de la brega l'home trobava en l'obrador i a casa seva la pau i un repòs reparador. Avui dia hi ha brega dins de casa i dins de l'obrador» [1].

L'autor de les precedents línies posa el remei de la societat en el restaurament de la Religió, de la Propietat i de la Família, tres elements essencials de l'ordre humà avui fortament pertorbat. És cert que aquestes tres institucions fonamentals estan basades en la llibertat; que la Religió no pot ésser imposada a la força, que la Propietat deu ésser lliure en sa constitució i transmissió, i que la Família s'organitza mitjançant el matrimoni, acte essencialment lliure, i es manté per l'autoritat del pare; mes essent elles necessàries, la força social les ha de protegir i l'organització d'un poble serà més perfecta en quant més eficaçment les protegeixi. D'altra banda, aquestes tres institucions responen a altres tants instints de la naturalesa humana, fortíssims, indestructibles i que fàcilment es desfrenen; són fecundíssims i verdaders òrgans de l'activitat social quan van ben governats; principi de dissolució i d'anarquia quan ixen de la vereda que els ha marcat la Providència. La forma regional fomenta admirablement les institucions protectores d'aquests tres instints fonamentals de la vida i de la societat humana; l'uniformisme, l'absolutisme centralitzador, les debilita i enflaqueix. Ben bé es pot afirmar que els és enemic, i l'experiència històrica confirma la veritat d'aquesta sentència teòrica. La forma regio-

1. Le Play, *La Réforme sociale*, vol. I, pàg. 49.

nal no cohibeix la naturalesa, i així veiem que baix son imperi l'organisme social presenta les tres institucions expressades amb una fecunditat exuberant, i amb una força que fa indestructible la societat. El centralisme, uniformista per necessitat, en xucla la substància, les torna anèmiques, invadint les seves funcions i impedint-los sa pròpia activitat atrofia aquests òrgans essencials de la societat, en detriment de la sanitat de vida del consorci humà. ¿No és evident per l'home qui sap d'història que d'ençà que l'absolutisme reial primer, i després amb molt augment el revolucionari, dominen en aquestes parts d'Europa, la Religió, la Propietat i la Família, reduït el cercle de llibertat d'acció en què es movien, han disminuït aquella força fecundant, expansiva i consoladora, que escalfava a tots els membres del llinatge? ¿No és un fet molt eloqüent el d'avui dia que sien principalment les races anglosaxones les qui estenguin el cristianisme i el fixin en les noves civilitzacions de la Unió Americana i de l'Austràlia, no tenint elles, com de bon tros no tenen, com les llatines tantes condicions naturals per a exercir el proselitisme? I la virtut colonitzadora que posseeixen en general, ¿què prova sinó que la vella Anglaterra, guardadora de l'organisme social de l'Edat Mitjana, pot proporcionar bona llavor de civilització estable a les noves terres, restant xorques per a tan noble missió les nacions qui més fortament han sofert la influència centralitzadora i esterilitzant de la Revolució?

Potser a algú li farà estrany que el regionalisme pugui influir favorablement en la Religió; mes d'això ja se n'és escrit a Catalunya; i pot posar-se fins a l'evidència. És cert que la Llei de Jesucrist és la Llei de tota la humanitat, que és la religió universal, mes, com a obra de l'Autor de la naturalesa, és la institució més natural i humana que jamai ha existit en el món. El ser una institució sobrenatural no li treu el caràcter natural, al revés, l'hi confirma; com l'element racional, lluny de fer perdre a l'home la naturalesa comuna a tots els sers animats, el constitueix l'animal més perfet de la Creació. Així també el Cristianisme, religió universal, és

regionalista per excel·lència. Ses autoritats regionals són sostingudes pel summe poder qui la governa, com a principi essencial de sa constitució i com a raó d'ésser de sa existència. Deixa que la vida religiosa dels pobles lliurement es desenrotlli en ses respectives regions sota la direcció de les autoritats locals; la pietat revesteix diferents matisos; les cerimònies públiques serven generalment a cada lloc les formes tradicionals; i els doctors eclesiàstics assenten el gran principi teològic, generador podríem dir d'aquest regionalisme religiós, de que la gràcia segueix i es conforma a la naturalesa. Tot lo antinatural és antireligiós: cap artifici es lliga de debò amb la Llei de gràcia; la religió serveix per adobar la societat, i com els adobs de la terra en el conreu agrícola, es converteix en una mateixa cosa amb ella. És un fet desgraciadament comú que molts perden la fe al deixar son país, i no és extraordinari el recobrar-la al tornar a la pròpia terra i al sentir de nou la influència dels estímuls locals.[1] ¿Què ensenya aquest fet sinó que la vida regional és intrínsecament favorable a la vida religiosa? La pietat cristiana localitza les afeccions; la devoció, forma exquisida del més alt dels humans sentiments, s'encarna preferentment en els llocs nadius, i mentre les altres afeccions de l'home van i vénen durant el curs de sa vida i segons els accidents de sa existència, aquell persevera constant fins a la fi. L'humanitarisme revolucionari, les fofes formes religioses de certs cosmopolites, no tenen consistència, vaguen segons el vent d'on bufa, mai seran populars ni generals, no obstant ses pretensions universalistes; la fe, qui fa forts als pobles i és el *glutinum* social qui lliga entre si als homes, rectifica els esperits i els alça fins al Principi de tota perfecció. Ja des de Jacob,[2] qui com nostres avantpassats els celtes, consagrà com a santuari una pedra, i santificà llocs determinats, la fe, conformant-

1. Recordem amb aquest motiu el bell *Cuento de color de rosa* de l'escriptor regionalista Trueba, titulat *La resurrección del alma.*
2. Gènesi, XXVIII, 18.

se profundament amb la naturalesa de l'home, cerca llocs on d'una manera més influent es manifesti, com la resplendor solar lluu més quan pega a certs penyals. ¿A quins ulls de català no reflecten la llum cristiana els alts penyals de Montserrat? Els santuaris de la nostra terra, les solemnitats religioses del nostre país, les imatges del nostre lloc, parlen amb molta més eficàcia a la nostra ànima el llenguatge de la devoció; per lo qual sovint veiem al qui viu en les repúbliques de l'Amèrica, o en les colònies australianes, trametre a la iglésia on rebé les primeres i més fortes impressions de la pietat, que encara li duren, un present o joia en testimoni de vera amor. I és perquè fins els principis més generals, l'espiritualisme més alt, en l'home, cerquen materialitzar-se, fent-se sensibles o plàstics com ara diuen, identificant-se la idea amb l'objecte, essent aquella més penetrant en quant aquest més mou les facultats afectives de l'home.

Un sociòleg modern, autor de la utopia més colossal que hom hagi imaginat des de Plató ençà, però d'un talent indiscutible, l'August Comte, assentà el principi de la major eficàcia que en l'home tenen les facultats afectives sobre les intellectuals; així demostra també pensar la Iglésia catòlica ordenant totes ses cerimònies en virtut d'aquest principi, i ¿qui dubta que al sentiment de pietat, a la fe religiosa, han de donar força els records de família, les tradicions locals i la llengua indígena que ensems ens posa en comunicació amb els homes qui més estimem, i amb Déu, a qui devem professar la summa amor? I és tanta aquesta benèfica influència regional en l'exalçament de la pietat cristiana, que en nostres dies havem vist a Lleó XIII deturar-se en les negociacions amb Rússia referents a coses vitalíssimes de la Iglésia de Polònia, abans de consentir la prohibició de la llengua nacional dins del temple; i en la populosíssima Chicago,[1] ciutat, com

1. Vegi's la interessant correspondència de Chicago publicada en «La Civiltà Cattolica», sèrie XV, vol. IV.

és sabut, bastida totalment de nostres dies, la divisió i fundació de ses noranta parròquies catòliques s'és feta per llengües. ¿I no és signe també de l'enllaç natural que hi ha entre la pietat i el Regionalisme, el fet de que la base de la forma regional anglesa sia la parròquia i la unió de parròquies, que formen com el primer membre de sa administració i governament local? Aquesta unió entre lo espiritual i lo temporal, en el sistema anglès, és fruit d'un perfecte coneixement de l'home, i un medi de fer respectable l'autoritat secular que per sa naturalesa és dura i exigent; la dolçor del principi espiritual la suavitza, la fa amable i respectable davant de tots els parroquians.

Els revolucionaris i aprioristes, gent desnaturalitzada perquè obra en virtut de principis abstractes sense tenir en compte la naturalesa humana, solen mofar-se de la forma consuetudinària i casuística, pròpia del governament i legislació regionals, i és perquè ignoren el misteri de l'home, i els mòbils de la voluntat humana i que cada home és un món. A ells potser també els farà estrany el donar tanta importància en el règim social i polític a la pietat; mes, no obstant, com ja havem insinuat, Le Play i el mateix Comte,[1] aquest malgrat son ateisme, reconeixen que la restauració social ha de començar pel restaurament de l'esperit, pel restaurament de l'home com diu Taine, i en altres paraules havia ja dit el nostre Eiximenis abans que s'inaugurés l'Edat Moderna, afirmant al tractar de la moral social «que no és res bo a l'hom si ell en si no és bo», és a dir, que ni lleis, ni preceptes, ni autoritats tenen tanta importància pel bon règim social com les virtuts dels ciutadans. El fundador del Positivisme assentà un principi, que sembla més propi d'una escola mística que

1. Comte, en les discussions amb sa muller, tot sovint es queixava de que mai aquesta havia deixat de ser revolucionària, ni ell havia pogut obtenir sa conversió a l'altruisme. En son apassionament per Clotilde de Vaux deia que espiritualment s'havia casat amb ella un dia que es trobaren en una iglésia de París.

no pas d'una escola positivista, al dir: *Le progrès social repose essentiellement sur la mort.*[1] I en efecte, tal com sia la idea que de la mort tinguin els homes, serà l'ordenació social; la idea de la mort determina la regla de la vida. ¿Què és la mort en el centralisme social, tret l'home del seu lloc propi, sinó un incident sens importància que ni quasi mou les afeccions, ni interessa els sentiments, ni fa reflectir l'enteniment? La mort, en la regió revesteix la solemnitat que li és pròpia, les afeccions socials somogudes li obren pas en l'esperit dels ciutadans i aquell pràctic *memento homo*, oït amb major recolliment i afecte, és una predicació de moralitat i de justícia naturalment dirigida a rectificar les relacions dels homes entre si, a dominar les passions grolleres i a fer estimar més la perfecció de la vida.

Si l'instint qui fa cercar a l'home les coses sobrenaturals, si la religió qui l'educa i governa per missió divina, no obstant de son caràcter general, espiritual i essencialment humà, són més fomentats i rectament desenrotllats en la forma regional de la societat, que no pas en la forma centralitzadora; també l'instint de posseir, i la institució social de la propietat que l'encamina i determina, essencialment mundans i de caràcter temporal, troben en la vida regional un més fàcil desenrotllament; i aquest instint pertorbador i egoista, mes d'imprescindible necessitat en la societat mundana, pren un curs benèfic i civilitzador complint els fins que li ha imposat la Providència.

El socialisme és una malura del cos social sobrevinguda sens dubte, com totes les malalties, per haver-se desordenat i desequilibrat sos humors o principis essencials. Convé, doncs, més que no pas estudiar i aplicar els palliatius al mal, per més que això degui també fer-se, restituir al cos social aquella posició convenient que l'experiència i la raó ensenyen ésser-li condició de sanitat i de bon temperament. És

1. *Cours de Philosophie positive*, IV.

clar que la causa radical i primera del mal, que el medi essencial de guarir-lo, són essencialment espirituals; Comte, Le Play i Taine, gent tota positivista, eloqüentment ho han demostrat discorrent sobre l'actual estat de descomposició social. Mes encara que el desconcert del cos vingui d'un principi espiritual, i no tingui total restaurament sinó acudint a remeis sobrenaturals, emperò també és cert que aquests per si sols no són suficients, com ho demostra el fet de que el Summe Pastor de la Iglésia a l'ensenyar els camins que convé seguir per a sortir del present conflicte, acut també a medis temporals i aconsella remeis d'ordre econòmic. És un principi fonamental del Cristianisme que l'home, si bé deu creure que tot li ve de Déu i que sempre necessita de son auxili, no obstant ha de valer-se de sa pròpia activitat i intel·ligència per atènyer son fi, de manera que en això està l'arrel de tot son mèrit i el principi de son benestar. D'aquí que el Papa, després d'explicar la necessitat de fomentar en el món el principi sobrenatural, llavor de tot bé, insisteixi d'una manera particular demanant una harmònica restauració econòmica. Aquesta restauració indubtablement deu reposar i fundar-se en el restaurament de la vida regional. El defecte primari de la riquesa en els temps moderns és l'haver perdut la significació social, haver-se materialitzat del tot desfent-se de les obligacions que fins en l'organisme de la propietat feudal li eren inherents, en benefici de la classe treballadora. Hi havia antigament d'una manera implícita en el dret social, aquell principi sacratíssim del dret canònic: *beneficium propter officium*. El propietari, el ric en general, no ho eren solament per a regalar-se i donar-se a la bona vida, sinó que la possessió de la riquesa constituïa un grau superior de la jerarquia social, la influència, poder, major il·lustració i medis materials i morals del qual devien esmerçar-se en bé dels subordinats. Segons la vera doctrina, el propietari, el patró industrial, el ric en general, tenen una especial destinació en la societat, una missió que complir envers el seu pròxim; són com uns funcionaris de dret natural sobre dels quals

recau l'obligació de dirigir les classes més nombroses; per això modernament a aquells se'ls ha anomenat classes directores... precisament quan havien deixat de dirigir.

Havem dit anteriorment que l'organisme essencial de la societat devia durar tant com aquesta. En altres termes, però d'una manera idèntica en la substància, els pastors de pobles de què parla sovint la *Ilíada*, els senyors de l'Edat Mitjana, i els propietaris, capitalistes i patrons de nostres temps, o les autoritats socials, com les anomena Le Play, són una mateixa cosa. El senyor d'esclaus per la misericòrdia divina ha desaparegut de la terra; però el senyor qui dirigeix exerceix autoritat i disposa de la riquesa social, naix de les mateixes entranyes de la societat per la força natural de les coses, i l'experiència històrica demotra que, quan per violència o altres causes, han desaparegut uns senyors al moment n'ixen d'altres, i així continuarà essent en la successió dels segles.

Voler destruir la jerarquia social, fundada principalment en la riquesa o en la possessió de la propietat, com pretenen els socialistes, és una utopia i una bogeria; lo que convé és estudiar la manera de servar l'equilibri social, com la propietat i la riquesa en general, sense perdre sa naturalesa particular, com pretenen els collectivistes, pugui estendre més son benèfic influx sobre les multituds.

L'instint d'adquirir i de posseir, com tots els instints, que la Providència ha sembrat en el cor dels homes, necessaris per a la conservació individual o social, té una força extraordinària; i quan no se'l volta de les condicions convenients es torna destructor, i en lloc de servir a la civilització serveix per a portar la comunitat social a l'estat salvatge. És en va pretendre remeis legals,[1] i més avui dia que no pas antigament. El voler posar mida a l'acumulació de les riqueses en mans d'un particular per medi de disposicions legislatives,

1. Aquesta sembla ésser l'opinió de la Iglésia explícitament manifestada per Lleó XIII en el discurs dirigit als obrers francesos, en la peregrinació de 1889, el dia 20 d'octubre.

no sols és contrari a la propietat natural i necessària, sinó que, demés, és enterament inútil. La riquesa en la forma fiduciària s'escapa a totes les malles de la llei, i no obstant ella és influentíssima en la civilització i en el benestar material i moral dels pobles, i avui veiem que tenint-la en grau superior en ses mans els jueus, amb ella estrangulen els civilitzats pobles de l'Europa. De lo qual resulta que, vexades la propietat i la indústria per una legislació amb tendències socialistes, al compàs que aquelles manifestacions benefactores, convenientíssimes i necesàries, de l'ordre econòmic, queden debilitades i disminuïdes en l'eficàcia de sa missió social; la riquesa fiducària, que per sa naturalesa pot tenir una existència més arcana i independent del Poder legislatiu, creix, es multiplica i avassalla a governs i a pobles. La riquesa en aquesta forma es despulla de les entranyes de misericòrdia, i sembla que sense fer mal a ningú; sa existència especial, no personificant-se en un home, ve fàcilment a ésser inhumana; el propietari, el patró industrial, tenen altres qui els ajuden en el treball productor de la riquesa, amb ells deuen estar necessàriament relacionats, amb ells viuen i es tracten, lo qual fa nàixer relacions entre ells que d'una banda obliguen el propietari i el patró industrial suaument envers els dependents; i aquests, per sa part, tenen una persona visible i determinada a la qual dirigir les seves reclamacions. No són possibles les *vagues* contra els acumuladors i posseïdors de la riquesa fiduciària.

D'aquestes simples consideracions se'n dedueix l'oportunitat i conveniència de fomentar la propietat i la indústria, i de cercar la forma social que més les protegeixi de les absorcions de la riquesa innominada. És cosa indubtable que tots els grans interessos socials estan entre si lligats, són com els primers principis en l'ordre especulatiu; l'alterar l'un porta, per consegüent, l'alterament de l'altre. La centralització política i administrativa porta la centralització literària, i d'una manera essencialíssima la centralització econòmica. ¿No veiem, per ventura, capitals qui sense tenir una gota de

producció ni agrícola, ni industrial, ni mercantil, són, no obstant, potències econòmiques? I ¿què és això sinó manifestació de que el centralisme administratiu duu per corollari una centralització econòmica? El papa Lleó XIII, entre altres remeis per a adobar el present conflicte social, proposa la conveniència de que s'augmenti el nombre de propietaris, que disminueixi la distància cada dia major entre els posseïdors de colossals riqueses i el poble menut; i això és indubtable que fóra un derivatiu convenientíssim per a curar l'agudíssima irritació socialista que avui té encaparrats a tots els homes de bona voluntat. La descentralització del capital o de la riquesa, amb summa naturalitat i ordre vindria, si vingués la descentralització de la vida social. Potser a algú li sembli que el sistema regional fóra contrari al poderiu econòmic, que aquest es troba més protegit per l'acumulació de grans capitals o riqueses. Mes l'experiència ensenya que aquestes acumulacions no són favorables a la multitud, a la generalitat del país, que fan perdre l'estímul del treball; puix evidentment es veu que en aquesta forma econòmica li és impossible al simple treballador, per intelligent, per actiu, per retingut que sia alçar-se mai a la condició d'amo, puix queda ofegat per aquest, qui tot sovint no és un home, sinó una legió. Tal volta diràs que avui dia, atenent al mercat internacional, és necessària la gran indústria, que suposa els grans capitals, i en això no et faré la contra; mes sí resulta indubtable que el treball nacional, que la indústria agrícola i manufacturera sòlida, durable, d'influència benèfica general, material i moralment, sobre del país, es troba únicament en aquesta forma de descentralització econòmica que junta els homes amb sa terra, favoreix l'esperit de família, fomenta l'amor a la regió, fa el treballador més home que no pas màquina, puix el col·loca en un medi més educador i que li obre l'esperança d'un pervenir millor.

¿Qualificaràs, potser, d'utopista el que escriu aquestes línies, perquè no et dóna el medi de sortir del present estat econòmic? Mes ¿és alguna vegada utopia la veritat? És indub-

table que no. Els estats socials, les dificultats i conflictes, no es curen amb una recepta de doctor; la mà invisible qui governa als pobles condueix les coses pels camins convenients: mes la difusió de la veritat, la defensa de lo just, la indicació de lo convenient per més que porti dificultats en sa pròxima realització, prepara els esperits, il·lumina les intel·ligències i empeny les voluntats envers el punt que es desitja. Sant Pau ni pretengué abolir l'esclavitud, que portava també en si un gran conflicte econòmic, ni es pensà mai veure-la finar; mes l'empenta que li donà la portà a una mort natural i gens violenta. El gran principi de Bonald de que tota transformació social va precedida d'una transformació en les idees, queda sovint confirmat per l'experiència històrica; per lo qual treballar pel restaurament de la descentralització del treball i del capital, que en el fons s'identifica amb la forma social que anomenem regionalista, lluny d'ésser una utopia, és una obra humanitària i meritòria a la qual convé que contribueixin tots els homes d'influència social.

La propietat per excel·lència, la típica, la històrica, la que representa millor el principi tradicional, la d'influència més moralitzadora, que més agermana a tots aquells qui han de contribuir a sa explotació, és a dir, la propietat agrícola, és evident com més fomentada i ennoblida queda per la forma regional, que no pas quan en la societat domina un règim centralitzador i uniformista. I aquesta influència és recíproca, puix, com observa Le Play, els magistrats rurals, les autoritats locals més respectables són les qui naixen de les entranyes de la terra; així com els grans propietaris, educats i moralitzats per la pràctica de la vida regional, acostumats a l'art de governar per la direcció immediata que han tingut de ses pròpies coses, són els més dispostos i de millors garanties per a regir les regions, amb les quals demés estan identificats moral i materialment. El *caciquisme* és una demostració experimental de la veritat assentada per Le Play. Quan les autoritats socials legítimes i naturals defalleixen, surten les autoritats socials bordes i, de conseqüent, pertorba-

dores, dissolvents i opressores; i, no obstant, són una necessitat. *Abyssus abyssum invocat.* Un sistema social artificial i bord ho és fins en sos elements constitutius. L'actual règim polític exigeix els *caciques,* i per bona voluntat que tinguin els qui estan al cap del govern de la nació, no poden prescindir d'ells. Quan d'un país desapareix la força moral, intelligent per naturalesa, la força bruta, tirànica i tot com és, fa son servei i és millor que no pas l'anarquia; els actuals *caciques* són els qui supleixen a les autoritats socials anullades i encaixen amb l'autoritat superior per a formar l'organisme funcional de la vida pública. Són un signe dels temps; reproducció d'aquells quefès qui en antigues èpoques llegim que s'emparaven de certes afraus manant en elles amb absolut domini, constituint una espècie de govern de fet, que dura fins que la societat torna a entrar en el camí natural de la vida civil.

Però no ens moguem ara de provar la benefactora influència del regionalisme sobre la propietat agrícola. Els homes de la terra, com abans deien a Catalunya, eren el nervi de la societat, el sosteniment de les institucions, els guardians de les tradicionals consuetuds; i és perquè els homes verament eren de la terra, com les muntanyes, els rius, els altres accidents geogràfics; així com les masses flotants que fa el centralisme tenen el caràcter no cosmopolita, com generalment se sol dir molt malament, puix aleshores tindrien un caràcter superior, i no tenen sinó un verdader nihilisme, constituint una espècie híbrida, o més ben dit, restant-los solament les qualitats ínfimes, animalesques del llinatge. Amb el règim de permanència dels propietaris en llurs finques, les famílies es lliguen amb la terra, ix naturalment aleshores el sistema que en Le Play anomena de *famílies-soques,* de les quals tan bell esplet té Catalunya, les quals donen a la terra els conreadors convenients i el sobrant de personal a les indústries, a les lletres o a les colònies, mantenint, emperò, sempre ferm el vincle que els lliga amb la casa pairal. Aquest conreu pràctic pel mateix propietari, o

sota la seva direcció, fonamenta pels medis que naturalment ell posseeix, dóna fecunditat a la indústria agrícola, ennobleix la classe, i apartada aquesta dels grans centres on dominen el luxe, l'ociositat i altres vicis, és com la deu que proporciona a la nació la gent de més vàlua i li dóna una prosperitat material de més soliditat i durada puix la riquesa social que es funda en la producció de la terra, o en indústries amb aquesta íntimament lligades, és la que dóna a un país, segons els mateixos economistes moderns, una prosperitat econòmica fundada en ses bases naturals. Els signes de decadència en la indústria agrícola que avui es noten gairebé per tot Europa, la despoblació creixent del país rural, la ruïna d'una gran part de propietaris, la pèrdua del bon sentit i de les altres qualitats morals que abans distingien els treballadors de la terra, evidencien la mala ombra que el centralisme avui de moda i imperant llença sobre la propietat agrícola, i indirectament sobre la societat humana, de la qual aquella és com l'element de més força. A Catalunya ni tenim la gran propietat agrícola, ni la desitgem; domina una distribució molt equilibrada, ni divisió, ni concentració excessiva, sortida de l'excellentíssim principi de la llibertat de disposar de llurs béns que aquí tenen els pares de família. La gran propietat potser dissimula més o menys les males seguides de la no residència; consent una explotació en gran escala, un home ja de coneixements tècnics qui la dirigeixi; però quan, com aquí passa, el comú és la propietat mitjana, la falta de la direcció del propietari qui doni amb sa intelligència el to a la indústria agrícola per força ha de donar resultats miserables.

Mes, puix que avui la riquesa industrial té una importància tan grossa en l'ordre econòmic, convé fixar-se també en si a ella, com a l'agrícola, el sistema regional li és favorable. Ja havem dit la dependència necessària que hi havia entre aquestes dues indústries, i com el desenrotllament manufacturer de més soliditat i permanència era el que es fundava sobre l'agricultura del país; i ara cal afegir-hi que si les mas-

ses humanes dedicades a la manufactura, per evident experiència per tothom reconeguda, estan en una decadència moral espantosa, si constitueixen un perill social, és indubtablement perquè els falta l'ombra benefactora de les autoritats socials, qui tan bé i amb naturalitat apareixen quan es practica la forma regionalista. L'ilustre economista catòlic Carles Perin,[1] al ponderar els bons oficis que ha d'exercitar el patró industrial envers els obrers, si es vol que es retorni l'estat social present, posa com per base de tots ells la necessitat de que el patronat sia essencialment local i tant els savis com els industrials d'esperit cristià i, de conseqüent, humanitari, qui cerquen la manera, els primers en llurs escrits i els segons en llurs establiments, d'acabar el present conflicte, tots posen, per obtenir-ho, com el medi més eficaç, localitzar les indústries i amb els blaníssims vincles de la propietat i de l'afecte unir el treballador, casar-lo, amb la fàbrica. Veiem, doncs, els homes de la terra de l'Edat Mitjana, de què havem parlat, lligats amb el país, ésser l'exemplar típic dels sociòlegs moderns, encara que sens anomenar-los, tal volta per no passar per endarrerits. Sempre les lleis de la societat seran les mateixes, perquè l'home és sempre el mateix.

Davallant, ara, del to de generalitat que domina en el present opuscle, volem fer algunes observacions sobre la conveniència de modificar d'una manera blana, racional i lliure la consuetud de les successions a Catalunya. Mai defensarà prou la nostra terra la llibertat civil que els nostres passats li llegaren, sempre ha de treballar per a sostenir l'autoritat dels caps de casa qui poden disposar a son albir dels béns que posseeixen; però la present constitució social, la multiplicació popular, les passions democràtiques tan vives avui dia, són mortals enemigues dels homes assenyalats, amen la igualtat entre els ciutadans i encenen una neguitosa enveja contra les

1. V. *El Patrono,* cap. I.

fortunes opulentes. Sembla, doncs, que la pràctica saviesa aconsella als posseïdors de grosses fortunes que procurin, al repartir sa herència, no l'acumulació de capitals en una mà, sinó tota la distribució possible, sempre que això no sia en detriment de l'agricultura o de la indústria. Per això, una de les més constants aspiracions del sociòleg modern ha d'ésser fer penetrar en la consciència individual, en l'esperit del ciutadà particular, el sentiment social; així com també ha estat l'ofici del sacerdot mantenir i fer viure en el cor dels cristians el precepte de la caritat, al qui voldrien ofegar la multitud d'afectes desordenats que engendra l'egoisme de família. Aquest principi d'equilibri és tan necessari que el modern ateisme social no ha tingut altre medi per a sortir del pas que inventar el raquític altruisme, caricatura de la caritat cristiana. La fundació de cases poderoses és un somni que afalaga els acumuladors de grossos capitals; una dinastia brillant sembla una columna alçada a la memòria del fundador, i la possessió de grans riqueses la manera d'assegurar la perpetuïtat de la família. És cert que el principi inspirador de la nostra legislació en matèria de successions fou la conservació de les cases, principi excellentíssim que no solament no devem mai rebutjar, sinó procurar sempre fomentar dintre de les conviccions humanes; però les circumstàncies socials han mudat i restant bo el principi havem d'ensenyar sa discreta aplicació. Antigament, en primer lloc, una casa poderosa no era una casa de molt diner, d'una riquesa extraordinària, tenia per base la propietat territorial, i aquesta, per extensa que fos, devia abans sostenir a una multitud de famílies qui participaven del domini; eren del càrrec del senyor una bona part de les atencions d'ordre públic i social, lo qual donava per resultat que la riquesa a l'arribar a les mans del senyor principal estava molt disminuïda, de manera que és un fet evident que aleshores les fortunes no tenien com ara una tendència a multiplicar-se. Fins, doncs, que la riquesa torni a revestir-se de son caràcter social, torni a ésser un institució d'ordre públic servida per determinades

famílies, convé que no es vagi multiplicant en mans d'un llinatge; i això en interès d'aquest mateix. Perquè la riquesa, quan qui la posseeix no en comprèn sa naturalesa social i no sap encaminar-la al bé públic, es torna contra son amo; és a dir, es fa corruptora, encegadora de l'enteniment, enflaqueix la voluntat i endureix el cor. D'això desgraciadament en tenim un exemple convincent amb el jovent ric d'avui dia, que en lloc d'ésser un element d'edificació social, per regla general sols serveix per a donar mal exemple dissipant en el vici lo que el treball dels pares havia acumulat. Puix essent ara molt forts els incentius de la sensualitat, i els estimulants de la vanaglòria, aquestes dues tendències humanes, tan vives i fàcils de desencaminar-se, amb la possessió de la riquesa s'encenen fora de mida, i amb el diner el jovent troba el medi de donar-se a ses nocives i torpíssimes complaences. Convé, doncs, que els qui tenen grosses fortunes es posseeixin del sentiment social, irradiació de la caritat cristiana, i que procurin agermanar les legítimes afeccions de família, l'instint de la perpetuïtat de la casa, el desig de deixar una descendència opulenta, amb ses obligacions socials i amb l'interès públic de multiplicar les cases de posició modesta, però assegurada, que són les qui per regla general crien els ciutadans més útils i virtuosos i resten més aferrades a la regió d'on sol fugir, fins oblidant-la, la gent de grans cabals. Perquè la possessió de la riquesa, la fortuna, per si mateixa no té cap importància; seguint l'ordre general mundà està, com tota cosa material, ordenada a un bé espiritual, és a dir, a la virtut i a la felicitat dels homes.

És notable lo que diu sobre aquest punt el papa Lleó XIII en l'encíclica *De conditione opificum.* Assenta en primer lloc com a principi fonamental la justícia de la propietat privada i ensenya que les lleis l'han de fer respectar; mes afegeix també que igualment deuen procurar, dins de lo possible, que la propietat es reparteixi entre moltíssims a fi i efecte d'obtenir grans conveniències que d'això pervindrien; puix, segons el Pontífex, aleshores l'equitat fóra major en la dis-

tribució social de la riquesa, s'ompliria el buit que ara es troba entre la gent riquíssima i la pobrissalla; la irritació socialista que aquesta pateix es guariria més fàcilment; sabent que treballava per a fer créixer els propis cabals, sa activitat i diligència multiplicarien la riquesa del país, i s'evitaria l'emigració de tanta trista de gent que avui se'n va a cercar el pa en terres estrangeres, puix, com diu sàviament Lleó XIII, per regla general els homes no es mouen de son país si en ell hi tenen la vida.[1] Aquestes observacions del Vicari de Jesucrist són com una revelació pels ulls de l'home pensador i creient; i, eixamplant l'horitzó dins del qual es desenrotlla la humanitat, fan esperar que a l'ordre públic nascut de la Revolució, succeirà un altre estat social pastat amb els ingredients dels principis evangèlics i de les lleis econòmiques i sociològiques que l'observació social ha demostrades, i que la història de la humanitat veurà altre cop juntar-se la naturalesa i la gràcia, que lligà amorosament el diví Fill de Maria en sa vinguda al món, conciliant-se l'ordre natural i el sobrenatural, complint-se de nou el vell oracle, *iustitia et pax osculatae sunt*, amb la fundació d'un estat social que correspongui més perfectament a la gran aspiració popular del Cristianisme.

Però més encara que no pas la propietat convé que sia restaurada en ses condicions convenients, si es vol trobar la pau i l'ordre social, la família. Tot temps de desorganització

1. «... ius privatorum bonorum sanctum esse oportere. Quamobrem favere huic iuri leges debent, et, quoad potest, providere ut quam plurimi ex multitudine rem habere malint. Quo facto, praeclarae utilitates consecuturae sunt: ac primum certe aequior partitio bonorum... Iam vero si plebis excitetur industria in spem adipiscendi quippiam, quod solo contineatur, sensim fiet ut alter ordo evadat finitimus alteri, sublato inter summas divitias summamque egestatem discrimine. — Praeterea rerum, quas terra gignit, maior est abundantia futura. Homines enim, cum se elaborare sciunt in suo, alacritatem adhibent studiumque longe maius... homines..., neque enim patriam cum externa regione commutarent, si vitae degendae tolerabilem daret patria facultatem.»

social suposa una decadència en la família; tota civilització resistent, fecunda, honesta i verament ilustrada, té per base principal la família rectament organitzada. Decadència en la família vol dir decadència en la civilització; anihilament de la família vol dir estat salvatge. A aquest ens portaria el socialisme, qui, dintre de ses libidinoses entranyes, duu, com a fruit de maledicció, la dissolució de la família. És aquesta la cèl·lula primitiva, essencial, el germen de tota la societat; fins podem dir que la societat no és altra cosa que un desenrotllament d'ella, feta a sa imatge i semblança; i en tant la societat és més perfecta en quant més serva el caràcter i condicions d'una gran família. La naturalesa mateixa de les coses, i l'experiència social, demostren la necessitat de que per a obtenir tots sos benèfics resultats i l'influx saludable sobre la comunitat general dels homes que la Providència li ha donat, convé que la família sia permanent i tingui una certa independència, que constitueixi una entitat històrica, és a dir, que es converteixi en *casa*. Catalunya d'això en té bon exemple en les *cases de pagès*, que el difunt Permanyer qualificava molt rectament d'aristocràcia d'espardenya, i en les cases de menestrals, amb establiment propi, que es passaven de generació a generació amb grans avantatges morals i industrials. L'absolutisme reial no féu gran cas d'aquesta utilíssima aristocràcia, l'absolutisme revolucionari amb ses malèfiques influències l'ha desorganitzada, el socialisme la fa impossible. I, no obstant, la societat no tindrà consistència, gravetat i força, fins que aquella es restitueixi. Els moderns volen democratitzar-ho tot, és a dir, rebaixar-ho, empetitir-ho, lo qual no costa gran cosa; mes el sociòleg qui treballa per la dignitat, la llibertat i el bon ordre social, ha de tirar a ennoblir totes les famílies, posant-les en situació de poder participar d'aquelles altes condicions d'educació social, que porta naturalment en son si la tradició. El desig de tenir llinatge és una espècie d'instint de l'home que es manifesta sovint de la manera més violenta entre els mateixos revolucionaris. Qui ha llegit un xic sap les ridícules vanitats

d'en Mirabeau, i altres corifeus per l'estil, en aquesta matèria.[1] Mes si bé l'aristocràcia cortesana i ses adherents es convertiren en institució inútil i xorca, en pur element d'ornament públic, sense cap influència en la vida real i positiva del país des que deixaren de complir sa missió social i abandonaren la residència, on naturalment tenien de complir els deures consegüents a sa posició; si bé l'aristocràcia ha acabat tristament, almenys a Espanya, si en treus rares però nobilíssimes excepcions; emperò sempre és cert que el sociòleg ha d'aprofitar aquest instint natural a l'home, i treballar per a la reconstrucció d'aquelles modestes aristocràcies catalanes, qui, sense tenir les dificultats, ni estar exposades als esculls de la gran aristocràcia, participen del benèfic influx de posseir un llinatge honrat, de pertànyer a una *casa* d'existència social reconeguda. El qui treballi en aquest sentit farà més per la consolidació de l'organisme polític democràtic que no feren els nostres legisladors de Cadis de l'any 1812; solament aquesta constitució social, formada per famílies consistents i travades entre si, sostenidores del treball nacional i de la riquesa del país, fa possible i harmònic un règim popular i col·lectiu, com el que existí en l'Edat Mitjana, sobretot a Catalunya, i de què tan desitjoses se'n mostren les generacions modernes, encara que fins avui no donen mostres d'encetar el camí per arribar-hi.

És evident que l'existència i permanència de les cases queda protegida pel sistema regional, essent-los mortalment contraris el centralisme o uniformisme. Entre la constitució social per medi de cases i el centralisme o absolutisme parlamentari que avui regeix hi ha incompatibilitat d'humors. L'absolutisme no vol rivals; endogala a la Iglésia, polvoritza a les cases i no vol altres associacions que les qui són se-

1. Segons el corresponsal de París del «Diario de Barcelona» (22 de març de 1893), Mr. Floquet, considerant els molts parents seus, qui tenen alta posició social en la República, qualifica a son parentiu de noblesa republicana.

qüeles de l'Estat, i, de conseqüent, representants d'aquest més que no pas del país. Tota autoritat amb dret propi li fa nosa, tota autoritat social forta li és un embaràs; abans el summe poder polític es lligava en virtut de pactes amb les entitats que contenia la societat i de la qual eren com els òrgans; però el pacte social de Rousseau, llavor dels sistemes polítics que regeixen, desfent la societat, ha produït l'esclavitud legal dels ciutadans, puix posa a l'individu aïllat enfront de l'Estat omnipotent.

Però ja no és solament la casa, és a dir, la família permanent i tradicional, la que és fomentada pel benèfic influx de la regió i contrariada per l'uniformisme absorbent i avassallador, pel centralisme triomfant; la família en son sentit més restrictiu, és a dir, el matrimoni, les relacions entre marit i muller i entre pares i fills, viuen més ufanes, ordenades i fecundades amb la pura calor de la regió que no pas exposades als mals aires dels grans centres, on solen dominar el luxe, l'afició borratxa als plaers i l'ambició de les grandeses. La vida moderna és la gran enemiga de la vida de família; i el centralisme, és a dir, la concentració morbosa de tota la vida del cos social en un sol o en pocs membres del mateix, és el món per excel·lència que desencadena les passions en els cors dels homes, encén els instints i apaga la suavíssima flama de l'amor, qui, com foc sagrat, deu cremar en la llar domèstica per a conservar la puresa i la fecunditat de la vida dels homes. Lligats íntimament l'ordre polític i l'ordre social, influint-se mútuament, l'absorció de la vida del país en els grans centres deixa anèmica la vida de l'entitat social i natural que estem estudiant; i el centralisme polític i social aleshores embarguen a l'home, el separen de la família, l'eixalen de les pures afeccions que la naturalesa i la tradició havien fomentat en son cor, i, suprimint l'ordre privat i domèstic, fan de l'home una molècula de l'ordre públic sense iniciativa ni vida pròpia, quedant així fortament alterat el llinatge humà, l'organisme del qual es funda en l'existència de la família i en la llibertat i independència de les relacions privades, de-

vent únicament vigilar ses extralimitacions el Poder públic, sense pretendre ésser-ne son director com vol la burocràcia contemporània. Taine parla amb paraules que semblen més d'un asceta que no pas d'un positivista, de com a França l'absolutisme reial, i encara més el revolucionari, després d'haver-se apoderat de l'home, el donà enterament al món. *C'est le dernier trait du régime qui, après avoir dérobé l'homme aux affaires publiques, à ses affaires propres, au mariage, à la famille, le prend avec tous ses sentiments et toutes ses facultés, pour le donner au monde, lui et tous les siens.*[1]

La religió, la propietat i la família, principis que d'una manera forta i blana aglutinen als homes entre si, i el restaurament de les quals tant necessita la nostra desencolada societat, que es veu amenaçada de mort per la secta dels socialistes, és evident, segons les consideracions que precedeixen, i moltes altres que tu mateix, lector, deduiràs d'elles, que són eficaçment protegides i fecundades per la pràctica de la vida regional.

IV

Però un sistema que aspira a ésser la forma social d'una època, per a reeixir deu acontentar les tendències i satisfer els lícits apetits d'ella. El món modern té posada la seva amor en l'home i en la llibertat, igualtat i fraternitat de tots els individus del llinatge; ha arribat en això fins a la bogeria i tot sovint es troba que en son febrós apassionament ha agafat un camí que el porta cap a lo contrari d'aquella seva nobilíssima inclinació. No és nova aquesta a Catalunya, perquè resplendeix, com sol en jorn serè, en les prèdiques i escrits de sant Vicenç Ferrer i de Fra Eiximenis abans que finés l'Edat Mitjana; i fins contemplant la història dels ho-

1. V. *L'Ancien Régime*, cap. II.

mes la veiem que com estrella ix a l'Orient, des de l'antigor, i va fent cap a l'Occident el curs mai acabat de sa brillant carrera. Sempre al costat del ver Déu hi veiem honrat a l'home. L'home no se n'adonà de que era germà de l'home fins que Déu li ho digué, i tot sovint se n'oblida, fins ara mateix, si la veu poderosa del Pare universal no li ho recorda. Les temptatives, avui freqüents, de fundar una religió sense Déu que serveixi per a enllaçar als homes entre si són una ridiculesa erudita que no donarà cap resultat; els homes, socials per naturalesa, però amb qualitats, passions, interessos i pensaments que entre si es contrarien, necessiten l'auxili de Déu per a agermanar-se; sense Ell la naturalesa queda vençuda pel vici.

Experiment als pechs trau de sospita,

podem dir amb mossèn Ausiàs March; i d'ençà de la torre de Babel són innombrables les ruïnes, escampades pel món, de monuments que ha volgut alçar la supèrbia humana sense comptar amb Déu. L'amor a Déu i l'amor als homes són correlatius, i l'un no pot existir sense l'altre. L'humanitarisme revolucionari és una rapsòdia viciada dels principis de la revelació; per això en son nom es plantaren les guillotines, i ell mateix ha resultat xorc i corruptor, i avui ja del tot desacreditat. El menyspreu de l'home és general en les humanes generacions, i fins que Déu ensenyà als homes el preu de l'home, aquest no fou comprès; per això és una de les visions més admirables la contemplació de la literatura profètica d'Israel, que ja des dels principis de la societat pressent el valor de l'home, i predica l'humanitarisme, i al pronosticar el triomf i el domini que sobre totes les gents obtindrà el Messies, es funda en que serà el qui deslliurarà el pobre de l'oprimiment del ric,[1] judicant a tots amb una mateixa

1. V. Psalm LXXI.

llei; i quan Jesucrist ve a ensenyar sa doctrina de sobrenatural restaurament de la humanitat en poques i populars paraules, com de costum, enclou el règim polític dels pobles qui obeiran sos preceptes en contraposició al qui regeix entre els gentils: «Els prínceps i els primats de les nacions les avassallen, però entre vosaltres el major i primer ha d'ésser el servent dels altres».[1]

De que Jesucrist és el deslliurador de tot l'humà llinatge, de que l'home sols ateny son últim fi en virtut de l'esforç de sa franca voluntat, de la igualtat essencial que hi ha entre els homes, del dogma que ensenya que tots som fills d'un mateix Pare celestial, veritats principalíssimes i fonamentals de la doctrina revelada, n'ix naturalment la trilogia de llibertat, igualtat i fraternitat. Mes la nostra era, filla del centralisme unificador, no ha sabut infondre a la societat actual aquells tres atributs d'un estat social perfecte, imatge de la societat perfectíssima de l'altre món, com ensenya amb gran penetració el mestre Eiximenis en son *Regiment de Prínceps*. La llibertat i la gràcia són les dues condicions necessàries de tot humà perfeccionament; l'absolutisme revolucionari, sobretot, ha cercat la perfecció social per ministeri de la llei, és a dir, per medi de l'oprimiment de la naturalesa, això és, de l'home i de les entitats qui naturalment surten en la comunitat de la vida humana sobre la terra, perquè, com observa sàviament en Le Play, fins la matèixa tendència dels legistes moderns de codificar les consuetuds, és a dir, de voler fer dret escrit o que era dret no escrit, és en contra de la llibertat, és desposseir a la societat del poder legislatiu en sa forma més augusta, puix se li fa perdre aquella facultat que inconscientment, però discretíssimament, exercita d'anar modificant la consuetud, segons es modifica la necessitat social que regularitza. ¿Quina acció humana deixa lliure la buro-

1. Mateu, XX, 29 i segs.

cràcia liberal? Se't fica a casa, espia ton naixement i a l'hora de la mort t'enviarà son representant per a veure si encara respires. La llibertat pràctica i apreciable és la que es disfruta en les relacions privades, en la vida d'home més que no pas en la de ciutadà, dintre de casa teva, en el lloc on vius; però la burocràcia ha desfet la regió, té dins del puny el municipi, tafaneja la família i cerca ficar-se en la Iglésia, recés sagrat dels homes, cobert amb el misteriós vel de l'autoritat divina. La llibertat, doncs, en el règim burocràtic és un nom buit, o, més ben dit, és un nom que significa tot lo contrari de lo que sona; ha vingut a parar a ésser el desordre de la vida privada.

La destrucció de la noblesa cortesana amb ses adherents no ha fet tampoc avançar un pas positivament a la igualtat i fraternitat socials. Potser la Providència volgué, per medi de la revolució, fer desaparèixer aquelles classes plenes de vanitat i que arribaven fins al refinament de preferir un nom, *sonum sine re,* al mèrit, al talent, a la virtut i a la verdadera i efectiva importància social. Cosa, no obstant, que amb orgull patri podem dir que a Catalunya tardà molt a ficar-s'hi, i mai arribà a l'extrem ridícul d'altres països, com respecte de Castella ho posa en evidència sa magnífica literatura clàssica; puix aquí sempre s'hi conegué el llevat democràtic, que fou com la base de la nostra civilització. Emperò la revolució de seguida, ja des dels primers anys, s'encomanà el mal que deia que volia curar, inventà noves distincions i les sembrà pel món, i baix la forma de condecoracions, creus, graus i títols, multiplicà l'antiga vanitat i l'empitjorà perquè l'estengué més; i no tingué, com la noblesa procedent de l'Edat Mitjana, una missió social que complir, sinó purament la satisfacció d'una vanitat mundana. Així veiem que l'apartament entre la mà menuda i la mà major, com deien els nostres antics, és gran, i l'odi pitjor que no pas abans, puix dominant aleshores la pietat cristiana en tots els ordres socials, ablania la duresa que les circumstàncies històriques havien donat a certs estaments, i acostava els homes els

uns als altres per la virtut aglutinant que posseeix. D'altra banda, la revolució, per una necessitat essencial, provinent de sa doctrina i de son procedir, ha fomentat i fecundat els gèrmens socialistes que sempre viuen en el si de la societat, i ha enverinat d'una manera espantosa les relacions humanes, necessàries en tota comunitat. Les desfrenades concupiscències de tots, el refredament dels sentiments humans, les idees falses, el mancament d'un ideal necessari [1] en la vida per a encaminar envers ells les accions i donar unitat i fi comú a l'activitat dels homes, ha produït la tenebrosa confusió en què està avui la societat, que fa pensar que aquesta ha d'ésser renovada; i les furioses amenaces dels socialistes, qui es troben amb les promeses de llibertat, igualtat i fraternitat enterament dissipades, amb els apetits desperts i estimulats perquè pertot arreu flairen els plaers i riqueses en què passen molts rics sa vida enterament ociosa i inútil, fan reflexionar els homes pensadors qui cerquen un derivatiu als vicis socials i una manera de rectificar i satisfer l'aspiració a la llibertat, igualtat i fraternitat, que en son sentit recte fou infosa al món pel mateix alè de la Sabiduria divina. És clar que lo primer de tot és rectificar les idees, promulgar la Veritat, ja existent des del principi del món, però que sovint queda tapada per les passions dels homes, puix l'home qui coneix la Veritat no té excusa per a no seguir els camins que ella ensenya; i amb molta raó sols per ella vol fer el sacrifici de sos apetits i reprimir la pruïja de ses concupiscències.

1. Escolta el vell sociòleg sant Tomàs sobre la necessitat que els homes tenen d'un ideal: «Quia ergo altius bonum, quam experiri in praesenti vita possit humana fragilitas, homines per divinam providentiam ordinantur... oportet mentem evocari in aliquid altius quam ratio nostra in praesenti possit pertingere; ut sic disceret aliquod desiderare et studio tendere in aliquid, quod totum statum praesentis vitae excedit... De rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animae confert. Et ideo, quamvis ea, quae supra rationem sunt, ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis adquirit, si saltem et qualitercumque teneat fide.» (*De Veritate Catholicae fidei contra Gentiles*, llib. I, cap. V.)

La igualtat dels sectaris és la destrucció del món, l'enervament de les humanes facultats, l'anihilació dels estímuls que promouen la civilització, l'ofegament dels més nobles sentiments, la supressió de la virtut i la mort de la humana societat. La igualtat i la fraternitat cristianes, filles de la llibertat i de la gràcia, tingueren una manifestació esplèndida en els primers dies del Cristianisme, en aquella comunitat de vida professada voluntàriament pels seguidors de l'Evangeli, i que la Iglésia serva amorosament, com si fossin ses filles predilectes, hereves de la plenitud de son esperit, i servarà fins a la fi dels segles, en les Comunitats de regulars qui amb franca voluntat amb aqueix objecte s'associen. Però la igualtat essencial entre tots els homes, la indistinció entre l'esclau i son senyor que predicava sant Pau, no anullen les grans diferències que hi ha entre tots els individus del llinatge, i que són el germen de les diferències socials, així com també el motor de la perfecció i de la germanor humanes. La igualtat no és filla de la naturalesa, ni pot ésser obra de la llei; aquella produeix constantment la desigualtat, essent aquesta la regla de sa bellesa, el fonament de sa harmonia, i sense ella la naturalesa fóra fastigosa; i la llei és impotent, ridícula, pertorbadora i despòtica quan vol transformar la naturalesa. Per això el gran Apòstol dessús dit, en sa magnífica predicació [1] de la igualtat humana, volent igualar les diferències entre els homes i constituir una societat harmònica i fraternal, fer el bé de Déu patrimoni de tots els homes, no acut, com els nostres tiànics socialistes, a imposicions legals, ni sisquera d'ordre religiós; sinó que la funda en la llibertat, esperant en la gràcia que mou suaument la franca voluntat dels homes. *Fiat aequalitas*, exclama; però això no en virtut d'un manament *(consilium in hoc do)*, i sí per la gràcia de Jesucrist.

La igualtat, filla de la llibertat i de la gràcia, és racional, humana, nobilíssima, no entorpeix ni desbarata cap dels ins-

1. II Corintis, VIII.

tints motors de l'activitat, abans els purifica, fecunditza i harmonitza ses antimònies: en una paraula, no és antihumana, sinó la perfecció de la mateixa naturalesa, és l'obra summa de la perfecció social, l'objecte predilecte a què es dirigeix la revelació i la raó, l'estat social que en l'esdevenidor contemplaven els vidents d'Israel i qual pla traçà meravellosa i popularment Aquell a qui la predestinació divina féu cap de tot l'humanal llinatge. Caigudes per terra les antigues preocupacions d'una jerarquia que no es basava en la naturalesa, entesa la igualtat segons la norma abans indicada, lliure, fundada en la virtut, enaltida pel sacrifici voluntari, servint de tendrums, que uneixen entre si els membres, les autoritats socials que han d'existir mentre el món serà món, respectades la religió, la propietat i la família que admirablement ajuden per a obtenir aquesta noble igualtat entre els homes, devem cridar a la generació actual: *Avant sempre*, perquè l'avançament d'aquesta igualtat significa el progrés de la civilització i de la virtut i el perfeccionament de la humanitat. Un dels nostres escriptors més illustres tingué una visió meravellosa d'aquest estat social, reproducció de la forma de vida dels cristians primitius, la qual, trets alguns adminicles provinents d'un cert iluminatisme de l'Autor, resta essent una prova d'ull penetrant del gran polígraf.[1] «...D'aquí avant fins a la fi del món regnarà pertot la justícia popular, e tot lo món per consegüent serà partit e regit per comunes, així com avui se regeix Florença, e Roma, e Pisa, e Sena, e d'altres ciutats d'Itàlia e d'Alemanya... Dien que lavors estaran sens perill en les ciutats generosos[2] e no generosos, car tots seran bons per la major part e cascun atendrà que fassa tot bé... e no's curarà d'allegar generositat; així com se feya en la primera etat del món, car lavors no atenien les gents a generositat entenent que tots eren estat fills d'aquell sant e glo-

1. V. *Regiment de Prínceps*, cap. CC.
2. Nobles.

riós patriarca Adam e d'aquella sua santa e beneyta dona Eva...»

¿Pot conduir a aquest estat social el procediment predilecte de la democràcia revolucionària, que avui regeix en més o menys grau en totes les nacions d'Europa? La pau social que porta la igualtat de la justícia, és a dir, el donar a cada un dels membres de la Comunitat lo que li correspon i la naturalesa indica que deu donar-se-li perquè no s'alteri el ritme de la vida social, ¿avui es practica? O sia: ¿les funcions orgàniques del Comú s'exerceixen pels òrgans convenients a la sanitat de tot el cos, i perquè tots els membres participin dels excellents avantatges de la civilització, en el refinament polític de les presents institucions públiques? És indubtable que no. Fins els escriptors de l'escola moderníssima així ho confessen; el mateix Zola es cuida de vulgaritzar-ho valent-se de sa forma literària tan de moda; i tots els qui havien renegat de la tradició, i cercaven noves formes humanes pel pervenir, tiren la seva pedra a l'ídol gegantí amb cames de test, objecte fins ara de les adoracions dels qui infatuats en llurs ciències creien que per res necessitaven de l'experiència dels passats; i declaren obertament que la present confusió política i social, que l'equiparància de tots els homes, l'entendre la igualtat d'aquests entre si d'una manera geomètrica i no moral, fruit d'una insuportable ignorància i materialisme, el convertir el poble racionalment organitzat per les lleis naturals de la societat en una informe massa humana, és llevar la vida a la collectivitat i portar la societat a la dissolució. Sempre els sociòlegs han estat collectivistes, mes als qui avui ambiciosament usurpen aquest nom més els escauria el nom de dissolvents; puix avorrint, i volent desterrar del món aquelles institucions humanes, els principis i sentiments en virtut dels quals els homes s'uneixen entre si i formen societat, i no presentant un principi d'aglutinament social, les seves colleccions d'homes, no saben veure en què es diferenciarien dels ramats de bèsties. Els patriarques de la revolució, els doctors qui pretengueren formar una Europa lliure, inaugurar una era

d'enaltiment humà i d'avançament social, i, menyspreant les humils relíquies de l'Edat Mitjana, volgueren amb ses pròpies llums bastir un edifici polític superior a tot lo que la naturalesa havia llavorat en el si de les humanes societats, avui s'avergonyirien de veure com l'escola de constructors de societats i d'estats per ells fundada, ha vingut a parar lògicament als qui posen per últim fi de la ciència social la distribució de la humanitat en ramats d'homes.

Els antics, especulativament, coneguda per ells ben bé la naturalesa humana, veien amb claredat el principi dissolvent que conté el pacte social, llavor o llevat de totes les teories socials modernes; i el nostre escriptor abans anomenat, Fra Francesc Eiximenis, amb l'estil claríssim que li és natural, en son *Regiment de Prínceps,* així explica ses conseqüències: [1] «...Havem a veure si regiment deu ésser dat a tota la moltitut de la ciutat sobre ella metexa, e és estat definit per los philosophs que no, e açò per les següents rahons...» La primera perquè allà ahont ha moltitut aquí ha confusió... La segona car a regiment se pertany seny e gran saber, car, segons posa Sant Gregori en lo Pastoral, regiment és art sobre totes arts, com donchs la moltitut no haja seny gran, ne's regesca sàbiament, ans és tost avalotada o moguda a mal, seguexse que la moltitut no deu tenir regiment... La terça... car comunament com la moltitut sia viciosa e inclinada a mal perseguiria los bons e'ls virtuosos que són pocs, e per conseqüent lavors no trobaria hom en les ciutats un hom virtuós, ans fugirían tots al desert, la qual cosa seria gran desastre... Ítem lavors no's faria res que'ls bons volguessen car tostemps se'n ho portarien los mals com sien més: La quarta com la moltitut sia comunament pobre e quasi naturalment haja oyt als richs, si la moltitut senyorejava tots los richs desfarien... Emperò és determinat per los grans filosophs e conclús que jat sia que tota la moltitut no sia per regiment, emperò per tal

1. Cap. CD.

que nenguna part de la moltitut no haja rahó de reputarse per deshonrada en cas que no hagués nengun ofici de honor, ne per tal que la comunitat no peresca per defalliment d'hòmens de honor e virtuosos, per tal ordenaren que tota la moltitut se partesca en tres parts: açò és, en majors, mitjans e menors, e que de casqun sia elegits los millors per regiment de la Comunitat, o almenys sien elegits de casqun tals qui no sien dolents o los pus miserables, mas dels millors de casqun bras pera regir la Comunitat.»

El centralisme o absolutisme, sobretot l'absolutisme revolucionari i parlamentari, és a dir, l'absorció de la vida nacional en una assemblea, que vol ésser com un extret de la nació així com hi ha extret de carn, és un refinament polític portat a ses darreres conseqüències. Extret de vida no n'hi ha. De la matèria els químics han obtingut amb sos experiments ferne extrets, trobar-ne la quinta essència com deien els nostres antics escriptors de l'art d'alquímia; però de la vida, principi superior a la matèria, els nostres alquimistes polítics, els confeccionadors de constitucions, els autors de plans de reforma social, mai donaran la recepta de fer-ne l'extret, de concentrar-la en una assemblea o diluir-la en una collectivitat feta d'artifici. La vida es queda allà on l'ha posada la naturalesa o s'esvaeix; és un principi simplíssim que no es pot fer entrar com ingredient en una massa, és un esperit que s'evapora quan la mà violenta i torpíssima de l'home científic dissol el ser qui la contenia. El desengany de la illusió de la intelligència, el disgust d'aquests refinaments polítics i socials vindran. L'home es reacciona, es desperta, i aleshores s'esbargeix, ses facultats li demanen lo que de veres les satisfà, sos objectes propis: i l'enteniment torna a la veritat de la vida real i la voluntat rebutja els refinaments artificiosos i es deleja per la naturalitat. Les belles arts ens donen en sa història demostració de lo que acabem d'escriure; i les arts polítiques i socials, que art i no ciència és lo qui ensenya com han d'ésser regits els homes, *ars artium*, com deia sant Gregori Papa: les arts polítiques i socials modernes, dic,

fundades en illusions, artificis i desconeixement dels homes, comencen ja a ésser desplaents als qui cerquen amb recte fi el bé de la humanitat, i es prepara per quan sia l'hora l'adveniment de la forma de vida regional, filla de la naturalesa, condició pròpia pel desenrotllament de la vera llibertat, i base sòlida per a assentar-se sobre ella la gràcia creadora qui fortifica i engrandeix la naturalesa.

El parlar tan sovint de la gràcia tal volta farà pensar al qui llegeixi aquestes breus planes que el qui les escriu és un illuminat. Ni el temperament personal, ni l'escola científica a què pertany l'Autor l'inclinen a una tal flaquesa; però l'observació social, l'observació purament humana, l'experiència històrica, el sentiment de tots els pobles descobreix en les transformacions socials i polítiques un agent superior, una força amagada, un principi qui lliga uns amb altres els fenòmens socials i els encamina envers un fi, principi superior a la naturalesa, que no és degut a aquesta, però que l'engrandeix i perfecciona. ¿Quin poble no ha tributat públiques accions de gràcies al Ser invisible, qui governa al món, en les fetes pròsperes, en les dificultats socials vençudes? ¿No és la confessió explícita de l'existència d'una gràcia, que anomenarem social, l'acte d'en Robespierre al decretar el culte al Summe Autor de la naturalesa? Veritat és que la figura del repugnant revolucionari en aquella ocasió sembla més que altra cosa la figura d'un comediant, però això prové de veure'l escollir una forma pompàtica i buida, existint l'alta i divina forma cristiana per a comunicar-se el món amb Déu; mes és de totes maneres un testimoni públic i eloqüent donat per la revolució, de l'existència de la gràcia obrant benèficament sobre la societat, que trenca l'esquifit cèrcol en què la ciència positivista i materialista de molts sociòlegs voldria encloure tota l'activitat i desenrotllament de les comunitats humanes. La gràcia, misteriós dogma cristià, es manifesta evidentment; els teòlegs eternament disputen sobre sa naturalesa, però els homes reflexius la veuen dintre i fora de si mateixos en les societats domèstiques i públiques en què

viuen, amb tanta claredat com contemplen els núvols, el sol, les altres influències meteorològiques destinades al bé físic del món.

Així com l'agricultor conresa la terra confiant amb l'auxili dels agents físics, que obren independentment de la seva voluntat, i treballa, no obstant, en previsió d'ells i ordena sos conreus de manera que aquests se n'aprofitin; també el sociòleg, reconeixent que en les Comunitats humanes hi obra un principi invisible que ell no té a la mà, emperò en quant d'ell depengui, dins del cèrcol de la seva acció, escampant idees que són com les llums qui mostren als homes dins de les tenebres del món els camins que s'han de seguir, treballa per a fer fructuós aquell excels principi. La naturalesa per si sola és insuficient per a produir la vera amor a l'home, i la llibertat, igualtat i fraternitat entre els individus del llinatge; Rousseau, de conseqüent, s'enganyà al pintar els homes, abans de la formació de les societats civils, com vivint en un ambient sadollat d'amor i de justícia, per lo qual un segle més tard Le Play, trobant la societat desencolada i la humanitat polvoritzada a conseqüència del desenrotllament dels principis del filosop polític de Ginebra, predica seguidament en sos llibres, on ensenya la reforma social, la necessitat de tenir sempre en compte l'existència del pecat original, com verí que s'encomana a tots els òrgans, a totes les cèl·lules del cos social. No obstant l'evidència de la gran veritat (idea mare de tots els estudis socials de Le Play) reconeguda per tots els qui de veres coneixen els homes, direm que la utopia rousseauniana és l'ombra deformada d'una veritat. Un primitiu estat d'ordre i de dolçor de vida entre els homes, fins que s'enfonsà a conseqüència d'un cataclisme d'ordre moral, l'ensenya la revelació i el conten totes les antigues tradicions humanes; però, independentment d'això, al posar el filosop de Ginebra la llei civil com a causa de les injustícies socials i del mal social, pressentia en son esperit: primer, la insuficiència de la llei i el despotisme de ses extralimitacions; segon, que el refinament social es gira contra dels ma-

teixos homes. Sobre lo primer ja havem discorregut suficientment en aquestes Consideracions; resta ara que provem lo segon: és a dir, com, no obstant la sociabilitat humana, l'home fa mal a l'home, naixent una espècie de barbàrie de la mateixa multiplicació excessiva de les relacions humanes.

Tot excés és corruptor; i l'amor a la soledat que contemplem en moltes ànimes privilegiades, així de gentils com de cristians, qui la cercaven com a medi favorable al treball de la pròpia perfecció personal, n'és una demostració palmària. Eco es féu de la saviesa clàssica i de la saviesa cristiana el mestre famosíssim qui estampà les següents paraules: *Quoties inter homines fui, minor homo redii.*[1] En efecte, la menor vàlua de l'home en les èpoques de refinament social (que quan s'enfonsa en aquest l'home es torna petit) és una veritat d'experiència de què van plens fins els òrgans de la publicitat més modernistes. No devem dir com el filosop de la passada centúria: *homo homini lupus;* no, l'home no és un llop per son proïsme, però quan l'associació humana s'exagera, quan s'extralimita en detriment de la naturalesa, quan la llei civil volent organitzar les Comunitats apila els homes, extenua les agrupacions naturals i vol concentrar i distribuir la vida social a son albir, aleshores l'home queda encongit en ses qualitats més altes i corromput en les baixes. Un home sistemàtic fins al capdamunt, però d'indubtable talent, el famós doctor italià Cèsar Lombroso, ha escrit, no fa pas molt, les següents ratlles que ens plau aquí transcriure, puix són un corroborant de la nostra tesi, i en sa fonda significació moral es concilien admirablement amb la vella *ascesis* cristiana. «Una de les causes de corrupció comuna a francesos i a italians es funda en la condició política, en el sistema parlamentari, qui, lluny d'ésser penyora de probitat, és més aviat un factor de berganteria, segons vaig demostrar ja en el *Crim polític.* El parlamentarisme té molta sem-

1. *Kempis,* llib. I, cap. XX.

blança amb certes crostes que amaguen la supuració de les nafres i fins impedeixen la sortida d'aquella... Lo pitjor de tot és que el remei és molt difícil de trobar; *així que vagi progressant la civilització, s'anirà igualment multiplicant en totes les esferes la berganteria*».[1] O sia, que el refinament en les relacions humanes porta com a seqüela la corrupció.

És cert que l'home, per virtut d'ésser racional i lliure, es pot fer superior al medi en què viu, desplegar ses facultats més nobles i reprimir ses inclinacions vicioses; és a dir, que en una generació de raquitisme moral, en una època empestada per mals costums i errades idees, pot eixir un heroi; i això precisament són els herois en el grau més alt, els qui fan cara a una gran força adversa, ja sia una època corrompuda, ja un poder despòtic, ja una ciència de moda convertida en receptacle d'errors; però la regla general és que els homes segueixen les influències regnants, com la direcció constant del vent, en una comarca, determina la banda cap on es decanten les soques de la major part d'arbres.

I això passa molt més en els nostres temps en què el Poder públic, armant-se fins a les dents amb les atribucions legislatives, i legislant per tots els indrets de la vida humana, oblida la direcció moral dels ciutadans i fins es gloria de deixar abandonada la regla ètica, usant solament de la regla jurídica, i això en obsequi de la llibertat humana; sarcasme semblant al que faria aquell qui renunciés a lligar a un altre amb suaus cordons de seda, dient que per respecte a la llibertat ja el lligaria amb sogues d'espart. El vincle moral és blaníssim, lliga, junta, sense violència, inclina a l'acció per una moció interna; i el vincle jurídic és dur, insuportable i violent, obliga a l'acció amb la força sense convèncer abans a l'enteniment, ni interessar el cor. La forma centralitzadora, el poder absolut, fins quan professa el principi de la necessitat i obligació de fomentar el principi moral dins de

1. «Nouvelle Revue».

la societat, té dificultats per a complir-ho, s'exposa a ésser violent i no domina en els esperits, sinó per circumstàncies passatgeres, per les qualitats eminents i entusiasmadores del cabdill qui el personifica. El luxe legislatiu, característic de l'absolutisme parlamentari, la multiplicació de les regles jurídiques, no fomenta l'esperit dels pobles, al revés, el disminueix i dissipa, i els homes, molècules del complicat i artificiós organisme, peces de la gran màquina; i aleshores la dignitat entre els homes és més rara, les masses dels ciutadans maniobren baix la direcció d'alguns, qui generalment no són els millors de la Comunitat, sinó els qui saben moure les passions de llurs conciutadans, quedant sacrificades les fecundes iniciatives dels particulars, l'espontaneïtat de la vida i la vera autonomia del país, els habitants del qual passen de fet a la categoria de clients de l'Estat, domèstic d'aquest, i, en el socialisme, fins a comensals. Si una tal forma porta l'opressió de l'home, l'encongiment de ses nobilíssimes facultats i energies; el refinament social que engendra, les concentracions antinaturals que produeix, la cohesió artificiosa que en resulta, atempten a la integritat de la naturalesa humana racional i lliure.

La llibertat i la gràcia no congenien amb tals sistemes; la naturalesa humana, opressa i violada, perd l'espontaneïtat que la fa fecunda i la puresa que li permet exalçar-se fins als més alts perfeccionaments socials, fent resplendir la dignitat humana, i la llibertat, la igualtat i la fraternitat de tots els individus del llinatge. Per això nosaltres creiem que la forma regional és la més excellent i típica de totes les que pot afectar la família humana, i la que més assegura la pau i l'ordre en la societat, sobretot quan aquesta, com succeeix avui, ha multiplicat en la població, en la riquesa i en els medis materials de la vida. Quan una societat ha pres un gran increment material, necessita més la influència moral per a no corrompre's, el govern polític és més difícil i, de conseqüent, més fàcilment es cau en l'absolutisme, per a fugir de l'anarquia. Sabuda és la sentència d'aquell qui deia que la lliber-

tat era feta per les nacions petites, i que l'absolutisme per les grans; però com els homes no viuen solament de llibertat, sinó que necessiten d'altres condicions i la societat té moltes altres legítimes exigències, d'aquí que el pensar avui dia en el destròs dels grans Estats polítics existents, sia una ilusió perillosa, cosa que amb admirable perspicàcia tocà ja el nostre frare menoret Fra Francesc Eiximenis a l'escriure: «Mils se pot obtenir justícia quan lo regne és gran e comú a totes les parts qui la volen que no quan la ha a cercar en diverses senyories... Aytant com la senyoria és major aytal és pus bastant a jutjar tota causa e a perseguir mals hòmens e tota injustícia e casqun mal factor», i tractant de la transcendència internacional, avui més important que en els temps d'Eiximenis, que per l'interès social té un poder públic, fort i respectable, afegeix en el mateix capítol: «que per aquesta rahó antigament los grans mercaders cercaven que poguessen estar en terres de grans senyors e poderosos, car lavors ells anaven segurs per tot lo món».

Emperò el regionalisme degudament practicat no porta la debilitació del poder central; al revés, és una condició de força i de resistència permanent en quant els diferents pobles es converteixen en membres sans i fidelíssims del cap polític. La història de la moderna revolució així ho demostra amb una claredat incontrastable. Tant a França com a Espanya les regions qui amb més heroica fermesa han defensat el principi monàrquic han sigut aquelles qui encara conservaven més la seva autonomia regional. Tothom sap quines són les províncies espanyoles qui amb més energia s'han batut pel Poder reial; i al revés, aquelles altres que han perdut l'esperit regional i tot organisme propi, reduïdes al present a ésser pures aglomeracions de població que viuen en l'indret de la Península que els ha tocat, han anat mudant d'amo molt tranquil·lament i fins amb alegrois, no obstant d'estar lligades amb molts més vincles legals amb el Summe Poder polític de l'Estat. I ¿quin poder central més fort i resistent que l'autoritat pontifícia, verament fundada

sobre la pedra de l'eternitat, essent, no obstant, el cap d'una societat eminentment regionalista? Ja sabem que la institució de la Iglésia és d'un ordre sobrenatural, i que té promesa una eternitat de vida que no pot esperar cap altra societat humana; però també repetim que lo sobrenatural, que la Providència en son procedir amb els homes, es conforma a les lleis pròpies del llinatge, i que al formar una societat regionalista que servís com de base a la summa autoritat directora de totes les humanes consciències, forta i eterna, ha ensenyat als homes, lliures, d'altra banda, de governar-se de la manera que vulguin mentre no sia en detriment de la justícia; ha ensenyat, repeteixo, que una societat regionalista pot posseir un cap sobirà fort i perenne.

Les grans unitats, si volen la uniformitat jurídica, sacrifiquen per força molt l'element moral, suavitzador de les relacions entre els homes. La regla jurídica tants quants més individus, i sobretot territoris, abraça, ha d'ésser naturalment més opressora. Cada home és un món. Per això el govern perfecte, però impossible a la limitació humana, fóra la direcció individual de cada un dels ciutadans; les regles generals en la direcció de les accions humanes, si bé és veritat que en cert grau són necessàries, no obstant són les menys conformes a la naturalesa humana, les més atemptadores a la llibertat i les menys racionals. Les lleis generals són naturals i característiques de la matèria; aquesta, sens energia pròpia, sense acció interna, tenint la inèrcia per característica, no se sent del despotisme, no té aspiracions a la llibertat, cada una de les seves molècules no demana una direcció particular. En els homes, cèl·lules, si vols, del cos social, passa al revés. La manera més racional, més lliure de regir-los, és el sistema casuístic, és a dir, el règim particularista, característic de les legislacions regionals; i, en quant a son règim més íntim, el cristianisme ha volgut que fos particular en cada individu, que cada persona tingués una direcció individual. Perquè coneix la dignitat humana i professa el principi, comprovat per l'observació, que en l'escala dels sers, així que es puja per ella,

els individus de les espècies són més distints els uns dels altres, i que els homes, com espècie més alta, són distintíssims entre si, no subjecta a tothom a una mateixa sentència, no cerca en l'aplicació de la llei la uniformitat matemàtica, sinó la moral.

La *llei* és general a tots els sers limitats, i al mateix temps és prova de la limitació d'aquests. Sols Déu no té llei; i és cosa sorprenent veure com aquest segle, que tant presumeix d'humanitari i liberal, sia precisament el qui més ha abusat de la facultat de legislar, i que amb una torpesa insuportable els polítics moderns hagin cregut que obtenien la liberació dels pobles amb una multiplicació de ses lleis. La regla moral, nobilíssima per naturalesa, és pròpia i exclusiva del nostre llinatge; hi ha lleis per tots els sers humans; la moral sols és i pot ésser pels homes, suposa i es funda en la llibertat i la racionabilitat humanes, així com la llei suposa la passivitat, la limitació, la necessitat d'un impuls extern. Fa riure oir els fabricants de lleis parlar tot sovint d'autonomia humana, com si llei externa i autonomia no fossin dues coses que es repelleixen; que cadascú sia judicat segons ell qui és, segons sa íntima manera d'ésser, és un atribut august que sols posseeix el cristianisme. Però la forma social regionalista basada en la consuetud, encarnació de les necessitats particulars del país, vida a l'estil de la terra, s'acosta admirablement a l'autonomia, perquè en ella predomina l'element moral sobre del legal, i la civilització que de la mateixa deriva més aviat presenta un caràcter ètic que no pas jurídic.

Per això creiem nosaltres que la trilogia revolucionària, deformació de tres grans principis cristians, té més fàcilment la seva recta i profitosa aplicació en el sistema regional, que no pas en els grans estats uniformistes. La llibertat, la igualtat i la fraternitat no són principis jurídics; són essencialment principis morals. Són una manifestació de l'amor social, és a dir, de l'amor que els ciutadans s'han de tenir l'un a l'altre, i ¿no fa riure que vulgui imposar-se l'amor en virtut d'un precepte legal? Això és desconèixer la naturalesa

de les coses, perquè aquell nobilíssim sentiment naix molt endintre de l'home, on no arriben ni tenen eficàcia les lleis externes.

¿Què és la llibertat sinó suportar-se els homes els uns als altres dins del si social sense oprimir-se, no obstant les diferències que inevitablement, per la força de les circumstàncies, la diversitat dels temperaments, la discordança de judicis i la mobilitat de les voluntats, han de trobar-se sempre entre els ciutadans? La llibertat és filla d'un esperit superior[1] és una excel·lència eminentment moral, i per això veiem avui l'autoritat més augusta de la terra[2] dirigint-se a un dels més il·lustres tribuns de la República francesa encarregar-li que dirigeixi la seva acció pública a obtenir *en les institucions públiques la llibertat, la justícia, l'honestedat*... La distinció entre el país legal i el país real, que en els temps moderns tot sovint veiem fer, i que és indubtable que existeix, és una prova eloqüentíssima de la fal·làcia i flaquesa d'una perfecció social que depengui de la llei. Quan en un codi s'hi assenta el principi de llibertat s'ha de témer l'opressió, que s'hi inscriuen els drets naturals és allò una espècie d'inscripció en el registre civil, és a dir, se'ls assenta a la taula o secció dels difunts; en els temps de vera llibertat, de fraternitat entre els ciutadans, no es pensa en semblants escriptures, passa una cosa per l'estil que en aquells qui planten i multipliquen tant com poden llurs escuts heràldics, qui la noblesa més cuiden de lluir-la que no pas de posseir-la i practicar-la. Les coses s'han de conservar en son estat natural, tretes d'ell prompte degeneren: plantes i animals ens convencen d'aquesta veritat, i de la necessitat d'una constant renovació si no es vol arribar a la mesquinesa de l'espècie. Els grans principis morals escrits en les planes d'un codi, convertits en preceptes legals, són fora de son lloc na-

1. V. II Corintis, III, 17.
2. Carta de Lleó XIII al comte de Mun, de 7 de gener de 1893.

tural; són flors conresades artificialment, és a dir, virtuts excelses del conreu de les quals s'encarreguen els legistes... I lo pitjor és que les legislacions modernes i els drets dels pobles, i les més altes aspiracions socials, contentes en tenir-les estampades en el paper s'han oblidat de fomentar-les en el país; fins més, han elevat a principi que això era cosa de cada u, i s'han refiat de que la lletra del codi era suficient per a fer virtuosos a tots els ciutadans.

Fiem-nos més que no pas de la lletra de la llei, de fomentar la verdadera vida. Entrem per la porta abans que per la finestra; no ens acontentem d'escriure sobre del paper un pla de restaurament social, de cridar visques a la llibertat i a la fraternitat dels pobles, com fan molts avalotats, al compàs que creixen les dissensions socials, les rancúnies i les guerres de classes. La igualtat entre els homes no s'obtindrà en virtut d'un nivell legal; ni els homes ni els pobles es poden posar a dret fil, la llei és sota la naturalesa, i aquesta mai quedarà vençuda; pot ésser oprimida, però mai canviada, i sempre aspira a recobrar sa posició natural. La igualtat és filla de l'amor; per això deien els antics filosops que l'amor era *inter aequales;* i és tanta la força d'aquest noble sentiment que fins fa iguals a aquells qui no en són; per l'amor el jove es fa vell, i l'instruït, ignorant, el ric es fa pobre: és a dir, l'amant, per a adequar-se a l'amat, si aquest és petit, renuncia a sa grandesa; i entre els que s'estimen totes les coses són comunes segons el principi del vell Aristòtil, repetidíssim pels escolàstics. La gran qüestió moderna no és jurídica, sinó moral, ni es resoldrà amb lleis, sinó fomentant el principi espiritual entre els homes. L'educació social queda enterament desemparada en la gran centralització moderna; la vida domèstica, la vida local, la vida regional, en ella es dissipen; i l'home viu en sa casa, en son lloc i en sa regió; per això la nobilíssima reacció contemporània qui aspira a escalfar els membres erts del gran cos polític, infondre força als òrgans ja atrofiats, que confia més que no pas en la llei, en la naturalesa degudament respectada, en la po-

tència de la qual dormen, com llavors fecundíssimes, sentiments, respectes i creences que tornen blanes les relacions humanes, purifiquen l'esperit públic, calmen la pruïja de les concupiscències i amoroseixen les desigualtats entre els ciutadans, deu ésser aidada per tots els homes de bona voluntat.

V

¿Havem d'esperar que vingui de sobte una resurrecció de l'Espanya regional? No; i precisament per les mateixes raons que són com els fonaments científics de la nostra escola. És aquesta naturalista en el noble sentit de la paraula, és a dir, pretén ésser la interpretació de la naturalesa, la realització de les necessitats que la societat sent en cada una de les diferents regions, i fia més que no pas de l'eficàcia de la llei, és a dir, de la força, en el principi moral, en la influència eficacíssima que les agrupacions socials formades per la Providència exerceixen sobre dels homes; i en que la congruïtat de la naturalesa és una condició indispensable perquè les Comunitats humanes visquin sense violència, i senten aquelles influències que vénen de dalt i d'elles s'aprofiten. Podem dir, en altres paraules, que és l'antítesi del pacte social de Rousseau, principi i llavor dels moderns centralismes i de l'absolutisme legal parlamentari. Al dogma falsíssim de que la majoria tot ho pot menys fer tornar a una dona home, oposem el principi del respecte a l'obra dels segles, a la congruïtat de la naturalesa, als òrgans essencials de la societat, a les entitats socials en les quals l'home naix, viu i mor.

Les consuetuds són l'expressió adequada d'aquesta forma social; per això en ella viu amplament l'esperit de llibertat i la vera democràcia, i tothom contribueix a la formació de les institucions, no pel ministeri dels seus vots, sinó amb l'exercici natural de la vida dins de la Comunitat. Aquest restaurament, doncs, no pot ésser efecte d'un decret, ni con-

seqüència d'una constitució escrita. La lletra no vivifica, sinó l'esperit. La missió del regionalista deu dirigir-se a fomentar les institucions que són com la base, l'essència, de la societat, i, de consegüent, de la regió, element indispensable d'aquelles quan viu amb normalitat de vida; la religió, la propietat i la família són avui fortament combatudes, i desgraciadament existeixen debilitades. Elles, no obstant, són la vida de la societat; i aquesta, el cos social, com el cos humà, quan és feble i se li disminueix la vida, concentra la calor en certs òrgans, i queden freds els membres extrems, que són els primers que moren. Per això en certes situacions la vida en els extrems és impossible. Les grans concentracions marquen quasi bé sempre una decadència social i són causa d'ella; és a dir, són causa i efecte, com sovint passa en les relacions humanes. El dia en què les creences sien l'aliment espiritual, nutritiu i saborós dels pobles, informant amb sa força vital a les Comunitats, agermanant entre si a tots els individus i lligant dolçament els distints estaments, com membres d'un mateix cos, amb els tendrums forts i suaus de la pietat cristiana; quan el propietari i el patró industrial no vegin davant d'ells a llurs dependents armats com a enemics que li tenen guerra declarada, i comprenguin la missió que els dóna son caràcter d'autoritats socials d'ésser com la providència, els consellers i els protectors dels qui viuen en el seu tros; quan la casa torni a ésser el centre de les afeccions humanes, el lloc natural de les dolces expansions, l'escola de les virtuts cristianes; en una paraula, quan religió, propietat i familia vinguin a posseir la importància social que els pertoca, aleshores les regions rectificades sentiran la circulació del fluid vital avui torpement estancat en certs òrgans, i que per llei de justícia social deu arribar a totes les extremitats del cos. Avui per avui l'enemic pitjor del regionalisme no és pas la política; aquesta, podem dir que, en son estat present, quasi no serveix per res, almenys en lo que ateny als interessos públics: la societat té una malaltia més fonda que no pas la política; és cert que aquesta ha escampat

ment existent, per la repressió del luxe, de l'ociositat i vicis del jovent ric, les cases tornen a tenir una existència honrada i benefactora i sien com les estaques que mantinguin ferma l'organització social, i com el nucli del collectivisme de bona llei, que amb tants bons resultants dominava en aquesta terra de Catalunya, on així la indústria agrícola com la manufacturera estan fundades, com la naturalesa ho porta, en l'interès particular, no obstant semblaven institucions públiques i comunals per la intervenció amistosa, filla de la pietat cristiana, que tots tenien en la Casa directora del treball i protectora i amiga dels treballadors. Aquest és el camí recte i segur per arribar al regionalisme. L'armatost legal del centralisme durarà fins que el país tingui condicions per a viure per si mateix, puix, com ha escrit profundament August Comte [1], sols s'obté la destrucció d'allò que es pot suplir; preparar, doncs, la nova forma, treballar per a donar-li la perfecció, per a posar-la en estat de servir, és d'una manera suau, raonable, justa, atansar l'adveniment d'un règim social eminentment oposat a la violència i a la revolució.

1. *Catéchisme*, pàg. 6, apud Gruber: *On ne détruit que ce qu'on remplace.* El famós fundador del Positivisme aplica aquest principi, que coincideix amb el gran principi escolàstic sobre la successió de les diferents formes en un mateix subjecte, a la substitució que ell volia donar al cristianisme fundant la religió positivista, o sia l'*altruisme*, amb què sovint ens omplen les orelles certs catalanistes. Però els plaços assenyalats per Comte, dins dels quals els homes civilitzats es convertirien a la nova forma religiosa, van passant, i els adeptes no passen d'uns quants, cada dia menys, que vaguen fora de les vies seguides per tota la humanitat qui cerca a Déu, essent una secta que no té importància racional més que en la persona del fundador.

APÈNDIXS

LA LLENGUA REGIONAL EN EL TEMPLE*

La Junta Permanent de la Unió Catalanista, encarregada d'executar els acords que es prengueren en l'útima Assemblea celebrada en la ciutat de Reus, té l'alta honor de dirigir-se a V. E. I. per a obtenir el compliment de l'acord que es refereix a l'ús de la llengua catalana en la predicació de la paraula divina i en aquelles oracions i altres actes del culte públic que no deguin celebrar-se en llengua llatina, que és l'oficial de la Iglésia Catòlica. No tindríem l'atreviment de dirigir-nos a V. E. I., digne representant de la Iglésia docent en son bisbat, per a fer-li aquesta súplica, si no sabéssim que ella està perfectament d'acord amb el sentir de la Iglésia, qui disposa l'ús de la llengua del país en aquelles funcions interessantíssimes de la vida espiritual, en les ordinacions de sos Concilis, des de l'ecumènic de Trent, fins al darrer Sínode diocesà de Barcelona (glòria del pontificat de V. E. I.), ho

* Un dels punts discutits en l'Assemblea catalanista de Reus és el de la llengua en el temple; i en venir el moment de traslladar l'acord als prelats de Catalunya, la Unió Catalanista, organitzadora de l'Assemblea, prega al Doctor Torras que vulgui redactar la comunicació que els ha d'ésser tramesa, i ell redacta aquest escrit.

ensenya per boca dels Prelats més insignes, honra de nostre Principat de Catalunya, ho practica per medi dels homes apostòlics qui han evangelitzat la nostra terra, i propaga la mateixa idea per la ploma dels escriptors eclesiàstics del país. No sabem que ningú d'una manera deliberada i solemne hagi sostingut la conveniència de predicar i orar en llengua forastera; ans al revés, havem oït a homes de superior esperit suposar que això era ocasionat a vanitat mundana i en detriment del profit espiritual del poble cristià. Convençuts nosaltres, units pel llaç de l'amor a la terra nadiua, que un país no pot prosperar si en ell no floreix l'esperit, havem resolt dirigir-nos a V. E. I., suplicant-li se serveixi evitar un abús indigne d'un poble que s'estima a si mateix; amb la seguretat de que aquesta és també la convicció de V. E. I., en qui resplendeixen igualment les prendes de l'home apostòlic, que les de l'amic insigne de la terra. Conceptuem que aquesta és la manera més eficaç d'obtenir que la nostra *Catalunya continuï essent catalana,* com escriví en ocasió crítica un venerable Prelat, ja difunt; per lo qual, esperant que V. E. I. remeiarà tot lo que remeiar-se pugui, tenim la seguretat de que son pontificat figurarà en la història del país com un dels més profitosos per la conservació de l'esperit indígena. Déu doni a V. E. I. molts anys de vida. (Desembre de 1893.)

CONTRADICCIONS DEL SENYOR ALMIRALL *

(Cap. II)

Presenta el poble castellà *idealista, generalitzador,* amic d'abstraccions i després esclau de la forma, que en les univer-

* Aquestes notes són suggerides per la lectura del llibre *Lo Catalanisme* (Barcelona, 1886), del senyor Valentí Almirall. Pregat el Doctor Torras pel director de «La Veu del Montserrat» de refutar en les columnes de la revista la doctrina de l'Almirall, s'hi resisteix, i es limita a combatre les idees no acceptables en l'article *Epíleg,* que clou la sèrie *L'Església i el Regionalisme* (1887).

sitats, més que ciència, aprenien el modo elegant de dir les coses.

Suposa el poble castellà influït en l'heroica empresa de les Amèriques per la *set d'or*, amb estrany maridatge amb la Religió i després afirma que *judiquen malament el caràcter castellà els que el tenen per interessat i egoista.*

V. pàg. 45, V. pàg. 88, en què diu que és dadivós i pròdig, lo qual el fa agradable de tracte.

(Cap. III)

Tant en el poble castellà com en el català hi troba un gran desequilibri entre llurs facultats, i diu del segon que sosté una lluita contínua entre el temperament i la voluntat. (Mes això és general a totes les races humanes filles d'Adam, i dit desequilibri sols l'harmonitza la gràcia divina; per això vingué Crist. No obstant, confessa del poble castellà que ha tingut una potència civilitzadora tal volta superior a tot altre poble. Doncs faltant-li l'equilibri, ¿com podia caminar per via tan difícil que suposa una força racional molt superior?

(2.ª part: Cap. I)

La idea que dóna de la llibertat és inexacta. 1.º, predica molt que és el major bé de l'home (pàg. 127), i 2.º, que és el fi social. 1.º La llibertat no és bé ni mal, i pot ésser les dues coses. És la condició d'una facultat humana; la facultat d'escollir: per aquell que escolleix tirar-se de cap al pou, la llibertat li ha estat un mal; més li valdria no haver-la tinguda. 2.º Essent la llibertat una facultat, no pot ésser fi social, perquè una facultat, una aptitud, és un medi (pàg. 120), i un medi mai pot ésser fi últim d'una cosa; l'afirmar-ho és contradictori, *implicat in terminis.* És cert que després tempera l'expressió, i diu que també és medi per a alcançar el progrés,

civilització. Mes encara així indica desconeixement de la llibertat, puix esta de si és indiferent, *se habet ad oppositum*, definició verdadera de la llibertat; d'aquí és que *serà segons per on tiri*. Del principi de l'Almirall se'n deduiria que les tribus salvatges, que són les més lliures, són les que estan més en camí d'avenç i civilització. A l'Almirall li falta l'element ètic característic de l'animal racional, únic entre els elements humans que té verdadera raó de fi i que ordena tots els altres; per lo qual l'impuls social de son raciocini és com pedra fora de la mà que no sap on va. Caurà, de conseqüent, per la força d'atracció, que aquí serà la passió irracional. És cert que després parla de que la missió de l'Estat és definir i aplicar el dret (pàg. 133); mes en la pàg. 132 ens dóna son concepte del dret que és una pura negació: *la llei no és més que el límit, que l'interès collectiu posa a la independència individual*. El concepte de *límit* és purament negatiu.

Com conseqüència d'aquestes teories, es fa partidari del principi de l'anapetència individual, de l'interès particular, *efecte de l'amor a un mateix*, adopta per lo tant *l'amor sui* que porta *usque ad contemptum Dei*, i que condueix a l'explotació de l'home per l'home, del fort al dèbil, tenint per conseqüència lògica l'esclavitud. Feliçment avui les nacions cultes de l'Europa s'encaminen envers el socialisme cristià. Amb estil robust pondera com a mòbil civilitzador la lluita humana; mes aquesta, abans que els positivistes i transformistes moderns, l'ensenya l'Evangeli i fins els Patriarques: *militia est vita hominis... contendite intrare... regnum Dei vim patitur.*

(Cap. II)

Aquest capítol és una apologia del positivisme, i no obstant no hi ha cosa menys positivista que ell. És, com tot el llibre, una pura generalització. L'Almirall ha errat la vocació, puix en llurs facultats mentals predomina l'aptitud per l'abstracció i a generalització. El positivisme particularista és el

llibertinatge de la raó, l'individualisme de la ciència, que porta per sa pròpia essència la mort de la ciència; puix si no admet lleis racionals i principis, cada u pot anar per son camí i arribem al salvatgisme. No fou necessari el positivisme per agermanar l'esperit i la matèria i predicar la necessitat de l'observació: les lleis de la inducció i de la deducció són molt antigues i ningú com Aristòtil ha proclamat la necessitat de l'observació amb son principi completat per Leibniz, que ha passat a ésser un axioma de la filosofia cristiana: *nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu.* Ja veu, doncs, l'Almirall com atacona a un fantasma al combatre els antics que resolien totes les qüestions *amb quatre principis brillants* (pàg. 138).

Enhorabona que combatés la degeneració de la filosofia racional, mes que no el combati amb la degeneració positivista de les ciències de l'observació. Ambdues coses són un gongorisme o barroquisme de mal gust, impropi del talent de l'Almirall: bé és cert que pretén algun cop limitar-li. Una grossa contradicció importa aquest reprotx, puix mentre d'una part es fa positivista i proclama aquest procediment, d'altra admet la metafísica, qual concepte científic i fins sa significació etimològica és contradictòria amb dit sistema. El particularisme és a la ciència el que la miniatura a l'art, és a dir, que no són verdadera ciència ni verdader art.

(Cap. III)

En aquest capítol l'Almirall reconeix com la llibertat civil de tots els homes és filla del Cristianisme i s'enamora molt justament de la llibertat anglosaxona. És aquesta, afirma, consuetudinària i prové de la llei consuetudinària; mes cau en contradicció quan a l'últim del capítol admet el dret absolut d'ésser extravagant, així com, abundant en aquest pensament, en altres molts llocs del llibre es fa el panegirista de la varietat en aquest propi sentit, i això li sembla una perfecció. Mes

seguint aquest raciocini, convertiríem la societat civil en una casa de boigs, que és el *summum* de l'individualisme particularista, puix els falta la llei general de la raó. L'Almirall es ressent d'un cert escepticisme: el qui creu en l'existència de la Veritat, qui diu *lex tua veritas*, ha d'impedir que aquesta sigui maltractada i procurar amb suavitat son domini social.

Tothom sap que aquestes llibertats anglosaxones que tant enamoren a l'Almirall nasqueren en època d'unitat en lo essencial, i per això en elles la varietat no és destructiva. I és llibertat consuetudinària amb gran exactitud, puix és llibertat *secundum habitum*, és a dir, segons la tirada del país. Per això lo que allà és llibertat aquí podria ésser tirania, i la llibertat consisteix en poder conservar la pròpia personalitat sense imposicions estranyes.

(Cap. IV)

Al tractar en aquest capítol de la Igualtat, es descobreix el fons positivista. Combat els que volen un sol Estat, un sol poder, una sola llei, etc. (pàg. 171). Mes deuria concedir que la Llei de l'Esperit humà i el Poder que té la missió d'aplicar-la, sigui un. Explica son ideal (pàg. 172), i diu que els països arribarien al punt de que *per l'acció espontània trobarien la gran amistat de l'espècie humana, agermanada per la llibertat*. ¿Per què fins ara no s'hi ha arribat? Perquè ha faltat el que l'Almirall es deixa en el tinter, l'element ètic, puix la llibertat és una condició, un concepte negatiu que no pot realitzar això. Llibertat és concepte negatiu, puix significa absència d'impediments.

(Cap. V)

En aquest capítol l'Almirall és víctima, com tot sovint, a pesar d'ésser positivista i particularista, de sa mania gene-

ralitzadora i abstractiva, i de sa carència de fe divina. Volent destruir l'unitarisme, no fa distinció entre els interessos temporals de tots els ordres, que per sa naturalesa són particularistes, i els principis que governen l'esperit humà, que per pròpia essència són uns. Les lleis de l'esperit humà són unes en tot el món, i el fet del catolicisme cristià ho prova, puix l'universalisme de què gosa és un fet indestructible. La llei de la varietat sembla aplicar-la als cismes, quan aquests no obeeixen a una llei, al revés, són la rebellia a una llei general; i el fet general prova sols el vici de la naturalesa humana, i així és que els que predicaren el Cristianisme ja previngueren les heretgies, que en algun punt de son llibre l'Almirall sembla que té per mèrit. *Oportet haereses esse.* Això vol dir que el bé dels homes s'alcança amb la contradicció, mes que Crist vingué a suavitzar.

(Cap. VI: L'Estat compost)

Sembla passador.

En la pàg. 300, ocupant-se de l'organització dels Estats Units, diu que la llur constitució consigna les llibertats als ciutadans, no en la forma declaratòria de l'escola francesa, sinó *en forma per regla general negativa.* De manera que aprova el concepte negatiu de llibertat; per lo qual pot preguntar-se-li: Doncs ¿com vol que el fi social sigui una negació? Recordi's, no obstant, de que admet també la regularització per l'exercici del dret.

MÉS SOBRE L'ALMIRALL *

Vide Llibre de l'Almirall.

Refutar el sofisma que presenta com possible i perfet la diversitat de pensament, i provar com la unitat de pensament és *conditio sine qua* del progrés i perfecció.

* Nota inèdita incompleta.

El fonament del Regionalisme deu ésser d'un ordre moral per a lograr fixesa i generalitat; un fonament d'interès material (o d'opinió d'escola) o d'oportunitat (de moment) no és fonament, puix sa essencial variabilitat impossibilita l'edificar-hi sobre cap cosa consistent i durable. Per això tot el nostre criteri en la present qüestió és l'estudi de la naturalesa o essència del llinatge humà en quant constitueix societat, sa experiència històrica d'aquest és la comprovació amb la forma eclesiàstica que com ordenada pel mateix Déu per un règim social de la humanitat, encara que sigui en ordre distint, és sempre quan menys un argument de congruència de gran autoritat. El nostre procedir no és sistemàtic, ni el nostre escrit és un raonament *a priori*, sinó basat sempre en lo real i existent. La importació de formes estrangeres és essencialment contradictòria al regionalisme, l'estudi d'elles és sempre oportú, mes la llur adopció sols és convenient en detall de pròpies i després d'una verdadera naturalització. Així els pagesos sols planten ceps americans quan la filloxera es menja els del país, i un cop han experimentat si proven, i amb això i tot, Déu els donés el poder conservar els ceps de la terra. Desgraciat d'aquell que per viure ha d'anar a captar fora casa, i això més encara en l'ordre moral que en el material. — Aristòtil, el gran observador.

LA PRÀCTICA DEL REGIONALISME

I. Perquè el regionalisme és un principi aglutinant no pot ésser un partit.

II. Oportunisme i radicalisme. (Oportunisme de l'Iglésia.)

III. El principi d'autoritat. Impossibilitat dels integrismes fora de les regions celestials i de les dogmàtiques. — La seva imperfecció no destrueix son caràcter sagrat.

IV. El selfgovernament i el govern dels literats i naturalment burocràtic. — Catalanització de les autoritats socials: sacerdots, propietaris, fabricants, industrials, comerciants. —

A Catalunya el regionalisme ha d'ésser menestral, com ho fou l'antic règim català; la millor forma política és la que més s'identifica amb la forma social.

V. Per això és una utopia la imposició del regionalisme per ordre del govern; tota forma política ha de trobar disposada la matèria a què s'aplica (fins Napoleó I i els demés genis militars i polítics i tots els tirans suposen una situació social convenient), però molt més el sistema regional; imposició i regionalisme pugnen, perquè aquest és autòcton, és a dir, que *ix de la terra;* l'altre resultaria un organisme artificial. — *Quod est primum in intentione, est ultimum in executione.* — Apriorisme i particularisme.

VI. Regionalisme i internacionalisme. — Les llengües.

CONSIDERACIONS SOCIALS I POLÍTIQUES SOBRE EL REGIONALISME

La següent consideració és fruit d'una convicció que fa temps domina en l'esperit de l'autor.

Les transformacions socials i polítiques, si bé obrades pels homes, són dirigides per la Providència, de qui és el disseny que s'ha d'executar. Aleshores tot coopera al fi. Amics i enemics treballen en l'obra, i molts sense pensar-ho hi ajuden. Els iniciadors de l'actual renaixement català i el corrent de simpatia que els seguí sols intentaven un renaixement literari i especulatiu, potser no arribava sa ambició a fer una escola. El més illustre i eficaç factor de l'Edat Mitjana, el papa sant Gregori Magne, assegura i prova un autoritzadíssim historiador seu, que mai endevinà la nova era que ell mateix formava, posant encara tota la confiança en aquell imperi romà que s'anava enrunant, i qual majestat a ell, antic Pretor, el tenia corprès. Els nostres platònics literats i poetes que inauguraven el moviment regional, potser s'haurien espantat i tornat enrera, si haguessin pensat que promovien una restau-

ració o renovació eminentment pràctica en l'ordre social i polític. Ells sols volien cantar la pàtria catalana i fomentar l'amor a les coses de la terra, però les idees criden els fets, són la força social per excel·lència i les precursores de l'ordre pràctic.

D'altra banda un moviment purament especulatiu no tindria durada, ni importància real, i fins amb facilitat es corrompria. La pràctica social requereix i pressuposa les idees, però aquestes solament tenen vida verdadera quan arrelen en el si dels pobles, establint-se una fecundíssima relació de mútua influència entre l'ordre especulatiu i l'ordre pràctic. Una florescència intel·lectual que no s'encarna en la vida pública és sols una curiositat destinada a enriquir el magatzem de les idees que els homes guarden per solaç dels erudits; però el fet general és que aquella activitat purament especulativa cau prestament en l'extravagància i la deformitat, i després fina miserablement, com ser a qui falta la saba vital.

El vici del temps és el disgregar i desunir; el corrosiu social present és la dissolució dels elements que la naturalesa creà perquè junts formessin la vida pública. Començà el renaixement per a separar la raó de la fe, el pensament i el gust, cortesans i erudits, entronitzant el classicisme, del pensament i del gust popular; desjuntà després la Reforma el judici privat del públic, solemne i permanent; vingué la revolució distingint entre home i ciutadà, oposant un ordre legal creat *ex nihilo* i l'ordre social existent, a qui condemnà a mort sense donar-li temps d'arrepentir-se, i el socialisme, arribant ja al paroxisme, vol separar el fill del pare, la muller del marit, l'home del seu tros i la consciència de Déu, i en el desvari d'una supèrbia, humiliant pel nostre llinatge, crida, com si volgués fer un judici universal, a tots els estaments socials i fins a tots els segles, per a procedir a una immensa liquidació, servint-se no de les balances de la raó i de la justícia, innates en l'home, sinó del nivell irracional i antinatural sortit del desenfrè de l'odi i de l'enveja.

Una secta famosa, i ja vellassa, que invoca sovint en ses afalagadores retòriques el gran Arquitecte, pretengué la reconstrucció social, i escalfà a certs caps i a certs cors jovenívols, qui cregueren en sa fecunditat social; però avui a sa impotència natural s'hi aplega la de la vellesa i la demostració de l'experiència, i ja no hi ha qui no la tingui per xorca.

L'activitat, la generositat, la intel·ligència viva del jovent, la mateixa missió del pervindre que li pertoca, els actuals trontolls i perills socials, l'obligació del treball pel bé del propi país, li fan necessari cercar on ses nobles energies puguin fructuosament desplegar-se, aplicant-se benèficament a la humanitat, a la qual tots devem el tribut de nostres bones obres. A nostre parer el regionalisme és el camp on ha de dirigir-se. A la disgregació social convé oposar un principi aglutinant, i la regió per disposicions inefables de la naturalesa predisposa a l'harmonia social i a la unió dels homes entre si. Les creences, la moralitat, les institucions socials fonamentals, els sentiments públics, queden altament afavorits per la forma social que anomenem regionalista; per lo qual l'actual renaixement català ha de dirigir-se a aquest objecte, si vol revestir-se d'un interès general i seguir la direcció que porten els homes pensadors de bona voluntat de tot Europa.

* * *

Leges rebus publicis acommodandae sunt, non res publicae legibus (Aristòtil). El rei Martí deixà son reial tron a Jesús Sagramentat, i fins ara cada any assegut en ell es passeja pel Corpus pels carrers de Barcelona, Rei de la Humanitat. El tron o reial seti de l'últim rei indígena, Martí, la Providència el tragué del comerç dels humans, el consagrà, en féu un monument de la fe i de la pàtria, un tron pel Qui és hereu de totes les generacions i de totes les civilitzacions, Jesucrist, Rei dels segles, immortal i invisible baix el vel de la Sacra Eucaristia; així la fe conserva lo que la pàtria perd, i guarda i perpetua lo que el moviment dels segles, que no té aturador, arramba, i fica com en un vas d'or les essències precioses de

les coses humanes que s'esvaeixen, però qual esperit és immortal perquè les vinents generacions puguin revifar-se aspirant-lo, comunicant-los Déu per ministeri de la Iglésia una espècie d'eternitat, i fent-les una institució perenne d'edificació social.

* * *

Els regionalistes són els qui de primer s'alçaren contra la tirania de l'error polític del segle XIX, desenganyats d'una llibertat purament teòrica, objecte i matèria de la literatura; cerquen la llibertat pràctica com medi on desenrotllar-se la vida real, substituint el govern dels mandarins amb el govern dels elements naturals superiors de la terra, i no per imitació d'aquell *home rule* que dóna estabilitat i tanca al llinatge anglosaxó, sinó com efecte produït per la contemplació de la constitució catalana en els bons temps, sobretot de la menestrala Barcelona, que tant lliga amb el present modo d'ésser.

* * *

Constantí, venint de les Gàllies, fill de Constanci, que mai fou cortesà, i de l'hostalera d'un poble (?), Elena, després gran emperadriu cristiana, lluitant i vencent a Maxenci, sostenidor i representant de la Roma unitària, que volia sostenir un poder absolut sobre del món amb son exèrcit compost principalment de romans, així com el de Constantí de provincians, representen com els dos principis de la política centralista i de la política verament popular o regionalista, de l'equilibri social, millor dit. Per primera vegada el món veié a Nicea un Congrés internacional tingut davant de l'autoritat política, però amb independència d'ella, per a tractar assumptes d'ordre moral, compost d'homes de tot el món: grecs, egipcis, romans, gals, espanyols, gots i perses, reconeixent en tots ells autoritat, dignitat en tots els pobles de la terra, i formant tots junts un verdader cosmopolitisme. Nosaltres lliguem el regionalisme amb el cosmopolitisme, i la

nostra aspiració per llei intrínseca de sa essència és la més grandiosa entre totes les humanes, perquè és d'inspiració divina. El regionalisme és de dret diví. Els qui s'enamoren de l'unitarisme polític sembla que prenen amor per les coses grans; nosaltres per les petites. Els petits pobles, les llengües regionals, les arts de la terra, els costums del país, les necessitats múltiples de les comarques, tot això és l'objecte preferent, perquè l'home és l'objecte de les nostres complaences i el fi últim de tota nostra política, com ho fou per Jesucrist. En cas d'antagonisme entre els grups humans, família, poble, nació, humanitat, el fet és que el grup petit venç al gros, la família al poble, el poble a la nació, la nació a la humanitat. I els teòlegs ensenyen que aquest és l'ordre de la caritat.

* * *

El cosmopolitisme, la més noble tendència moderna, exigeix entre els homes principis aglutinants de gran potència. L'antic civilisme, d'història realment ilustre, en son llarg camí per entre les generacions cristianes que li són antitètiques en quant a l'esperit, l'antic civilisme es va fonent, i l'home està destinat a suplantar el ciutadà. El regionalisme fa a l'home més home.

L'aparició i el cultiu de l'esperit indígena representa a Catalunya l'evolució democràtica moderna, és la característica feliç d'aquesta evolució democràtica, i fora d'ella no hi ha ni pot haver-hi, en aquesta terra, vera evolució democràtica. ¿Quina democràcia la que ha rebut ja la llengua del poble, els estils del país, les institucions que, com bolets, ixen de la terra?

L'esperit regional que és el del nostre jove David, qui com el de la Bíblia no sap ni portar armes, ja no sols canta els salms al so de l'arpa, sinó que demés el país espaordit amb el gegant Goliat, encarnació de l'orgull i de la concupiscència, el país espaordit el crida perquè vulgui al gegant tombar d'una

pedrada, deslliurant-lo de son jou insuportable. La mansuetud de l'heroi de Judà és típica i exemplar en totes les terres de gent cristiana, i quan a la Irlanda li aparegué son deslliurador, el David modern, aquest pastor i guerrer de son poble, li deia :«Ni delicte ni debilitat»; lema que la Sabiduria cristiana ens ensenya havem de gravar com empresa de nostre escut en aquest moviment regional. Ni rebels ni covards. Així ens ho ensenyen la Veritat i la Poesia i la sublim dignitat humana sostinguda amb constància arribà a imposar-se als pobles i dominar a totes les potestats contràries. Aquesta és la vera poesia, aquesta és la reina de la vida, aquest l'ideal a què deu encaminar-se la nostra terra catalana. Que la poesia no sia pura fantasia, que no ens porti a l'illa d'Utopia.

El regionalisme sortí de la poesia, com Júpiter, l'àrbitre summe, sortí del cap de Minerva.

Les bacants despedaçaren a Saturn, i Orfeu arreplegà els trossos i els tornà la vida així la poesia. Les bacants són les passions....

* * *

Per mi el regionalisme es confon: és lo mateix que el respecte a l'esperit humà, a la vera llibertat; és l'acceptació de la Providència divina en la governació dels homes; és la ciutat de Déu tal qual fou edificada pels decrets de l'Etern; és l'aplicació del dret natural dictat pel summe Legislador de tota creatura, oposat a la tirania que s'entronitza quan l'home vol dominar sobre de l'home, convertint la ciutat de Déu en la ciutat de l'home; és, en una paraula, el dret diví fonament de la sociologia humana.

Amem el regionalisme, que és lo contrari del separatisme, la condició necessària de les unions permanents i felices, la representació de l'equitat fraternal entre els homes, la realització en sentit translatici d'aquell text sagrat que diu: «En la casa del meu Pare hi ha molts *pisos*»; és una ombra del regne eternal de la glòria, en el qual el Rei omnipotent, segons ens

ensenya la infallible revelació, deixarà subsistir, en aquella societat perfectíssima i immillorable, diferències, distinció, jerarquies, graus, amb lo qual es mostrarà la Bellesa infinita. I el nostre antic sociòleg Ximenis en aquella ciutat eterna cercava la norma de la ciutat temporal i mudadissa de la present vida.

* * *

El cristianisme és expansiu i progressiu per naturalesa, perquè en l'ordre natural és un principi d'eternes i infinites conseqüències, i en el sobrenatural és la unió amb l'Etern i Infinit. Per això nostre regionalisme no és encongit, i és cosmopolita; no és una curiositat arqueològica o una exquisitat artística, i no obstant, l'art i l'arqueologia i la ciència, l'humanisme, viuen per ell, puix neix del respecte, de la consideració a la integritat humana, és el dret de viure conforme a sa naturalesa; per tant, un dret anterior i superior a la llei, per això no ens apoiem en el Codi civil o en les Partides o en la Novíssima, ni tan sols en les Constitucions de Catalunya, sinó en el dret natural. I al parlar així no temem d'ésser revolucionaris, no venim de Rousseau, sinó de Jesucrist, puix fins la summa llei, la gràcia, el conforma amb la naturalesa i obra diferentment en cada individu.

* * *

Catalunya s'és retornada amb el cordial de la poesia, avivant-li el sentiment estètic. Poder de ressuscitar que té l'Art. Els profetes d'Israel. Fins fa davallar l'Esperit de vida etern. *Veni, Creator Spiritus,* ressona amb cants de clergues i harmonies de l'orgue el temple per a implorar la vinguda, perquè l'oració és un desig immens i inefable que ix de tot l'home, del cor, és un *verbum cordis,* tot l'home és una llengua i encara, segons David, no sols de l'ànima, sinó del cos també (*quam multipliciter tibi caro mea*). Si en l'ordre de la gràcia

té aquesta importància, no pot mancar-li en l'ordre de la naturalesa. Aquí també l'evocació poètica produeix una espècie de pluja de llengües de foc, que encenen els esperits. I aleshores la poesia exigeix la realitat. Per haver-hi poesia catalana, hi ha d'haver Catalunya; si no, no pot haver-hi poesia catalana. La poesia catalana i Catalunya formen una unitat metafísica, són per tant inseparables; l'ànima i el cos poden desunir-se, però la poesia catalana no por estar sense Catalunya, perquè és una emanació d'ella, com un taronger florit i sa exquisida flaire.

¿Com s'explica que jo, membre d'una jerarquia cosmopolita, que dec predicar i practicar l'amor a tot llinatge humà, sia no obstant regionalista? La meva professió és cosmopolita, significa, segons sant Pau *(Ad Heb).*, la derogació del sacerdoci regional, hebraic, la constitució d'una jerarquia espiritual per a totes les èpoques i països *(sacerdos in aeternum);* significa juntar les darreries amb els principis, tornar a la llei natural, deixant la llei positiva, tornar a Abraham, Melquisedec i Isaac; i el regionalisme s'acosta a aquest ideal de sobrietat de llei positiva i reconeixement, i practica la llei natural...

* * *

«Ni delicte ni debilitat.» (O'Connell.)

El regionalisme és quelcom més fondo, més substancial, més social, que una nova veu en el cascalleig del Parlament; no és una nova secta política del segle XIX, és la reaparició de la gran tradició humana, el desig de l'autonomia (v. *Lib. Mach.*, I) contra tots els Antíocs, és treballar perquè el país tingui vida i torni a la normalitat, per l'adveniment de la verdadera llibertat, del ritme nacional, de l'índole del geni de la nostra gent.

La restauració literària havia de portar la social, no s'havia de quedar essent una aristocràcia literària i arcaica, pròpia dels xinos, servia per despertar al poble.

Tres signes de vitalitat en el regionalisme: primer, l'entusiasme universal del jovent; segon, la unió del clero i del poble secular; tercer, el bé que s'enllaça amb les temptatives que s'han fet per a portar la pau social. Tota doctrina o tendència que divorcia el clero dels laics és morta.

* * *

L'esperit regional, com el foc sagrat del temple de Jerusalem durant la captivitat de Babilònia, quedà amagat dins del pou, és a dir, tingué una vida interna i comarcana, existia amb gran vigor dins de la vida íntima del país, aparegué en la vida pública, en el símbol de la poesia; i així com a Saül, anant a cercar les burres de son pare que eren fugides, Samuel el deturà i l'ungí per rei d'Israel, així també al regionalisme, revestit fins ara amb les gracioses insígnies de la poesia, el cerquen ara per a fer-lo rei de Catalunya.

* * *

La nostra Espanya és una legió de pobles; junts fan un tot. La Providència mai s'erra, ni quan els posà en un territori i els juntà, La varietat i el contrast no el posà Déu per a discòrdia, sinó per a harmonia. L'odi recrema i destrueix, l'amor engendra i edifica; per això, portat d'aquesta noble afecció, de des que era jove m'allistí al partit de l'amor, l'amor substancial; i com amor i poesia són una mateixa cosa, jo que mai só conreat l'art de la rima, em considero com en família entre els poetes, i en nom de tots els companys de consistori saludo els qui enguany s'han distingit i merescut les simbòliques flors que sembrava la Clemència Isaura en les belles planes del Llenguadoc...

* * *

Els sofistes del baix Imperi, els trobadors de l'Edat Mitjana i els periodistes del segle XIX vénen a ésser la mateixa cosa.

De l'èxtasi no sobrenatural, és a dir, del perdre la raó el domini de l'home, a l'orgia sols hi ha un pas, com ho demostren les escenes desenfrenades del culte idolàtric i del modern culte maçònic, la deshonestedat dels romanticismes exagerats.

El centralisme debilita el sentiment patriòtic.

Les unitats polítiques factícies dels temps moderns no han d'ésser eternes. Els homes fem l'errada de pensar que allò en què havem nat i havem viscut ha de durar. Fins els grans homes: Ambròs creu que més que no pas l'altar de la Victòria en el Senat que Símacus pledejà per restablir, per a mantenir l'Imperi romà, Crist ho farà (lo mateix sant Gregori M.), i no comprenia que aquell nou esperit, del qual ell era sacerdot, rebentaria el bot vell de la unitat romana i faria compatibles infinitat d'institucions polítiques diverses, donant satisfacció a la diversitat de temperaments humans, dins d'una més alta i flexible unitat.

Les institucions polítiques són com barques dins de les quals naveguen els homes pel mar immens del temps. La immobilitat és pròpia de l'eternitat; la revelació, la ciència física i la filosofia ens ensenyen que el món actual és un *processus;* de conseqüent, en l'ordre social el bon navegant, per a orientar-se, no sols mira el lloc on es troba, sinó el punt d'on ve i el d'on va, i aleshores té consciència de si mateix. El pensament polític del regionalisme consisteix en veure si el decaïment públic de la monarquia espanyola es pot refer, més que no pas pels vincles unitius de la política, enterament desacreditada, per medi de la vida dels membres, vigoritzant els òrgans regionals sempre vius, fins que estan esmortuïts, els únics capaços de resurrecció perquè viuen de la naturalesa...

* * *

L'oportunitat del regionalisme la demostra com eixint la seva idea dels termes de Catalunya, s'ha estès per Espanya,

com encara que la idea no l'hagin entesa els esperits o superficials o ensopits en ses concupiscències satisfetes, no obstant al venir la crisi en el gran daltabaix polític, en aquelles hores lúcides o de luciditat que es tenen en el moment de les desgràcies, al desaparèixer les illusions, aleshores els ulls i la voluntat se'n van cap al regionalisme, cercant-lo, més encara que com a medi de restauració política, com a camí que porta a una restauració humana. I jo, senyors, en aquest lloc, jo que sempre he predicat el matrimoni entre la poesia i la realitat, crec que avui he de registrar el fet històric d'aquest any, constituït per la clara visió quasi general dels homes públics espanyols quan es deixondiren amb el terrabastall que féu l'enfonsament de l'imperi hispànic a Orient i Occident.

¡Trista cosa que els homes vegem sovint solament la veritat després de la humiliació i del càstig!

* * *

Bellesa i amor, són dues idees germanes. L'amor és un efecte de la naturalesa i en les relacions social s'ha de tenir en compte. D'una manera perenne sols s'ama la natura: *Chassez le naturel, il revient à galop*... l'elevació popular, l'edificació de Catalunya... la tradició... Per a determinar la personalitat d'un poble necessitem la tradició; un poble fill de pares desconeguts és un poble bord.

OPOSICIÓ ENTRE L'ESPERIT SISTEMATIC I L'ESPERIT REGIONAL

Es podria atacar l'exageració que donen molts escriptors a certes engrunes etnològiques, com lo de Mendíbil; puix al cap de segles les coses es transformen, com els vegetals al cap de temps que estan en una terra. És sabut que les roses es modifiquen. — Es podria fer un estudi històric sobre la

influència que tingué la Iglésia en els municipis d'Itàlia, en la forma regional de la Corona d'Aragó, i fóra bo veure les actes dels Concilis nord-americans. — Universitats i escoles de belles arts i d'indústria regionals contribuirien a l'esplendor de la civilització. — La Universitat regional suposaria els estudis especials de la llengua, literatura i història de la regió, història eclesiàstica i civil de la mateixa (citar memòries, Llorens), escola filosòfica i jurídica. La tradició científica i literària. — ¿Quin és l'objecte de la Universitat? És conrear l'esperit del país, luego deu ésser regionalista. — El regionalisme fins és evident en l'especulació més general i més llunyana de les coses de la terra, en l'especulació o contemplació mística. Santa Teresa (realista). Americanisme de santa Rosa de Lima. Santes Gertrudis i Matilde (idealista). Observació de Gil de Zárate i de Menéndez sobre els sants de fusta.

CARACTER ROMÀ DE L'ESPERIT CATALÀ

El caràcter romà de l'esperit català té una espècie de prova en l'Oda de l'Aribau, la qual, escrita en ple romanticisme i per a celebrar la resurrecció d'una llengua romanç (¿romana?), guarda emperò les formes horacianes, i té el privilegi d'ésser el cant amb qui es desvetlla Catalunya.

Ítem. En els escriptors racionalistes i espanyols devem veure esperits enamorats del racionalisme oriental, és a dir, mahometà i judaic; e. g.: Ramon Llull, Arnau de Vilanova (¿i Bernat Metge?).

IMPOSSIBILITAT DE RESTAURAR EL POBLE CATALÀ

He anat a una primera Missa en el Collegi de Sant Ramon, a Vilafranca, i he estat en una tribuna amb els nois. He

sentit la impressió viva de la impossibilitat de restaurar el poble català. De petits es disfressa als nois la virilitat antiga, l'austeritat de la nostra gent no pot criar-se sota aquelles vestimentes arlequinesques, o quan menys de vanitat manifesta, de luxe, d'esperit lleuger. El trajo té importància; per això els frares porten hàbit, i els magistrats i els sacerdots. ¿I quins noms es deien aquells nois? *Juanito, Pepito, Perico, Manolo,* etc. Som decadents. Tota la nostra energia s'ha de dirigir a la restauració de l'esperit. ¿Vindrà l'antic poble? No ho sé. Treballem, i deixem-nos en mans de la Providència. — (Mira l'article d'En Rusiñol sobre els usos a Tarragona.)

EN ROCABERTI I EN BOSSUET*

INTRODUCCIÓ: *L'esperit* de la terra *en l'Acadèmia de Bones Lletres. — Fesomia catalana de Rocaberti.*

SENYORS:

Al trobar-me el primer cop entre vosaltres, senyors acadèmics, les primeres paraules que surtin de la meva boca, expressió dels afectes del meu cor, han d'ésser per a donar-vos les gràcies per haver-me portat a la vostra companyia, fent-me individu d'aquesta família literària. A ella pertanyen quasi bé tots els homes illustres *de la terra,* qui, des de la creació de l'Acadèmia, pel camí de les lletres anaren en seguici de la veritat; i com per la meva professió sacerdotal vinc obligat a la contemplació i a l'ensenyança de la Veritat absoluta i infinita, el vostre institut, el nostre institut, puc ja dir amb propietat i satisfacció, que encamina la seva activitat a l'enaltiment d'una de les primeres veritats de l'ordre contingent, desperta en mon esperit amorosíssims afectes. Perquè l'Acadèmia de Bones Lletres, dins de la varietat del seu estu-

* Memòria llegida pel Doctor Torras a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, de Barcelona, en la sessió d'ingrés com a soci numerari del dia 8 de maig del 1898, publicada el mateix any.

di, s'encamina a la ilustració de la Pàtria, i aquesta constitueix una veritat primària en l'ordre de les coses contingents. Filla de la naturalesa, consagrada, almenys entre els cristians, per la gràcia, nascuda, com diu Isaïes,[1] no després d'un dia d'anar de part, sinó després d'un llarguíssim i accidentat deslliurament, superior a la voluntat humana, perquè és formada per la Providència divina, filla de Déu per tant, és objecte de les preferències del teòleg, puix usant del llenguatge de les antigues escoles dels savis, la Pàtria no és una institució del dret humà i positiu, sinó del diví i natural. La formaren els decrets de l'Etern, es congrià no en les oficines administratives de l'Estat, sinó en l'oficina de la governació de l'Omnipotent, i no servint d'exemplar la idea d'un home polític, sinó la idea d'Aquell a qui polítics, guerrers i savis, el Bé i el Mal, serveixen, sense pensar-s'ho, d'instruments de la seva voluntat.

I quan vosaltres, senyors acadèmics, m'haveu cridat immerescudament a la vostra companyia, haveu atès, per força, a la meva connexió amb aquesta veritat primària: la Pàtria. Perquè jo, encara que sento la delectació de la literatura, mai he conreat les lletres per les lletres, sempre hi só cercat un fi pràctic, sempre han sigut la Fe i la Pàtria les qui m'han posat la ploma als dits, essent mos pobres escrits un complement dels meus deures de sacerdot i de ciutadà.

Per això a l'aplegar-me a la vostra companyia per a suscitar l'esperit catalanesc, com d'una manera implícita, però clara, assenyala el primer article dels Estatuts que ens governen, parlo amb la llengua *de la terra,* amb la llengua de casa, que ningú, fora de Déu, pot fer callar, perquè no és una institució del dret civil, ni un dret que provingui de la política, sinó cosa anterior a ells, més permanent que ells, formant part integrant de la nostra naturalesa social i fins del nostre ser personal.

1. Cap. LXVI, v. 8.

I encara que jo no tinc ni missió, ni autoritat, ni competència per a resoldre la qüestió d'ordre pràctic sobre de la llengua convenient d'usar en les matèries d'interès científic, general o internacional; encara que l'experiència humana i la tradició científica han fet ús en aquests casos de la llengua més estesa, o més entesa, és a dir, han escollit el medi de comunicació racional més al cas per a expandir les idees, que és el fi que es proposa tothom que escriu; no obstant, el quart manament de la Llei de Déu, que em mana honrar pare i mare, la direcció natural de mon esperit, la convicció de que la meva poca veu no ressonarà més enllà dels termes de Catalunya, la certesa de que la llengua pròpia és el medi de major excellència i eficàcia per a comunicar les idees i sentiments, així com el mirall més clar per a reflectir la pròpia imatge intellectual, que quan escrivim no fem altra cosa que estampar en el paper la nostra imatge personal, totes aquestes consideracions que he tingut, no d'una manera sillogística, sinó intuïtiva, i acompanyada de sentiment dolcíssim, m'ha portat a l'ús de la llengua catalana a l'entrar en aquesta Acadèmia.

D'altra banda, l'home de qui us vagi a parlar era molt català; quasi pirinaic, fou ferm com una roca, per això sos contemporanis li glossaven en aquest sentit son nom de Rocaberti; molt coneixedor de son temps, sembla, no obstant, una reminiscència medieval; amb altes idees, té sempre una tendència pràctica; gran amic de les lletres, està sempre en activitat prodigiosa, i com atleta de la Teologia i de la Tradició, fa cara als teòlegs i canonistes de Lluís XIV; propugnador invicte de la llibertat de la consciència cristiana, sosté una lluita titànica amb els defensors de l'absolutisme reial, en sa tendència, heretada per l'absolutisme revolucionari, autocràtica i tiranitzadora de l'esperit; i amb son contrari el gran Bossuet, l'àliga de Meaux, com li diuen els seus paisans, es baten no amb opuscles, o articles de periòdic, sinó amb gruixuts volums infòlio, i aquesta batalla d'idees verament gegantina, no és, senyors acadèmics, com sabeu molt bé,

cosa antiquada, ni de gent d'Iglésia solament; el nostre segle ha vist els escriptors potser més genials de la França moderna barrejar-s'hi, i sobre de tots el comte De Maistre, qui bé el podem prendre per francès, rebrot insigne del nostre Rocaberti, usant les mateixes armes que aquest usava, si bé adaptades a la tàctica moderna; i més tard tots els qui ja tenim alguns anys havem presenciat la terminació pacífica de la gran batalla, havem oït la sentència que ha acabat la qüestió, en el sentit a què la inclinà la grandiosa enquesta d'en Rocaberti en el Concili ecumènic del Vaticà.

L'heroi i l'escena són molt dignes de la vostra atenció; no ho és pas, per desgràcia, el nou company vostre qui els ha pres per tema de son primer discurs entre vosaltres.

I

Biografia de Fra Joan Tomàs de Rocaberti (1620-1629), Mestre General de l'Ordre de Predicadors i Arquebisbe de València. — Ses obres ascètiques. — Sa munificència literària. Grandesa de son caràcter i mentalitat. — Error de Lafuente.

Fra Joan Tomàs de Rocaberti és una de les figures més interessants que isqueren de la Península Ibèrica en el segle XVII. Sos escrits i ses accions ressonaren per tot Europa; en aquelles lluites d'idees que començaren els legistes, enamorats de l'Imperi romà, que seguiren i ajudaren els literats i artistes, qui adoraven solament les formes clàssiques, en aquella transformació social obrada per una barreja d'influències clàssiques i cristianes que cristal·litzaren en la monarquia absoluta, transformada després en absolutisme revolucionari, i que en llenguatge científic podríem dir que significa la sociologia opresa per la política, l'ídol gegantí de l'Estat acumulador de tota la vida social, en aquella lluita ell fou un

atleta d'una llibertat d'esperit, d'una energia, d'una constància verament catalanes.

Nascut a redós del Pirineu sobre l'any 20 del segle XVII, de la família aristocràtica dels vescomtes de Rocaberti i comtes de Peralada, de la qual porta en Torres Amat vuit escriptors diferents en son Diccionari, les commocions polítiques de Catalunya i sa vocació i amor a la vida religiosa, ben jove encara, el portaren lluny de son país, al qual sempre manifestà gran afecte. Quan la vinguda del francès en l'any 1640, l'hereu del casal de Rocaberti estudiava a Osca, i a l'oir la remor de guerra en el Rosselló i alta Catalunya se'n tornà a casa seva, armà la seva gent i s'oposà als francesos. Aquests i els paisans que eren de llur partit sitiaren son castell comtal, on ell s'havia fet fort, i quan no pogué ja resistir més, saltà per l'homenatge i el fosso i s'escapà envers França i després Itàlia. Els germans menors Pere i Joan, aquest d'edat de catorze o quinze anys, caigueren presos i els tingueren cosa de dos anys. El primogènit tornà d'Itàlia i intentà sortir ell i fer sortir a sos germans de Catalunya; però Felip IV li recomanà que s'aguantés aquí. Son germà Joan se n'anà a Girona, dedicant-se a l'estudi i a la vida espiritual; i essent un jove cavaller d'uns dinou anys, mogut per l'esperit de Déu entrà novici en el Convent de Frares Predicadors d'aquella ciutat, prenent el nom de Fra Joan Tomàs; però fugint de la guerra i portat dels desitjos de l'estudi i de la quietud, s'afillà molt prompte al Convent de València. Estudiava en el Convent de Tortosa quan aquesta ciutat fou assaltada pels francesos, qui, coneixent el novell frare, l'amenaçaren, per lo qual, fugint d'ells, l'Ordre el traslladà a Mallorca i d'aquesta illa passà a Itàlia. Calmades les guerres, Fra Joan Tomàs de Rocaberti tornà a sa província religiosa dels regnes de la Corona d'Aragó, com aleshores s'anomenava, i l'enviaren a la Universitat d'Alcalà d'Henares a estudiar en el Collegi de Sant Tomàs.

En els temps de sa preparació literària i espiritual, en l'època de sa formació per a entrar a la lluita de la vida

social i religiosa, en la qual havia d'ésser heroi en primera línia, qui sap si per imitar a sant Tomàs, es distingí per una noble i amable taciturnitat. La intel·ligència i el cor de l'home per a prendre un tremp fi, resistent i penetrant demanen un treball íntim, una acumulació de saviesa i de virtut que sols pot obtenir-se en el recolliment de l'esperit.

Tothom sap que el competidor del nostre Rocaberti, Bossuet, espècie de rei de la trona, de la història i de la teologia, en quant aquesta no podia ofendre a Lluís XIV, sol esplendent de la Cort d'aquest monarca, no es refià de l'altesa de ses genials facultats intel·lectives, sinó que també per alguns anys es tancà a la cel·la de l'estudi i de la contemplació solitària.

D'ella sortí Rocaberti per a pujar a la càtedra de Teologia de la Universitat de València, que il·lustrà amb una immensa erudició sagrada i profana i una fidelíssima adhesió als principis de la Fe, i per a consagrar-se al mateix temps al ministeri apostòlic amb tota l'ardència de la caritat cristiana, quan pren en un cor noble i il·luminat per una alta pensa. L'Ordre s'aprofità molt aviat d'un subjecte en qui resplendien qualitats tan eminents. L'any 1663 el nomena Prior del Convent de Tarragona, que havia quedat rònec en la darrera guerra, i el nou Prior el basteix altra vegada. L'any 1664 és elegit Provincial dels regnes de la Corona d'Aragó. L'any 1670 va a Roma a Capítol per a l'elecció de Mestre general dels Frares Predicadors, quedant ell elegit per Mestre de tota l'Ordre. Tant essent Provincial com General, la seva activitat mai para. Presidint l'Ordre en els regnes de la Corona d'Aragó, escriu dues obres ascètiques notables per l'elegància de l'estil, la suavitat del sentiment piadós i l'oportunitat de les idees. La primera (1668), intitulada *Alimento espiritual,* la dedica a Nostra Senyora de Requesens, i en tota la dedicatòria s'hi sent el *dulcis amor patriae,* el record de les muntanyes de la terra, de la casa paterna, de la llengua pròpia, l'alabança de la pietat catalana, el testimoni de l'antiquíssima devoció que la nació catalana, com ell diu, ha tin-

gut a la Verge Maria; i posa al principi del llibre un bonic gravat de Nostra Senyora de Requesens amb el castell on ell, en Rocaberti, recorda que passà els primers anys de la seva joventut. La segona, *Teologia mística,* la publicà l'any següent.

Ambdues són obres de propaganda piadosa, manuals de vida espiritual, més que no pas llibres d'importància teològica. Ell sempre tirava a la pràctica. Tenia l'esperit català, és a dir, pràctic i assimilador, així és que en dits llibres s'hi veu la gran erudició ascètica que posseïa, rica, escollida i sempre amb tendència a aprofitar la saviesa indígena, posant al mateix temps a contribució la ciència internacional. El castellà Fra Lluís de Granada, l'alemany Enric Suso, la italiana Caterina de Siena, el suís Francisco de Sales, qui formen com la base substancial dels seus escrits ascètics, no desllustren la doctrina de sa tia la fecundíssima escriptora Sor Hipòlita de Rocaberti, monja del Convent dels Àngels de la ciutat de Barcelona, ni la de son germà d'hàbit i contemporani seu, «fill, diu ell, del meu natiu convent de Girona i *llustre,* afegeix, *de la nostra nació Catalana*», Fra Tomàs de Vallgornera, les obres del qual han merescut l'honor de la reproducció en nostres dies en la ciutat de Torí,[1] i que com a solidaritat científica és indubtable que constitueixen un dels més notables monuments de la Teologia mística.

En aquests temps de pestilència d'idees en què l'amor o l'originalitat porta fins a la vulgaritat i a l'extravagància, potser Fra Tomàs de Rocaberti seria titllat de que generalment s'aprofita de la doctrina dels altres adequant-la a les circumstàncies, mes d'això ell se'n gloria i diu com sant Jeroni, prenent-ho per lema, *numquam... meipsum magistrum habui,* i el no ser mestre de si mateix, el talent d'entendre, reproduir i aplicar la ciència i l'experiència dels passats a la generació

1. *Mystica Theologia Divi Thomae...* Augustae Taurinorum 1890. Dos volums.

present, en Teologia sobretot, és la millor de totes les excel·lències, i en la teologia dels místics encara de més evident necessitat, puix aquests per natural temperament cerquen vies noves, procediments estranys, il·luminacions personals, i solen patir d'intemperància d'esperit.

Encara que a l'ésser elegit Mestre general de tota l'Ordre la feina se li multiplicà en una proporció extraordinària, no deixà la ploma. L'Eckart diu que escriví moltes lletres encícliques, és a dir, a totes les províncies de l'Ordre, que desgraciadament no havem pogut veure; mes lo que distingeix son generalat és l'activitat de son zel. Es fixa principalment en les missions i en els estudis. Fomenta aquelles en el nord d'Europa, on l'heretgia protestant dominava, i les estén en les Índies orientals i occidentals; durant aquell temps examina, aprova i dóna autoritat als estatuts i reglaments de la cèlebre escola parisenca dels Jacobins. Pren part en un episodi interessantíssim de la història eclesiàstica d'aquells dies. El pontífex Climent X nomenà Cardenal a un jove frare de vint-i-tres anys, piadosíssim i savi professor de filosofia, el P. Vicenç dels Ursinos, qui, al tenir-ne notícia, en lloc d'anar-se'n a Roma a rebre les insígnies de la dignitat, es retirà a Bolonya a predicar la Quaresma. El Papa expedeix un bellíssim Breu en el qual alaba la modèstia i amabilitat del jove religiós, però li mana que accepti el capell roig i la púrpura romana que *plaudente universa urbe,* diu, li havia concedit, induint-lo suaument a presentar-se. El nostre Rocaberti és qui duu el Breu al modest religiós i qui el condueix a Roma, on amb el temps s'havia de seure en la càtedra de Sant Pere, essent mirall de pietat, de virtut i d'apostòlica enteresa, i en aquells temps tan difícils, respectat de tots, amb el nom de Benet XIII.

Mentre fou Provincial i General treballà amb grans dispendis i activitat en moltes causes de canonització de personatges d'interessant història. Del pontífex Pius V; de la verge americana Rosa de Lima, primera flor de santedat en l'Amèrica meridional; de l'insigne doctor germànic Albert

Magne; de diferents altres sants i en particular del valencià Lluís Bertran, evangelitzador de l'Amèrica, de poc descoberta, sant de qui fou molt devot el nostre Rocaberti i procurador de la causa de la seva canonització. En el *Lumen Domus* del Convent de Santa Caterina màrtir de Barcelona, o sia en sa crònica domèstica, hi ha una nota que diu que el provincial Rocaberti rebé, estant en dit convent, carta del Mestre general de Roma en la qual li dava coneixement del decret de canonització. Fra Tomàs, aleshores, féu estampar la carta per a escampar-la, manà tocar trompetes dalt de la iglésia, féu ventar les campanes, disposà una solemne festa religiosa, i com era pels volts de Nadal, manà donar torrons i neules als frares en el Refetor.

A l'any 1676, Carles II el proposà per a Arquebisbe de València, però el papa Innocenci XI, acceptant amb satisfacció la persona, volgué, no obstant, encara que fos consagrat Arquebisbe, no deixés la direcció de l'Ordre de Frares Predicadors fins que el Capítol general li hagués designat successor, expedint a aquest fi una butlla on se veu la confiança i amor que el Papa li tenia. Havent quedat elegit successor seu pel magisteri general de l'Ordre de Predicadors en el Capítol celebrat en 1677, l'il·lustríssim Rocaberti deixà la Ciutat Eterna per anar-se'n a la capital de la seva diòcesi, començant així una nova i interessant etapa de sa fecunda vida.

València encara avui recorda el Pontificat d'en Rocaberti. L'edifici anomenat Sant Pius V, actualment hospital militar, i que ell dedicà a Seminari de moralistes, a l'altra banda del riu i en lloc pintoresc, és un monument de sa magnificència de príncep que en vida manifestava amb sa gran misericòrdia envers els pobres *(quibus omnia erogabat)*, als quals tot ho donava, diu un qualificat contemporani seu.[1] D'ell es pot dir *dispersit, dedit pauperibus.* Les obres que ell edità

1. L. P. Lluís de Barutell i Eril, *Socius Mag. Gen. Bibliotheca Maxima,* v. 21.

costaren un capital. A més de les dues citades, publicà els sermons de sant Vicenç Ferrer, els de sant Lluís Bertran, quatre volums *De gratiae auxiliis* de Tomàs de Lemos, qui fou un dels atletes en aquelles famoses disputes entre jesuïtes i dominicans sobre la qüestió de la gràcia, els vint-i-sis volums d'obres de sa tia Sor Hipòlita, i havent sigut titllades per la Sagrada Congregació de l'Índex, es disposava a reimprimir-les amb les necessàries expurgacions, quan Nostre Senyor se l'emportà; els Comentaris del nostre illustre inquisidor, un dels escriptors catalans de més ressonància en l'estranger, per son interessant *Directorium*, Fra Nicolau Eymerich, als quatre Evangelis i a les epístoles de sant Pau; la *Biblioteca Dominicana*, llibre bibliogràfic que deixà inèdit son autor el P. Ambròs d'Altamura i que es publicà a instàncies de don Tomàs de Rocaberti; els tres grans volums infòlio de sa obra *De Romani Pontificis auctoritate*, que estampà posant la impremta a casa seva mateix, *in palatio archiepiscopali*, com diu la portada del llibre; els vint-i-un volums infòlio de la *Bibliotheca maxima Pontificia*, que féu estampar a Roma, i que, segons el *Lumen Domus* de Santa Caterina, costà quaranta mil escuts. Aquestes publicacions són monument no sols de sa liberalitat i magnificència, sinó també, a més, de l'amor que portava a les coses literàries. En el Pròleg de sa gran obra, ell, l'inquisidor Rocaberti, es pregunta si és útil la publicació de nous llibres, i a pesar de que sent fondament la poesia de l'antiguitat, de la seva amor a la Tradició i de que s'oposava allà mateix a novetats pernicioses, no obstant, amb superior criteri i seguint son sistema de respondre i resoldre les dificultats amb paraules i sentències dels antics savis, satisfà a la pregunta amb les següents nobles paraules de Plinius (llib. 6, Epíst.): «Sóc d'aquells, diu, que admiro els antics, mes no com quiscuns qui menyspreen els ingenis dels nostres temps, com si la naturalesa, ja gastada i feble, no parís res digne de lloança». Aquesta sentència i aquella liberalitat literària deurien tenir-les presents molts escriptors antiinquisitorials. Sense Rocaberti, qui les enclogué en la *Bi-*

blioteca Pontifícia, notables obres teològiques, algunes inèdites i altres raríssimes, s'haurien perdut.

I no cregueu que el nostre gran català, Inquisidor general d'Espanya, fos exclusivista en ses col·leccions: lo mateix admet, com veurem, les obres dels escriptors de sa escola, que els de les escoles contràries, exposa les doctrines dels adversaris amb lleialtat, i mentre els gallicans, capitanejats per Bossuet, i lluitant, diuen ells, per les llibertats de la Iglésia gallicana, condemnen les obres d'en Rocaberti a una proscripció infamant, aquest qui lluita per l'autoritat s'acontenta amb la controvèrsia teològica. Antinòmia que ha arribat fins al liberalisme modern, descendent directe en sa forma política i per la via evolutiva, de les llibertats de la Iglésia gallicana.[1]

Havem dit que l'insigne Arquebisbe de València era un caràcter i un talent essencialment pràctic, i per això és de saber que no conceptuant que les controvèrsies i les publicacions literàries d'un interès general fossin suficients per a complir sa missió pastoral, la governació de les ànimes era el principal objectiu de la seva vida. L'exemple que donava era edificant. Aristòcrata per naixement, en son govern practicava la màxima democràtica i eclesiàstica d'escollir els millors per als llocs més eminents, sense consideracions personals ni de classe, cosa que en la pràctica sempre resulta difícil, i més en aquell temps tan ple de preocupacions nobiliàries; havent trencat des de jove els llaços que l'unien al segle per a seguir el pobret Jesús (diu el mestre Lluís de Barutell), portà sempre una vida rigorosament ascètica. Mai

1. «La portée politique de la Déclaration de 1682, dit Louis Blanc, était immense. En élevant les rois au-dessus de toute jurisdiction ecclésiastique en dérobant aux peuples la garantie que leur promettait le droit accordé au souverain pontife de surveiller les maîtres temporales de la terre, cette déclaration semblait placer les trônes dans une région inaccessible aux orages. Louis XIV y fut trompé... Le moment vint en France, où la nation s'aperçut que l'*indépendance* des rois c'était la *servitude* des peuples. Alors la nation se leva indignée et l'excommunication fut remplacée par un arrêt de mort.» (Louis BLANC, *Hist. de la Rév. franç.*, t. I, pàg. 252, apud DARRAS, vol. XXXVII.)

deixà la pietat i la devoció, que no sols ell personalment practicava, sinó que estenia al seu poble; així en la ciutat de València fundà, abans que existís enlloc més d'Espanya, el Jubileu anomenat *Laus Perennis*, o sia l'Exposició de les Quaranta hores. Sota l'hàbit arquebisbal portava a la pell l'aspra túnica de llana de la seva Ordre, usava cilicis, i els dimecres i divendres no s'alimentava més que de pa i aigua. El zel per la disciplina clerical i cristiana el mogué a celebrar Sínode, el darrer celebrat en la Diòcesi valenciana fins a nostres dies, regint-se fins ara per les seves sinodals el clero d'aquella important Iglésia.

Fou dues vegades Virrei de València. *Martem et Minervam in unum adstrinxit*, diu un contemporani seu, i, no obstant, quan es dirigia al Mestre general de la seva Ordre li escrivia agenollat. La seva fama era universal. Carles II el nomenà inquisidor general, i en la carta particular, copiada en la Crònica domèstica de Santa Caterina, en què el Secretari del Rei li feia saber la seva nominació, li diu que en ella «me manda Su Majestad asegurar a V. E. solamente ha intervenido la gran justificación de S. M. y su Real propensión a la persona de V. E., fundada en el justo concepto que se merece V. E. por sus muchas prendas, igual amor y celo a su servicio».

I aquí és ocasió de desfer un fals concepte de l'historiador D. Modest de Lafuente, qui tractant de la trista època de Carles II i de la creença de que aquest monarca estava maleficiat, i de les peripècies, intrigues i confusions que amb motiu d'això, i relacionades amb la successió de la monarquia, esdevingueren, diu: *Era Rocaberti más fanático y crédulo que avisado y docto.*

En primer lloc, aquest judici de l'historiador evidencia que sols de nom coneixia a l'insigne Rocaberti, la fama d'il·lustració del qual és testificada per tots sos contemporanis, pel mateix fet del Parlament de París al condemnar-lo, per Bossuet, qui, com veurem després, per a contestar-li escriu l'obra que ha sigut la forma substancial del gallicanisme, per Roma, que el posà a les estrelles, i pels nostres es-

criptors, sobretot Caresmar, qui s'estranyava de que el Pc tífex Romà no l'hagués creat Cardenal.

El mateix Lafuente confessa, i és sabut de tothom que alguna illustració, que en el segle XVII fou general l'afició a exorcismes i la tendència a estendre molt la influència mal fica del diable. Al Nord i entre els protestants, més encar que al Migdia i entre els catòlics, la superstició abundav El mateix Rocaberti, en l'obra *De Authoritate Romani Pont ficis*, dedica un capítol a desfer la doctrina d'un escriptor pr testant, qui afirmava ésser nigromància la influència forta qu sant Gregori VII exercí sobre la Cristiandat amb motiu d ses lluites amb l'Emperador germànic; mes d'ell, d'en Roca berti, en sos llibres no havem vist que es manifestés una ta credulitat, que fins existint no seria senyal d'ignorància. Lute no era cap ignorant i es preocupava molt amb les influèn cies diabòliques; la Iglésia catòlica admet aquest fet i el llibres sagrats dels cristians el relaten; els espiritistes en nos tres dies en les ciutats més famoses n'abusen d'una manera llastimosa, tenint fins la seva representació literària en la premsa europea contemporània. El mateix Lafuente explica que les malalties del Rei eren estranyes i misterioses. Que en temps de Felip IV, amb motiu del favoritisme del comte-duc d'Olivares, corregué també entre el poble la notícia de que estava el Monarca maleficiat; que essent inquisidor general Valladares, abans d'en Rocaberti, s'havia tractat en el consell de dit tribunal, de si el mal de Carles II era d'origen diabòlic, que aquest Monarca, preocupat per tal idea, cansat sens dubte dels seus mals incurables, ni més ni menys de lo que fan molts malalts illustrats del segle XIX i faran també els del segle XX, lo mateix si domina la democràcia que l'aristocràcia, tant si hi ha república com si hi ha monarquia, cercava en el misteri dels esperits la curació dels seus mals. Amb aquest fi el Rei demanà confidencialment a l'Illustrís-sim Fra Joan Tomàs de Rocaberti que fes averiguacions sobre de sos maleficis, i, en efecte, es desprèn del procés que es formà d'aquest assumpte, segons testimoni de Lafuente, que

l'insigne arquebisbe i inquisidor prengué part activa junt amb el P. Froilà Díaz, confessor del Monarca, en exorcismes i conjuracions per a deslliurar el Rei de ses malalties, que es pensaven eren originades per la mala influència del diable.

Les ambicions cortesanes, les passions polítiques i les rivalitats personals agravaren aquest succés i l'enverinaren fins al punt de que, mort el Sr. Rocaberti al cap de molt poc que s'havien començat els exorcismes, el P. Froilà Díaz, home de molta virtut i pietat, segons confirma el mateix Lafuente, fou tancat a la Inquisició, malgrat ser evident que si en dit religiós hi podia haver engany i error, de cap manera hi havia heretical malícia o contumàcia.

Més importància que el fet dels exorcismes de Carles II, bescantat principalment per la lleugera literatura artística, tenen les ambicions, intrigues i conjuracions cortesanes i diplomàtiques excitades per la preocupació general de la successió a la Corona. L'historiador Lafuente diu que el partit francès s'havia fet seu a l'inquisidor Rocaberti; mes, sens entrar en la qüestió, direm que ni tenia motius d'ésser complaent amb els francesos, ni de fet els tenia complaences.

En efecte, quan era noi veié son castell pairal en poder d'ells; essent frare en el convent de Tortosa, quan entraren a la ciutat, fugint d'ells tingué d'anar-se'n a Mallorca i després a Itàlia, no tornant a Espanya fins que ells n'isqueren, i mentre hi havia a la Cort de Madrid grans conjures diplomàtiques i cortesanes entre els partidaris de les diferents nacions, i la influència francesa dirigida per Lluís XIV era més viva en la capital d'Espanya, en la Cort francesa el Parlament de París condemnava l'obra d'en Rocaberti, entre altres raons que després veurem, perquè fou composta *ex professo* en contumèlia del nom francès.[1]

¿Com es poden harmonitzar, doncs, l'opinió de l'historiador Lafuente amb la indestructible realitat dels fets?

1. *Mémoire* de M. Benigne Bossuet, etc., vol. IX.

Lo indubtable és que en Rocaberti estava quiti de passions polítiques i mundanes; a Roma essent general de la seva Ordre, a València assegut en aquella Seu arquebisbal, a Madrid exercint l'alt ofici d'inquisidor general, lo mateix en les seves obres literàries o teològiques, que en les seves accions governatives, fou sempre un el mòbil i direcció de son esperit: coneixia les inclinacions de la política dels Estats d'Europa i principalment de França, i després s'estendria a les demés nacions, envers el cesarisme; veia i tocava símptomes cismàtics en el poder polític, descobria com la vaga silueta de Nabucodonosor, qui s'atansava envers aquestes terres lliures d'Occident, on els homes mai han volgut reconèixer per a Senyor de ses consciències més que el mateix Déu representat per son pacífic sacerdoci, i es constituí herald i atleta del Summe Pontificat i de ses divines prerrogatives; sentia i plorava com l'Europa s'anava desfent perquè els governs dels reis, no els pobles, trencaven el vincle d'unió que lligava abans a totes les nacions civilitzades; veia desaparèixer un dret públic, que, com ell diu alguns cops, feia mil anys que durava, constituint una entitat cosmopolita, el venerable cap de la qual donava unitat a diferents pobles, sense que aquests perdessin la seva llibertat; presenciava l'enderrocament polític de la Cristiandat, i per això, manllevant les paraules d'Homer, deia:

> *Non multos regnare iuvat: Rex unicus esto, Unicus et Princeps...*

Aquesta fou la missió de la seva vida i la que dóna raó d'ésser a aquest estudi. La seva lluita sos contemporanis la comparaven amb la dels Titans quan volien escalar el cel, puix aquí es tractava també de lluites de gegants qui opugnaven el celestial castell de la Càtedra romana. Com els herois providencials, Fra Tomàs de Rocaberti fou també pronosticat. Nicolás Antonio, després de dar compte de les seves dues obres ascètiques, úniques aleshores publicades, escrites en la pri-

mera part de la seva vida, afegeix que d'ell hi ha que esperar coses majors; el jesuïta olotí Marcillo en parla com d'una gran esperança, i Fra Lluís de Barutell i Eril, soci del Mestre general de l'Ordre, a l'escriure a Roma la nota necrològica d'en Rocaberti, al plànyer-se de que s'hagi apagat *praeclarissimum Hispaniarum lumen,* explicant les grans virtuts i qualitats que des de jove ornaven el qui fou el darrer Rocaberti, l'últim descendent directe d'aquell ilustre i antiquíssim llinatge,[1] diu que ja aleshores manifestaven que estava cridat a coses grosses *(ad magna vocatum ostendebant).*

II

El cesarisme. — Lluís XIV i Bossuet. — La Declaració gallicana de 1682.

Era una cosa molt grossa també el gallicanisme, tant religiosa com políticament, encara que quan el tractaven homes de talent, sobretot el genial Bossuet, prengués formes de moderació filosòfica. Lamennais deia que el sistema gallicà, que les quatre proposicions de 1682, consistien en creure lo més possible sens ésser heretge, per a obeir lo menys possible sense ésser rebel. El moviment absolutista, l'atribució de facultats eclesiàstiques al poder civil, el cesarisme, aparegué en l'Europa, fidel guardadora de la llibertat de la consciència cristiana, amb l'entusiasme per les lleis romanes, amb l'admiració del gran poder imperial ornat i adulat per la lite-

1. El *Lumen Domus* de Santa Caterina, al donar compte dels funerals celebrats per en Rocaberti (vol. III, pàg. 606), amb el laconisme natural tractant-se d'un frare, qui no era *fill* d'aquell convent, diu: «...català i germà carnal de l'últim comte de Peralada..., prengué l'hàbit en el convent de Girona, i després, per ocasió de les guerres de l'any 1640, s'afillà en el convent de Predicadors de València. Fonc religiós i prelat exemplar...»

ratura clàssica, pel ministeri dels legistes. Els pobles, quan han arribat al zenit de la seva glòria mundana, cobegen una manifestació externa de la seva grandesa; potser trobaríen en la carrera de la potència humana moltes d'aquestes fites manifestatives d'ambició i d'inflament promptament esvaït. Els fills de Noè bastint la torre de Babel, la potència del monarca dels assiris erigint la colossal estàtua d'or de Nabucodonosor, la gran federació americana amb la immensa estàtua de la Llibertat il·luminant el món. La monarquia francesa, esplèndida, il·lustrada per les armes i les lletres, abraçada de veres amb la Fe catòlica, però sempre amb instints dominadors, volent ésser lo que manifesta son nom i son símbol *(gallus)*, el gall, qui domina als altres, congriava ja d'anys dins de son si aspiracions regalistes: la sobirania omnipotent, somni també dels liberals parlamentaris d'anys enrera, que ara ho és dels socialistes sectaris, i que constitueix en bons principis cristians lo que els antics teòlegs en deien *peccatum paganitatis*. Els legistes francesos somniaren una monarquia típica, un poder reial que tot ho tingués, que no hagués de menester a ningú, completa, i per això deien: *La corona de França és rodona*, principi no pueril, com sembla a primera vista, sinó símbol d'una autoritat a qui res falta i que es basta a si mateixa.

Agafats amb tal sentència, els legistes interpretant l'ambició de Lluís XIV, i amb l'habilitat que sol distingir a la gent de cúria per anar filant la corda amb què després lligaran, aprofitant-se d'un privilegi antic concedit als monarques francesos per la Iglésia, de que durant la vacant en alguns bisbats ells poguessin proveir els beneficis i prebendes, declaren absoluta la potestat del Rei de França en aquesta matèria, com dret inherent a la Corona, i, per tant, posen a la seva mà tota l'elecció i provisió del personal eclesiàstic. Aleshores el clero francès donà l'espectacle abominable d'una covardia i d'un servilisme que proven evidentment que havia perdut l'esperit de l'Evangeli. Sols dos bisbes s'alçaren contra tal abús, i encara l'un d'ells, el de Pamiers, fou castigat durament,

i quan mort ell fou electe Vicari Capitular un dels canonges regulars d'aquella Seu, qui seguí la conducta digna del bisbe difunt, es contemplà la ignomínia de que el perseguís son metropolità, l'arquebisbe de Tolosa, i de que el Parlament d'aquesta ciutat el condemnés a ésser cremat en efigie, com en efecte així es practicà, amb gran escàndol dels catòlics de bon seny, qui veien la prevaricació de tanta part del clero francès, que si bé conservava els bons principis, els sacrificava als peus de l'ídol omnipotent de l'Estat.

I com un abisme crida un altre abisme i el desfrè de l'ambició no para fins a obtenir el total domini, per a ofegar les protestes del Papa i treure autoritat a les seves paraules, aprofitant rancúnies de bisbes, servint-se de les traces de magistrats, en particular del canceller Le Tellier, pare de l'arquebisbe de Reims, allegant els noms seductors de la dignitat de la monarquia, de l'autoritat reial i de les llibertats de la Iglésia gallicana, el dia 19 de març de 1682 vuit arquebisbes, vint-i-sis bisbes i trenta preveres teòlegs reunits per manament del Rei *(de mandato regis congregati)*, com en els temps dels emperadors cismàtics bizantins, firmen la famosa *Declaració* i els quatre articles que tenen per objecte disminuir la potestat pontifícia i augmentar la potestat reial, i que substancialment declaren que els reis i prínceps en les coses temporals, ni directa ni indirectament, vénen per ordenació divina subjectes a la potestat eclesiàstica, i que tampoc, ni per l'autoritat de les claus de la Iglésia, ni directa ni indirectament, poden els súbdits ésser rellevats de la de l'obediència, ni desfer-los del jurament prestat de fidelitat; que l'ús del poder apostòlic ha d'ésser moderat o regit pels cànons, pels estatuts, pels costums i regles establertes, i que en les qüestions de fe el judici i decret del pontífex no és infallible sinó quan ha obtingut el consentiment de la Iglésia.

La *Declaració* i els articles de 1682 són la gran humiliació de Bossuet, el famós teòleg i historiador, puix són obra seva. Lluís XIV, no fiant-se de Le Tellier, arquebisbe de Reims, ànima d'aquella Junta, volgué que hi assistís Bossuet. Contra la

voluntat del de Reims, Bossuet no volia que es tractés de l'autoritat del Papa, o almenys ho volia allargar, i demanava que es consultés la tradició; però l'arquebisbe de París allegà que es tardaria massa, i demanà a Lluís XIV que apretés la seva influència sobre dels Prelats. Aleshores el bisbe de Tournai rebé l'encàrrec de formular les proposicions, i havent-ho fet, no mereixeren l'aprovació; per fi, Bossuet es veu obligat a fer-ho, i ell, el gran talent i de veres amic de la Iglésia; ell, qui és gran mentre no està baix la influència de Lluís XIV, a qui solia anomenar *Louis le Grand*, pugna amb si mateix, es contradiu, i per donar gust al monarca afligeix a tota la Iglésia catòlica, posant-la en un dels majors conflictes que ha passat en tots els temps moderns. Encara volien, afegeix l'autoritzat Fleury,[1] de qui traiem aquestes notícies, que parlés de l'apellació del Papa al futur concili, però Bossuet s'hi negà.

La forma de conciliàbul que prengué aquella junta de prelats, les proposicions donades com si fossin cànons *(haec sancienda et declaranda esse duximus)*, i tot això no sols sense convocació canònica ni autorització pontifícia, sinó amb aire d'adversitat contra Roma, el fet de manar el Rei que la doctrina continguda en la Declaració i en els articles fos obligatòria a tota la Nació sense permetre que fos contradita, el Parlament de París, que no havia volgut rebre el Concili de Trent, posant la Declaració i els articles en son registre com a norma per a son règim polític, els planys tristíssims del Papa sobre la direcció que prenia la nació cristianíssima sublevaren la consciència de l'Europa catòlica, feriren l'ànima d'acer del nostre illustre Rocaberti, excitaren la seva enèrgica fe, i amb un vigor i activitat verament catalanes alçà un sometent teològic contra dels gallicans, essent ell sens dubte el cabdill més illustre d'aquella creuada en defensa del pontificat, el crit més enèrgic contra la forma de religió, a la russa, que amenaçava estendre's per tot Europa, amb la glò-

1. Apud DARRAS, vol. XXXVII.

ria insigne de que al cap de dues centúries eixiria l'escriptor francès més genial de son temps, el comte De Maistre, qui seria un ressò de la seva veu i una ratificació solemne i acceptada de les seves doctrines, aleshores tan ferament combatudes. El comte De Maistre, contemporani de la Revolució francesa, que fou l'evolució de l'excés monàrquic a l'excés popular, veié l'enderrocament de la Iglésia gallicana, i sos immortals escrits són el plany profètic sobre els pecats del gallicanisme que tant contribuïren a aquella gran desolació; Fra Tomàs de Rocaberti era el vident que al sentir la sotragada que la Iglésia i la societat rebien de l'excés monàrquic, pressentí la desfeta social que havia de venir, constituint-se ell herald contra les extralimitacions monàrquiques en matèria religiosa.

III

Missió de Rocaberti i l'apologia de l'autoritat pontifical contra el Gallicanisme. — Examen de la seva obra De Romani Pontificis auctoritate. *Posició doctrinal i d'esperit de Rocaberti. — Son mètode concordant amb el sentit jurídic de la seva raça. — És l'aportació del testimonial de la tradició en favor del magisteri i govern pontifici.*

No n'hi havia pas cap més, en aquell temps, tan a propòsit per a fer l'enquesta al gallicanisme, com el català Fra Tomàs de Rocaberti. En sa vida pràctica, en son procediment governatiu, havia demostrat una independència que contrasta amb el servilisme dels prelats francesos envers el poder reial.

També a Espanya s'hi havia ficat un esperit similar al dels gallicans, encara que aquí quedava més cohibit, perquè el cos polític tenia una sanitat major que a França. El segle XVII, diu l'eminent Menéndez Pelayo,[1] fou el segle del regalisme

1. *Historia de los heterodoxos*, vol. III.

per excel·lència; teòricament s'anava formant l'escola qu
després en la centúria següent, agravada per la significaci
i la procedència del senyor rei Don Felip V, havia d'acaba
manifestant preferències cismàtiques; i per a sostenir-se ta
escola, diu l'allegat escriptor, tenia a son servei la ciènci
dels legistes, enamorats del govern absolut i per als quals er
màxima allò de que la llei és la voluntat del príncep, essen
una espècie de sacrilegi el judicar de la seva potestat. «E
aquell primer bull d'esperit regalista no faltaren veus qu
s'atreviren fins amb la Inquisició... La magistratura secula
era generalment enemiga de les immunitats i exempcion
del Sant Ofici, com ho demostra clarament la cèlebre con
sulta de 12 de maig de 1693, dirigida a Don Carles II pe
una junta magna de consellers d'Estat, Castella, Aragó, Itàlia, Índies, Ordres Militars i Hisenda», i l'objecte real de la qual era reduir la jurisdicció del Sant Ofici. Parlant d'aquesta junta relatada per en Menéndez, Llorente en la *Història crítica de la Inquisició d'Espanya* hi afegeix que el comte de Frigiliana, conseller d'Estat, demanà que s'obligués els inquisidors a donar comptes dels béns del Sant Ofici, i que es declarés que les confiscacions fetes per aquest tribunal corresponien al fisc reial com les dels altres tribunals, lo qual no reeixí, segons testimoni del mateix Llorente,[1] per la forta oposició moguda per Fra Tomàs de Rocaberti.

I encara que el nostre principal propòsit és fer conèixer el criteri, l'esperit i la conducta del nostre illustre paisà en la lluita gallicana, com en ell hi ha una perfecta correlació entre l'intern procés de ses idees i la dramàtica de sa vida externa, volem contar un episodi de son govern en la diòcesi de València, que demostra el tremp de son esperit enardit en el sosteniment del dret, i recorda la qualitat que en Lacordaire conta que tenia el fundador d'ambdós, el gloriós sant Domingo, qui encara que tenia un cor afectuosíssim, ma

1. Vol. IV, cap. XXXIX, art. I i II, edic. francesa.

deixava passar una infracció de la llei sense que li apliqués el corresponent càstig.

Essent virrei de València el duc de Veragua i governador de la ciutat el marquès de Villatorcas, succeí que un frare del convent de Sant Agustí es donà a la vida del bandoler i degué ésser tan arruixat i a propòsit per aquell malvat ofici, que molt aviat fou cap de la colla. Les tropes del governador un dia agafaren a dit frare, portant-lo a les torres de Serranos; i reunint el governador als magistrats seculars i precipitant el procés, malgrat les reclamacions enèrgiques de l'arquebisbe, qui demanava el reu per ésser de la jurisdicció eclesiàstica, fou condemnat a pena de mort el mateix dia, apareixent l'endemà penjat al defora de la reixa d'una de dites torres.

No era el senyor Rocaberti home per a deixar passar una tal conculcació del dret públic vigent, ni tan extraordinària i pública extralimitació del poder reial.

Amb la seva extraordinària activitat i el coneixement que tenia del dret, obtingué la destitució del duc de Veragua, i fulminant sentència d'excomunió contra el marquès de Villatorcas, no la hi alçà fins que l'aristocràtic senyor consentí en presentar-se en públic davant de l'arquebisbe, agenollar-se a sos peus nu de mig cos per amunt i en rebre les deixuplinades del prelat.

A nosaltres els homes de les darreries del segle XIX, qui vivim més dels sentits que no pas de la intelligència, potser ens sembli duresa de cor el tal rigor de l'arquebisbe Rocaberti, i, no obstant, consta la seva bondat i misericòrdia, i reconeix en la seva obra que el govern eclesiàstic ha de distingir-se per la pietat; mes els homes posseïts per grans ideals, en qui domina sempre l'alta pensa, qui van directament al compliment d'una missió, els temperaments d'acer, avui tan escassos, mantenen els principis fins en contra de si mateixos, i la sensibilitat més exquisida sempre de naturalesa animal, se sacrifica davant de la idea que és de naturalesa divina, perquè en l'ordre absolut de les coses el principi, la

idea, la veritat, sobre de la qual ha de reposar l'edifici de la societat humana perquè es mantingui equilibrada, és com l'astre del sol que ha de desfer els núvols i les boires de les passions, prevalent sobre de tot. A l'ilustríssim Rocaberti li quadra lo que de son patró escriví el Dant Alighieri:

> *...l'amoroso drudo*
> *della fede cristiana, il santo atleta,*
> *benigno â suoi, ed a'nemici crudo.*[1]

Amb aquesta energia, però amb gran modèstia, es presenta a la lluita davant dels gallicans dirigits pel bisbe Bossuet, famós en tota la cristiandat per son talent i doctrina, i sostinguts i dominats per Lluís XIV, el monarca més poderós de l'Europa. Publica els tres grans volums infòlio, *De Romani Pontificis authoritate*, i justifica el presentar-se davant de gent de tanta erudició perquè és bisbe, i es creu obligat a anar a la defensa del Pontífex, com en les diferents crisis per les quals ha passat la Seu apostòlica ho han fet els prelats. Que es presenta a sos ulls un espectacle semblant al de Gregori VII, quan aquest es queixava de que els prínceps temporals en lloc de cercar l'honor de Jesucrist tractaven a la Iglésia com a vil esclava, atents sols a satisfer llurs concupiscències, i que els sacerdots i prelats, oblidant-se de la Llei divina i de les ànimes que tenien a son càrrec, no es cuidaven més que de fer servir les dignitats eclesiàstiques per a resplendir de mundana glòria, i s'aplicava a si mateix, com a bisbe, aquella sentència de la divinal Escriptura: *Usque ad mortem certa pro iustitia*: «Combat per la justícia fins a morir.» Reconeix que a l'escriure l'obra es posa entre el foc i l'espasa, que s'alçaran contra d'ell molts de contraris, però que no tem els reis davant dels quals ha de parlar, ni els calumniadors qui eixiran, sinó a la seva pròpia deficiència

1. *Paradís*, 12.

perquè els llibres que fem, diu, encara que sien mal escrits ens afalaguen i enganyen; que per això els dedica a Innocenci XII perquè ell els corregeixi com vulla i perquè així fa lo que sempre han fet els prelats catòlics, i lo que féu el mateix sant Pau, fins després d'haver-se trobat voltat de llum celestial, qui consultà sa doctrina amb el príncep dels Apòstols, sant Pere.

Precedeix el cos de l'obra un llarg i interessant prefaci, on manifesta que es posa a escriure per defensar la veritat i impugnar a les sectes que envaeixen i volen corrompre el domini d'aquella. Que la situació de la França l'afligeix profundament, puix al cap d'alguns anys d'haver-se publicat documents autoritzats contenint la doctrina gallicana, aquesta no sols no és contrariada, sinó imposada pel poder reial i ensenyada en les Universitats.

Parla reverentment del rei, estranyant-se de que amb aquests assumptes eclesiàstics vulgui disminuir la glòria del seu nom, que s'havia guanyat amb fets preclaríssims; la memòria dels antics reis de les Gàllies, tan devots de la santa Iglésia romana, constrastant amb el fet actual de la regalia, en virtut de la qual el monarca, com per dret propi es fica a conferir les prebendes i dignitats eclesiàstiques, i impedeix als pocs prelats que s'hi resisteixen el recurs de la Càtedra pontifícia. La potestat civil es porta d'una manera desastrosa, s'apodera de les rendes, confereix les prebendes a clergues cortesans sense tenir en compte ni sa doctrina, ni sos costums, ni els altres requisits canònics, confonent-se l'estat secular i l'estat eclesiàstic. Que perquè no es digui que exagera les coses, traslladarà lo que diuen els documents oficials. Aleshores allega el bellíssim breu pontifici de 1678 adreçat a Lluís XIV, en què el Papa fa veure al monarca francès com és contra dret la seva pretensió, que aquesta donaria per resultat la confusió entre les coses sagrades i les profanes, treta la paret mitgera que manté la separació deguda; i que sempre i en totes èpoques s'havia usat l'apellació dels bisbes a Roma en contra de llurs metropolitans. I tenia tant motiu de quei-

xar-se dels metropolitans, que en Rocaberti relata el fet escandalós d'imposició a força armada d'una intrusa per abadessa en el monestir de Santa Clara, de Tolosa, resistint-s'hi obertament les monges; de lo qual en un breu Innocenci XI també es plany, estranyant-se de com l'arquebisbe i altres persones illustres pogueren contemplar sense protesta aquest horrible espectacle castigat amb tantes censures, amb escàndol de la ciutat i del bon poble de les Gàllies.

Vejam ara, diu Fra Tomàs de Rocaberti, com el clero gallicà i els seus prelats es portaren en la defensa dels drets pontificals, i inserta les proposicions de 1662, que, no obstant del decret de Parlament, no es portaren a la pràctica; i després les del 1682 amb el decret reial declarant que ningú, tant secular com eclesiàstic, podia impugnar-los, ni ensenyar lo contrari de lo que en ells se contenia, i dirigint-se (i tot lo que anem dient són paraules textuals seves) als notabilíssims prelats amb què avui floreix la Gàllia, els diu com es comprèn que no hagin resistit amb ànim invicte unes proposicions contràries a la fe de la Iglésia.

Com entre tan gran nombre de prelats no s'hagi escrit ni una sola carta defensant l'autoritat pontifical de tantes maneres vulnerada, i els recorda com ja Innocenci XI *(in pontifitio Diplomate ad Galliarum Regem directo, anno 1673)* els posà l'exemple de l'antic clero gallicà, qui fins aleshores havia guardat la llibertat de la paraula, no tement res, ni esperant res, fora de Déu. I cercant exemples aplicables al clero de França, allega l'autoritat de Celestí I, qui, parlant com profèticament, a uns bisbes de la Gàllia els deia: «Tinc por de que aquest callar no sia connivència, perquè en aquests casos el silenci és sospitós.» ¿Qui apartarà al rei, diu en Rocaberti, d'aquesta falsa doctrina, segons qualificació pontifícia, si no ho fan els bisbes? Això és, afegeix Rocaberti, lo que devien fer aquells prelats tan eminents en doctrina i santedat, que es reuniren en la junta parisenca.

I no és excusa lo que diuen els prelats francesos al Papa, que tal feren pel temor que tenien de les penes, perquè com

els respongué Innocenci XI, quan els sacerdots de Déu es deixen dominar de la por, mai són aptes per lo excels i ardu; i vosaltres amb esperit pastoral i humilitat de sacerdot (són encara paraules del Papa) devíeu defensar la causa de la Iglésia davant del rei, instruir la seva consciència en aquest assumpte fins amb el perill de que l'ànim reial s'irrités contra de vosaltres, perquè aleshores cada dia, al parlar amb Déu en la salmòdia, poguéssiu dir, sense avergonyir-vos, aquelles paraules de David: *Mostraré als reis els vostres testimonis sense confondre'm.*

Retreu l'exemplaritat dels dos únics bisbes francesos que s'alçaren obertament contra del gallicanisme, i recorda les lloances que al de Pamiers dirigí Innocenci XI, perquè en aquells temps tan dificilíssims Déu havia suscitat en dit regne un sacerdot feel, qui en la comuna consternació de l'esperit, i en el silenci, com trompeta havia alçat el crit. I ell, en Rocaberti, a l'escriure en defensa del pontificat perquè s'hi creu obligat per son caràcter episcopal se fa seves les paraules de Pic de la Miràndola: «Escric aquesta apologia no per ferir a ningú, ni per acusar-lo, sinó per excusar-me a mi mateix del crim d'impietat.» I si parlo amb alguna vehemència, diré amb l'antiquíssim i aprovadíssim escriptor i bisbe barceloní sant Pacià, quan responia a l'heretge Simpronià: «Dius que m'encenc; no hi ha tal. Potser m'excito com l'abella, qui de vegades amb el fibló defensa la mel.» Es conforma en tenir detractors perquè sant Jeroni ja deia que abans de publicar-se quiscun llibre, per a fer el savi ja hi havia qui en feia menyspreu, i el nostre autor afirma que en son temps l'afany de reprovar els llibres era tant, que als llibres els succeïa lo que als fills dels hebreus, que, abans de respirar, ja Faraó els feia ofegar.

Respon a la dificultat d'haver-se ja escrit molt sobre l'autoritat i infallibilitat pontifícia, i que tal vegada ell falta al símbol de Pitàgores: *No portes llenya al bosc;* dient que la doctrina catòlica la veié l'apòstol sant Joan en sa visió apocalíptica tancada en el misteriós llibre dels segells, i que

aquests es deurien obrir segons els temps i els aconteixements futurs de la Iglésia; qüestiona, a més, sobre si recorrerà en el decurs de l'obra al subsidi de la literatura gentílica, i amb aquest motiu exposa amb gran llibertat d'esperit el seu pensament en aquest assumpte, i diu que ell en el present llibre se'n valdrà com de la sal per a fer-lo més saborós al paladar de l'esperit.

I fineix el pròleg excusant-se d'haver-lo fet tan llarg, quan ell mateix el desitjava breu, per la gran gravetat i majestat de l'assumpte, i per la penúria de notícies que de la història del mateix es té, sobretot, en aquests regnes d'Espanya, concloent amb aquesta sentència de sant Jeroni: *Els cans lladren per sos amos, ¿i tu no vols que jo lladri per Jesucrist* (i per son Vicari en la terra)? *Morir podem; callar no podem.*

(A)

En sos llibres en Rocaberti recorda la manera dels nostres escriptors juristes, perquè en realitat lo que es proposa l'insigne arquebisbe és fer un allegat de dret en defensa del pontificat i de ses excelses prerrogatives, i per a provar el dret fa com els nostres juristes, qui acumulaven no sols textos legals, sinó sentències, consuetuds, decisions, fets jurídics, més que no pas llargues disquisicions teòriques; i així és que si no delectaven, almenys deixaven evidentment demostrada la possessió del dret. Cerca en Rocaberti la llei de la creença *(lex credendi)* en les entranyes de la societat cristiana, en el fet social; convoca una reunió general de tots els segles i deixa parlar a totes les veus, i aleshores practica aquell principi seu: Mai he sigut mestre de mi mateix *(numquam me ipsum docui)*. Així en el primer llibre on tracta de la infal·libilitat del Papa fora del Concili, després d'assentar les proposicions de les diferents escoles, fixant-se principalment en la que diu que el pontífex (prescindint de si ell personalment pot o no incórrer en heretgia) no pot de cap mane-

ra definir per a creença de la Iglésia cosa alguna herètica *(aliquid haereticum)*, proposa els textos sagrats on consten les promeses de Jesucrist, dóna principalment l'exposició de Bellarmino, i de seguida fa desfilar la llarga processó de la tradició de tots els segles, el testimoni de pontífexs, bisbes, cardenals, doctors; i com aquesta obra era una immensa obra de polèmica, més que no pas un tractat científic, un allegat de dret amb un fi pràctic, l'oposició i la contradicció de la doctrina gallicana, posa d'una manera més manifesta el *factum*, com ell ja diu, dels mateixos gallicans, quan en aquell propi segle en nombre de vuitanta-cinc bisbes recorren al papa Innocenci X demanant-li que amb la seva autoritat infallible defineixi sobre la doctrina de Janseni, i després d'obtinguda la definició en altra carta firmada per trenta-dos bisbes (1653); fent notar que subscriviren aquelles cartes el cardenal Mazarino, gran amic del Rei de les Gàllies, i entre cinc arquebisbes el tan conegut en nostre país Pere de Marca, autor de l'obra intitulada *Concordia sacerdotii et imperii*, que també gallicanejava.

I per demostrar més evidentment com la infallibilitat pontifícia ha estat sempre en la consciència de la Iglésia, allega les consultacions en matèria de fe fetes a Roma per totes les Iglésies, fins les avui separades de la unitat, de Noruega, de Rússia, d'Orient, i fent resplendir la seva importància primària per l'antiguitat i lo explícit dels termes, posa la consulta feta pel nostre arquebisbe tarraconense (any 500) Ascanius al papa Hilari, consignant d'ella el significatiu text: «Cercant la resposta allà on no hi ha cap error, cap presumpció, sinó que tot s'ordena amb pontifical deliberació.»

Allega després el testimoni d'emperadors i reis amb els textos legals en què reconeixen en el pontífex el jutge de la fe; i fins dóna el sufragi dels heretges, sobretot de Luter, adduint quatre llocs principals de ses obres i insertant les paraules amb què el famós heresiarca s'expressà en sa carta a Lleó X *(Tom. I Witembergensi Epistola ad Papam Leo-*

nem X): «Reconeixeré en la teva veu la veu de Crist que en tu presideix i parla.»

(B)

En el segon llibre apologètic assenta la perfecta constància dels romans pontífexs en la fe, vindicant-la de les impostures dels heretges i de llurs seguidors. Per a provar la permanència en la veritat dogmàtica dels Papes en son magisteri universal, discuteix tots els Papes controvertits en aquest punt, des de sant Pere fins als més moderns, i per la seva defensa, segons son sistema, acut a la tradició, a la doctrina del doctors, qui en ell apareixen com un riu caudalós i li suposen una immensa erudició i un admirable coneixement de l'antiguitat. Quan es topa amb els Centuriadors Magdeburgenses, aleshores encara és més extens i cerca en subsidi de lo que pretén defensar l'autoritat dels grans homes, com incidentalment, parlant de la veneració de les imatges, retreu l'autoritat «d'aquell invictíssim Rei d'Aragó, Jaume, qui (citant a Zurita i a Lanuza) edificà dues mil iglésies, essent devotíssim de les imatges.»

Certament que en les qüestions històriques no té sempre una crítica prou fina, cosa que s'explica, en primer lloc, per la grandíssima extensió de sos escrits, per la promptitud amb què els redactà i, per tant, amb la subsegüent precipitació; i a més perquè, com ja havem insinuat, en Rocaberti era d'aquells homes qui senten pregonament la poesia de l'antiguitat, l'estètica del temps, l'atractiu de lo vell; cosa que per més que fins ara, modernament, s'hagi considerat qualitat antihistòrica, en la veritat dels fets, en la naturalesa de les coses, és un dels apetits racionals engendradors de la història; i així en Rocaberti dins de les seves controvèrsies històriques de tanta transcendència puix es tracta de matèria de fe, fa llargues digressions quan li esdevé algun motiu que l'hi dóna lloc. Així amb motiu d'una epístola de sant Climent

en què sembla que s'alludeix a la pluralitat de mons, tracta dels pols, de si són habitats, dels descobriments fets de noves terres i d'aquella terra encara no prou coneguda que anomenen *Magellanicam*. I aleshores amb riquíssima erudició s'estén a parlar de l'Atlàntida, adduint autoritats de Plató, d'Aristòtil, de Diodorus Siculus, de Sèneca, de Plutarc, etc., per a provar el pressentiment del nou món, manifestant molts coneixements geogràfics i de la literatura antiga, medieval i moderna. Però el sentiment artístic de son esperit encara es posa més en evidència quan li ve al cas de parlar del *Fènix*, del bell símbol que de civilització en civilització ha passat fins a nosaltres. Aquesta digressió està plena d'exuberant poesia; els testimonis de multituds de poetes que reprodueix constitueixen un quasi poema; fins en Pic de la Miràndola produeix el seu sufragi en favor del Fènix, i preguntant-se en Rocaberti si la seva existència és real, sentencia que la unitat d'opinions entre tants savis fa resoldre que, en efecte, existeix; així com el dissentiment sobre de las qualitats de sa vida semblen indicar que en aquestes hi ha d'haver faula. Estava posat el nostre illustre paisà a defensar les tradicions divines, però les inclinacions de son esperit el portaven a sostenir també les tradicions humanes. A la frivolitat contemporània, el respecte a les opinions antigues el fa riure; però a en Rocaberti, fins quan en alguna ocasió se li troba deficiència crítica, mai se'l pot qualificar de fluix o lleuger, sempre va acompanyat d'un exèrcit de savis que salven la seva responsabilitat.

Sens dubte per aquestes digressions, que fan més gustosa la lectura, però que naturalment perjudiquen la proporció en les formes del llibre, Bossuet, amb colèrica paraula, el qualifica d'indigest.

Mes si extensió dóna a aquestes digressions que no entren en l'objecte primari de l'obra, en lo que constitueix son propòsit, en defensar els actes i doctrines, relacionats amb la infallibilitat pontifícia, dels Papes qui han sigut impugnats pels heretges, fins a les més petites acusacions respon, de

tot pren acta, no dissimula la dificultat proposada per l'adversari discutint extensament els papes Zeferí, Marcellí, Liberi i Fèlix, deixant els altres per al volum següent; manifestant que acabà d'escriure el present en el dia dels Dolors de Maria (6 d'abril de 1691), i fineix dirigint una fervorosa oració a la Santíssima Verge, donant gràcies el piadós Autor d'haver pogut acabar aquest primer volum de la seva obra.

(C)

El segon volum, que comprèn dos llibres apologètics, diu en Rocaberti, en els quals s'assenta la invicta constància en la fe dels pontífexs Honori I, Joan XXII, Nicolau III i Gregori VII, i se'ls vindica de les impostures dels heretges i dels altres calumniadors, fou estampat a València, també en el mateix palau de l'arquebisbe, amb tipus de Jaume de Bordazar, l'any de 1690.

Tot el primer llibre d'aquest volum, que és el tercer de l'obra, té per objecte la defensa de l'ortodòxia d'Honori, i Bossuet es plany de que dediqui tantes planes a aquesta apologia; no obstant, havem de tenir en compte que el fet del papa Honori és principalment el blanc a què tiraven els escriptors antiinfallibilistes, de manera que els gallicans moderns, entre ells el P. Gatry, encara el ressuscitaren amb ocasió del Concili ecumènic del Vaticà. El nostre escriptor distingeix el fet de les suposades condemnacions d'Honori com heretge, formulades pels concilis, i la doctrina d'aquest Papa en relació amb la doctrina dels monotelites, de què se'l suposava fautor. Comença consignant que aquesta qüestió, la de les condemnacions per aquiescència a l'heretgia, no es pot veure amb tota claredat, puix el núvol de la vellura l'obscureix *(nubes vetustatis obscurata)*, mes que, no obstant, dels testimonis més antics resulten les falsificacions indubtables de les actes dels concilis, en les que s'enclouen entre els noms dels heretges condemnats el d'Honori, fetes pels enemics del

pontífex romà a Orient. Amb aquest propòsit retreu l'opinió del papa sant Gregori Magne, qui diu que els romans no tenen l'agudesa, mes tampoc les impostures dels grecs *(quoniam Romani sicut non acumina, ita nec imposturas habent)*, i autoritzat amb aquesta opinió, dóna en Rocaberti major fe als còdexs romans que als grecs, explicant el fet de la inserció fraudulenta del nom d'Honori entre els dels heretges amb els arguments dels savis i erudits cardenals Bellarmino i Baroni i d'altres illustres escriptors. En altre capítol cita el testimoni dels més antics, inserint amb aquest motiu un interessantíssim passatge de Foci; i recorrent a les raons teològiques, allega que l'opinió de la Iglésia mai tingué en concepte de legítimes aquestes falsificacions gregues, que contrarien el constant costum dels concilis, els quals mai han judicat el sobirà pontífex de la Iglésia catòlica, segons els més antics documents canònics, i encara en aquest cas tenim la prova indestructible de que la doctrina d'Honori era l'oposada a la dels monotelites, segons consta evidentment dels seus escrits, i que fins suposant el cas de que el Papa no hagués fet l'oposició declarada als heretges monotelites, això no fóra prevaricació en la fe, ni falliment en l'ortodòxia, sinó que deuria explicar-se per raons de circumstàncies que aconsellarien al pontífex que així convenia de moment obrar per a no encendre les passions entre les dues parts.[1]

(E)

En el quart llibre apologètic (segon d'aquest volum) tracta de la constància en la fe dels altres pontífexs ja referits; però com no ens dirigim a teòlegs, anomenarem solament, com a més a propòsit per a l'objecte pel qual escrivim, els

1. Com no escrivim *ex professo* sobre aquesta qüestió històrica, donem purament un extracte d'en Rocaberti. Avui la crítica dóna altra solució al conflicte.

papes Joan XXII i Gregori VII. A Joan XXII l'impugnaven alguns dissidents de la Iglésia catòlica, com si hagués fallit en la doctrina de la pobresa evangèlica. En aquest punt, Rocaberti s'estén considerablement i, com sol fer, presenta un tractat d'aquella sublim virtut que d'una manera sobrehumana practicà en la terra el *Pobret d'Assís;* i com tenia els conceptes d'aquesta matèria magistralment exposats per sant Tomàs i sant Bonaventura, els traslladà al seu llibre. Per nosaltres, catalans, aquest tractat té interès particular, perquè l'acusació d'heretge a Joan XXII la hi feien els socialistes medievals, falsos deixebles de sant Francesc, i frares apòstates de la seva Ordre, coneguts amb el nom de *fraticelos,* que s'estengueren per nostre país, intervenint en aquelles qüestions religioses i socials dos homes nostres, l'un insigne en la teologia i en el dret canònic, Nicolau Eymerich, qualificat honoríficament per Bossuet d'*acer fidei inquisitor... et exemplar diligentissimi inquisitoris,* i l'Arnau de Vilanova, a qui nostre illustre inquisidor, tot condemnant les seves supersticions i cabòries, l'anomena amb respecte *magnus medicus.*

En quant a Gregori VII, si bé en la ciència formal no ha sigut mai impugnada la seva ortodòxia, no obstant, en Rocaberti parla d'ell llargament, no sols perquè els protestants el feren objecte de les seves crítiques, sinó perquè anava molt al cas tractant-se del gallicanisme, contra el qual escrivia el nostre autor, puix la qüestió de la regalia, base i principi de la lluita de Lluís XIV amb el romà pontífex, no és més que la qüestió de les investidures de l'Edat Mitjana, és a dir, la mateixa pretensió del poder polític que anà evolucionant, canviant els accidents externs i prenent formes distintes des de l'organització feudal de l'Estat fins a sa organització burocràtica moderna. Així és que en Rocaberti vindicà al gran pontífex qui sostragué l'estat eclesiàstic de la influència corruptora del poder polític, a l'impugnador acèrrim de la simonia i de la incontinència clerical i invicte sostenidor de la llibertat de la consciència cristiana. I encara que aquest sia un dels tractats que semblen autoritzar les paraules d'en Bosuet quan

qualifica d'indigesta l'obra de Rocaberti, demostra la perspicàcia d'aquest, puix Bossuet en la *Defensio Declarationis*, que escriví posteriorment i que constitueix la taca més grossa de la seva vida, d'altra banda consagrada a la defensa de la Religió, fa jocs d'equilibri intel·lectual per a conciliar el respecte que es mereix el sant pontífex amb la seva acció governativa que el prelat francès considera invasora.

Acabà aquest volum el dissabte abans de la festa de la Càtedra de sant Pere, i amb tal motiu fa nova protesta de la seva amorosa adhesió a la Càtedra de Veritat establerta en la ciutat de Roma.

(F)

El tercer volum de l'Obra d'en Rocaberti, que comprèn tres llibres, en els quals abundantment *(abunde)* propugna la suprema potestat, tant directiva com coactiva, del Prelat de la Iglésia universal sobre les temporalitats, isqué, com els anteriors, a València i en el mateix Palau de l'autor l'any 1693. Aquest immens volum, redactat en un any dia per dia, amb tanta multiplicitat de matèries, tractant les qüestions més interessants de la vida social, replè d'autoritats i doctrines de tants savis, tocant sempre a la teologia, ciència de si tan delicada, les mateixes repeticions que algun cop s'hi troben, i de vegades certa falta d'ordre, demostren un esperit que no sossega, un enteniment que no para, és a dir, aquell foc intern que en el món material alça muntanyes, i en el món dels esperits multiplica i engrandeix les potències humanes. Amb saviesa i elegància els jesuïtes de la Universitat d'Alcalà d'Henares, escrivint a l'autor, amb paraules de Sèneca, li manifestaren aquest misteri: «Cap ingeni pot ésser gran si no s'hi barreja quelcom de fúria *(nullum ingenium potest esse magnum antequam habeat admixtum aliquid de furia)*; així, diuen, l'ingeni s'agusa. Tens la fúria de la veritat; la justícia per la Iglésia t'encén.» I aquest activíssim foc era en el cor

d'un vell de setanta anys, qui donava llarg temps a la pietat i governava l'extensa diòcesi de València.

En la Dedicatòria a Innocenci XII manifesta que molts escriptors, tant de la Iglésia grega com de la llatina, notables per sa pietat i doctrina, han tractat de l'autoritat del pontífex; però que ell sàpiga són poquíssims els qui *ex professo* han estudiat la potestat sobreeminent que correspon al pontífex sobre les temporalitats; i que havent aquesta sigut impugnada no sols pels heretges, sinó també pels nous partits i opinions que s'han alçat contra el sagrat alcàsser de sant Pere, és molt desitjat un llibre d'aquesta matèria. Doncs aquest treball, destinat a demostrar la potestat que correspon al pontífex sobre dels reis i dels regnes, deu ésser dedicat al qui de fet la posseeix; d'altra banda, manifesta que sentint en son interior una tristíssima i íntima afecció al contemplar la miserable calamitat en què està posada l'Europa per aquestes qüestions en què es nega absolutament al Papa tota potestat sobre lo temporal, i amb tenacitat es propugna la idea de que res pot sobre dels reis i dels regnes, ell es troba consolat dirigint-se al pontífex. Així s'hi dirigiren sempre els prelats catòlics en casos greus de doctrina; així ho practicaren els prelats gallicans, i així ho haguessin fet abans de la Declaració de 1682, publicada davant de la Universitat parisenca, florida en tota classe de ciències i abans acèrrima propugnadora dels drets del pontífex romà, sense que d'ella sortís cap mena de protesta. I ¿com s'atreveix una reunió privada a determinar els límits que pertoquen al poder apostòlic en el govern de la Iglésia? Judiqui qualsevol si aquells decrets respiren afecte a la Seu pontifícia i si van informats de la corresponent reverència i prudència envers la Mare i Mestra comuna de totes les Iglésies, la Iglésia romana.[1] I si als prelats de la

1. «En Angleterre, la traduction anglaise de l'arrêt du parlament de Paris, rendu sur la déclaration, et celle du plaidoyer de l'avocat-général Talou, qui l'avait précédé, firent croire que la France était sur le point de se separer du Saint-Siège, et cette opinion y prit assez de consis-

Iglésia gallicana els fou lícit determinar el límit de les atribucions pontificals, igualment ho serà als prelats de les altres iglésies, i com els uns no poden imposar son criteri als altres, essent distints els judicis, tindrem trencada la unitat i establert el cisma.

Amb aquest motiu explica la manera fraudulenta com s'introduí la *Pragmàtica Sanció,* principi de la regalia, i retreu les terminants paraules que amb motiu d'ella pronuncià Pius II *(In responsione ad orationem oratorum Gallicorum in Conventu Mantuano):* «El pontífex romà, qui té per parròquia a tot el món, la província del qual ni l'Oceà limita, en el regne de França tindrà solament la jurisdicció que plàcia al Parlament.»

I en el Parlament, afegeix en Rocaberti, hi ha qui defensa que dit Parlament té poder per a impedir les censures pontifícies, i així el jutge dels jutges, el sobirà pontífex, queda subjecte al judici del Parlament de París.

Per a evitar divisions i cismes, pensant tants altres prelats d'una manera diferent dels gallicans, l'autor s'encamina al Sant Pare per a complir la paraula de sant Agustí: «Siguem tots en un sol pastor.» Aquest sol té la potestat d'apaivagar la consciència agitada de la Iglésia universal; per lo qual, dirigint-se al pontífex, queda tranquil i amb seguretat de no extraviar-se del camí verdader.

Manifesta Fra Tomàs de Rocaberti, en el pròleg, que el mou a escriure aquest tercer volum la miserable condició dels temps, puix pertot arreu l'autoritat pontifícia és impugnada; i com lo que distingeix la seva poderosa intelligència és una direcció pràctica, l'esperit de polemista, l'abatre el fort adversari que té al davant, és amic dels arguments *ad hominem,* i així fa observar amb evident raó com les heretgies i sectes

tance pour que Louis XIV se crût obligué de la faire contredire officiellement à Londres par son ambassadeur, qui demanda et obtint la suppression de cette traduction.» (MAISTRE, *De l'Église gallicane,* llib. II, cap. V.)

que impugnen la potestat del pontífex sobre les temporalitats, elles es valen tant com poden de l'auxili dels prínceps temporals, i de la coacció més violenta per a estendre's i imposar-se a la societat, essent d'això, entre altres, exemple convincent Luter i Calvino.

Que l'objecte principal que es proposa en aquesta obra és impugnar l'error comú dels heretges que sostenen que ni sant Pere com a cap de la Iglésia, ni els seus sucessors en la càtedra romana tenen potestat, ni directa ni indirecta, sobre de les temporalitats, com ho sostenen en Bellarmino, Domingo de Soto i molts altres prous de la Teologia que ell allega. I lo que afligeix, diu, és que hi ha autors no sols cristians, sinó que es glorien d'ésser cristianíssims, qui professen la mateixa doctrina dels heretges, com Dupin, doctor de la Sorbona, qui publica la seva obra amb la recomanació de nou doctors teòlegs de París. En confirmació de la tesi que es proposa demostrar, allega de seguida d'una manera sumària, una multitud de doctors i de Sants Pares de la Iglésia, i acut a l'argument de fet retraient la translació de la corona imperial al cap de la persona de Carlemany feta pel papa Lleó III, i la creació dels set prínceps electors de l'Imperi, efectuada per Gregori V, així com la facultat pontifícia exercida en aquest mateix sentit per espai de mil anys, com se podrà veure en son *Chronolico Excursu* (cap. XVII, etc.). Alludint a l'autoritat de sant Jeroni, diu que ell en la present obra teixirà lo que els altres han filat, i que recorre a molts per a conèixer moltes coses *(a multis multa cognoscam)*.

(G)

En el llibre primer d'aquest volum *De la Suprema potestat del Pontífex en les temporalitats* comença per assentar les opinions dels doctors catòlics fixant-se principalment en dues. La primera, que reconeix les dues potestats, temporal i espiritual, del Papa sobre tot el món, però restringint la

seva potestat temporal en quant a l'ús i exercici de dita facultat solament a les terres de la Iglésia; en quant a les terres de l'Imperi i dels altres regnes que no estan subjectes temporalment a la Iglésia, el pontífex res en pot discernir ni disposar, perquè les dues potestats són distintes i inconfusibles, essent Déu immediatament la font i origen verdader i únic de l'Imperi i de la Jurisdicció eclesiàstica. L'altra opinió catòlica sols admet en el romà pontífex potestat directa en lo espiritual, però no en lo temporal. Entre els sostenidors d'aquesta opinió posa, com és natural i de justícia, son illustre germà d'hàbit, Fra Domingo de Soto, i trasllada la seva respectable doctrina quan afirma que el Papa, no pas per la seva potestat temporal, sinó per l'espiritual, sempre que per raó de la fe o de la religió sia necessari, no sols pot fulminar censures eclesiàstiques contra dels reis i cohibir-los, sinó que, a més, també privar els prínceps cristians de llurs béns temporals i fins procedir a sa deposició. I he dit, continua Soto, en virtut de la seva potestat espiritual, perquè la potestat del pontífex en quant pontífex, no és merament temporal, però usa de la temporal en servei de l'espiritual *(ut spiritualis ministra)*.

En contraposició a la doctrina catòlica establerta posa la proposició dels gallicans en els comicis de 1682, «que els reis o prínceps *in temporalibus* no estan subjectes a cap potestat eclesiàstica, i que *authoritate clavium* la Iglésia ni directa ni indirectament els pot deposar, ni eximir a sos súbdits de la fidelitat i de l'obediència»...

En corroboració de la doctrina de Soto i dels altres doctors i impugnant la doctrina dels gallicans, allega l'autoritat de molts Sants Pares i jurisconsults i assenta la proposició de que la sentència que nega al pontífex *tota* potestat en lo temporal pugna amb el Verb de Déu; i aleshores posa les exposicions de diferents Sants Pares i doctors sobre els textos evangèlics que es refereixen a aquesta qüestió, discorre provant que on hi ha dues potestats ordenades sobre un mateix subjecte l'una ha d'estar subordinada a l'altra, i amb

molta elegància exposant la teoria d'Aristòtil sobre les facultats anomenades *arquitectòniques* demostra que són aquestes directives de les inferiors *(temporalia propter spiritualia)*, que donen la forma, la pauta, la caracterització; i nosaltres veiem ara per aquelles eternes coincidències que la veritat té amb si mateixa, en el recurs de segles sempre entre si diversos, i en les doctrines científiques tan variables; que tot el món civilitzat reconeix les facultats arquitectòniques de Lleó XIII en matèria social, predicades pregonament per Aristòtil i aplicades al Sant Pare pel nostre paisà Rocaberti, qui, anant desentranyant el concepte aristotèlic i agermanantlo amb la ciència catòlica, retreu la doctrina de l'eximi Suárez, concordada amb la d'en Soto, que afirma que sempre que sia necessari per fi espiritual el pontífex pot imperar sobre els reis i corregir les seves lleis.

I en un interessant *Excursus chronologicus per varia saecula* pregunta si el Papa pot crear reis, i respon que sí que pot, sempre que ho exigeixi una urgent necessitat de la Iglésia, provant-ho per diferents fets històrics. La República veneciana alçada *a Tribunicia ad Ducalem Dignitatem* pel papa Adeodat, equiparada als reis i emperadors amb el títol de *Serenissima*. El papa Alexandre VI (valencià) determinant amb les seves butlles la sobirania dels nous mons descoberts, i Pius V creant a Cosme de Mèdicis duc de Toscana, entre molts altres que anomena.

És cert que Fra Tomàs de Rocaberti, prestat el degut tribut de reverència científica a la clàssica opinió de Fra Domingo de Soto, sembla inclinar-se a la més extremada que sosté que el Papa té jurisdicció en les temporalitats *directe et per se*, i així allega el sufragi de molts escriptors antics que ho sostenien; però fins això té una explicació racional i satisfactòria. Perquè ell no escriu un tractat didàctic, sinó un allegat jurídic, i es dirigeix contra teòlegs i canonistes cortesans d'un rei qui ostenta el renom de cristianíssim, contra uns prelats qui volen fundar la política en l'Evangeli, i tots, eclesiàstics i monarca, funden llurs arguments, posen per

base de llurs projectes el dret cristià tradicional, pretenent que el sistema gallicà és l'expressió i la concretació del dret de la Iglésia. Per tant, a Rocaberti no se'l deu titllar d'extremat, puix es posa en la mateixa situació en què han pres posicions els adversaris: en el dret públic positiu cristià. No mira la qüestió com la mira en Soto i la solen mirar els tractadistes moderns, és a dir, considerant la jurisdicció del Papa en l'ordre absolut i permanent, no en contemplació d'una societat sobrenaturalitzada universalment per la fe, sinó d'una societat *in abstracto*. Els gallicans invocaven el dret canònic; en Rocaberti, en justa correspondència, cerca la legislació internacional de la cristiandat, i en aquesta posició posat l'assumpte, és evident la seva victòria. L'imperi era l'eix d'aquella admirable unitat moral de la cristiandat, i l'imperi, diu en Rocaberti, era feudatari de la Iglésia provant-ho amb molts fets històrics. El sistema feudal era la forma no sols del dret privat, sinó també del dret públic i internacional, i dins d'aquell ordre jeràrquic el pontificat tenia el primer lloc, i era com el fonament i principi de tota la restant gradació. La superioritat pontifícia sobre l'emperador és evident. Al consagrar-lo, explícitament el Papa li deia: *Confirmamus, corroboramus, et per nostram Apostolicam Auctoritatem concedimus*, etc.; respecte dels reis, totes les cerimònies de la consagració revestien formes de dependència feudal, i en el jurament que prestaven es confessaven *vassalli Ecclesiae*. Després que l'emperador ha sigut consagrat, afegeix en Rocaberti, al pujar el Papa a cavall li aguanta l'estrep, agafa la brida i l'acompanya una estona; i això demostra lo que d'una manera més explícita manifesten els versos que hi ha al voltant de la pintura de la Basílica Lateranense, representant el papa Innocenci II i a l'emperador Lotari postrat a sos peus com a súbdit, i que diuen:

Rex venit foras, iurans prius Urbis honores,
Post homo fit Papae, sumit, quo dante, Coronam.

Allega, a més, que els doctors d'ambdós drets sostenen que el Papa és el jutge suprem, *etiam in temporalibus*, al qual es pot apellar des de tot arreu del món; i nosaltres afegirem que fins ara, quan desgraciadament està desfeta aquella admirable unitat moral anomenada la cristiandat, que requeria per la mateixa naturalesa de la cosa aquest jutge suprem que vindicà en Rocaberti contra regalistes i gallicans, fins ara, quan la mateixa Iglésia ha manifestat diferents vegades que considera aquell antic organisme públic com una legislació històrica en consonància amb un estat social que ja s'és desvanescut; enmig del desgavell polític internacional la figura del Papa encara es presenta ornada d'aquesta nobilíssima magistratura universal; que lo que Bossuet repellia, avui és admès per alguns tractadistes catòlics i protestants, i que lo que Lluís XIV, rei cristianíssim, volia desfer, en nostres dies havem vist restaurar, almenys en algun cas particular, sinó com a conseqüència d'un dret, almenys com a reconeixement de superioritat moral.

(H)

Així com ha dedicat un llibre a provar la potestat directiva del pontífex romà sobre les temporalitats, després destina el llibre segon per a demostrar la seva potestat coactiva sobre dels reis sempre i quan sia necessari per al bon règim públic. Primerament tracta l'assumpte doctrinalment i després per medi de fets històrics relatant molts casos d'excomunió i anatema contra diferents reis, i en particular parla d'Enric VIII. Per l'interès que desperta, no volem deixar de donar compte de l'episodi que relata de la virtuosa Caterina, princesa del Casal d'Aragó, muller d'Enric VIII. Refereix la noble conducta d'aquella muller admirable i inserta la carta que escriví a son confessor, el menoret *Ioannem Forestum,* quan estava en la presó de Londres en vigílies d'anar al suplici, l'edificant resposta d'aquest i l'altra carta que la

mateixa Caterina, pròxima a la mort, escriví a son indigne espòs induint-lo amorosament a reportar-se, a preparar-se per a l'eternitat, recomanant-li la filla d'ambdós, Maria, i a tres criats i tres criades, demanant-li que, a més de lo que se'ls degui, vulla pagar-los una anyada completa de salari.

Aquesta digressió de què havem pres nota per tractar-se d'una princesa originària del nostre país, com tantes altres que fa en sos llibres, no impedeix l'abundància de la doctrina i de les autoritats pertinents al tema, i que en aquest tractat nosaltres deixem estar per ésser de menor interès i menys controvertida.

De seguida, en el llibre tercer, dóna un pas més enllà i pregunta si la suprema potestat del romà pontífex en les temporalitats essent coactiva arriba fins al punt de poder deposar els prínceps *(exautorandi Principes)*. I afirma que el summe pontífex en realitat té el poder de privar de sos regnes o dominis els prínceps temporals heretges, cismàtics o enemics de la Iglésia.

Diu que encara que això sembla contrari a la pietat que la Iglésia ha de servar en son govern pel tràngol que en la societat cristiana porta un tal cas, no obstant, que el dret és indubtable, i que no pot dir-se que son exercici en certs casos greus i necessaris sia contrari a la verdadera pietat, puix el govern humà ha d'imitar el govern diví, i la providència del Senyor en el govern del món algunes vegades per a bé dels mateixos homes usa aquests destronaments i destrucció de dinasties que havem de creure que a la curta o a la llarga han de produir un bé, i que el mateix món els pren per càstigs exemplars. Amb aquest fi allega les autoritats dels profetes de l'Antic Testament, i dels primitius escriptors cristians, adduint com a càstigs providencials de Déu el daltabaix de personatges i d'institucions polítiques.

Retreu extenses exposicions del text de Jeremies: «Vet aquí que t'he constituït sobre de les gents i dels regnes, perquè arrenquis, destrueixis, escampis, espargeixis, i basteixis i plantis»; que l'apliquen al Vicari de Jesucrist doctors tan

eminents com sant Tomàs i molts altres gravíssims escriptors. Addueix moltes butlles apostòliques que són l'aplicació d'aquell text profètic, terminant amb la celebèrrima del gloriós sant Pius V contra Elisabet, reina d'Anglaterra; document, afegim nosaltres, que encara que doctes escriptors catòlics han titllat com d'inoportú i impolític, sempre restarà, en el curs de la civilització humana, com un monument de la fermesa de principis i del zel per l'honestedat pública de la càtedra pontifícia.

Produeix després el sufragi decisiu de les grans autoritats catòliques, de sants doctors, posant en primer terme abans que a sant Tomàs al nostre insigne jurisconsult sant Ramon de Penyafort, la doctrina de molts pontífexs, les decisions d'alguns concilis, les ensenyances de bisbes i cardenals, entre aquests els moderns i respectables Bellarmino, i Baroni, teòlegs qui són prínceps en escoles contràries: Bannes i Molina, Victòria, Domingo de Soto i Francesc Suárez; i gran nombre d'escriptors de Dret civil, acabant el llibre, per a demostrar el dret amb el fet, amb diferents dissertacions on tracta específicament de les deposicions d'emperadors, reis i altres prínceps.

La concloenda de l'obra la formen unes belles oracions a la Verge Maria, a la protecció de la qual atribueix que, malgrat ses poques forces i tenir al davant a molts poderosos enemics, hagi pogut acabar-la, en obsequi a la càtedra romana. Que la començà el dia del Patrocini de la Mare de Déu de 1692, acabant-la el mateix dia de l'any 1693.

IV

Sufragi de la teologia espanyola en favor de Rocaberti. — Breus pontificis que l'aproven.

Amb l'obra de què acabem de donar una lleugera però exacta notícia, Fra Tomàs de Rocaberti, ja príncep illustre de la metropolitana iglésia de València, es féu cabdill d'un exèrcit teològic, mobilitzà un exèrcit doctrinal contra l'exèrcit

doctrinal de Lluís XIV. Alçà el sometent contra una escola cortesana a qui ell mateix, gran coneixedor de la cultura de tot Europa, confessava posseïdora d'una summa ilustració *(litterarum splendore florentissimam);* contra una doctrina que amoixaven i protegien gairebé tots els àulics de totes les monarquies catòliques, i propugnaven obertament i a la violenta tots els monarques protestants i cismàtics. La seva obra, més que una obra literària, és un enèrgic acte de fe i de devoció apostòlica. Indubtablement, fins amb els defectes que havem anat notant, resulta un monument literari colossal en defensa de les prerrogatives pontifícies; però la literatura no alça de sobte exèrcits, ni literaris, com els alça la fe.

El vell però activíssim autor envià la seva obra als savis collegis universitaris que les ordres religioses tenien a Salamanca i a Alcalà d'Henares, a doctors eminents i a prelats erudits, produint-se un entusiasme per l'obra i una explícita i fervorosa adhesió a la doctrina en ella sostinguda. Fra Tomàs de Rocaberti, amb l'instint pràctic que posseïa, endevinà que la collecció i la publicació d'aquells testimonis, tan qualificats, constituïen un sufragi autoritzat i ple en favor de la causa que defensava i que havia de ressonar per tota la cristiandat, fent reflexionar els mateixos gallicans, qui encara que savis, estaven ensopits per la supèrbia nacional. I per això determinà produir-los al públic estampant-los en el segon volum de l'obra. Ell ja endevinà que amb aquest acte seria notat de superb (com de fet l'en titllà Bossuet), però ell no s'espantava dels reis de la terra ni de les acusacions dels homes. «Publiquem aquí, diu, el testimoni o judici d'homes eminents en erudició i doctrina, qui són com astres de primera magnitud en l'hemisferi espanyol, qui resplendeixen en les celebèrrimes universitats salmanticense i complutense, lo qual si bé sembla que devia ometre's perquè en part redunda en lloança de l'autor, no obstant, com que constitueix un fort argument en favor de la infallibilitat pontifícia, s'ha judicat convenient la seva publicació perquè amb les resplendors d'a-

questa doctrina la infal·lible autoritat de la càtedra romana, com altre sol, il·lumini més clarament a tot el món cristià.»

Si la perfecció social, la civilització humana, consistís solament en la il·lustració literària, els següents documents, que quasi no farem més que anomenar, provarien que el segle XVII a Espanya fou de gran excel·lència, puix mostren clarament que almenys en l'estat eclesiàstic hi havia una cultura sagrada i clàssica de primer ordre; potser fins s'hi noten símptomes de refinament.

Però pel nostre cas, per a lo que es proposava en Rocaberti, aquest sufragi raonat de la teologia espanyola a favor de la infal·libilitat pontifícia, demostra que al revés de lo que passava amb el clero gal·licà, el nostre no solament es mantenia dins dels principis constants de la creença universal, sinó que mostrava gran llibertat d'esperit respecte del poder polític (llibertat que, desgraciadament, anava flaquejant, fins en el clero, en les monarquies d'Europa), proclamant la unitat religiosa del llinatge humà amb la creença en el Mestre infal·lible de totes les nacions enfront d'aquell sistema polític que inicià la monarquia absoluta i portà a son paroxisme la revolució, segons lo qual la llei de l'Estat, del qual l'home n'és una cèl·lula, té dret a disposar de la religió, de la família, i en el socialisme, última evolució del sistema, fins de la propietat dels ciutadans.

El bisbe de Tortosa comença dient-li que el seu esperit, afligit al veure els decrets dels bisbes francesos, fills predilectes de la Iglésia, però al present solament servidors de la voluntat del Rei, desposseint el Vicari de Jesucrist de sa divina infal·libilitat, ara troba consol en els llibres d'en Rocaberti, fruit d'un immens treball que sols tu, home de totes hores *(omnium horarum homine)*, has pogut portar a efecte. Per tu, magnànim bisbe, la impietat portarà la mordassa de la veritat.

Veritatis,
Impietas patitur lupatum.

Diego de Flores, agustinià, ex-provincial de Castella, es felicita de l'oportunitat de la publicació en un temps en què la cobejança del poder, revestint-se d'habilitat política, gita son verí valent-se de calúmnies i rebellies.

Segueixen les cartes, sempre plenes de suc científic i d'elegant forma, de moltes corporacions universitàries. Dels Collegis de Carmelites Descalços de Salamanca i d'Alcalà; del Collegi Monacal de Sant Basili de Salamanca, firmada per l'abat regent i els lectors de teologia, on li diuen que farà callar a aquells qui encara no són heretges, ni obertament cismàtics, però que per ésser massa polítics essent fills de la Iglésia pugnen contra d'ella. Els mínims del Collegi de Sant Francisco de Paula escriuen l'elogi d'una obra que els sembla impossible l'hagi escrita un home que és arquebisbe i virrei. L'abat i els lectors del Collegi de Cistercienses de Salamanca l'alaben perquè ha fet lo dificilíssim en l'ordre de la bellesa, és a dir, donar novetat a lo que s'és envellit. El rector i mestres del Reial Collegi de la Companyia de Jesús a Salamanca li diuen que ha recorregut feliçment tots els jardins de la saviesa... que en un llibre hi han trobat una íntegra biblioteca. El Collegi de Premonstratenses de la mateixa Universitat li diu que els gallicans hauran de callar perquè el llibre els tapa la boca. De la mateixa manera parlen els Jerònims salamanquins. La carta del Collegi de la Companyia de Jesús en la Universitat d'Alcalà és expressiva i eloqüent: li diuen Alcides qui juga amb les serps; David amb la bassetja, en el firmament de la Iglésia l'estel major, signe del temps. Que l'obra bastida amb incomparable magnificència és imatge de l'autor, qui sols es pot comparar amb sos escrits. L'insigne Josep Pérez, abat, mestre de llengües sagrades de la Universitat de Salamanca, el teòleg del General i el lector del Collegi benedictí de la famosa Universitat li diuen que, com el seu llibre, la nostra Europa, compendi de tot el món literari, no havia vist res ni més erudit ni més excellent. De la nostra Catalunya, on la vida universitària gairebé dormia, ix la veu del Collegi de Carmelites Descalços de

Lleida, dient-li que no temi la fortalesa dels enemics, qui certament s'enverinaran encara més al contemplar com en Rocabersi vessa sobre el Cap visible de la Iglésia el bàlsam preciós de la seva doctrina, que ells des del cim del Carmel sospiren i preguen per la victòria. Els clergues menors del Collegi universitari de Salamanca li diuen que la seva obra no té igual; el Collegi de la Vera Creu, de la mateixa Universitat, que és un monument més perenne que el bronze. El Collegi dels Dominicans de Sant Tomàs d'Alcalà li escriuen que, com és de casa, no li volien escriure, però ho fan seguint els altres; i amb justícia, li diuen que té gràcia en introduir la poesia en la ciència endolcint els esperits, i li alaben l'amor que manifesta a l'antiguitat, fins en les coses petites. Els Carmelites Calçats de Salamanca declaren que mereix una ara a Roma, perquè si n'hi tenien una de dedicada a les oques perquè amb sos crits i amb l'esbatec de ses volades despertaren els defensors del Capitoli qui dormien, ell amb sos crits d'alerta i fent volar per tot el món els seus volums, ha empaitat també els gals, qui volien expugnar no sols la ciutat de Roma, sinó el Cap de la Iglésia romana, cridant a les armes a tots els defensors del pontificat. El Collegi de Trinitaris Calçats de Salamanca apliquen a la seva obra el vers: *Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis;* i com fan moltes altres de les cartes li alaben la pietat i la misericòrdia envers els pobres. El Reial Convent de Santa Creu de Granada li escriu que, així com el llibre de la doctrina catòlica que sant Domingo, a la Gàllia, tirà tres cops al foc no es cremà, quedant amb el miracle convictes els albigesos, així el llibre d'en Rocaberti sortirà també de les flames dels gallicans i els convencerà de la veritat, dissipant-se el cisma que s'anava formant. El Collegi de l'Ordre de la Mercè de la Universitat d'Alcalà escriu ja, no una carta, sinó un substanciós opuscle confirmant les doctrines d'en Rocaberti i adherint-se a elles; i moltes altres corporacions teològiques, prelats, com l'arquebisbe de Sant Jaume de Galícia, qui li pronostica que son llibre obtindrà la confessió explícita de tot el món

creient en la infal·libilitat pontifícia, com el bisbe Don Isidre Aparici Gilart, consellers *in Supremo Aragoniae Senatu*, qui, després d'alabar els llibres d'en Rocaberti, impugna l'acció política de Lluís XIV a Europa com impròpia d'un príncep cristià: diputats i procuradors del braç eclesiàstic en les Corts de València, sacerdots, seculars i frares caracteritzats en el món literari, tots plegats representen una concentració de forces antigal·licanes amb la manifestació de fidelitat a la creença tradicional en les divines prerrogatives del pontificat romà.

V

Examen de la Defensio *de Bossuet contra el llibre de Rocaberti.*

L'insigne Bossuet, qui, amb tot i ses flaqueses envers Lluís XIV, sempre ha d'ésser anomenat amb consideració, es féu advocat del gal·licanisme en contra dels llibres que Rocaberti havia escrit impugnant-lo. Ell, encara que no amb gust, fou l'autor de la *Declaració* i dels articles de 1682; ell ha d'ésser qui s'oposi a sos impugnadors; un abisme crida un altre abisme, i després veurem com escriu la *Defensió*, que tots els seus admiradors verdaders desitjarien que mai hagués publicat, després de la mort de l'il·lustre bisbe de Meaux, son indigne nebot, el bisbe de Troyes.

Monsenyor Benigne Bossuet, bisbe de Meaux, presentà al Rei una «Memòria contre el llibre intitulat *De Romani Pontificis Auctoritate*, etc., dividit en tres volums infòlio per D. Fra Joan Tomàs de Rocaberti, general que fou de l'Ordre de Sant Domingo, arquebisbe de València». L'autor diu que en els llibres d'en Rocaberti convé fixar-se en tres coses: 1.ª, el cos de l'obra; 2.ª, les cartes dedicatòries i els prefacis de l'autor, i 3.ª, les aprovacions que porta; en el segon i en el tercer volum hi ha dos breus del Papa a l'autor, dels quals convé

parlar separadament. Sens entrar en el fons de les matèries, el rei sempre té motius de plànyer-se d'aquesta obra per l'agror que inspira al Papa i a tot el món contra França, i per la manera com hi és tractat, no solament tot el clero, sinó també la persona augusta i sagrada de Sa Majestat.

En el paràgraf II Bossuet es fixa en per què tracta, diu ell, als francesos com a heretges en la qüestió de la infal·libilitat. L'acusa de que no cita a tots els escriptors antiinfal·libilistes catòlics, però confessa que cita els més il·lustres i savis; es plany de que tracti d'herència la doctrina quan en Rocaberti solament la hi suposa, i encara materialment, no formalment, dient que té totes les condicions per a ésser declarada herètica, com de fet posteriorment ho ha sigut. Li reprova que es gosi a posar a la boca del nom august de Lluís XIV com a autor de les violències comeses, quan és evident que les cometé, segons havem dit, i el mateix Bossuet dóna a comprendre quan al capdavall de la memòria diu, a l'aconsellar lo que es degui fer, que dels fets citats per Rocaberti més val que no se'n parli.

En el paràgraf III, Bossuet tracta de que en Rocaberti, diu ell, qualifica d'impia, herètica i cismàtica la doctrina de la independència dels reis en les temporalitats, sens entrar en les explicacions que dóna l'arquebisbe de València i que ara concretament mostrarem. Primer: En Rocaberti impugnava la independència dels reis de les temporalitats en vista de l'eterna qüestió de les investidures, renovada per Lluís XIV, en la qual el príncep polític, per raó de les temporalitats, pretenia apropiar-se els càrrecs eclesiàstics. Segon: En la qüestió general de la jurisdicció pontifícia sobre els Reis i les coses temporals no eclesiàstiques, en Rocaberti, malgrat ses preferències, manifesta gran respecte per l'opinió clàssica de Domingo de Soto, segons la qual la jurisdicció sobre lo temporal li sobrevé al cap de la Iglésia catòlica, *ratione peccati;* és a dir, que té la facultat de judicar moralment a tot el món i declarar el dret natural en les relacions entre prínceps i súbdits, com a moderador universal de la consciència cris-

tiana. Tercer: Quan en Rocaberti sosté que jurídicament el Papa té el dret de deposar prínceps i exercir altres actes de sobirania universal, clarament manifesta que parla aleshores en virtut del dret històric, de l'organització política feudal, del dret internacional que per espai de mil anys regí la vida de relacions polítiques de la cristiandat, de la qual era cap jeràrquic el pontífex romà.

En el paràgraf IV parla dels excessos dels aprovadors, que més que no pas aprovacions, diu, són tractats de la matèria; que era, podem afegir nosaltres, lo que es proposà en Rocaberti, i es queixa de les alabances que dirigien a aquest, lo qual tothom sap que era comú en aquella època i fins ara bastant corrent també.

En el paràgraf V es plany de que els aprovadors del llibre diguin que les llibertats i privilegis de la Iglésia gallicana són revocables en virtut de la summa autoritat pontifícia; lo qual tothom sap que és la doctrina clàssica en ciència canònica.

En el paràgraf VI acusa a l'obra de contenir injúries a la França i mancament respecte al rei, perquè conta la qüestió de la regalia, adduint Bossuet la raó indígena d'un esperit científic, de que el rei més ha donat a la Iglésia que no pas li ha pres.

En el paràgraf VII parla dels dos breus pontificis dirigits a l'autor de l'obra, i encara que diu que en ells es veu que la intenció de Sa Santedat no ha sigut aprovar el fondo dels llibres, sinó alabar solament «la diligència, l'estudi, l'afecte i el zel, l'erudició i el talent que l'autor posa en la defensa de la càtedra apostòlica», que són les paraules que usa el Papa, no obstant, continua, és enfadós de veure al començament d'aquest munt d'invectives *contre un si grande roi*, dos breus pontificis en alabança d'aquell qui les mostra amb tanta agror i que gosa escampar el seu verí contra un príncep tan piadós, no sols en els prefacis, sinó fins en les cartes que adreça a Sa Santedat.

En els següents paràgrafs proposa al rei lo que s'ha de fer. Diu que altres llibres més innocents que aquests han sigut condemnats a esqueixar-los el botxí i tirar-los al foc; però que per respecte al Papa, de qui hi ha dos breus, que bastarà que el Parlament del rei prohibeixi la seva circulació. En segon lloc, que el rei faci suplicar a Sa Santedat que doni explicacions sobre dels breus, que igualment se supliqui al Papa faci callar els espanyols i els altres qui tracten a la França i a son clero de cismàtics i heretges baix pretext d'opinions permeses (oblidant Bossuet que les impugnacions vingueren quan la doctrina gallicana, deixant el caràcter doctrinal i posant-lo autoritari, volgueren imposar-la per la força de la llei); i afegeix Bossuet que ja no és ocasió de llençar més invectives contra la *Declaració* del clero de França, sobre de la qual el Papa està content i el clero no en diu mot i que és un excés intolerable fer lo contrari, quan precisament el comte De Maistre refereix tres condemnacions pontifícies de la *Declaració*, l'una de 1690 i, per tant, de cinc anys abans que Bossuet escrivís la Memòria que estem extractant. La qual Memòria acaba dient lo que s'ha d'evitar, això és, que es tracti amb molta moderació l'assumpte amb el Papa per medi dels representants del rei; que no es faci fer cap censura dels llibres a la Sorbona per a no dar ocasió a Roma d'una querella, i que els agents del rei sien molt prudents sense despertar cap ressentiment.

VI

Condemna del Parlament de París. — La Gallia Orthodoxa *i la* Bibliotheca Maxima Pontificia. — *Semblança de Bossuet i Rocaberti. — Rocaberti és el* Vindex *de la fe i la llibertat cristiana contra l'absolutisme cesarista.*

Bossuet, sempre gran, quan no està sota de la influència de Lluís XIV, en la Memòria susdita es mostra més aviat di-

plomàtic que no pas teòleg, és un funcionari de la monarquia més que no pas un prelat de la Iglésia, i lo sovint que repeteix que en Rocaberti i els espanyols són enemics de Lluís XIV i de la França mostra que l'interès polític en aquesta ocasió, en ell tan penetrat de la ciència eclesiàstica, se sobreposava a l'interès eclesiàstic, que la glòria mundana de la monarquia francesa li ofuscava la glòria de la Iglésia universal. Per això exagera i cau en els defectes que suposa en l'adversari.

Tracta d'ignorant, ambiciós i enemic de la gent francesa el Rocaberti,[1] quan aquest, si bé acusa (i ho fa després d'haver-ho fet el Papa, com havem vist) els prelats francesos de porucs callant quan havien de parlar davant del rei, no obstant els confessa savis i virtuosos; però la publicació a Espanya del llibre d'en Rocaberti, destinat a posar en evidència les tendències cismàtiques de la majoria de l'episcopat francès o quan menys una culpable covardia, i l'ambició de Lluís XIV immiscint-se en el govern espiritual i que no content en resumir en sa persona l'Estat volia també resumir-hi la Iglésia, havien de provocar en aquest regne antipaties envers la França que contrariaven els plans polítics de Lluís XIV en la gran crisi sobre la successió a la corona de les Espanyes, que en aquells mateixos dies anava treballant la diplomàcia europea. Aleshores, amb el desballestament que la supèrbia dóna sempre fins als caps més ben assentats a l'hora de les grans resolucions, Lluís XIV i Bossuet donaren la raó a Fra Tomàs de Rocaberti amb una evidència incontestable. Si la Sorbona, encara que sense jurisdicció, hagués censurat l'obra *De Romani Pontificis auctoritate*, la censura hauria sortit d'un cos teològic, i de gran autoritat científica per a qualificar doctrines; però no és la Sorbona, sinó el Parlament del rei el qui donà un decret a 20 de desembre de

1. «La France est pleine de gents savants et de plumes très eloquents, qui... pourroient faire voir l'injustice de ces censures et montrer à l'Archevêque de Valence et à ses semblables leur ignorance et leur emportement.» (*Mémoire*, etc., cit.)

1695 prohibint introduir ni retenir el llibre com contrari a la doctrina dels Sants Pares, als antics teòlegs i als antics cànons. És a dir, l'autoritat civil es fica a teòloga, i davant de tot el món Lluís XIV practica el sistema rus de governar les consciències dels súbdits per medi d'un consell o sínode de sa cort fent-ne altra de les rodes de la màquina política, lo qual era precisament lo que es proposava demostrar en Rocaberti amb els tres grans volums de la seva obra.

No es rendí per això el nostre illustre paisà; havia dit al principi que no s'espantava dels reis, i al decret del Parlament de París prohibint-li l'obra com contrària a la doctrina dels Sants Pares, i a la dels antics cànons i teòlegs respon amb la publicació de la *Bibliotheca Maxima Pontificia,*[1] feta a Roma en vint grans volums infòlio i un altre d'índexs, immensa compilació, la més extensa en la respectiva matèria de totes les existents, segons testimoni d'un illustrat canonista francès contemporani,[2] on s'hi troben els tractats d'escriptors de les nacions més divergents i d'escoles distintes, entre ells l'obra que escriví Enric VIII d'Anglaterra abans d'apostatar, *De Romani Pontificis Primatu et de indulgentiis adversus Lutherum,* altres que sols existien manuscrites i altres raríssimes encara que estampades; de manera que la *Bibliotheca Maxima* d'en Rocaberti no solament és un tribut al pontificat, sinó també un homenatge a la literatura, puix ha servit per a la conservació d'obres que segurament s'haurien perdut. El germànic Walter, insigne canonista del nostre segle, en la seva bibliografia posa aquesta col·lecció com a una de les clàssiques en la ciència, o almenys per a part d'ella.[3]

1. El papa Innocenci XII expedí un breu autoritzant a l'arquebisbe Rocaberti perquè, amb permís dels bibliotecaris i amb certes condicions, pogués extraure de les biblioteques els llibres i altres documents que ell conceptués útils per aquesta Col·lecció, alabant-lo d'*eximium zelum... pro dictae Sedis dignitate, ac iuribus tuendis.*
2. Crouzet en la traducció del Philips, bibliografia.
3. *Introducción* (C), pàg. 11, nota 4, edició castellana de 1814.

En l'enquesta entaulada als gallicans per en Rocaberti, la publicació de la *Bibliotheca Maxima* té el lloc d'un allegat de ben provat sobre dels volums que ell abans havia escrit *De Romani Pontificis auctoritate*, i que li condemnà el Parlament de París. Aquest deia que l'arquebisbe de València s'apartava de l'antiga doctrina, ell n'hi dóna vint volums infòlio, en corroboració de la doctrina sustentada en sa obra.[1]

L'illustríssim Rocaberti, diu el collector romà, encès de l'apostòlic zel de la fe, no s'és espantat ni de la magnitud de l'obra ni de l'or que s'hi havia d'esmerçar. En la nostra època, i tant de bo no sia pitjor en la futura, afegeix, com si haguessin ressuscitat els antics gegants de la faula, i a cop de llibres volguessin expugnar el celestial castell de la càtedra romana, mes com la Providència suscita també doctors per a la defensa, aquesta compilació es publica per apilar armes, disposar-les i proporcionar-les a tots aquells qui vulguin lluitar. Amb molta discreció adverteix que els autors compilats queden en la mateixa autoritat que tenien en el món literari, que les opinions antiquades no s'han eliminat, sinó que les deixen tal com les escriviren els autors, sens adequar-les al gust dels moderns.

D'entre totes les obres publicades contra la *Declaració* del clero gallicà i sobre la doctrina per aquest professada en la qüestió de l'autoritat pontifícia, la d'en Rocaberti fou la que preocupà més a Lluís XIV i a Bossuet. «Certament entre tots, molt més aspre que tots els altres, l'illustríssim i reverendíssim Rocaberti, arquebisbe de València, ha declarat la guerra a la innocent Gàllia», diu en Bossuet, i més enllà

1. «Cet ouvrage a eu l'insigne honneur d'encourir un arrêt du parlement de Paris, du 20 decembre 1695, comme contraire à la doctrine des Pères, aux anciens théologiens et aux anciens canons. En response à cet arrêt, le savant dominicaine que toute l'Espagne vénérait et admirait, publia l'ouvrage suivant: *Bibliotheca Maxima Pontificia*, etc.» (PHILIPS, *Du Droit ecclésiastique dans ses sources*, etc. Traducció de Crouzet, bibliografia.)

afegeix: «Havem de vindicar la glòria de Lluís el Gran. Repugna a l'ànim repetir lo que diu de tan gran rei».[1]

El monarca mana[2] al teòleg que escrigui en defensa de l'ortodòxia gallicana, ofesa per l'arquebisbe de València. Bossuet emprèn aquesta obra que acusa les tristeses de sa vellesa, obligant-lo a obrar contra sa pròpia consciència. La càtedra pontifícia exigí una retractació formal a cada un dels bisbes firmants de la Declaració i dels articles de 1682:[3] «Confessem i declarem que si s'ha pogut judicar que en dits comicis havem decretat algunes coses sobre l'autoritat pontifícia i la potestat eclesiàstica, ho tenim per no decretat, i que així ha de ser mirat, i ens planyem d'haver-ho fet»; i malgrat aquesta declaració feta privadament al Papa, Bossuet s'atreveix a dir públicament que el Papa està content de la Declaració.[4] Bossuet, home de concepció tan perfecta, intel·ligència tan equilibrada, talent tan complet i que tan fàcil i feliçment troba l'expressió de son pensament, s'encalla en la composició de son escrit. Ha de defensar lo que sap que no és defensable, és un esperit que està en contradicció amb si mateix i ses angúnies el pertorben. Comença intitulant sa obra *Defensa* de la Declaració i esborra el títol perquè tem que ofengui les delicades orelles dels romans *(aures tenuiores);* li posa després el nom *De auctoritate pontificia,* perquè es vegi més que son objecte és la refutació d'en Rocaberti; però se'n cansa, la refon en un nou escrit, deixant-li sols una part insignificant, i li posa per títol *Gallia orthodoxa;* la toca i la reto-

1. *Gallia orthodoxa. — Previa et theologica Dissertatio*: V i XIII, vol. IX. — «Sed enim gravior nos cura sollicitat tot editis libris atque etiam recentissimis illustrissimi Rocabert praegrandibus scriptis.» (Llib. I.)

2. «Cet illustre Évêque entreprit par orde exprès du feu roi Louis XIV, de glorieuse mémoire, la défense de la Déclaration du Clergé de France de 1682.» (Paraules d'en Bossuet, bisbe de Troyes, v. Praefatio editoris, ibíd.)

3. V. MAISTRE, *De l'Église gallicane,* capítol VII.

4. *Mémoire,* etc., citada ja. Demés, vegi's el comte De Maistre.

ca, l'amoïna, i exclama: «Que se'n vagi a passeig la Declaració» *(abeat Declaratio quo libuerit)*,[1] i no la publica en tota sa vida.

Ell hagués cremat el manuscrit, que la seva memòria hi hauria guanyat molt; la *Defensio Declarationis Conventus cleri gallicani* o *Gallia orthodoxa* ha sigut la base dels gallicans posteriors, en ella han cercat arguments els defensors del sistema; la temptativa doctrinal assajada en temps de la restauració monàrquica és encara un eco de la veu del gran bisbe a qui els francesos anomenen el darrer dels Sants Pares i l'àliga de Meaux; i les manifestacions gallicanes en l'imperi de Napoleó III, encara que ja eren més filles de la burocràcia política que no pas d'una doctrina especulativa, cercaven la protecció de l'immortal autor del Discurs sobre la Història Universal i de la Història de les variacions de la Iglésia protestant. En fi, la construcció política de l'absolutisme en sa forma més repugnant, que és quan té l'ambició de determinar les creences humanes i governar les coses de la religió, que de segles enrera anava evolucionant a França protegida pels legistes, en general amics d'augmentar les facultats legislatives del poder civil, i que arribà a sa forma més grandiosa en el segle XVII amb els esforços de dos grans, el rei Lluís XIV i el dòcil prelat Bossuet, rebé l'atac més formidable, segons explícita confessió del comte De Maistre,[2] de

1. Vol. IX, citat.

2. «Comme on l'a vu plus haut, il n'y avait qu'un cri dans l'Église catholique contre les quatre articles: ils furent surtout violemment attaqués par un archevêque de Valence nommé *Rocaberti*. Ce prelat crut devoir consacrer trois volumes *in folio* à la refutation du système gallican. Je n'ai point lu ce libre dont la masse était, ce me semble, le plus grand défaut; car il était du reste fort aisé d'avoir raison contre la *Déclaration*. L'ouvrage contenait d'ailleurs plusieurs traits dirigés contre la France, qui choquèrent extrêmement Louis XIV.» (*De l'Église gallicane*, llib. II, cap. VIII.) Tal volta lo voluminós de l'obra d'en Rocaberti no és un defecte per a l'època en què fou publicada i atès els llegidors a qui anava dirigida. L'acumulació d'autoritats i de textos té gran importància en les qüestions teològiques com en les de dret positiu; demés, el temps era de llibres grossos.

mans d'un fill d'aquesta nostra terra de llibertat i de fe, Fra Joan Tomàs de Rocaberti. Des d'aleshores l'edifici quedà balandrejant, fins que en els nostres dies ha caigut enterament enrunat pel decret del Concili Vaticà definint la infallibilitat pontifícia, i encara més per la definició de la jurisdicció ordinària i immediata de la càtedra romana a tot arreu del món, esplèndida manifestació jurídica de l'universalisme de la religió cristiana i de la llibertat que tenen tots els cristians de comunicar-se directament amb Déu sense entrebancs polítics.

Potser a algú li sembli estrany que havent sigut en Rocaberti heroi tan principal en la lluita formidable del gallicanisme, enemic qui posà en commoció el fortíssim rei Lluís XIV i el gran talent d'en Bossuet, mereixent, segons les paraules d'un canonista francès actual[1], la *insigne honor* de que el Parlament de París condemnés son llibre, no obstant, ell sia tan poc conegut a Espanya. Nosaltres tenim la convicció de que el mateix historiador Modest de Lafuente no el coneixia quan el qualificà d'ignorant i d'adherit al partit francès que en la cort de les Espanyes treballava en profit de França per la successió de Carles II; l'adveniment del senyor rei Don Felip V, el nét de Lluís XIV, augmentà les corrents de regalisme ja existents en aquest regne i inaugurà la moda gallicana en totes les manifestacions de la vida social. Rocaberti, antigallicà, odiat de Lluís XIV i de son clero, enemic acèrrim de l'acumulació en mans del príncep de facultats eclesiàstiques, sostenidor atlètic de la jurisdicció de la Iglésia davant de les invasions del poder reial i de les usurpacions de son fisc, gran amic de l'antiguitat, admirador dels doctors medievals, entusiasta d'una solidaritat social entre els cristians que anava desapareixent, era l'antítesi de la nova època regalista, antitradicional, artificiosa, enterca amb son doctrinarisme pre-

1. «... ut suis quoque regibus maiestas detrahatur, adimantur obsequia, populi subtrahantur.» (*Gallia orthodoxa*, pàg. 97.)

tensiós que ha arribat fins al parlamentarisme dels nostres dies. Als ulls de la cort afrancesada el nom del condemnat pel Parlament de París devia semblar-los abominable, davant d'aquells modernistes l'enèrgica figura del frare català se'ls presentaria com un monstre eixit de l'avenc medieval, com a representant d'una època i d'una manera d'ésser social que a ells, gent molt polida i que es mirava amb el mirall del París polític i literari, els tenia espaordits. Realment no era home d'aquell temps més que per a fer-li la contra; i, no obstant, amb la present constellació de les idees, amb aquestes darreries del segle XIX, amb l'estat actual dels esperits, amb les pronòstigues de transformacions socials dirigides a establir d'una manera més manifesta la solidaritat humana, el gran doctor de la qual és Nostre Senyor Jesucrist, amb l'internacionalisme de bona llei, que és la més noble de les aspiracions de nostre temps, amb l'organització jeràrquica de la humanitat civilitzada, que ha d'ésser la forma completiva del dit internacionalisme, amb el particularisme present, enemic de concepcions abstractes en l'ordre polític i que vol fundar, com és de raó, el govern dels homes en el coneixement de les seves consuetuds, de les seves tradicions, de les seves passions, dels seus interessos, de les seves idees, dels seus vicis i de les seves virtuts, amb el retorn envers aquella forma social en la qual a cada u se li parlava amb la seva llengua, se'l judicava segons la seva llei, i tothom era igual perquè es reconeixien les diferències de tots, amb tot això hi lliga molt més Fra Tomàs de Rocaberti que no pas Mons. Jacques Benigne Bossuet. Avui és més antiquat Bossuet que no pas Rocaberti: aquell Estat grandiós i solemne que enamorava el primer, aquella plenitud del poder reial que defensava tement que els teòlegs n'hi arrabassessin alguna part,[1] aquella construcció política perfecta, eurítmica, ben proporcionada, segons totes les regles de l'art, aquella creació dels

1. CROUZET, *loc. cit.*

grans homes de govern que li feia mirar amb cert menyspreu les altres nacions, ressò de l'antiguitat gentílica qui anomenava bàrbars els estrangers, està més lluny de nosaltres que no pas l'ideal medieval d'en Rocaberti; els principis de solidaritat entre tots els homes, l'internacionalisme, l'organització social, més aviat que política, de la humanitat, estaven continguts en el pensament catòlic d'en Rocaberti, lo qual ell havia begut en el riu cristallí de la tradició cristiana que, eixint del Calvari, ha de fertilitzar totes les generacions; en l'ordre sobrenatural i de la gràcia, amb una gran purificació d'elements, la solidaritat i organització humana, l'internacionalisme en el govern dels homes i en la vida social, la Iglésia els practicà en son sistema de govern en l'Edat Mitjana; ella no l'inventà, sols el seguí; la inventora d'aquestes coses és la sabiduria eterna, qui dirigeix el curs de la humanitat; i, a nostre entendre, en Rocaberti ha d'ésser mirat com a un d'aquells homes prodigiosos, de cap clar, independents d'esperit, forts de voluntat, amants de Déu i del pròxim, qui volen fer cara a la corrent irresistible de les idees errades que tenen enamorats els savis mundans, els quals de moment durant una certa època queden vençuts, però quan la humanitat es repensa i entra en reflexió els alça estàtues, els reconeix defensors dels interessos permanents, dels principis eterns, de lo essencial, davant de les modes i dels artificis polítics transitoris que solen encisar a les multituds. A nosaltres ens causa l'efecte Fra Tomàs de Rocaberti, plantant cara a Lluís XIV en sa política absolutista, en quant pertoca als principis religiosos i de governació moral dels homes, ens causa l'efecte d'un *Vindex* de la llibertat de la consciència cristiana en una de les crisis de més transcendència per què ha passat la civilització moderna.

ESTÈTIQUES

LA POESIA DE LA VIDA*

Senyor excel·lentíssim:
Senyors:

En els camps de la crítica literària se sent com la veu, trista i enyoradissa, de la vaga Eco clamant que la poesia fuig de dins els dominis de l'Art; la doctrina que pretén ésser la sabiduria del pervenir, la legisladora de la humana il·lustració, l'hereva de la perenne filosofia, això és, el terrós positivisme, declara desvanescudes per sempre del si social, com els focs follets que s'apaguen a la sortida del sol, la mística, la metafísica i la poesia; i en efecte, les generacions que pugen, ensopides en la mundana sensualitat, cerquen per prendre solaç, no les grans delectacions de l'esperit, sinó els vulgars entreteniments dels sentits i de la imaginació; i l'alta Poesia, bella, lliure, penetrant, encís de les ànimes serenes, amada de totes les edats, cercada i afalagada tant per la Iglésia com pel món, que servia igualment

* Discurs presidencial llegit en el Certamen de la Secció Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona de l'any 1892. És imprès en el volum anual dels treballs premiats.

per l'amor divina que per la humana, tant per alabar la bellesa del Criador com la de les criatures, que escoltava el concert harmònic de tots els sers visibles i invisibles, mundans i extramundans, espirituals i corporals, i enviava al comú dels homes la llum, la color i l'harmonia de la vida; aquesta alta Poesia, dic, resta com desemparada i mústiga, veient-se ella, dolça i noble esposa de l'esperit humà, arraconada i menyspreada per vils concubines...

Perdona, respectable Auditori, la nota un xic melancòlica amb què comença el Discurs presidencial en aquesta festa joiosa, embaumada i endolcida per la Religió, la Joventut i la Poesia; però he cregut que en mon parlament devia, per obligació del càrrec, pledejar per la Poesia, sostenir son dret, i davant de vosaltres, fidels amadors i deixebles de Ramon Llull i Ausiàs March, proclamar la perennitat de sa vida, l'existència d'una perenne poesia, així com hi ha, reconeguda per tot esperit que no és cec, una filosofia perenne.

Ambdues immortals germanes, en el llarg curs dels segles, més d'un cop s'han fet desconeixents dels lletrats ensuperbits, qui presos d'una desfrenada luxúria intellectual, cerquen, més que no pas el dolç repòs en l'abraçada de la Sabiduria i de la Bellesa, la multiplicació i la novetat del goig, l'excitació forta dels estímuls, i incapaços de sentarse en el convit dels déus i d'assaborir el nèctar immortal, són una claríssima comprovació de la divinal sentència que diu que aquestes altres coses sovint són amagades als savis i als prudents i revelades als petits. Perquè la divina llumeneta de la intelligència humana, raig de la Veritat eterna, mai s'apaga en el si del poble; la libidinosa vanitat de trobar idees novelles, encara que no sien veres, els pompàtics costums del gran món, la multiplicació de les riqueses no afavoreixen la Veritat i la Bellesa; per lo qual aquestes que avorreixen la vanitat, menyspreen les pompes i amen la nuesa més que no pas els ornaments, puix en elles no hi ha entorpiment que degui tapar-se de la vista de ningú;

viuen aleshores, com l'odorosa viola boscana, amagades dins del poble, encara que hagin quedat assecades en la pensa dels lletrats, en els costums de la gent de moda i en la vida dels rics. No viu, doncs, no, la Poesia a despeses de la ciència, del refinament social, ni de la riquesa, i per això és immortal. Les màquines bèlliques trauran de la guerra, inspiradora de grans obres poètiques, la Bellesa del valor humà, de la lluita meritòria d'homes amb homes, deixant-la reduïda a un brutal espetec de màquines la indústria agrícola, moguda per la necessitat de procurar la subsistència a les multiplicades generacions humanes, arrabassarà els vells i frondosos boscos enriquits per la fantasia i per la vera tradició amb històries misterioses i heroiques, i per la naturalesa amb l'esplendent bellesa salvatge, que quan no s'ha sentit ferida per la mà de l'home s'emporta l'esperit a delectar-se amb l'amor estètica dins de les més amagades celdes de l'alta contemplació, d'on mai més voldria davallar, i exclama com el diví Ausiàs:

> Mon delit és vida contemplativa
> e romanch trist devallant en l'activa.[1]

Els prats *florits e fulats*, de què parla amb son exquisit sentiment el Contemplador de l'Illa Daurada, han sigut capgirats per la cruel fanga del pagès, essent sembrats, tal volta, del més vulgar llegum; la indústria pecuària ha mort a l'antiga vida pastoral, potser massa festejada pels poetes; i fins els ocells, cor harmoniós de la naturalesa, fugen espaordits de les màquines agrícoles, i no poden viure sots el tirànic domini del gran conreu modern. Vivia també la poesia humana de la història dels passats. Certament més o menys la bellesa resplendirà sempre en el curs de les humanes accions, mes la crítica moderna, que ja no és l'amor de

1. *Cants d'Amor.*

la Veritat, que aquesta noble passió és molt vella, la crítica moderna, dic, desencolant les èpoques, desfent i apamant els personatges, desproveïda d'aquella unitat de criteri que dóna unitat i perfecció a la mirada de la humana intel·ligència, ha enfosquit també pels ulls de molts la sobirana claredat de la Bellesa.

I fins la vida social i son moviment extraordinari, descobert ja a la vista de tothom, que son motor poderosíssim no és altre que mòbils materials i grollerament egoistes, perd tota poesia; i aleshores el devastador sensualisme, com un dimoni executor de les justícies divines, ficant-se en la llar domèstica, afolla el darrer niu de l'amor, la pura vida de família, i la llei de la carn venç a la llei de l'esperit, la fisiologia pren el lloc de l'estètica; i veus aquí triomfant la literatura que a si mateixa ambiciosament s'anomena naturalista, i pel natural influx que la literatura exerceix sobre el poble, aquest en gran part es té per ben plascut i satisfet sadollant-se en el bassal immens de la matèria.

¿Restarà, doncs, la societat, quedarà la vida humana espoliada de la purificant i consoladora poesia?

Així com abans l'artista pretenia saciar els homes amb el pa d'àngel de la Bellesa, ¿serà, ara, el gran progrés literari atansar tant com se pugui la delectació humana a la delectació bestial? ¿Ha mort la poesia en el si de la societat moderna? ¡Ah, no! No ha mort, perquè, com ara mateix deia, la Poesia és immortal. Ve de Déu, com la llum ve del sol; i així com totes les belles colors de les coses, les resplendors màgiques de l'aire i la vida espontània i harmònica de tots els sers provenen d'aquella llum immensa que presideix el dia, així la gran bellesa espiritual i moral, essencialment humana, rep la llum que la il·lumina del principi fontal de tots els sers; i si a algú, envescat per la matèria, li sembla que l'home modern no pot tant enlairar-se, que fugi de dins de la poesia catalana sots la maledicció de la gegantina personalitat del filosop i poeta Beat Ramon Llull, qui al començar sa *Contemplació meravellosa* escriu:

«Cor qui se alegra del trobament de les coses finides, gran meravella és si no se alegra del trobament de la cosa infinida... Cor qui se alegra de la belea e de la bonea que's fora de si, bé es deu de alegrar d'aquella que és dintre de si... Si los hòmens han plaer e alegria quant veen arbres fulats e florits e granats, e veen riberes e prats e boscatges, bé devem haver plaers del mateixs en lo que's veem e sabem que som en ésser.»

Lo que és necessari a la vida superior de l'esperit de l'home no està a mà de l'home; Déu, perquè l'estima, no li fia els més preciosos tresors. Si la Veritat i la Bellesa depenguessin dels homes, aquelles excelses dignitats ja no serien sobre de la terra; l'antic profeta cantà: *Diminutae sunt veritates a filiis hominum;* mes si als fills dels homes els hagués llegut, si estessin subjectes a l'albir humà, Veritat i Bellesa foren ja, no solament disminuïdes, sinó del tot confinades de la terra. Mes Aquell qui governa les coses humanes, qui ha volgut que mai als homes els manqués la Poesia com a dolç solaç que els encoratgés en aquesta vall de llàgrimes, ha proveït al gran perill i ha fet guardadores de la Poesia a la Naturalesa i a la Gràcia.

L'Antiguitat reconegué que existien altíssimes guardadores de la Poesia; i ja sia imaginativa inspiració de sos conreadors, ja tradició desfigurada d'aquella veritat de que existeix un tracte i comunicació entre els sers visibles i els invisibles, ja encarnació d'aquelles *idees divines* sistematitzades pel més poètic de tots els filosops; lo cert és que les nou muses, amb sa conversa amorosa i discreta, entretingueren i consolaren els homes durant l'alba del gran dia de la Creació; mes al dissipar-se del tot les tenebres i venir la llum, al fondre's les figures i aparences, a l'arribar l'hora de que la Veritat prengués possessió de la terra, la Naturalesa i la Gràcia, repetesc, quedaren encarregades de mantenir sana i fecunda la Bellesa. La Naturalesa i la Gràcia, en aquesta part, tenen uns noms que són dolcíssims i agradosos a mon auditori, són la raó d'ésser d'aquest distingit

aplec que m'escolta, el motiu impulsor de ma paraula, l'encís d'aquesta festa, la llum que ha iluminat els poetes del present certamen, lo que ha fet prendre la ploma als escriptors qui han oït la veu del nostre Cartell; la Naturalesa i la Gràcia, guardadores de la Bellesa, són el Regionalisme i el Catolicisme, i alçant més els conceptes, eixamplant l'horitzó, pujant més amunt en les graus de la misteriosa escala de les idees que junta la terra amb el cel, la Naturalesa i la Gràcia, que amb ses ales querúbiques defensen la Bellesa en la terra, són la Humanitat i la Divinitat. L'humanisme, en l'Art literari, en les relacions socials, en la vida terrena, l'humanisme que avui és la idea de moda, de la qual s'usa i s'abusa i pocs comprenen bé, és la forma que segella la vida social quan aquesta arriba a la plenitud dels temps; plenitud assenyalada pels antics profetes i clarament determinada per Nostre Senyor Jesucrist. No és ara ocasió de demostrar que l'humanisme és el caràcter distintiu del món cristià; mes tothom qui coneix la Llei evangèlica, i ha llegit els Profetes qui la pronosticaven, n'ha d'estar convençut, veient com de l'home aquella en fa el fill i l'hereu de Déu. Emperò la literatura moderna, decorant-se amb el títol d'humana, l'Art volent ésser naturalista, cullen solament de la Humanitat i de la Naturalesa lo que és impossible que expressi el *quid divinum* de la Bellesa: valent-nos de les paraules d'Ausiàs, qui les aplicava també a un cert naturalisme, etern corc de totes les literatures i de totes les èpoques socials, sols que ara té doctors i apologistes, podríem dir que *sos pensaments baixen avall;* ignoren el misteri de l'home, no saben agermanar lo que la naturalesa ha juntat estretament, parlen de materialisme i d'espiritualisme, mes es decanten de la part més flaca, i com això no els satisfà,

Car en un punt ses deleits són fastigs,

cerquen aleshores un espiritualisme sense base, exagerat, ignorant que els homes no són bèsties, mes tampoc àngels;

i no saben trobar aquell just medi, aquella forma purament humana que tan magistralment definí el gran poeta valencià amb la següent estrofa:

La carn vol carn, no si pot contradir,
son apetit en l'hom pren molta part;
sinó's unit ab l'arma tost és fart:
d'ells dos units sent hom un terç exir.
Aquell qui sent d'esperit pur'amor
per Àngel pot anar entre les gents,
qui d'arma y cor junts ateny sentiments
com perfet hom sent tota la sabor.

Per atènyer aquesta sabor humana, lo mateix en l'art literari que en la pràctica de la vida social, és necessari que revisqui el regionalisme. De l'artifici no en pot eixir lo natural. Els bells sentiments homenívols es congrien perfectament en la pròpia terra, com els déus grecs són *autòctons*, es desenrotllen perfectament en son medi; mes fora d'allí perden les bones proporcions, s'entela sa clara claror, resten xorcs no sols per l'art, sinó fins també per la vida civil.

Vosaltres els qui ameu la poesia de la vida, cors de bon tremp a qui fastigueja el pudent sensualisme que es vol ensenyorir de la societat i els neulats i artificiosos costums de moda que maten el nervi de la vida humana, deixant-la reduïda a una espècie de màquina de moviments automàtics, governada per gent frèvola, desassaborida, vanitosa, però al mateix temps concupiscent; tots els qui teniu orelles i sentiu els cruixits amenaçadors de l'actual esplèndid edifici social, com si no tingués fonaments o hi hagués desequilibri en ses parts; amadors de la naturalesa pura i casta, qui voleu la societat regint-se per les lleis del Criador; treballeu tots pel restaurament d'aquesta, començant per la família i per la Religió, i treballareu pel restaurament de la poesia de la vida. Perquè la poesia artística bona és i delectable; mes la que nodreix el poble, fa sanitosa la vida i fortifica els esperits, és aquella immortal deessa que, vivint entre els homes, els revesteix amb sa llum esplendent,

i els comunica aquella suau calor, amb les quals la vida dels homes és verament humana, no bestial; i amb l'encís d'un goig superior cuida de que els homes sien no altres tants cucs de la terra, com els pinta la literatura naturalista preponderant, sinó senyors d'ella, tots entre si amics i germans que s'han de partir el pa que reben generosament de mans del Pare celestial; i de les lluites, sentiments, passions, defalliments, virtuts i pensaments en fa un meravellós món, diferent del bestial i de l'angèlic, collocant-lo entre el cel i la terra, com un cant bellament típic en el poema universal de la Creació.

Aquesta és la sabor humana de l'illustre Ausiàs, aquest el noble naturalisme que ix directament de l'exercici, pràctica i foment de la forma de vida nostrada; i com les coses humanes estan totes les unes amb les altres lligades, la vigor poètica, la vida civil fecunda, les relacions socials fortes, suaus i estretes floreixen admirablement en una societat assentada sobre de sos fonaments naturals i, de consegüent, degudament equilibrada. És cert que quan la civilització arriba a certs punts, estenent-se la indústria per tots els confins de la naturalesa física, i complint la divinal sentència escrita en el llibre del Gènesi, la subjuga, aleshores la Poesia perd una part de sos dominis; mes sempre li restaran dos esplendents espais on viure: la humanitat i la divinitat, dues idees pariones que sempre van juntes fins al punt que no poden viure separades en l'enteniment humà. La Poesia del pervenir és la poesia humana; hi haurà sempre, certament, lo que en podríem dir poesia d'entreteniment, mes la vera manifestació de la Bellesa, sol vivificant dels homes, encès per la mà de Déu, tindrà per fi la Humanitat, a la qual, per medi de l'amor, alçarà a nobles sentiments i a incorruptes idees.

La compenetració entre la vida humana i la poesia ja s'és efectuada. I permeteu ara que ho expressi per medi d'una senzilla imatge. La vida de la humanitat sobre la terra és com el curs d'un riu destinat a arreplegar les aigües de totes les vessants, que a cada jornada s'engruixeix i es fa

caudalós: així també la vida social absorbeix tots els elements humans i podem dir que el Fundador de la que ha d'ésser l'eterna civilització dels homes, en donà ja la fórmula amb l'expressió d'aquell seu desig: «que tots sien com una sola cosa», i en promulgà la llei al declarar que l'amor era el vincle social del pervenir. La vida de l'amor no pot mancar de poesia, perquè poesia i amor són una mateixa cosa; i la civilització cristiana té per principi, per medi de desenrotllament, per fi de suprema perfecció, l'amor; i fins alçant el vol envers aquella regió, d'on prové tota bellesa i tota poesia, ens trobem amb que la Font de vida és la mateixa Amor. Alguns savis infatuats titllen aquestes idees, com titllen a la mística, com si fossin una aberració dels nervis, com un cop de nerviosi; i en aquest cas procedeixen falsa però lògicament, perquè la mística i la poesia són germanes. Allà, en aquells temps antiquíssims, Moisès i Isaïes illuminaren les humanes intelligències amb una divina claror que encara dura; en la foscor dels antics pobles de l'Índia i de l'Egipte, entre els núvols de confusions i contradiccions llampeguegen idees divines, i en tots els llocs en què l'home ha estat quelcom més que una bèstia humana, sempre ha sigut perquè la llum que ve de dalt ha illuminat els actes de sa vida, circuint-los d'una vera poesia; i per això la forma cristiana, destinada a ésser la forma perenne de la vida humana, sostindrà fins a la fi la poesia de la vida contra les escomeses de la carn.

Segons la nostra Llei, l'amor determina l'estat de cada u, és l'inici de tots els estats de la vida cristiana; a la major part la veu interna i vehementíssima de l'amor els crida a l'estat matrimonial, i la bella amor ennobleix la unió de l'home i de la dona, de la que la secta voldria fer-ne un incident bestial; amb la suau i noble ferida de l'amor, la Sobrenatural Sabiduria fereix el cor d'aquells a qui escull per a alçar-los a una vida divina: i l'amor a la Humanitat, estenent-se com un riu, cobreix tots els confins de la societat, i amb un poder omnipotent d'idealització i de poesia dóna

a tots sos membres, fins als més repugnants i despreciables, una divina color. L'amor més alta s'enamora de lo que és més vil; i amb els ulls penetrants de la contemplació descobreix la divina poesia fins quan està més amagada, i estotjada dins dels més miserables reliquiaris. Les malalties, la vellesa, el esguerros de la mateixa naturalesa, el fruit del delicte, el rebuig del vici, a qui els homes a puntades de peu treuen del mig de la societat quan ja fastigueja a son desfet i criminal apetit, són cercats per moltes ànimes electes, com a perles que es perderen en l'humà femeral, mes que un cop netejades i polides poden encara enriquir la corona del qui volgué amb sa divina persona juntar la nostra raça, esposar-se amb la nostra naturalesa, i contínuament exhorta els homes a l'amor de la Humanitat.

Vosaltres els qui treballeu pel restaurament de la vida nostrada, amants pràctics de Catalunya, al treballar per la regió, treballeu també pel restaurament dels sentiments humans, perquè reïxi una literatura verament humana. L'humanisme abstracte, cosmopolita, és un no res; l'home és un ser particular, concret, que viu en lloc, temps i circumstàncies determinades: qui ama a l'home l'ha d'amar en sa terra, com un sant és venerat en son altar. La poesia de l'home s'enfosqueix quan ell és menys home, quan passa a ser un individu movedís del ramat humà, un gra d'arena de l'immens sorral. La poesia suposa el poble, i segueix a aquest en les diferents posicions que va tenint en el curs de sa història; com la llum del sol és més o menys abundant, clara i calenta segons les diverses situacions que va tenint el Rei del dia en sa jornal carrera. Visqui de veres Catalunya i tindrem poesia catalana.

Joves catòlics a qui la noble amor a la Fe junta en aquesta societat i lliga en un mateix sentiment, vosaltres més que ningú deveu pràcticament demostrar que la Poesia continua essent la reina de la vida. En oposició al sensualisme dominant que ha portat l'escepticisme i arriba al públic cinisme, vostra vida collectiva i individual ha de lluir d'es-

plendent bellesa. L'expansió mútua en un medi sa i creient, la instrucció, l'aprenentatge de la vida social moderna amiga del sistema d'associació, la freqüència de sagraments, el proselitisme catòlic, l'exercici de la caritat; totes aquestes pràctiques del vostre institut, sadollaran el vostre esperit d'una poesia alta i substanciosa. Vosaltres sou el llevat del pervenir. La poesia s'esvaeix perquè s'ha enfosquit la pensa i refredat el cor dels homes; mes Déu, sol de les ànimes, continua presidint a la humanitat, i amb els raigs de sa infinita Bellesa visita els creients amb llums esplendents i escalfaments suavíssims.

LA FORÇA DE LA POESIA *

Excellentíssims senyors:
Senyors:

Mai els homes ens hem de desfer de l'estat que professem ni del caràcter que tenim, perquè la Providència, qui porta el compàs del ritme de la vida social, ha posat en ella diferents estaments, i dins d'aquests distints caràcters personals, a fi que en resulti l'harmonia del gran conjunt orgànic d'homes que en diem un poble; i cada un ha de parlar per lo que ell és; i així jo, havent de començar aquesta festa anyal de la Poesia Catalana amb un parlament, i essent propi de l'ofici que professo, una de les funcions annexes a l'exercici de mon ministeri, el discerniment d'esperit, l'estudi de les diferents corrents intellectuals que es pre-

* Parlament llegit per l'autor en la festa dels Jocs Florals de Barcelona de l'any 1899, com a president del Consistori. Fou un dels discursos més sorollosos de la institució ja abans d'ésser pronunciat, i rebut amb més prevencions pels elements desafectes al catalanisme. És imprès i repartit en l'acte de la festa, i figura, a més, en el volum dels treballs premiats el citat any.

senten entre els homes, vull fixar la vostra atenció discorrent breument sobre l'esperit d'aquesta festa que ens és tan pròpia, determinar la significació de la poesia nostrada, considerant-la, no en la vida misteriosa i quasi sobrehumana que porta en els alts cims de l'Olimp, sinó en el lloc que té dins del món de les realitats humanes i en sa representació en la vida pública. No estarien aquests conceptes, senyors, desproveïts de poesia si els toqués un afillat de les muses; si ara vos resulten àrids, consoleu-vos pensant que em cuidaré de no ésser llarg i que d'aquí a una mica davallaran sobre dels vostres esperits, assedegats de la noble emoció estètica, i ompliran aquesta sala, que ha vist a tantes de generacions catalanes, les alenades de la Poesia pàtria que retorna els esperits i, com vent embaumat de primavera, porta en ses ales gèrmens fecundants i de renovament de vida.

Tothom sap que, en totes les terres civilitzades, la poesia, la història i la vida actual del país estan tan lligades entre si, que formen una sola cosa; totes tres, sense pensar-ho, van a l'una, essent-ne triple manifestació d'una mateixa substància; i si hi ha esperits vulgars que no ho saben entendre, que prenen la poesia natural d'un poble per una fantasia de gent desenfeinada, és perquè passa en l'ordre humà lo que l'excels sant Pau deia de l'ordre diví, és a dir, que l'home animal no sap comprendre les coses que pertanyen a l'esperit; que la poesia és, sens cap dubte, senyors, una gran qüestió espiritual.

Els Jocs Florals són una festa poètica, mes no són pas una Acadèmia de poesia; si ho fossin, jo en aquest lloc seria un intrús. Certament que els venerables restauradors de la institució no veien que anés a parar allà on avui es troba; però Déu sempre fa així les coses. Baix sa sobirana direcció els homes treballen, però Ell porta la pauta de l'obra; i Ell, com Arquitecte, n'és l'únic i verdader Autor, sense que ningú li sàpiga les seves intencions fins que han sigut completament executades.

L'esperit de la terra catalana no ha mort mai. Les coses es transformen, canvien i desapareixen, però les seves essències són immortals; duren i viuen en un regne immutable. Fins es pot dir que aleshores les coses són més divines, quan queden reduïdes a les seves essències. Morí el nostre darrer rei indígena, En Martí, de bona memòria, i en son tron o reial cadira ningú s'hi assegué més; la Providència la tragué del comerç dels homes, el consagrà, en féu un monument de la Fe i de la Pàtria, un tron pel Rei de la humanitat, i cada any, assegut en ell, Aquest s'hi passeja pels carrers de Barcelona en la processó triomfal del Corpus Christi, baix el misteri del Santíssim Sagrament. Així la Fe conserva lo que la Pàtria perd, i guarda i perpetua lo que el moviment dels segles, que no té aturador, arramba i fica com en un vas d'or les vivificants essències de les coses humanes que s'esvaeixen, però l'esperit de les quals és immortal, a fi que les vinents generacions puguin revifar-se aspirant una essència que és l'essència d'elles mateixes, que les manté i fa créixer, com una llet que xuclem de la mateixa que ens ha engendrat, aferrant-nos als amorosos i inestroncables pits de la Mare *terra*. La tradició nacional no és altra cosa que el pit abundós que amb la Pàtria nodreix l'esperit de les noves generacions, perpetuant-se així la gran llei de la renovació i de la conservació de les distintes branques humanes que dóna personalitat als pobles.

Fins els individus, per a determinar la nostra personalitat, fem constar de qui som fills; les nacions més fetes, superficialment considerades, a la ventura, reconeixen qui són llurs pares i patriarques: exemple els Estats confederats de l'Amèrica Septentrional; un poble qui no reconeix els seus pares, no tenint en compte la tradició, un poble fill de pares desconeguts, és un poble bord; un poble qui no considera la seva naturalesa social, qui s'enamora de l'última moda i cerca lo foraster menyspreant lo de casa, qui s'oblida de les bones qualitats pròpies i basqueja per imi-

tar i reproduir lo que no li és propi; un poble qui deixa l'ús de la seva llengua natural, és un poble desnaturalitzat.

Desgraciadament, de vegades els pobles perden la consciència de si mateixos; ells mateixos no es coneixen; perden l'esma i han de cercar qui els guiï; qui té esma se sap valer, se sap governar, és autònom, perquè els teòlegs ensenyen que la regla pròxima de les accions humanes és la pròpia consciència individual. Però els pobles, abans d'arribar a l'estat de vida reflexiva, es governen per la intuïció; els restauradors, i potser encara més ben dit, els fundadors de la nostra Institució, obraren moguts per un noble instint: ells no pretenien, almenys reflexivament, desvetllar la consciència adormida del poble català, però obraven portats per un esperit autòcton, i aquest poderós esperit ha de renovar la faç de la terra catalana.

I no penseu, senyors, que al dir jo que no obraven reflexivament, sinó intuïtivament aquells homes illustres qui han sigut nostres Mestres i Pares en l'obra restauradora, vulgui disminuir en lo més mínim el mèrit de ses altes potències; perquè en la corrent de les coses humanes, els grans homes qui serveixen de llum i direcció als seus germans i promouen i determinen aquelles corrents poderoses, aquests homes no han obrat reflexivament, sinó com portats per un alt instint racional i sense saber ben bé lo que es feien, estaven al crepuscle matinal de la nova era i, de consegüent, no disfrutaven de la llum de quan s'és a gran dia. Poc es pensaven, bo i cent anys enrera, els romàntics qui a Alemanya, en contraposició al nou esperit francès que tot ho invadia, remenant, estudiant i fent reviure i poetitzant els antics monuments patris, despertaren a la dormida Germània i evocaren davant de sos ulls les velles memòries de la terra i la gran institució mig-eval de l'Imperi alemany, successor de l'Imperi romà, que semblava havia ja mort amb el feudalisme, restant-ne solament com el cos amomiat; poc es pensaven, dic, aquells poetes, artistes, historiadors i crítics que anaven formant l'esperit alemany, que aquest era

l'ànima que haurien després de menester els fundadors de l'actual Imperi. I no és que ara jo, senyors, considerant les lleis que providencialment regeixen els grans pobles, vulgui despertar en la nostra modesta i honrada terra les idees de grandeses i de glòries, jo qui dec predicar la humilitat, sinó evidenciar la llei providencial que determinà el naixement de la nostra institució i sa destinació en la vida social.

No, no són els Jocs Florals una institució poètica baldera en el concert d'elements que anomenem Pàtria; la poesia fou el símbol o la forma d'una cosa molt intrínseca, l'encarnació de l'esperit catalanesc, la nova manifestació de l'essència de la Pàtria, no un simple estaquirot bonic per a delectar els ulls i les orelles; els restauradors estaven moguts per aquest subtil esperit i, no obstant, no coneixien l'esperit qui els guiava; com el Nicodemus de l'Evangeli, sentien el vent impulsor, però no sabien d'on eixia, ni a on anava. Eren precursors i profetes inconscients d'una bona nova: l'esperit català s'esvaïa, i el geni tutelar de la terra, encarnat en la vella generació que se n'anava, com Jeremies no parava de plorar sobre les runes; quan al so de l'arpa de tres cordes es despertà el profeta de la Pàtria, el profeta de les immortals esperances, el Daniel, qui, amb símbols i figures, té la visió de la futura restauració i fins compta les simbòliques setmanes que per arribar-hi li falten.

I ara, senyors, permeteu, ja que sens intent deliberat m'he trobat arrapat per l'esperit bíblic, per la doctrina continguda en aquell llibre sagrat, on la sabiduria cristiana, com a paraula que és de Déu, hi veu la plenitud de la vida humana, la clau que obre els secrets de la història, la llum que il·lustra el pervindre dels pobles i hi troba amb fórmules immortals que són al mateix temps que símbols, realitats històriques, l'explicació dels enigmes que sovint esdevenen en l'accidentat curs de la vida humana; permeteu, repetesc, que jo, que tinc obligació de consciència de prendre per text de ma doctrina aquell llibre, que és la llum i el consol de la meva ànima, ara em valgui també d'un sí-

mil bíblic per a explicar la misteriosa reaparició pública de l'esperit autonòmic en la terra catalana.

Ell era, l'esperit autonòmic, el que al primer diumenge del florit maig de l'any 1859, a la Sala de Cent de Ca la Ciutat, amb dolços afectes de tota la catalana família, apareixia a la llum pública, revestit amb les gracioses insígnies de la poesia; era el més bell, però també el més xic de la Casa, i com el fill petit del bíblic Jessè, anà creixent en la poètica vida que es nodreix amb la memòria dels herois passats, amb la meditació de la llei del Déu dels nostres pares, amb la vista de les muntanyes pàtries, i que es delecta oint la misteriosa remor dels rius que reguen i fertilitzen la terra de la pàtria. El fill xic de Jessè, David, ros i bonic de cara, era a fora a pasturar les someres de son Pare, quan Samuel, d'ordre de Déu, en hores molt crítiques per a Israel, trobà el Pastoret en el camp i allí mateix l'ungí i coronà per rei. També aquest any la nostra Espanya ha passat solemnes tristeses i havem vist un fet meravellós, que cal registrar en aquest Discurs i proclamar altament en aquest lloc, perquè és en glorificació de la institució que representem. El tendre i jove esperit de restauració regional iniciat baix els auspicis de la poesia en aquestes festes floralenques, el petit David de la nostra terra, fort i elegant com el d'Israel, s'ha vist cercat i sollicitat, diuen que per a fer-lo rei.

I aquest fet, senyors, té un gran valor demostratiu de l'excel·lència de les nostres aspiracions, perquè en les circumstàncies greus és quan els homes tenim més luciditat; en la crisi de la mort, per exemple, la més solemne de totes les crisis, la luciditat, la visió de la veritat, la llum del desengany, és major; i per això, quan amb el terratrèmol ocasionat per l'enfonsament de l'Imperi hispànic a les Indies orientals i occidentals els homes qui cerquen el remei d'Espanya semblava que es deixondien, tingueren la clarividència de l'aptitud del Regionalisme per a la reconstrucció nacional.

I no és que jo ara vulgui parlar de política, cosa contrària a mon gust, a mon caràcter i al lloc que aquí tinc, sinó que les consideracions que acabo de fer ixen de la mateixa naturalesa de les coses, són la manifestació de l'essència de la poesia catalana; l'exposició de la veritat, que tal volta no acaben d'entendre certes ànimes rudimentàries. Perquè hi hagi poesia catalana és necessari que hi hagi Catalunya, i usant la frase d'un insigne Prelat ja difunt, és necessari que Catalunya sia catalana. La poesia és aroma i emanació de la mateixa substància de la Pàtria. ¡Ai del poble que no té poesia! Doneu-lo per mort. L'olor d'una substància és senyal de sa puresa i vida, mes lo corrupte i mort si ho remeneu empesta; fins en el llenguatge comú, als extrets odorífics de les plantes els anomenem esperit d'aquella planta; així la Poesia, així l'Art, són un esperit que significa vida, són l'olor de vida del poble del qual emanen.

Considerem ara, senyors, com un cop somogudes les entranyes de Catalunya amb el moviment regionalista, registrada sa història, considerada sa legislació i sa vida social, estudiats sos escriptors, contemplades les vides dels seus sants i analitzat son antic règim polític; quan s'ha tingut en compte son organisme econòmic, la constitució de ses famílies, l'agricultura, la indústria i el comerç del país; en una paraula, quan s'ha examinat sa vida tradicional i sa vida actual, sense deixar-hi de trobar les misèries pròpies de l'humà defalliment, després d'aquesta forta interna somoguda, espècie d'examen de consciència social o estudi de si mateix, n'ha eixit una olor de vida: l'esperit vivificant d'una poesia no fòssil, sinó fortament actual i humana.

I dic humana perquè el Regionalisme no és raquitisme, ni un somni arcaic d'un esperit històric o una afició arqueològica, ni desentona amb la direcció humana que avui porta la civilització, sinó que sa aparició senyala un dels més expressius signes de la moderna tendència humanitària de l'esperit popular i cosmopolita, nova realització del cristia-

nisme en l'esfera social i en la vida internacional dels pobles. I si és lícit algun cop parlar de si mateix i adduir en ocasió solemne, com ho és aquesta, un argument íntim i personal més de general explicació, vos diré que jo, per la raó de tenir una professió cosmopolita, d'estar lligat amb tots els pobles de la terra, amb tot el llinatge humà, de sentir amor als llatins i als grecs, als eslaus i germànics, als anglosaxons i als japonesos, és a dir, perquè tinc amor a l'home, per això he consagrat una part de la meva activitat insignificant, que per vot solemne dec a Déu, a la propagació del Regionalisme.

L'home és objecte de les complaences de l'Altíssim, i, de consegüent, el respecte a la naturalesa humana, la consideració a totes les seves justes manifestacions, als seus sentiments, a les seves necessitats, al seus costums, a les seves lleis, a la seva llengua, és a dir, lo que constitueix la substància del Regionalisme, ve a tenir la categoria d'un dret diví, i ha sigut com consagrat per la divina doctrina de Jesucrist. Perquè Aquest vingué a juntar les darreries amb els principis, els últims temps del món amb els primitius, la llei de la Redempció amb la Llei natural. Per això l'apòstol sant Jaume[1] qualifica a la llei cristiana de llei de perfecta llibertat, i nosaltres també propugnem la vera llibertat que ix de la integritat de la naturalesa humana, a qui el Poder polític deu tota protecció i defensa.

No vull jo menysprear el civilisme que en la història humana, en la Roma clàssica i en les societats del Renaixement qui volgueren imitar-la, té una gloriosa història i representa un esforç titànic de l'esperit humà; no el vull jo menysprear ara a ses velleses, però sí dec reconèixer que l'ha de suplantar l'humanisme, que representa la gràcia divina, i és com un efecte i influència de la llei cristiana, de la qual escriví, ja fa més de sis-cents anys, mon Angèlic

1. Cap. 1. v. 25.

Mestre sant Tomàs, que era la llei natural amb molt poc més. El civilisme, és a dir, el sistema que vol fer de la llei positiva el principi i font de les relacions privades i familiars entre els homes, fou ja vençut en el començament del Cristianisme; l'absolutisme reial i el despotisme revolucionari l'han continuat en la vida política dels pobles; la secta socialista pugna per a fer-li engolir tota la llibertat i l'espontaneïtat del llinatge humà; però el principi cristià, que sura, com l'arca de Noè, per damunt del caos social, salvarà la naturalesa humana amb l'organisme públic que ix de les seves entranyes, servint-li d'instrument el Regionalisme. La llei regional és la llei natural; per això mai caduca, ni és derogada; és l'arbre de la pàtria que germina i es manté i viu de la substància d'ella, per lo qual mai és massa revellit ni massa tendre, sinó que marca el punt present, l'estat actual; sofreix, però no mor,

> i ell ferm, a peu dret, fa cara
> als vents que el van flagellant;
> mes si el malmeten i esfullen,
> mai del món l'arranaran.[1]

Retraient la frase del poeta alemany i aplicant-la al nostre cas, podem dir que és l'etern regional, el principi, el sentiment, la influència eficaç i perpètuament viva; per lo qual en aquest temps de dissolució social, d'enveges i odis ferotges de classes, de desaparició de principis, de desenganys de sistemes, d'escepticisme, perquè la mentida universal s'ha fet senyora de les relacions polítiques entre els homes, els ulls es dirigeixen envers el gran aglutinant que amb la suavitat i força pròpies de la naturalesa junta i solda entre si els diferents membres del cos social i fa circular per ells una saba de vida.

Els nostres Jocs Florals són un monument provatiu de la realitat de la Poesia, de que aquesta no és una forma va-

1. M. Aguiló, *L'Arbre de la Pàtria.*

porosa i vaga, una joguina de la imaginació o una llamineria del sentiment, un simple passatemps del poble o una honesta recreació per a trencar la monotonia i el fàstic de la vida; el nostre fet present, el despertament d'un poble, el suscitar un moviment social amb la direcció unànime envers l'Autonomisme, moviment eixit com de sa font i principi d'aquesta institució dels Jocs Florals, no sols prova la realitat de la Poesia, que ella és quelcom substancial i al mateix temps difusiu, sinó, demés, també que el poble és altament sensible a la Poesia. ¡Oh Poesia, no en va els pobles t'han fet deessa! La universal i eterna atracció de la Veritat, l'establiment del regne d'aquesta en el món, la subjugació dels errors i mentides que després del pecat li disputen l'imperi, el predomini social de la Veritat, s'obté per mediació de la gràcia i la bellesa, segons el gran pensament de santa Caterina de Sena. A la sèria Veritat molts li fan cara, mes l'encisera Bellesa s'apodera per suggestió del nostre esperit, se'ns fica a dins, ens domina i ens governa, i fins fa content a son vençut perquè l'enamora. La Bellesa ha portat també a Catalunya la nova vida. La instauració dels Jocs Florals per tothom fou aplaudida; tothom es deixà enamorar per la Poesia; molts qui encara no podien rebre la veritat en l'ordre de les coses socials i polítiques, alegrement la saludaren; picaven de mans perquè no veien que ella era la missatgera i introductora d'un nou esperit, d'una nova vida, d'una renovació del país. No veien que els Jocs Florals, públicament celebrats a la capital de Catalunya, amb participació de viva simpatia per tot el Principat, amb la cooperació de les autoritats i corporacions eclesiàstiques, civils i militars, fins un dia presidits per l'augusta Dama qui regenta la Summa Autoritat de l'Estat Espanyol, que aquesta solemnitat era la proclamació i fins la promulgació autèntica de l'autonomia literària del país. I en la vida social, en el cos polític, l'activitat intellectual representa la funció més noble, el principal motor que dóna direcció als esperits, per lo qual l'una autonomia havia de cridar l'al-

tra autonomia; i que, de conseqüent, si els homes de la terra, com deien els nostres passats, sabien pensar per si mateixos, voldrien obrar per si mateixos, i amb conformitat amb la llei de la terra, arreglar-se les pròpies coses.

Sant Tomàs ensenya que la vida originària i típica és la vida intellectual; aquesta veritat que formula filosòficament el gran doctor, instintivament la comprenen els pobles, i quan un poble sap pensar per si mateix, quan té consciència de si mateix i s'adona de l'harmoniós ritme vital que internament li testifica que posseeix una vida pròpia, aleshores li repugna viure de gràcia i s'esforça en desfer-se de la impedimenta inútil que li cohibeix ses operacions naturals i necessàries.

Per això, senyors, us deia que, a mon entendre, l'esperit que representen els Jocs Florals és antitètic al civilisme, puix representen l'esperit de la terra, la vida que naturalment germina del país, en una paraula, que és com un predecessor o precursor de la vida autonòmica, una reivindicació de la naturalesa social. En l'Estat modern tot viu per gràcia de l'Estat, el país no té vida, i com no té vida, tampoc posseeix un organisme, i això, senyors, és una veritat comunament rebuda, puix tothom parla de l'organisme de l'Estat perquè desgraciadament és l'únic existent, i si el país no posseeix un organisme, ¿és possible que visqui? El principi autonòmic és un verdader generador d'organització social: quan ell es desenrotlla naturalment en un país, les diferents institucions viuen per si mateixes, espontàniament, per dret propi, no per la gràcia de l'Estat, com succeeix ara fins en la institució de la família.

Espontaneïtat i autonomisme són dos termes que vénen a significar lo mateix. Déu és el més espontani de tots els sers; per això l'espontaneïtat és la gran qualitat de la Poesia, de manera que per si sola l'espontaneïtat poetitza, és a dir, és font de poesia; i els qui pensem, com el vell Plató, que la Bellesa és la resplendor de la Veritat, i els qui creiem, com l'inspirat David, que la Veritat és la Justícia,

admetem una estètica política i cobegem trobar en la vida pública la bellesa, la veritat i la justícia. Ja els jurisconsults romans admetien l'*elegantiam iuris*. L'art i la poesia, he dit abans, són com l'olor de la substància i de la vida del poble de què emanen: entre la vida i l'organisme hi ha una relació essencial; per això un poble desorganitzat no pot exhalar l'olor de la poesia.

No, no ha d'ésser la nostra poesia com una flor d'estufa o exòtica; mai la vera poesia ha estat així en cap poble formal, i menys ho ha d'ésser en la terra catalana. Una poesia de saló o d'etiqueta, una poesia que tota se'n va en fum, com filla del diletantisme, una poesia artificiosa que no passa d'un joc d'imaginació sense cap correspondència amb la vida real, no passa d'un entreteniment de gent vagarosa i és impròpia d'un poble treballador i caracteritzat pel sentit pràctic com és el poble català. L'art wagnerià s'ha arrapat tan fortament al poble alemany perquè és autòcton, consubstancial amb ell. Si la poesia catalana la volem també identificada amb el poble, ha d'ésser consubstancial amb el poble. I això ¿com seria possible si el poble no tenia substància? Un poble que es desfà, perd la poesia. El poeta hebraic, malgrat que les seves cançons es referien a lo més essencial i general de l'humanal llinatge, de manera que fins avui, al cap de tres mil anys, encara són cantades en tots els pobles civilitzats, servint d'adequada expressió de sentiment en totes les generacions, constituint, per tant, una poesia eterna; el sagrat poeta hebraic, dic, tret de sa terra i portat a Babilònia, penjà l'arpa als salzes de prop del riu, i responia a l'assiri quan li demanava que cantés algun càntic dels de Sion: «¿Com voleu que cantem en terra forastera?».[1]

No us ha d'estranyar, de conseqüent, senyors, que en una festa poètica jo us vingui a parlar d'autonomisme, puix,

1. Psalm CXXXVI.

com veieu, la poesia és essencialment autònoma, té la llei en si mateixa; fins l'artístic poeta cortesà d'August a poetes i pintors concedia gran llibertat. Mor la poesia a la més petita violència contrària a sa naturalesa; és una flor que se l'ha de deixar créixer allà on naix. El poeta hebraic, us deia, no pot cantar a Babilònia; i si us fa estrany que jo, propugnador de la tradició, parli d'aquesta manera; que jo, sacerdot i, de conseqüent, amic de lo Etern i repugnant a l'esperit de novetats, tan dominant en els temps de frivolitat com són els nostres, parli encomiàsticament de l'autonomia, us diré que la meva amor envers ella naix d'aquestes dues condicions: d'ésser amant de la tradició i ministre de Jesucrist. Perquè l'autonomia d'un país suposa en ell la preexistència d'una llei de vida pròpia, és a dir, una tradició; un país que no té llei pròpia d'existència no és autònom, no és d'ell mateix, és *primi capientis* de qualsevol que se n'apodera, de la darrera moda política, literària i artística que es presenta. D'aquí que els Jocs Florals sien essencialment tradicionals i, de conseqüent, catalans. No han vingut de París, ni de Berlín, ni de Londres; són els Jocs Florals de Barcelona en l'any quaranta-u de sa restauració. I com sacerdot amo l'autonomia, i no em sé entusiasmar amb el civilisme ni amb els grans i esplendents centres polítics, perquè quan contemplo l'aparició social de la doctrina evangèlica, quan recordo aquella batalla en què sortí vencedora la Creu de Jesucrist, l'herald d'aquesta, Constantí, era el cap de la gent de províncies, ell mateix no era un rebrot de cap cortesà; i el vençut i son exèrcit, els qui volien sostenir el principi gentílic i civilista, l'absolutisme de la llei política, eren els cortisans, els sostenidors dels privilegis i predomini de la capital de l'Imperi, i quan la Creu del Redemptor, de signe d'infàmia fou convertida en símbol de glòria i posada per terme i rematament de la corona imperial, no l'hi posà la mà d'una patrícia romana, sinó una valerosa i piadosíssima hostalera d'una llunyana província quan després hagué merescut ésser emperadriu, la qui avui

venerem els cristians amb el nom de santa Elena. I quan per primera vegada, des que el món era món, es reuniren homes de totes les races, jueus i grecs, romans i gots, àrabs i gals, hispans i egipcis, africans i perses, tractant-se amb vera fraternitat i mútua reverència, sense necessitar per a res la comunitat de la llei política, fou per a definir jurídicament la divinitat de Nostre Senyor Jesucrist en el Concili de Nicea; i quan després del diluvi de les invasions el món antic quedà desfet i els pobles espontàniament s'anaren organitzant sens altre influx positiu que el de la doctrina evangèlica baix la suau calor maternal de la Iglésia, veig aparèixer l'autonomia com la forma social general en gairebé tots els pobles de la nova Europa, perseverant encara avui en la raça predominant en l'actual civilització, la raça més tradicional i progressiva de les existents, l'anglosaxona; i quan ara en nostres dies contemplo les nacions que es van formant als nostres ulls mateixos en les terres modernament descobertes, en els grans continents de l'Austràlia i de l'Amèrica, i veig la forma autonòmica com la típica que prenen aquelles noves societats amb la benèvola benedicció de nostra Mare espiritual, la Santa Iglésia Romana, aleshores jo altra vegada giro els ulls envers els nostres Jocs Florals, bell símbol d'autonomia de la terra catalana, igualment viva i pacífica, i em recordo amb veneració, com d'una llei sagrada, del lema constant del gran agitador irlandès, del deslliurador de sa pàtria, quan deia: «Ni debilitat, ni delicte.»

La poesia és un summe equilibri humà, un concert de totes les facultats, en sa més vehement activitat, presidides per la raó; una facultat rebel, una facultat que flaqueja, fa perdre aquell equilibri, i aleshores l'obra poètica, la més típica entre les obres humanes, perd aquella excel·lència que tenim dret d'exigir-li.

Entre l'obra social i l'obra poètica, entre la naturalesa física del món i la naturalesa moral de la humanitat, hi ha essencials relacions. La Personalitat del Legislador Summe

es manifesta que és sempre la mateixa, i la infinitat del Verb, amb el qual ha creat totes les coses, resplendeix en la rica diversitat de lleis que ha donat a cada una de totes les existències. Certament que sols Déu pot dir-se pròpiament autònom; Ell únicament és llei de si mateix, mes li ha plagut a sa bondat infinita que aquesta excellència de l'autonomia resplendís en certa manera en les naturaleses creades, i així ha volgut que cada cosa portés una llei pròpia que és com la fórmula de la seva existència. Dels àngels, que estan en el punt més excels de la jerarquia dels sers creats, ensenyen els teòlegs que cada individu constitueix una espècie diferent; de les plantes i animals ens expliquen els naturalistes la norma de ses immenses varietats; els sociòlegs, estudiosos observadors de l'humà consorci, troben que totes les entitats que formen la naturalesa social, famílies, pobles, regions, universitats, institucions econòmiques, etc., porten la pròpia llei en ses entranyes. L'actual Pontífex Romà ha declarat davant de la Iglésia Universal, de la qual ell és el Cap, que famílies, pobles i corporacions tenien el dret de viure. La sabiduria popular de la nostra terra ha formulat el principi de que cada casa és un món. I fins sant Pau,[1] de l'home individual, no en el sentit anàrquic de Kant, sinó en un sentit profundament social, afirma que en l'ordre natural, quan no ha rebut la divina influència de la Revelació, l'home és llei de si mateix, és a dir, autònom, perquè porta la llei en les entranyes de l'ànima. De manera que la Religió, la filosofia, la ciència, l'experiència, el sentit popular, el dret natural, el dret diví positiu i el dret canònic, declaren no els avantatges o desavantatges, no la superioritat o la inferioritat de l'autonomisme, que això fóra discutible, com totes les coses de raó que no defineix la fe, sinó que estableixen el fet legal que troben en les entranyes de la humanitat, és a dir, l'autonomisme com llei fonamental de la humana societat.

1. Romans, II, 14.

I fins enfonsant més la consideració en els grans principis metafísics i cristians, i contemplant la voluntat divina legislant a totes les existències, així individuals com col·lectives, i donant a cada una d'elles la fórmula del ser que posseeixen, essent cada cosa criada com un eco que encara ressona del Verb omnipotent, el crit eixit de la boca de l'Altíssim; nosaltres, en la llei autonòmica de cada ser, de cada col·lectivitat natural, hi veiem l'element diví de l'existència mundana, les idees, els decrets del Summe Imperant, la voluntat divina reeixint enmig de les passions i dels rampells dels homes, i en aquest sentit afirmem que l'autonomia és la voluntat de Déu. I per aquest mateix discurs nostre i per les arrels divines que provem que té l'autonomia, podeu entendre que autonomia i anarquia són dos termes antitètics; que autonomia no significa tampoc independència, perquè tots els sers són autònoms, i, no obstant, no són independents, perquè tots ells són governats, en conformitat amb la llei de llurs essències, pel qui regeix totes les coses de l'Univers. L'autonomia no és l'autocràcia.

És clar, senyors, que els ideals mai es realitzen completament en aquest món d'imperfecció; que les més nobles i legítimes aspiracions han de limitar-se segons les circumstàncies; que, com diu el nostre refrà, no es pot matar tot lo que és gras; que les formes típiques, albirades per la poesia i amb les quals els poetes exalten el sentiment popular i encenen l'entusiasme patriòtic, mai arriben a encarnar-se amb tota sa plenitud en la pàtria terrenal. És cert que la societat humana està subjecta a moltes i diverses condicions. És clar que els homes encara que ells es pensen governar no governen, sinó que ells són els governats, i això els ha de fer humils i prescindir de voler imposar sa voluntat al pròxim; que les reconstruccions socials són difícils i cançoneres, que no és això cosa de bufar i fer ampolles, que és més obra de la Providència que no pas dels homes; però sempre, ¡oh poetes!, sense defalliment ni delicte (seguint el principi del gran O'Connell) haveu de mos-

trar la resplendent estrella dels Jocs Florals, amb sos tres lluminosos raigs, la Pàtria, la Fe i l'Amor al poble català, alenant-lo amb la força i la dolçor de la poesia en la lluita per la vida, en reivindicar el dret d'existir segons la llei de sa pròpia naturalesa, en proclamar que l'esperit de Catalunya no ha mort ni morirà perquè és un esperit immortal; sense confondre mai aquesta justa i noble aspiració amb cabòries irrealitzables, puix la sana doctrina ensenya que l'autonomia, la llei de casa, l'*home rule,* com diuen els anglesos, no significa disgregació, ans al revés, integració racional i pràctica de la vida social, consolidació i matrimoni de la naturalesa i la llei i natural desvetllament de l'energia pública, ara sòpita.

Perquè l'autonomisme, la personalitat dels pobles que tenen consciència de si mateixos i volen viure segons sa pròpia llei, i no es volen deixar desfigurar, mai s'ha de confondre, senyors, amb la supèrbia, amb el menyspreu envers els altres pobles. En aquest món tothom necessita dels altres; *vae soli!,* diu l'antic profeta, ai del qui vol anar sol, que la misèria d'esperit el matarà; la compenetració dels diferents esperits és el més potent factor de civilització; en l'ordre natural i humà, com una lluminosa reflexió del principi sobrenatural de sa existència, el cristianisme, el catolicisme, significa una immensa compenetració d'esperits, és la religió universal, l'aliança de totes les races, un gloriós monument que han d'alçar a Déu tots els pobles i totes les èpoques baix la direcció del Sant Esperit, qui és com l'arquitecte de l'obra. La comunicació d'esperits en la història de la civilització assenyala sempre un avenç en son camí de progrés: la comunicació de la Grècia amb l'Índia en l'Edat antiga, la d'Occident amb Orient i d'Europa i Àsia en el temps mig-eval, la comunicació entre si de tots els pobles de la terra en nostres dies, han produït un eixamplament d'esperit que mai havien endevinat ni els filosops ni els poetes, i que, no obstant, veieren els vidents d'Israel

perquè miraven el món no en els llibres dels savis de la terra, sinó en la ciència del Verb etern.

I no sols vull parlar, senyors, de la fecunditat i força que dóna a la civilització la comunicació d'esperits, sinó fins també de la que dóna la mateixa barreja de la sang; i puix que encara que aquí estiguem reunits gent de tots els braços de la societat, el motiu d'aquest aplec és literari, adduiré l'exemple del gran doctor sant Tomàs d'Aquino, per les venes del qual corria sang llatina i sang teutònica, i el de l'iniciador de l'actual moviment espiritualista en l'ordre artístic, moviment que ha sortit esguerrat perquè nasqué herètic, Gabriel Dante Rossetti, barreja d'anglès i d'italià, i la insigne escriptora qui en nostra joventut anomenàvem Fernán Caballero, andalusa i alemanya, i fins passant a un altre ordre, el tità del segle, Napoleó Bonaparte, a qui podríem dir gallo-romà, i els gegants bíblics, homes de força i de gran anomenada en el temps antic, com diu el Gènesi, nascuts de la unió de dues oposades races; tots aquests exemples i altres que podrien allegar-se proven que la potencialitat humana creix quan se junten elements separats, que per això en l'ordre de la naturalesa la fecunditat naix de la conjunció i en l'ordre de la gràcia de la caritat, que és la conjunció més íntima, més excelsa i més fecunda; i per això els pobles instintivament, en virtut d'una força natural, no en conseqüència de racional deliberació, s'han anant juntant sense que cap dels pobles voluntàriament vulgui perdre sa pròpia personalitat, perquè en l'obra de la civilització humana una legió de pobles és més poderosa, és més humana, és més cristiana, que no pas una immensa massa d'individus pastada i modelada per les mans grolleres dels qui han volgut posar-se en el lloc del Summe Artista, qui ha senyalat visiblement les línies de la configuració harmònica de l'humanal llinatge.

¡Oh estètica del natural organisme de la societat, quan seràs visible als ulls carnals de tants de mundans qui s'enamoren de sistemes i formes inventades per la vanitat i

l'ambició humanes i no saben comprendre l'ordre, la fecunditat i la bellesa de l'organisme més excels que ha decretat el poder omnipotent del Criador, l'organisme social servint-se com d'instrument de la mateixa naturalesa humana! ¡Quan seràs, oh estimada Espanya, una legió de pobles, tal com t'ha fet la naturalesa, amb caràcter i qualitats diferents, formant tots plegats una summa harmonia baix les ordres de la Providència, qui mai s'erra, i que t'ha donat l'existència, una i vària, perquè fossis un membre interessantíssim de la Cristiandat; vivint tots fraternalment en aquesta Península d'on ha eixit tanta de llum en l'ordre de la fe, de la filosofia, de l'art i de la civilització en general! Perquè la varietat de caràcters, la diferència d'aptituds, els temperaments distints, no signifiquen sinó avantatge, excellència i riquesa en el conjunt de la vida social, i el contrast entre les genialitats dels diferents pobles, Déu no l'ha posat com pedra d'escàndol, per causa de discòrdia, sinó com a principi de riquíssima i excelsa harmonia; i aquesta festa, espècie de festa nacional de Catalunya, no és un simulacre de guerra, sinó un símbol poètic que demostra que si l'odi recrema i destrueix, l'amor engendra i edifica.

L'amor a tot el llinatge humà, l'amor particular al poble català, l'amor especial a tota la gent espanyola, és la noble passió que ha de caracteritzar l'esperit catalanesc que bull com vi novell en l'ànima de tot el jovent intellectual de la nostra terra; és clar que el vi nou perilla de rebentar, diu l'Evangeli, als bots vells, i demana bots nous; però a nosaltres no ens toca parlar més que del vi dolç i generós de la poesia, de l'excelsa amor de la bellesa. Portats d'aquesta noble afecció que en els cors cristians fàcilment es fa sobrenatural, des de joves ens allistàrem al partit de l'amor, l'enamorament del Verb etern; i com amor i poesia són una mateixa cosa, jo que mai só conreat l'art de la rima, em considero com en família entre els poetes, i en nom de tots els companys de Consistori ara saludo els qui enguany haveu merescut les simbòliques flors que sembrava la Cle-

mència Isaura en les belles planes del Llenguadoc. ¡I ara canteu, poetes!

LA FE I LA POESIA *

Tot cristià sent una intensa alegria en la commemoració setze vegades centenària de la llibertat de la seva Fe, obtinguda pels edictes de l'emperador Constantí. Des del Vaticà, la paraula pontifícia s'ha estès per tot el món, i l'home creient ha recordat les lluites i combats, i les victòries d'una nova espècie, en què triomfà el dèbil i humil sobre del fort i poderós, el petit sobre del gran, sols per la força de l'esperit humà, influït per l'Esperit diví.

Roma ha vist peregrinacions de diferents parts del món, que han anat a venerar les relíquies dels grans testimonis de la Fe, els màrtirs, qui amb la seva sang justificaren la sinceritat de la seva confessió cristiana: homes de diferents llengües, costums i nacionalitats, qui, amb unitat d'esperit, han ratificat la seva obediència al Vicari de Jesucrist, Mestre universal de l'Evangeli. I tota aquesta gent seguia una mateixa bandera, la Creu santa de la nostra redempció, i al voltant de l'obelisc de la plaça del Vaticà, coronat per la santa Creu, han repetit el *Crist venç, Crist regna, Crist impera,* que allí està escrit; com ja des del seu principi la Iglésia canta: Déu ha regnat des de la Creu.

Madrid ha contemplat també un magnífic espectacle. Per espai d'un mes, grans multituds han acudit a venerar la santa Creu; homes de superior eloqüència han ponderat l'ex-

* Discurs llegit el dia 27 de juliol del 1913, en el claustre del monestir de Ripoll, en la *Festa de la Fe,* una de les solemnitats amb què la Joventut Catòlica de Barcelona commemorà la llibertat de l'Església en el setzè centenari dels edictes de Constantí.

cel·lència de la nostra santa Religió, i explicat el fet miraculós de la victòria cristiana; i homes i dones, vells i joves, rics i pobres, grans lletrats i homes sense lletres han pagat un públic homenatge d'amor a la santa Creu, en què morí Jesús per a salvar el món.

Barcelona, capital de Catalunya, gran per la indústria i pel comerç, ha demostrat també en aquest solemne aniversari la grandesa del seu esperit, i cercant entre els nombrosos records que posseeix de la Creu de Jesús, ella, que té la santa Creu per titular de la seva iglésia, escollí com el millor símbol de la victòria cristiana, el Sant Crist de Lepant, i el passejà pels seus carrers; i el poble fidel, rendit d'amor a la presència de la venerande imatge, l'adorava pagant-li el tribut públic de submissió, fidelitat i filial afecte, com a Senyor i Pare.

I la Joventut Catòlica de Barcelona, volent estendre l'homenatge, ha convidat a tots els catalans a venir a Ripoll, on la santa Creu aparegué com a signe de victòria, i com símbol que designava que havia d'ésser essencialment cristiana la substància de la nostra societat, que deriva d'aquestes serralades pirinenques, com els rius que reguen i fertilitzen els camps, i mouen les fàbriques de Catalunya. I com l'essència del cristianisme és la Fe, coneixent la Joventut Catòlica de Barcelona que la poesia és la que estén entre els homes amb major eficàcia els grans principis i els grans sentiments, ha volgut celebrar un Certamen poètic i musical en honor de la Fe divina i salvadora, que és com el fruit de l'arbre venerable de la santa Creu, a l'ombra de la qual viu lo més escollit del llinatge humà.

I no hi ha lloc com Ripoll, a Catalunya, per a celebrar-hi la poesia de la Fe. La Fe no és una poesia artística, però conté la poesia màxima, perquè enclou la Bellesa summa, eterna, la Vida perfecta, la Veritat lluminosa que desperta i satisfà plenament l'apetit superior de la nostra ànima. És cert que mentre anem fent el nostre viatge a la terra, no tenim la visió completa de les coses eternes; però solament

la seva ombra agita l'esperit, mou el cor i robusteix l'acció. I de lo que us dic en tenim un exemple vivent i evident en l'emperador Constantí i en el comte Wifred: l'obra d'aquests dos personatges fou determinada per la idea eterna. Per això, encara dura al cap de tantes centúries, i resisteix guerres, revolucions, canvis socials, mudances de llengua, d'hàbits i costums. La Fe sura sobre el mar del món, per més vents i tempestats que hi hagi, i escampa arreu la poesia de la vida. Ja Plató digué: «Tot l'univers és ple d'enigmes poètics.» [1]

La poesia de la Fe no és la poesia de la ilusió, no la constitueixen formes transitòries i fantàstiques, ni jocs d'imaginació inconsistents. La poesia de la Fe no és una joguina espiritual per a passar bé el temps, un entreteniment delitós, una emanació d'impressionisme; la poesia de la Fe és substancial, és la Bellesa fontal que es manifesta als homes, és com una revelació d'ordre natural de lo infinit i immens: així és el *Credo* de Palestrina, que vosaltres, els de l'Orfeó Català, canteu; així és el Puigmal que tenim aquí prop; és clar que són formes, però són formes incommensurables, que ens sedueixen, i que ens alcen de la terra com el carro de foc d'Elies, i cavalcant en elles ens pugen amunt, i llavors s'obren els ulls de l'ànima per a guaitar visions de vida superior en un horitzó que no té límits; i en ell ens ha de guiar la llum de la Fe, si no volem caure en l'abisme que tot ho draga, quedant nosaltres mateixos desvanescuts.

La Fe és la realitat del misteri que els homes mai haurien sabut explicar, i que explicà Nostre Senyor Jesucrist; és aquell misteri amagat des del principi dels segles, com diu sant Pau, que en la plenitud dels temps explicà al món Jesús de Natzaret, Fill de Déu i Redemptor nostre. I la gran poesia exerceix una verdadera seducció sobre els homes, perquè està impregnada de misteri, i el misteri, facin

1. *Alcibíades II*, pàg. 47, ed. Basil., 1539.

el que vulguin els positivistes, sempre dominarà el nostre esperit, perquè en el misteri viu. El misteri fora de la Fe, ha fet i fa moltes víctimes; en la Fe fa els herois. Fora de la Fe desvaneix, en la Fe conforta. El misteri de la Fe té una meravellosa força constructora, com ho demostren, entre altres, el fet de l'emperador Constantí i del comte Wifred; fora de la Fe té grandiositat, però li falta força ordenadora; serveix per a esborrar, quan el dit de Déu vol fer coses noves sobre la terra, com succeí en la torre de Babel i en la Revolució francesa. L'agitació revolucionària prové del misteri; els revolucionaris senten el misteri de la humanitat, i rebutjant la Fe que l'explica, l'estímul del misteri els desespera, com l'huracà recargola els avets del Pirineu. Per això la poesia del misteri fora de la Fe és pertorbadora: desfà la ciutat i l'home; porta el ciutadà a l'anarquia, i a l'home al suïcidi. És la poesia de les ruïnes.

Però nosaltres no estem per ruïnes. Ens ha portat a Ripoll un sentiment constructor. El meu antecessor, en la Seu que restaurà Wifred, trobà per terra el Monestir en què estem reunits, i volgué reconstruir-lo com un símbol; i tot Catalunya comprengué el valor simbòlic de l'edifici ressuscitat. Aquí hi ha les arrels de Catalunya; aquí estan soterrats els ossos dels nostres pares, que han rebrotat; i ha renascut Catalunya. I tots nosaltres havem vingut a Ripoll, en aquest secular aniversari de la llibertat de la Fe pels edictes de Constantí, perquè en aquest Monestir el comte Wifred, servint d'instrument a la Providència divina, que tot ho governa, formà el nostre poble, i li estampà al front el senyal de la Creu, donant-li caràcter. Perquè la Creu formula el gran misteri del llinatge humà, i en l'arquitectura dels pobles, en les construccions socials, la Creu és la fórmula essencial que conté l'harmonia humana, la llei de l'equilibri, l'ordre de la vida.

L'harmonia universal és un fruit que sols pot produir el sant arbre de la Creu. De l'arbre del Paradís en vingué la discòrdia, la contradicció, la dissolució del nostre llinatge;

de l'arbre del Calvari en ve la reconstrucció: l'explicació de l'excelsa jerarquia dels sers. En la consumació de les coses, en el regne etern, a l'arribar la perfecció definitiva, la sublim jerarquia de la justícia i de la misericòrdia es manifestarà en tota la seva magnificència; mes, per arribar-hi, hem de seguir el camí de la santa Creu. La Creu significa esforç i lluita, i la lluita suposa la rebellió. Sant Agustí deia que no hi havia res tan social per naturalesa i tan rebel per vici com la nostra naturalesa. Per això les grans lluites humanes han vingut després de la Creu, amb la qual Jesús volgué treure els vicis de la nostra naturalesa i restaurar-la. D'aquí ve que les lluites del nostre llinatge abans de la Creu eren bestials, principalment d'ordre material; després de la Creu són lluites de principis, d'idees, són lluites més racionals; i l'aspiració a la pau, a la implantació de la jerarquia sublim de la justícia, és el lema de la gran lluita moderna, adoptada fins per les vehements concupiscències que esvaloten l'actual societat.

La lluita de les passions contra la intelligència, de les tenebres contra la llum, de la carn contra l'esperit, va continguda dintre del gran misteri de la humanitat; i aquesta lluita comença, es desenrotlla i fineix dintre del misteri. Aquest misteri ha subsistit sempre en el nostre llinatge; per això la poesia cobreix també com amb un vel transparent el dramatisme humà, en major o menor grau segons el misteri ha sigut més o menys desvanescut pels fills dels homes. Si fos possible que el materialisme dominés completament, si les passions arribessin a dominar la intelligència, si la carn ofegués a l'esperit, és a dir, si el misteri es dissipava del tot en l'horitzó de la vida present, la poesia s'acabaria, com no existeix entre les bèsties, perquè aleshores entre la vida humana i la vida bestial hi hauria sols diferència de perfecció orgànica; i la poesia no és una funció del fetge, ni de la melsa, ni de la matèria nerviosa, ni dels teixits de la carn. L'augusta Seu de la poesia és la intelligència humana, i des d'ella s'estén com una unció suavíssima per tot l'organis-

me; i en això consisteix la poesia de la vida que s'estén per tot l'home. La poesia és l'ordre diví en les coses terrenes; suprimit aquest ordre, rebutjat el misteri, convertit el mar de l'existència, usant la bella imatge de l'Alighieri, en un mar de matèria, la poesia desapareix, perquè, com diu el poeta florentí, la matèria és sorda, i no pot respondre a les excitacions de l'Art.

Afortunadament, els nostres contemporanis senten la influència del misteri; i la inquietud de la gent moderna, tan sovint confessada, i la neurastènia que s'apodera avui de tants homes, són signes d'una agitació d'esperit, que cerca, i no troba, el repòs que dóna la Fe, a l'explicar i fixar el misteri de la vida.

La Creu és l'arbre de la vida; i la poesia ha d'ésser vida per a ésser poesia verdadera. Si no és vida no és res, perquè aleshores és una cosa fora de l'home, i, de conseqüent, agena a ell. De manera que la poesia té una relació intrínseca amb la Creu. La poesia és sostinguda per la Creu, s'emparra amb ella, s'estén sobre ella amb magnífica vegetació, i produeix fruits dolcíssims. Mes potser vosaltres em direu: La poesia és anterior a la Creu del Calvari, i això és molt cert; però la Creu existia ja en el món abans que Jesús Senyor nostre morís clavat en ella. Aparegué ja en el Paradís terrenal després del pecat dels nostres primers pares, perquè la Creu és el símbol de la sublim lluita que comença amb el llinatge humà i que el Pare omnipotent promulgà, després de la desobediència primera, com a llei de la nostra vida, segons ens conta el sagrat llibre del Gènesi.

La Creu venia de molt lluny. La Iglésia la contempla representada baix molts signes durant el curs de la vida del nostre llinatge a la terra: la lluita entre el bé i el mal, l'adversitat de la carn contra l'esperit, la noble victòria de la virtut obtinguda amb el propi sacrifici, eren com un dibuix imperfecte, però molt significatiu, de la Creu del Calvari. I aquest crepuscle de la lluminosa Creu de la Redempció humana es troba no sols en la sagrada poesia hebraica, sinó

també en la grega i en la llatina, i en totes les del món. Jesús en la creu significa la realització del misteri de la humanitat, que, segons sant Pau, estava escondit des del principi dels segles. Jesús clavat a la creu és un vencedor amb una victòria que abans el món pressentia, però que no acabava de comprendre: la victòria de la vida. Un antic profeta, parlant en nom de Jesús, ja havia dit: Seré la teva mort, oh mort. I realment la Creu és el símbol de la immortalitat, i la poesia és la resplendor de la immortalitat, i la manifestació de la vida. Treta la Creu, la mort domina sobre el llinatge humà, i tota la història és una obra morta que no té cap finalitat.

La poesia perd la preeminència que el nostre llinatge li ha concedit sobre les coses humanes si no conté una essència de vida. Usant un llenguatge gentílic, pot dir-se que la poesia és el nèctar de la immortalitat; i sense la Creu del Calvari la immortalitat verdadera i real, l'existència perdurable, desapareix del nostre llinatge: així com la terra es beu l'aigua de la pluja, també, quan el materialisme domina, la terra absorbeix la vida dels homes. Si no hi ha cel tot ha d'anar a parar a la terra, desapareixent l'ideal, que és la llum de la vida. Mes l'ideal per a ésser font de la vida ha de tenir subsistència pròpia, i els pobles artístics que no han disfrutat de la revelació, com una ombra d'aquesta, s'han fabricat un cel, és a dir, un estat de perfecció, una perfecció viva tal com pot cabre dins dels estrets límits de la nostra curta intel·ligència; i així imaginaven l'Olimp, residència, a son entendre, de l'ideal vivent.

Sant Pau, al donar-nos la descripció de la Fe, ens dóna la fórmula de l'ideal. Diu que és la substància de les coses que esperem. De manera que lo que esperem, lo que desitgem, lo perfet, l'harmonia i la Bellesa infinita, és una substància, és una essència real i verdadera que, encara que invisible en nostre actual estat, ens consta positivament la seva existència, que es demostra amb arguments irresistibles. L'ordre summe de la Bellesa, el món de la idealitat, el

regne de la perfecció, l'harmonia infinita, la justícia i l'amor absoluts, la delícia impertorbable, la llum inextingible que fa diàfana l'existència, és, segons sant Pau, no una composició imaginativa, sinó una realitat, la realitat major; no una representació transitòria en l'escena de la fantasia humana, sinó l'existència absoluta i font de tota l'existència. I lo que sant Pau diu per experiència pròpia perquè ho veié en èxtasis sublims i per divina revelació, abans, a sa manera, ho havia ensenyat Plató amb la intuïció de la seva altíssima intel·ligència: el món és una ombra de la Bellesa infinita. I sant Tomàs [1] relata la doctrina dels grans filosops de l'antiguitat, coincidint tots ells, amb més o menys correcció, en que la bellesa mundana té una procedència divina.

Per això deia Plató que la poesia estava plena d'enigmes. I en efecte, contemplant la poesia i l'art dels diferents pobles, veiem com lo diví, amb més o menys puresa, és la llum que alça la manifestació estètica de la bellesa per dessobre la comuna vulgaritat mundana; i com Déu és la realitat realíssima i la Vida essencial, les obres humanes, que anomenem artístiques, irradien una resplendor de vida. Sens dubte volia dir lo mateix que jo ara estic dient aquell gran crític i filosop positivista qui feia consistir la Bellesa artística de les coses en que tinguessin caràcter, perquè el caràcter és la concretació de la vida. Verdaderament la revelació divina completa la ciència humana. Ella ens ensenya que la Fe és el principi de la vida sobrenatural, i la Fe junta amb Déu la nostra intel·ligència, li obre l'horitzó de l'Infinit, i aleshores la vida agafa una intensitat superior que la fa prevaler. Per això la Fe ens fa immortals; i així com deien d'aquell mític personatge que tot lo que tocava ho convertia en or, la Fe tot ho immortalitza i ens revela un ordre en les coses superior, una harmonia universal, una sublimitat de vida que comença en Déu i acaba en Déu, i la univer-

1. *Comm. ad Hebr. II.*

salitat dels sers, aleshores, és no una poesia, sinó la mateixa poesia essencial i vivent. És la poesia de la realitat.

Per això amb la difusió de la Fe vingué la difusió de la poesia, que ja no podia cabre en els motllos i en les formes, per elegants que fossin, de l'antic art literari; el vi novell de l'Evangeli rebentà el bot vell, i el món quedà inundat d'amor, predicant els Apòstols que sense amor no hi havia vida. Plató [1] ja equiparava la poesia i l'amor; i poesia, amor i vida s'identifiquen, en tots els tràsits de l'existència humana, dins el Cristianisme. Un criminal, un facinerós, quan, rebutjant el pecat, es revesteix de la gràcia cristiana, es transforma en un ser ideal, que pot ésser i ha sigut l'heroi d'un poema. És tanta la força estètica de la gràcia de la conversió, que en ella fins el pecat contribueix a la bellesa, i així és que a Maria Magdalena, sense injuriar-la, estant gloriosa en el cel, li diem encara la Santa Pecadora. I diu sant Agustí que el misteri de la permissió del pecat en el món s'explica perquè se'l fa contribuir així a la Bellesa i a la Glòria infinita. La mort, que és una corrupció i una dissolució, tractada amb el pinzell d'un pintor cristià genial, o amb l'escarpell d'un escultor insigne, ha sigut tema d'obres admirables que produeixen una noble i puríssima emoció estètica. De manera que la gràcia cristiana té una força infinitament superior a la gràcia hellènica: dista la gràcia hellènica de la gràcia cristiana com la terra dista del cel. Per això sant Pau, amb la penetrant espasa de l'esperit cristià, que ell diu que es fica dins a la juntura de l'esperit i de la carn, desféu totes aquelles belles illusions, que es quedaren mortes i desvanescudes a l'influx de la infinita harmonia de la realitat cristiana, que posseeix una gràcia vivificant. No hi ha escena de la vida, no hi ha situació humana, no hi ha moment de la nostra existència, per insignificant que sia, que baix la influència vivificant i lluminosa

1. *Convivium*, pàg. 632, ibíd.

de la Fe no es revesteixi d'una dignitat poètica; perquè la fe perfecta, segons la doctrina catòlica, ha d'estar informada de l'amor, i amor i gràcia són una mateixa cosa. Per això lo més comú i vulgar baix la influència de la gràcia cristiana adquireix una sublim categoria. Un got d'aigua fresca que es doni a un assedegat per amor de Jesucrist, diu la revelació divina que mereix una recompensa eterna: perquè aleshores aquest acte tan simple revesteix una bellesa infinita, és simplement un acte diví, un acte d'amor; i tot acte imperat per un amor pur i desinteressat, espiritual, encara que sia en l'ordre natural de les coses, resplendeix de bellesa, i per això en la gènesi de l'obra artística, sempre hi concorre l'amor, almenys contrariat.

Dintre del cristianisme pràctic i sincer no hi ha cap vulgaritat, tot és lluminós, perquè Jesús, nostre dolcíssim Senyor i Redemptor, deia: «Jo sóc la llum del món»; i tots vosaltres sabeu que la llum material determina els efectes artístics en les arts plàstiques, i la llum intellectual els de les arts literàries, i que sense llum és impossible la contemplació estètica. El sagrat poeta hebraic ja cantà que tots participàvem de la llum del Verb etern per a consol i alegria del nostre cor. A les fosques tothom està trist; per això, de l'agnosticisme, que avui és de moda encara entre la gent vanitosa, no n'eixirà una poesia viable.

Vosaltres, els de la Joventut Catòlica de la gran Ciutat, rica i abundant de plaers i fastuositats, que sens una direcció superior porten al materialisme de la vida, haveu sentit per la llei del contrast la poesia de la vida cristiana, aquesta poesia universal, simple i sublim, els actors de la qual molt sovint són els humils de la terra, aquesta lluminosa poesia de la realitat al costat de la qual les ficcions i faules més enginyoses queden fosques, i que és com un crepuscle de la poesia eterna; i per això haveu volgut venir a Ripoll a celebrar la poesia de la Fe. Successor, encara que

indigne, d'aquell Abat-Bisbe qui en la portada d'aquest Monestir, servint-li de ploma la crossa, com diu el poeta, deixà

la Bíblia al cor de Catalunya impresa,
present, passat i esdevenir del món,

vos en don les gràcies.

Els poetes i músics han correspost al vostre convit i han cantat la Fe, que junta l'enteniment de l'home amb la intelligència divina i reuneix els homes de tot el món, fent del nostre llinatge una sola família que amb accents del cor saluda el mateix Pare qui està en el cel. Que sempre la llum penetrant i consoladora, que és Jesús, i son amor sense límits, regeixin el ritme de la vostra inspiració, ¡oh poetes i músics catalans!

No hi podia tampoc faltar en aquesta festa de pietat i de poesia l'Orfeó Català. És l'Orfeó la veu sentimental de Catalunya, l'expressió de lo més íntim del nostre cor, l'aroma de la vida indígena, l'art autòcton, perquè és com una emanació del nostre poble, de la nostra tradició, de les nostres muntanyes, dels nostres rius, dels nostres boscos, oliverars, camps i vinyes, de les nostres alegries, de les nostres tristeses, de les nostres esperances i de la nostra immortalitat. Que Déu vos conservi, estimats cantaires de l'Orfeó, la sanitat de l'esperit, perquè el vostre cant, com un aire vivificant, contribueixi a mantenir la dignitat i puresa de la nostra vida popular.

De diferents punts de Catalunya, els qui esteu aquí reunits, haveu vingut a Ripoll perquè heu sentit l'atracció d'aquest venerable Monestir, heu comprès com a Catalunya la festa de la Creu tenia son lloc propi aquí on l'enarbolà Wifred, rebrot de Constantí, tots dos pastors de pobles; haveu sentit vibrar en vostre cor la veu del nostre poeta, quan al cantar la desfeta de les supersticions gentíliques que quedaven en aquestes serres pirinenques, pullulant el misteri inexplicat en forma de genis, goges i fades, entre els mars

de boira, en les glaceres, cascades, llacs i coves, apareixia la creu lluminosa, sostinguda per les mans de monjos i de guerrers en el mateix principi de Catalunya, i presidia la gestació del nostre poble, explicant el poeta com la llum de la creu redemptora dissipà la boira dels esperits, com el sol desfà les bromes, inaugurant-se un nou poble que es caracteritza amb el mot de clar i català. Claredat divina que dóna seguretat, consol, fermesa i fecunditat: claredat divina que és la poesia de la realitat pròpia dels pobles pràctics, qui, posseïts de la fe cristiana, fan el camí mirant on posen els peus, però guiats sempre per la llum sobirana que condueix els homes a la vida de la immortalitat, que Crist ens meresqué clavat en el sant arbre de la Creu.

La força poètica de la fe engendrant, sostenint, engrandint i fent immortal a Catalunya, la cantà el poeta Verdaguer; ell cantà la llum dissipant les tenebres, la concentració cristiana en les serres pirinenques, que després devia expandir-se per l'Espanya oriental, portant la civilització que davalla de la Creu, des d'aquestes ferrenyes muntanyes als vergers de València i de Mallorca. Tot això ho cantà el poeta Verdaguer en el poema que dedicà al naixement de Catalunya; i jo no sé acabar aquest parlament sinó recordant els versos amb què l'estimat poeta i amic fineix el seu poema:

. . . . . .

Puix Déu t'empeny, ¡oh Catalunya!, avant.
Avant: per monts, per terra i mars no et pares,
ja t'és petit per trono el Pirineu,
per ésser gran avui te despertares
a l'ombra de la Creu.

DE LA FRUÏCIÓ ARTÍSTICA *

(Reflexions sobre sa naturalesa, causa, condicions i finalitat)

Volent correspondre a l'afecció que m'haveu mostrat a l'elegir-me per a consiliari del vostre Círcol Artístic; sentint la necessitat de fer qualque cosa per a treballar, ja que vosaltres sempre treballeu, en favor de l'Art, a lo qual sembla que mon càrrec m'obliga, m'he trobat amb dificultats sèries. No sóc artista; sóc una nullitat en la tècnica de la vostra nobilíssima professió; conec poca cosa de la història de les belles arts, tret de l'Art literari; sols sento l'escalfament de l'esperit en presència de la bellesa, com tothom qui no és malalt, quan se posa al sol, sent la calor amb què afavoreix a tota criatura l'astre del dia i rei del món material. L'anàlisi d'aquest sentiment humà, això és, cercar racionalment la qualitat de la fruïció artística, m'ha semblat que era l'única cosa d'algun profit que jo podia fer entre vosaltres. Un antic frare del nostre país divulgà als catalans del segle XIV els tresors de la consolació filosòfica: [1] permeteu que un capellà de les darreries del segle XIX, deixeble del mateix mestre que l'antic frare, el gran sant Tomàs d'Aquino, amb menys talent que aquell, vingui a cridar la vostra atenció, estimats artistes, sobre la consolació artística, reflexionant breument sobre la naturalesa, causa, condicions i finalitat del goig estètic.

* Primera conferència llegida pel Doctor Torras al Círcol Artístic de Sant Lluc, del qual era consiliari, el dia 1 de març de 1894.

1. *Libre de Consolació de Philosophia, lo qual féu en latí lo gloriós doctor Boeci, transladat en romanç catalanesch, seguint la exposició del beneuyrat doctor sent Thomàs Daqui, e endreçat a lalt infant en Jacme de Malorca.* Aquest llibre fou traduït per Antoni Genebreda, illustre frare de l'insigne convent de Santa Caterina, de Barcelona, el qual fou el primer bisbe ordenat i enviat pel Papa a Atenes després de la conquesta dels catalans.

I

Desviacions de l'Art: el naturalisme i l'agnosticisme. — L'escola suggestiva i l'Art simbòlic.

És indubtable que l'Art és un gran i noble consol de la humanitat en l'ordre natural, fins al punt que alguns han volgut fer d'ell com una mena de religió dels homes civilitzats; mes no convé confondre les espècies. És cert que tots els consols vénen d'una mateixa font, deriven d'un consol summe, com totes les veritats davallen de la Veritat primera, lo qual fa que alguns, ignorant aquest misteri, s'enllaminen amb l'Art, posen el fi de la vida en sadollar-se d'ell, i voldrien tancar tot l'horitzó de les altes expansions humanes dins de les fites de les belles arts. És aquest un sofisma molt vell en la flaca intel·ligència humana, és com un paràsit de l'home espiritual; i els antics qui divinitzaven els elements, les forces vives, les resplendors de la matèria i els principis espirituals que obren en la naturalesa, queien en el mateix llaç que els moderns a què al·ludim, és a dir, en una mena de superstició més o menys polida que el positivista Comte, aplicant-ho a la filosofia germànica (i aquí la filosofia, contemplació de la veritat, i l'art, contemplació de la bellesa, coincideixen), deia que era un veritable fetitxisme.

Però l'error és com una ombra de la Veritat; i jo espero que veureu, per lo que tinc ganes de dir-vos, que els qui parlen de temple i sacerdoci de l'Art, que els entusiastes de l'escola suggestiva i de l'Art simbòlic, que acaba en una mena de superstició, que els moderns profetes de lo inconegut, que aquells artistes parisencs de la *Rose-croix*, que gairebé constitueixen una secta d'il·luminats, són una prova indirecta, però eficaç, d'aquell *quid divinum* que ja Aristòtil predicava existir en el veritable artista. El materialisme de l'Art és impossible; materialisme i Art són dos conceptes que mútuament es repel·leixen, com les tenebres

i la llum; i quan l'esperit queda ofegat, la bellesa s'apaga, com quan es pon el sol vénen les fosques de la nit. Les tendències a què havem alludit, l'Art neuròtic, és una reacció teocràtica, torta i inconscient, provocada per l'entorpiment del materialisme; la pruïja que sent l'home per una substància superior a la material li desfrena carn i esperit, i aleshores divaga pel món dels esperits i dels misteris, i, com tota reacció cega, corromp els mateixos principis que voldria restaurar. Les dues corrents més novelles que es mouen dins del domini de les Arts, el naturalisme i el fatalisme de lo inconegut, que pretenen inaugurar una nova era de la Bellesa, vénen a parar a un mateix punt; i en nom de l'home i d'una civilització purament humana, desfan a l'home, l'anihilen, l'ofereixen en sacrifici, com els antics gentils, als peus d'un monstre infinit i desconegut, qui vol suplantar el Déu qui vingué a mostrar-nos son Fill Unigènit, Jesucrist. Alludint als personatges que crea l'Art, en les dues tendències anomenades, ha escrit la següent veritat un crític de la nostra literatura: «Tan passius i mancats de voluntat activa són els uns com els altres. En els primers el fatalisme determinista de les lleis naturals és lo que els mou i lo que els té lligats amb fils visibles. En els segons el fat de lo desconegut, la fatalitat inconscient i invisible per la intelligència humana, els té enrotllats i confosos».[1]

Nosaltres fa temps que coneixem —de des que sant Pau explicà en què consistia lo Ignot a l'Areòpag de l'artística Atenes— quin és el principi que promou, dóna existència i comunica atracció a la Bellesa, i crec, estimats artistes, que vosaltres, qual exquisida intuïció tot sovint es delecta en la més alta llum intellectual, veureu també, d'una manera més segura i demostrable, quina és la vera font de la

1. *Maurici Maeterlinck i el modern simbolisme franco-belga.* («L'Avenç», agost de 1893.)

bellesa. Per un procediment experimental, quasi positivista, veurem quin és el Sol que il·lumina les formes artístiques, donant a la matèria la facultat de parlar a l'esperit, movent, amb gran delectació, les seves més altes i nobles potències.

II

Unitat simbòlica de les formes artístiques. — Són l'expressió universalíssima de lo transcendent. — La fruïció estètica engendra el sentiment de lo eternal i invisible. — David, sant Tomàs, Goethe.

Imaginem-nos una Exposició Universal de totes les belles arts, de les de la vista i de les de l'oir, de totes les races, de totes les civilitzacions, de totes les èpoques que hi ha hagut sobre la terra. Les nostres impressions seran summament variades, els medis d'expressió de les distintes arts molt diferents; i, no obstant, les formes musicals i les formes arquitectòniques, les pintures dels pintors i les poesies dels poetes, és possible que hagin produït en nosaltres uns efectes homogenis; i si una ànima superior, un geni, combina arquitectura, escultura, pintura, poesia i música, pot produir amb tots aquests elements un objecte únic, fent, com amb moltes pedres picades es fa una catedral, de totes les arts una combinació admirable que resulti una creació única, com un cor d'admirable concordança en què una munió de veus canten una mateixa lletra. I això que suposem que podria fer un geni artístic, vosaltres sabeu, més bé que no pas jo, que s'és fet, i no per un artista individual, sinó un artista incògnit, multíplice i únic, el poble quan ha bastit una catedral, l'ha pintada, esculturada i ha fet ressonar en ella els accents de la més alta poesia i de la música més penetrant i arrobadora. Les Arts, aquí, ja no solament són germanes, és a dir, filles d'una sola mare, engendrades en un mateix ventre, ja no solament són pariones,

sinó diferents veus qui diuen una mateixa cosa, ficant dins de l'home, per tots sos sentits i potències, una idea immensa, que no cap en ell, iniciant-lo en una vida superior qui passa pel davant dels ulls del seu esperit, sense deturar-se: com Elies, de des sa cova, veié passar a Jehovà, tapant-se la cara amb son mantell, perquè li feia vergonya als ulls la immensa resplendor de la Llum increada.

¿Què és això, doncs, que les Arts, com divines missatgeres, porten a l'esperit de l'home? ¿Què tenen que veure els ulls amb les orelles? ¿Per què una música o un cor de veus humanes, el llenguatge de les quals potser no entenc, m'han de dir la mateixa cosa que les mudes voltes altíssimes de la catedral que tot just, jo, curt de vista, arribo a veure? ¿Per què les estàtues i les poesies gregues; les *oracions* de Ciceró i el *Fòrum* de Roma; la *Crònica* del rei En Jaume i els vells monuments arquitectònics de la nostra terra; la prosa *Dies irae* i la tonada litúrgica amb què es canta han de dir a mon esperit unes mateixes coses? ¿Per què boques tan distintes parlen idèntic llenguatge? ¿D'on ve aquesta llum, reflectida per estels tan diferents?

Però anem encara a endinsar-nos més en aquesta anàlisi, i permeteu que jo ara vos parli del meu esperit i de les impressions en ell rebudes, en primer lloc perquè mon esperit és com el dels altres homes, i a més perquè pels experiments interns, per les observacions psicològiques, no tenim altre observatori que aquest. Un dia aní a veure una exposició artística, i al tornar-me'n, sol i pensatiu, garbellant impressions, idees, sentiments i judicis, trobo, en una nota escrita a l'arribar a casa, que dos foren els pensaments que suraven per damunt del mar d'idees de mon enteniment. L'un, de caràcter molt íntim, no vull per això deixar de dir-lo, a més de que és concomitant del segon. L'acció humana sobre la terra se'm presentà a mi, que per mon estat dec ésser més home de l'eternitat que no pas del mudable temps, se'm presentà, dic, com una gran vanitat. Escoles, habituds, modes, idees, tot inconsistent i tremoladís, tot insubstancial

i variable; i, no obstant, per dessota d'aquestes aparences, com la serp deixant cada any la pell entre els espinots, vegí la noble humanitat seguint sempre el camí de son destí. Però aquesta mudadissa i aquesta consistència se'm presentaren també vivíssimes en l'aspecte artístic de les coses. ¡Quins canvis en les formes segons les èpoques i les races! ¡Quines diferències entre l'art egipci i l'art grec, entre el gòtic i el del Renaixement, entre una escena pintada de la vida xinesa i un quadre de pintura europea! Formes dels monuments, colors, cares dels homes, paisatges de la naturalesa, habituds socials, fets històrics, tot entre si diferent, sense congruència externa, transitori, accidental i variable. El medi d'expressió, la matèria, és, usant els termes de Job, la pols que se'n duu el vent; les formes passen, i, no obstant, per elles ha parlat i parla encara, com per oracles, una veu sols intel·ligible a les criatures racionals, qui crida a l'home a una vida benaventurada, i sembla que diu com el *chorus mysticus* de Goethe:

Le Temporel, le Périssable,
n'est que symbole, n'est que fable.[1]

Les formes no són més que simulacres, però simulacres divins, per lo qual David, milers d'anys enrera, pogué dir d'elles que sense tenir paraula, ni llenguatge, no obstant sa veu era entenedora;[2] i sant Tomàs,[3] amb sa penetrant mirada i amb la llum de sa paraula, posa en evidència aquest misteri del món material, que tan bé ha cantat Goethe, en

1. No estranyeu que citi a Goethe en francès, perquè sovint fa de mal traduir, i em valc de l'autoritzada traducció de Mr. Henri Blaze (3.ª edició, París, Charpentier et Cie., 1875). Goethe aquí tradueix lo de Sant Pau: «Videmus nunc per speculum in aenigmate... nunc cognosco ex parte.» (I Corintis, XIII, 12.)

2. «Non sunt loquelae, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.» (Psalm XVIII.)

3. "In formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum.» (1-2, q. 3, a. 6.)

aquest punt ressò dels vers profetes, dient que en les formes sensibles hi ha una participació de similitud amb les substàncies o existències superiors, les quals parlen a l'ànima de l'home qui les contempla.

III

Jerarquia espiritual de les formes artístiques. — El goig estètic és sentir l'esperit vivent en la matèria. — Les formes són tant més nobles en quant més dominen la matèria. — Experiència del Faust.

L'esperit governa la matèria. Els antics poetes, en els grans cataclismes del món físic, hi han vist immenses i perdurables lluites del món moral; la mateixa poesia i les altres Arts belles, han contat sempre lo meravellós com de son domini predilecte, i fins quan l'escepticisme les ha tacades, com en els temps moderns, els vers artistes, si bé inficionats d'aquella malura, no poden prescindir del món dels esperits, com ne són testimonis Goya i Goethe, i fan com el profeta Balaam, qui anant per maleir, contra son propi voler, no obstant beneïa. Sí, la fruïció artística reposa principalment en les espirituals visions, consisteix en sentir l'esperit vivint en la matèria: per això qualifiquen de vidents els grans artistes, i el famós poeta alemany cregué fer son elogi, i de veres el féu, escrivint al començament de son poema:

Et j'éprouve en mon coeur pour ce vague domaine
ce monde des Esprits si calme et si charmant,
une ardeur d'ont j'avais perdu le sentiment.

El gran sant Tomàs, amb sa admirable perspicàcia, ens dóna una doctrina evident que, a mon parer, deuria ésser un cànon fonamental de l'estètica. Tota forma, diu, és més noble en quant més domina la matèria i queda menys ofe-

gada per aquesta.[1] Vosaltres sabeu, més bé que no pas jo, que les èpoques artístiques comencen generalment simplicíssimes, vigoroses com el Cid, l'alt rei En Jaume o els austers ermitans de les muntanyes; i solen acabar negant-se en les prodigalitats d'un luxe extravagant, com si fossin sensualíssimes cortesanes. L'exuberància de la forma mata l'esperit.

Jo no voldria ara que ningú em prengués per enemic de la matèria, perquè no ho sóc, l'amo, puix és criatura de Déu, forma part integral de mon ser i té una excelsa destinació en l'univers de les criatures. Sens ella, en l'estat present, és impossible la fruïció estètica; és, usant les paraules de Ramon Llull, la finestra de l'Amor, per la qual aguaitem els alts i placèvols secrets; però essent sols medi de comunicació, no obstant, la flaquesa i obtusitat de nostres facultats intellectuals fan que tot sovint l'home, sense perdre mai l'instint de lo superior i perfectíssim, es doni a la matèria, es delecti en ella, quedant enfangat en la mateixa. Ella és una noble missatgera, el foguer que picant en nostre esperit hi produeix la llum de la bellesa, la qual veiem aleshores segons la feliç expressió d'Ausiàs March, *no tras paret, mes per rexa;* però si de serventa vol convertir-se en senyora, si nega els drets de l'esperit, aleshores perd la resplendor que aquest li comunicava i es torna extravagant i corruptora.

En la història de les humanes aberracions hi ha un error que tot sovint es mostra en les lluites intellectuals, que duraran tant com el món. El maniqueisme, o sia aquell sistema que pretén que les coses deriven d'un de dos principis, l'un bo i l'altre dolent, que el ser espiritual és una emanació del primer i que el ser material ho és del segon, també ressona en el regne de l'Art, en el qual tenen tanta im-

1. «Omnis forma quanto nobilior, tanto magis dominatur materiae, et minus ei immergitur, et magis eam sua virtute excedit.» (1, q. 76, I, c.)

portància l'esperit i la matèria. ¿Ambdues substàncies poden qualificar-se de belles? ¿És bell l'esperit? ¿Pot ésser bella la matèria?

El regne propi, sobirà, de la Bellesa és la regió dels esperits, «les regions de la pura activitat», com l'anomena Goethe; però els partidaris de lo lleig físic cauen en una verdadera aberració, negant a la matèria tot valor estètic. Tota bellesa és una emanació de les altes esferes; d'aquí que el gran poeta alemany en la *Nit clàssica de Walpurgis* hagi escrit les següents profundíssimes paraules: «La bellesa de les dones no vol dir res, tot sovint és solament una imatge de gel; per lo que toca a mi, jo no faig cas més que d'un ser en qui resplendentment palpita la vida. La bellesa és allà per ella mateixa...» Sí, la bellesa és per ella mateixa allà on hi ha vida; per això la summa bellesa es troba solament en aquella Substància, qui viu essencialment per si mateixa, i de la qual deriva tota la vida. Tot ser qui té la vida comunicada, té també la bellesa comunicada, i fins en els sers no vivents en què trobem bellesa, és perquè posseeixen els atributs externs de la vida, o bé reflecteixen els raigs de son focus originari, d'una manera més perfecta. La vida s'efectua en la matèria, però és una condició distinta d'ella. Aquest és el gran problema per a l'home no creient; aquest és el misteri que engendra el panteisme, que tant preval en l'Art modern, i sedueix a molts esperits elevats, qui senten la baixesa de la matèria, i veuen una causa ignota qui cova l'essència de les coses, fa eixir els nous sers a la vida i governa el món amb una voluntat irresistible; aquest és l'enigma immens, qui espaordeix els homes fentlos exclamar com al doctor Faust: «¡Maleït sia! Matí i tarda sempre la superstició ens té embolicats dins de ses malles, ens té agafats, ens domina, ens perprèn i ens quedem sols en presència d'ella, sols amb nostre esglai.»

El primer efecte que la bellesa ens causa, veiem, quan ens observem a nosaltres mateixos, que és la seducció, l'atracció que sentim per la cosa bella: ens fa seguir. El gran

poema de Goethe sembla que enclou el problema de si és l'esperit o és la forma la que té la facultat de portar-se'n a l'home. Si fos possible, que no ho és en l'estat present, separar en nosaltres la carn i l'esperit, la qüestió quedaria molt aviat resolta, en virtut d'aquell principi evidentíssim de que *similis similem quaerit* (tot semblant cerca a son semblant). L'esperit cerca l'esperit, la força intellectual de l'home davant d'una pintura es complau principalment en les passions, virtuts, llum d'intelligència, qualitats morals, matisos de sentiments, lluites d'afectes, etc., que plàsticament ha expressat l'artista; però la contemplació d'un fragment d'una escultura grega, d'una cama o d'un braç, del famós Torso, per exemple, és a dir, d'una pura forma corporal, en la qual no és possible trobar l'expressió d'un estat d'ànima, ¿no pot produir la delectació artística? És indubtable que sí, però també vos diré que, a mon parer, aquell és l'últim grau del goig estètic, el grau màxim del qual s'ateny quan més ens apropem a la regió dels esperits. En el poema de Goethe, com en dos panorames, contemplem l'espectacle de la bellesa cristiana i de la bellesa hellènica, aquella resplendent d'esperit, rica d'expressió i de sentiment, aquesta mostrant formes augustes, elegants i nobles; però quan ambdues han passat pel davant dels ulls del contemplador, el consol íntim, la llum interna, l'activació de totes nostres facultats sens dubte que emanen d'una manera molt més eminent de la contemplació de la bellesa cristiana. L'escena de la Catedral, la visió admirable dels cors d'intercessors, la mateixa creació de la Margarida, parlen a l'home el llenguatge d'una alta poesia, essent així que la *Nit clàssica de Walpurgis*, amb tota la taifa de déus, genis, monstres i altres personificacions del panteisme grec, i la mateixa Helena, no passen d'una curiositat agradosa, que no arriba a ficar-se dins de l'esperit. La cristiana Margarida viu entre la gent moderna; el talent del poeta no ha pogut fer reviure a l'antiga Helena, en qui personifica la perfecció de la forma.

IV

Harmonisme estètic: desequilibri de l'Art modern. — La bellesa està en la categoria de l'«espiritual-sensible». — La fruïció artística exigeix concordança d'esperit i forma. — La Iglésia fomentant la unió de l'ideal cristià i la forma clàssica.

Esperit i matèria, expressió i forma..., ¿qui podrà coordinar-vos degudament? ¿qui sabrà fer regnar l'esperit sobre la matèria ennoblint-la?

Goethe casà l'ideal cristià amb la forma clàssica, i d'aquest casament n'isqué un fadrí d'esperit, elegant, ardit fins al capdamunt, nou Ícarus, qui volent volar per les més altes esferes, inaccessibles, a l'home, cau i s'esclafa contra la terra.

En el Vaticà de Roma hi viu la més alta representació espiritual de la humanitat, el Vicari de Jesucrist, i en els vastíssims museus de son palau hi ha donat acolliment a les més esplèndides manifestacions de la forma clàssica. El Sant Pare ha sigut més afortunat que l'autor del *Faust;* i els cànons de la Iglésia que defensen l'esperit en nostre llinatge, han servit també per a sostenir la forma, i en la casa pairal del Catolicisme viuen l'esperit cristià i la forma clàssica, com per ensenyar que l'Art, com nou Adam, deu prendre de la terra de l'antiga gentilitat el cos, mes que l'ànima li ha d'infondre la divina influència cristiana.

L'equilibri és una posició difícil de guardar i majorment a l'artista. L'objecte del Cristianisme en l'ordre natural és mantenir l'equilibri, i per això sota la influència cristiana no prosperen exclusivismes ni tiranies; ni la utopia que ama de volar sense direcció ni guia. Els vicis són sempre contra la naturalesa, lo mateix en l'ordre moral que en l'ordre artístic o intellectual, i per això la influència cristiana es dirigeix a mantenir la integritat de la naturalesa. Si els seguidors del naturalisme ho fossin de debò, foren

la gent més cristiana de la terra; però en els dominis de l'Art no saben resoldre el conflicte que sant Pau anuncià amb aquelles paraules: La cobejança de l'esperit és contrària a la de la carn, i la de la carn a la de l'esperit. Per això veiem, en el segle present, l'Art, com home febrós, girar-se d'un costat a l'altre i d'un materialisme desenfrenat anar-se'n al fanatisme dels de la *Rose-croix,* o a les supersticions d'alguns de l'escola simbòlica i suggestiva. Naturalista o realista tothom ho vol ésser, i sovint es diu amb molta raó que tot gran artista és realista, perquè sap ensopegar les coses i trobar la vida. Del materialisme de l'Art se n'ha dit realisme, però aquest concepte s'és format sense raó suficient, puix la realitat principalment correspon al món dels esperits: per això la filosofia anomena a la Causa primera Ser realíssim *(Ens realissimum),* i en el mateix regne humà això pot demostrar-se d'una manera tangible. No hi ha res més inconsistent i variable que la matèria; fins el nostre cos, segons ens ensenyen els fisiòlegs, està en una perpètua variació, és un fluix continuat; Kant arribà al punt d'afirmar que tota l'existència era una pura successió fenomenal; Plató, espantat de la gran desolació de les coses materials, creia en l'existència d'idees típiques, subsistents per si mateixes, i l'antiguitat clàssica, portada sens dubte per aquest mateix instint, havia vist al darrera de cada objecte material un ser espiritual, del qual aquell era com una ombra o dependència; el riu, la muntanya, les espècies d'arbres, etc., tenien un ser espiritual i superior, al qual corresponien. Els Pares de la Iglésia, els grans teòlegs escolàstics, fins el mateix Bossuet, han cregut que l'activitat de la matèria era deguda a l'impuls d'una potència espiritual; l'experiència ensenya evidentment que les revolucions i les reaccions, les evolucions de la massa humana, si bé moviments externs, visibles, emperò no són més que manifestacions externes de les revolucions i reaccions, de les evolucions, de les idees, és a dir, de l'esperit, el qual governa els estats socials, com el vent determina l'estat de l'Oceà.

L'escepticisme modern, l'Art modernista, la sociologia revolucionària, tenen lo existent per defectuosíssim, porten dins de son cap un *deus ignotus*, una norma desconeguda de la gran majoria dels homes, una idea desinteressada i perfectíssima a la qual volen emmotllar la impura realitat. L'Occident sembla que, deixant son sentit pràctic, vol fer-se deixeble de l'Orient, juntant a la idea de perfecció la idea de destrucció, i cerca la felicitat, el repòs, l'*ideal*, en l'anihilació de lo existent, de la tradició. El Nirvana índic s'ha domiciliat en la sociologia i en l'Art d'Europa; la perfecció, la bellesa, el summe de la humanitat, se'l fa consistir en l'anihilament; i, no obstant, tots els afanys d'aquests menyspreadors de lo existent són per a gaudir de lo present i material. Els antics gnòstics, els moderns illuminats, feien professió de viure en una superior esfera de llum, cercaven una perfecció altíssima, i s'entregaven a totes les abominacions de la carn. La intensa vivesa de les impressions internes sovint desperta les inclinacions sensuals del cos, i els mestres de l'ascètica cristiana ensenyen, i l'experiència ho demostra, que els esperits superbs solen caure en carnal luxúria.

La justícia, el donar a cada u lo seu, és necessària condició de l'ordre, i aquest és l'element essencial de la bellesa: sense proporció i harmonia no hi ha bellesa.

Aquesta és cert que havem dit que essencialment radica en el món dels esperits, però en el llinatge humà no podem prescindir de la forma. Un dels més illustres tomistes d'aquest segle, el cardenal Zigliara, de l'Ordre de Sant Domingo, fundat en la doctrina de l'Angèlic Mestre, ha donat, a mon entendre, bona sentència en aquest plet entre la idea i la forma. No falten escriptors qui pretenen, amb profundes lucubracions, que la bellesa és de naturalesa purament espiritual, i fins menyspreen la forma; el cardenal italià abans dit, meridional com nosaltres, fill d'un país on la realitat física resplendeix de llum i de color, deixeble devotíssim de l'Angèlic, interpreta millor aquesta qüestió hu-

mana entre totes les humanes, coneix perfectament la nostra naturalesa mixta i la sent; per lo qual, afirmant que la Font de la bellesa és espiritual, no obstant ensenya que la bellesa humana té, com nosaltres, una doble naturalesa. Mentre estem en aquest món, les coses divines les havem de vestir a la manera humana: fins el Verb increat prengué la nostra carn quan vingué a habitar entre nosaltres; els sagraments es valen de medis materials per a fer-nos participants d'una vida divina; i també perquè penetri en el nostre esperit la celestial resplendor de la bellesa, ella té necessitat d'associar-se amb la matèria; i així com el Verb etern deïfica la carn, la bellesa embelleix la matèria abraçant-la amorosament a l'influx de la potència creadora de l'artista. Per això Zigliara anomena a la bellesa humana *espiritual sensible*.[1]

Una observació vindrà a evidenciar aquesta sentència. Alguns de vosaltres més d'un cop m'haveu dit, en nostres íntims colloquis, que a París avui l'escultura toca ja al capdamunt, igualant-se potser en perfecció a la de la pàtria de Fídies; i al revés, que la pintura actual, no obstant de ses magnificències d'execució, de son erudit progrés i dels nous horitzons que ha obert, amb prou feines deixarà en la història de l'Art una representació alta i consistent. Tothom confessa que en la societat parisenca la matèria senyoreja, i l'esperit està abatut. És cert que la bellesa plàstica és sempre la projecció d'una altra invisible que es reflecteix en la pensa de l'artista; però l'escultura és la menys divina de les Arts, la més humana; per això el fals puritanisme dels antics iconoclastes trencava les estàtues; els protestants, exagerant farisaicament el mateix principi, les exilia-

1. *Summa philosophica, metaphysica generalis*, lib. 2, cap. 2, art. 7: *De Pulchro*. — «Entre las exposiciones de la doctrina estética que forman parte de un tratado general de filosofía, hemos escogido el de esta obra, por habernos parecido, entre los de igual clase que recordamos, el màs ajustado a la doctrina del Doctor Angélico.» (MILÁ Y FONTANALS, *Estética tomística*.)

ven del temple, i la santa Mare Iglésia, guardadora de l'equilibri entre esperit i matèria, entre Déu i l'home, les guarda i venera en nostres altars. Qui ama l'home ama les formes humanes; el mateix Déu, després de criar-les, segons el Gènesi, es complagué amb elles, contemplant en l'home una imatge seva, i l'escultura és per essència l'art de les formes humanes. ¿Què té, doncs, d'estrany que floreixi en una societat idolàtrica de la forma? La pintura té principalment per objecte el món intern mostrant-se a l'exterior, és més íntima, més psicològica, amb ella es pot escriure la història i la teologia d'un poble, expressar l'amor i l'odi, el talent i la ignorància, la mansuetud i la ira, la puresa i la lascívia, la humilitat i la supèrbia, totes les virtuts i vicis, totes les grandeses i misèries de la humana espècie; i fins quan l'artista agafa amb ses mans i vol tractar un assumpte del món físic, produir en els contempladors de la seva obra el sentiment august de la naturalesa, és perquè, com el mitològic Mides, té el poder de convertir en or tot lo que toca, i amb llum, colors i harmonies, amb formes terrenes, dóna a l'esperit la visió de lo invisible, com aquell alarb qui coneixia a Déu en la naturalesa, de la mateixa manera, deia, que amb les petjades sabia si era home o bèstia el qui havia passat pel desert.

I aquestes no penseu que siguin lucubracions d'un esperit místic, sentiments rancis; les corrents suggestives i simbòliques, les tendències deterministes, lo meravellós del fat cec; el panteisme que informa totes les anarquies socials i individuals, científiques i artístiques, suposen el pressentiment d'una perfecció inaconseguible i altíssima, el coneixement íntim d'una grossa imperfecció present i el desenfrè d'un desig, qui cerca son repòs sense mai trobar-lo, perquè corre fora de camí. El revolucionari és un místic bord. Doncs bé, si l'art pictòric, mena de poesia muda, requereix una gran força d'esperit, ¿com voleu que floreixi en ses manifestacions més altes, en la regió de la pura activitat, com

deia Goethe copiant a Aristòtil i a sant Tomàs, en una societat neuròtica i sensual?

Si col·loquem la bellesa humana en la categoria de lo *espiritual-sensible*, és clar que en l'estat social dessusdit aquelles Arts en què l'esperit té més importància queden més baixes, aquelles en les quals la perfecció sensible primeja obtindran major perfecció, i que en totes l'esperit minva fins enmig d'una esplendor forana, de manera que podrà molt ben ésser que quan, clos ja el present cicle artístic, els crítics vinents estudiaran qualques obres pictòriques, que en aquest temps han obtingut la corona de la fama, i com la guineu del satíric grec que es ficà a tafanejar en la casa del còmic, al topar amb la màscara després d'espantar-se de sa hermosura un cop l'hagué ensumada per tots cantons i remenada, diguin: Ets molt bonica, però ets buida.

La fruïció estètica és clar que no exclou la perfecció de la factura artística, ans la suposa; com el bon caràcter de lletra fa més llegidores les idees contingudes en un escrit. Els vells pintors i escultors cristians, insuperables en l'expressió, si en la forma tenien incorreccions puerils, això no era pas per desdeny envers la matèria, ni efecte d'un espiritualisme alambicat, era pur efecte d'ignorància; per lo qual la santa Mare Iglésia, sense amagar-se'n gens, prengué per mestra a l'antiga gentilitat i féu estudiar ses exquisides formes lo mateix en l'art literari que en el plàstic, reservant-se ella el magisteri de l'esperit.

V

La fruïció estètica imposa el ver naturalisme: és gaudium de veritate. — *La Veritat, fons substancial de l'Art. — La Bellesa és la resplendor de la Veritat. — Testimoni concordant d'artistes, filosops i teòlegs.*

La ingenuïtat de la forma, l'estudi directe de la naturalesa, la llibertat artística que amb son geni trenca el tiànic

jou positivista que no li permet alçar el cap, són suposats per l'anàlisi que anem fent de la fruïció que experimenta l'home al contemplar la bellesa. El naturalisme, prenent la paraula no en el sentit que se li aplica com a distintiu d'escola, sinó en el veritable de conformitat amb la naturalesa, és el primer element que es nota en aquesta alta fruïció. Fins en el pregon sentit amb què Aristòtil deia que la poesia s'acostava més a la filosofia que no pas la història, és a dir, que presenta amb més relleu en l'ordre concret l'essència de les coses, podria ben bé dir-se que l'Art és més naturalista que la mateixa naturalesa. Plató afirmava que la bellesa era la resplendor de la veritat; dita resplendor sovint queda ofegada per la indisposició de la matèria, quedant, de conseqüent, la veritat ofuscada, la naturalesa imperfecta; i l'ofici de l'artista consisteix en il·luminar aquella fosca, presentar l'objecte vivent als ulls del contemplador, per lo qual Aristòtil, graduant molt bé l'altesa del talent artístic, afirmava que l'Art requeria molta major força espiritual que no pas la història, és a dir, que l'estudi de la realitat.

La realitat és la veritat, i el trobament de la veritat és el major goig possible de la criatura racional, l'home reposa en ella, i quan no la posseeix viu com penjat en l'aire, ple d'angúnies, desequilibrat, s'il·lusiona i es desil·lusiona prestament, cerca noves posicions i mai està quiet; per això aquell gran contemplador de la Bellesa, aquella alta intel·ligència superior a la de Plató, sant Agustí, qui havia passat la malaltia de l'escepticisme, un cop hagué trobada la veritat exclamà: «La felicitat és el goig de la veritat.» Ella és el nostre fi, l'objecte de totes les nostres facultats, el fluid que manté la nostra vida, la llum que il·lumina el nostre enteniment; per a cercar-la passem totes les dificultats, vencem tots els obstacles, tenim neguit quan no la posseïm, reposem dolçament quan la trobem, perquè la veritat és l'amor essencialment humana, i segons el nostre Angèlic Mestre constitueix la felicitat de Déu. Littré deixà escrita aques-

ta fondíssima sentència: *Le vrai est le couronnement et le sommet de l'esprit humain.*[1] La veritat és, doncs, també el fons substancial de l'Art; l'Art de la mentida, el convencionalisme, el trastocament dels sentiments humans, les modes, els rampells, les violències, les excitacions nervioses, les delectacions fornicàries, són formes passatgeres que se les enduu la corrent del temps: com les heretgies, les sectes i les utopies, poden qualque estona delectar a la desvanescuda humanitat, mes després eixirà altra vegada l'Art verdader, nobilíssima resplendor d'una llum que mai s'apaga, que junt amb la *perennis philosophia* són com els germans petits de la religió eterna. Jo ja sé que la lluita ha d'ésser perdurable en l'humanal llinatge, que en els incidents d'ella, dins dels dominis de l'Art, hi ha passos interessants, que l'alta Providència qui governa la societat mundana vol que l'home s'aprofiti dins de l'error, de lo dolent i de lo lleig, que la cultura artística ha d'enriquir-se fins de les mateixes desviacions de l'Art, perquè la idolatria que aleshores aquest tributa a alguns de sos elements, fa que s'estudiïn amb més fervor, com ha passat, per exemple, en el naturalisme amb la preponderància que ha donat a la forma; però la veritat serà sempre la reina, l'enamorada de l'home, i sols en sos braços reposarà i es delectarà d'una manera conforme a sa naturalesa racional. Sovint, en els temps moderns, sembla que s'hagi confós l'Art amb una màquina elèctrica destinada a fer vibrar els nervis dels contempladors; el sentiment estètic, l'alta fruïció humana, amb les impressions neuròtiques; el goig artístic, amb la carnal concupiscència; i la immortal bellesa resta com desconeguda dins de son propi reialme, així com la veritat queda destronada i escarnida en una època de sofisteria.

Convé, doncs, cercar qui ens mostri la naturalesa de la fruïció artística: si sols vos citava a Aristòtil i sant Tomàs,

1. *La science...*, pàg. 491, apud Gruber.

als filosops, tal volta creuríeu vosaltres, artistes, que això era cercar testimonis de fora de la professió, per més que és indubtable que el filosop d'Estagira i el doctor d'Aquino tenien el sentit estètic en sa forma més augusta; però volent fer ús en aquesta conferència del judici de perits, acudint a gent del mateix ofici, com abans he recorregut a Goethe, ara demanarem declaració a un príncep de l'Art, illustre i fidelíssim deixeble de mon Angèlic Mestre: el diví Dant Alighieri. La *sua Donna* li explica la gènesi de l'altíssima fruïció intellectual amb les dues següents estrofes: [1]

E dei saver que tutti hanno diletto,
quanto la sua veduta si profonda
nel Vero, in che si queta ogn'intelletto.

Quinci si può veder comme si fonda
l'esser beato nell'atto che vede,
non in quel ch'ama, che poscia seconda.

I més enllà, en aquelles mateixes regions paradisíaques, la celestial Beatriu, en una bellíssima gradació, fa veure al poeta florentí com el desplegament de l'alta fruïció de l'esperit:

Luce intellettual piena d'amore,
amor di vero ben pien di letizia,
letizia che trascende ogni dolzore.[2]

Jo ja sé que l'Alighieri aquí parla, poetitzant la doctrina tomística, d'un goig o fruïció sobrenatural, de la visió beatífica, però també dec dir-vos que l'home en la vida ultramundana és el mateix que aquí, que ses facultats creixen, però resten idèntiques, que, per tant, l'objecte que les satisfà, en l'una i en l'altra vida, no pot ser distint més que en quant a la graduació o intensitat; i que el gran Aristòtil,

1. *Paradiso*, cant 28.
2. Id., cant 30.

amb una perspicàcia meravellosa, després d'especular sobre en què podia consistir la felicitat dels déus immortals, afegeix que els homes també per a posseir una vera fruïció han de tenir com un simulacre d'aquella operació divina, que és la contemplació de la Veritat, constitutiva de sa divina essència.[1] I en altre lloc l'ilustre filosop, no afecte d'un rapte d'entusiasme, que sabut és son caràcter positivista i raonador, sinó portat per la connexió lògica dels conceptes, ensenya el principi, que l'experiència humana demostra, de que «encara que sien curtes les nostres especulacions sobre les altes i divines substàncies, no obstant, la delectació que causen a l'home és superior a la que poden proporcionar-li totes les altres coses mundanes».[2] I ara no em vingueu a dir que jo confonc i barrejo les coses divines i les humanes, perquè per si, en virtut de sa natural constitució, no es poden destriar les unes de les altres, com no es poden separar llum i colors; [3] i el talent de l'artista consisteix en fer resplendir aquesta llum divina en la matèria, en banyar-la d'ella en la fornal de la seva inspiració; i així com el ferro al tornar-se vermell és ferro i foc a la vegada, així l'obra

1. «Tota la vida dels déus immortals és feliç; la dels homes en quant tenen com un simulacre de la vida contemplativa d'aquells... Tant com s'estén la contemplació s'estén la felicitat, i aquells qui posseeixen l'assiduïtat de contemplar, aquells són els més feliços, i això nó per cas, sinó per virtut de la contemplació... De consegüent, la felicitat és una mena de contemplació.»

Traduïm aquest text del capítol VIII d'*Aristotelis Ethicorum Libri decem ex Dion. Lambini interpretatione,* edició de Basilea, que posseeix aquesta Biblioteca Universitària. Podrien afegir-se altres riquíssimes sentències del gran filosop sobre aquesta matèria, però dirigint-nos a artistes potser serien sobreres.

2. *De partibus animalium,* lib. 1, apud Thomam, 2-2, q. 180, a. 7.

3. «Infiero yo de cuanto va dicho la necesidad, moral y estética, de que en toda poesía de amores intervengan cielo y tierra y concurran lo espiritual y corpóreo.» (*Armonías y disonancias de la moral y de la estética,* por Juan Valera, de la Real Academia de la Lengua.) L'elegant escriptor allega més avall, com a prova de la connexió entre lo diví i humà, «el Cantar de los Cantares, donde los terrenales amores de Salomón y de la Sulamita vienen a sublimarse y a convertirse en los de Cristo con la Iglesia, y en los del alma con su Hacedor».

artística és matèria i és esperit. L'artista no és solament un home traçut, és un vident, un contemplador de lo invisible que ell fa visible als demés homes per virtut de qualitats natives de son esperit, no adquirides, per virtut de lo que, usant un terme de la tècnica teològica, en podem dir un do gratuït: per això la humanitat col·loca en tan alta categoria als grans artistes i els anomena divins.

Plató i sant Pau s'avenen en una mateixa sentència. El filosop grec afirmava que la bellesa era la resplendor de la veritat; l'apòstol cristià predica que el Verb etern és la resplendor de la glòria de Déu; i sant Tomàs demostra que el Verb posseeix les qualitats essencials de la bellesa. Aquesta, diu, requereix tres coses: 1.ª La integritat o totalitat, és a dir, que no li falti res segons les exigències de sa naturalesa, que no sia manca; i el Verb és de la mateixa naturalesa de Déu. 2.ª La proporció o consonància; i el Fill és la figura substancial del Pare. 3.ª La claredat; i el Verb és llum, i resplendor d'enteniment.[1] I l'Alighieri, poetitzant d'una manera meravellosa aquestes altes veritats, canta com tot lo existent és una resplendor del Verb, i que si en totes les coses no apareix amb una igualtat aquesta llum sobirana, és per la indisposició de la matèria, o bé per la contradicció de les causes segones. Permeteu que us addueixi, per a no cansar-vos, els següents versos solament:

Ciò che non more e ciò che può morire
non è se non splendor di quella idea
che partorisce, amando, il nostro Sire:
. . . . . .
. . . . . .
Se fosse appunto la cera dedutta
e fosse il cielo in sua virtù suprema
la luce del suggel parrebbe tutta.[2]

1. Pars 1.ª, q. 38, a. 8, c.
2. *Paradiso*, cant 13.

La resplendor de Déu en les coses criades, aquesta *luce del suggel*, la llum del diví segell l'han vista tots els grans artistes, sublims contempladors, de des l'inspirat David, qui tan admirablement la canta en el psalm 103, fins al mig escèptic Goethe; i aquells qui d'ell reneguen, no obstant, quan volen produir una obra artística, d'aquesta llum suprema s'han d'aprofitar, i fins quan intenten bestialitzar es valen d'aquest element diví per a fer més agradosa la carn; complint lo que admirablement deixà escrit Goethe, dient al Senyor, per boca de Mefistòfeles: «El petit déu del món és sempre del mateix tremp, i certament tan batxiller com al primer dia. Viuria un xic millor si no li haguéssiu dat un raig de la llum celestial; ell l'anomena Raó, i només se'n serveix per a ésser més bestial que les bèsties.» [1] Amb menys amargor perquè era Sant, el gran bisbe d'Hipona, després de confessar-se de l'abús de les arts, reconeixent que la bellesa de les obres artístiques provenia de dalt, treu d'això motiu de cantar un himne, usant sa frase, «a son Santificador, perquè aquella hermosura que, venint-li de l'ànima, han executat les mans de l'artista, davalla d'aquella Bellesa qui està sobre les ànimes, a la qual dia i nit sospira la meva ànima»,[2] És a dir, un ideal realíssim al qual necessàriament tendeix i a qui contínuament cerca la naturalesa humana.

VI

Impotència de l'estètica positivista. — Contradiccions de Taine i Zola.

En els nostres temps, aquell qui tracta de teoria científica, com el qui tracta de teoria artística, no pot deixar de

1. *Prologue dans le ciel.*
2. *Confessionum*, lib. 10, cap. 34.

parlar del positivisme. La nova doctrina, o més ben dit, la revellida doctrina (perquè sant Tomàs ja provava que era el grau rudimentari i primitiu de la filosofia per les menors forces intellectuals que requereix, essent la pura observació pels sentits com la infància de la civilització literària), aquesta doctrina, doncs, positivista ha dominat en la ciència i en l'art d'Europa, i també ha donat sa sentència en les qüestions sobre la bellesa de què estem parlant. Però una estètica positivista és un impossible, i una societat d'homes civilitzats té unes exigències que aquella mai podrà satisfer. Per això ha de posar-se sovint en contradicció, ésser inconstant i cercar auxili dels mateixos principis que contraria.

La teoria de Taine sobre lo *ideal en l'art*[1] no té mica d'originalitat; és una reproducció, però feble i manca, de la gran filosofia de Plató, d'Aristòtil i de sant Tomàs, perquè el positivisme decandeix i debilita tot lo que toca: homes, ciències, filosofia i art. «L'obra d'art, diu, té per objecte mostrar algun caràcter essencial o pronunciat d'una manera més completa i més clara de com ho fan els objectes reals.» És a dir, Taine cerca la veritat, cerca les idees típiques de Plató, el segell de les coses com el Dant Alighieri, però encorbat i capbaix, es pensa que l'artista trobarà el diví segell per a ses obres amb anàlisi i comparacions. No obstant, és indubtable que el celebrat escriptor vol que l'artista s'inspiri en la veritat, i fugint de les impureses de la realitat present, mundana, clarament demostra l'instint humà (encara que per ésser conseqüent amb son sistema, jurqui amagar-lo), l'aspiració innata a un ordre de coses verdaderes, típiques, exemplars, que no estan subjectes al comerç dels homes, que viuen en una regió superior que endevinem sense veure: que *endevina el cor*, com diu ell mateix, usant un llenguatge més propi de dona que

1. «La España Moderna», octubre de 1893.

no pas de filosop. I encara d'aquestes sublims endevinalles, que reserva als escriptors, no vol que en participeu vosaltres, pintors, puix aquests, diu, «són fisiòlegs com els escriptors psicòlegs; mostren totes les conseqüències i totes les varietats del temperament biliós, limfàtic, nerviós o sanguini, com els grans novellistes i els grans dramaturgs mostren tots els fenòmens i totes les diversitats de l'ànima imaginativa, raonadora, civilitzada i inculta...» Ah! Taine sembla ignorar que la bilis, la limfa, els nervis i la sang són elements humans, mes no són pas l'home; que ànima i cos a l'estat present no poden separar-se; que les arts pequen si ho fan; que no hi ha arts del cos i arts de l'ànima, sinó arts humanes; que tant l'art literari com l'art pictòric han de guardar respecte a la integritat de la nostra substància, composta d'esperit i de carn; que la carn és per l'esperit; que aquest és el rei de l'home tant en la pintura com en la literatura, i que ambdues, si parteixen l'home, deixen d'ésser les profetesses d'aquella veritat que resplendeix de bellesa.

¡Quina llàstima fa veure com s'encallen grans talents artístics en el llac del positivisme, que avui domina desgraciadament! I, no obstant, no poden desfer-se de la inspiració, de la intuïció, de l'ideal, de les superiors influències, i per més que vagin terrejant, com perdiguer que pel flaire cerca la peça, ells mateixos troben a faltar l'esperit, lo que davalla de dalt, que no surt dels vapors de la terra, sinó que és rosada del cel. Zola,[1] volent depurar el mèrit artístic d'Alexandre Dumas, l'acusa de que no té el do de la vida; confessa que certament sap son ofici de dramaturg més que no pas qualsevol altre, però que mai passa de la mitjania, perquè li falta del tot el *buf* creador que orna sempre al geni. El *creator spiritus* ve de dalt, d'allà procedeix el vent que fecunda els esperits; les invocacions amb què comen-

1. *Dumas* (*hijo*), por E. Zola («La España Moderna», abril de 1891).

çaven els antics poetes són una atestació d'aquest fet incontestable. Zola acusa a Dumas de falta de vida i de veritat en sos personatges; però ¿quina vida, oh famós novel·lista, vols que es trobi en la carn, en la matèria, si la matèria perquè tingui vida li ha de venir de fora?

VII

Integritat i harmonia del ver naturalisme artístic. — El goig estètic és mutilat en lo més excels per les limitacions de l'Art positivista.

Potser vos semblarà, estimats amics, que exagero la cosa al suposar que la veritat és la font i principi de la fruïció artística, que la bellesa no és més que la resplendor i derivació d'aquella; però entengueu que la Veritat és com l'Oceà, que recull totes les aigües; que existència, amor, bondat, justícia, tots els alts conceptes que il·luminen a la humana pensa, són com unes atribucions de la Veritat, essent ella la reina de l'esperit racional, única qui pot satisfer-lo i acontentar-lo. Jo ja sé que l'home no és una pura intel·ligència, qui posseeix sens aquesta altres facultats, les quals per qui superficialment considera les coses sembla que són les úniques que pasturen en el prat delectós de la bellesa artística; però jo espero fer-vos veure que la fantasia i el sentiment són tan sols com les serventes de la intel·ligència, les quals, quan es desmanden i li perden el respecte, corrompen enterament l'obra artística. Goya, el pintor de la gran fantasia, ens ensenya aquesta veritat en aquella composició seva que retolà *El sueño de la razón produce monstruos*. I, en efecte, la imaginació com més prodigiosa és, més monstruosa, si sobre de ses operacions no vigila la raó ben desperta. De Talma, el celebèrrim tràgic l'anomenada del qual ha arribat fins a nosaltres, he oït contar que un dia, en la interpretació d'una obra d'assumpte

amorós, li faltà de bon tros l'habilitat acostumada, i preguntant-li després la causa, respongué: «Ha sigut perquè sentia massa.» Representava una amor de la qual en realitat estava posseït. L'art, lo mateix que l'home, no pot existir sense fantasia i sentiment: per medi d'ells es manifesta la idea, la vesteixen i encarnen, li donen la mitja naturalesa espiritual-sensible, que és pròpia del nostre llinatge; per això és lo més humà que concebre's pugui, i per molts segles a l'art literari se l'ha designat amb el nom d'*humanitats;* però si fantasia i sentiment s'inflen i insubordinen, l'art ve a perdre tota la noblesa; l'exuberància dels medis pertorba la finalitat de l'obra.

L'impressionisme, el nervosisme, és signe d'una gran decadència racional. Prescindir de la idea és prescindir de la raó, prescindir de la raó és prescindir de l'home; donar més importància a la forma que a la idea, substituir a la llum intellectual la fulguració imaginativa, a l'alta fruïció de l'esperit la commoció nerviosa, és girar les coses al revés, a lo que té caràcter de medi convertint-lo en fi, pecant evidentment contra la naturalesa humana. Perquè en aquesta el poder excitatiu que posseeix la fantasia, l'atracció vivíssima i placèvola que té el sentiment, aiden a la intelligència, la mouen, li faciliten l'exercici de la seva activitat; però si la voleu treure de son tron ofegant sa llum sobirana, aleshores ens trobem en la tristíssima catàstrofe de la decapitació de l'home, puix li lleven sa facultat més alta i característica. Els doctors místics parlen d'una gola espiritual en què de vegades cauen els qui es consagren a la contemplació de les coses divines, preferint el goig de l'esperit, que li és subsegüent, al profit i augment que obté l'home amb l'ús harmònic de totes ses facultats. En una civilització avançada i rica de medis materials, com és la nostra, sovint l'alimentació perd el caràcter de nodriment corporal per a convertir-se en una indústria el fi de la qual és delectar sensualment als homes. Molts artistes potser també pequen del mateix mal que els ascetes i els epicu-

rians que acabem d'anomenar; han arribat a molta perfecció en els procediments artístics, però perduda la idea de sa missió social, cerquen solament el delectar, no mirant si a les baixes o a les altes potències humanes; responent al desenfrè del desig públic, componen requisits que sovint muden, i, com confonen el vulgar sentiment de la novetat amb l'exquisit gust artístic, fins es pot témer que arribi un dia en què els gormands de l'Art demanin, com els nostres gastrònoms, un plat del dia. Els vicis extenuen les naturaleses, i aquesta llei general de totes les existències deu també aplicar-se a l'ordre artístic. Hi ha verament una concupiscència artística: la pruïja insadollable d'emocions es desperta d'una manera particular en les civilitzacions decadents, que confonen la multiplicació material amb la virtualitat social; del plaer se'n fa aleshores la finalitat de la vida, la sensació o el sentiment maten la idea, el pensament queda feble i l'Art es redueix a una indústria recreativa; mes aleshores ni ja els artistes són vidents, ni el públic cerca la fruïció estètica; l'abús del goig enflaqueix l'enteniment i emmalalteix a l'home. Per això l'exuberància artística sol denotar decadència social i migrament d'esperit.

És clar que no és de tots arribar al cim, ni tothom pot delectar-se a la manera dels déus, com volia Aristòtil, ni el sol de la bellesa es mostra solament en les estrelles que d'ell reben directament la llum, sinó que també es reflecteix i amb colors vivíssims en l'humil herbatge, i fins en les pelades roques; és clar que havem de veure en l'Art una infinitat de gradacions, i que els elements que integren la bellesa poques vegades s'apleguen tots en les obres artístiques; mes de la divina copa d'ambrosia n'hem d'aprofitar les més petites gotes. No rebutgem cosa en què resplendeixi la llum del segell artístic, que fins les criatures ínfimes de la creació, els elements més simples, en mans de l'home inspirat, poden parlar a nostre esperit el llenguatge diví de la bellesa. La perfecció de les formes, la riquesa i exquisitat dels colors, de què pot gloriar-se l'Art naturalista d'a-

vui, causen indubtablement la fruïció estètica. El vell sant Tomàs amb son talent sobirà ja ho reconegué, abans que tan fort ho proclamessin els estétics positivistes; tardà molts segles Taine, home de gran talent, però esclau de son sistema, a escriure que el *sentiment religiós oprimeix l'instint plàstic*[1] de des que el gran asceta i filosop cristià havia escrit en la *Summa*, que *una imatge es diu bella si representa perfectament la cosa, encara que aquesta sia entorpida;*[2] serà cert, com afirma el famós crític francès, que els antics pintors ignoraven les riqueses o les delicadeses del color, mes això no era degut, com ell sembla suposar, a influències teològiques, puix el Príncep de la Teologia i Àngel de les Escoles ensenya que el *color nítid és dit bell*[3] i element essencial de la bellesa. Sí, acceptem la bellesa fragmentària, com ara diuen, però no tanquem a l'Art el camí que porta a les més altes i resplendents manifestacions d'aquella. Qui segueix la tendència positivista es veu obligat a guardar la pobresa voluntària i una abstinència rigorosa, i tot proclamant la llibertat de l'Art ha de fer-se esclau. ¿Per què fer d'engrunes de la bellesa el plat principal en aquest convit dels déus, que en diem l'Art? ¿Per què si tots els grans artistes han considerat l'arrel de la bellesa de naturalesa espiritual i tots els pobles l'han tinguda per de raça divina, ara es vol reduir son domini als estrets límits de la matèria? ¿Per què sinó a efecte d'una tirania escolàstica, Taine, escriptor ilustre, vol que la pintura no degui tractar més que del *bell animal humà*, que pintura i escultura tinguin sols per objecte cossos vius,[4] convertint ambdues arts en branques de la zoologia, essent així que ell mateix reconeix i noblement confessa que l'home físic és incomplet sense l'home moral? En aquest assumpte com en tants d'al-

1. *El ideal en el arte* («La España Moderna», octubre de 1893).
2. «...aligua imago dicitur esse pulchra, si perfecte representat rem, quamvis turpem». (Pars 1.ª, q. 39, a. 8, c.)
3. Ibíd.
4. *Loc. cit.*

tres, sobretot en nostres temps de nerviosa activitat, ens veiem obligats a exclamar com l'antic savi: *Vanitas vanitatum.* Taine fa pocs anys escriví: «El detall exterior del cos humà és el tresor de l'escultor i del pintor, com l'ànima és el tresor del dramaturg i del novellista;[1] i la pintura modernista, no volent-se subjectar a tal tirania, la veiem avui alçar-se contra aquella llei de la ciència positivista, tirant-se pels barrancs d'un simbolisme i d'un misticisme estrambòtics,[2] cercant la bellesa per viaranys escabrosos o impracticables, convertint-se en una mena de secta que mal arribarà a compenetrar la massa popular, com ho ha fet l'Art verdader en les seves èpoques més esplendoroses. El naturalisme plàstic modern és clar que no està desproveït de valor estètic, que produeix en major o menor grau la fruïció artística, que entra en els confins que els antics pensadors senyalaren a la bellesa, que produeix el *gaudium de veritate* de sant Agustí; però puix que el fons d'aquest Art és una veritat manca, deficient ha d'ésser i incompleta la fruïció que proporcioni a l'home, no li satisfà la set de l'ideal que perpètuament sentirà el nostre llinatge, i d'aquí ixen sens dubte les últimes sectes pictòriques a què he fet referència. L'home tot sovint, desgraciadament, es deixa esclavitzar pel cos, però mai podrà prescindir de l'ànima. Podrà admirar l'hermosura de les formes, però per a trobar en elles la delectació perfecta és necessari que hi resplendeixi la *luce del suggel,* segons la felicíssima expressió del Dant Alighieri.

1. *Loc. cit.*

2. Com ho denoten feliçment les dues pintures d'en Zuloaga, *Un Simboliste, Un Fanatique,* de la darrera exposició extraordinària de can Parés.

«Se diría que las pasiones y operaciones de nuestro ser se resisten a ser atribuidas y sujetas a leyes físicas sólo, y así, al apartar del efecto toda causa o influjo divino se le atribuimos infernal o endemoniado». (Valera, *Disonancias y armonías de la moral y de la estética.*)

VIII

Valor humà de la fruïció artística. — Sos fruits: llum, harmonia i equilibri de l'esperit. — Error de l'escola suggestiva. — Distinció del sentiment estètic i ètic.

Solament si munten a aquesta excel·lència, les belles arts, mereixen ésser col·locades en la categoria d'arts civilitzadores, ésser personificades en Orfeu, qui amansia les feres, perquè solament aleshores exerciten una noble influència sobre l'esperit humà, essent fautores d'un perfeccionament social. I no és que nosaltres creguem que les belles arts hagin de convertir el món, ni que sa destinació providencial sia la de salvar les ànimes, ni que la fruïció artística s'hagi de confondre amb la satisfacció o goig moral de la consciència; però quan la unció artística s'ha estès per tot l'home moral, quan intel·ligència, imaginació i sentiment han sigut penetrats per aquell olorosíssim bàlsam, els elements corruptors que portem dintre queden neutralitzats, i restablerta l'harmonia en el regne intern de l'home. D'aquí es dedueix que si bé a causa de la limitació humana la fruïció artística no s'identifica amb la satisfacció moral, encara que vingui d'una mateixa arrel i en son principi es confongui, com són una mateixa cosa, en el Ser realíssim, Veritat, Bondat i Bellesa; no obstant, és impossible que s'identifiqui la fruïció artística amb una complaença immoral, perquè ambdues produeixen efectes contradictoris. La complaença de la bellesa és harmònica, la immoral és pertorbadora: aquella posa en equilibri totes les nobles facultats humanes, subordinant-les segons el natural ordre jeràrquic que en elles existeix, i il·luminant-les amb la resplendor que procedeix de la inspiració de l'artista. Llum, harmonia i equilibri que afecten a tot l'home i produeixen en ell aquell simulacre diví, usant els termes d'Aristòtil, causa d'un goig nobilíssim, aquella *aspra voluptat de la contemplació... que m'acosta més i més als déus,* com escriví Goethe, eco en això i en

moltes altres coses de la sabiduria dels antics. La delectació immoral, qualsevol que sia la passió que desordeni, sempre és entorpida i cega, desequilibra les humanes facultats, la sensitiva preval sobre la intellectual, la naturalesa queda ofesa i aquell goig intrús no s'assimila i per això no satisfà, sinó que irrita la concupiscent pruïja i produeix una fam canina. Quan l'Art prescindeix de la llum intellectual i cerca solament el fer impressió, aleshores, molt fàcilment porta aquest mal camí, i, o bé com digué Goethe titllant a l'Art grec *attire le coeur de l'homme vers les péchés riants*, o bé un cop ha destruïda la veritat en els esperits en una *Noche obscura del alma*, molt diversa de la descrita pel Doctor místic castellà, amb un buf mefistofèlic els rebat, com en torb violentíssim, a l'abisme de la desesperació i de l'odi com déus destronats qui de cap manera poden recobrar son tron.[1] I d'aquestes excitacions en diuen el plaer estètic... Oh gran poeta alemany! ¡oh Júpiter de Weimar! ¡quantes veritats consignares en ton poema! El dimoni, digueres, segueix l'avenç de la civilització, sap anar *de incognito*, es mostra solament en sa verdadera figura en les grans solemnitats, i... *souffler est l'éloquence du diable*. ¿No vos sembla, estimats amics, que aquestes raons amb què es pinta el procedir de l'àngel caigut, *del serafín comunero*, com li deia Quevedo,[2] es poden aplicar admirablement al sistema artístic

1. L'àtic Valera (*loc. cit.*) diu dels artistes que segueixen aquesta corrent: «...sienten aspiraciones infinitas, hundidos ya en el fango, y después de haber renegado de Dios: y aquí te quiero escopeta. Cada uno de ellos parece un energúmeno. Sus versos son pesadillas de un ascetismo bastardo y sin esperanza. Obsesos por el demonio del remordimiento y por otros demonios más feos y tiznados, rompen en maldiciones y blasfemias inauditas. Ya nos aseguran que no hay crimen que no sean capaces de perpetrar, ya se encomiendan devotamente a Lucifer, ya aseguran que quieren imitar a Cristo, si bien suponiendo que lo que Cristo prescribe y recomienda con el ejemplo es que nos matemos. La muerte es la única redención posible... Lo peor es el pesimismo. Si se adopta para hacer efecto y darse charol, no tiene perdón de Dios».

2. *Vida de San Pablo.*

de l'escola suggestiva? *Souffler*, verament, *est l'éloquence du diable*. La suggestió no és una forma racional, no és una il·luminació, sinó una imposició, és una preocupació que s'imposa a l'humà albir, és un atemptat contra la llibertat humana, és el goig propi dels esclaus, no la nobilíssima fruïció artística que trobem en la contemplació de la forma baix la llum zenital hel·lènica, i en la contemplació de l'esperit baix la llum zenital cristiana. Un Art tenebrós no és verdader Art; les foscors i tenebres són elements aprofitables per l'artista, però no *per se*, sinó com a contrast; no com a fi, sinó com a medi; no per a desitjar-les, sinó per a fugir-ne. Presentar l'artista els dubtes, les ombres i les foscors, obrir un portentós abisme moral que encisi els homes per a xuclar-los i dur-se'ls al si d'una immensa buidor, no és obra d'artista; és fer l'ofici d'aquells sers malèfics de qui parla la superstició popular que de des les gorges dels rius o dels avencs de les muntanyes amb veus enganyoses cridaven els passejants per a engolir-los. La llum ha estat sempre element essencial de la bellesa, fins en les escenes tenebroses.

En efecte, essent la causa de la fruïció artística una contemplació de la veritat, l'estat de l'ànima que en resulta ha de tenir un caràcter intel·lectual i il·luminatiu, encara que interessi fortament a les altres facultats humanes. D'aquí la distinció entre el sentiment estètic i l'ètic o moral; el primer és essencialment especulatiu, el segon pràctic: per això l'Art, per noble que sia, no moralitzarà mai al món, perquè encara que l'enteniment es delecti amb la veritat, la voluntat pot anar per altres vies. Dos il·lustres escriptors de la Companyia de Jesús, l'alemany Jungmann i l'italià Taparelli, qüestionaren sobre aquesta matèria. El primer pretenia que el sentiment estètic i el moral eren un sol i mateix sentiment, diferenciant-se solament en el grau, però no en la qualitat. Taparelli el contrariava, a mon entendre, acostant-se més al sentit de sant Tomàs; però potser a vosaltres, artistes, vos plaurà més que no pas escoltar les

especulacions dels metafísics oir les paraules d'un dels més celebrats conreadors de l'Art literari, el poeta Schiller: «En el drama i en les novelles, diu, se'ns mostren els sentiments més bells del cor humà; a vista d'ells la imaginació s'entusiasma, però el cor queda fred, o almenys la flama de l'amor que s'hi encén d'aquesta manera prompte s'apaga, deixant-lo fred per la virtut. Mentre ens cauen les llàgrimes davant d'unes escenes que naturalment interessen a tot cor sensible, potser amb mals modos ens traurem del davant al mendicant que ens truca a la porta.» I completant el sentiment de Schiller, Rousseau escriví amb gran profunditat: «El teatre és una invenció admirablement a propòsit per a infondre'ns l'orgull de les virtuts que no posseïm.» I la filosofia ensenya que les virtuts morals són hàbits que s'adquireixen amb l'exercici de la voluntat, essent l'especulació intellectual, l'exercici de l'enteniment i de les altres potències, una preparació eficacíssima, és cert, però sols remota per a obtenir aquelles excellències.

IX

La concordança del sentiment estètic i religiós senyala la màxima ascensió de l'Art. — El fet històric.

Però ara jo, estimats amics, vull dir-vos, per mon compte, que la fruïció artística té una alta destinació en els nostres temps, perquè en ells, a mon entendre, més que no pas la voluntat, està malalt l'enteniment. Hi ha virtuts intellectuals, qualitats de l'enteniment, una disciplina i ordenació en nostres facultats superiors, que quan floreixen en un estat social determinat són un ornament del consorci humà, i la més segura penyora d'una altesa de l'esperit públic que es manifesta en el bon sentit dels homes. En l'ordre natural, en certes èpoques, la filosofia pràctica és la mestra escoltada i respectada dels homes, l'encarregada de governar el

pensament social; Sòcrates, el nostre sant Vicenç Ferrer, Fra Lluís de Granada, en sos temps i països respectius, poden servir-nos d'exemple i com de punts lluminosos d'estudi. En les èpoques, o primitives o decadents, els poetes gnòmics, els joglars i els novel·listes són de fet els mestres de les humanes generacions, perquè la intel·ligència, debilitada o extraviada pels excessos de la sensibilitat i de la imaginació en les civilitzacions velles, o poc desenrotllada en els pobles primitius, és incapaç de nodrir-se amb el pa substanciós, però eixut, de la Veritat continguda en la filosofia i la teologia; i aleshores l'Art, en ses diverses manifestacions, l'ha de péixer amb bocins de la Veritat, com amb excitants llaminadures, per a sostenir la vida de l'esperit. D'això es dedueix que si la bellesa i el bé en quant a la manera de percebre'ls nosaltres no són idèntics, no obstant poden i deuen agermanar-se; és cert que en una matèria dolenta hi pot recaure bellesa, com en un femer s'hi pot trobar un diamant, però la bellesa pugna amb la maldat i amb la immundícia, i quan per malastrugança es junta amb elles, l'esperit humà en rep el plaer, mes amb la cremor i el desfici subsegüent del qui beu xarop metzinat.[1]

La distinció entre el sentiment artístic i el sentiment moral i religiós és evident; però això no vol dir que no pugui

1. «Como quiera que sea, es lo cierto que la poesía, aun para los que seguimos la doctrina del arte por el arte, no es, en el más lato sentido, independiente de la moral. No se pone a su servicio ni la toma como fin, porque su fin está en ella; pero la poesía siguiendo desembarazada y libre por su camino, si es de buena ley y de alto vuelo, al llegar a su término tiene que parar en la moral más perfecta y pura que se concibe en la época en que el poeta vive, a no ser que éste, lleno de aliento profético, suba más alto y columbre y revele más bellos ideales. Esto significa la excelencia moral que los griegos requerían al poeta, aunque careciese de aquella voluntad perpetua y constante que constituye la virtud práctica en todos los actos de la vida, o aunque no fuese ni héroe ni santo.» (VALERA, *loc. cit.*)

juntar-se de vegades, sense que en valgui de menys l'altesa de l'obra artística. Al revés, les grans creacions artístiques han aparegut baix la influència de la inspiració religiosa, tant en la gentilitat com en els temps cristians, lo mateix en els temps primitius que en els avençats. L'Alighieri i en Wagner no em deixaran mentir. El positivista Taine col·locà els salms hebraics, amb molta raó, en el cim de l'Art: les catedrals de l'Edat Mitjana, amb les pintures i escultures que les adornen, el cant gregorià, els himnes i proses que usem en l'oració pública, tot lo que ve comprès amb el nom d'Art litúrgic, posseeix un valor estètic superior, com ho prova l'ús que en féu Goethe malgrat son protestantisme; i, no obstant, la raó d'ésser d'aquesta immensa riquesa artística fou el satisfer les necessitats del servei de Déu. Certs esperits apocats s'esporugueixen amb això de que l'Art pugui estar al servei de Déu; no féu tal ni a Miquel Àngel, ni a Rafael, ni a Palestrina, ni a Gounod. Creure's que el fi religiós desvirtua el sentit estètic d'una obra, que priva la llibertat artística, que la submissió a la Iglésia estreny l'horitzó de l'activitat espiritual, suposa una ignorància supina del Cristianisme, que vingué al món a portar la llibertat. Déu és l'únic ser absolutament lliure; i tots els altres sers participen més o menys d'aquella augusta llibertat, segons més o menys a Ell ens acostem. La victòria cristiana consisteix en enderrocar totes les tiranies que subjecten a l'home, deslliurant a l'esperit de preocupacions, il·lusions, suggestions, ignoràncies i flaqueses, trencant la cadena de l'esclau que el subjuga i restituint-li la llibertat de fill de Déu. La llibertat és una excel·lència intel·lectual; per això no la posseeixen els qui no tenen enteniment; els desordres imaginatius i sensitius l'obscureixen i fins la poden ofegar perquè pertorben l'enteniment; i vet aquí ara com nosaltres, al voler que la fruïció artística consistís, almenys radicalment, en el *gaudium de veritate*, havem vindicat la llibertat com a condició essencial i imprescindible de l'Art, perquè veritat i llibertat són dos termes que mútuament se suposen.

X

La fi de l'Art és l'home. — La vera llibertat artística i la teoria de l'Art per l'Art. — Potència humanitzadora de la fruïció estètica. — L'oda a Salinas. — Missió elevadora de l'Art en nostre temps.

Sovint es confonen la llibertat i la independència, i, no obstant, són dues coses enterament distintes; la llibertat és la vida i la independència és la mort; per això quan ha dominat un esperit d'independència absoluta, ha nascut el nihilisme; i els filosops qui proclamen més alt la independència són els qui ensenyen que l'últim grau del progrés humà consisteix en l'anihilació. La dependència és una regla que comprèn a tot el món, lo mateix en l'ordre físic que en l'ordre moral; els elements materials, les lleis de la naturalesa, depenen els uns dels altres; l'esperit humà està subjecte a lleis; perdem l'enteniment quan volem pensar independentment de les lleis lògiques; queda mort nostre cos quan volem viure sense tenir en compte les lleis fisiològiques. L'admirable unitat de l'Univers prové de la dependència de totes les seves parts a la sobirana Llei qui el governa; de lo contrari, vindria de seguida el desordre, la confusió i l'anihilació. La vida circula per l'Univers en virtut de la dependència; mitjançant aquesta la vida es comunica, és mantinguda i fructifica; un ser qui vol viure amb independència, sense subjecció, aïllat, és com una branca separada de l'arbre, que s'asseca. Tota perfecció suposa submissió. August Comte feia recitar cada dia tres vegades, a la fi de sa pregària positivista, al fill del doctor Robinet, després tan conegut en la història municipal de la vila de París, la següent fórmula, expressiva d'un precepte fonamental de la filosofia cristiana: *La submissió és la base del perfeccionament.*[1]

1. «Revue Occidentale», 1887, II, 245.

Lo que passa en l'ordre de l'existència passa també en l'ordre de les idees, les unes depenen de les altres. Per això ciències, arts i teories, estan lligades les unes amb les altres; són com una ombra de la Unitat creadora; i els antics, a l'inventar el nom de República de les lletres, expressaven l'ordre, la jerarquia, la mútua dependència entre les diferents parts de l'humà saber.

La independència de l'Art, per tant, és una vana quimera, és un mot sense sentit amb què s'enganya a si mateixa la vanitat humana; com totes les altres coses està l'Art, per necessitat de sa naturalesa, encadenat amb un ordre establert; i si vol fugir d'ell es desfà i anihila. Totes les decadències són una demostració palmària d'aquesta veritat; el *pecat* no és solament d'ordre sobrenatural com creuen molts, ja Aristòtil l'admetia en l'ordre natural; és la contravenció de la naturalesa i per això al pecat deu sempre seguir la corrupció. La direcció d'un ordre de coses queda determinat pel fi que té; el fi de l'Art és essencialment humà i, per tant, si es dirigeix a l'home ha d'ésser per a perfeccionar-lo i ennoblir-lo. Si l'Art en lloc d'il·luminar i purificar a l'home, si per comptes de produir l'ordre, l'harmonia i el goig en nostre regne intern el pertorba, si en lloc de serenar ennuvola l'esperit, si no produeix aquella unció de sentiment íntim i inefable consegüent a l'espontaneïtat de l'exercici de l'activitat intel·lectual de l'home, que suposa que totes ses altes facultats s'exerceixen en un objecte nobilíssim i adequat, l'Art no és humà, sinó inhumà i cau de sa eminent categoria.

¡Quina diferència, estimats amics, entre la finalitat que descobreix l'Art, en molts modernistes, i el que manifesta la tradició artística que davallant de les fonts de la bella Grècia i de la discreta Roma, vivificada per la inspiració cristiana ha delectat a tantes societats civilitzades! En aquest Art, que es pensa decorar-se batejant-se amb el vulgaríssim nom de modernista, vingut en bona part de les boires glaçades del Nord, que fa esgarrifances a sos contempla-

dors,[1] ¿no hi sentiu com l'alè de la barbàrie? ¿Serà que Orfeu ha desaparegut del món? ¿Serà un progrés en l'ordre artístic substituir a la lira amansidora de feres, la tenebrosa suggestió estimuladora d'avorriment de l'organisme social, d'esperit de venjança i d'insadollables concupiscències, que enderroca i esmicola la societat humana? ¿És un progrés de la perfecció social convertir l'Art, fins ara aglutinat, en dissolvent? I en lo que pertoca a l'home particular, l'emoció estètica lluminosa, serena i fortificant, ¿haurà d'ésser substituïda per un plaer violent i malsà, semblant a aquelles begudes estimulants que destrueixen l'organisme del qui les usa?

Un príncep de la lírica castellana, Fra Lluís de León, en la coneguda oda a Francesc Salinas, catedràtic de música de la Universitat de Salamanca, ha cantat d'una manera altíssima els efectes i la finalitat de la fruïció artística; i jo, seguint mon procediment de fer ús del judici de perits en aquestes qüestions tan difícils, vaig a dir-vos algunes estrofes, plenes d'una admirable filosofia, resplendents de veritat, fins al punt que conceptuem impossible que deixi d'admetre-la, proposada tan divinament, cap esperit, per més que hagi sofert la influència falsificadora de les doctrines positivistes:

El aire se serena
y viste de hermosura y luz no usada,
Salinas, cuando suena
la música extremada
por vuestra sabia mano gobernada.
A cuyo son divino
mi alma que en olvido está sumida,
torna a cobrar el tino,
y memoria perdida

1. «Por dicha, yo me consuelo y tranquilizo con sospechar que, tanto en el *sardanapaleo* como en el lloriqueo, tanto en las culpas como en los castigos, hay abundancia de filfa y camelo.» (VALERA, *loc. cit.*)

de su origen primera esclarecida.
Y como se conoce,
en suerte y pensamientos se mejora,
el oro desconoce
que el vulgo ciego adora,
la belleza caduca engañadora.

Veus aquí explicada la finalitat artística, definit clarament l'Art humà, destruïda la sentència ja revellida de *l'Art per l'Art*, amb la proclamació de que el fi de l'Art és l'home, com ho és de totes les demés coses que hi ha sobre la terra. L'elevació de l'home, el progrés de l'home, és el fi de l'Art; forma part, junt amb la filosofia, d'un providencial sistema pedagògic, endevinat per totes les generacions no corrompudes i destinat a l'educació social. Tempera les passions, desperta els nobles sentiments, destrueix el fastidi que causen les impureses de la realitat pujant-nos a la regió de l'ideal, o sia al regne de la veritat, i reanima l'esperit, ert pel fred de la vulgaritat i del sensualisme que dominen en aquesta vall del món, fent-nos participar de la societat dels déus amb els vivificants escalfaments i amb les llums inefables de la Veritat, evocada del si de la Naturalesa per la màgica vara de l'Artista. L'Art en si mateix no adoba a l'home, la matèria no pot perfeccionar l'esperit; però en virtut del numen que informa a l'objecte artístic, aquest, com el carro de foc que se'n dugué de la terra el profeta Elies, enlaira a l'home, li fa travessar l'atmosfera viciada de les concupiscències mundanes i el porta a la regió de la pura activitat, segons el mot de Goethe, familiaritzant-lo amb una llum amorosa i indefectible. Així ho cantà de la música de Salinas el gran líric castellà:

Traspasa el aire todo
hasta llegar a la más alta esfera,
y oye allí otro modo
de no perecedera
música, que es de todas la primera.
Ve como el gran maestro

a aquesta inmensa cítara aplicado,
con movimiento diestro
produce el son sagrado,
con que este eterno templo es sustentado.
Y como está compuesta
de números concordes, luego envía
consonante respuesta,
y entre ambos a porfía
se mezcla una dulcísima armonía.
Aquí la alma navega
por un mar de dulzura, y finalmente
en él así se anega,
que ningún accidente
extraño o peregrino oye o siente.

I si algú em digués que aquests efectes íntims de l'Art, que aquesta psicologia és arcaica i impròpia dels nostres temps; si algú, oblidat o ignorant de si mateix, no podia comprendre aquest món invisible de sentiments i de pensaments, aquestes operacions espirituals, aleshores li adduiríem el següent fragment del positivista Taine, que sembla un eco, encara que esmortuït i potser capgirat en sentit hegelià, de la poesia de Fra Lluís, en què, parlant de l'escola pictòrica dels pre-rafaelites, diu: «Les impressions de la persona moral, el diàleg mut de l'ànima i de la naturalesa, la vibració sorda d'un *jo* pregon, ple de cordes vibrants, d'una gran arpa que per medi d'imprevistes sonoritats respon a tots els cops que rep de l'exterior... Per aquells aquest *jo* potent és el principal personatge del món. Invisible, enllaça totes les coses visibles i se subordina a elles. El ser espiritual és el centre a què convergeix tot l'altre.» [1]

Aquest procés dels efectes artístics, en què coincideixen l'antic poeta castellà i el modern positivista francès, prova la importància que té la fruïció estètica en l'educació del cor. Per això l'Art, sense tenir una missió directa moralit-

1. Vide MIQUEL I BADIA, *La pintura espiritualista* («Diario de Barcelona», 8 de novembre de 1893).

zadora o religiosa, és, no obstant, i l'experiència ho demostra, un factor eficacíssim en els costums i en les creences socials; i tots vosaltres us recordareu de com, en un dia d'amistosa i dolcíssima expansió, un honorable col·lega nostre, pintor meritíssim i mestre de la major part de vosaltres, ens retreia una estadística de criminals feta en la nació francesa, d'on resultava que la proporció mínima era la dels artistes. No en va l'esperit de l'home es posa en contacte amb les inefables influències d'un Esperit superior i puríssim. Feliç l'època en la qual senyoreja la Bellesa; si fos lícit imitar les sentències de l'Evangeli diríem que per les flors es coneix la planta, i la flor de la Bellesa no pot procedir d'una civilització positivista. Lo mateix que la veritat, de la qual és resplendor, mai mancarà del tot a la terra; però quan la literatura i la ciència sostenen que no havem de fer cabal més que de lo que veiem i toquem, quan es vol reduir a funcions orgàniques les operacions humanes, la resplendor espiritual de les coses, que junta lo visible amb lo invisible, lo sensible amb lo suprasensible s'apaga, i l'Art de les formes ja no és aquell diví simulacre, de què parlava Aristòtil,

por quien al bien divino
despierten los sentidos
quedando a lo demás adormecidos;

sinó que en lloc d'edificar i elevar a l'home, el destrueix i enfonsa amb delectacions malaltisses.

DE L'INFINIT I DEL LÍMIT EN L'ART *

Altra vegada, senyors, vinc a parlar-vos de l'Art amb ses relacions amb la Metafísica, de la summa llei de la bellesa; mes el fer això no obeeix solament a una natural inclinació del meu enteniment o a una preferència del meu gust. L'Art i la Filosofia són germans, l'esperit de l'artista i el del filosop tenen analogies profundíssimes, i puix que havem de parlar dels misteris humans, ja que l'artista i el filosop passen la vida dins de misteri i espien l'hora en què se'ls presenta més visible per a dar-la a conèixer als demés homes, ja que els grans pintors amen representar el regne dels esperits i de la llum, vull començar aquesta conferència amb una comparació entre els metafísics i els artistes, treta de les més altes especulacions sobre la naturalesa espiritual. I al fer això no parlo com el teòleg medieval, sinó que prenc la idea del gran doctor dels moderns positivistes, el famós Spencer,[1] qui vol que les nocions que tenim de lo visible i tangible, de lo limitat, no sien altra cosa que símbols d'una realitat suprema i certíssima, renovant la ciència positiva dels moderns, la doctrina humana i divina tradicional, que l'instint dels pobles primitius endevina, encara que barrejant-la amb errors, i la ciència dels pobles avençats demostra. En la jerarquia de la intel·ligència humana, a mon entendre, els metafísics i artistes representen lo que en la jerarquia de la intel·ligència angèlica són els querubins i serafins. Els uns els àngels de la intel·ligència, els altres els de l'amor, que per virtut de sa naturalesa, entre si estan íntimament lligats, de manera que la veritat que en els uns és llum d'intel·ligència, en els altres és foc d'amor; així sense metafísics no hi hauria artistes, i l'experiència

* Segona conferència al Círcol Artístic de Sant Lluc, llegida pel maig de 1896.

1. Fragments publicats per Gruber, S. J.; París, 1893.

històrica ens demostra que terra fèrtil per la Metafísica és fèrtil també per l'Art; que el país que produí a Homer, Apelles i Fídies és també la pàtria de Sòcrates, Plató i Aristòtil; que de la civilització que engendrà a sant Tomàs d'Aquino foren fills el Dant Alighieri, sant Vicenç Ferrer i l'Ausiàs March, amb els grans pintors i arquitectes gòtics; i que els Cervantes, Murillo i Velázquez es nodriren de la mateixa llet que els grans teòlegs espanyols del Concili de Trent.

D'altra banda, l'Art moderníssim, per ministeri del mateix positivisme, que havia fet mofa del món dels esperits i de l'ordre sobrehumà, entra a veles desplegades en la regió de lo meravellós i transcendental, sovint d'una manera tètrica i fosca, i per camins extraviats; però, en fi, s'aparta de lo que es veu i palpa cercant una existència que no es toca amb les mans ni es veu amb els ulls. Aquesta feta de l'Art modern em recorda una superstició popular i una expressió del gran poeta Goethe. Quan jo era xic tinc present que les criades, contant-me les rondalles medievals, que bo i acaben de perdre's, em deien que si un mal esperit havia entrat en una casa devien deixar-se obertes totes les finestres, perquè els mals esperits no podien sortir sinó per on havien entrat. Disputant en Faust amb en Mefistòfeles diu el primer al segon que ixca per la finestra; però en Mefistòfeles li respon: «És una llei dels diables i fantasmes qui hagin de sortir per on han entrat; som lliures d'escollir l'entrada, però no l'eixida.»[1] Aquest símbol poètic i popular superstició és més veritat de lo que sembla; és talment una llei, com ho anomena Goethe, és la llei de l'expiació, és una aplicació d'aquella llei del Talió que Kant posava com a manifestació legítima de la justícia absoluta; i en el regne de l'Art veiem que els qui més havien fugit de la tradició, els modernistes, els qui s'entusiasmaren per la corrent positivista, són ara els qui cerquen l'emoció artística en lo misteriós,

1. *Le Faust*, de Goethe; París, 1875, pàg. 192.

en lo transcendental, en lo que no està subjecte als sentits i fins venç a la mateixa raó.

Jo no sé per què a vosaltres, estimats amics, se us ha titllat dient que les vostres obres no podien sortir bé perquè teníeu encongiment d'esperit. A mi no em toca defensar les vostres obres, i encara que ho volgués fer no en sabria; però la defensa del vostre esperit em toca de ple, i per això en aquesta conferència em proposo demostrar que en la regió de l'Art us moveu en una esfera immensa, i que en son conreu teniu una llibertat de moviment que és impossible que tal amplitud i llibertat sien superades, puix el vostre camp és, com ho ha estat instintivament per l'Art sempre i quan no l'ha dominat la tirania d'escola, la manifestació de l'Infinit, no admetent altres límits que aquells que imposa la mateixa naturalesa de les coses.

I

Immensitat del reialme de l'Art. — Aspiració de la naturalesa racional a la Bellesa infinita: Dant, Faust, Childe-Harold.

Els Quixots qui prenen les ombres per les realitats són més dels que sembla, i fins podem dir que en certes circumstàncies tots som Quixots i prenem les aparences, ens acontentem amb les aparences, sense penetrar en les realitats. Aquest precisament és l'evangeli primitiu dels positivistes: acontentar-se amb les aparences; però l'home mai deixa d'ésser la criatura racional qui cerca la satisfacció d'aquella ambiciosa facultat que el tira a acostar-se a l'Infinit. Les aparences enganyen. Estava la senzilla i interessant Margarida en el jardí de Marta amb el doctor Faust, qui la volia seduir, i la pobra minyona, fundada en la piadosa fe catòlica, li preguntà sobre les creences que ell tenia. El doctor li parla el llenguatge dels panteistes, és a

dir, una parleria molt divina, però sense Déu, i com no l'acaba d'enganyar i es revela del savi, ella li diu: «Tot això és bo i bonic, el capellà gairebé diu la mateixa cosa, però amb mots un xic diferents.» Respon el malintencionat: «Pertot arreu els cors que la claredat del cel il·lumina parlen així, cadascun amb sa llengua, ¿per què, doncs, no ho faré jo amb la meva?»

Dominada la Margarida pel viu instint sobrenatural de la gràcia, rebat les raons del doctor Enric dient-li: «Parles guerxo, perquè no ets cristià».[1] Usant la metàfora difícil, però expressiva fins al capdamunt, del poeta alemany, podem dir que el llenguatge artístic de molts moderns també és guerxo; parla com el capellà, i no té res de cristianisme; mira a la dreta i a l'esquerra, i de conseqüent enganya; per això qui el creu tindrà la fi de la bella Margarida.

Al parlar-vos ara jo del regne de l'Art, de la immensitat de sos dominis, vos semblarà que escolteu a un panteista; a l'allegar-vos la doctrina de sant Tomàs i la d'en Littré, creureu potser que el gran frare i l'il·lustrat positivista diuen una mateixa cosa, i hi ha, no obstant, la diferència de l'ombra a la cosa que la projecta. L'ombra fins aparenta més que no pas la realitat. Les escoles artístiques i filosòfiques sempre s'han mantingut o de les ombres o de la veritat. El romanticisme fou ombra de l'espiritualitat humana; el barroquisme i el naturalisme, ara ja decadent, cadascun a sa manera, són ombra de la nostra materialitat; el panteisme artístic, que avui preval, és ombra del concurs de Déu en tota criatura que ensenya la doctrina catòlica; per una temporada a la imaginació, que és la facultat de les formes, aquests sistemes l'engresquen, creu exalçar-se amb aquella grandiositat i immensitat, li sembla que ha trobat el cel a la terra; però ¿pots, per ventura, ¡oh fantasia!, prescindir de la raó? ¿Podrà l'home viure de l'engany? ¿Havem de posar

1. Ob. cit., pàg. 256.

a l'Art en la línia de les illusions humanes, o bé l'havem d'identificar, almenys originàriament, amb la Veritat?

A mon entendre, és fals que l'Art hagi de viure d'illusions, de suposicions i hipòtesis. L'home no té més remei que viure d'aquests recursos quan ha rebutjat la veritat; però posseint l'instint artístic, sentint la fam de la bellesa, de lo perfet i diví, és indubtable, si no volem comprometre la serietat de la Naturalesa i de la humanitat, que ha d'haver-hi una categoria, una qualitat almenys capaç de satisfer tal instint i de calmar aquella fam. Tota facultat té son objecte corresponent.

Aquella fam és immensa. A la porta del teatre, en el dia que es representa una obra mestra, la gent es baralla, es baten uns amb altres prenent-se els bitllets dels dits, i, com dio Goethe[1] amb admirable intuïció, es trenquen el coll davant del despatx, com en temps de fam per arreplegar un pa a la porta de la fleca. En efecte, la fam de l'esperit és tan viva i violenta com la fam del cos. Aquest instint mogué en plena Edat Mitjana a l'immortal florentí a cercar per l'Infern, el Purgatori i el Cel, el consol de la seva ànima; i enmig dels temps moderns l'anglès Childe-Harold, fart de plaers i mogut de la fam, ix de sa pàtria cercant per diferents climes la manera de sadollar-se; va pel món com un exiliat fugint de son propi cor i cantant a la gaditana Agnès li diu que no gosa mirar més enllà de la tomba, i que, no obstant, no espera trobar repòs abans de baixar-hi, i amb desesperada angúnia exclama: «No facis pas per a descobrir-me el cor, perquè dins d'ell hi trobaries un Infern.»[2] En efecte, l'Infern és la immensitat sense Déu. El Dant Alighieri en son viatge per les regions sobrenaturals; el doctor Faust amb ses meditacions, experiments i pactes diabòlics, i el Childe-Harold corrent d'una part a l'altra

1. *Prologue sur le théâtre.*
2. *Œuvres complètes,* de L. Byron, vol. II, pàg. 271.

del món, tots eren moguts per un mateix instint, tots cercaven el mateix tresor. I, com aquests tres personatges, molts moderns, qui no arriben de bon tros a personatges, qui es gasten lo que tenen i lo que no tenen per una pintura o altra obra d'Art, o paguen grosses quantitats per a oir una música, cerquen la satisfacció del mateix instint. El món qualifica això de xifladures: sols ho són si per cas hi falta la passió, quan naix de la vanitat i no del gust; però mentre sia l'aspiració infinita de l'Art, si és xifladura, és nobilíssima. També a vosaltres, artistes, de vegades se us tracta de xiflats, mes per a consolar-vos diré, sense temor d'incórrer en sacrilegi, que el gran sant Pau posa en la suprema categoria del regne espiritual els qui pateixen la xifladura de la creu de Jesucrist.[1] L'ordre natural i l'ordre sobrenatural sempre es corresponen, l'un és base de l'altre, i la manifestació de l'Infinit en el món, després de la revelació, es fa per ministeri de la Metafísica i de l'Art; la teologia explica científicament el judici final de la humanitat; però als ulls de la multitud mundana els articles de sant Tomàs mai produiran la lluminosa visió d'aquella immensa crisi, com l'han produïda els sermons de sant Vicenç Ferrer, l'*Àngel del Judici*, i el pinzell sens igual de Miquel Àngel en la Capella Sixtina.

Per això molts, confonent el simulacre amb la realitat, l'instrument amb la causa productora del goig de la bellesa, amb la falta d'exactitud que hi ha en el llenguatge modern, parlen d'un culte a l'Art, quan precisament l'Art és en si mateix un culte, el culte de la bellesa. Dir culte a l'Art, és dir culte al culte. L'Art és un procediment, és un estudi: si voleu és el festeig de la bellesa; però identificar l'Art amb la bellesa fóra com identificar la dialèctica amb la veritat. La bellesa viu independentment de l'Art, és anterior a ell, no és filla dels artistes, al revés, aquests són deixebles seus; i ella és reina i senyora de tota la humanitat.

1. I Corintis, I, 18.

II

La noció fonamental de l'Art és la de l'Infinit. — L'Infinit, condició essencial per a conèixer lo finit. — El Panteisme en els moderns i en l'Art hel·lènic. — L'epopeia humana és impossible sense Déu.

L'Art és, doncs, per nosaltres catòlics, el culte humà i natural a la bellesa infinita que es manifesta esplèndidament en l'existència subjecte als nostres sentits. No és purament una impressió, té existència real i lluu d'una manera evident en l'immens mar del Ser. Tots els artistes així ho reconeixen, lo mateix els qui beneeixen a Déu que els qui el maleeixen, perquè l'Art troba bellesa i pot expressar-la fins en la lluita contra l'Omnipotent; mes quan l'Art prescindeix d'aquest és impossible que reïxi: l'artista podrà ésser amic o enemic de Déu, àngel o dimoni, mes amb la indiferència l'Art queda desvanescut i, almenys en ses altes manifestacions i com excitador del gran interès humà, desapareix de la terra.

El dimoni pot ésser un objecte estètic no tant en si mateix com per sa oposició a Déu; com en les pintures d'en Grau de la Notte, experimentem una fruïció estètica, hi ha vera bellesa, no per la fosca, sinó per la llum que la combat, així de la persona del Príncep de les tenebres, de l'enemic de Déu, poetes i pintors han pogut aprofitar-se'n, i amb l'horrible fantasma produir efectes estètics de primer ordre. Pertot arreu allà on se troba la idea de l'Infinit, encara que sia per a combatre-la, no pot mancar-hi la bellesa. Mentre hi ha ser hi ha bellesa, el ser summe és la bellesa summa; a menor ser disminució de bellesa, però sempre amb resplendor de l'Infinit; i el gran Pasteur, després de descobrir l'infinit nombre de petites existències, els microbis, invisibles als ulls dels homes fins que ell els hi mostrà, posseït d'una admirable devoció exclama: «La noció de l'Infinit en el món se'm presenta pertot arreu amb una expressió inequí-

voca»,[1] i girant-se contra els positivistes, ell, l'immortal contemplador de la naturalesa física, els enfonsa el sistema amb el següent argument: «L'immens i visible buit del sistema consisteix en que, dins de la concepció positiva del món, no es té en compte que la més important de les nocions positives és la de l'Infinit», i després afegeix: «La concepció de lo ideal ¿no és, per ventura, també la facultat reflexa de l'Infinit que, en presència de l'hermosura, ens porta a imaginar una bellesa summa?» [2]

El gran químic aquí parla com a artista, perquè els majors talents és impossible que no tinguin la facultat d'assaborir les manifestacions de la bellesa; els qui en la vida humana sols donen importància a lo que es veu i palpa, els científics qui no volen admetre els misteris, escolten les següents paraules d'un savi que es féu seves en Pasteur en son discurs d'entrada a l'Acadèmia francesa: «Fa molt temps que estic d'opinió que el qui té sols idees clares per força ha d'ésser un simple.» En efecte, el medi dins del qual es mouen totes les coses és un horitzó de llum, mes de misteri; per això tots els pobles han admès en el tresor de la humana sabiduria la manera de sentir i de pensar de l'artista qui té la facultat, que no és dada a tothom, de percebre el ressò de la veu de l'Infinit parlant en les coses, de veure les resplendors d'una llum, fora de la qual és impossible veure-hi. Cinc-cents anys abans que l'illustre químic francès, el gran poeta escolàstic veié en la contemplació de l'esperit lo que en Pasteur descobria exercitant-se en les seves ciències d'observació dels cossos. El Dant Alighieri és, fora dels teòlegs, l'home qui més ha tingut la visió de l'Infinit en la contemplació de l'univers. Qui l'escolta sembla que senti un d'aquests escriptors artístics qui fent professió de panteisme divinitzen a tota criatura, com aquells antics de

1. Discurs de recepció en l'Acadèmia francesa.
2. *Loc. cit.*

qui digué Bossuet que per ells tot era Déu menys el mateix Déu, i, no obstant, l'Alighieri serà sempre el poeta màxim de la teologia catòlica:

La gloria di Colui, che tutto muove,
per l'universo penetra, e risplende
in una parte più, e meno altrove.
. . . . . .
. . . . . .
. . . .*Le cose tutte quante*
hann'ordine tra loro; e questo è forma,
che l'universo à Dio fa somigliante.
Qui veggion l'alte creature l'orma
del eterno valore, il quale è fine,
al quale è fatta lo toccata norma.
Nell'ordine ch'io dico sono accline
tutte nature per diverse sorti
più al principio loro, e men vicine:
onde si muovono à diversi porti
per lo gran mar dell'essere: a ciascuna
com istinto à lei dato que la porti.[1]

Il·luminat per una llum que no enganya, la visió de l'Infinit no el desvaneix; el mira de fit a fit sens enlluernar-se; i encara que veu la connexió, l'íntima relació entre el Criador i la criatura, encara que sent en l'univers la influència de l'Infinit, distingeix entre el cel i la terra, i amb una admirable austeritat de paraules que valen un volum de filosofia, diu:

Così fu fatta già la terra degna
di tutta l'animal perfezïone.

Veus aquí dos versos que enfonsen l'Art panteista i l'Art positivista, i demostren com l'Art humà per excel·lència, la interpretació de la bellesa en el món, sols pot fer-la dignament el qui estigui posseït d'aquella admirable doctrina,

1. *Paradiso,* cant primer.

d'origen sobrenatural, que dóna llum per a conèixer *tutta l'animal perfezione.*

L'Infinit és una condició per a conèixer bé lo finit; qui es fixa solament en aquest no tindrà mai una vera noció de l'existència, i, de conseqüent, de la vida i, per tant, de la bellesa. Així com la llum física s'apaga quan està fora de l'aire, així també la llum misteriosa que dóna a una cosa el caràcter estètic, es desvaneix quan se la separa de la immensitat de l'horitzó que forma l'Infinit. És tan íntima la connexió entre lo finit i l'Infinit, que el Panteisme confon l'una cosa amb l'altra; per això una part de l'Art modern tot ho troba Infinit i vol deïficar totes les coses; per això l'exuberant mitologia grega, que veia déus en els homes i les bèsties, en els rius i muntanyes, en les flors i en els arbres, en les revolucions de la naturalesa i en les passions dels homes, en les ciències i en les arts, sembla renàixer en certs artistes contemporanis qui no pensen que les coses, quan perden la sinceritat perden al mateix temps la bellesa. Bella és la simplicitat homèrica amb son món de déus i de deesses; bellíssimes serien el Zeus i l'Atenea de Fídies, perquè l'immortal escultor en dits simulacres volia expressar la majestat i la puresa divines; duraran sempre en la memòria dels homes el Partenon d'Atenes i el Panteó de Roma com a llocs dignes d'anar-hi l'home a recollir-se quan vol consagrar-se a pensaments eterns; tots aquests artistes arribaren a la sublimitat en l'expressió de la Bellesa, perquè tenien bona fe, i la bona fe és necessària a l'home en tots els ordres de la vida. Aquell naturalisme sense màcula de pecat del Pare Homer, sa ingenuïtat religiosa que es confon amb un cert panteisme, el fat cec de l'Art hel·lènic que contribuí a tantes obres mestres de poesia i d'escultura, mostren a les clares una gran sinceritat i bona fe, virtuts necessàries per a salvar-se, lo mateix en els dominis de les Arts que en el regne de la Veritat eterna. L'Art modern sent d'una manera molt fonda i viva el desig de l'Infinit; més que mai ara es parla de l'Art transcendental, que en gran part

s'és fet panteista; però el panteisme artístic modernista no arribarà mai a produir obres admirables, perquè no hi ha admiració per lo que no és sincer. El déu *Pan* dels moderns és molt més fals que no pas el dels antics. A l'alçar-se de taula uns filosops alemanys, qui tenien idees panteístiques, un d'ells digué amb molta gràcia i oportunitat: «Som uns déus qui havem dinat molt bé.» L'Art hel·lènic era panteista perquè creia en Déu i no sabia com explicar-se'l; l'Art modern és panteista perquè es voldria treure de sobre la idea de Déu i al mateix temps no pot prescindir de l'Infinit. En la bona fe dels hel·lènics la ceguetat del fat, que tant explotaren creant escenes dramàtiques i composicions escultòriques dignes de la immortalitat, era una confosa i incerta resplendor del dogma teològic de la predestinació de tota criatura, i, per tant, la llum divina encara que extraviada il·luminava aquelles obres i les marcava amb el segell de la sublimitat. El raquític determinisme dels moderns que reclou a l'home dins de les estretes lleis de la matèria, fa minvar les forces espirituals, i apaga la llum de l'Infinit diví; per això les obres de l'Art determinista que supleix l'acció divina sobre la criatura, amb les accions i reaccions animals dels desigs i instints, són obres migrades com fruits que el pugó no deixa créixer; els tipus humans creats per l'Art antic són plens de vigor, energia i bellesa; el fatalisme hel·lènic semblava que feia créixer la virtut humana perquè era una ombra, encara que inexacta, de la Veritat. *La fuerza del sino,* fins en nostres dies, ha tingut força per a produir aquesta grandiosa creació dramàtica. La lluita de l'home amb un obstacle insuperable ens fa interessant a l'home i constitueix una situació estètica; les baralles sempre desperten la nostra curiositat i criden la nostra atenció, fins les més vulgars. Una baralla de bèsties, tractada per un escultor, constitueix un objecte artístic; les baralles entre dues races d'homes han donat matèria a les epopeies més famoses, i el gran comte De Maistre s'alçà contra els utopistes qui volen fundar la pau perpètua, provant que la

guerra és una necessitat imprescindible de la humanitat per a purgar-se de ses impureses i alçar-se a major dignitat; la lluita de l'home amb si mateix és l'argument predilecte de l'Art psicològic; unes baralles entre Déu i l'home superen en sublimitat a totes les altres accions humanes. En el món hel·lènic, en el món no cristià, que ignorava la plenitud de la misericòrdia divina, aquestes baralles acabaven sempre per l'abatiment de l'home; en la humanitat que s'ha guiat per l'Antic i pel Nou Testament, ¡oh cosa meravellosa!, de vegades l'home venç a Déu. Conta el llibre del Gènesi que, fugint Jacob de casa son oncle Laban, passà tota una nit combatent amb un ser misteriós a qui no volia deixar escapar sense que el beneís, i al qual arribà a subjectar. Al desvanèixer-se aquella sobrenatural aparició oí una veu que li digué: «Si contra el mateix Déu t'has mostrat fort, ¿com no prevaldràs contra tots els homes?» [1] El desplegament de la virtut humana s'adquireix principalment en aquests combats de Déu: en les Sagrades Escriptures Job, batent-se amb totes les misèries humanes i reeixint d'elles gloriós, en la poesia horaciana el *Iustum et tenacem propositi virum* fent cara a l'adversitat tant si ve dels déus com dels homes i resistint fins al cataclisme de la terra, ens mostren com la revelació divina i la filosofia estoica entengueren la batalla de l'home amb Déu: la primera perquè és infallible, d'una manera més humana i natural; la segona amb exageració, si bé amb grandesa. En l'Art grec, ja decadent, trobem la famosa escultura de Laocont i sos fills; i si bé hi sentim la tristíssima impressió del fat inevitable, aquelles figures mostren melancòlica noblesa, i els vençuts ho són, més que no pas per la serp, per un principi espiritual irresistible. Mes ¿què trobarem en el ja vençut Art dit realista? El món civilitzat no ha pogut suportar amb nom d'Art, amb nom de vici no podrà mai desfer-se'n, la representació

1. Gènesi, XXXII, 28.

dels homes dominats i esclaus dels desigs animals, la degradació de la nostra espècie i l'extinció de l'interès més noble i viu que es troba en la humanitat. Hi manca la resplendor de l'Infinit. S'enganya qui es pensa que els desigs més forts són els desigs animals. La dramàtica humana és impossible amb el cru materialisme; i especialitzant més, en gràcia de la claredat, pot dir-se que amb el sistema que representa en Zola, l'Art tràgic desapareix, i l'epopeia tant de l'estil antic com del modern, el mateix Homer que Dant o Goethe, no tenen raó d'ésser.

Les lluites humanes, els conflictes socials i domèstics, les revolucions polítiques, els debats de les escoles, les guerres de religió, les qüestions d'amor propi, tenen sempre causes metafísiques, almenys en sa última resolució; per això, deia que les baralles sempre ens interessaven perquè en elles s'hi sol descobrir el *quid divinum* que des dels més antics temps es té com a distintiu de l'ordre artístic. Voler suplir el *quid divinum* amb el *quid bestiale* no és cosa sols del nostre temps, és una pretensió molt vella, filla no del mèrit, sinó del vici de la nostra espècie.

III

L'aspiració vers l'Infinit és manifestada en la lluita humana per la perfecció. — L'«homo duplex», font de bellesa.

La lluita és una condició de la bellesa mundana. L'*homo duplex*, és a dir, la duplicitat de la nostra naturalesa, és font i principi de l'Art; aquest consisteix en un moviment d'ascensió, tota ascensió suposa una subordinació o supeditació, això és, un venciment. Deien els antics que l'Art tràgic, en el qual generalment els herois queden sacrificats, criava homes valerosos perquè enfortia els sentiments humans amb l'espectacle de lluites inefables; sense la duplicitat de la nostra naturalesa, és a dir, si l'home no fos aquest

compost que té part d'àngel i part de bèstia, els conflictes de passions no existirien; la poesia objectiva i la subjectiva suposen guerra per fora i guerra per dintre. El mateix Art escultòric, esclau necessari de la forma, a mi se'm presenta com a una mena de poesia subjectiva en marbre i la potestat de l'artista es manifesta quan sap explicar, fent parlar les pedres, els més íntims conflictes de l'esperit de l'home. I no cregueu ara que fent jo davallar l'Art declarant idea-mare de la bellesa humana la lluita, estrenyi els termes de l'immens camp de l'estètica reduint-la a lo tràgic, a lo èpic, a la violència de les passions personals, perquè admetent tothom que és element essencial de la bellesa la vida, jo trobo en mi mateix, jo sento en aquells qui em confien llurs més íntims secrets, jo veig en els homes amb qui visc en societat, jo contemplo en la història angèlica, sento pertot arreu un cor de veus que ha condensat l'antiquíssim Job[1] dient: *Militia est vita hominis super terram.* I la ciència moderna contemplant amb sos microscopis els misteris més amagats de la vida animal, el regne invisible dels microbis, ens ensenya entre ells una perpètua batalla i ens explica com la vida animal té per condició la lluita, fent *duo* amb l'antiquíssim patriarca i profeta bíblic quan proclama que la vida en el món és una batalla que mai s'acaba. I el meu insuperable mestre sant Tomàs d'Aquino m'ensenya en tots els seus llibres, és la idea-mare de tota la seva teologia i filosofia, que tot pateix, que tot treballa, que tot lluita, perquè tot ser, qualsevulla que sia, cerca lo que no té, la perfecció de sa existència, la vida verdadera, que és la vida eterna o divina. I quan el doctor Faust s'embranca en especulacions i experiments, i fins es dóna al diable; i quan el Childe-Harold ressegueix totes les races humanes, ¿què pretenïeu, ¡oh grans poetes qui creàreu aquests personatges!, sinó mostrar aquest desig que ens fa cercar la

1. Cap. VII, v. 1.

perfecció i la bellesa com l'únic remei que hi ha per a trobar repòs les nostres ànimes? I quan tu, Littré,[1] doctor màxim dels positivistes, t'exclames dient que «hi ha un Oceà que bat a la nostra platja, i pel qual no tenim ni barca ni vela, encara que la seva visió sia tan saludable com formidable», ¿què vols dir sinó que la set de l'Infinit t'abrusa i no saps calmar-la, tot confessant, no obstant, l'existència de la Font inestroncable? I la filosofia i la poesia de la desesperació, l'Art pessimista, que per desgràcia avui té deixebles de molt talent, ¿què signifiquen sinó el desig de l'Infinit fugint del camí que porta a satisfer-lo? I aquest desig i aquesta set són tan antics com la Humanitat; assedegats de Bellesa místics i artistes, desperts o adormits no fan més que pensar amb ella; sentint la fam de la Veritat els teòlegs i els filosops es cremen les pestanyes i cansen el cervell per a cercar els camins que hi porten, i per a ensenyar la satisfacció d'aquest immens desig en l'ordre natural i en el sobrenatural el Mestre diví de la Humanitat, en el grandiós Temple de Jerusalem, un dia que estava ple de gom a gom de gent assedegada de Veritat i de Bellesa, cridava a tothom, amb veu molt alta, dient: «El qui tingui set que vingui a beure de Mi.» [2]

IV

La resplendor de l'Infinit en les coses és lo essencial de la Bellesa. — La llum, la manifestació més esplèndida de l'Infinit, és la forma universal de la Bellesa. — Entre les coses humanes, l'Art és la que més s'acosta a les divines.

L'estudi sobre la resplendor de l'Infinit que dóna caràcter de tal als objectes artístics, que és com la forma univer-

1. *Auguste Comte et la philosophie positive,* pàg. 519; apud Gruber.
2. Joan, VII, 31.

sal de l'Art i dóna fesomia de família a les nou germanes, ha de tenir en compte els vaticinis d'aquells vidents qui amb sos ulls penetrants descobriren els misteriosos secrets del Qui és el principi de la Vida. El Dant Alighieri, poeta de l'eternitat, com li digué l'Angel Guimerà en ocasió solemne, participant d'aquella excelsa prerrogativa d'intelligència que distingeix el talent dels grans artistes i que consisteix en veure en poques idees el llarguíssim procés de les coses, i en reduïdes substàncies la immensa varietat de formes creades, acostant-se a la simplicíssima ciència divina que en un concepte comprèn totes les coses i amb un mot etern les expressa totes, el Dant Alighieri, repeteixo, pogué dir:

La forma universal di questo nodo,
credo ch'io vidi.[1]

doncs aquesta forma universal és la forma artística per excellència, i el gran poeta florentí profetitzà lo temporal i lo etern perquè trobà i contemplà totes les coses en aquell volum de les divines idees, sempiternes i immutables, que convertides en criatures formen l'Univers, el qual amb totes ses coses veié amb llum meravellosa quan contemplà:

Legato con amore in un volume
ci che per l'universo si squaderna.[2]

Lo essencial de la bellesa, la transparència de l'Infinit en les coses naturals, consisteix indubtablement en una certa resplendor.[3] Sens ella no hi ha objecte bell. L'harmonia o proporció, la concordança dels elements, seguint la finíssima anàlisi de sant Tomàs, constitueix el subjecte, mes no l'es-

1. *Paradiso*, cant 33.
2. Ibíd.
3. «La cera di costoro, e chi la duce,
non sta d'un modo; e però sotto'l segno
ideale poi più e men traduce.»

(*Paradiso*, cant 13.)

sència de la cosa bella, o bé, com ell diu, la raó de lo bell; i en efecte, tots vosaltres, a la composició pictòrica de major regularitat i harmonia no li concediríeu la palma de la bellesa si hi faltava la resplendor de la vida. La llum o resplendor, en son més ample sentit, és com la forma de l'Infinit; per això els pintors donen tanta importància a la llum i la color, i més que en totes les altres Arts en la vostra pot demostrar-se l'exactitud d'aquella idea-mare de l'Angèlic quan afirma que si bé la proporció o concordança constitueix el subjecte, no obstant, la resplendor és l'essència de la raó del bell.[1] Les escenes més repugnants illuminades amb la resplendor de l'Art, es converteixen en estètiques; Velázquez amb una quatreta de borratxons emborratxa nostre esperit amb la divina ambrosia d'una emoció nobilíssima, i amb la deformitat d'uns nanos ens fa experimentar la consolació artística. ¡Oh meravellosa potència de l'Art! Tu ets imatge de l'Infinit que fins del mal en fa instrument del bé. Dels esguerros morals i físics, de borratxons i nanos, del rebuig del món, sabent que cada home per miserable que sia és un reliquiari on s'estotja l'Infinit, valent-se de les mateixes deformitats i lletgeses, com Déu es val del dimoni per a fer resplendir més la seva glòria, l'Artista produeix en l'esperit del contemplador la inefable llum de la Bellesa.

El gran revelador dels eterns misteris, l'evangelista sant Joan, diu que Déu és llum i vida, i que la vida és la llum dels homes,[2] i l'Art pictòric no pot viure sense la llum i la color. Diuen que l'ànima, la substància de l'Art hellènic, era la figura de l'home en la faç del qual resplendeix un raig de la llum increada; però és indubtable que l'Art d'Apel-

1. «Ratio pulchri in universali consistit in resplendentia formae super partes materiae proporcionatas, vel super diversas vires vel actiones...

»At rationem pulchritudinis concurrit consonantia sicut subiectum, et claritas sicut essentia eius.» (Opusc. *De Pulchro et de Bono*. Edic. rom. de 1886.)

2. Joan, I, 4.

les s'enlaira també amb la llum física i la color. Quan jo contemplo l'admirable pintura de sant Antoni de Pàdua d'en Bartomeu Murillo, l'estàtica figura d'aquell amic de Jesucrist em fa sentir una emoció que ungeix tot mon ser, la cèlica forma de l'Infant diví qui se li acosta amb expressió tendríssima m'encén d'amor, però el transport de l'esperit es completa amb aquell horitzó infinit de llum inefable, vivificada per uns exèrcits d'esperits celestials, que constitueix la *mise en scène* d'aquella mística i bellíssima composició.

La claredat, la llum és una condició de la intel·ligència. Sense llum els ulls no hi veuen, ni l'enteniment tampoc. El no veure-hi és trist, bé ho sabem tots els qui som curts de vista. Quan l'enteniment no veu les coses que té al davant, quan la intel·ligència no les pot penetrar pateix terriblement; pretenent entendre certs conceptes foscos hi ha qui s'hi torna boig, per això volem amb deliri la llum, i en tots els segles amb el desig de fer visibles els misteris s'han constituït sectes d'il·luminats. Aquell qui es presenta entre els homes prometent la llum sempre té seguidors. Els maçons, encara que viuen a la fosca, es proclamen fills de la llum; el culte del foc és antiquíssim i ple de simbolisme; en els llibres sagrats veiem l'horror a les tenebres, el desig sempre creixent dels patriarques i profetes qui estàtics esperaven l'eixida de la llum, i quan tothom, cadascú per son cap, l'anava cercant es presenta Jesucrist dient: «Jo sóc la Llum del món»;[1] per això la llum i el foc són elements principals en el culte catòlic. La llum, doncs, és de llinatge diví, i quan trobem un artista, un pintor qui la sap pintar, sembla que ens transporti a l'altre món, perquè el cel és el regne de llum, i la llum és vida per l'home, és la imatge més expressiva de l'Infinit. No se li coneix el grau màxim; la llum física se'ns podrà beure els ulls dins dels seus forats; la llum intel·lectual podrà desvanèixer-nos i fer defallir el nostre en-

1. Joan, VIII, 11.

teniment;[1] mes ella mai defalleix, sempre triomfa, no té límits; els limitats som nosaltres, perquè ella, usant els termes de Salomó, és un tresor infinit pels homes. També la color és el tresor de la pintura: les escenes més belles, les figures més divines, les composicions més interessants ho són amb l'auxili de la color; quan voleu pintar la glòria eterna o la mort humana, l'exèrcit de les angèliques jerarquies o les sagnants lluites humanes, els paisatges d'una naturalesa tètrica o riallera, o bé els consols i desolacions de la vida de família, per a tractar pictòricament la teologia, la història, la naturalesa o les escenes de la vida casolana, necessiteu de la color. I aquesta llei de la pintura és profundament humana, perquè vosaltres sabeu que cada passió té sa color natural, la temor i l'odi, l'amor i l'entusiasme, l'alegria i la tristesa, el crim i la virtut, la salut i la malaltia, la mort i la vida, tenen color o matís de color propi; i si atenem a lo que en podríem dir les passions de la naturalesa, tempestats i cataclismes, idillis i magnificències, xardor i frescor, fecunditat i misèria, i si traspassant el regne de la matèria volem ficar-nos en les regions definitives a què està destinat el nostre llinatge, trobarem que el Cel i l'Infern tenen també colors pròpies i característiques. I és perquè les colors, segons ens expliquen els científics, són formes de la llum; aquesta, segons ens ensenyen els doctors místics, és, entre totes les coses criades, la manifestació més esplèndida de l'Infinit; i per això el Dant Alighieri, artista, científic i teòleg, seguint a sant Tomàs, la declara la forma universal de la bellesa. I entengueu que és llum tot lo que hi fa veure; que sense la llum que es descompon en color n'hi ha encara una altra més intensa, general a totes les Arts, que despedeixen en major o menor grau tots els sers, manifestació més legítima de l'Infinit, que és la llum de l'expressió que té la virtut de fer veure a l'home més

1. «Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium iustitiae tuae.» (Psalm CXVIII, 123.)

enllà dels confins de la matèria, il·luminant no tant els ulls del cos com els de la intel·ligència humana, posant a l'home en contacte amb lo invisible i perfet, i mostrant-li pel ministeri de l'arquitecte, de l'escultor, del pintor i del músic, amb pedres, colors i sons, una cosa superior a la matèria.

L'ordre natural i l'ordre sobrenatural són fronterers i sovint es compenetren; però l'Art és, entre totes les coses humanes, la que més s'acosta a les divines. I aquesta proposició vull sostenir-la lo mateix davant de la teologia que de l'estètica. La revelació dels secrets divins, la profecia hebraica, prenyada de la veritat cristiana, Déu la donà als homes en forma artística; i fins a la fi dels segles, a través de totes les civilitzacions, els nostres profetes Moisès i David, Isaïes i Jeremies seran considerats com la manifestació més extraordinària i insuperable d'un Art salvatge, o sia espontani, i diví, perquè no tingué més pare ni mestre que Déu i la naturalesa humana.

D'altra banda, l'Art sempre té quelcom de salvatge i sol morir d'un enfit de refinaments socials; necessita de l'estudi, però no és fill de l'estudi; ha de tenir en compte les regles, però necessita que li vingui de fora lo que no li donaran les regles; l'esperit creador no s'explica, la inspiració no s'analitza, és un misteri; per això d'ella, a sa manera, pot dir-se lo que sant Pau diu de la gràcia: *Non est volentis neque currentis sed Dei miserentis;* i quan en Rafael Sanzio en les cambres vaticanes pintà la transportada figura de la poesia, dessota escriví: *Numine afflatur.* I si ara, estimats artistes, vos semblava que l'Art no s'ha de ficar en tantes filosofies, el pintor que vinc d'anomenar ve en mon auxili quan agermana la teologia, la filosofia i la poesia; quan pinta per a la immortalitat *l'Escola d'Atenes* i la *Disputa del Santíssim Sagrament;* i jo, per lo que a mi em toca, puc dir-vos que d'una manera eminent en el poema de l'Alighieri, summe artista literari, hi repasso la filosofia i la teologia. I és perquè estem en les regions de l'Infinit, on tot se troba i se junta.

Si la llum n'és una manifestació, l'altre element de la bellesa, l'harmonia o proporció, crida també al nostre enteniment la idea de l'Infinit:

> Coneixeràs per l'ens extens
> del Simple per *concordança,*

diu el poeta filosop de l'Illa Daurada.

La proporció o harmonia és la riquesa dins de la unitat; la unitat és pobra, però és viva, l'apetitosa varietat sense la unitat és morta; la vida és simplicíssima, té elements variats, com la Bellesa, però ella en si mateixa es resisteix a l'anàlisi; no se'n pot fer la descomposició; s'és viu o s'és mort; la vida és un acte, simplicíssim certament, però que compenetra una varietat d'elements; sembla com la conciliació d'una antítesi, i per això també l'harmonia és una condició tan alta perquè és l'agermanament de dos termes oposats: la unitat i la varietat. Qui sap conciliar-los, tingueu-lo per veritable artista. El Judici final de la Capella Sixtina, amb sa immensa varietat d'àngels i dimonis, pecadors i sants, profetes i sibilles, jueus, gentils i cristians, és a dir, la representació de tota la humanitat, des d'Adam fins al darrer home, i cadascun d'aquests individus caracteritzat pel lluminós segell del geni de l'artista, produeix l'efecte de la unitat, és un acte; com Déu, segons la fórmula de la filosofia i de la teologia, és un acte pur. I ¿què és l'Infinit, unitat i distinció, com ens ensenya la doctrina catòlica, sinó la plenitud del Ser i de la vida amb la simplicitat més absoluta?

V

No es pot atènyer l'Infinit fora del Cristianisme. — L'Art cristià proporciona l'home amb Déu. — Testimoni de Lord Byron.

Però baixem d'aquestes altures. L'home en tot ha de tenir mida, fins en els desigs infinits; mentre serem a la ter-

ra ens havem d'acontentar de veure sols el reflex de l'Infinit; no tenim potència per a més; d'aquí que l'Alighieri, quan es passeja pel Cel, comparant l'estat de la intel·ligència divinitzada, en l'altra vida, amb la intel·ligència animalitzada de la present, digui:

La mente che qui luce in terra fuma.

Per això quan Moisès veié verament l'Infinit, el veié dalt del Sinaí que estava encès i fumant, i el Profeta amb espaordiments de mort; per això no hi ha ningú que arribi més al súmmum de la bogeria que el místic i l'artista quan s'ixen del ver camí que a l'un en l'ordre sobrenatural i a l'altre en el sobrenatural els ha de portar a l'Infinit; d'aquí que llegim en les històries dels sants i dels grans artistes i savis que alguns cops els hagin tancat per boigs; a sant Pau el president Festo li deia: «Pau, les moltes lletres que tens t'han girat el cervell»; [1] i no falta en la medicina modernista qui ha dit que el geni és un ram de bogeria. Tot això prova que la vista de l'Infinit espaordeix, que desequilibra a l'home, qui quan el contempla s'ha d'agafar si no vol caure al fons de l'abisme; en l'ordre físic, a certes altures, quan perdem el món de vista, quan l'home té davant seu la immensitat de l'espai i no hi veu cap limitació, si ell no té on agafar-se, el cap li roda i cau en l'immens abisme. Doncs, en l'ordre espiritual, al cim d'una gran altura les vistes són immenses, però a molts a l'arribar a dalt, en lloc de veure-hi més, la vista se'ls pertorba; per això l'Art materialista s'espaordeix de l'Infinit i fuig, perdent així la immortal resplendor de la bellesa, i reduint son domini a la regió ínfima; l'Art racionalista, absort per l'Infinit, el vol atènyer, més és víctima de son propi ardiment, i, com l'antic personatge de la faula hel·lènica, passa la vida volent pujar el roc al cim de la muntanya i despenyant-se abans d'ar-

1. Fets, XXVI, 24.

ribar-hi, per lo qual exclama en boca del doctor Faust: «Jo ho sento; vanament he acumulat sobre de mi tots els tresors de l'esperit humà, perquè a la fi, quan em recullo, de mon si no n'ix cap força nova, no sóc més gran ni del gruix d'un cabell, ni estic més a prop de l'Infinit.»[1] I és perquè l'Art racionalista, l'Art panteista dels modernistes, com el dels egipcis i indis, sent l'Infinit, però no el pot atènyer: el veu sovint com fantasma monstruós, com els egipcis i hellènics veien les esfinxs, els faunes i sàtirs, i els budistes llurs dimonis; però totes les seves visions artístiques no fan més gran a l'home ni del gruix d'un cabell, ni l'apropen a l'Infinit. En canvi, lo que no pogué aconseguir el doctor Faust ho trobà el Childe-Harold, i fins explica, en un càntic d'altíssima poesia, les arrels filosòfiques del misteri. Està davant del Vaticà de Roma, l'aula immensa de tots els pobles de la terra que té al mig la càtedra de la Veritat universal, el monument més insigne del món que estén sos braços amb les porxades del Bernini per acostar tota la humanitat a l'Infinit, i diu:

> «Veus aquí el temple grandiós i admirable al costat del qual la meravella de Diana no fóra més que una petita cella; és el sagrat temple del Crist bastit sobre la tomba del seu màrtir. Jo he vist l'obra mestra d'Efès, amb ses columnes escampades pel desert, anant a cercar repòs sota sa ombra el xacal i la hiena; jo he vist la Seu de Santa Sofia enlairar-se com un globus flamejant sots els raigs del sol; jo he resseguit el Santuari, mentre els musulmans usurpadors dirigien sos precs a Allà; — mes entre tots els temples antics i altars nous, res es pot comparar amb tu, imponent edifici, el més sant, el més veritable, el sol digne de l'Etern. Després de la desolació de Sion, quan l'Altíssim desemparà la ciutat de sa elecció, de tots els monuments alçats per la mà dels homes, ¿quin és aquell que podria ser més sublim? Majestat, potència, glòria, força i bellesa, tot s'ha juntat en aquest temple del Déu de l'univers. — Entreu: sa grandesa no us oprimeix pas, ¿i per què? No és pas

1. Ob. cit., pàg. 202.

que sia esquifit; però el geni del lloc fa créixer la vostra ànima, ella s'és feta colossal i ja no pot trobar acolliment digne sinó en aquest temple on són consagrades les esperances de la seva immortalitat. Un dia, si vos en feu digne, contemplareu el vostre Déu cara a cara, com en aquest moment veieu son *Sant dels Sants*, i el contemplareu sense quedar fos per sa mirada».[1]

¡Oh Byron malastruc i generós! Tu qui tantes vegades escandalitzares el món, aquí, davant de l'obra més grandiosa de l'Art cristià, Déu parla per ta boca, com tantes vegades ens ha dit la veritat per boca de profetes indignes, i declares amb un mot ple de llum, el privilegi privatiu de l'Art cristià de fer sentir a la humanitat la influència dignificant de l'Infinit, fent créixer l'esperit de l'home.

L'infinit en l'Art cristià no esporugueix, no desespera, no mata, no porta al suïcidi com hi portà els devots de Werther, com condueix al nihilisme avui l'Art literari de certs poetes del Nord, perquè l'Infinit mata o vivifica; engrandí l'esperit del Childe-Harold fins a proporcionar-lo amb l'obra colossal de Miquel Àngel i de Brabant, perquè l'Art cristià, com tota la vida cristiana, de què ell és element principalíssim, té per objecte proporcionar l'home amb Déu.

VI

El gran problema humà és la conciliació de l'Infinit amb lo finit. — Limitació humana. — Testimoni del Faust.

El gran problema humà, el problema etern fora del Cristianisme, és la conciliació de l'Infinit amb lo finit, trobar les juntures entre aquestes dues categories del Ser, la manera com es comuniquen o relacionen l'un amb l'altre. L'home es

1. Ob. cit., pàg. 455.

posa en comunicació amb l'Infinit per medi de la veritat i de la bellesa, però la veritat i la bellesa substancials en si mateixes són inassequibles, i, no obstant, elles són:

...il primo amore
e le sustanzie sempiterne.

La seva immensitat les constitueix un mar en el qual és fàcil d'ofegar-se l'home excitat per la pruïja de posseir-les; la il·limitació de l'Infinit, he dit abans, desvaneix, causa vertigen, desequilibra; l'home en la immensitat s'hi perd i necessita fixar termes si vol arribar a la satisfacció de sos desigs divins. Quan estudiem la filosofia necessitem determinacions. El nostre judici s'ha d'assentar sobre termes concrets, i si volíem prescindir d'ells perdríem el judici, és a dir, el camí d'arribar a la veritat; la comunicació directa i immediata amb ella és impossible a la criatura humana, que ha de seguir certs tràmits si vol arribar a fi de bé, és a dir, a la vera il·luminació intel·lectual.

Tampoc assoliríem la bellesa si no ens subjectàvem a les lleis que per a comunicar-se amb nosaltres ella ha donat al nostre esperit. Aquest sent la necessitat de dites lleis, les quals no enxiqueixen ni limiten la bellesa; identificades amb ella, són com l'ossada de son cos, les lleis dinàmiques de sa construcció i les condicions de sa vida. Sens elles l'Art perd la sanitat, de conseqüent l'esplendor de vida i l'equilibri constitutiu de sa naturalesa.

En Littré té raó; necessitem barca i vela per a navegar pel mar de l'Infinit. Jo us he parlat de limitacions i tal volta no m'he explicat prou clar. L'Infinit, tant la Bellesa com la Veritat, no té límit, els limitats som nosaltres, l'Art, els procediments per a arribar-hi de què l'home no pot prescindir; i l'home, dins de desigs infinits, es troba impedit en si mateix. «Al cap de compte, tu ets, diu en Mefistòfeles al doctor Faust, lo que ets. Posa't sobre el cap perruques de milions de bucles, als teus peus coturns alts d'una cana, per això no

seràs més de lo que ets.»[1] En l'Art, doncs, com en tot lo demés, l'home necessita un auxili extrínsec; per això el mateix Goethe posà en boca del doctor Faust, meditant en son gabinet d'estudi, al tornar de passeig amb son gos, les següents memorables paraules:

> «¡Ah! Quan dins de la nostra estreta cella la llàntia amiga torna a encendre's, una dolça llum penetra en nostre si, en el cor qui té consciència d'ell mateix. La raó li torna a parlar, l'esperança a florir i sospira ardentment vers les corrents de la vida, ¡ah! ¡vers les fonts de la vida!
>
> »No grunyis, ara, gos. Amb els sagrats sons que omplen tota la meva ànima, no harmonitzen els grinyols d'un animal. No és cosa rara veure que els homes envesteixen lo que no entenen i rondinen davant del bé i del bell que sovint els importunen; ¡qui sap si el gos gruny també prenent exemple d'ells!
>
> »Mes ¡ai de mi! Jo sento que, amb tot i la millor bona voluntat, de mon si no en sorgeix la satisfacció. ¿Per què el riu tot plegat s'asseca i ens deixa altre cop consumint-nos de set? ¡Quantes vegades ho só experimentat! Però aquesta misèria té les seves compensacions; així aprenem de conèixer la vàlua de lo que s'eleva per sobre de les coses de la terra; NOSALTRES ASPIREM A LA REVELACIÓ, que en-lloc resplendeix d'una manera més digna i bella que el Nou Testament.»[2]

VII

Condicions de la Bellesa i límits de l'Art. — La Revelació cristiana en lo espiritual i sobrenatural, el magisteri de la naturalesa per a les formes artístiques i el criteri moral en lo que es relaciona amb les passions. — Sense l'acompliment d'aquestes lleis no es realitza l'ascensió de l'home vers l'Infinit.

Tres són, al meu entendre, les limitacions de l'Art, les condicions necessàries de la Bellesa en el món, els termes que

1. Ob. cit., pàg. 202.
2. Ob. cit., pàg. 187.

afiten l'immens camp de l'estètica; la revelació cristiana en lo que pertany a les coses espirituals i sobrenaturals, el magisteri de la naturalesa en lo que toca a les formes, i el criteri moral en lo que fa relació a les passions. L'opinió de Goethe sobre el complement de la satisfacció dels alts gustos dels homes en la revelació podem dir que és com una pulsació de la consciència de la universal humanitat. La vaguetat, la generalitat, la indeterminació que és tant del gust modern i predomina en l'Art contemporani, perquè lliga amb l'estat dels esperits poc ferms i resolts, no és una llei estètica ni una llei humana. Som sers concrets i determinats, necessitem la llum del sol i la puresa de l'aire; la boira ens entumeix; i l'Art modernista, en bona part, entumeix també els homes, portant-los a un horitzó espiritual d'indeterminació i de dubte. Jo ja sé que l'Infinit es presenta a la nostra contemplació sense determinacions concretes, que sa naturalesa i essència consisteix en ésser indeterminat, que és simplicíssim i que, per tant, no pot subjectar-se a l'anàlisi; que, com careix de parts, no poden aplicar-se-li les lleis de la quantitat, i d'aquí deriva que en el regne de les arts, que en matèria estètica, resultin falsos certs axiomes de les matemàtiques. Que el conjunt de les parts sia igual al tot ho desmenteix clarament la música en nom de totes nou germanes. Descomponeu un cor de veus humanes, o una orquestra, o una d'aquelles gracioses danses d'àngels que ha pintat divinament en Bartomeu Murillo, i les seves parts no us donaran la impressió de l'Infinit. Mes, no obstant, l'Infinit mentre estem en el món ha de tenir concretacions; nosaltres si volem disfrutar d'ell havem de subjectar-nos a certes condicions. Recordeu-vos de les paraules del doctor Faust: «Nosaltres aspirem a la revelació.» Amb la revelació cristiana l'Infinit pren forma; sense deixar d'ésser Infinit s'humanitza, i en el Nou Testament trobem la compenetració de lo diví i de lo humà, la realització del somni artístic de la Grècia: l'Home-Déu. ¿Quina idealització voleu més perfecta i real de la criatura huma-

na que la que resulta de les relacions evangèliques? ¿Qui us pot fer més tractable l'Infinit de lo que ho fa la Iglésia catòlica?

Per això crec que ningú s'escandalitzarà si dic que la pintura cristiana és la reina de totes les pintures, que la revelació no encongeix, sinó que engrandeix l'Art. ¿Qui tractarà d'encongit el summe artista Miquel Àngel Buonarrotti? ¿Qui que tingui ulls a la cara i hagi contemplat sols un cop les seves prodigioses composicions s'atrevirà a dir que tenia l'esperit lligat aquell qui fins alguna vegada, per a demostrar sa sobirania, traspassà les regles de l'Art, sense que mai prescindeixi de la Revelació, de la qual es té honradament per súbdit? I poso per exemple el Buonarrotti, entre tants d'altres que podrien posar-s'hi, per ésser el més típic i genial de tots els artistes, Rei absolut de totes les arts plàstiques, i al mateix temps el més identificat amb la Santa Iglésia Romana.

Amb les seves obres se li coneix el geni, la independència, la llibertat d'esperit, l'alta pensa, la noble rudesa dels seus sentiments, i, no obstant, era home d'iglésia; el Pintor i el Papa eren amiguíssims, tot sovint es barallaven, perquè sembla que tenien el geni per l'estil, però no podien passar l'un sense l'altre, el Summe Sacerdot i el Summe Artista. Doncs bé, estimats amics, el vostre esperit, la llei de la vostra creença, la norma moral en l'exercici de la vostra professió nobilíssima, són idèntics al d'aquell gegant de totes les arts plàstiques, i ell sol fa fe de que la vida catòlica no encongeix les facultats, no eixuga la deu de la inspiració, ni lliga les mans de l'artista. Al revés, aqueixa llei sobrenatural que es diu la revelació cristiana, assegura la llibertat i la dignitat de l'Art; i les pulsacions de l'Infinit que tan vivament se senten en les obres mestres de totes les escoles pictòriques d'Europa, illuminades pel sol del Cristianisme, la immensa riquesa i varietat de l'Art cristià, les seves transformacions segons les nacions i les èpoques, la ideal espiritualitat de l'Angèlic i el realisme místic del Murillo, la majestat casolana del Dürer i

les esplèndides formes del Rafael, o bé la pintura gòtica i la del Renaixement, tan diferents, i, no obstant, ambdues criades als pits de la Mare Iglésia, i això sols per exemple i parlant d'obres religioses; la multitud de gèneres que en l'Art cristià es contemplen, tot demostra que la revelació, més que no pas un límit, és un auxili, la visió d'un món nou, una il·luminació de l'enteniment, una ufanosa revinguda del sentiment, una evocació de formes abans mai imaginades, d'inacabable originalitat, perquè provenen d'una potència infinita, la determinació de l'horitzó artístic al mateix temps infinit i concret, amb lo qual s'obté, junt amb la llibertat d'esperit, la seguretat de no caure en aberracions i monstruositats, en bogeries imaginatives, en les quals fàcilment cauen místics i artistes, segons trista demostració de l'experiència. Al poble més artístic de la terra, als ciutadans d'Atenes els digué sant Pau[1] que eren la gent més supersticiosa que mai hagués trobat; a París sovint hi veiem supersticions que criden la universal atenció; hi ha en l'Art modernista tendències místiques; els *fatigats*, usant el nom de moda, farts dels mundanals plaers, dels quals s'havien fet fautors la literatura i les arts, cerquen el goig estètic de vegades d'una manera extravagant per les antigues i altes regions de l'ideal; tot lo qual vol dir que la revelació cristiana, convenient en tots els ordres de la vida, en l'Art encara ho és més que en les altres humanes disciplines si vol continuar essent un element de civilització.

Perquè l'home d'imaginació tendeix fàcilment als radicalismes. En nostres dies havem vist adorar la forma com deessa única de l'Art, ponderar-la única manifestació de la Bellesa i després tractar-la amb menyspreu, rebutjar la seva perfecció, pretenent fer sentir la inefable moció interna de l'Infinit per ministeri de formes incompletes. Pretendre d'això fer-ne una escola, elevar-ho a sistema, em sembla que és empresa poc pensada. Hi ha camins que no s'han fet per tothom, o millor, hi ha homes que és temerari el voler seguir-

1. Fets, XVII, 22.

los; i ja que sovint he considerat paral·lelament els místics i els artistes, deixeu que us recordi la sentència dels mestres espirituals quan diuen que certes coses dels sants són més per a ésser admirades que no pas imitades. Així passa també en l'ordre artístic. Shakespeare amb una interjecció o simple paraula encendrà una passió en la nostra ànima; Bossuet amb una exclamació il·luminarà el nostre esperit; sant Tomàs amb una fórmula simplicíssima estamparà una veritat en nostre enteniment; sant Vicenç Ferrer amb un accionat de son braç alçava els seus innombrables oients fins al tron de Déu o els feia caure de cara a terra; en el volum dels *Caprichos* de Goya, en aquelles composicions que semblen a mig fer, hi contemplem un món de formes, hi experimentem la humana varietat dels sentiments: són una psicologia plàstica que ens fa entrar pels ulls les més diverses posicions de l'esperit humà, ses falles i ridiculeses, apoderant-se del contemplador, suggestionant-lo, diré, seguint la passa actual, amb una simplicitat de medis que prova la potència de l'artista.

Mes això és sobre de l'Art; no us ho ensenyarà cap mestre; no caigueu mai en la temptació de voler imitar-ho; són raigs d'una llum superior; fer-ne d'això un procediment general no és solament contra la tradició artística, és a dir, contra la sabiduria de l'experiència, sinó que és contra el sentit comú. Els esperits, ells amb ells, sense parlar s'entenen; però els homes necessitem valer-nos de medis de comunicació per a penetrar l'un en l'interior de l'altre; i com més perfet és el medi és més íntima la comunicació. Una nota de color, una impressió suggestiva, no són una obra artística, són sí elements per a compondre-la; però per si sols són insuficients, bastaran tal volta pels iniciats en el secret, fins vull concedir que produeixin una plena emoció estètica en els qui estan ja previnguts; però l'Art és per a tot el món, per a parlar a totes les ànimes, i com més clar millor. Per això els vostres antecessors de la Confraria de Sant Lluc, de Barcelona,[1] tot reco-

1. El diligent jove Josep de Riquer ha tret còpia dels estatuts i

neixent que la pintura era *subtilíssima imitadora de la naturalesa, destríssima representadora de les coses humanes i visibles, i curiosíssima investigadora de les divines i invisibles;* no obstant, la caracteritzaven dient que era *llibre dels ignorants,* perquè parlava amb tothom. Jo trobo en l'art impressionista una fonda analogia, cada cosa en sa corresponent categoria, amb l'*Ars Magna* del nostre admirable Ramon Llull quan declarava inútils les ciències sagrades i profanes, i amb pocs conceptes i amb poca estona prometia il·luminar als seus adeptes amb la llum d'una ciència universal. El vident de l'Illa Daurada passà forts neguits i desconhorts per a propagar la nova ciència que ell creia d'una manera invencible que Déu li havia revelat en el mont de Randa; excità, és cert, uns entusiasmes com poques vegades s'hagin vist; son gran esperit ha reviscut, i en diferents èpoques ha bufat a Espanya, a Itàlia i Alemanya, encenent a certs enteniments amics de lo meravellós i extraordinari i empenyent-los pel camí d'una sabiduria arcana; però ara, lo mateix que abans de la visió lul·liana, els homes qui vulguin trobar el tresor amagat de la saviesa han de gratar-se el cap i consagrar llargues vigílies a l'estudi de les ciències que constitueixen el patrimoni intel·lectual del nostre llinatge. Tampoc mai en els dominis de l'estètica podrà prescindir-se de l'estudi tècnic, i com més avançada sia la civilització, serà major l'exigència en la perfecció de les formes. El llenguatge artístic, vehicle de l'emoció estètica, ens l'ensenya la mateixa naturalesa; per això les vostres arts foren anomenades arts imitatives; i si bé és cert que vosaltres, fills de Fídies i d'Apelles, teniu amb justícia la noble ambició d'ésser més que simples imitadors, encara que dins de vosaltres hi trobeu influències infinites, consentint en que lo ideal transcendeix lo visible i limitat;

privilegis de la Confraria de Sant Lluc de Pintors, de Barcelona, que hi ha en els Arxius municipal i de la Corona d'Aragó, amb interessants notícies per la història de l'Art en nostre país. De son treball ens aprofitem aquí.

sempre, no obstant, serà cert que no teniu més remei per a comunicar als homes el plaer de l'Infinit que valer-vos de les formes que ensenya amb gran eloqüència la mateixa naturalesa, límit afortunat per on l'home penetra en la regió de la llum inextingible. No en va sant Tomàs ensenya que una imatge es diu bella si representa perfectament una cosa, encara que aquesta en si sia defectuosa; lo qual vol dir que la perfecció de la forma, que una factura exquisida, és ja un primer grau de bellesa, o bé, com diu el mateix Angèlic, és l'element necessari perquè en ell resplendeixi la llum de lo bell.

Del tercer límit de l'Art, ni us n'he de parlar. Seria insultar-vos el dir en aquest lloc que l'Art ha d'ésser honrat. La llei de la moralitat s'estén a totes les accions humanes, tot ser racional hi està subjecte: brut anomenem a l'animal no racional, i la filosofia del llenguatge comú i popular significa amb el nom de bruts els qui s'eximeixen de la llei de la moralitat. Fins en les resolucions més internes, en els sentiments més íntims, és a dir, fins en la regió més interior de l'home sempre s'ha considerat que hi devia vigir la llei de la moralitat; però així que l'acte humà va essent més complet i s'exterioritza i influeix sobre dels altres homes, a l'augmentar d'eficàcia es multiplica també la responsabilitat, és major la subjecció que té a la llei de la moralitat. Ja en altra ocasió enraonàrem d'aquesta matèria, i crec que amb poques paraules quedà demostrada la insubsistència de la teoria de l'Art per l'Art, és a dir, de la independència de l'Art, que per molt temps ha sigut de moda, puix a qualsevol li acut que l'interès artístic, per noble que sia, està subordinat a l'interès humà, que l'home és més que l'art, puix totes les coses han sigut fetes per l'home; i que, de consegüent, tot lo que el relaxa o desvirtua, lo que li desencadena les males passions i li afolla l'enteniment, deu ésser proscrit dels dominis de l'Art, que té una missió essencialment civilitzadora. No són els cànons, ni els Sants Pares de la Iglésia els qui primer han parlat dels deures de l'Art; un dels més antics preceptistes que aquest

ha tingut, ell mateix artista immortal, el prototipus del gust estètic, Horaci, escriví els següents versos:

Sagrat intèrprete dels déus, Orfeu,
a l'hom salvatge horror a la matança
li va inspirar, i als aliments indignes;
per ço va dir-se que amansia els tigres,
i el lleó rabiós amb sols la lira.
Per ço també d'Amfió, lo qui de Tebes
aixecà els murs, es deia que les pedres
movia son lloc, amb la dolçura
del seu cantar, portant-les a on volia.
Allà en el temps antic, la saviesa,
del privat interès, l'interès públic,
del profà el sagrat, s'encaminava
a distingir; privar concubinatge,
i marcar els deures del matrimoni;
fundar ciutats, gravant les lleis en taules.
Així els poetes van guanyar la fama.
. . . . . .
. . . . . .
Els oracles tornaven ses respostes
en vers, i fou en vers que los preceptes
van dar-se de moral; amb l'harmonia
dels versos, el favor dels reis guanyaven,
i consol i repòs l'ànima hi troba
quan del pes del treball se sent rendida.[1]

Comparem ara la missió civilitzadora i moralitzadora, que és una mateixa cosa, de l'Art, segons es desprèn d'aquests versos de l'insigne poeta de la cort d'August, amb molts modernistes qui, al cap de dos mil anys de cristianisme, fan de l'Art màquina de guerra contra la Religió, el matrimoni i l'organisme social, i espantem-nos de trobar una gent qui considera com una nova i més perfecta era de l'Art la que per apagar la set de l'Infinit, que sempre ha sentit el llinatge racional, substitueix a l'aigua cristal·lina que raja de les

1. Traducció d'Antoni Fàbregas en «La Ilustració Catalana», octubre de 1893.

eternes fonts de la Bellesa, la tèrbola que salta pels xaragalls de passions desfetes.

No falten crítics qui confonen la noble emoció artística amb l'emoció passional, essent així que són dues coses enterament diferents, dos sentiments psicològicament diversos; l'un serena, fortifica i illumina a l'home i el delecta, portant-lo a l'Olimp en companyia dels déus a beure la copa de la immortalitzadora ambrosia; l'altre pertorba la raó i irrita les passions per a delectar-les d'una manera animal, i en lloc d'ésser un ingredient social aglutinant el converteixen en destructiu de la família humana. Hi ha crítics que a la impietat i al vici, mentre sien elegants, ja els absolen de pecat; com els teòlegs luterans qui sostenen que la gràcia sobrenatural tapa tots els pecats sense necessitat de penediment ni esmena, així també en llur concepte la gràcia artística regenera l'obra, li trau tota malícia de pecat i és fruita que es pot vendre al mercat públic. Les metzines són metzines, encara que sien dolces i boniques. La gràcia artística dissimulant la deformitat de l'obra enganya el pobre mortal; la poma de l'arbre del Paradís seduí a nostra mare Eva, ens diu la revelació primitiva, perquè era bella i agradable. ¡Oh seducció de la forma, qui es podrà sostraure de ta eficàcia! I els ingredients pecaminosos en les obres passionals, com ara diuen, augmenten més la concupiscent pruïja de nostre llinatge subvertint i sofisticant l'ordre artístic, els efectes socials del qual tan justa i bellament descriví Horaci.

La filosofia artística moderna, eco de l'entorpida equitat insostenible que vol fundar la civilització en la conciliació dels contraris, sembla reconèixer en el camp de l'estètica la belligerància del mal. El mal no el podem traure del món, puix hi és per permissió divina; però si en el regne de l'Art li reconeixem un dret, ell acabarà per prevaler sobre el bé. Bé i mal, vici i virtut, bellesa i deformitat, veritat i illusió, tot està barrejat sobre la terra, som incapaços de fer la separació; en l'ordre espiritual estem encara baix la influència del caos que va prenent forma; i la divisió dels dos regnes,

del bé i del mal, al separar la llum de les tenebres, està reservat a Aquell qui portà la llum sobre la terra i en el darrer dia vindrà a fer l'eterna divisió. Mentrestant si l'Art reconeix al mal el dret de belligerància està perdut, aquest acabarà per dominar; per això l'aparició pública del Satanisme, que ara veiem fins exaltat per alguns artistes, és la conseqüència del maniqueisme dominant, és a dir, del reconeixement de dos principis absoluts: el del bé i el del mal, amb iguals drets com a belligerants. L'illustre Walter Scott, amb tot i ésser protestant, ja en féu la profecia als principis d'aquesta centúria: «La creença de Zoroastre, diu, es presenta espontàniament a la raó deixada a si mateixa per a explicar la barreja de bé i de mal en el món visible...; aquesta creença en ses diverses modificacions suposa la coexistència d'un principi benefactor amb un principi malfactor, que es combaten sense que ni l'un ni l'altre puguin decididament reexir; aquesta creença, dic jo, pel terror i espaordiment que infon a l'esperit humà, duu els homes a adorar a l'autor del mal... tant com a son gran antagonista... Mes és tanta la servil timiditat de la naturalesa humana, que els adoradors primer desertaran de l'altar de l'Autor del bé que del d'Arimany; confiant-se amb certa indiferència a la misericòrdia prou coneguda de l'un, tremolaran sols de pensar que irritaran la gelosa venjança del terrible pare del mal».[1]

Tingueu paciència, amics artistes, vosaltres qui sou els homes de la forma, de tanta metafísica; però ja veieu com els grans artistes són també metafísics a sa manera, i que l'Art i la Filosofia són bessons. I d'altra banda, ja estic acabant.

La limitació moral de l'art, encara que us n'he dit poques paraules, amb elles em sembla que resulta evident; el mal i el bell en aquest món poden coexistir en un mateix ser,

1. En les obres de Byron, vol. III, pàg. 501; París, 1877.

perquè la raó de l'un i de l'altre són distints; però en la font i principi, en les essències, bell i bo són una mateixa cosa; no obstant, la sabiduria de la Providència divina ha volgut que en el mal hi quedessin relíquies de bellesa, perquè on hi ha ser hi ha bellesa, la bellesa de les ruïnes que es fa més interessant pel contrast entre lo caigut i lo que s'aguanta, perquè un ser dolent és un ser arruïnat; per això abans us he dit que els mals esperits conserven vestigis de bellesa, i el record que exciten d'una perfecció primitiva i l'ésser part, per permissió divina, en l'eternal lluita entre el bé i el mal, els pot constituir en objecte estètic. Però sense la ruïna hi ha la corrupció. El mal absolut, segons la filosofia catòlica, en l'ordre dels sers no existeix, per això tots ells conserven vestigis de bellesa, resplendeix en ells l'Infinit, no sols per la glòria, sinó també per la pena, no sols quan sostenen sobre ses espatlles el tron de l'Altíssim, sinó quan desesperats volen enderrocar-lo; en l'ordre de les accions, sí, existeix el mal absolut, que és la corrupció destructora de tota bellesa, prostituïdora de l'Art i empestadora del món. Per això és impossible que un acte dolent presenti cap bellesa; l'enginy, la força i altres qualitats del procediment podran excitar l'interès, però l'acte en si sempre resultarà desproveït de bellesa i *pudent*, com diria el Beat Ramon Llull.

Amb aquesta Conferència, amics meus, crec que us he indicat, encara que sia defectuosament, l'immens horitzó en què dins de la filosofia i de la teologia catòlica l'Art es desenrotlla. Teniu a la vostra disposició el món físic i el món moral, el cel, el purgatori i fins l'infern. La bellesa es troba pertot arreu on resplendeix l'Infinit, en tot ser en qui traslluu sa eficàcia. La revelació, el magisteri de la naturalesa, la llei de la moralitat són, més encara que límits de l'Art, concretacions necessàries a l'home per a trobar la bellesa; sens aquests límits l'artista queda desvanescut, constitueixen el sagrat trípode sobre el qual ha de pujar per a posar-se en

comunicació amb la pura font d'on regalen les aigües que mitiguen

la concreata e perpetua sete
del deiforme regno... [1]

o sia la set de l'Infinit.[2]

DEL VERB ARTÍSTIC *

(*Comentari de sant Tomàs*)

PRÒLEG

El misteri de la concepció intellectual i artística. — La inspiració. — Anàlisi de la producció del verb artístic.

L'Art està ple de misteris. Si demaneu a l'artista la raó d'ésser de tots els elements de la seva obra, el perquè d'ells, d'on es tragué la llei de les colors, qui li ensenyà l'expressió que devia donar als personatges que crea, no us sabrà respondre, ho ha fet sabent lo que feia, ho ha fet volent-ho fer; però la seva obra no ha sigut l'execució d'alguna regla concreta. L'obra d'art no es fa en motllo, ni el principi de la

1. *Paradiso,* cant. 2.
2. En «La Ilustración Española y Americana», l'escriptor *Clarín* ha començat a publicar uns articles on promet tractar de la gran *pasión de la idealidad,* moderna... Això ens ha ratificat en la idea que tinguérem a l'escriure la present Conferència, motivada pels entusiasmes que a certa gent causa el modern *Pandemonium,* que pot girar el cervell a qui no el tingui ben assentat en la Veritat catòlica, fent-li creure que suara s'han descobert nous continents en l'ordre estètic, i, no obstant, és ja tot roba vella.

* Tercera conferència llegida pel consiliari del Círcol Artístic de Sant Lluc, per l'abril del 1897.

seva existència es deu a una fórmula. És una nova criatura. Les ciències donen fórmules per a les seves realitzacions, les indústries motllos per a l'execució dels seus productes, unes i altres reprodueixen lo ja existent, i si alguna vegada l'home de ciència, alçant-se per damunt de la regla, descobreix una cosa nova que no prové de la fórmula o del motllo, aleshores apareix en ell també el misteri de l'artista; no sap donar raó completa i suficient de lo que no obstant afirma, fins a morir, que és la Veritat. Balmes, en alguna part dels seus escrits, diu que així han vingut distints invents, que no són deguts als procediments ordinaris de la intelligència humana, que no són la deducció d'un sillogisme, ni una generalització inductiva. Per això en diem invents; són troballes que, no obstant, no solen tenir-les els simples; al revés, exigeixen una perspicuïtat extraordinària de la vista intellectual; però l'home qui se'ls troba dintre de l'esperit no pot donar plena raó de la seva procedència. Sols vos dirà que és d'ell, i si un altre se n'hi vol apoderar, s'esvalota perquè li fan un furt d'una cosa ben seva, tan seva que ningú l'hi ha donada, sinó que ha sortit de les entranyes del seu esperit. En Galileu no sabia donar raó de la llei astronòmica per ell inventada; en sa consciència clara no tenia cap motiu científic, tenia sols un pressentiment, posseïa com una revelació tan íntima que per res es volia desfer d'ella, de manera que posat davant dels savis no donava cap demostració, i quan contradint a les discretes ordres de que esperés a publicar son pensament a que hagués trobat suficient demostració de la seva veritat, no se'n sabia estar i exclamava: I no obstant es mou. Quan en Cristòfol Colom anava com a devot pelegrí cercant prínceps i altres potentats perquè l'aidessin en el descobriment del Nou Món, que ell portava dins de sa fantasia, les raons que donava eren insignificants i puerils, fins al punt de que les Universitats el rebutjaven i sols fou atès per alguns frares i una dona. És a dir, per gent d'aquella que no sols escolta les raons que els dóna el cap, sinó que atén també a lo que els diu el cor.

¿D'on els pervenien als dos genis dits i a tants d'altres com podrien anomenar-se, aquelles concepcions meravelloses? Tota concepció, l'engendrament d'una nova criatura sobre la terra, sempre és una cosa misteriosa. En la vida fisiològica és un misteri tan admirable que a crits revela l'existencia d'aquell altre misteri que els agnòstics en diuen el gran secret de la naturalesa, i els cristians la potència divina. Els mateixos pares ignoren el misteri que practiquen; i quan aquella dona, digna d'eterna memòria, de qui parla l'èpica història del poble judaic, el segon llibre dels Macabeus, exhortava els seus set fills a morir en defensa de la fe, de la llengua i de la pàtria, volent alçar l'esperit d'ells a les regions confortables per l'ànima de l'eternitat, *patria lingua*, els deia: «Fills, jo res hi sé de com vàreu ésser formats en les meves entranyes, perquè no vaig ésser jo qui us donà l'ànima i la vida, ni la qui ordenà els membres de cadascun de vosaltres.» També el mestre Fra Lluís de Granada, anys després d'haver escrit son llibre *La Guía de Pecadores*, un dels grans monuments, com tothom sap, de l'Art literari, en llengua castellana, s'admirava, amb la simplicitat que caracteritza al gran escriptor, de la traça que havia tingut en compondre'l; i nosaltres mateixos, estimats amics, encara que estem a cent llegües lluny d'ésser genis, no obstant algun cop ens admirem, no sabem com componguérem les nostres petites obres, i sentim personalment i experimentalment el misteri de la concepció intellectual. La confessió d'aquest misteri és universal, de tots els temps i en tots els tons, des de la forma familiar i exacta amb què l'expressa un company vostre d'art, segons us he sentit contar, dient que el secret de la forma artística està en trobar-la, que és una sort, com qui troba una pesseta pel carrer, que després encara que cerqui tant com vulgui, no en trobarà cap més, fins a la proclamació solemne que n'han fet tots els grans artistes, des d'Homer al començar sos poemes, fins a Puvis de Chavannes, al pintar l'hemicicle de Lió. En la fecundació intellectual de l'artista, en la concepció de la seva obra, tothom hi

reconeix un element inexplicable: la conjunció entre el món de la matèria i el món dels esperits; la imaginació popular i la saviesa dels filosops de l'antiguitat crearen muses i genis per a explicar el misteri, i en tots temps aquest, en totes les civilitzacions i en totes les llengües, tant si se l'ha volgut explicar com deixar-lo obscur, ha obtingut un nom que tothom comprèn, el nom d'*inspiració*, designant un fenomen interessantíssim de l'ànima de l'artista.

Fer, doncs, una anàlisi, que emprenc amb cert temor, perquè comprenc la seva dificultat, una anàlisi d'aquest fet de la psicologia artística, la inspiració i la concepció, o sia l'engendrament del verb artístic, constituirà la matèria de la present Conferència.

I

*Instint universal de la paternitat: el geni, l'engendrador. — La inspiració de l'artista, efecte de l'*entusiasme, *Déu en nosaltres. — L'amor, força unitiva, creant l'atmosfera espiritual de la inspiració.*

Geni, entusiasme, inspiració, són tres mots que es lliguen l'un amb l'altre i, tots plegats, completen una significació. És geni el qui engendra, no sols etimològicament, sinó fins en el sentit comú de la paraula. És ja antiga la pretensió que els homes tenim de voler assemblar-nos a Déu, únic i verdader engendrador, engendrador de les essències i fecundador de totes les criatures qui engendren; per això en Tolstoi [1] ha dit:

> T'equivoques, artista, si et figures
> ser de tes obres el creador.

1. Traducció de J. Sardà.

I no obstant, tots volen engendrar. Raquel plorant clamava fills o morir.[1] Quan el ser arriba a la plenitud de l'existència vol transfondre aquesta als altres. Aquella mena de follia, santa en els uns, admirable en els altres, que trobem en els fundadors d'ordres religioses i en el inventors de sistemes filosòfics i científics, que de vegades sembla que arriben a la mania, i que els fa suportar mofes, contradiccions i persecucions, aquella follia a la qual sacrifiquen família, pàtria, béns i fins alguns cops la pròpia vida corporal, és una forma distinta que inclou un principi idèntic a l'instint de la paternitat que venç totes les dificultats i se sobreposa a tots els sentiments. És el mateix estímul, en els uns elevat a l'ordre sobrenatural i en els altres restant purament natural, que porta a tants de joves cors, els uns a un noviciat religiós, els altres a l'estudi de les belles arts, on no trobaran ni riqueses ni repòs, sinó molt treball i vida magra; però on l'instint els instrueix de que obtindran la satisfacció d'aquest sentiment fortíssim, que arriba a confondre's amb la seva substància personal, és a dir, la inclinació a infondre als altres una participació del nostre ser. Certament que en els artistes és poderosíssim el desig de la glòria, però a mi em sembla, fins n'estic convençut i no ho dic per alabar-vos, que el verdader artista té el sentiment de la glòria, però no la seva perversió, que és el de la vanaglòria, és a dir, el legítim plaer de la paternitat; i penso que si se'l subjectava al judici de Salomó de partir pel mig el fill, el verdader artista se'l deixaria prendre, com la mare verdadera de què ens parla la Sagrada Bíblia, abans de consentir en la destrucció de la seva criatura. Tots havem llegit la indignació d'en Cervantes quan aparegué el fals Don Quixot i la reivindicació enèrgica que fa de la paternitat del personatge; tots sabem amb quant perill en Camoens salvà en el naufragi d'anar-se'n a fons del mar el manuscrit de son poema, perdent tot lo demés; i com Fran-

1 Gènesi, XXX, I.

klin caigué mort pel llamp tot estudiant l'electricitat, com aquelles mares qui moren al parir son fill.

I com el geni, és a dir, l'engendrador, encara que sia un ser que no apareix cada dia sobre la terra, no obstant no és un home essencialment distint dels altres homes, i tots siguem imatges i instruments de la Primera Causa, i aquesta, o diem Déu, segons la doctrina de l'Angèlic Mestre,[1] ha volgut fer participants els homes de la dignitat de la causalitat; d'aquí que tothom qui posseeix en major o menor grau el talent artístic, senti el noble instint que el porta a engendrar noves criatures, obres en les quals llueixi la resplendor immortal de la Bellesa, essent no solament instrument racional del Creador de totes les coses, sinó participant de sa dignitat sobirana.

Per aquí comprendreu, estimats amics, l'exactitud i finesa d'esperit, el concepte que de l'Art o de les altes fruïcions humanes tenien els grecs quan del sentiment concomitant a tota concepció estètica, del moviment d'estímuls i passions, de les iluminacions intellectuals d'aquella prodigiosa activitat de l'ànima que fins redunda en el cos, en deien entusiasme (ενθομς), és a dir, Déu en nosaltres, perquè aleshores l'home és una mena d'oracle; Déu parla per la boca dels artistes i dels filosops inspirats, més clara i més convincentment que no pas per les demés grans obres de la creació, de les quals diu l'Escriptura que canten la glòria divina.

Per això l'antiguitat clàssica tenia els artistes per intèrprets dels déus: per això la Sagrada Teologia, els doctors eclesiàstics, els cerquen com a corroborants de ses ensenyances, i la Iglésia, penetrada de com manifesten els homes les coses divines, els crida al Temple, al costat dels predicadors de les veritats eternes, perquè l'ajudin a difondre l'esperit sobrenatural entre els cristians. L'expressió artística, la llengua de l'Art, les ilustracions que reben de la Bellesa, no són coses ensenyades pels homes: a dir la veritat, el geni no té mestre

1. 1-1, p. 22, a. 3.

sobre la terra; la història crítica ens explicarà molt raonadament la influència d'una escola sobre una altra escola, els elements que ha dut el geni d'un artista excepcional, l'eficàcia del medi social en què s'ha educat el talent artístic; el mestre tècnic proposarà regles, el geni es donarà a un treball constant per a vèncer les innombrables dificultats de l'execució, cercarà estimulants de son esperit; però tot això no produeix l'entusiasme, hi falta un element, Déu, com deien els grecs; la inspiració, com implícitament han coincidit en anomenar-lo totes les generacions literàries i artístiques.

Aquestes tres idees, geni, entusiasme, inspiració, que totes plegades expressen un concepte, que estan lligades les unes amb les altres, viuen totes dins d'una mateixa atmosfera, demanen una temperatura alta, exigeixen un grau de calor notable, viuen en el foc, i, com el sol, són foc i llum, perquè sens aquest foc, que és el foc de l'amor, aquelles tres idees, aquell concepte, restarien xorcs; no viuen en el fred, s'apagaria tota il·luminació intel·lectual, perquè les grans visions intel·lectuals, l'home sols les obté estimulat per l'amor. Per això, anant a cercar corroborants en la Sagrada Teologia, qui és mare i mestra de totes les humanes disciplines, trobem que diu el Profeta i Evangelista Sant Joan [1] que qui no estima, no coneix a Déu; i, de conseqüent, nosaltres amb tot rigor de lògica podem deduir que, qui no ama, no és geni, no té entusiasme, ni està inspirat, i és impossible que tingui la llum de la visió artística. L'amor de la Bellesa és l'alt instint qui mou i burxa el talent artístic en la producció de les seves obrès; tota creació, lo mateix en el món natural que en el sobrenatural, és instigada per l'amor, i aquest noble sentiment lliga i estreny la concepció amb son engendrador; i fins en la Naturalesa divina afirma la doctrina teològica que l'Engendrador està unit amb l'Engendrat, per medi de l'amor.

L'amor, doncs, per sa naturalesa és vincle d'unió, per això l'amor porta a la unitat; i l'artista, alçant l'esperit per sobre

1. I Joan, IV, 8.

tota la varietat de les coses, veient en totes elles resplendors de Bellesa, s'enlaira fins a trobar aquella Substància sobirana, l'Infinit, única qui té de debò vida, en la qual reposa com l'Amic amb l'Amat, seguint la forma simbòlica de nostre gran vident l'admirable Beat Ramon Llull, i segueix encisat a l'Amor perquè aquest per sa naturalesa és bell: per això la faula imaginà hermosíssim a Cupidó; i la Veritat cristiana, després d'ensenyar-nos que Déu és amor, per medi de sos doctors i mestres, acceptant l'alt concepte d'aquell gran teòleg de la gentilitat i pare de l'estètica, el diví Plató, assenta amb les mateixes paraules [1] del filosop atenienc que lo Bell és un sol, i totes les altres coses que anomenem belles són participacions d'Aquell. Vegeu, doncs, amb quanta raó us deia que l'Amor portava a la unitat, perquè porta a lo Bell. Qui és un sol, segons Plató, i diu aquest que l'amor és el desig de la immortalitat, i encara que el gran filosop no diu el perquè, jo em penso endevinar la raó del misteri, puix aspirant l'amor a la unitat comprèn que la màxima unió i compenetració d'existències serà en l'eternitat,[2] on tot queda unificat. Wagner volgué expressar aquest pensament platonià en la faula del Tristany i Isolda, si bé caient en el panteisme, amb el qual ell, cristià, es mostrà menys teòleg que l'immortal autor del *Convit*. Wagner el complement de la unió amativa el troba dins de l'*ànima universal*, la Veritat cristiana ens la mostra amb més gran bellesa en la unitat deïforme de la glòria, sense que ningú perdi la pròpia personalitat.

Mes la viva aspiració a la unitat per medi de l'amor, enlloc és tan evident i real com en la doctrina de l'Evangeli. En efecte, quan la Bellesa eterna s'encarnà i volgué transfondre a tota la humanitat una participació de sa di-

1. Dyonis., *De divinis nominibus*, Lutaetiae, 1566.
2. *Amorem immortalitatis quoque desiderium esse* (V. *Convivium vel de Amore*). *Platonis Opera*, Venetiis, 1517.

vina excel·lència, manifestà l'ideal que es proposava, i que se'm permeti aquest mot, ja que parlo amb artistes, el qual ideal era que tots fóssim un sol, com Ell i son Pare Etern són un sol; i vegeu també ara com parlant de geni, d'entusiasme, d'inspiració i d'amor arribem a la ratlla fronterenca de lo sobrenatural; i així com en filosofia s'arriba al terme de la Revelació i l'home sincer confessa la necessitat d'ella, així en el domini de l'Art, tractant d'inspiració, arribem també a haver de confessar que tenim necessitat d'acudir a les inspiracions que ens han sigut trameses pels profetes i apòstols del Vell i del Nou Testament; per no acceptar les quals molts dels modernistes qui sentiren en son si l'estímul de l'amor a l'Infinit, al deixondir-se del somni del naturalisme que els tenia sòpits, caigueren en estranyes fantasies, no sabent ensopegar aquella conjunció de realitat i d'idealitat que constitueix el mèrit i l'excel·lència de l'obra artística.

II

El simbolisme agnòstic en la ciència i en l'art com reacció contra el naturalisme. — Dissipació de la forma en la tendència agnòstica.

Jo trobo, senyors, una fondíssima analogia entre l'esperit científic present i l'esperit estètic modernista. Encara roda per la premsa de tot el món aquella expressió semiescèptica d'en Brunetière de la bancarrota de la ciència; en aquestes hores va escatint-se també la doctrina de M. Balfour, qui atacant a son compatrici Spencer en la famosa doctrina on estableix la separació i absoluta divisió entre lo cognoscible i lo incognoscible, li diu a aquesta doctrina: [1] «Ciència vols ésser, doncs creença seràs i creença sen-

1. V. «Rev. Cath. des Rev.», núm. 30: *M. Brunetière et la philosophie de la croyance.* Copiat de l'«American Cath. Quarterly Review».

se base, perquè les ciències són insubsistents si rebutgen una causa primera, lliure i providencial que obra en el món.» I aquí tenim la ciència que volgué enderrocar les creences i dissipar-les de la terra, era proclamant, exagerant les coses, que la ciència sols pot subsistir en la creença. L'Art, per una furiosa reacció contra el naturalisme, fugint a cercar l'Infinit i Absolut, rebutjant lo relatiu, per ministeri de simbolistes, neomístics i impressionistes desfent-se de l'antic i etern procediment de l'expressió natural de les coses, desnaturalitza les formes i sembla com si volgués convertir la pintura, que és per sa naturalesa l'art de les formes en l'art dels signes, que portat a les darreres conseqüències seria la destrucció de l'Art, perquè el símbol per si és cosa morta, no té vida pròpia i aboleix l'expressió artística que, per ésser immediata i natural, eleva a l'Art per damunt de la filosofia i la ciència en lo que pertoca a la difusió dels grans principis educadors de la humanitat. I en comprovació de que els símbols i mites no tenen expressió pròpia i immediata observeu com, abans de la formació de l'escola, els pintors gairebé sols se servien de símbols i mites en la pintura decorativa, és a dir, quan el lloc i les circumstàncies ja per si mateixos parlen, essent la pintura solament un complement estètic del llenguatge natural del monument o lloc.

La pintura i la música són les dues arts qui més fàcilment es deixen seduir pel simbolisme, provenint això d'una qualitat pròpia de sa excellent naturalesa. Elles dues són les qui causen al contemplador una impressió més viva de l'Infinit. Aquest no té formes, està voltat de núvols i de boria, cantem en el psalm; [1] i així com la poesia i l'escultura són determinades i concretes, son sentir és explícit; aquelles altres dues de si indeterminades, d'expressió fondíssima, però amb certa vaguetat, són més a propòsit per a in-

1. Psalm XCVI, 2.

fondre als homes el sublim sentiment de l'Infinit; per lo qual, sobretot la pintura, quan l'ha represa la reacció contra la moda positivista, detestant més de lo que deu la sentència del gran doctor de l'escola, Taine,[1] quan diu que *l'ull és un gormand com la boca, i la pintura un àpat exquisit que li serveixen,* fugint d'aquest plat i cobejant un menjar superior, el nèctar dels déus, la fruïció de l'esperit, tan turmentat en els temps moderns, ha anat d'un extrem a l'altre, com el lleó qui passa de sòpit a frenètic, i rebutjant les formes vol fer entrar abans d'hora els homes en el món dels esperits.

¡Oh moderació!, ¡oh just medi!, ¡oh equilibri! ¿Quan seràs la regla de les coses humanes?

III

Teories sobre la gènesi de l'obra artística. — Teologia artística de Plató: l'illuminisme diví obrant la inspiració de l'artista.

Mes si veiem que els filosops i homes de ciència van d'un extrem a l'altre, i, després d'un racionalisme exagerat, neguen la ciència i fugen d'ella espaordits per a refugiar-se en la creença, no ens hem d'estranyar de que els artistes en sa línia, seguint un perfet paral·lelisme, facin lo mateix; i encara són molt més dissimulables. En efecte, la Bellesa és molt difícil d'ésser tractada, deia ja Plató,[2] perquè a l'Infinit, de Qui és magnífic atribut, no el pot atènyer bé la intel·ligència humana, no té mida, com la mateixa Bellesa, per lo qual és difícil posar regla a sa expressió. Per això el comú sentir dels homes exigeix al veritable artista, a l'ar-

1. *Philosophie de l'Art,* 6.ª ed., vol. I.
2. V. *Hyppias maior.* Ibíd.

tista arquetip, al geni, la inspiració, que és illegislable, autònoma, espontània, distinta de la perfecció executiva, encara que necessàriament la suposa, per lo qual Plató preguntava: «¿Per ventura l'habilitat de pintar és el tot? No, responia, puix hi ha pintors i estatuaris qui fan dormir i altres qui desvetllen i exciten l'enteniment», i afegia: *És una força divina la que et mou.*[1]

Tothom ha reconegut en la inspiració de l'artista un element especial, un estat misteriós de la seva intel·ligència, una intervenció estrangera, si bé de grandíssima i fonda intimitat. Plató la tenia per cosa enterament divina, i així deia que els artistes eren intèrprets dels déus mentre estan inspirats *(furore correpti)*; i que fora d'aquest estat res podien fer, i que així Déu, volent-ho manifestar, per medi d'un poeta inepte cantava una bellíssima melodia; que poeta hi havia qui sols un cop havia estat poeta, com succeí a Tynichus Colchideus, qui mai havia fet res digne de memòria i, no obstant, inventà l'himne d'Apol·ló, que ara, diu Plató, tothom canta i és, sens dubte, la més bella melodia. L'observació del gran grec, d'homes qui sols una vegada han sigut artistes, sens dubte es podria fer en diferents ocasions; i a Catalunya tenim reproduït el fet d'en Tynichus Colchideus, qui inventà l'himne d'Apol·ló, amb en Bonaventura Aribau, qui inventà l'Oda a la Pàtria, que podem dir com Plató que tothom canta i, no obstant, no resta memòria d'altra cosa seva.

En concepte del filosop d'Atenes, l'artista inspirat era mogut, estava possessionat per Déu. Qui parlava per la boca d'aquell, era una mena d'oracle; per això diu que el poeta no pot cantar fins que està ple de Déu, fora de si i alienat; i aquest concepte prevalgué en diferents pobles de l'antiguitat. L'artista era com un profeta, un mestre que Déu enviava als homes, l'anunciador de les coses altes als

2. *De furore poetico.* Ibíd.

pobles ignorants, lo qual té un fonament en la naturalesa de les coses.

L'artista indubtablement és una autoritat social. En altre terreny, Le Play, després de l'esmicolament d'autoritat que portà la Revolució, fou el primer qui predicà l'existència d'autoritats socials d'un ordre natural, és a dir, començà a demostrar la necessitat de la jerarquia entre els homes. Aquella gran aspiració a la unitat que ara mateix deia que revelava l'Art, es nota en totes les demés coses humanes; i lo que Le Play creia necessari en l'ordre econòmic, el fet l'existència del qual consignava, es troba també indubtablement en l'ordre intellectual i en l'ordre estètic. El filosop i l'artista són homes enviats per Déu; dels primers així ho reconeixen els Pares de la Iglésia i la mateixa Iglésia, qui adoptà sa doctrina, purgant-la i lligant-la amb la sabiduria revelada; respecte de l'artista sempre i en totes les societats ha sigut l'auxiliar del teòleg, el qui ha tingut més fondo el sentiment de l'Infinit, qui ha instruït el poble en les coses sobrenaturals, i per medi de la plàstica i valent-se d'imatges i figures ha fet penetrar els grans misteris en l'enteniment dels ignorants i els ha evidenciats als ulls de tothom. Sant Tomàs, als qui modernament diem poetes gnòmics, els anomena poetes teòlegs; la pietat popular a certes imatges i pintures els atribueix un origen sobrenatural, altres vegades creu que en la factura d'elles hi ha hagut intervenció angèlica, i en totes les obres mestres de l'Art, al considerar la potència de llurs creadors, ja sia l'espiritualista, ja sia el positivista, lo mateix el gentil que el cristià, tant el qui creu com el qui no creu, hi veu una cosa no ensenyada, un element que no es troba en els llibres: és un *do*, diu tothom; per qui creu en Déu, Déu és el donador; aquell qui no hi creu afirma el *do* i nega el donador. I estan tan convençuts els homes de que les obres mestres de l'Art són un do, que el mateix artista no se les sap explicar, que a la seva pròpia obra la considera única, irreproduïble, és a dir, no pot respondre de tornar-la a fer amb

igual excel·lència, és superior a son enteniment, succeint el contrasentit de que l'efecte sia major que la causa, és a dir, l'obra major que l'autor, que la seva ciència, que la seva experiència, que la seva habilitat; tingué una hora feliç, estigué inspirat. Per això les obres artístiques són guardades com relíquies i pagades a pes d'or, i quasi oblidat el tractat tècnic, l'explicació doctrinal, el llibre de la ciència de llurs autors, encara que sien genis. D'aquesta falta de llei en la inspiració, de que cada obra sia una nova criatura, prové que la crítica artística no sia una ciència, sinó una casuística, molt més que la que els antics així anomenaven, és a dir, la crítica de les accions humanes mirades èticament, que és la ciència de la teologia moral, de la qual tant es mofaren els ilustrats modernistes. Tothom ha oït parlar, molts han fet llargs viatges per a contemplar les composicions de Lleonard de Vinci, poquíssims seran els qui vagin a la biblioteca per a llegir son tractat de la pintura; i és perquè l'artista té la persuasió íntima de que la inspiració que necessita no li donaran ni fórmules ni explicacions teòriques, del que és un do. Amb lo qual em sembla que es demostra que ningú està tan lluny com li pareixia de la teologia artística de Plató, a l'explicar l'estat d'inspiració com efecte d'una influència divina.

IV

*El subjectivisme hegelià de l'estètica de Wagner. — L'*Art del pervindre, *síntesi de la vida humana. — Sa realització en l'art grec i en la societat medieval. — L'egocentrisme wagnerià, font única de l'obra artística.*

Si la filosofia grega ensenyava que la inspiració de l'artista era un acte que Déu obrava en l'home, i això ho manifestava per boca del filosop del món qui ha tingut més alta pensa, del summe artista de la filosofia en el país més ar-

tístic de la terra, la metafísica germànica, boirosa com el cel d'aquella terra, cavillosa com el talent dels seus fills, però amb certa grandiositat com tot lo que no presenta límits concrets, i amb cert misteri com hi ha sempre en les fosques, la metafísica germànica, dic, va pretendre que l'home s'ho expliqués tot per si mateix, i dins del cap de l'home volgué que s'hi engendrés Déu, el Món i, de conseqüent, també l'Art. Multiplicà els misteris de Plató. L'ideal d'aquest posseeix verdadera consistència, perquè és una ombra de la veritat, és la veritat vista amb la feble però bella llum del crepuscle matinal; aquella allegoria [1] de que l'home en aquest món està com tancat dins d'una presó obscura, on no té més que un forat per a guaitar, veient solament com ombres qui passen, i que necessita comprovar per a veure si resulten iguals a les coses, la mateixa pregunta que es fa de si els ulls i les orelles ens diuen la veritat, responent que els poetes canten sempre que res veiem ni oïm que sia *sincerum,*[2] la pregunta que posa en la boca d'en Sòcrates, de si lo Bell és quelcom real i la doctrina que explica dient que per a arribar-hi ens hem de purificar perquè lo impur no pot atènyer el summe pur, sinó deslliurant-nos de les bogeries del cos; tot això, dic, si no és absolutament l'estètica del món, és almenys una visió lluminosa de l'estètica de l'eternitat que projecta gran llum en l'Art humà, i dóna una idea de la visió artística en la que consisteix essencialment la inspiració. L'ideal en la doctrina platònica, doncs, té una existència objectiva.

Però essent la metafísica germànica un alçament volcànic de l'egoisme humà, ressò de la predicació de Luter quan volia que cadascú es fes a si mateix les creences sobrenaturals, formidable, d'una força prodigiosa, capaç d'encisar els homes de talent, l'Art que ella informa ha de tenir ses ma-

1. *Rep. VII.* Ibíd.
2. *Phoedro vel de animi immortalitate.* Ibíd.

teixes qualitats. Són ambdues unes construccions grandioses a qui falta el natural equilibri i la universal atracció de l'amable veritat. I, ¡cosa particular!, aquella Metafísica i aquell Art inventats per a divinitzar a l'home, resulten menys humans, es queden enlaire; no s'identifiquen amb el comú dels homes, i això que el gran artista que n'és el representant més típic es proposava fer de l'Art un instrument transcendental de millorament social.

En efecte, Wagner[1] es dol de la decadència de l'Art, de que hagués arribat a no ésser més que un agradable passatemps del poble, quan per sa naturalesa deu contribuir a alçar els homes dels interessos vulgars que els dominen tot el dia al culte i intelligència de lo més pregon i gran que pugui l'home concebre. Mirava a la Grècia i veia allí el teatre essent una institució vivament social, un medi per a fer intelligibles els fins més elevats i fondos de la humanitat, sentia la grandesa i la bellesa d'aquella sublim conjunció de la religió, de la pàtria i de la vida social dins de l'Art, com en la monarquia espanyola, almenys en el centre d'ella, s'hi veia en els temps més esplèndids dels Autos sacramentals, com d'una manera més esplèndida es realitzà en els temps gòtics; enyorava el gran artista de Bayreuth l'elevació de tota la vida humana, amb tots els elements que la componen; a la forma estètica somniava quan discorria sobre l'obra d'art del pervindre, amb la realització en l'ordre natural i estètic d'aquell desig del diví Redemptor, en l'ordre de la gràcia sobrenatural, d'una unitat humana amb resplendors divines; però s'oblidava de que la integritat de la bellesa que pretenia, suposa la integritat de la veritat; i l'Art wagnerià no reposa en la llei essencial de la naturalesa humana. Per això em temo que no es complirà la profecia solemne que féu en els Mestres Cantors de Nurem-

1. *Dramas musicales de Wagner* (Carta-Prólogo), 1885, Barcelona. Sempre ens referirem a aquesta edició.

berg: *Podrà desfer-se l'Imperi, però serà immortal l'Art sagrat alemany.*

En efecte, la seva legítima aspiració, la declaració fondíssima i verídica que fa sobre la missió de l'Art quan escriu que la llengua, o sia l'instrument de les idees abstractes, ha d'obrar sobre la sensibilitat, que els motius que no tenen sentit sinó per la intelligència abstracta han de fer lloc als mòbils humans qui mouen el cor, i que el *mite* és el qui dóna solució a les dificultats de la raó abstracta mostrant lo que la vida té de verdaderament humà, d'eternament comprensible baix una forma concreta, afirma aleshores Wagner que l'Art ha de tenir una base metafísica. Mes ell cercà la metafísica fora de lloc i d'una manera que no lliga amb el temperament de la gent moderna i cristiana. Vol Wagner que l'Art doni a l'home la solució de les dificultats que presenta el misteri del Món, que respongui a l'etern ¿per què? que nosaltres demanem a totes les coses sense trobar resposta satisfactòria, que expliqui com s'uneixen, d'on provenen, quin fi tenen els fenòmens que seguidament es desenrotllen davant dels nostres ulls, i afirma que aquesta visió intellectiva, aquesta *clarividència* per usar son mot, es troba en la música.

I en cert sentit té raó. Ja Plató digué que la música era *maxima philosophia;*[1] un de vosaltres em contava un dia que més d'un cop li havia passat que tenia en la imaginació incompleta la figura que volia pintar, que no l'acabava de veure i que oint música aleshores se li apareixia la forma que cercava; jo entenc molt millor els psalms quan els canto que quan els llegeixo; tot lo qual comprova la idea de Plató i de Wagner sobre la potència illuminativa de la música, qui posa en moviment totes les forces de l'esperit. Mes en lo que s'equivoca el gran artista de Bayreuth és en el compliment, en la significació concreta que vol donar a la mú-

1. *Phoedro.* Ibíd.

sica. Aquesta, de si, té una gran vaguetat; per això us deia que, junt amb la pintura, són les dues arts que infonen més el sentiment de l'Infinit; sembla que el cant gregorià és el cant gentílic de Roma i Grècia adoptat per la Iglésia; he llegit, no em recordo on, que la tonada entusiasta, greu i solemne que es canta en l'himne dels sants no màrtirs, és la mateixa que a Roma cantaven per a rebre els generals qui tornaven coronats per la victòria a l'entrar en la ciutat; a nosaltres aquella música ens revela un honor tributat a un home, qui, amb dignitat heroica, s'és fet superior a les dificultats i obstacles de la vida, fent prevaler l'esperit sobre la carn i mereixent ésser rebut en el regne etern; als ciutadans romans anunciava l'arribada del guerrer illustre qui havia junyit un altre poble a l'autoritat sobirana del poble-rei.

El llenguatge artístic, doncs, necessita una concretació o determinació, és com una llum que s'ha de dirigir a un objectiu; el títol o llegenda d'una composició pictòrica contribueixen molt a l'efecte que causa la seva contemplació: una estàtua, segons el caràcter del lloc on està posada, és la impressió que fa; i les idees, els sentiments, les creences i els costums del poble a qui va dirigida l'expressió artística, són les que especifiquen aquesta i determinen la corrent com elèctrica que s'estableix entre els contempladors i la cosa contemplada. El mite a Grècia i en la Germània primitiva, era no un símbol com ara és en l'Art modern, era una cosa vivent de significació i expressió directa; no era una abstracció filosòfica, com és ara en els modernistes, sinó una realitat que ja abans que d'ella s'apoderés l'artista vivia en l'ànima de cadascun dels contempladors de la seva obra. D'aquí la identificació que hi havia en els hellènics entre el poble i l'Art, *no feien Art*, com ara es fa art, ells volien expressar religiositat, amor i patriotisme, i encertaven la forma d'expressió, i aquí teniu l'Art en son zenit, perquè essent ell una forma, resulta més excellent com més sadollada està dels sentiments que s'estotgen en nostre cor. Quan es pretén fer Art, la inspiració desapareix, i encara que per algun

temps formes i pensaments exòtics puguin interessar als famolencs de noves impressions, l'amanerament i el convencionalisme dins de poc temps revelaran la falta de sinceritat en les creences i sentiment de l'artista.

El grau màxim de la calor artística d'un poble és quan poble i artista es confonen, quan tothom és artista, com succeí en la Grècia en les festes de sos temples i en sos jocs olímpics, com succeïa en els més bons temps de l'Art gòtic, en aquelles processons d'homes i dones, capellans, confrares i confraresses, d'imatges i tabernacles, gamfarons i banderes, amb símbols i representacions, que ara ens semblen infantils, dels misteris que celebraven, i que sense cap director artístic resultaven un acte resplendent de llum estètica, del qual els pintors moderns més d'un cop han mirat d'aprofitar-se'n. I les festes majors de les nostres antigues ciutats i viles que han durat gairebé fins a nostres dies, ¿no eren també, per ventura, una síntesi estètica de tota la vida humana en totes les classes de la societat, en la regió respectiva? I no val el dir que aquella unanimitat i sinceritat en els sentiments i principis que informaven el poble de bona fe en els temps hellènics, i que d'una manera sobrenatural i esplèndida resplendia segles després en els pobles qui professaven la Veritat cristiana ara hagin desaparegut, perquè fins avui en les modernes Babilònies, els actes del culte catòlic dignament celebrats, els oficis de Setmana Santa, o de difunts, o les matines de Nadal, per exemple, tenen una insuperable expressió de bellesa. Com a Grècia i en l'Edat Mitjana no es pretén fer Art, cadascú ingènuament obra segons els sentiments del seu cor, i no per a ésser vist dels homes; tothom hi pren part: mediten, preguen, canten, s'agenollen, s'alcen drets, s'abracen, se saluden, i sense que ningú hi vagi per a disfrutar d'un goig estètic tots el senten, fins els més ignorants, servint-los de medi per a una impressió més augusta encara.

Potser algú pensarà que això no és Art, o almenys que resulta esquifit i monòton, però recordeu-vos que us he dit

que, a mon entendre, l'Art és la manifestació d'un atribut de l'Infinit i que dins d'aquest, com deia sant Pau als ciutadans d'Atenes, tota la humanitat hi viu, es mou i existeix, que aquesta és l'explicació de la unitat i popularitat de l'Art hel·lènic, que la unitat i la universalitat de l'Art consisteix en que totes les coses apareguin relacionades amb l'Infinit i tocades de sa virtut, i que quan Wagner, el gran idealista de l'Art, i Taine, el doctor positivista, aspiraven a la identificació de l'Art amb el poble, les seves il·lustres intel·ligències obeïen sense saber-ho a la llei de la naturalesa humana que formulà sant Pau, i la recta interpretació de la qual en matèria artística és l'única que pot portar la realització de l'obra d'Art del pervindre, la visió de la qual tingué el músic de Bayreuth, sense que fos, no obstant, feliç en la seva realització.

En efecte, el sistema artístic d'en Wagner està informat de l'esperit hegelià, i, de conseqüent, és diametralment oposat a les lleis de la naturalesa humana. N'hi ha prou amb observar el seu procediment. Cercava l'obra d'Art, sintètica i humana, i ens diu que «s'enfonsà amb entera confiança en el racó més amagat de l'ànima i dels seus misteris; d'aquest centre íntim del món, diu ell, vegí sortir la seva forma exterior... La vida i la mort, la importància i l'existència del món exterior; tot aquí depèn únicament dels moviments interns de l'ànima. L'acció que es realitza depèn d'una sola causa, de l'ànima que l'excita, i aquesta acció esclata en plena llum, tal com l'ànima, somniant, l'havia imaginada».[1]

En el sistema d'en Wagner la inspiració resulta, doncs, més absoluta encara que en la doctrina platònica. En aquesta, Déu comunica la inspiració a l'artista i és el veritable

1. Amb en Wagner, com després veurem amb en Taine, és indubtable que hi ha contradiccions, admetent en l'Art la influència popular i realçant-la, però en sa teòrica és un eco de l'Hegel atribuint un poder absolut al pensament.

Autor de la nova criatura; el sistema wagnerià suposa una autoinspiració, és a dir, el *jo* de l'artista és el principi, és el creador absolut de l'obra; en ell no és Déu qui inspira, l'artista és una mena de déu creador qui troba en un racó de les entranyes de son esperit la revelació de la llum artística que il·lumina tot el misteri de l'home i del món. Per això, així com l'espectacle de l'Art tradicional i etern nascut a Grècia i purificat i fecundat pel Cristianisme és clarissim, parla amb tothom, és humà i expansiu, l'Art d'en Wagner és misteriós, encaparrador, silenciós, bo i a les fosques, mancant-hi el sentiment i la il·luminació de les multituds que el músic de Bayreuth aspirava a realitzar amb l'obra d'Art del pervindre; per assaborir-lo l'home ha de prescindir d'una part de si mateix, s'ha d'aïllar del món, s'ha de recollir dins de la seva ànima com qui va a fer una meditació, lo qual és confondre el procediment artístic amb el metafísic, essent així que, si bé l'Art i la Metafísica tenen en últim terme igual fi, segons confessen Plató, Wagner i el mateix Taine, no obstant, l'excel·lència del procediment artístic prové d'ésser a manera de revelació, directament, sense necessitat de sil·logismes, per una visió immediata que rep l'esperit del contemplador, unint-se vivament amb la realitat de les coses.

V

Teoria de Taine: El medi origen de la producció artística. — Limita l'objecte de l'Art a la simple imitació. — Anul·la la inspiració personal de l'artista.

Vegeu, doncs, com Wagner, suggestionat, sens dubte, per Hegel, cerca la inspiració i la concepció, la gènesi de l'obra artística, dins de la pròpia ànima de l'artista, és a dir, en si mateix; haveu vist com Plató afirmava que venia del cel; en canvi, Taine ensenya que prové de la terra. És cert, no obs-

tant, com he dit ara fa poc, que Taine, com tots els homes de perspicàcia intellectual, confessa que l'Art i la Ciència, en son últim terme, tenen un mateix fi que ell declara, dient textualment que per medi d'ambdós «s'obre una vida superior, la de la contemplació, per la qual l'home s'interessa per les causes permanents i generadores, de les quals depèn, no solament son ser, sinó fins també el dels seus semblants».[1] Sentència que en boca d'un positivista és d'un preu inestimable, puix manifesta que, per més que es faci ni que es digui, ningú s'escapa de la metafísica, i que, sobretot en l'ordre artístic, el món dels esperits i el món de la matèria són inseparables. L'error fonamental d'en Taine, no per falta d'acuïtat d'enginy, que sovint convençut per l'altesa de son esperit va contra si mateix, sinó perquè es fa esclau de son sistema, consisteix en no voler veure el món més que parcialment, en no voler passar de la crosta de les coses, per lo qual, en son sentir, «l'Art tot plegat consisteix en l'exacta i completa imitació»; la pintura, segons ell mateix, com ja he referit, és una gormanderia, un plat exquisit per als ulls, essent l'objecte d'aquella nobilíssima Art *el bell animal humà*. Si no fos per la feliç contradicció que sovint fa de son sistema, els pintors haurien d'estar molt poc satisfets del famós crític francès. Segons ell, l'aspiració més perfecta de la pintura és la «representació de cos viu, sa, enèrgic, actiu, dotat de totes les aptituds atlètiques i animals», i determina els termes fins on s'estén la vostra jurisdicció, afirmant que el pintor extreu i amplifica lo essencial del ser físic, com el poeta extreu i amplifica lo essencial del ser moral; que si passeu d'aquí, i lo que vaig a dir són paraules textuals seves, «una tal pintura, si reïx, va més enllà de la pintura; com la del Beat Angèlic, la d'Albert Dürer, de Memling, aleshores és una poesia, perquè lo que fa l'artista és manifestar una emoció religiosa, endevinacions filosòfiques,

1. Ob. cit.

una concepció general de la vida; però l'objecte propi de les arts plàstiques, el cos humà, és sacrificat».

I ara nosaltres podríem preguntar a aquest escriptor de la Filosofia de l'Art, qui comença son llibre volent fugir de tota llei establerta, i parla amb cert menyspreu de l'estètica, qui li ha dat a ell facultat per a establir fronteres, per a cohibir la força de l'Art de pintura, per a limitar-la no permetent-li lo que li permet la naturalesa de les coses, això és, l'expressió intensa i lluminosa de les formes, en algun cas més intensa i lluminosa, com havem dit, que les formes de l'Art de poesia, per a infondre en l'esperit dels homes el goig inefable del sentiment de l'Infinit. I és perquè ell segueix una filosofia falsa, com en Wagner per un altre estil, per lo qual ve a establir una divisió nova i infosa entre arts de l'ànima i arts del cos; essent així que l'home, subjecte i objecte principal de les arts, és un compost substancial d'ànima i de cos, parts que no és possible separar sense destruir la integritat de la nostra naturalesa; i com les arts són humanes, sempre que es decanten per qualsevol exclusivisme, ja sia que es prescindeixi de l'element espiritual, ja del material, o sia de l'expressió o de la forma, s'hi troba a faltar quelcom, la integritat que requereix la pròpia naturalesa de les coses.

Encegat amb son sistema, en Taine fa a les arts molt poc humanes, per lo qual en sa doctrina no resulten filles de l'home, no són engendrades per ell; són el resultat d'un determinisme, un fruit de la terra i de l'època, el resultat d'una evolució que s'efectua en el medi social on apareix l'obra d'art. L'obra d'art està determinada per un conjunt que és l'estat general de l'esperit i dels costums regnants. Així ho diu ell categòricament. Aquest principi afalaga la noble amor nacional, però mai per l'amor de res havem d'exagerar les coses. És cert que l'Art manifesta les qualitats del país i de l'època en què viu, mes destruiríem l'alta categoria del geni si exagerant les coses admetéssim la paritat completa que Taine vol trobar entre l'obra d'art, fruit de la

inspiració, i els fruits de la terra que depenen de la qualitat d'aquesta. Els principis de l'evolució, les lleis de la naturalesa material, sols molt parcialment poden aplicar-se a les obres de l'esperit i del franc voler de l'home; la principal excellència d'aquest es manifesta en certes ocasions, el geni es revela, oposant-se a les idees, als costums universalment admesos quan no són convenients, a les cegues corrents de l'opinió, irreflexible i mudadissa com les dones; en l'ordre artístic donem més mèrit a un autor en quant és més original, més personal; és cert que tot país té un art impersonal, però els grans artistes són personalíssims, i fins sento que entre vosaltres, familiarment, com alabança reservada al verdader mèrit, dieu d'algú dels vostres: És molt personal. En els grans homes, com que es complagués sovint la Providència en posar-los en contrast amb son temps o amb son país, els personatges de creació artística algun cop els veiem essent com la sàtira de l'esperit general de la societat en què han sigut engendrats i concebuts: així a Castella trobem a Cervantes ridiculitzant i destruint, amb gràcia i sal imponderables, les exageracions idealístiques, les empreses temeràries, les vanitats nobiliàries; el Beat Ramon Llull, qui tot ell és una poesia, mena de doctor Faust i de Childe-Harold tot d'una peça, de carn i ossos i sant, utopista, assedegat d'especulacions filosòfiques i de descobriments químics, fantasia volcànica i cor insadollable, surt de la nostra nissaga, pràctica, amant del just medi i del sentit comú, i enemiga d'extrems.

Jo ja sé que en el món totes les coses estan lligades entre elles i amb Déu; que la nova criatura de l'Art té precedents i preparatius, però que l'obra d'Art que il·lumina, commou, delecta i alça l'esperit de la seva generació sia el resultat necessari i predeterminat dels sentiments generals, l'efecte d'una acumulació de l'electricitat moral dominant, com el llamp ho és de l'electricitat física de l'atmosfera, no ho crec. Que el conjunt d'idees, de sentiments, de passions, de costums dominants en el medi social constitueixi, com

diu en Taine, *le Personnage régnant*, és a dir, el model, que els contemporanis volten d'admiració i de simpatia, em sembla contrari, si s'admet d'una manera absoluta i com a imposició necessària a la dignitat del gran Art, amb el perill de que, quan la teoria crítica es popularitza, perdent la moderació filosòfica, vagi a parar la corrent artística al desastre d'en Zola. L'inconvenient de la teoria d'en Taine, que ell mateix, repeteixo, es veu sovint obligat a contrariar, consisteix en el *parti pris* de son sistema positivista, és a dir, en voler, en l'ordre estètic, trobar la inspiració ensumant la terra, sens alçar els ulls a aquella llum esplèndida que il·lumina a tot home qui ve a aquest món; per això seguint ses ensenyances que redueixen tot son ideal pictòric al bell animal humà, i consideren aspiració indeguda el preocupar-se de l'*au delà*, essent son regne propi la vida present, amb sos plaers i belleses, resultaria l'esfera de l'Art de pintura molt reduïda, i les més altes i admirades concepcions pictòriques ambiciós exotisme. Les grans escenes humanes l'esperit és el qui les mou, com el vent les onades de la mar. Quan Meissonier pinta perfectament les escenes de l'epopeia napoleònica, o les barricades del 48, no solament veiem en aquelles composicions un conjunt de *bells animals humans*, sinó que hi sentim aletejar l'esperit qui caracteritzà aquells fets de tanta significació en la història política de França.

VI

Teoria integral de la gènesi del verb artístic. — Sant Tomàs conciliant Plató, Wagner i Taine.

Mai als ulls intel·ligents s'amaga del tot la Veritat; els fragments d'ella escampats pertot arreu, com carreus d'un immens edifici aterrat, són visibles a tots els fills dels homes; però la visió de tota la Veritat, contemplar-la completa, ja és cosa superior a les febles forces de la intel·ligència del pobre fill d'Adam. Abans d'anar-se'n del món, Jesucrist digué

als seus deixebles que se'n pujava al cel per a enviar-los l'Esperit de Déu, qui els ensenyaria tota la Veritat, i aquest fou el fi principal de que s'encarnés la Sabiduria eterna, cabdill únic de la gran reconstrucció. Plató, Wagner i Taine, a l'explicar la gènesi de l'obra d'Art, la misteriosa operació de l'home qui la produeix, han dit tots ells grans veritats, tots ells són mestres. I, entre tots plegats, han dit, a mon entendre, tota la Veritat en lo que pertoca a la inspiració i concepció de les obres artístiques. Plató vol que vingui del cel, Wagner de l'home, i Taine de la terra; i sa veritat fragmentària, cadascun d'ells l'exposa i explica amb observacions magnífiques; perquè realment en l'obra d'Art s'hi troben elements que vénen del cel, elements que provenen del propi Artista, i altres de la terra. Hi ha una llum que ve de dalt, transitòria, que l'home no té sempre que vol, un exercici de les facultats ordinàries i constants de l'home, i una influència grandíssima i eficaç de la terra; és a dir, del medi material i moral on viu l'Artista engendrador. La teoria, doncs, que expliqui la inspiració i la concepció de l'obra artística ha d'ésser una síntesi; una conciliació que reuneixi a Plató, Wagner i Taine. Per això jo, intentant donar-vos-la, recorro al meu Mestre, l'home de les grans síntesis i de les grans conciliacions, el rei de la ciència divina i humana, el doctor de tots els segles, sant Tomàs d'Aquino.

VII

Doctrina tomista sobre la concepció del verb intellectual de l'home: el verbum mentis *i el* verbum cordis. — *La llum intellectual i l'amor engendrant el verb* Species, *de les realitats espirituals de lo universal sensible. — Plató, l'Areopagita i Tolstoi.*

Tal volta algú s'imaginarà en sant Tomàs el vell escolàstic, l'home de les fórmules, el filosop de les abstraccions, i,

de conseqüent, el menys a propòsit per a fer-nos penetrar en aquest misteri de la inspiració i de la concepció artística; mes, no obstant, el gran filosop és summe artista; poeta insigne, els himnes del qual ressonen per tota la cristiandat i ressonaran fins a la fi dels segles; pare, junt amb son mestre el Beat Albert Magne, d'una generació artística, l'època gòtica; mestre i propagador, segons sembla, fins de l'Art dels vidres de colors, i sobretot atleta del pensament, vident finíssim de la Veritat, esperit sens igual per a descobrir les relacions entre les coses, per lo qual comentant a Aristòtil, quan aquest observa que els filosops són amics dels mites (*philomytes*), qui cerquen els misteris, perquè admiren lo que ignoren, puix lo sabut no engendra admiració, diu que en això es compara el filosop al poeta, perquè ambdós tracten de lo admirable que és lo desconegut, cobejat vivament per l'immortal instint intellectual dels homes.[1] Per això diu sant Tomàs que l'home no en té prou de la representació interna de les coses, sinó que cerca les essències d'elles, lo etern, lo perfet de les mateixes, i treballa per a fer-se-les dins de son enteniment, perquè la sola representació de la cosa no el satisfà, i per això obra, s'apodera dels coneixements que li ofereixen els sentits i la memòria, que són per a ell un tresor, segons son mot, però no li basten; son enteniment raciocinant, discorre, tira per aquí i per allà fins que trau la raó o essència de la cosa, i aleshores surt el fruit de la intelligència humana, que té caràcter de verb perquè ha sigut format per la perfecta contemplació de la Veritat, que veu en el propi verb, que ho és, no de la seva essència nua, com passa en Déu, sinó vestida de les formes externes. I aquest verb té una mena de vida; no és la imatge morta que hi ha en la memòria, no té la forma passiva

1. V. *Lib. Metaph.*, amb els comentaris de sant Tomàs. Edic. de Parma, moderna. Tot lo següent és comentari dels dos opuscles del sant Doctor: *De differentia divini Verbi et humani* i *De natura verbi intellectus*. Edic. de Roma de 1570.

d'aquesta, sinó que és engendrat per un esforç de l'esperit, és fill de la llum que fa visible dins de si mateix lo que els ulls de la cara per si mai haurien vist. El verb és la mateixa activitat de l'esperit. Procés intellectual de l'Artista a què alludeix Tolstoi amb els següents versos:

> Ni és Goethe qui crea a Faust; aquest, pel trajo,
> sembla alemany de l'antigor; mes l'íntima,
> mes la real essència és còpia pura,
> ratlla per ratlla, d'una pauta eterna.[1]

Aquesta pauta eterna de la idea divina, ànima i sostenim ent de tota criatura, i fins a trobar-la l'artista no para; per això cova dins de son esperit els elements que li han vingut de fora; i Lleonard de Vinci[2] li aconsella que quan sia al llit, en el silenci de la nit, que es recordi de les idees de les coses que ha estudiades i dissenyades, que traci de nou les figures que demanen reflexió i aplicació, puix d'aquesta manera les imatges dels objectes resultaran més vives i més enèrgiques. Aquesta incubació o gestació dels elements per a formar el Verb que després serà l'obra d'Art l'han aconsellada i practicada tots els grans artistes. El Beat Angèlic[3] aconsella als pintors la vida de quietud i de recolliment, perquè l'Art és una disciplina contemplativa i no vol distraccions. Wagner pondera l'isolament del món que ha de tenir l'artista; vol que sia com una mena d'aquella *noche obscura del alma* que sant Joan de la Creu exigeix al qui vol seguir les vies de la contemplació divina per arribar a atènyer les resplendors de l'Infinit, per a lo qual ensenya el gran místic castellà que s'han de buidar les potències de tota idea estranya. Wagner dóna com la pauta d'aquesta simfonia que ha de precedir el misteri de la inspiració i de la concepció artístiques. Diu que aquesta melo-

1. Traducció de J. Sardà.
2. *Traité de la peinture*, cap. XVII; París, 1716.
3. V. MARCHESE, *Mémorie...*

dia ha de tenir un objecte: produir en l'oient una disposició d'ànim semblant a la que rep una persona quan surt de sa ciutat i arriba cap al tard a un hermós bosc, qui oblida la cridòria de la vila, sentint la impressió del silenci, impressió fonamental i base de totes les altres, perquè, sense que ell ho adverteixi, el predisposa a fins més elevats i espontàniament li desperta altes tendències. Aleshores, el qui es passeja pel bosc, dominat per aquella impressió general, son esperit queda en un gran recolliment, ses facultats s'estenen i es fan més vives, com si adquirís un nou sentit, tal és la seva penetració; els sons són més poderosos, les veus més diverses, com si parlessin un llenguatge més clar, fins que domina una gran unitat, la melodia del bosc, que és la mateixa melodia que al principi li havia invadit l'esperit amb una impressió religiosa...

Jo ja sé que aquí Wagner directament parla de l'efecte que s'ha de procurar produir en l'auditori, mes és indubtable que aquest és el procés espiritual de l'artista creador quan entren en moviment ses facultats, i a més és indubtable que el geni lo que pretén, i aquí està la raó de la seva superioritat i la seva característica facultat, és fer participant a tothom, a tot son públic, a tots els contemplators de la seva obra, de la seva genialitat, fer a tothom una mica geni, si no activa, passivament; és a dir, capaços d'ésser elevats a les altes regions on resplendeix la llum de l'Infinit.

Ell, l'artista, aquesta llum la té dins de si mateix, la rep directament de dalt, i això el fa, en un sentit natural, com el profeta intermediari entre Déu i els homes; aquella llum natural volta de resplendor la representació intelligible de les coses, la forma (*species*), i, com diu sant Tomàs, té la plena raó de verb perquè en ella veu, no ja la crosta de les coses, l'exterioritat d'elles, sinó la seva essència, en virtut de la inclinació i desig natural que té a cercar l'essència d'allò, la representació de lo qual posseeix. I aquesta essència intellectual la té, no d'una manera passatgera, sinó encarnant dins d'ell, constituint la forma de son esperit, essent son

verb en el qual coneix les coses i amb el qual les realitzarà en l'exterior. I al parlar així no tinc por d'incórrer en ambició i irreverència envers el Verb de Déu, que l'Angèlic Mestre ja es cuida de notar les diferències essencialíssimes entre el Verb de Déu i el verb de l'home. Perquè aquell és únic, absolut, consubstancial, i el verb de l'home és múltiple, relatiu, accidental, passatger; no és un pur verb de l'ànima, sinó també de la cosa; així com en Déu el Verb és la manifestació substancial plena i absoluta del seu ser infinit, en nosaltres és manifestació de nosaltres i de les coses, no com volia Wagner, qui, com he dit, feia de l'ànima el centre íntim del món on es formaven la vida, la mort, la importància i l'existència del món exterior. Sant Tomàs no fa de l'ànima de l'artista una farga que fabrica l'existència, sinó un privilegiat vident qui veu les coses purgades de tota superfluïtat, en lo qual feia consistir l'Art el gran Miquel Àngel, és a dir, reduïdes a sa essència en virtut d'una llum que fa que vegi les unes d'una manera major i més divina que les altres; visió íntima i personal, que si bé és cert que no li permet, com volia Wagner, la creació de la Bellesa, li permet reproduir als ulls dels altres homes l'espectacle sublim que ell ha tingut dins de si mateix.

Perquè l'artista quan està inspirat té una il·luminació especial, transitòria; per això deia Plató que hi havia poeta qui sols havia sigut feliç en un himne i en cap més, i afirma sant Tomàs que veu les coses les unes amb una llum més divina que les altres, com en les seves visions l'Alighieri, segons l'altura en què estava, tenia més o menys llum, i a l'arribar a les sublims altures del Paradís, li deia la Beatriu:

Io veggio ben si comme già risplende
nello intelletto tuo l'eterna luce. [1]

I en aquesta llum que està dins de si, voltant la representació intel·lectual de la cosa, veu l'ànima l'essència d'aquesta,

1. *Paradiso,* cant 5.

perquè les essències no es veuen amb els ulls, sinó amb l'enteniment; per això en l'estat d'inspiració l'ànima té un grandíssim recolliment que caracteritzava d'una manera pintoresca la Beatriu quan deia al Dant Alighieri:

Io veggio ben si comme tu t'annidi
nell propio lume...,[1]

i que descriu i detalla d'una manera poètica en Tolstoi a l'escriure:

...Volta't, oh poeta,
de silenci i de fosca; sol i cego
has d'ésser, com Homer; sord, com Beethoven;
mes cego i sord per fora, les orelles
obre de bat a bat, i els ulls de l'ànima
obre'ls de bat a bat; i com fulguren,
a l'acostar-s'hi el flam, les invisibles
ratlles d'escrit secret, així, de sobte,
resplendirà per tu la imatge santa,
veuràs brillar coloracions en l'ombra
cada punt més potents, ombres i línies
més vibrants cada punt, i en harmoniosos
entrellaçats unir-se les paraules
irradiant sentits de llum. Llavores
retén l'alè... i escolta... i calla... i mira...
Després, a l'hora del treball, remembra.[2]

A mi em sembla que hi ha aquí una conjunció d'esperits entre el poeta rus i el doctor escolàstic; la concepció del verb intellectual de l'home coincideix en les paraules d'ambdós, l'un parlant en la forma analítica pròpia del filosop, l'altre en la forma sintètica connatural a l'artista. Aquella llum que fulgura i que, acostant-se al secret escrit, fa resplendir les invisibles ratlles i aparèixer la imatge santa és una expressió del poeta per a dir lo que el vell i gran doctor escolàstic explica quan ens diu que l'home de les aprehen-

1. Ibíd.
2. Traducció de J. Sardà.

sions de les coses externes, de les imatges que la fantasia com aparicions li presenta, de les composicions i exclusions que practica en son esperit, del judici amb què tot això ordena, perquè el judici és *immixtum*, és a dir, facultat que no depèn de la matèria, essent, de conseqüent, superior a les facultats mixtes que depenen de la carn i de l'esperit, com són la imaginació, la memòria i el sentiment, per lo qual, com observà Aristòtil i comentà sant Tomàs, a totes elles comanda i ordena fins al punt, diu l'últim, de que quan falta, l'home i els animals segueixen en son obrar la fantasia, com passa amb els adormits i malalts; de tot això, dic, en fa dins de si una forma (*species*) en virtut de sa pròpia activitat, i l'enteniment, per a llegir dintre si lo que diu aquella forma (*intellectus intus legens*), la illumina amb la resplendor que d'ell mateix deriva, i veu lo que no es pot veure en els objectes materials, les essències de les coses, i fa com el gat, usant la bella comparació dels antics escolàstics, qui amb la resplendor que ix de sos ulls illumina els objectes i els veu a les fosques.

Aquesta llum que ix de l'enteniment, amb la qual l'artista veu les essències de les coses, és la característica del talent, i portada a un grau elevat constitueix el geni; i en això fins el mateix Taine, implícitament i a sa manera positivista, podem dir que hi convé, puix quan fa consistir el talent artístic, la missió de l'artista en trobar el caràcter principal de les coses, ve a dir que els ha de veure l'essència, la raó, el *quid*, com deien els escolàstics, pels quals i en la naturalesa de les coses el *quid* és l'essència. I això no es veu amb els ulls del cos, ni es troba en un sol objecte, sinó que entre tots ho ensenyen; i no val el dir que el pintor i l'escultor tenen model, perquè desgraciats del pintor i de l'escultor qui no saben fer més que una nova edició del model, una reproducció d'ell. El model no és l'ideal, en ell no hi cerqueu l'essència de lo que voleu crear, és un *medium* entre l'artista i l'ideal; per això de vegades el cerqueu i no el trobeu, se us presenten molts i cap us satisfà, no és el

que necessiteu; lo qual significa que dins de vostre esperit teniu ja la idea que necessiteu comprovar amb la realitat de les coses, que se us presenta la forma incompleta, boirosa, i aleshores invoqueu l'ideal, evoqueu la forma perfecta per medi del model que teniu present. Per medi de lo visible evoqueu lo invisible; lo que teniu davant és sols un simulacre de la forma perfecta que cerqueu, i aleshores aquestes evocacions artístiques tenen una certa semblança amb lo que practiquem en la pietat cristiana, quan per medi d'imatges materials alcem el nostre esperit a la contemplació dels benaventurats de la glòria.

Ja digué l'anomenat Dionís Areopagita, qui és l'estètic de l'Edat Mitjana, insigne deixeble de Plató comentat per sant Tomàs, que els actuals neomístics, després d'un oblit immerescut, tornen a consultar moguts per afició estètica; ja escriví, dic, que la bellesa que es veu és com un simulacre de la bellesa oculta i amagada; i en altre lloc afirma, contrariant en aparença lo que jo us he dit, que lo bell supera a les essències (*pulchrum essentias superat*);[1] perquè en efecte, les essències són pura abstracció, no viuen més que en el Verb de Déu, on tot és vida; en la pensa del filosop sols tenen una existència lògica, però en el geni de l'artista viuen a sa manera, perquè les encarna en son enteniment, els dóna forma i, per medi d'aquesta, les fa conèixer als demés homes, i en aquesta vida que l'artista sap donar a les essències, encarnant-les dins de son si i després presentant-les als demés homes, consisteix la bellesa de l'Art. Per això us deia al principi d'aquesta conferència que en el geni, en ses operacions creadores, hi havia una intensitat d'amor, l'amor a la seva criatura; per això sant Tomàs, al parlar del verb intellectual de l'home quan sembla que es refereix al verb de més intensa intimitat, més conjunt amb l'esperit qui el conté, parla del *Verbum cordis,* el verb del cor,

1. *De divinis nominibus.* Ibíd.

que és, segons el sant Doctor, l'operació més alta a què pot arribar la intel·ligència en si mateixa, puix aleshores posseeix una similitud de l'essència, i allí acaba i fineix tota la força del nostre enteniment, perquè el verb del cor no és sols la concepció de l'enteniment, sinó l'expressió o realització d'ella. I per arribar a aquest punt hi han de contribuir totes les facultats humanes, perquè a cercar el Bé, diu Plató, i també podem afegir a cercar la Bellesa, l'home hi ha d'anar amb totes ses facultats, no sols amb les intel·lectuals; per això, segons havem observat anteriorment, l'Angèlic, quan descriu la concepció del verb intel·lectual, diu que el desig racional, o sia la voluntat, és el qui les burxa per arribar a la possessió de les essències, ja que aquesta noble concupiscència constitueix el mateix desig. Tenim, doncs, que en la concepció del verb hi contribueixen totes les facultats intel·lectuals i apetitives de l'ànima humana, però que sobre el concepte del verb intel·lectual hi ha el verb del cor, que és l'últim de la potència humana, segons sant Tomàs, perquè és l'operació perfecta, l'obra del geni, puix com afirma l'Angèlic, aquest verb no sols l'home el forma, l'engendra, sinó que el pareix, *dicit*, escriu l'Angèlic, li dóna ja una existència en certa manera pròpia, encara que sempre accidental. Per això els mestres d'estètica diuen amb molta de raó que el distintiu del geni, el que dóna dret a ésser tal, no és sols la concepció interna de l'obra, sinó la seva realització perfecta, la gran aptitud executiva.

L'obra del geni sempre té formes espontànies; per això el *verbum cordis* de sant Tomàs, que designa el verb de l'home en tota sa plenitud, eixint del centre de la vida, que radica, segons la comú manera de parlar en el cor; aquest *verbum cordis* que nosaltres apliquem a l'engendrament del geni, a l'obra que emana de lo més íntim de son ser, té tal caràcter d'espontaneïtat que sant Tomàs ho explica dient que no és un acte reflexiu, sinó natural; i el poeta hebraic, revestit d'un esperit sobrenatural, al fer el vaticini de la bellesa i excel·lència del Messies que ell veia molts anys abans

de que nasqués a Betlem, usant d'aquella llibertat de llenguatge de tots els poetes primitius, ho diu amb un mot expressiu filosòfic, altament artístic, encara que repugnant als refinaments de llenguatge de la civilització, quan comença el psalm XLIV, dient: *Un verb sublim ha eructat el meu cor.* Eructem quan estem replens; i l'esperit de l'home, quan està replè d'alts pensaments i d'afectes apassionats, eructa, és a dir, emet naturalment l'expressió de son estat, el verb de son cor; i quan l'artista diu que té una concepció, una idea o una forma, però que no la sap expressar, és perquè no està viva dins de son esperit, que és incompleta i deficient, la seva ànima té la idea de la cosa, però no n'està grossa, no existeix el verb en tota sa plenitud. Per això sant Tomàs pressuposa que la forma en què consisteix el verb abans està en l'enteniment de l'home formant-se, i fins ja formada la posseeix com a part de son ser personal (*habitualiter*), com tantes d'altres n'hi ha dins de la potència humana; mes que després, perquè pròpiament pugui ésser dita verb, s'ha d'actualitzar, ha d'eixir fet i, de consegüent, ésser viable. I quan la concepció d'un artista no resulta viable, és perquè no ha arribat a la formació del verb, ha sigut un gastament, li ha faltat la força generativa qui porta per conseqüència el poder d'emissió.

I ara, senyors, en compensació d'aquestes altes metafísiques, que illuminen, a mon entendre, el gran misteri de la inspiració i de la concepció artístiques, però que hauran fatigat el vostre esperit, qui veu sempre les coses vivents i *enformades,* com deia amb gran exactitud el Beat Ramon Llull, fugint de disseccions i anatomies de les altes operacions de l'esperit artístic, escolteu com diu lo mateix que sant Tomàs quan explica la conjunció de totes les facultats en la formació del verb i la necessitat de donar-li existència o realització perquè sia el verb del cor, escolteu, repeteixo, com diu lo mateix que ell el poeta Tolstoi:

> No en manquen pas ara tampoc de formes
> que ningú veu, de sons que ningú estima;

també la Llum i el Verb en el misteri
d'Amor s'acoblen; mes llurs fruits no gosa
més que el qui sap sentir i qui sap vèncer,
qui sorprenent un mot, l'escorreguda
d'un contorn fugitiu, la consonància
que al néixer mor, *sap emmotllar-hi una obra*
assombrant als humans...[1]

VIII

La concepció del verb artístic explicada per la doctrina tomista. — La transcendència de la il·luminació platoniana, la potència reveladora de l'home i la col·laboració de la terra *harmonitzant-se. — El* verbum cordis, *plenitud encarnada del verb artístic.*

De l'aplicació de la doctrina sobre el verb de l'enteniment de sant Tomàs, admirable i fonda entre totes les seves doctrines, i com totes elles fundada i segura, de l'aplicació, dic, d'ella a la gènesi de l'obra, a la concepció artística, que per ésser la més alta de les operacions humanes, el més noble dels seus engendraments, constitueix sens dubte lo que el gran doctor en diu el *verbum cordis*, el verb del cor, en resulten conseqüències que són una comprovació de la seva veritat. Deia abans que en la doctrina de sant Tomàs quedaven conciliades en lo fonamental, en lo més digne i característic, en lo verídic que cada una d'elles té, les doctrines de Plató, de Wagner i de Taine. La síntesi tomística enclou les veritats fragmentàries que professaren aquelles il·lustres intel·ligències. La intervenció divina, que Plató trobava en l'esperit de l'artista, és aquella llum inconstant, no subjecta a lleis, independent de la voluntat, que il·lumina la forma de les coses que té l'artista en son

1. Traducció de J. Sardà.

enteniment, la qual llum li fa veure en dita forma l'essència que en va cercaria pel món, on, usant la metàfora de Plató, sols hi ha ombres de les coses, essent la missió de l'Art, segons l'expressió de Miquel Àngel, que val tant com les seves pintures i estàtues, la purgació de tota superfluïtat, quedant-se amb l'essència pura, com el químic qui sap extraure l'essència de les roses, llum admirable a la qual la lògica no pot posar lleis perquè ve de Déu, és un do de la misteriosa i sempre benèfica Providència, que no surt de l'home, sinó d'una font més alta, per lo qual l'artista des de la protohistòria ha començat les seves obres invocant els sers superiors al nostre, havent-se sempre reconegut que si per la pràctica executiva, per a la perfecció de la factura, l'estudi i la diligència podien adquirir-se, per lo que constitueix l'ànima de l'obra artística, per la seva expressió, que fa de l'Art una sublim filosofia il·luminadora dels homes, per a això no hi ha mestres que hi valguin. Cadascú té el que Déu li posa.

Wagner, suggestionat per Hegel, vol la creació de l'obra artística en el centre del món, que, segons sa frase, és l'interior de l'ànima dintre de la qual vol trobar-hi l'ensenyança sobirana, la revelació, que ha d'il·luminar els grans misteris de la vida i de l'eternitat; és clar que això sembla lligar amb el verb del cor de què parla sant Tomàs, on com si quedés encarnada la Veritat; però el sant Doctor es cuida bé d'observar que aquest verb és també verb de les coses, no és un verb pur de l'ànima com ho és en Déu, el Verb adorable del qual, Llum de les nostres intel·ligències i Mestre de les nostres vides, és absolut, Déu de Déu i infinit, com infinita és la Substància divina, quan el nostre verb si ho fos de l'ànima solament restaria nul perquè la nostra substància ha d'enriquir-se amb lo que li ve de fora i el verb d'ella, per tant, reflecteix la seva excel·lència, que és excel·lència pervinguda.

I en això sant Tomàs toca amb en Taine quan aquest, en contraposició a Plató, vol un Art terrenal, que surti de

l'època i del lloc, arribant fins a un determinisme contrari a la dignitat altíssima, semiprofètica, que tots els pobles han reconegut en el geni artístic. Sí, el verb humà és l'expressió de l'esperit de l'home, lliure, racional i amb llum pròpia, que no li ve de fora; però l'ànima és fecundada, queda vestida segons el lloc i el temps en què viu.

Resulta, doncs, de tota la sobredita doctrina aplicada a la concepció artística, que en aquesta intervenen Déu, la personalitat de l'autor i la influència de lloc i temps, o sia del medi social on visqué l'artista. Però, a més, aquests tres elements es mostren també en les obres de l'Art, constitueixen la plenitud de la seva perfecció i són com una prova *a posteriori* de lo que havem dit.

En efecte, totes les grans obres de l'Art, per diverses que sien entre si, porten un segell estampat per una potestat superior que ha merescut a llurs Autors el nom de divins; totes elles, fins les que pertanyen a Arts distintes, així les de música com les d'arquitectura, tant les de pintura com les de poesia, produeixen en els homes un efecte idèntic: el goig estètic; i aquesta unitat i universalitat d'efecte suposa una Causa única i universal, qui s'ha valgut de diferents instruments per a parlar al cor dels homes mitjançant un *quid divinum* que caracteritza a tota obra mestra.

La manifestació de la personalitat de l'artista en la seva obra és evident i universalment reconeguda. És aquesta una criatura que ell ha engendrat en el si de son esperit, *verbum cordis*, i ha de tenir, de consegüent, la fesomia del seu pare; per això les obres d'un verdader artista són tan personals i pròpies, tenen una tal singularitat típica que s'imposa fins als altres i forma escola: són com el llevat que fa fermentar tota la massa. La força engendradora del geni fa que no sols engendri ell, donant a ses obres la resplendor de sa persona i a totes aquestes l'aire de germanes, sinó que comunica als deixebles la pròpia virtut, essent ells solament un eco agradable del mestre. La personalitat del geni, del patriarca fundador de l'escola, segella la fesomia de totes les obres

d'aquesta; el món les reconeix per filles seves, rafaelesques diu a les de l'escola d'en Rafael, designant en això que el caràcter personal del qui les ha produïdes és una condició imprescindible de les obres artístiques.

També és indubtable que aquestes obres, malgrat son idioma universal, que les fa entenedores als homes de totes les llengües, es vesteixen del trajo nacional i adopten les maneres del segle a què pertanyen; mai, no obstant, l'Art verdader és estranger enlloc, a tot arreu és ben rebut, vingui d'allà on vulla, i disfruta del dret de ciutadania universal; i la raó és perquè és profundament humà. A l'artista, quan la Veritat eterna li mou l'esperit perquè produeixi la seva obra, sembla que li diu com quan manava a Isaïes [1] que escrivís son vaticini: Escriu això en estil d'home. Mes com l'estil dels homes és estat, és i serà, que varií segons els llocs i el temps, per això les obres artístiques sempre es revesteixen del caràcter regional i de l'època, essent aquesta una de les causes que les fa més gustoses i dóna complement al goig estètic, ja que fora d'aquestes dolcíssimes influències que donen nacionalitat a l'obra, el verb de l'home s'apagaria, perquè, com observa sàviament sant Tomàs, sols el Verb diví és emanació absoluta del Pare Etern, qui l'engendra, així com el verb de l'home exigeix que aquest hagi sigut informat i fecundat per les coses externes entre les quals viu i que li han despertat l'esperit a la vida racional. Per això veiem que dos homes, mestres ambdós d'una filosofia universal i eterna, sempre la mateixa, sant Vicenç Ferrer i Bossuet, presenten, no obstant, vivament les diferències específiques pròpies del poble i de l'època en què prediquen. L'un senzill, espontani, contundent i sempre sadollat d'un esperit democràtic; l'altre greu, solemne i poderós com Lluís XIV. Per això el sentit comú de la crítica ha qualificat les obres de l'Art pel temps o pel país en què han sigut pro-

1. Cap. VIII, v. 1.

duïdes, i diu: Aquesta pintura és gòtica o del Renaixement, o bé és veneciana o holandesa.

De l'aplicació de la doctrina de sant Tomàs, sobre el verb intellectual, a l'Artista, es desprèn la complexitat, la unitat i la ingenuïtat de ses inspiracions i concepcions. No hi ha res menys sistemàtic ni més lliure que l'Art, fill de la Naturalesa. Per això Wagner diu en *Els Mestres Cantors de Nuremberg*: «¡Com explicar lo que em semblava infinit; lo que, sense correspondre a cap regla, no té incorreccions!». D'aquí que no hi hagi res més antiartístic que la formació d'escoles, de tendències i fins d'ideals que es volen determinar *a priori*. És clar que molt justament admetem l'existència d'escoles, però aquestes no són una creació voluntària, sinó espontània, ni els mateixos qui les crearen tenien intenció de fer-ho: per això les obres del geni i dels seus deixebles tenien l'excellència imprescindible de la ingenuïtat. Els mateixos deixebles no eren uns servils. Tenien la intuïció de l'oportunitat d'aquella forma, i estudiaven per a seguir-la, i aleshores responien a la complexitat que caracteritza a l'obra artística, conservaven la ingenuïtat que li és pròpia, i per medi de l'Art parlaven als homes un llenguatge etern i al mateix temps adequat a les circumstàncies. Més que imitadors eren deixebles. Els imitadors exòtics, els qui es fan sistemàtics, perden la noblesa de la ingenuïtat, la llibertat de l'esperit, i voluntàriament s'exilien del comú pensar i sentir dels homes per a viure en la regió de les fantasies, lluny de tota realitat. Les obres de l'Art, aleshores, perden una de les seves més altes prerrogatives i deixen d'ésser assimilables; per a entendre-les s'ha de rumiar i es necessita qui les desxifri, perquè l'Artista ja no és el ressò vivent i harmoniós que tothom entén del cel, de la terra i de si mateix, podent dir, usant la frase d'Isaïes, que no parla a l'estil dels homes, ni parla a l'estil de si mateix, parla una llengua estrangera. El famós Thiers deia a uns joves que si volien ésser eloqüents no apuntessin a l'eloqüència, sinó que un cop ben imposats de la matèria de què havien de parlar,

havent-la meditada profundament, parlessin amb gran llibertat d'esperit, i aleshores resultarien eloqüents. Ell era un gran artista de la paraula, i per això el consell tan senzill és de mestre. Aplicat el cas a vosaltres, crec que se us pot dir: No apunteu a ésser ni modernistes, ni acadèmics, ni dels uns ni dels altres; no sigueu sistemàtics: el concepte governa i determina la forma; penseu bé: el pensament no ha de seguir modes; estudieu el tema amb tots els seus elements, mediteu-lo, coveu-lo ben calent dins del vostre esperit; i quan us sentiu perfectament possessionats, quan ja visqui dins de vostre enteniment, aleshores feu amb tota la ingenuïtat, amb tota la perfecció, tan hàbilment com sapigueu, lo que us digui el cor, i executareu el gran pensament i l'admirable expressió de sant Tomàs: *Verbum cordis.*

LLEI DE L'ART*

I

Immensitat de l'Art. — Necessitat d'orientació.

Cridat amb insistència per la veu del vostre afecte, baixo de muntanya, estimats artistes, per a tenir amb vosaltres una conferència íntima i de comunicació d'esperit, que d'altra banda feia temps jo mateix desitjava. El temps que passàrem junts, en dolcíssima comunitat artística, deixà emmotllats a la meva ànima sentiments molt fondos que no s'han desvanescut; i en les expedicions apostòliques pròpies de mon ofici, en el cim de les altes muntanyes, tenint el

* Conferència llegida pel Doctor Torras, ja bisbe, al Círcol Artístic de Sant Lluc, pel novembre de 1905.

món als peus i el cel sobre el cap, o transitant per entre pins, faigs, castanyers, trèmols i roures, esquinçada la roba i de vegades la pell pels arços en l'espessedat del bosc, o travessant rius, anant a ran dels cingles amb terratrèmols de trons i zig-zag de llamps, o fent silenciosament via en el recolliment de dins la boira espessa i mullada, la contemplació de l'eternal Bellesa, aleshores molt viva, evocava en mon esperit, com un modèlic eco llunyà d'Ella, la memòria dels amics artistes, qui tancats en la gran ciutat, com ocells en una espaiosa i polida gàbia, senten la necessitat de la llibertat de l'Art, a qui Déu, lo mateix que a la naturalesa, ha donat una immensitat de dominis, sense limitació, perquè Ell, l'Omnipotent i infinit, és l'horitzó sense límits que el conté. L'Art no en té prou del món, té una ambició noble i més ampla, i, unint-se amb la Teologia, s'introdueix en les infinitats del Ser diví, i és a sa manera intèrpret d'un de sos sobirans atributs: la bellesa. I avui encara més. L'Art, sentint-se temptat d'ambició, almenys alguns dels seus ministres, fins pretén usurpar l'ofici de la Teologia, vol resoldre les tesis més difícils de la vida humana, tractar els misteris de l'Infinit i prendre la direcció de l'esperit humà. Mes, qui pot dirigir els altres si ell no és dirigit? En molts enteniments hi ha una miserable confusió entre la llibertat i el fi de les coses, lo mateix en l'ordre filosòfic, polític que artístic. Tothom qui no és esclau vol la llibertat, però tothom qui és racional i lliure ha de tenir un fi, una direcció, una orientació en l'activitat de la seva vida. Per a navegar i arribar a port es necessita brúixola; el mariner té una llibertat immensa: posat al mig del mar pot prendre la direcció que vulgui; però si no es guia per la brúixola, pot tenir la seguretat de que naufragarà sense arribar a port.

La vida és un mar immens, i cada home hi ha de navegar en la barqueta que li ha tocat. A vosaltres, estimats amics, vos ha tocat fer la navegació de la vida dins la barqueta de l'Art. Ja esteu embarcats; disfrutareu d'espectacles inefables, tindreu emocions fondíssimes, els vostres sentits

i els vostres sentiments estaran sense parar en exercici, la vostra imaginació mai estarà en vaga, llum enlluernadora o fosca invencible, vents irresistibles o brises suavíssimes, de tot trobareu: tindreu dies de diferents maneres, nits molt diverses; mes l'Art tot ho sublima, tot ho eleva, tot ho dignifica; amb son ull penetrant té sempre la visió excelsa de les coses, descobreix la seva essència, encerta el caràcter que els dóna individualitat; però dins del mar immens necessiteu brúixola, orientació i esma. Qui perd l'esma, ja està acabat.

II

L'art sense llei. — Anarquia estètica de Nietzsche. — Deshumanització de l'artista fora de llei. — La llei, harmonia de la vida, és el ritme vital de l'Art. — La Bellesa, harmonia vivent.

Hi ha qui fa consistir l'Art en la falta d'esma, en la desorientació, en una anarquia estètica, en un estat convulsiu i d'inconsciència de si mateix, en èxtasi, visions i trastorns intellectuals, en el domini absolut de *la loca de la casa,* usant la bella frase de l'illustre escriptor castellà, i s'ha arribat quasi a equiparar la sublimitat del geni amb la misèria de la bogeria; i, en efecte, un dels profetes majors de l'anarquisme artístic, germà bessó de l'anarquisme social, Nietzsche, portat d'un furor destructiu, com aquells herois o gegants qui volien escalar el cel de la mitologia, ell, Nietzsche, furiós, va estimbant-se fins a caure en real i verdadera bogeria. «El dubte em destrossa, deia. He mort la llei, i la llei em turmenta com un cadàver lligat a una persona viva. Si jo no sóc sobre la llei, sóc el ser més despreciable del món.»

L'exempció de la llei és el privilegi dels boigs. Al boig se li ha esborrat la llei de l'enteniment, i per això ningú l'obligarà a guardar-la. Un conegut meu perdé l'enteniment,

i fou portat a un manicomi. Posat allí es resistia a complir una fàcil obligació de son estat, i deia el pobre boig: «En aquesta casa cap llei obliga.» I tenia raó. Al qui no reconeix cap llei, sense certificat de metge se'l pot declarar boig. La llei és necessària en tots els ordres; cada cosa, cada ser, tot lo que existeix, té una llei, que és l'entranya, l'essència de la cosa, la seva raó d'ésser, destruïda la qual sobrevé l'anihilació. Per això Nietzsche no es podia desfer de la llei, i morta i tot, la portava sobre i encara més pesant, perquè lo mort pesa més que lo viu.

És clar que l'artista inspirat està en una situació d'esperit especial, difícil d'ésser analitzada, molt pròpia, molt personal, que deu ésser respectada; però per extraordinàries que sien les seves facultats, per meravelloses que sien les composicions de la seva imaginació, per vehemència de sentiments, per intuïció que tingui, no pot mancar a la llei de la raó; si no, deixaria d'ésser racional i perdria, de conseqüent, el dret d'ésser comptat com un del nostre llinatge. Alguns han tingut la pretensió de creure's superiors, de pertànyer a una condició més sublim, d'ésser una mena de petits déus del món, i que no solament ells no estan subjectes a les lleis del món, sinó que al món, a la societat ells li han de donar forma, i que art, ciència, política i filosofia han de rebre la forma del motllo del seu enteniment.

Creient-se superiors als demés del llinatge, i en possessió d'una dignitat superexcellent, i vivint en una esfera que domina a la en què viuen els restants mortals, en un estat excepcional, anòmal i incondicional, es tenen per irresponsables, i per això es presenten com a sobirans, no solament en l'Art, sinó també en la sociologia, en la filosofia i fins en l'excels camp de la Religió. S'obliden de que són homes; i l'home mai és més petit que quan s'oblida de si mateix, quan no es coneix i es creu ésser més de lo que és. Fins quan Déu eleva extraordinàriament a un home i li dóna una participació de la seva llum sobirana, ja no solament en l'ordre natural, com succeí en els grans filosops, artistes i legisla-

dors, sinó també en l'ordre sobrenatural, com ha passat amb els profetes i apòstols escollits per Déu a l'objecte de que manifestessin al món els prodigis de la veritat i de la bellesa, fins aquests homes associats ja d'una manera meravellosa a la mateixa divinitat, són homes com els altres, flacs, responsables de si mateixos, temerosos de la pròpia malícia; i els grans dons rebuts no els fan irresponsables, són aquests dons i facultats sublims de son esperit un tresor que ells deuen administrar segons la llei comú de la humanitat, segons la llei comú de la racionalitat humana, que per això escriví sant Pau,[1] que els dons profètics estan subjectes al profeta, és a dir, que s'han de subjectar a la norma, a la regla, a la llei que el Criador ha posat en l'esperit humà, i no li donen el dret de deixar d'ésser home.

Figureu-vos, estimats amics, que si el gran Apòstol, l'home de la meravellosa revelació de la Veritat i de la Bellesa, el vencedor de la Grècia, el qui illuminà tot el globus de la terra, assenta el principi de que els dons profètics han de subjectar-se a la norma humana, a la regla del nostre esperit, ¿no és ridícul que alguns dels nostres intellectuals, artistes, filosops i sociòlegs, vulguin que els dons intellectuals que ells han rebut, o que es pensen haver rebut, els facin independents i irresponsables i els donin dret de sobirania sobre la vella societat humana, formada d'immensos sediments deixats per incomptables i respectables generacions passades?

La llei és l'equilibri, la fórmula de la vida, i quan ella manca entra la pertorbació, el desordre i la destrucció. Per això sant Pau, l'home de les sublims i immortals visions, de llum infinita que encara avui illumina a tot el món civilitzat, després de dir que els dons profètics estan subjectes al profeta, afegeix: [2] «Perquè Déu no és autor de desordre,

1. I Corintis, XIV, 32.
2. I Corintis, XIV, 32.

sinó de pau.» L'estat de guerra és un estat sense llei. Si en el regne de l'Art manca la llei, ha d'estar en guerra, dividit, i «tot regne entre si dividit serà desolat».[1] La llei de l'Art, no obstant, dec dir-vos que no és una llei dura, *cabezuda*, com deia Fra Lluís de León, sinó tan pròpia i tan íntima que es confon amb el ritme de la vida, i per això quan li falta aquest ritme ve la desolació, la falta de vida. En l'Art, com en totes les humanes disciplines, el sentit comú és la gran norma, i la simple contemplació de la història de l'Art, la comparació de les seves vicissituds, prescindint de discussions tècniques i de lucubracions filosòfiques o científiques, la discreta i desapassionada observació de la cultura artística ens manifesta, que quan el ritme vital de l'Art sofreix violència, quan es vol passar per sobre de la llei, quan la supèrbia dels homes cerca l'originalitat, quan tothom vol ésser geni i cerca el contrast amb els demés mortals, aleshores ve el no entendre's, la vanitat ridícula, les extremituds barroques, romàntiques o modernistes.

Al revés, quan la llei il·lumina des de son zenit; quan el ritme vital s'exercita sense destorb; quan el procés de la vida es desenrotlla amb naturalitat; quan guia al talent artístic la pura amor a la bellesa; quan aquesta és el sol que feia cantar les cigales de Grècia i de Provença; quan la bellesa presideix asseguda com regina en el tron de la veritat, aleshores l'enginy artístic produeix el fruit de la bellesa, assaonat, ric, dolcíssim, nodritiu, noble aliment de la vida humana.

No hi ha res més rítmic que la vida: quan el ritme es para s'acaba la vida, quan el ritme es pertorba, la salut s'altera; i com la bellesa és vida, per necessitat intrínseca té ritme, la pertorbació d'aquest és alteració d'ella i sa falta significa mort, corrupció i destrucció definitiva. La necessitat essencial del ritme és d'evidència irresistible en la mú-

1. Mateu, XII, 25.

sica i en l'arquitectura; en aquestes dues arts la falta del ritme porta amb una fatal evidència la ruïna. Un edifici cau, una peça musical es fa irresistible, deixa d'ésser tal peça musical si el ritme desapareix; i com el ritme és la llei de l'harmonia i de la vida de totes les arts és ell l'ànima, la substància i l'essència; que per això un savi definí la bellesa dient que era una harmonia vivent.

D'aquí prové que l'anarquia artística, predicada per una part dels anomenats intellectuals, sia una desolació tan forta com l'anarquia social. Totes dues vénen d'un mateix origen: de l'anarquia de l'esperit. L'esperit és sempre lo que caracteritza, determina i dóna forma a les coses humanes. Potser em direu, artistes, que l'anarquia, lo mateix la dels esperits que la de la matèria, per vosaltres té una sublim harmonia; que les escenes més grandioses, les que ens penetren més, les que s'acosten més a l'infinit no són aquelles escenes en què la llei pacíficament presideix a son desenllaç, en què el ritme impera amb regularitat exacta; sinó les escenes de terratrèmols, el terrabastall de les lluites, les passions desencadenades, la pertorbació dels elements, la contrarietat dels esperits, l'oposició de voluntats i el contrast dels sentiments. I teniu raó, perquè Jesucrist, nostre dolç Salvador, qui vingué al món per introduir-hi la summa bellesa, la perfecció excelsa del llinatge, digué que no venia a portar la pau, sinó la lluita; i els doctors de l'estètica, qui no són de l'escola de Jesús, criden contra el Cristianisme perquè alterà la platxèria de l'Art antic, la delícia de la vida animal, l'elegant sensualisme de la Grècia, que trobava son complement en un espiritualisme, en un cel i en unes divinitats fets a sa imatge i semblança. Però, malgrat aquests doctors, la humanitat moderna no s'ha sabut conformar amb la delícia dels sentits, ni amb l'endormiscament de les potències de l'ànima, amb somnis transitoris d'harmonia, amb ficcions, símbols i impressions imaginatives. Jesús deia que havia vingut per a encendre el món, i aquest incendi no l'apagaran els petits legisladors de l'es-

perit humà, qui pretenen estatuir lleis diferents de les que dimanen de l'Evangeli, que és la summa veritat humana, perquè a l'home modern, encara que es declari emancipat de la fe, se li han empeltat les immenses aspiracions del Cristianisme.

Ell cerca pertot arreu, vola per tots els espais i no para fins a trobar una bellesa sense llei. Com el filosop germànic que ell mateix es volia fer la veritat, que pretenia que son esperit era la màquina que la produïa, així també aquests profetes de l'anarquia artística no fan cas, no solament de l'Evangeli, sinó que ni de Grècia ni de Roma. Són uns Júpiters, molt diferents del d'Atenes, anèmics i nerviosos, qui es pensen portar dintre de la seva testa la Minerva de la humana delícia intellectual. Cauen en una gran aberració. Ells no volen llei i al mateix temps ells volen ésser la llei dels altres, perquè ells creuen que els altres homes han de tenir son goig, son criteri i han de satisfer sos apetits intellectuals en la seva fórmula artística, és a dir, en la llei de son esperit, i ells comencen per proclamar-se independents de la llei. Nosaltres els cristians tenim altres principis.

III

Universalitat de la llei de l'Art. — Tirania de l'individualisme estètic. — L'aspiració i la finalitat de la Bellesa és universal. — L'art social. — Eficàcia de la llei social de l'Art: la història i el renaixement de Catalunya.

El nostre mestre Jesús, seguint o ratificant les ensenyances de la Sabiduria eterna qui havia parlat per la boca dels profetes, qui eren com els seus predecessors, Jesús, manifestació substancial de Déu immortal als homes mortals, ensenyà que Ell, Déu, era la Veritat; i el Psalmista[1] havia

1. Psalms CXXIII i CXLII.

cantat en sos meravellosos himnes que la llei dels homes era la Veritat.

Per això, estimats amics, us deia que teníeu raó de trobar una harmonia sublim en el desordre de les lluites, dels cataclismes, del paroxisme de les passions humanes, perquè això no és efecte d'un plaer morbós, d'un gust extravagant, d'un refinament corrupte, sinó de la gran Llei de la Veritat.

Hi ha una bellesa augusta, una delícia summa, la fruïció absoluta i inalterable que nosaltres en la present situació no podem assolir. Mentre estem en la subjecció present, lligats i presos en el món fins que arribarà l'hora de la llibertat, les nostres fruïcions són rudimentàries. Tot l'Art de pintura, d'escultura, de música, d'arquitectura i de poesia són uns purs rudiments, unes sublimes beceroles de la ciència de la delícia espiritual. I perquè no cregueu que aquestes idees meves són imaginacions d'un eclesiàstic místic, vos diré que lo mateix afirmava Kant, filosop més racionalista que no pas cristià, quan deia «que lo bell era el reflex de l'Infinit a través de lo finit. Que era Déu entrevist».[1] Llei summa de tota l'existència, astre de vida que la difon a la immensa constellació de tots els sers, ritme harmònic del qual són notes quasi apagades l'inefable concert de les belleses finites, immensitat d'amor de què són insignificants guspires els nobles i purs sentiments humans, font de glòria, irresistible per als homes viadors sobre la terra, que sant Pau explica que ell pogué veure, però que no sap com, sinó que, arravatat a lo més alt del Cel, ignora si en aquella situació estava unit o separat del cos, i que no sap com dir-ho, perquè lo que veié no es pot explicar.[2]

L'ascensió a la bellesa és difícil i misteriosa. Els camins de la ciència matemàtica o de la ciència física és clar que són costosos i fatigants, però la lògica de la deducció o de

1. Apud Bougaud, *Le Christianisme*, vol. I, pàg. 81.
2. II Corintis, XII, 2 i segs.

la inducció és indubtable que hi porten. Mes, ¿quin camí porta a la bellesa? ¿Qui podrà discernir-la i concretar-la? ¿Quin jutge dictarà sentència en el conflicte de les discussions? En l'època cavalleresca decidien la qüestió amb la punta de l'espasa. A mi em sembla que tota la humanitat des de son principi fins ara és un immens torneig de lluites, el fi últim del qual, ben aclarides les coses, no és altre que el triomf de la bellesa. Els homes per ella són cecs. Bellesa i amor són una mateixa cosa, i a Cupidó sempre el pintaven tapat d'ulls. L'amor, o sia la fruïció de la bellesa, no és una prerrogativa personal; el do de disfrutar-la no constitueix un privilegi, de manera que ella existeixi solament per una aristocràcia intellectual. A mi m'irrita en ple temps de Cristianisme la resurrecció de la teoria aristotèlica, que suposava que hi havia homes predestinats a viure en una esfera inferior de l'esperit. La bellesa, com la veritat, existeix per als homes i per a tots els homes, lo mateix pels rics que pels pobres, pels dedicats a les lletres que pels dedicats a l'aixada i a la llançadora. Jo no puc concebre, deia Morris, que l'Art sia el privilegi d'alguns, com no puc concebre que ho sien l'educació i la llibertat...; és una necessitat positiva de l'existència, ho deu ésser sots pena de que siguem menys homes. L'Art que necessitem ha d'ésser pràctic, per a tots i en bé de tots, i aquest Art ens ennoblirà. La bellesa té un caràcter social; en les comunitats humanes ha d'ésser solidària: tothom n'ha de disfrutar segons la seva capacitat, com de la llum i de l'aire segons els ulls i el pulmó de cadascú. La general participació de la bellesa indica l'elevació d'una època. La idea de que la bellesa, així com la veritat, és una cosa individual, o, a lo més, de família o de classe, que a cada casa se l'hagin de fer, com l'escudella a la cuina, perquè cadascú mengi a son gust, és un error lamentable, inhumà i anticristià.

L'Art és tan social per naturalesa que podem dir que l'Art salvatge no existeix. Hi ha artistes sublims qui en

certes ocasions ens semblen salvatges perquè van a la seva, perquè, com que no es cuidessin dels altres, fan lo que els sembla a ells; però si observeu bé, si contempleu amb atenció les seves obres, desaforades, exagerades i fora de mida, hi trobareu una profunditat de sentit humà que us arribarà a l'ànima, una llum i harmonia que us eleven l'esperit a una esfera superior, que us treuen de la vulgaritat de la vida ordinària per a traslladar-vos a una regió en què la perfecció regna. I és perquè a l'Art se li deu aplicar aquell gran principi que sant Tomàs aplicava a la filosofia: L'estudi de la filosofia, deia, no té per objecte saber lo que els altres homes han pensat, sinó conèixer la veritat de les coses tal com és. És a dir, l'Art cerca la invenció de la veritat resplendent, vivificant, no fragmentària com la que troben les ciències exactes i naturals; cerca la visió de la vida, la resplendor de l'Infinit, segons l'expressió ja citada de Kant. I a aquesta visió tot l'humà llinatge hi està cridat, per ella sospira, per a obtenir-la s'angunia, i encara que confonent-la amb ídols falsos i barrejant-la amb grolleres concupiscències, és indubtable que la gran lluita humana, les controvèrsies, l'emulació de les diverses classes i fins les guerres socials es dirigeixen i proposen per bons o per mals camins, amb idees veres o falses, la conquesta de la superioritat, de la perfecció de la vida a la qual aspirem per un instint irresistible, i per la qual, usant el llenguatge de sant Pau, tota criatura gemega.

Teniu raó, doncs, quan trobeu la complaença i el goig estètic en l'aparent anarquia, en la lluita, en el desequilibri, en la contrarietat, i és perquè això no és fora de la llei, no nega la llei, sinó que la suposa. Les prevaricacions, les concupiscències tumultuoses, les sublevacions de la passió són ocasionades per la llei, són incidents de la lluita sublim, de l'ascensió fatigant envers la Veritat i la Perfecció, de la qual és resplendor la bellesa. Enganyats o no enganyats, uns amb encert, altres no, l'eterna lluita humana s'encamina en últim resultat a aquest fi.

Així com la blasfèmia significa una afirmació, encara que brutal, de Déu, i els perseguidors i els blasfems, tant com els confessors de la fe i els apologistes, contribueixen al resplendor del Nom diví en l'esfera humana, resultant una admirable confessió a la qual concorren els amics i els enemics; així també en l'ordre estètic, dels sentiments grollers i dels sentiments purs, del bon i del mal gust, de les depravacions artístiques i de les obres més exquisides, dels desequilibris i de les harmonies, de tot plegat en resulta la solemne confessió de la bellesa, com a esplai, consol i suau i dolça elevació del llinatge humà, que lluita, treballa, estudia, discuteix i s'afanya per a obtenir la perfecció, esssent aquest esforç i aquesta contradicció l'obra humana per excel·lència, i el conjunt de sos detalls l'espectacle més interressant de llum i d'harmonia, i preàmbul de la definitiva victòria.

Sigueu sempre apòstols, estimats amics, del caràcter social de l'Art; l'Art individualista, l'Art de classe, l'Art aristocràtic, l'Art de saló, l'Art de secta, l'Art dels escollits, l'Art dels iniciats, tot lo que sia fer perdre a l'Art la seva universalitat, la seva popularitat, son ministeri social, és rebaixar-lo. La bellesa, com la veritat, és per a tothom; i, així com el culte de la Religió, el disfrutar de la bellesa s'ha d'estendre a tots els ciutadans, perquè la bellesa prepara i facilita el regnat de la veritat entre els homes, les intel·ligències i els cors dels quals convé que es regeixin per un ritme harmònic per a arribar a la unitat de la vida, summe desig del diví Restaurador del nostre llinatge, Jesús, i de tots els homes generosos que hi ha hagut en el món.

L'Art ha sigut el vehicle de què s'ha servit sempre la Iglésia catòlica per a la difusió de la vida sobrenatural.

Hi ha homes que es tenen per completament evolucionats i arribats a la perfecció definitiva, i aquests naturalment en l'ordre estètic, lo mateix que en els demés ordres, són els més tiànics i exclusivistes, i en son concepte fora

d'ells no hi ha res de bo, i per això són anarquistes. Criden contra de la llei i ells són els qui la fan més estreta que ningú, perquè volen ells ésser la llei del món, la llei del gust i la fórmula de la bellesa. Per ells la civilització artística no significa res, la humanitat en ells comença i en ells termina, són uns individualistes qui volen imposar la seva individualitat, estrenyen l'horitzó, dins de la immensitat del qual el nostre llinatge ha de viure segons les lleis amplíssimes de la Veritat i de la Bellesa infinita. D'aquí prové que els fills de l'anarquia moderna han d'ésser necessàriament antisocials. Jo ja sé que en l'anarquisme, tant social com artístic, escola un xic de moda, hi ha una bona part de *diletantisme,* però fins així mateix, com tota antinòmia, els efectes que produeix són híbrids, tal volta interessants, però estèrils, i, de conseqüent, no poden constituir un element dins d'un sistema de civilització humana, puix els falta la fecunditat. Són uns incidents que criden l'atenció, uns exemplars dignes d'estudi, casos rars, manifestació tal vegada fins sublim de força humana que corre desencarrilada amb perill de matar-se i de matar; però dins de la consideració amb què havem de tractar les coses humanes, com element educatiu i de perfeccionament del ser social, la seva influència és dissolvent. Quan veiem aparèixer en l'esfera del món aquests efectes; quan ens trobem amb aquestes obres, no les hem pas de destruir; al revés, les havem de guardar; però guardeu-vos de voler-les imitar, perquè cauríeu en l'avenc, no sols de la mort artística, sinó també en lo que és pitjor encara, en el ridícul. Ells tindran una certa magnificència, però són híbrids i la seva descendència és miserable.

I l'Art existeix per a la fecunditat, per a la multiplicació, com un aglutinant d'homes, i per a contribuir a l'elevació popular i a l'edificació social. Vosaltres mateixos, els del Círcol de Sant Lluc, sou una demostració d'això. La raó d'existència d'aquesta societat, el fet de sa existència s'explica per un moviment d'ascensió que paral·lelament han

tingut els diferents elements del nostre país i que en conjunt integren la vida social. Les lleis i les institucions socials, d'ordre natural, formen la llei de vida dels pobles, són la llei natural, que no és altra cosa que l'execució de la idea de l'Omnipotència creadora; per això veiem que es repeteixen certs fets socials en les èpoques més diverses de la Història. Al moviment restaurador d'una vida catalana, com després d'una pluja abundant que ha assaonat la terra, germinen els diferents elements socials característics del poble, i l'art es revifa, i vosaltres, sense saber per què, sense càlcul anterior, vos trobeu lligats amb aquest moviment i movent-vos al ritme general restaurador. I jo, en la meditació de les Sagrades Escriptures, a la llum del Verb de Déu que les il·lumina, veig com la norma, com la reproducció de la llei social en el vostre fet, que el meu enteniment compara amb els fets primitius de la història del nostre llinatge. Cada any, pels Jocs Florals, es repeteix que l'element estètic fou un dels gèrmens, el més eficaç de tots del nostre moviment; i el sagrat llibre de l'Eclesiàstic,[1] al descriure'ns l'acció edificativa dels patriarques, dels fundadors de pobles, dels pares de les nacions, ens diu que cercaven i estudiaven la bellesa. És aquesta de gran potència edificativa.

Per això mon venerable antecessor el bisbe-abat Oliba, allà en l'hora en què germinava el poble català, edifica la basílica ripollesa de Santa Maria, i fent-li companyia apareixen, com grans expansions del poble, seus, monestirs i altres monuments romànics. Són la seva fe de baptisme. Són documents de pedra on consta l'esperit indígena i que caracteritzen la manera de sentir del poble; són la bellesa que es manifesta com ingredient, com aglutinant social. Per això, puix que l'Art és vida, quan reapareix una vida catalana, mon immediat i estimat predecessor el bisbe Mor-

1. Cap. XLIV.

gades reconstrueix l'antic Santuari, i Santa Maria de Ripoll és una immensa fita, un monument solemne, com el qualificà el papa Lleó XIII, de la nostra vida, del nostre esperit i de les nostres amors. I al voltant del monument ripollès, essent ell com una ombra benèfica, la poesia, l'arquitectura, la pintura, l'escultura i la música, totes les belles arts formen un cor unànime, una harmonia deliciosa governada pel ritme de la nostra pròpia vida, que a ningú havem de manllevar (encara que sí humilment i diligentment estudiar la de tots els pobles de la terra), perquè Déu ens l'ha donada mitjançant els nostres pares i predecessors.

IV

Elevació humana de la civilització occidental obrada per la potència socialitzadora de la Bellesa. — L'individualisme agnòstic i el panteisme de l'India en l'art modern: anihilen el caràcter personal i l'humanisme de l'Art.

La ciència pot convertir-se en dissolvent, com ho veiem amb evidència en els nostres anarquistes científics. La ciència infla i després de l'inflar-se ve el rebentar-se. No és pas que jo ara vulgui parlar-vos de la bancarrota de la ciència, perquè la bancarrota ve de fer mals negocis i la ciència és com els demés; si fa mals negocis anirà a la bancarrota, si els fa bons anirà a la prosperitat. Però sia com sia, és evident que la virtut edificativa la té més la bellesa que no pas la ciència. Diu l'Escriptura: [1] «La ciència infla, l'amor edifica.» El primer i més eficaç motor d'edificació social és la bellesa, perquè ella engendra l'amor i tota fecunditat ve de l'amor. El Verb de vida vingué al món i ense-

1. I Corintis, XIII, 1.

nyà la llei d'amor. El Cristianisme és l'amor universal i ordenat. És indubtable que Jesucrist és la pedra fonamental, el germen, l'educador de la civilització europea; per això veiem avui que els qui es presenten com profetes d'una nova civilització i volen fer una societat amb uns principis espirituals distints dels principis cristians se'n van a l'Àsia i es fan admiradors de Buda; i l'antic, el noble, el permanent estímul de l'amor amb tota sa multiplicitat, un dels gèrmens més poderosos de l'Art d'Europa, son principi substancial, queda condemnat a mort en virtut d'aquella tendència maniàtica i antieuropea.

Si aquesta tendència artística i filosòfica prevalia a Europa, que ho tinc per impossible; si el panteisme, o el budisme, o el monisme, dieu-ne lo que en vulgueu, venia a ésser l'aliment espiritual de la nostra gent intellectual, aquí succeiria en l'ordre pràctic lo que passà en altres civilitzacions antigues, que és l'aparició de castes, inconfusibles amb el poble, qui amb caràcter d'illuminats o gnòstics es tindrien per superiors als altres, viurien de l'extravagància i trencarien la unitat humana, la solidaritat de què tant parlen els socialistes, eco exagerat d'una fondíssima llei del nostre llinatge.

Vosaltres, els qui ameu i estudieu la pròpia història; els qui, assedegats de nobles emocions, feu llargues hores de camí per a pujar als cims de les grans muntanyes, o per a contemplar la graciosa arquitectura de les costes, o cerqueu com llamineries individualitats típiques o caràcters de relleu que surtin de la comuna línia; tots els qui creieu en la multiplicitat i en el contrast de les existències, tots els qui ameu l'harmonia que significa multiplicitat i vida, fugiu d'aquest desert del panteisme, d'aquesta creació fanàtica de l'Índia, que portaria necessàriament no sols l'anihilació de la vida nacional dels pobles d'Europa, conjunt humà el més admirable que ha existit, manifestació riquíssima de vida en què l'*home* ha arribat a més altura que mai; sinó que l'*ideal*, l'estel de llum esplendent que ha om-

plert d'obres d'art la nostra civilització, vindria a ésser com un llum que fa mala cara i entristeix en lloc de confortar les escenes de la vida terrenal. Compareu la vivesa, la noblesa i el caràcter humà dels pobles d'Europa amb les masses humanes de l'Orient, aquelles visions fantàstiques i peresoses, amb l'Art d'Europa, de tanta realitat de bellesa fins en les èpoques més extraviades, sobre el qual regna sempre l'home, fet objecte de la complaença universal, i veureu amb evidència com el sobrenaturalisme cristià ha enlairat l'Art humà, ha sublimat l'Art de Grècia i de Roma, infonent-li la gràcia cristiana, la qual acceptà i accepta amb tota sa plenitud, sens excepció de cap classe, amb tota sa integritat, la naturalesa humana.

El panteisme, les especulacions i les fantasies de l'Índia, la vida espiritual que alguns modernistes voldrien fer derivar d'allà, importen fatalment l'abolició de l'home. Aquell Art, aquella filosofia del gran Tot, com ells diuen, són essencialment nihilistes, l'individu desapareix, i sense l'individu l'Art queda escapçat, disminuït, dissolt, i l'home, el *mikros-kosmos*, el ser únic capaç en el món de vida estètica, es converteix en un pur incident de l'evolució de la matèria, o no sé de quins esperits misteriosos.

Perduda la individualitat, ¿què en queda de l'home? ¿Què és la vida si no és la nostra vida pròpia i personal? Per això, desapareguda la diferència i contrast entre l'Infinit i lo finit, volent-ho tot Infinit, ve per força l'afogament de l'Art. En l'esfera de la infinitat l'Art i la ciència desapareixen, són incompatibles, perquè l'Infinit és la plenitud del Ser, i la ciència i l'Art són una progressió de l'home envers la perfecció, envers la plenitud del Ser, envers el gran Tot, com diuen els teosofistes de moda, envers Aquell en qui, com diuen els teòlegs, totes les coses viuen. Segons dits teosofistes i llurs mestres els budistes orientals, és una il·lusió considerar-nos separats dels altres sers, tant dels qui han sigut com dels qui seran, de manera que el primer obstacle que s'ha de vèncer en el camí de la perfecció que en-

senyen, és la ilusió de si mateix. El *jo* ha de desaparèixer, i no en el sentit dels ascetes cristians, que significa purificació, consagració de la nostra existència a una altra existència, sinó en el sentit d'una anihilació, d'una dissolució del nostre ser. Per això l'Art que s'alimenta d'una tal filosofia és incapaç de produir l'element estètic més sublim, el caràcter personal.

Vosaltres sabeu molt bé, estimats amics, que en el caràcter, en saber trobar el caràcter de les coses, han fet consistir el talent artístic, la inspiració, els homes més eminents qui s'han dedicat a aquestes especulacions, des de Plató fins a Taine. I el geni creador de poetes, pintors i escultors ha fet un món, ha engendrat una mena d'humanitat, com si fos un humil ressò del Verb diví, creador de totes les coses, ha donat vida en la imaginació de les humanes generacions, a Aquiles, a Júpiter i a Atenea, a Hamlet i a Ofèlia, a Don Quixot, a Don Joan, al doctor Faust i a molts d'altres qui constitueixen una visió admirable de la naturalesa humana, i són l'honor de les belles arts i un element de cultura i de civilització del nostre llinatge.

L'Art dels agnòstics i dels panteistes i budistes, l'Art i la filosofia que destrueixen la individualitat i fan consistir la summa perfecció en una confusió, en la identificació universal, en una vida única, ressuscitant especulacions molt velles que tenen son símbol en la serp que es mossega la cua, que fa consistir tota l'existència en una circulació fatal de la vida, destruïdora de tota iniciativa i activitat pròpia, i engendradora del pessimisme que neix de la convicció de la pròpia impotència, l'Art que s'alimenta d'aquesta filosofia mortal és incapaç de la meravellosa creació de caràcters de què parlàvem i que és el títol més sublim de l'Art de Grècia i de Roma i de son successor i complement l'Art cristià. Podrà haver-hi un Art decoratiu ric i esplèndid, detalls i elements magnífics, colors que encisen els sentits; l'escena, és a dir, el teatre, el presentaran amb totes les elegàncies, però el drama, la vida humana queda apocada

i ofegada, i l'home raquític. I és perquè posseeixen la matèria, però ignoren el misteri de l'esperit i la llei de la humanitat. És un Art més aviat passiu que no pas actiu; cerca més l'emoció, la voluptuositat del sentiment, és a dir, moure la potència passiva, que no pas la il·luminació i el consol de la vida, l'estimulant de la voluntat, és a dir, la nostra potència activa, en virtut de la qual som homes i per medi de la qual es troba l'elevació, la dignitat i la noblesa de l'exercici de la vida racional.

V

La llei de la veritat en l'Art. — El subjectivisme absolut, origen del desequilibri de l'art modern. — Sos caràcters: negació de la veritat i avorriment de la llei. — Sos efectes: destrucció de la forma i exaltació del dubte.

A mi em sembla (i ho dic amb cert temor, perquè jo sols incidentalment estic relacionat amb l'Art modern) que la seva falta relativa d'elevació, excepció feta d'algunes individualitats privilegiades; que el motiu d'haver en bona part abandonat els grans temes on d'una manera més magnífica resplendeix la bellesa, fent matèria predilecta les escenes de la naturalesa i quasi prescindint de les interessants escenes humanes que proporcionen la Religió i la història; que la vaguetat i falta de definició artística de l'època, que suposen mobilitat i inconsistència d'esperit; que les seves incongruències i inverosimilituds; que l'Art coixegi de les dues cames, és a dir, que sia o carnal o fantàstic per no saber trobar la noble aliança de la carn i de l'esperit; jo crec que tot prové de l'excés del subjectivisme en el temps modern, que porta per conseqüència el menyspreu per la forma, element essencialment constitutiu de les arts i sobretot de les plàstiques; i com el subjectivisme, el capficament porta rampells, capritxos i volubilitat i no viu de la

realitat de les coses, d'aquí resulta un Art que ni per dins ni per fora es correspon amb la vida real, sinó amb estats imaginaris i transitoris d'ella, i, lo que en diríem la tendència espiritualista, fa consistir el seu mèrit en una perenne excitació de la sensibilitat, per lo qual ama el desequilibri sistemàtic.

És clar que els desequilibris humans són en bona part, repetim, matèria de l'Art, com ho són del dret i de la sociologia, de la medicina i de la teologia, però no constitueixen el seu objecte; al revés, tot cerca, tot deu cercar l'equilibri; i tota la lluita humana de què us parlava abans i tota l'activitat del nostre llinatge, totes les seves contrarietats i esforços, tota l'evolució i tota la selecció i tot el progrés i tot el perfeccionament i totes les transformacions humanes que prediquen els doctors moderns no són altra cosa, en son fons i amb altres paraules, que aquella eterna agitació de la criatura, que efectua sa evolució i cerca son equilibri i son repòs. Els desequilibris humans, doncs, són en bona part matèria de l'Art, però no son objecte, que son objecte és l'equilibri, la serenitat i l'harmonia que eleven i ennobleixen la vida humana. Lo imperfet és per a lo perfet, les fosques per a la llum, i els desequilibris tenen per objecte obtenir l'equilibri summe en què consisteix la perfecció, el repòs i el consol de la vida. I veus aquí el fi de la bellesa, de la fruïció estètica, que és l'objecte que es proposa l'Art. Però com el trobar-se en desequilibri dóna naturalment una fortíssima emoció, puix el desequilibri es manifesta més en l'ordre de la sensibilitat que no pas en el de la intel·ligència; tot desequilibri, tant físic com moral, porta annexa una commoció, un sentiment vivíssim i d'aquí prové que, desenfrenada la potència humana, pren com a goig summe el vertigen de les emocions fortes, noves i contínues, i sols ama els excitants i no vol sortir d'aquella frenètica concupiscència.

Això engendra en l'ordre pràctic de la vida, en la direcció de l'activitat humana, una mena d'escepticisme, una in-

diferència igual per la veritat que per la mentida, apreciant solament lo que delecta, l'exercici de la sensibilitat i els seus excitatius, oblidant-se de que la bellesa ha d'ésser tractada d'una manera eminentment racional. La situació d'esperit de molta de la gent moderna queda simbolitzada per les següents cèlebres paraules sortides d'Alemanya: «Si Déu tingués tancada dins la seva mà dreta tota la veritat, i dins la mà esquerra el desig sempre ardent de cercar la veritat —fins en la perspectiva d'errar sempre—, i em digués: ¡Escull!, jo escolliria humilment la seva mà esquerra, i li diria: ¡Pare, doneu-me aquesta! La veritat pura no és més que per a Vós sol.» [1]

Aquest símbol és representatiu de l'Art subjectiu, egoista, que no es preocupa més que del goig personal, que tant s'estima la veritat com la mentida, que tem la veritat i es subleva contra la preeminència d'ella, negant-li el dret de domini; que son únic motiu de preferència és la delectació, que constitueix, usant el llenguatge metafòric de les Sagrades Escriptures, una fornicació espiritual antitètica a les castes i inefables delícies que proporciona als seus contemplators la resplendent Veritat, principi de vida, origen sempitern d'amor i sostenimment de totes les coses creades; i aquest Art, repeteixo, que no té altre motiu de preferència que la delectació, únic mòbil de la seva activitat, és contrari a la cultura social i al perfeccionament del llinatge humà. La negació de la Veritat i l'avorriment de la Llei, que és el caràcter típic i distintiu de la revolució nostrada, que ha sigut òbjecte d'idealitzacions artístiques i d'apologies filosòfiques, i lo que sembla racionalment impossible fins objecte de complaences de part dels partits polítics, d'altra banda inclinats a la tirania, la negació de la Veritat i l'avorriment de la Llei ha portat en l'ordre ar-

1. Apud *Kant et la science moderne,* per Tilman PESCH, S. J., traducció francesa de Lequieu.

tístic l'apoteosi del dubte. El dubte ha sigut celebrat i cantat en totes les formes, com el geni de la humana perfecció, com font de bellesa, com germen de progrés, i el dubte no és més que una gran misèria humana, un encallament, una situació de tristesa, una base inútil, un principi corrosiu propi per a dissoldre i contrari a l'aglutinació i a l'harmonia humana. Per això sant Pau[1] ensenya que Jesucrist és una gran afirmació, no el dubte variable, sinó una veritat concreta, determinada i eterna, la base de la humanitat. Allà on hi regna el dubte no hi regna la llei. *In dubiis libertas*, diu sant Agustí. El dubte pot ésser la nebulosa que després engendri l'afirmació, la concretació de la llei; però fer del dubte sistemàtic en les coses necessàries i fonamentals la situació definitiva, la base de la vida i el ritme de l'Art, és proclamar el nihilisme, l'anarquia, la inconsistencia, la impossibilitat de l'harmonia humana i la mort de l'Art. Perquè la vida és una afirmació i una concretació, i el dubte impedeix l'activitat, lliga la resolució i el moviment, i en son regnat l'enteniment divaga i la voluntat es paralitza. A les fosques no es pot caminar, i l'Art, com totes les altres humanes disciplines, necessita per a tenir una vida sana i progressiva el sol vivificant de la veritat. La veritat és una llei imprescindible; i el dubte, una anarquia necessària i una covardia miserable. El poeta Zorrilla escriví que

La duda es el temor
de tenerse que creer.

Una època de dubte no serà mai una època sòlida i de fermesa artística.

1. II Corintis, I, 20.

VI

La llei de la bondat en l'Art. — L'estètica de la Mort testimoniant el principi de la moralitat de la vida humana.

Quan es trenca la llei de la veritat es trenca també la llei de la bondat; la veritat i la bondat fan una llei suprema de la qual res queda eximit, imperant en el regne universal de l'existència espiritual i material. Són la gran llei de la unitat sense la qual els homes no ens entendríem i fóra impossible la comunicació d'esperit; constitueixen la llengua universal amb què s'entenen tots els esperits de les criatures racionals, el noble vincle que uneix entre si a tots els individus del nostre llinatge, formant l'esfera dins de la qual es mou i va vivint la humanitat; i els homes de totes les èpoques, que les distintes generacions cristianes i no cristianes han considerat superiors, amb la mida de la veritat i de la bondat, és a dir, amb la balança de la justícia passen balanç de la història, això és, qualifiquen les accions humanes. La mitologia hellènica deïfica passions, virtuts i vicis, ciències i errors, àngels i homes, muntanyes, fonts i rius; però damunt d'aquests déus, d'aquests ídols, hi collocava el Pare dels déus i dels homes, Júpiter, jutge i llei de tots els altres.

Els profetes de la mitologia moderna, que tenen escoles i deixebles pertot arreu en el món artístic, estan en situació d'inferioritat en l'ordre moral respecte dels artistes hellènics, puix no admeten com aquests la potestat summa, aquell arrugar de celles que feia tremolar tot l'Olimp. Ells per res tremolen i a tot s'atreveixen i consideren l'Art com un paradís sense llei, com una regió per ells creada, i allí només manen ells. Ells, en Nietzsche i en D'Annunzio per exemple, són el Júpiter del nou Olimp qui intimen la llei amb el moviment de les seves celles a tots els déus menors de la seva constellació artística. I, no obstant, és tanta la força íntima de la llei superior que regeix els homes, la

tenim tan identificada amb el nostre esperit, la idea d'una omnipotència absoluta a la qual estem subjectes, d'una perfecció sobirana a la qual ens encaminem, i que per arribar-hi hem de suar i pujar i sofrir, que el mateix D'Annunzio és testimoni de la vella i perenne veritat de que el sacrifici, la immolació i la mort sublimen a l'home idealitzant-lo davant dels demés homes. Quan aquella dona, Elisabet d'Àustria, admirada de tot el món elegant, aristocràtic i artístic, caigué morta pel ferro d'un anarquista allà en el bell país d'Itàlia, aquell autor de coses tan repugnants escriví que aquella mort era la sublimació de la vida de la famosa Emperadriu. La mort que destrueix, corromp i anihila és, doncs, principi d'una excelsitud.

Moltes vegades, estimats amics, só pensat, i vosaltres haureu també pensat, en el fet de que artistes de diferents èpoques hagin pres per tema la mort, calaveres, ossos secs i, en fi, les ruïnes corporals de l'home. El nostre poeta Aguiló escriví un llibre de la mort; els pintors d'Itàlia, en porxos de cementiris i altres llocs, n'han deixat escenes i drames pictòrics d'eterna admiració; els frares caputxins, amb ossos i calaveres, organitzaren tota una comunitat; un de vosaltres em contà que a París havia concorregut a un cafè de la mort, en el qual el decorat del lloc, el trajo dels servidors i els mobles de l'establiment tot simbolitzava, recordava i tenia color de mort; les danses macabres són tant medievals com modernistes, i per tant, els ossos morts, la calavera humana, té un valor estètic indubtable, demostrat per l'ús que n'han fet tota mena d'artistes de distintes èpoques. Aquest valor no prové de la forma material de la calavera, que res té d'hermosa, sinó de les suggestions que ens infon respecte a un viatge i a una vida ignota.

La mort és una llei de gran majestat, i per això és un element estètic de primer ordre; i és un element estètic de primer ordre, perquè també ho és en l'ordre de la realitat humana, i d'aquí ve que les més sublims creacions de l'Art literari, de l'Art plàstic i fins de l'Art musical estan

relacionades amb la mort. Els herois més sublims dels grans poemes els veiem frustrats per la mort o la desgràcia, els protagonistes de les més famoses tragèdies abans que el drama s'acabi ells tràgicament moren, quasi les estàtues més sublims les trobem per les tombes dels morts, i les misses de *requiem* dels grans mestres i altres composicions per l'estil són gairebé les que produeixen una més fonda emoció musical.

L'estètica de la mort no prové d'una complaença dels sentits; al revés, els sentits en queden mortificats; i, no obstant, els grans artistes han trobat en la mort sublim harmonies i admirables elevacions d'esperit; és la major de les solemnitats de la vida per la raó de que la mort és la introducció a la llei summa i vivent de la veritat i de la bondat. Aquesta llei de la realitat i de l'estètica és eterna; si només resplendia a l'hora de morir-se, com una posta de sol transitòria, la humanitat no hauria donat tanta importància a la mort, ni ella tindria tanta virtualitat d'inspirar artistes i de fer sants. La mort és un dels testimonis més fidedignes que dóna la nostra naturalesa de l'existència de la llei humana per excellència: la llei de la moralitat de la nostra vida. Quan en aquella hora solemne respectada per tots els mortals, fins pels materialistes decents, l'home sap portar-se en conformitat a la llei augusta que regeix la nostra vida i paga tribut a la justícia, a l'honestedat, als nobles sentiments i al natural ordre de les coses humanes, aquella mort és tinguda per digna i exemplar perquè ha estat conforme a la llei, i la vida d'aquell home queda dignificada perquè la mort és la terminació, el remat i complement de la vida. La llei, doncs, és la que dóna dignitat a la vida, i la nostra naturalesa ho confessa en el moment més solemne de l'existència humana:

Un bel morire tutta una vita honora.

VII

Unitat essencial de la llei artística. — La llei de l'Art és la mateixa llei de l'home. — Monarquia universal de la Bellesa.

L'Art és un element de la vida, perquè tot lo que és fora de la vida, lo que no participa de la vida és mort. Per això us deia que l'Art era essencialment social, que les extravagàncies, els subjectivismes individualistes, els refinaments i delectacions a l'ús d'una escola, d'una secta, dels iniciats en uns determinats principis, eren un Art exòtic, desarrelat, *déraciné*, com ara diuen; no és possible que sia el gran Art pel qual s'han caracteritzat les èpoques més admirables de la història, perquè la consciència humana té a l'Art per un element social, no per un exercici personal i individualista, per a esplai d'alguns homes particulars, sinó com una delectació alta i pura que ha d'exercir una influència educadora en tot el poble contribuint a dignificar la vida social.

I això no significa que jo confongui la missió social de l'artista amb la missió del governant, del moralista, del jurista i de totes les professions que tenen per objecte treballar en la moralitat social. De cap manera. Crec tenir idea exactíssima de lo que és l'artista i de lo que és l'Art. Sé que els artistes són homes posats per Déu, com els filosops, per a l'elevació del nostre llinatge, per a alçar-lo dels goigs bestials als goigs essencialment humans que anomenem estètics, per a despertar en el nostre llinatge, i per a estimular-la, la facultat que tenim dipositada pel Criador en el fons del nostre ser, de l'amor a la bellesa, a lo perfet, a lo exquisit, a lo més excellent, més harmònic, més complet i que es necessita per a arribar a la plenitud de la vida i sense la qual l'home és imperfet, incomplet i rudimentari. Una perfecta evolució de l'home, usant el tec-

nicisme dels modernistes, importa l'arribar a l'harmonia de la vida, i aquesta és la vera doctrina catòlica i estètica.

Per a arribar a la plenitud de la vida hi ha d'haver naturalment un camí, un procediment general a tots els homes, puix la nostra existència té un fi comú; potser parlaria amb més propietat si deia que hi ha d'haver una orientació general, perquè el camí de la vida, son procediment, té tanta amplitud que és adaptable a tots els temperaments humans, a totes les races, a totes les èpoques, exigint solament la bona voluntat. I la bellesa, com la vida de la qual és element, és cosmopolita, de tots els temps i de tots els llocs, perquè, segons l'Evangelista,[1] la vida és la llum dels homes, i llum i harmonia constitueixen la bellesa.

És cert que la bellesa, lo mateix que la vida, no consisteix en una generalitat, sinó que existeix en la multiplicitat dels individus, en una varietat immensa, que per això tantes vegades s'ha dit i repetit que l'Art ama i s'identifica amb la terra, amb la història, amb la llengua i amb el caràcter de cada regió; però tot Art, sia d'allà on vulla i de qualsevol època, té una llei que l'unifica, que el personalitza, per dir-ho així, que el fa Art, i aquesta llei és una llei eterna, una llei de l'esperit humà, una llei d'unitat essencial, una llei d'una monarquia universal, la Ciutat de la bellesa, no constituïda per l'espasa de cap conqueridor, sinó per una aglutinació natural, espontània, necessària i harmònica dels homes per la raó de que tots formem un sol llinatge i tenim una mateixa naturalesa i cerquem amb una mateixa i inefable delectació la Veritat i la Bellesa.

Si la bellesa té una llei, també l'Art, que és la seva interpretació més esplèndida feta per ministeri de certs homes escollits, ha de tenir una llei. Ja no parlo ara de la llei humana per excel·lència que regeix en tots els dominis, en totes les situacions i en tots els esperits, la llei de la moralitat, sinó que la interpretació de la bellesa requereix un

1. Joan, I, 4.

estudi, una preparació, una meditació i un aprenentatge, és a dir, posseir-se de la llei de la bellesa. L'artista és un ser social, no un salvatge. Goethe ha escrit un epigrama tremendo contra els qui es presumeixen d'originals. Diu així a poca diferència: «Un quídam diu: Jo no pertanyo a cap escola, ni cerco mestre vivent; en quant als morts prou se'n manca de que hagi après res d'ells. Lo qual significa, si no m'enganyo: Jo sóc un ximple acabat».[1]

La humanitat és una immensa cadena; si no fos soldada, si alguna anella vol ésser independent, si es desfà de les altres, aquella anella no forma part de la cadena, aquell home se surt de la humanitat, aquell artista, o les seves obres, sols podran servir per a un museu on fins les extravagàncies tenen interès; però li faltarà l'interès humà, la potència difusiva d'introduir-se en els demés homes i d'apoderar-se de son esperit. I entre totes les coses del món, l'Art és la més humana, més que la indústria, més que el comerç, més que la ciència i la filosofia, perquè pertany al cos i a l'ànima, als rics i als pobres, als lletrats i als qui no en són. Per això deu afirmar-se que la llei de l'Art és la llei de l'home. No és l'Art la llei de l'home, sinó que l'home és la llei de l'Art. La teoria de l'Art per l'Art és inadmissible; l'Art i totes les coses són per l'home i han d'adequar-se a ell i han de servir-li per a son perfeccionament.

VIII

Ordenació de la llei de l'Art per l'ascensió progressiva de la vida humana. — L'ideal religiós, ritme de l'art i de la vida. — La idea divina, fonament de la cultura hellènica. — Graus en la jerarquia artística: exclusivisme teològic de Tolstoi.

Lo superior és llei de lo inferior, segons la naturalesa de les coses. Hi ha en l'univers de les criatures una summa i

1. Poesies de Goethe, traducció francesa de Blaze, 3.ª edició. *Epigrames*, pàg. 146.

admirable jerarquia. El gran doctor de l'estètica, Dionís Areopagita, a qui els modernistes tenen el mèrit d'haver-li restituït la importància que els segles medievals li tributaren, parla de la jerarquia i de la bellesa quasi identificant-les. Les anarquies i els desequilibris de què us parlava suposen la jerarquia i l'equilibri, perquè són una alteració d'aquests; si no existís una jerarquia i un ordre no podria haver-hi anarquia, com si no hi havia equilibri el desequilibri fóra impossible, com si no hi havia llei no hi hauria pecat. Ordre, jerarquia i equilibri signifiquen lo mateix que llei, i aquesta constitueix l'essència necessària de l'univers de les criatures. Per això us deia que lo superior era llei de lo inferior, perquè la llei no és una màxima escrita, sinó que en el gran llibre de l'existència constitueix el ritme de la vida.

La vida humana considerada en son conjunt i en son esperit, des del principi de la civilització va en una ascensió progressiva. El Cristianisme representa, segons el teòleg, la plenitud dels temps; però és indubtable que el tresor de Jesucrist, per lo que toca a la vida collectiva del llinatge, guarda encara riqueses inefables que amb els canvis d'èpoques, de sistemes polítics i socials, estimulada la Religió per les mateixes maldats humanes produirà admirables aplicacions de la doctrina i gràcia de Jesucrist a les vinents generacions. És clar que les Sagrades Escriptures ens diuen que la terminació del llinatge sobre la terra, que el començament del regne etern de Jesucrist, que la definitiva glòria humana, que la resurrecció de la carn ha d'ésser precedida de persecucions, prevaricacions i lluites horribles, com preparació de la victòria definitiva; però també tota la revelació divina sembla que ens insinua que Jesucrist, el Verb de Déu, ha de venir un dia que regnarà sobre tots els pobles de la terra i que la seva llei serà la llei de tot el món i el signe de la fraternitat universal.

Aquest moviment del llinatge humà és també en sa generalitat, prescindint d'incidents transitoris, el moviment

de l'Art. L'Art és una expansió humana i, per tant, una manifestació de la vida de l'home. Aquestes expansions que en dîem l'Art, que són l'aroma de la vida humana, no les pot formular qualsevulla; per a fer-ho es necessiten ànimes electes, de condicions especials, esperits penetrants i fecunds. Aquesta llei d'ascensió humana regeix naturalment també a l'Art. I amb intenció insisteixo en l'ascensió humana, perquè sura en l'atmosfera social contemporània el pessimisme i el decadentisme de certs artistes i fins d'una multitud d'homes de bona voluntat que tenen el nostre llinatge per perdut, oblidant-se de la Sabiduria divina, que diu que Déu ha fet curables les nacions,[1] i que la història ens ensenya que hi ha dalts i baixos socials; i el pessimisme i el decadentisme apaguen la llum de la nostra intel·ligència i dissipen l'energia de la nostra voluntat, quan l'objecte de l'Art precisament és il·luminar i enfortir a l'home, mitjançant una nobilíssima delectació que consola totes les seves potències.

L'ascensió progressiva de l'Art, son perfeccionament, és d'una evidència indubtable, com ho és el perfeccionament de l'home de qui l'Art és una expansió. Repeteixo que havem de prescindir d'incidents i havem de judicar les coses des d'un punt de vista general. No en va permet la sapientíssima Providència la perllongació dels segles, els quals diu sant Pau[2] que Déu el Pare els adapta a la missió de Jesucrist, i tots els segles no tenen altra raó d'ésser que Jesucrist; per Ell existeixen com tota la humanitat existeix per Ell, i tot es dirigeix a Ell, i, de conseqüent, l'Art també, com cosa humana, es dirigeix a Jesucrist.

I ara no us penseu que jo, com aquell pèssim intèrpret del Cristianisme, el comte Tolstoi, no vulgui admetre altre Art que l'Art religiós, o que vulgui sostenir que l'ideal fóra

1. Saviesa, I, 14.
2. Hebreus, XI, 3.

l'existència exclusiva de l'Art religiós. No; el verdader Cristianisme, el catolicisme, no és raquític, ni tirànic, sinó amplíssim i amant de l'espontaneïtat i llibertat humana. Existeix sobre la terra per a assegurar la nostra llibertat, perquè per medi de la llibertat, usant de la llibertat, havem d'obtenir la nostra eterna salvació.

El Cristianisme, doncs, no rebutja l'Art que no té per objecte la difusió del sentiment religiós. Reconeix naturalment una gradació en l'Art, i com tothom qui no està dominat per la impietat posa com a manifestacions més sublims de l'Art les que es refereixen a la vida de l'esperit i a la vida sobrenatural. Però vosaltres mateixos haureu vist i contemplat en capitells i relleus dels claustres dels vells monestirs i fins potser en els cors de les seves iglésies, on antics ascetes passaven gran part del dia i de la nit cantant les alabances del Senyor, haureu contemplat amb delícia la idealització artística de la naturalesa física, exquisitats artístiques que representen bèsties de l'aire, de la terra i del mar, plantes i fruits de diferents climes i fins sers fantàstics; tot lo qual significa que per aquells homes plens de l'esperit de Déu encara que els psalms de David, com per Taine, representaven la summa poesia humana, no menyspreaven, al revés, aprofitaven les llamineries d'un Art més humil d'ordre purament natural i elemental, però en gran manera apreciable i delectable sense que en valgui de menys l'altesa del pensament, ni la noblesa del cor de l'home.

Constitueix aquest Art elemental com el primer grau de la fruïció estètica, però entra dins de la llei de la bellesa. La llei de la bellesa és una, com la humanitat és una; creix, es desenrotlla, es modifica, es transforma, però sempre és la mateixa. És la manifestació de la vida que té diferents graus. Sant Joan, el gran vident, en una fórmula inspirada ens dóna la clau de la història humana i, de consegüent, de la història artística, és a dir, ens revela la llei de la perfecció, i la bellesa és la resplendor de lo perfet. Par-

lant de la revelació, de la manifestació de Déu als homes per medi de son Verb encarnat, ens diu que se'ns va manifestar la vida, la qual estava en el Pare i es va aparèixer a nosaltres.[1]

La vida existia sobre la terra des de que aquesta fou fecundada per l'Esperit de Déu. Per això tot lo que té vida té quelcom de diví, així ho ensenya sant Tomàs,[2] i potser lo mateix volen dir aquells moderns que asseguren que l'Art suposa sempre l'enigma, lo qual, d'altra banda, lliga amb lo que diu sant Pau quan afirma que en aquest món a Déu el veiem solament per enigma. De conseqüent, a la vida rudimentària, a la primera ressonància de la vida, usant el bell dir de l'Areopagita, correspon una bellesa rudimentària, a la vida més completa una bellesa més plena, i a la plenitud de la vida, que és la vida sobrenatural, correspon una sublimitat de bellesa.

Per aclamació es pot dir unànime, fins de la Iglésia, l'Art grec ha sigut proclamat com una summa manifestació de bellesa plàstica. Alguns escriptors moderns, enemics del Cristianisme, voldrien separar aquella civilització artística, aquella summa elegància de la forma, de Déu; voldrien fer prevaler la idea de que a Grècia l'Art era agnòstic, independent, forà, divorciat de la Religió; que aquella elegància provenia, segons ell, d'una independència de la idea divina, lo qual li donava espontaneïtat i gràcia. Mes no solament a Grècia, sinó que pertot arreu l'Art ha viscut i sobretot ha arribat a la sublimitat inspirat per la Religió. L'antiguitat, Grècia i Roma, fou essencialment religiosa, ho fou erradament, però ho fou en un grau eminent. Per això és indubtable que l'Art clàssic és profundament religiós. L'oposició al Cristianisme, les persecucions que heroicament patiren els nostres pares en la fe, tenia per

1. I Joan, I, 2.
2. Pars 3.ª, q. 57, a. 4.

causa que aquelles antigues societats consideraren impia la doctrina de Jesucrist perquè s'oposava al culte dels déus. I de la significació excessivament religiosa de l'Art grec, en tenim un testimoni de major excepció, convincent i invencible, en contra de lo que han dit certs crítics moderns que volen teixir una genealogia illustre de la seva impietat, suposant agnòstic l'Art grec. El discurs de sant Pau a l'Areòpag d'Atenes val més que totes les disquisicions que puguin fer-se sobre la significació de l'Art hellènic. Prescindint en aquest moment de sa illuminació divina, el gran Apòstol era un esperit subtilíssim i penetrant, coneixedor de la cultura grega, i fins se'l pot qualificar de grec. En aquesta llengua escriví, estava identificat amb aquell poble, principalment en ell exercità el seu apostolat, i les seves grans afeccions i amistats foren per als fills de la Grècia. Doncs així ell caracteritza l'esperit de l'Art grec: «Ciutadans d'Atenes: al contemplar les vostres estàtues veig que en religió arribeu a la nimietat, puix passant só vist un altar encara amb aquesta inscripció: Al Déu no conegut».[1] La idea divina fou el fonament de tota la cultura hellènica, per això ha sigut la més artística entre totes les civilitzacions antigues. Sant Agustí, en sa *Ciutat de Déu*, posa en evidència el caràcter de nimietat religiosa d'aquell poble illustre i té una frase de sublim efecte, que jo no m'atreviria a dir si no la llegís en els escrits del gran Bisbe d'Hipona, quan parlant dels innombrables déus a qui donaven culte i dedicaven temples els grecs i referint-se al filosop artista, al pare de l'estètica, diu «Més aviat la ciutat devia honors divins a Plató, que no pas als seus déus».[2]

La summa Llei de l'Art, la Font de la vida, és a dir, la idea divina en una forma més o menys adequada, fou l'essència de les estàtues, dels monuments arquitectònics, de

1. Fets, XVII, 22 i 23.
2. Llib. II, cap. XIV.

les tragèdies i de tota la vida hel·lènica. Si la Grècia fou tan promptament cristiana es degué a que era profundament artística. Son esperit cercava la summa perfecció, la Bellesa infinita, a què no arribaven els seus déus, fets a la seva imatge; amava amb deliri la Bellesa summa i no la trobava, i sant Pau li diu: «Aquest Déu desconegut que tu cerques i adores sense conèixer-lo, jo vinc a predicar-te'l.»

Si hi hagué després un dia en què l'Art hel·lènic prengué la Religió únicament com un tema, com un argument a propòsit per a exercitar el talent artístic, com succeí més tard a Roma, i en els temps cristians, en l'època del Renaixement, a la vista mateixa dels Papes, això no significa altra cosa sinó que totes les decadències, tots els refinaments, disminuïda la força intel·lectual i la sinceritat de l'esperit, cauen en el diletantisme, es tornen puerils; religió, pàtria, família, filosofia i art es prenen com cosa d'entreteniment agradable, i no arriben a més, han perdut la unitat de la vida, perquè la llei summa del nostre llinatge, la llei del cor i de l'esperit se'ls és debilitada, i el ritme fonamental de la vida ha quedat reduït i rudimentari. Tornen al principi, als petits ídols dels pobles a què se'ls ha estret l'horitzó de l'esperit, i per això el caràcter dels homes fluixeja.

IX

El Cristianisme, llei de l'equilibri humà, és el ritme de la universal harmonia artística. — Plenitud de l'esperit i de la forma, de la vida i de l'art; extrems del naturalisme i el simbolisme agnòstic. — La inquietud insaciable del món modern. — Déu, principi i acabament de tota cosa, és la llei de la vida i de l'art.

Mes aquestes decadències transitòries no són un argument contra la llei de l'Art; al revés, la ratifiquen i confir-

men. En totes les èpoques, en tots els països i fins en totes les creences, l'Art ha tingut una llei, que és lo que li dóna unitat, una mena de personalitat, una mena d'identitat de vida, Déu, qui dóna unitat a la història, a la humanitat i a l'univers, és a dir, que de tot lo existent en fa una cosa sola, un conjunt. Déu, en el qual, com diu sant Pau, vivim, ens movem i som.

La unitat de l'Art, com la de la humanitat, ve de Déu, perquè tota unitat ha d'estar determinada per u, i la influència divina, combinant-se d'una manera inefable amb la llibertat de l'acció humana, determina, com una llei necessària de vida, la manifestació de la bellesa als homes: d'una manera rudimentària quan el món, segons l'expressió de sant Pau, estava en sos elements, amb perfecció de forma externa quan la idea divina estava difusa pel poble, però tenint de Déu una idea confusa de perfecció, com succeeix amb l'Art clàssic; i amb expressió exquisida, d'una manera sublim i invisible, un cop vinguda la Revelació cristiana que ha il·luminat els homes amb la vida i sublim doctrina de Jesucrist, exemplar de tots els homes, perfecció típica i de bellesa infinita que més o menys ha de resplendir en tota classe i condició de persones, i que ha descorregut el vel que tapa l'enigma de la vida.

La vida arriba a son complement en Jesucrist, perquè Ell és la manifestació d'aquella vida que es troba en el Pare, qui per medi de son Verb dóna ser a tota criatura. Per això, essent llei de l'Art el ritme de la vida, i trobant-se únicament la plenitud de la vida humana en el Cristianisme que en dóna la fórmula adequada, la realització de la bellesa estètica, l'Art summe sols es pot trobar en el Cristianisme.

La profecia hebraica ja pronosticà al Redemptor com la summa bellesa humana. Serà el més hermós, deia el Psalmista, entre els fills dels homes, i en sos llavis hi viu la pròpia gràcia. I la sublim atracció de Jesús és un efecte de la seva bellesa inefable. Fins els incrèduls es delecten amb

els Evangelis i en ells son esperit hi pastura, perquè hi troben la consolació de la summa Bellesa; i quan l'Evangeli triomfà del món, i aquest triomf encara dura i durarà sempre entre els homes de bona voluntat, aquell dia triomfà en la societat humana la bellesa i l'amor. Dic la bellesa universal. Perquè la bellesa antiga, la bellesa no cristiana, és fragmentària, no és la plenitud de la gràcia, i així tota poesia, tot Art que no sia derivació de Jesucrist, és un Art fragmentari. Una raça, un país, una època, una civilització tindran un Art que serà seu; tindran un Art, però seran incapaços de donar al llinatge humà la plena delectació de la bellesa, la noble satisfacció humana. Això sols ho pot fer Jesús, que és la infinita Bellesa. Per això formen el seguici de Jesús gent de tots els temps i de tot el món i de totes les classes.

Jesús deia: «Jo sóc la Veritat.» I la veritat és el principi essencialment atractiu de tota ànima noble. Qui no ama la veritat, qui no desitja la veritat, és un esperit corromput. Qui es delecta en la mentida està pervertit. Però la comprovació de la veritat no la pot fer tothom; la immensa majoria del llinatge no està en situació de fer-la; i la Veritat summa, Jesús, en el seguici del qual va lo més escollit de la humanitat, atrau els homes, no amb la comprovació, sinó amb la resplendor de la veritat, que és la bellesa. Així ho cantaren els antics profetes, i així ho demostra la història i ho ratifica la Iglésia amb son culte i amb sa litúrgia. El místic enamorament de Jesús és l'única explicació del nostre proselitisme religiós; els homes el segueixen perquè l'estimen, i l'estimen perquè bellesa més alta que la seva no existeix.

I espero que us convenceré amb un argument d'experiència. La bellesa plàstica, l'elegància de la forma sobresurt en l'Art hellènic; mes avui, encara que aquelles obres encisen als homes moderns, no hi ha ningú, ni els enemics del Cristianisme, que no reconeguin que la Grècia i sa cultura d'esperit és molt petita i insuficient per a l'Europa mo-

derna. L'esperit modern té unes exigències que no queden satisfetes per les soles formes elegants; fins exagerant les coses, alguna escola modernista rebutja les formes; l'Art suggestiu, encara de moda, fa consistir la fruïció artística, no en el repòs i esplai que la perfecció forana de les coses ens causa, sinó en impressions misterioses de lo invisible. Doncs jo, a aquests artistes, els diria lo que sant Pau als de l'Areòpag d'Atenes: aquest invisible que vosaltres sentiu i us invadeix l'esperit i fora del qual trobeu inconsistent i fútil la forma externa, cercant solament aquella delícia interna de l'emoció íntima i vehement; aquell esperit que vosaltres sentiu vivent i omnipotent, és el *Deus ignotus* dels grecs. Sinó que vosaltres sou més culpables que els grecs, perquè haveu oït l'ensenyança divina que us ha explicat l'Invisible i que es féu visible i palpable i humà en la sagrada Persona de Jesús.

És cert que l'Art dels nostres dies ha pagat el tribut que es mereix a la bellesa sobrenatural del Cristianisme, i que allà en el nord d'Europa, en el poble que avui es pot dir que va al davant de la societat moderna, isqué una escola artística de gust exquisit que cercà la renovació de l'Art en l'espiritual bellesa que regnà a Europa abans que la perfecció forana o de la forma tiranitzés els dominis de l'Art. Però també és cert que aquella escola, indubtablement meritòria, no sabé interpretar tant com era necessari la integritat de la llei artística, manifestació de la llei humana i ritme de la vida.

Essent u l'Art, no obstant, ha d'ésser del seu temps; el curs de l'Art, com el curs de la humanitat, mai s'encalla. El nostre Art ha d'ésser de la nostra època, perquè és per nosaltres, i no pels nostres passats; però l'Art, per ésser tal, per a lligar-se el de totes les èpoques i de totes les civilitzacions, ha de tenir un ingredient que és de totes les èpoques i de tots els països, que dóna unitat, no sols a l'Art, sinó també al llinatge dels homes, un ingredient etern, el *quid divinum* que exalça les coses, les il·lumina i les fa par-

lar als homes un llenguatge superior, intel·ligible a tothom i que ennobleix i consola la vida. Per una antinòmia curiosíssima els pre-rafaelites eixits del poble més pràctic, de més riquesa i avenç en l'ordre material, es dedicaren principalment a restablir en l'Art aquest element etern, espiritual i sobrenatural, i potser no donaren la importància deguda a l'element transitori, material i d'època.

El Cristianisme és la llei del perfecte equilibri humà, i aquest ha d'ésser també el ritme de la universal harmonia artística. Matèria i esperit, temps i eternitat, Criador i criatura, homes i dimonis, àngels, virtuts i vicis, pecat i redempció, gràcia i glòria en l'ordre amb què obra la Providència, com elements de l'harmonia universal, amb l'orientació explicada als homes per Jesús, Verb i Sabiduria de Déu, veus aquí el domini i la llei de l'Art. La llei de la vida universal.

Digué Jesús que no havia vingut a desfer la llei, sinó a completar-la, i vingué també a completar la llei de l'Art, que està integrada en la gran llei de la humanitat. No li és lícit a l'Art prescindir del Cristianisme, que és la llei humana per excel·lència existent des del principi de tota criatura i completada amb la promulgació de la llei de gràcia. La naturalesa i la gràcia se solden perfectament, i amb aquesta unió la humanitat rep una noblesa, elevació i dignitat que prové de la participació de la mateixa vida divina; i si l'Art és el ritme diví de les coses, voler reduir-lo a lo material és tornar-lo a lo elemental i rudimentari, perquè la influència divina, en la matèria té sa manifestació mínima; no voler que passi de lo humà visible i extern, és a dir, de l'elegància de la forma, és renunciar a un dels dominis més rics de l'estètica, la bellesa espiritual; pretendre que l'Art s'introdueixi en el món dels esperits i en l'esfera de la infinitat sense nord ni guia o sense orientació és tirar-se a la confusió i a les tenebres, és la proclamació de l'anarquia, de la desolació, del sofriment sens remei, de l'eterna melancolia de la desesperació; i l'Art existeix per a

llum, consol, satisfacció i fortalesa dels homes, en l'ordre natural.

Tots coneixeu l'acció dissolvent i antisocial en el nostre temps d'una part de l'Art, prenent-lo en son sentit més general i comprenent-hi l'Art literari. Presenta evidentment dues tendències: l'una materialista, sensual i pròpia per a bestialitzar a l'home i ofegar la nostra civilització; l'altra amb aspiracions immenses, amb una ambició un xic ridícula, allunyant-se de les realitats humanes, amb una certa fatuïtat que fa que es pensi posseïdora d'una gràcia, escarni, moltes vegades sense malícia, de la gràcia sobrenatural de Jesús; creient-se que li dóna dret i facultat per a dirigir l'esperit de la humanitat, es presenta com una religió i com un culte; i tot no passa d'una pura fantasia que no va orientada, pròpia per a complaure a gent desvagada, però incapaç de donar satisfacció espiritual i plena a la massa humana, pràctica i treballadora, agermanant a tothom.

Permeteu, doncs, caríssims amics, que el vostre antic i primer consiliari, constituït per Déu autoritat i mestre en la Iglésia catòlica, avui us exhorti a elevar el vostre esperit artístic, a fixar la vostra vista en la mida i regla de la vida humana, de la qual és part integrant la vida artística, en l'equilibri summe, en la inefable harmonia de l'existència, dominadora de lluites, contradiccions, flaqueses i violències dins de la gran llei de la vida humana qui cerca la perfecció, la plenitud, la bellesa; i que al recordar-vos l'ideal, l'estel inspirador de l'Art, la llum resplendent qui descobreix l'aspecte diví de les coses, fins de les més insignificants, en contra d'un panteisme buit i fantàstic us mostri la visió divina de totes les coses tal com la tenia aquell sant del qual sou devots tots els artistes i qui és gran inspirador d'obres d'Art plàstic, *il Poverello d'Assisio*, sant Francesc, quan deia: *Deus meus et omnia*, oh Déu meu i totes les coses; i que a tots vosaltres, amants de l'esperit indígena i que preferentment cerqueu l'expressió de la bellesa plàstica en

la naturalesa, en la història, en els costums i en la pietat del nostre país i de la nostra gent, que a tots vosaltres us recordi la doctrina del summe artista nostre, aquell admirable Ramon Llull, màrtir de la fe de Crist, cor d'immensa amor, idealitzador sublim, qui en el gran *Llibre de Contemplació* ensenya com deuen evolucionar, usant el mot de moda, les nostres facultats per a arribar a la plenitud, a l'*acabament*, usant la seva paraula típica, que és elevant-se a Déu. Ser realíssim, immens i perfectíssim, perquè «de Vós en fora, diu ell, tots són manifestos defalliments, i quan cerquem per nosaltres mateixos l'acabament creixen i multipliquen els defalliments nostres, però en així quan cerquem els nostres acabaments en Vós, tots els defalliments nostres tornen en acabaments».[1]

Déu és la nostra llei i la nostra vida; la llei i la vida s'identifiquen i la llei és la nostra força. «En va, diu Goethe, els esperits vagabunds s'esforçaran per arribar als purs cims de la perfecció —aquell qui vol grans coses reconcentra ses forces; en les condicions difícils el mestre es manifesta i sols la llei pot dar-nos la llibertat».[2] Tot lo que està fora de la llei és flac i transitori, son poder de consolació és fictici, i fora de la llei, glossant el pensament de Goethe, perdem la llibertat, la possessió de nosaltres mateixos. Fantasies, faules sense vida, sentiments exòtics, passions epilèptiques una ventada se les endurà, i les grans realitats humanes i cristianes aniran fent el seu camí per totes les generacions. D'un psaltiri perdurable isqué aquella estrofa d'un himne[3] dirigit a exalçar l'excellència de la Llei: «Els impius em contaren faules i follies, però ¡què són al costat de la vostra Llei!».

1. Vegeu *La Tradició Catalana.*
2. Poesies de Goethe, traducció francesa de Blaze. 3.ª edició. *Epigrames*, pàg. 147.
3. Psalm CXVIII, 185.

OFICI ESPIRITUAL DE L'ART *

I

Confessió autobiogràfica: la Bíblia i la naturalesa, element estètic en la missió pastoral; l'Art concorda amb tot ofici espiritual. — Destinació espiritual de l'Art: la forma és transmissió d'esperit; l'Art desmaterialitza la vida; la creació artística sorgeix d'una operació espiritual.

La raó de que jo parli en aquest Congrés no és perquè sia un especialista en l'Art, ni tingui competència en ell, és una raó extrínseca: la connexió que en altre temps tinguí amb una Associació artística d'aquesta ciutat de Barcelona. Però aquell temps ha passat. Aleshores, sense conrear l'Art, convivia amb ell; parlava sovint amb artistes, anava a la seva biblioteca, regirava les seves revistes professionals, mirava gravats que reproduïen obres immortals, i, per tant, respirava i vivia dins d'una atmosfera artística, i el meu enteniment s'il·luminava amb la llum de l'Art, i podia parlar de filosofia artística, amb els seus deixebles i amics.

Mes transformat per la Providència divina en Pastor d'ànimes, l'horitzó de la vida s'ha transformat també per a mi. Ja no visc enmig d'obres marcades amb el segell del geni humà, ja no tinc converses sobre l'harmonia i la bellesa, ja no cerco l'estimulant fruïció de les obres artístiques, ja no tinc discussions platonianes sobre les altes i pures satisfaccions de l'esperit; el meu ministeri m'ha separat de tot això, però m'ha posat en contacte íntim i continuat, absorbent, amb dues manifestacions directes del Ser sublim de qui deriva tota bellesa i harmonia: la Sagrada Bíblia i la naturalesa. Els profetes, evangelistes i apòstols; i les ànimes, qui van fent el viatge de la vida amb les seves passions, amb

* Discurs llegit en la sessió inaugural del Primer Congrés d'Art Cristià a Catalunya, celebrat al Palau de Belles Arts, de Barcelona, l'any 1913.

les seves virtuts i vicis, amb les seves aspiracions sublims i amb les seves caigudes doloroses; i les muntanyes i plans, amb sos conreus i boscos, amb què m'he de fregar contínuament a l'exercir mon sagrat ministeri. La paraula de Déu revelada i la vida humana, la conducció espiritual de les quals en els meus feligresos tinc encomanada, són els dos pols de l'exercici de la meva vida. Mes, des de que visc amb aquestes familiaritats, no em sembla que l'ànima se m'hagi assecada, que s'hagi esquifit l'horitzó de la meva vida, que se m'hagi estroncat el desig, l'exigència íntima del consol que dóna la Bellesa. Em sembla que, més que abans, ara veig la poesia en la vida: la poesia del món, la poesia de la humanitat, la poesia de la naturalesa física, la poesia del dolor, de l'alegria, de la lluita de les passions, fins de la misèria humana; de les revolucions socials, de l'enfonsament d'uns pobles i de l'alçament d'uns altres, com el nostre poeta cantà admirablement l'enfonsament de l'Atlàntida. La Bíblia i la naturalesa són dues paraules de la mateixa boca, i l'una completa a l'altra, i amb elles dues la meva ànima hi viu satisfeta, i no enyora l'espiritual solaç de les obres artístiques; perquè en la Bíblia i en la naturalesa hi viu concentrat aquell esperit que, escampant-se pel món, obre les potències de l'artista, i fecunda la seva ànima, que aleshores concep altes i lluminoses i harmòniques idees, i les encarna en la matèria, produint obres que són la delícia i el consol del nostre llinatge, enyoradís d'una perfecció que viu a l'altre món.

L'existència d'aquest esperit és reconeguda i confessada pel sufragi universal del llinatge humà, i els artistes cerquen la visita d'aquest esperit, imploren la seva assistència, i reconeixen que, quan els falta, no estan en disposició de produir obres belles.

Vosaltres mateixos, estimats artistes, al cridar-me perquè vingués a parlar en el vostre Congrés d'Art Cristià, i al senyalar-me el tema que devia tractar, sens dubte espontàniament haveu endevinat la meva situació envers l'Art: ha-

veu comprès que no devia jo parlar de formes, que ignorava les formes, que de la immensitat de les formes artístiques jo no en tenia més coneixement que el que tinc, jo que no sé d'astronomia, de la immensitat dels estels que brillen en el cel, coneixement d'admiració, d'amor, de contemplació que penetra a lo més íntim de l'ànima, que la il·lumina, que l'activa, que la impel·leix elevant-la a un món superior de perfecció, harmonia i bellesa; però que ignoro les dimensions de les masses, les seves distàncies respectives, els seus moviments relatius, les seves distàncies de la terra, la comunicació i transmissió de la llum; però és clar que el constructor de la volta estrellada no la construí solament pels astrònoms, com l'arquitecte no fa l'edifici solament pels científics i artistes, sinó que la construí per a tothom qui té ulls i la pot veure, i intel·ligència per a entendre son llenguatge.

Les coses artístiques tenen son llenguatge: si no ens parlessin, si davant d'elles no sentíssim la seva veu, si no hi hagués una comunicació entre elles i la nostra ànima, si no tinguessin expressió artística, si no tinguessin ànima, per boniques que fossin, serien buides, no ens satisfarien, ni serien obres artístiques. L'afalac de la forma és clar que produeix un verdader solaç, però és rudimentari, i en la jerarquia dels goigs té un dels últims llocs, i mai pot completar les exigències de la satisfacció humana. Es necessita, a més, l'esperit; i podem dir que l'ofici de l'Art consisteix en espiritualitzar totes les coses. La forma és un medi de transmissió d'esperit, de manera que pot ben bé dir-se que l'ofici de l'Art és eminentment espiritual; consisteix en una elevació de la vida humana. Per això el conjunt de disciplines humanes que es comprèn baix el nom d'Art, han sigut anomenades, i són ara també anomenades, nobles arts, belles arts; a l'home qui té perspicàcia per a comprendre i sentir la bellesa, se li diu que és un home d'esperit; quan se parla d'una persona i es diu que és de gustos artístics, se vol significar que no és una persona materialitzada, qui

viu terrejant, qui apeteix solament lo sensual, qui cerca i es troba prou bé amb la delectació dels sentits; sinó que es vol significar un home de vida elevada, qui no viu en una regió animalesca, sinó en l'ample i pur horitzó de la llum i de l'harmonia. I el fet de que no concebem una època civilitzada, de verdader progrés humà, sense que hi hagi al mateix temps una florescència artística; el principi per tothom admès de que l'Art suavitza, eleva i purifica el gust dels homes, i que, per tant, dignifica els costums; la mateixa justificada pretensió dels amants de la perfecció humana d'introduir la influència artística fins en la regió pròpia de les arts industrials; és a dir, la tendència a desmaterialitzar la vida, que ha sigut pròpia, des de les edats primitives fins a la present, de poetes, legisladors, filosops, i de tots els homes de geni, qui han considerat la torpesa de la carn i la noblesa de l'esperit, i que en la vida humana la carn havia d'ésser regida per l'esperit, i fins com espiritualitzada, prova que l'Art és un vehicle de civilització, i un medi suavíssim i eficaç de fer regnar la llum i l'harmonia en les relacions humanes, o, lo que és lo mateix, que l'Art és un instrument espiritualitzador de la nostra vida.

És clar que a l'Art, més que no pas moltes altres disciplines humanes, sovint el veiem prostituït; però això mateix prova la seva excel·lència. La bellesa, la mateixa santedat que és la bellesa pràctica i vivent, sempre tindrà aquest perill: que de les belles formes se n'apoderi un mal esperit, i revestint-se d'elles, se'n valgui per a estendre la malícia i la corrupció entre els homes. Aquesta gran veritat que l'eterna Iglésia proclama fins d'abans de Jesucrist, des del sagrat llibre del Gènesi, ha sigut el tema, en nostres temps moderns, del poema més famós que ha eixit d'Alemanya. Les forces són segons l'esperit que les anima: ciència, art, riquesa, indústria, comerç, totes les excel·lències mundanes són pures exterioritats; totes aquestes coses, en si mateixes, no tenen ànima, l'home els l'ha de posar, i elles són segons l'ànima que els infon l'home. Tal és la potència

humana, la qual encara allà on se manifesta d'una manera més meravellosa és en l'Art. El gran poeta alemany, en to de mofa, li deia a l'home el petit déu del món, i quasi, amb la gravetat i exactitud filosòfica que el distingeix, venia a dir lo mateix sant Tomàs, ell amb sinceritat, quan parla de l'honor que Déu ha fet a l'home al comunicar-li la dignitat de causa. Les formes és clar que l'artista les pren de la naturalesa; però ell les combina, i de formes ja existents en fa com un nou ser, crea una obra nova i vivent, i aquesta operació interna de l'artista és regida per un esperit, és una operació espiritual, i essent l'Art d'origen espiritual, i espiritualitzant les coses, i trametent als homes, mitjançant certes formes, la impressió de l'harmonia, de la llum i de la puresa del goig, és indubtable i evident que a l'Art, dins del llinatge humà, en la vida mundana de l'home, Déu li ha consignat un ofici espiritual.

II

L'Art cristià, summa perfecció de l'ofici espiritual de l'Art. — L'essencial eficàcia espiritual de l'Art manifestada en la cristianització de la Grècia i la litúrgia grega.

No m'he de fer jo l'apologista de l'espiritualitat de l'Art, ni de l'ofici espiritual que exerceix dins de la complexitat mundana; vosaltres mateixos, senyors, espontàniament ho proclameu amb la vostra actitud reunint-vos en aquest Congrés d'Art Cristià. El Cristianisme és essencialment espiritual, és una manera d'ésser de l'ànima que certament transcendeix al cos i a la matèria; però és per a espiritualitzar-los i fins per a divinitzar-los. El Cristianisme fou una injecció divina, en el cos esmortuït del llinatge humà per a revifar-lo; Déu en el Cristianisme s'associà a l'home, i Déu és l'Esperit dels esperits, el Pare dels esperits, com l'anomena sant Pau, l'Essència sublim d'on irradia tot l'ordre espiritual, i com l'Art és essencialment humà, lo més humà que existeix entre les coses mundanes, perquè és com una

ombra de la nostra naturalesa composta d'esperit i de carn; devent l'esperit animar, ordenar i regir la carn, transformat l'home pel Cristianisme, convertit, com diu sant Pau, en una nova criatura, degué aparèixer, i existeix de fet un Art cristià, que és reconegut per tots els crítics i historiadors, perquè és també una nova criatura, amb fesomia, caràcter i expressió que el diferencien de l'Art no cristià. I vosaltres, artistes, en aquest Congrés ho proclameu així, i veniu a reunir-vos per estudiar-lo, al celebrar l'aniversari del dia eternament memorable en què el món convençut veié a un gran Emperador reconèixer que la religió que vingué a ensenyar el Verb etern encarnat, Jesús de Natzaret, havia d'ésser l'esperit que informés a la societat humana en tota la seva complexitat.

És clar que ja abans l'Art tenia un ofici espiritual entre els homes, com el tenia la filosofia i altres humanes disciplines, i per això el Cristianisme, esporgant-les en lo que tenien de vicioses, no solament les respectà, sinó que se serví d'elles, seguint l'exemple i l'ensenyança del seu diví Fundador, qui deia: «No só vingut a desfer la llei, sinó a completar-la.»

Sempre, senyors, só cregut que la influència de l'Art en l'home el predisposava a la religió cristiana, i el gran argument en pro d'aquest principi el tenim en el fet de que la Grècia, la més artística de les nacions que hi ha hagut sobre la terra, fou també la primera que abraçà la religió de nostre diví Redemptor Jesús. Assedegada de bellesa, farta de formes elegants i harmòniques, però buides, i que sols satisfeien un instint superficial, mes que no arribaven a la satisfacció total de l'home, sentint, però no posseint, aquell ideal perfet i viu que sant Pau explicà a l'Areòpag, Grècia, la pàtria predilecta de la Filosofia i de l'Art, fou la primera nació que preferí, amb son exquisit gust, el gust intensíssim i inefable de la revelació cristiana. L'Art, aleshores, es transformà, perquè l'home s'havia renovat, i la Grècia tingué una època d'admirable floreixença artística baix la influèn-

cia del nou esperit, que, davallat del cel, els apòstols, i especialment sant Pau, havien comunicat als descendents d'Homer, de Demòstenes, d'Apelles i de Fídies. La sagrada Litúrgia grega té una magnificència poètica d'una fecunditat d'esperit manifestativa del geni d'aquell poble immortal en la història de l'esperit humà; Santa Sofia sembla que cova sota la seva cúpula una esplèndida generació arquitectònica; i com sant Basili, i sobretot com sant Joan Crisòstom, mai l'eloqüència ha sigut tan dominadora de les multituds humanes, ni tan destructora de la maldat, quan s'encarna en les altes potències mundanes per a oprimir la virtut.

Dins els designis de la providència eterna, en el llenguatge dels teòlegs, en les síntesis que fan els historiadors sobre el curs del llinatge humà aquí a la terra, i fins segons el context de les nostres Sagrades Escriptures, el Cristianisme representa la darrera edat del món, la maturitat del llinatge humà, i, de conseqüent, l'època de major perfecció humana i social. L'home mai ha estat, ni serà tan home fora del Cristianisme, com dins d'aquesta influència sobrenatural i divina de la gràcia, que ens meresqué el nostre dolç Redemptor Jesús de Natzaret. La humanitat ha anat creixent, i Déu en el govern d'ella s'ha conformat a les diverses situacions de la vida del nostre llinatge aquí a la terra. En la mateixa revelació divina, diu sant Tomàs, el Verb de la Sabiduria eterna s'ha comunicat als homes proporcionalment; i en Jesús, Fill consubstancial de Déu, s'ha completat la revelació, puix el Pare celestial en son Fill donà al món la resplendor de la seva pròpia sabiduria.

Aquesta ascensió progressiva de la Humanitat, fins al dia en què el Criador omnipotent vulgui obrar la transformació definitiva, també es nota en l'Art, sense que aquest progrés impedeixi en ell ni en la civilització general dels pobles, per causa de les diverses circumstàncies que es presenten en el curs de la humanitat a la terra, certs reculaments, que sovint serveixen per a dar més escometivitat a l'esperit, que, tancat i concentrat, acumula forces, que en

l'hora de l'expansió social produirà obres artístiques, capaces de satisfer les exigències estètiques de les civilitzacions més avençades.

III

Les exageracions espiritualistes demostren l'ofici espiritual de l'Art: menyspreu de la forma en l'art modern; la suggestió artística, obra de l'esperit. — Correspondència de l'Art amb la vida humana: l'ideal és l'harmonia de l'esperit i la forma; l'art medieval. — L'esperit cerca d'instint la plenitud formal: l'excés d'esperit mata la forma.

És cert que no sempre hi ha la deguda proporció entre la forma i l'esperit de l'obra artística, com sovint veiem que també falta entre l'ànima i el cos de l'home; que es considera obra pròpia del geni la perfecta correspondència entre l'esperit, o sia l'expressió, i la forma; que en unes èpoques l'esperit preval sobre la forma, i en altres la forma sobre l'esperit; però sempre les obres exemplars seran aquelles en què els dos elements formen un sol ser, en què la forma és tota espiritual, i l'esperit correspon perfectament a la forma. Pot aplicar-se a l'Art, que és una manifestació de vida, aquell principi biològic, que tan sovint se repeteix, perquè, indubtablement, expressa una gran veritat pràctica: *Mens sana in corpore sano*, puix no hi ha sanitat perfecta quan deixa de tenir-la un dels dos elements substancials del ser. D'aquesta espècie d'identificació entre el ser de l'home i el de l'Art, prové que es consideri l'obra artística com el document justificatiu, digne de major fe, per a conèixer el caràcter d'una època o d'un país; perquè l'obra artística és una derivació de l'home, és una creació de l'home, qui guarda la seva fesomia; així és que per medi de l'obra artística coneixem a l'home, perquè porta marcat el segell propi de l'Autor, de manera que l'obra més perfecta no necessita fir-

ma, sinó que per si mateixa clarament manifesta de qui és filla. Puix l'esperit és el qui individualitza i caracteritza, i fa que l'obra no es pugui incloure en una suma, sinó que forma llinatge a part. L'esperit personifica l'obra.

L'esperit, per sa naturalesa pròpia, sempre cercaria formes elegants, belles, i que l'expressessin amb perfecció, i si no ho fa és perquè no pot. Quan un se passeja per un museu artístic medieval, dels segles o dels llocs d'imperfecte dibuix, i veu brollar d'imperfectíssimes formes un esperit enèrgic, noble, ingenu, amorós, manifestació evident d'una completa psicologia humana, d'un esperit ple de pensament i de sentiment, es queda convençut de que lo que faltava a aquells artistes no era la idea, que la tenien viva i lluminosa, ni el sentiment, que apareix intensíssim, però que els faltava l'aptitud de la forma, per lo qual amb la seva grolleria i deformitat es fan incompatibles amb una societat civilitzada, i que practica, de vegades amb excés, el culte de la forma.

I no obstant, aquelles obres primitives ingènues, quasi puerils, però clares com un mirall per a expressar una situació o un estat espiritual; aquells objectes que ens semblen manifestació d'una vida social rudimentària, avui encara són cercats pels homes de la nostra civilització d'excessius refinaments; i els complauen i s'agraden d'ells, potser més que aquells antics qui vivien certament una vida més reduïda en quant a l'extensió, però de gran intensitat espiritual. Lo qual significa que l'esperit, més encara que l'electricitat, es transmet a llargues distàncies de segles, servint-li de fil conductor una forma per migrada que sia, i que el nostre esperit es posa en contacte amb l'esperit dels antics, i s'entén amb ells, més que pel ministeri imperfectíssim de la forma, per una llum misteriosa que procedeix de l'ànima de l'artista. En Dant Alighieri, parlant del summe Artista qui ha criat l'univers, diu que en la seva obra s'hi veu la *luce del suggel*, i aquesta llum del segell resplendeix també en les obres dels pobres artistes humans, i tant com la concepció és més lluminosa, tant com la intel·ligència és més viva i comprensiva,

tal com és la superioritat de l'esperit, és clar i lluminós el llenguatge artístic de l'obra, la seva expressió és més suggestiva.

Haureu observat, senyors, que la suggestió és més pròpia de l'esperit que de la forma; la imposició de l'home a un altre home es fa més fàcilment amb la conversa íntima i recollida, podem dir silenciosa, que amb els estrèpits de l'eloqüència; penetra en el nostre esperit, l'esperit d'un altre, de vegades amb pocs mots, amb una simple paraula, amb una actitud, fins al punt de que sembla que la forma destorba, impedeix o dificulta la transmissió de l'esperit; i això passa, perquè així com l'excés de la forma ofega l'esperit, l'excés de l'esperit dissipa, desfà les formes, perquè l'esperit es basta a si mateix, ell en si és una realitat, ombra de les coses eternes, i la forma és una aparença, és una existència transitòria, és purament un medi de transmissió. Hi ha vegades que l'esperit sembla que no cap en una forma, i la desfà; la forma és limitada més que l'esperit, i per això l'excés de l'esperit pot ésser en detriment de la forma, per incapacitat d'aquesta. I això és una altra manifestació de la similitud entre l'Art i la naturalesa humana. En l'home, la gran activitat de l'esperit, ja sia en l'ordre intellectual, ja sia en l'ascetisme, arriba a debilitar el cos: el foc interior del treball espiritual com que fongués la matèria corporal, i així veiem molt sovint tísics entre el jovent qui amb entusiasme es dóna a l'estudi, i en els convents, entre aquells qui porten amb vehemència una vida interior: això és, l'activitat de l'esperit dissol, podem dir, la matèria corporal.

Aquest excés de l'esperit, manifestat amb formes imperfectes, que a primera vista sembla solament propi d'èpoques primitives, de situacions socials en les quals la civilització material està molt endarrerida, aquest enamorament de les manifestacions vehements, però amb formes rudimentàries, de les situacions internes de l'home, la trobem també, com vosaltres artistes sabeu més bé que jo, en els temps moderns d'entusiasme per la cultura física. I en els grans centres de

la civilització de la nostra Europa, podem dir que potser totes les belles arts han manifestat, almenys entre certs artistes, un menyspreu per la forma, una predilecció per les formes imperfectes, cercant amb delera, i sovint sens encert, les delectacions que provenen de certes extremituds espirituals. Sembla que es vulguin desfer del cos per a viure en la regió dels esperits, així com n'hi ha molts d'altres que es desfan de l'esperit per a cercar solament el goig dels sentits afalagant-los, com si els sentits fossin l'únic de l'home.

Però aquesta direcció extremadament espiritualista, aquest menyspreu de la forma que han afectat artistes eminents del nostre temps, qui sembla mirin com un Art inferior aquell que usa com a medi d'expressió les formes perfectes, no ha d'ésser el meu objecte en l'acte solemne de la inauguració d'aquest Congrés Regional d'Art Cristià, ni és tampoc de la meva competència; i jo fóra indiscret si volgués tractar aquest assumpte davant d'artistes que passen la vida en l'estudi i en el conreu de l'Art; sols he consignat aquest fet com un corroborant de la naturalesa espiritual de l'Art, com un argument d'experiència que demostra que en ell l'esperit hi viu sempre, i que quan la sensualitat humana sembla que el tingui cohibit, se revifa amb major força, reclama son senyoriu en els dominis de l'estètica, i, com tota reacció, de vegades exagera les coses, manifestant un sobirà menyspreu de la forma. Solament só fet aquestes consideracions per a evidenciar que els artistes eminents a qui m'he referit tenien en la seva consciència artística, com l'hi han tinguda sempre els verdaders artistes qui no han prostituït el seu geni, la convicció íntima de que exercien en la societat una missió d'ordre espiritual.

IV

Elements de l'ofici espiritual de l'Art: la difusió de l'Amor, l'elevació del caràcter personal, l'harmonia de la vida. — Desviacions de l'Art en les civilitzacions materialitzades.

Perquè, indubtablement, la sapientíssima Providència del Senyor, qui ha assignat a cada cosa i a cada element de la creació, tant de l'ordre material com del moral, un ofici per al bé del nostre llinatge, ajudant així a l'home a arribar a la perfecció, a la qual aspira, seguint un intens desig que radica en lo íntim del seu ser, de cercar lo superior i excellent, ha volgut per ministeri dels artistes manifestar als homes un raig de la seva Bellesa infinita, així com per medi dels filosops els ha mostrat una resplendor de la seva Veritat eterna.

L'atracció universal de Déu és un principi que ensenya no sols la sagrada teologia, sinó també l'experiència de la història humana. Fins en les centúries en què l'home ha estat més materialitzat, el nom de Déu resplendeix sobre els esperits, com el sol sobre dels cossos; i en l'ordre natural de les coses, és indubtable que l'Art ha servit per a sostenir en el món la llum divina, més o menys alterada, segons era major o menor la puresa d'esperit de l'artista. Aquesta llum es difon per tots els elements de la creació, i el poeta i l'orador amb idees i imatges, el músic amb sons, l'arquitecte amb pedra, fusta i ferro, el pintor amb el dibuix i el color, l'escultor amb les formes humanes, tots són illuminats i vivificats per un mateix sol, tots es mouen per un mateix estímul, tots tenen la vista fixa en una mateixa aparició, en la Bellesa, qual impressió volem trametre als demés homes.

I la bellesa per son propi natural provoca l'amor. Podem dir que aquesta és la finalitat de la bellesa. Així com la Veritat illumina l'esperit, la Bellesa el provoca a l'amor, l'encén, se li fica al cor, s'identifica amb ell; de manera que el qui ama i la cosa estimada vénen a constituir un sol ser; i així veiem que la separació de lo que estimem es considera una amputació, com si ens arrenquessin un membre del cos. D'un Sant, ara no em recordo quin, es conta que, després de la mort d'un amic, deia que s'havia quedat amb sols la meitat de l'ànima.

La finalitat de l'Art, doncs, consisteix en estendre l'amor pel món; per això les belles arts, les nobles arts, com en

homenatge de dignitat se les anomenava, tenen una influència de tanta eficàcia en els costums humans; per això els antics tenien el símbol d'Orfeu amansint les feres al so de l'arpa; per això, sens dubte, com obeint a una insinuació racional, les associacions artístiques s'han anat estenent pel poble, considerant-lo com un medi de millorar els costums públics i de suavitzar les relacions humanes. Perquè la bellesa provoca, he dit, l'amor en l'esperit dels homes, i l'amor, usant un llenguatge platonià, fa hermosos els homes. L'amor, en efecte, els transforma. La concupiscència, és a dir, el desenfrè dels apetits animals rebaixa a l'home, li disminueix la dignitat racional, li apaga la llum de la intelligència, i, dominat per ells, arriba a no fer diferència entre el bé i el mal. Un egoisme cec, el deliri del plaer, el porta a la pròpia dissolució personal. L'amor verdader implica per sa pròpia naturalesa un homenatge a lo bell, a lo perfet i a lo elevat; per això dignifica l'esperit, l'eleva i l'harmonitza; perquè essent la bellesa, per necessitat essencial, harmònica, la seva contemplació ha de contribuir a l'harmonia de les passions que Déu ha posat en el cor dels homes, perquè, regides pel ritme de l'amor, la vida a la terra, en qualsevol situació, en totes les situacions possibles, en els goigs i en les tristeses, en les misèries i en les prosperitats, tingui aquella elevació i dignitat que li pertoca a la nostra naturalesa racional. Ja els grecs designaven aquesta finalitat especialment a la tragèdia; i és indubtable que en tots els segles, d'una manera més o menys explícita, l'Art ha sigut reconegut, en l'ordre natural, i dintre de la limitació de les forces humanes, com font i principi d'harmonia, de suavitat i de consol de la vida.

L'Art, de consegüent, quan no es posa sots la perversa i corruptora influència del mal, és un eficaç medi de civilització, d'afinament d'esperit, d'educació, de sentiments i d'harmonia social. És la influència de la bellesa, la qual, essent de procedència divina, com ensenyen els sants doctors, per força ha de tenir una benèfica influència sobre del llinatge humà. I com les diferents arts omplen, se pot dir, tot

l'espai en el qual s'exerceix la nostra vida aquí a la terra, els homes de principis cristians es preocupen de l'esperit que ha de regir a l'Art, a fi que la seva influència cooperi al bé del nostre llinatge, que ha d'ésser rectament encaminat, perquè pugui arribar a port de salvació en la travessa de la present vida, que tota ella és contínua complicació de passions.

Perquè l'Art, en les èpoques de refinament social com és la nostra, i de multiplicació de riquesa, pertot se fica, i penetra fins als detalls més insignificants de la vida, i forma com l'atmosfera dominant, i apoderant-se de la tirania de la moda, s'imposa pertot: en l'habitació, en els mobles, en el vestit, en la taula, en les públiques diversions, en el convencionalisme de les relacions socials, en les actituds i moviments personals, fins en el temple del Senyor; i aleshores agafa pretensions, i no acontentant-se d'ésser medi de transmissió, vol convertir-se en fi, i sedueix els homes qui el fan l'ídol de la seva vida. I l'Art quan se converteix en ídol deixa de dignificar a l'home, d'elevar-lo i ennoblir-lo, perquè l'home queda convertit en esclau, limitat en les seves aspiracions, cohibides les seves facultats, se fan raquítics els seus sentiments, i ell mateix es col·loca en una situació d'inferioritat, postrant-se davant d'una cosa destinada a servir-lo. Perd la llibertat d'esperit, i sofreix una humiliant disminució.

L'Art, en aquesta situació, vol suplantar a la naturalesa, lo natural li sembla vulgar, mira amb menyspreu lo espontani i popular, la veritat li sembla una cosa massa comuna, l'Art es converteix en artifici, i moltes vegades en malefici per a excitar males passions: encén les concupiscències, i en lloc de complir son ofici propi i espiritual de fer hermosos els homes amb l'harmonia de la vida, i l'elevació i distinció del caràcter personal és una alcavoteria on, disfressats els vicis amb aparences elegants, i afectant formes intel·lectuals i progressives, com el mal esperit del poeta alemany, serveix únicament per a bestialitzar els homes i perdre les seves ànimes. Aquestes aberracions, que sempre amb major o menor grau han existit, avui amb l'avenç i esplendor de la ci-

vilització material, basada en la multiplicació de la riquesa, que sens una alta direcció moral es converteix en corruptora, avui amb la facilitat de divulgació que tenen l'Art literari i l'Art gràfic, hi ha artistes qui per a produir cerquen la inspiració, no en les antigues muses, invocades pels poetes clàssics, sinó en els set pecats capitals. Com els antics gentils, deïfiquen les passions humanes, amb la resplendor artística les converteixen en ídols, les volten d'una atractiva aurèola, i les proposen a l'adoració pública, corrompent amb gran suavitat els homes.

V

Direcció de l'ofici espiritual de l'Art: unitat d'esperit. — Déu, principi unitiu de tota la naturalesa creada. La llei de l'harmonia universal de la Creació, símbol de l'ofici espiritual de l'Art. — El super-homo *enfront l'obra divina de l'Art: l'Art, ministre de Déu.*

Lo qual demostra la necessitat que té d'una direcció l'esperit artístic. Els antics escriptors comprenien en un mateix concepte, expressaven amb un mateix mot l'esperit i el vent. Perquè en realitat l'esperit i el vent tenen moltes qualitats comunes. Tots dos mouen, transporten, serenen, fertilitzen; o enrunen, dissipen, empesten i assequen i maten, segons com són, i la direcció que tenen. I dins del concert universal, tots els elements que l'integren han de seguir la trajectòria exigida per a la finalitat del llinatge humà aquí a la terra, que aspira a una sublim unitat d'esperit en la perfecció. I no heu de creure, senyors, que aquesta unitat d'esperit signifiqui una limitació, perquè la perfecció és infinita, puix és una manifestació del Ser essencialment infinit, i així és que dintre d'aquesta unitat, per centúries i centúries que el món duri, no li faltarà mai a l'esperit artístic ample espai per a volar, i la verdadera creació artística sempre trobarà

caires nous de la bellesa per a manifestar als homes. Considerem, senyors, les diversitats de la visió poètica de la vida humana des d'Homer, en sos poemes hellènics, fins als poemes provençals d'en Mistral; des dels tràgics i còmics grecs als moderns espanyols, francesos i anglesos; el contrast en la visió de la humanitat entre l'Alighieri i Cervantes; i veurem clarament la immensa varietat que cap en la producció artística, sense que hi hagi cap necessitat de moure's mai del bell horitzó, on domina la perfecta harmonia.

La direcció no vol dir limitació, no és una amputació, una disminució de l'esperit, sinó un auxili, un augment necessari per arribar a la perfecció: sense la batuta del mestre fóra impossible l'harmonia, i amb ella s'obté l'agradable concert de sers diferents, independents l'un de l'altre, però amb unitat d'esperit.

Per la unitat sospiren totes les criatures. El sentiment de la unitat ens ha juntat aquí en el present Congrés; ell ha constituït les ciutats i ha sigut el generador de les nacions, i és el propulsor d'aqueixa entitat immensa que anomenem la humanitat, per la qual amb sospirs de son amantíssim Cor pregava Jesús, Senyor nostre, al seu Pare celestial. L'Art és un gran medi d'unió, perquè l'Art, com deia, estimula a l'amor, i l'amor uneix. Els monistes, com ara s'anomenen els materialistes, per a dissimular el seu rebaixament, senten aquest impuls de la unitat, però no tenen prou forces per arribar a la seva comprensió. Tota la universal existència té un mateix principi i un mateix fi, i el llinatge humà és com el vincle que dóna unitat moral a l'existència mundana: totes les parts del globus formen un món per raó de l'home, i la humanitat és una per Déu.

Per conseqüent, Déu és la regla de totes les coses, i totes les coses per una intrínseca necessitat es refereixen a Ell, i això és la raó essencial de l'harmònica coexistència dels sers que anomenem l'univers. I per lo mateix que aquesta immensa unitat dels sers té per aglutinant un amor infinit, puix Déu és amor, segons sant Joan, essent l'Art un medi

d'estimular l'amor en el cor dels homes, és clar que son ofici espiritual és escampar pel món l'eficaç influència de la bellesa; per lo qual tothom reconeix que l'Art, quan segueix la direcció indicada per la seva pròpia naturalesa, suavitza en gran manera els costums dels homes i és un fautor indubtable de civilització. ¿No és, per ventura, una de les aspiracions de la civilització, no és un desig explícit del nostre redemptor Jesús, la unitat espiritual del nostre llinatge, unitat que significa, no una amputació dels sers particulars, no una cohibició individual, sinó un complement i perfecció de la seva naturalesa? L'harmonia universal, el concert de les veus de tots els sers, tant animats com inanimats, lo mateix del cel que de la terra, el cor immens de la creació, de la qual, com canta el sagrat poeta hebraic, s'exhala un himne al Criador de totes les coses, ¿no és com una lliçó de l'ofici espiritual que l'Art humà ha de complir aquí a la terra? La unitat divina de tots els elements de la creació, que existeix no solament en l'ordre de la Veritat, sinó també en l'ordre de la Bellesa, és una manifestació inefable del Ser, de qui deriven tots els altres, els quals tenen per finalitat un enamorament perdurable, segons ensenya la revelació cristiana, en conformitat amb les aspiracions de la nostra naturalesa. I aquesta harmonia universal, de la qual l'Art és també un element, l'expressa en Núñez de Arce, amb els següents versos:

Arpa es la Creación, que en la tranquila
inmensidad oscila
con ritmo eterno y cántico sonoro,
y no hay murmullo, ni rumor, ni acento,
en tierra, mar y viento,
que del himno inmortal no forme coro.

Perquè encara que l'Art és com una creació humana, aquesta creació lluminosa dels fills d'Adam, no és altra cosa que una resplendor de la llum divina que la naturalesa i la revelació comuniquen a l'home, i, de consegüent, és com un

ressò de la veu divina que contínuament parla als homes i els illumina i consola. No en va, amb consentiment unànime, els pobles han dit que en l'Art hi havia un *quid divinum*, i d'ell s'han servit per a elevar a Déu el seu esperit; i les grans manifestacions artístiques són totes dirigides a Déu, perfecta o imperfectament, però sempre excitades pel sentiment de la divinitat, que viu en el cor de l'home, fins quan enganyat per les seves passions camina per les pecaminoses vies dels vicis, de la vanitat i de la mentida.

Em sembla que pot assegurar-se que l'escepticisme absolut, que la mort total del sentiment de la Divinitat en l'esperit de l'home, seria igualment la mort de l'Art. L'Art és com un culte de la Bellesa; tret Déu de la bellesa, aquesta no té existència real. En tal situació d'esperit, així com cadascú se fa son déu, també cadascú se fa la bellesa a mida de son gust. La contemplació de l'ideal, per medi de la qual l'artista obté la inspiració, aleshores és impossible, perquè l'ideal no existeix; si se'n parla és per un pur convencionalisme, però sense vida, i l'Art es converteix en artifici.

I avui, senyors, convé estudiar aquest assumpte, que està íntimament lligat amb la Religió, puix existeix una tendència que així com considera que la Religió és un fruit de l'esperit humà, que a l'home no li ve de fora, sinó que neix i es forma en les interioritats de l'ànima, així també fuig de considerar a l'Art com de descendència divina, com una resplendor de lo infinit i etern, com un ressò de l'harmonia vivent, com una interpretació de la bellesa difosa per tots els sers animats i inanimats; i vol dar als grans artistes una potestat personal, absoluta, superior a la Llei de l'harmonia universal, a la Llei de la naturalesa, i els qualifiquen de *super-homo*, i els fan de més alta categoria que la Iglésia i la mateixa revelació cristiana fa als profetes, als qui reconeix inspiració sobrenatural i divina; puix el profeta únicament transmet la llum divina, i el *super-homo*, segons aquesta doctrina, té la llum pròpia; i així com el profeta verdader sempre està en perfet parallelisme amb la naturalesa, el *super-homo* vol

reformar la naturalesa humana, i fins capgirar-la, i es creu que ell porta el motllo del bé i del mal, i que la societat ha de subjectar-se a la seva intelligència sobirana.

Mes la bella faula dels gegants qui volien escalar el cel i es despenyaren miserablement, trencant-se el coll, o el fet que ens relaten els nostres llibres sagrats d'aquells qui volien alçar una torre que arribés al cel, resultant d'això, no entenent-se els uns als altres, que vingué la confusió de llengües, són casos típics que es reprodueixen en totes les èpoques en què els homes, ensuperbits i prescindint de Déu, volen fer de déus, i acaben per ésser menys que homes, puix contrariant la naturalesa i volent reformar-la produeixen monstres, que tal vegada seran exemplars interessants en el museu de les vanitats mundanes, però que no serviran per a mantenir la vida noble i harmònica dels homes, ni per a suavitzar els costums i elevar la civilització dels pobles.

L'Art no pot eixir-se de la concepció total de la vida humana aquí a la terra, ni deixar de considerar-se com un de sos elements, devent harmonitzar amb tots ells per a contribuir al bé del nostre llinatge.

VI

L'Art és teocràtic per naturalesa: Jesucrist, llum de l'Art. — Excelsitud de l'Art cristià: intensitat i plenitud del seu ofici espiritual. — L'Art cristià és cooperador de la transfiguració redemptora del món per Jesucrist. — Eficàcia civilizadora de l'Art cristià.

És cert que té una espècie d'universalitat, que fa que la seva modalitat s'estengui a totes les disciplines humanes, a tots els rams de la civilització i a tots els elements socials; que perquè l'home sobresurti en alguna de les professions intellectuals i fins en les mecàniques i en la vida collectiva, és necessari que tingui quelcom d'artista, que si això li man-

ca, no difondrà la seva llum, la seva obra no serà lluminosa, li faltarà aquella resplendor que ha de fer-la atractiva; i aquest fet general, que tothom pot comprovar en l'experiència social dels homes qui han exercit alguna influència pública, no és altra cosa que la comprovació del principi d'aquell antic filosop, qui proclamava que la bellesa era la resplendor de la veritat; puix és clar que la veritat, per a ésser evident als ulls dels homes, ha d'ésser resplendent, i fins el moble més insignificant, perquè sia verdaderament artístic, és necessari que tingui una certa resplendor, que agradi, no solament als ulls de la carn, sinó també als ulls de l'enteniment, que sols es pot complaure amb la veritat harmònicament expressada.

Però l'Art, que pot justament reclamar la llibertat d'esperit, la qual és el do més excellent que Jesús ha fet als seus deixebles, ha de tenir consciència de si mateix, i mai oblidar que, com totes les coses criades, està en mans de Déu, i considerar-se ministre de Déu en la noble missió de posar en evidència als ulls dels homes la bellesa, que és un dels atributs de la sobirana Essència.

I no vulgueu creure, senyors, que això sia l'ofici solament de l'Art religiós; perquè sempre en Déu vivim, ens movem i som, i, per tant, està present pertot, i en totes les coses i en tots els temps en els quals discorre la nostra vida: i els antics gentils, quan consideraven en l'Art un *quid divinum*, no feien altra cosa que expressar l'ofici de l'Art, que consisteix, a sa manera, en divinitzar la vida; i la confusió que avui molts fan entre l'Art i la Religió és un error que dimana d'aquest mateix principi mal entès; és a dir, confonen l'elevació de la vida en l'ordre natural i purament temporal i humà (com molts també hi confonen la filosofia), amb la Religió sobrenatural, portada i sostinguda pel mateix Déu i Senyor nostre al món, com a camí i medi per a practicar la virtut, unir-se d'esperit i de cor amb Jesús, son Fill substancial, i amb la participació dels seus mèrits, fer-nos dignes de participar també de la seva eterna glòria.

Puix que l'Art, senyors, té un ofici espiritual i l'esperit cristià té un caràcter especialíssim, és clar que aquest esperit ha d'ésser el que animi o informi l'Art cristià. L'Art cristià no el constitueixen les formes, sinó l'esperit. No és tan fora de lloc com sembla, dir aquí que les formes artístiques són com les formes polítiques, que la Religió cristiana totes les admet, mentre sien honestes i justes: lo que fa cristians a la política i a l'Art, no són les formes, sino l'esperit. Segons la verdadera doctrina teològica, el Verb de Déu, el Verb de la Veritat, sempre i en totes les èpoques, ha illuminat a l'esperit humà, però amb diferència d'intensitat. Des del principi, doncs, la llum que despedeixen la filosofia i l'Art té un origen diví; però la seva llum sovint queda entorpida per les tenebres humanes, i fins moltes vegades aquesta llum, prostituïda per les males passions, es converteix en vehicle de perversitat, d'error i de corrupció. Però amb Jesús, Verb de Déu, es difongué entre els homes la plenitud de la veritat i de l'amor de què és capaç el nostre llinatge aquí a la terra. L'Art viu de la Veritat i de l'amor, i, de conseqüent, en això consisteix l'essència de la seva vida.

El Verb de Déu vingué al món per a encaminar totes les coses a son fi, i l'Art ha de cooperar també a aquesta suprema direcció. L'evolució completa de la humanitat, segons ensenya sant Pau,[1] importa la subjecció de totes les coses a Déu per medi de Jesús; i fineix el cicle de nostre llinatge amb la subjecció de Jesús, que és son cap, al Pare universal de tots els sers capaços de conèixer-lo i d'amar-lo. L'Art cristià és un dels fruits de la Redempció, i no pot eixir-se de la total finalitat que importà l'ordre establert per Jesucrist en les coses humanes, i exerceix la nobilíssima funció de cooperar a la divina empresa d'elevació, dignificació i glorificació del nostre llinatge.

Tal vegada, senyors, semblarà als qui són esclaus de les actuals i superficials preocupacions, que jo vull fer que

1. I Corintis, XV.

l'Art sia teocràtic, mes no sóc jo qui l'en faig, sinó que ell ho és per sa pròpia naturalesa, tant entre gentils com entre cristians. Déu és la font de la vida, és infinit, etern, immens. Vivint, doncs, dins de Déu, ja veieu quina amplitud i excelsitud té el laboratori artístic, com creix l'ànima creadora de l'artista posada en contacte amb Déu. L'entusiasme acompanya sempre a l'acció creadora de l'artista, significa l'estat de la seva ànima a l'hora de la producció; i la paraula *entusiasme* és la més teocràtica en el món de l'Art, puix significa, no per imposició cristiana, sinó per la finura de l'instint hellènic que la inventà, Déu agitant, movent l'ànima de l'artista. I és clar que l'artista cristià, qui creu que Jesús és el Verb de Déu parlant als homes, a l'exercir son ofici espiritual en la societat, a l'interpretar la bellesa per a contribuir a l'harmonia humana i donar un noble solaç als mundans, afeixugats amb el pes dels treballs i contrarietats de la vida terrenal, l'esperit de l'artista, que és com un brillant, que delecta amb els jocs de llum que reflecteix, si és cristià ha de brillar a l'influx d'aquella Llum sobirana i indefectible, que és Jesús, qui digué: «Jo sóc la llum del món.»

La intensitat i la puresa de llum de l'Art cristià és indubtable que preval sobre la llum de totes les altres manifestacions artístiques del món. L'Art del mateix imperi del Sol Naixent, que es distingeix per la seva magnificència, cercarà i cerca ja la llum de la cristiana Europa, la civilització artística de la qual es va estenent per tota la terra. Però la vella Europa ha de renovar son esperit, per a contrarestar els efectes de les delícies pecaminoses que l'avenç material li proporciona, puix la carn no serveix per a res, i sols l'esperit vivifica. Vosaltres, senyors, haveu amb molta oportunitat volgut que en la inauguració del vostre Congrés d'Art Cristià, com a base i fonament de les lliçons i conferències que han de dar-se, es tractés en primer lloc de l'ofici espiritual de l'Art.

Donant lícitament a la comoditat de la vida la part major que la mateixa Providència, qui governa la societat huma-

na, proporciona als homes moderns, mai hem d'oblidar que el solaç principal, que el goig més noble, que la satisfacció que dignifica, sempre ha de tenir una base espiritual. Quan contemplem, per exemple, aquells palaus reials del Monestir de Santes Creus, tan simples i tan elegants, on l'esperit reposa, i els comparem amb certes cases modernes on sembla que la complicació i el luxe sien l'ostentació, més que no pas de l'esperit, d'una caixa plena de cabals, veiem en els primers una superioritat de distinció i dignitat, reveladora d'un gust més elevat. A aquesta elevació del gust, vosaltres, artistes cristians, hi haveu de contribuir en gran manera, perquè el gust és una condició de la nutrició, tant en l'ordre físic com en l'ordre moral. Lo que agrada nodreix, diu l'antic principi, i segons sia la nutrició de l'home, serà la seva sanitat. Una generació que té el gust depurat, elevat, que no es complau amb lo groller i brut, cerca per a la delectació de la vida lo que il·lumina l'enteniment, fortifica la voluntat i enforteix els sentiments, i aleshores l'existència humana es revesteix d'una verdadera dignitat; i la dignificació i l'elevació de la vida sobre la terra és l'objecte de l'ordre natural de les coses, i de l'ordre sobrenatural de la gràcia, que condueix després a l'home a un terme sublim i celestial.

El concepte que enclou la paraula Art cristià, manifesta la intersecció, la comunicació entre la naturalesa i la gràcia, la unió de lo sobrenatural amb lo natural, que és com l'essència del Cristianisme. En els Sagraments es produeix un efecte espiritual amb medis materials, la gràcia divina ens comunica per medis naturals a l'ànima. Per ells es verifica un comerç transcendental: l'esperit i la matèria, lo natural i lo sobrenatural, el Criador i la criatura es relacionen, s'alien i s'uneixen, tot per a elevar la criatura humana a un ordre superior de vida. L'Art cristià, en l'esfera natural de les coses, per a l'home viador, pelegrí sobre la terra, és com una ombra d'aquesta transcendental comunicació que té per objecte enriquir l'esperit humà. Segons el text sagrat, Jesús donà als Apòstols la missió de predicar l'Evangeli a tota cria-

tura, i, de conseqüent, l'Evangeli ha d'ésser llei de totes les creacions humanes: de l'Art, de la ciència, de la indústria, del comerç, i, en una paraula, de la totalitat de la vida. El qualificatiu de cristià, afegit al concepte Art, evidentment significa l'Art que ha rebut el baptisme, és a dir, la influència cristiana, perquè qui no és batejat no és cristià, i el baptisme, en aquest cas metafòric, importa participació de la gràcia, de manera que l'Art ha d'ésser, en l'ordre natural, un cooperador del Redemptor Jesús en la dignificació de l'home. Així ho ha practicat la santa Mare Iglésia valent-se de l'Art per a totes les funcions de sa vida externa i pública. Els sentits són les finestres de l'ànima, i com les belles arts influeixen sobre els sentits de l'home, i, segons el gran principi aristotèlic, no hi ha res en l'enteniment que abans no hagi estat en els sentits, l'ofici de l'Art, que sempre, per raó de sa naturalesa, ha sigut espiritual, educador de l'home, dins del Cristianisme ha de resplendir en la infinita llum del Verb etern i exhalar la bona olor de Jesús; i mitjançant aquesta llum i aquesta olor que difon la forma artística, que són tributs essencials de la Bellesa, com David temperava a Saül amb el so de l'arpa, ell ha de temperar les passions, dissipar les boires, despertar l'enteniment, avivar els efectes i estimular la vida envers aquella eterna Bellesa i harmonia que sempre enyorem, perquè ha d'ésser el complement de la nostra existència, tota plena d'elevats desigs que l'Art encara multiplica, al donar-nos d'Aquella enigmàtiques anticipacions.

VII

Els artistes i l'ofici espiritual de l'Art. — L'ànima de l'artista és com la forma substancial de l'Art. — La missió artística imposa la plenitud i elevació espiritual de l'artista: sinceritat, simplicitat, harmonia de la vida. — Exhortació als artistes: l'Art sublimat pel Cristianisme és l'orientació definitiva de l'ofici espiritual de l'Art.

Sembla que a aquest discurs, sobre l'ofici espiritual de l'Art, hi faltaria alguna cosa essencial si no parlava de la transcendència de l'esperit de l'artista en l'obra que ell produeix. És ja un principi evangèlic que pel fruit es coneix l'arbre, i encara que en tots els fets i obres humanes hi ha sempre una transmissió de l'esperit del qui les produeix, en les obres artístiques això és molt més evident; i les qualitats de l'esperit de l'artista es manifesten d'una manera admirable en la seva obra, i això constitueix l'èxit d'ella. Fins podem dir que en l'obra nosaltres hi veiem l'ànima de l'artista, i, usant un terme de la filosofia, pot dir-se, en certa manera, que l'ànima de l'artista ve a ésser com la forma substancial de l'obra d'Art, la que caracteritza, la que li dóna l'ésser artístic, la que la constitueix una creació.

És aquesta una altra de les demostracions de l'espiritualitat de l'Art. En les pintures de l'Angèlic, nosaltres hi veiem la simplicitat i penetració contemplativa, la puresa i devoció, la profunda humilitat del frare qui portava una vida d'oració, més angelical que no pas terrena. En les obres del Buonarroti hi resplendeix la força d'imaginació creadora, hi panteixa l'esperit poderós, capaç de sublims grandeses. Cervantes, amb la seva prodigiosa faula, ens demostra ésser el fi i penetrant observador del llinatge humà, l'exacte coneixedor de les nostres altes aspiracions i de la nostra ridícula misèria, vestida amb nobles aparences: l'evident contrast existent en la nostra naturalesa. Les catedrals gòtiques ens revelen esperits ascendents qui pugen fins a l'infinit i viuen de fortíssimes esperances.

L'obra és una espècie d'eco del so que fa l'ànima de l'artista, agitada per una inspiració externa; i d'aquí prové la disposició interna que requereix l'exercici de l'ofici espiritual de l'Art. Jo ja sé que és un distintiu de l'artista la facilitat de crear-se a si mateix situacions d'esperit, adequades a la significació de l'obra que vol produir; que pot, a sa manera, aplicar-se-li aquell principi jurídic del Dret romà, *homo qui plures personas sustinet*, que és un home

capaç de representar diferents papers. Però és indubtable que l'expressió més viva i suggestiva, la més penetrant, és la que prové, no d'un estat fictici d'imaginació, sinó de la totalitat de l'home, de totes ses potències, de tot son esperit, en una paraula, usant una expressió moderna, de significació profunda, aquella que realment sigui viscuda. La naturalesa sempre vencerà el convencionalisme, fins a aquest convencionalisme íntim de l'artista, que ell mateix es crea, quan es disposa a produir.

La sinceritat és la més excellent condició, no sols per a la vida moral, sinó també per a la vida artística: podem dir que és la base de la vida i que sens ella no hi ha edificació que resisteixi perquè quan a una obra li falta la sinceritat, més que una entitat real és una pura aparença que no enganyarà al Jutge etern, en lo que toca al procés moral de la nostra vida, ni resistirà gaire temps al judici estètic dels homes en lo que es refereix a l'ordre artístic. Hi ha estils, hi ha modes, hi ha gustos diferents en la varietat i en la inconstància humana, en els insaciables desigs del nostre esperit; però així com hi ha una filosofia *perennis,* elaborada pels homes que investiguen la Veritat per amor d'ella, hi ha també un Art *perennis,* constituït per aquells qui amb sinceritat i rectitud cerquen la Bellesa i a llurs raigs fecundants produeixen les seves obres. La sinceritat és la veritat pràctica, i quan aquesta falta, l'Art es converteix en artifici que podrà delectar transitòriament l'instint de la novetat, però que, no satisfent els instints racionals de la nostra naturalesa, no quedarà la seva obra com permanent i amb potència per a delectar homes de diferents generacions. La vanitat és antiestètica, i acaba fàcilment en el ridícul; cada dia ho veiem en la vida social, i les seves redundàncies, si un moment delecten, després atipen. Jo ja sé que les condicions de la moral i les de l'estètica, dins de la limitació humana, no s'identifiquen; però és indubtable que si l'ànima de l'artista no viu al ritme de la Llei eterna,

la seva obra tindrà deficiència de vida, serà una criatura esguerrada i, de conseqüent, insostenible.

Així que l'esperit de l'home es va acostant a l'Esperit infinit, la semblança entre els dos és major i les seves obres més similars. Déu és un ser simplicíssim perquè és infinit; i en Ell es conté la plenitud de l'existència i les seves manifestacions a les criatures sempre apareixen amb simplicitat i plenitud. Això ho veiem en Jesús, manifestació personal de Déu al món: la plenitud de la Divinitat apareix en un senzill menestral de Galilea, predestinat a ésser el cap del nostre llinatge, i a regir l'esperit humà en totes les seves direccions i operacions; ho veiem en la paraula divina revelada en les Sagrades Escriptures, on sota una mateixa lletra, sempre simple, s'hi contenen molts sentits i significacions, el pa substancial del llinatge humà. La simplicitat hebraica, sadollada de l'Esperit diví, ha tingut i té, sobre tots els pobles civilitzats, un domini més intens que no pas l'elegància grega i la gravetat romana; lo qual és com un símbol de que el Ser simplicíssim és infinit i omnipotent, i de que la simplicitat és el grau més elevat en la jerarquia de la perfecció. La simplicitat de la nostra ànima, de conseqüent, també augmenta, així que, pujant en l'escala de la perfecció, se sembla més a Déu. Sant Francesc, l'home del món més glorificat per les arts plàstiques, és, segons l'expressió de son excels deixeble sant Bonaventura, com Jesús vestit de frare; en son cos rebé les cinc sagrades llagues del Redemptor, i la seva ànima tenia la simplicitat d'un infant qui no ha conegut el pecat. El pecat és el qui fa perdre la simplicitat i la innocència, enterbolint la claredat de l'ànima. Sant Francesc, restituït per la gràcia a la innocència i simplicitat primitiva, era com una ànima nova que no ha estat fresada per la culpa, i per això s'agermanava tant amb la innocència de la naturalesa: parlava amb els animals, cantava amb els ocells i s'abraçava amb els arbres.

L'Art, que té per ofici mostrar als homes l'atribut diví de la Bellesa, enclou, com totes les coses humanes, una verda-

dera gradació, és com la misteriosa escala de Jacob que arribava de la terra fins al cel, i per ella pujaven i baixaven els àngels. Així també l'Art, en la seva gradació, manifesta la major o menor proximitat a la Bellesa summa. L'Art, en sa suprema categoria, es manifesta amb una harmònica i elegant simplicitat; amb pocs i senzills elements en té prou per a l'expressió de la perfecta Bellesa, que, semblant a la naturalesa, no té superfluïtats: i així es fica més fàcilment al fons de la nostra ànima. Una intel·ligència superior amb poques paraules es fa entendre, no necessita enraonar gaire per a aclarir els conceptes i fer-los intel·ligibles als altres; i això de l'artista de la paraula passa igualment amb l'artista gràfic o del dibuix. Jo ja sé que aquesta és una elevació a què pocs arriben, que la prodigalitat de l'ornamentació supleïx les deficiències d'un esperit poc robust, i entreté agradablement els fills dels homes en el desert de la vida present; però, puix que parlo de l'ofici espiritual de l'Art, dec excitar els seus conreadors a aquesta simplicitat, com a un ideal, ja que avui l'abundància de la riquesa material, el luxe i la vanitat volen tòrcer el camí reial que porta a la contemplació de la Bellesa summa, i fa de l'Art, rebaixant-li la categoria, un element mundà per a satisfer les baixes passions de la nostra decaiguda naturalesa. I si per cas les meves idees en aquesta matèria, senyors, vos semblessin d'una austeritat extremada, i poc conformes al criteri propi de les disciplines artístiques, us vull retreure l'autoritat d'un contemporani, reconegut universalment com el summe escriptor dels nostres dies a Espanya, en lo que pertoca a matèria estètica i de perfecte gust en l'Art literari, en Menéndez Pelayo, qui en la segona edició de les seves obres, confessant-se pecador contra la Bellesa verdadera en les produccions de la seva joventut, escriu aquestes paraules, que mereixen ésser meditades per tots els estetes de l'Art, així literari com gràfic: «Para mí el mejor estilo es el que me-

nos lo parece, y cada día pienso escribir con más sencillez; pero en mi juventud no pude menos de pagar algún tributo a la prosa oratoria y enfática que entonces predominaba.»

És clar que vosaltres, estimats artistes, em direu que la formació d'aquest elevat esperit, d'aquesta simplicitat i puresa d'ànima, que aquesta depuració del gust, indicadora d'una excel·lència personal, pertany més a nosaltres sacerdots que a vosaltres artistes, qui haveu d'atendre el gust i les preferències dels homes entre els quals viviu, que molts d'ells tindrien una verdadera incapacitat per a arribar a aquestes altures de la Bellesa; altures, però, que no són altures, puix exigeixen solament claredat d'enteniment i puritat d'afectes, ja que, com els grans principis, són d'intel·ligència universal. Però també és cert que l'educador social es forma molt eficaçment per la influència de l'Art, en ses multiplicades manifestacions en totes les esferes de la vida, i que quan l'Art s'oblida de son ofici espiritual, rebaixa l'esperit, entorpeix els sentiments i allunya a l'home de la Bellesa, empenyent-lo envers unes sensacions i emocions que no eleven la naturalesa, sinó que la redueixen a una categoria inferior, apartant-lo de lo Infinit, i tancant-lo en el raquitisme de la matèria, en les superfluïtats de la vanitat, o en les tenebres de l'agnosticisme que a si mateix, amb el nom que es dóna, es confessa cec i, de consegüent, inhàbil per a les altes visions estètiques.

Per això jo, estimats artistes, designat per a parlar en el començament d'aquest primer Congrés d'Art Cristià que es celebra a Catalunya, i tractar en ell de l'ofici espiritual de l'Art, só cregut que com epíleg i conclusió pràctics, majorment amb mon caràcter de Prelat de la santa Iglésia, devia parlar de l'esperit que deu informar a l'artista, perquè ell serà segons l'esperit que l'animi, i puix aquest Congrés és d'Art Cristià, l'esperit dels seus artistes ha d'especificar-se segons la naturalesa de l'Art que conreen, i de consegüent, ha d'ésser esperit cristià. Lo contrari seria posar-se en contradicció amb si mateix.

Ameu i estudieu les formes de l'Art clàssic. Grècia i Roma posseeixen indubtablement un alt magisteri de la forma, no magisteri exclusiu, perquè a Grècia i a Roma no quedà estroncada la deu de la imaginació artística de totes les generacions. Sempre en l'Art d'aquells pobles s'admirarà l'equilibri, l'harmonia i l'elegància de les formes; mes l'esperit eixit de dalt *(oriens ex alto)* omplí la terra i la renovà amb una divina alenada; i la transformació cristiana, promulgada per l'emperador Constantí, l'aniversari secular del qual aquest any celebrem, representa un progrés en la civilització general, perquè complementà el limitat esperit de l'home, el féu créixer, posant-lo en relació amb l'Esperit infinit, qui en Jesús prengué forma humana, estenent l'horitzó de la vida, fent-se aquesta més intensa i més extensa. I, de conseqüent, l'Art no es quedà estancat a Grècia i a Roma, es féu més humà, perquè fou fecundat pel Sol diví i adquirí universalitat. Cada poble, en virtut de la llibertat de Crist, s'expressà a si mateix artísticament en conformitat a la pròpia naturalesa; de conseqüent, l'Art fou també vivificat, i, com la vida es manifesta per l'acció, per això el Cristianisme, dins dels dominis de l'Art, trencà la tirania de la llei de les formes, regint-se per la llei de l'esperit. S'arribà al *desideratum* de sant Pau: que no hi hagi grecs ni bàrbars. Així veiem en la cristiandat, dins de la unitat d'esperit, aparèixer una riquesa de formes que responia al caràcter distint de cada poble, lliure amb la llibertat que ens donà Crist, augmentant-se la bellesa del llinatge humà al multiplicar-se les formes artístiques segons el geni de cada terra, manifestant amb ingenuïtat, recobrant sos drets la naturalesa, deslliurada de la vella opressió. Vosaltres mateixos, senyors, al celebrar aquest Congrés regional d'Art, haveu obeït instintivament a aquesta llei humana vivificada pel Cristianisme: l'espontaneïtat de la vida, regulada per la llei de vida, que no és una abstracció; sinó una realitat que encarna perfectament en cada un dels pobles, resultant la bellesa artística, una i múltiple com la gràcia sobrenatural cristiana.

Jo no tinc por, senyors, d'aplicar també a la bellesa artística de la humanitat sobrenaturalitzada aquella visió del sagrat poeta hebraic en son cant epitalàmic. Al contemplar el Profeta l'hermosura de la humanitat sobrenaturalitzada, esposa del Verb etern encarnat, que és la Iglésia de Déu a la terra, ja la veié enriquida i vestida amb gran varietat d'ornaments, *in vestitu deaurato, circumdata varietate,* i jo crec que encara que la bellesa i elegància de la naturalesa humana esposada amb Jesús, que canta el Psalmista, és la bellesa interior de la gràcia sobrenatural, no obstant, com l'Art cristià constitueix indubtablement una joia que adorna el poble de la Redempció, també amb la seva rica multiplicitat contribueix a l'hermosura del nostre llinatge, restaurat amb la Sang preciosa de l'Anyell immaculat. I per això penso que en l'hermosura i varietat de vestits de l'Esposa en la visió profètica, s'hi comprenen les innombrables joies, elegantíssimes i belles, amb què l'Art ha adornat a la Iglésia de Déu a la terra; per lo qual la Iglésia sent envers l'Art cristià amor de mare, perquè és fill de son esperit, i fill que s'ha complagut i es complau en honrar la seva mare. A Catalunya, a Espanya, a tot Europa, entre els grans monuments de les diferents arts, primegen les que són creacions animades per l'immortal esperit del Cristianisme; esperit que serà perdurable sobre la terra, perquè és un esperit creador i fecundant, eixit de la boca de l'Omnipotent, perquè posseeix una força interna suficient per a emmotllar d'una manera exquisida les noves formes que la varietat del temps i dels llocs va portant, sense dissipar, amb la multiplicitat de formes, la infinita unitat de la bellesa, perquè és l'esperit el qui embelleix les formes, no les formes a l'esperit, puix la potència creadora és d'ordre espiritual.

LA GLORIFICACIÓ DE L'ART DEL PAGÈS*

Aquesta sessió solemne que celebra el Centre Agrícola del Penedès, presidida per les autoritats i honrada amb tan distingida concurrència, és com una festa en honor de l'agricultura.

És la glorificació de l'Art del pagès. Totes les arts i indústries són glorioses, i aquí a Catalunya, on no dominaven les preocupacions d'altres parts, sempre han sigut considerades. Però de totes les arts la més gloriosa és l'agricultura. És cosmopolita, no pertany a aquesta o a aquella regió del món, és pertot arreu, és l'art més humana, allà on hi ha homes hi ha agricultura. Per això pertany a tots els temps, és la més antiga: el primer pagès fou sens dubte el primer home; i la Bíblia ens diu que el segon Pare de nostre llinatge, Noè, era pagès.

És aquesta art o indústria el fonament o principi de totes les altres arts o indústries: per això ella, amb preferència a totes les altres, és anomenada l'art de la terra; tot ve de la terra, menys l'ànima, que ve del Cel. I perquè tot procedeix d'ella, i significant instintivament una espècie d'identificació que existeix entre les coses humanes i la terra, els nostres antics escriptors, per a anomenar els naturals del territori, deien els homes de la terra, per a expressar les lleis o usos del país les qualificaven de lleis i usos de la terra, i parlaven del bé i prosperitat de la terra per a significar la felicitat de la pàtria; i aquesta mateixa íntima inspiració dels nostres passats, sentint-la els pobles faltats de la Revelació cristiana, confonent l'efecte amb la causa, deïficaren la terra i l'agricultura.

* Discurs llegit per l'autor, com a President del Jurat, en la festa de repartició de premis del Centre Agrícola del Penedès, de Vilafranca.

Perquè precisament en l'agricultura lo natural i lo sobrenatural es toquen. La naturalesa és com un temple, en ella hi sentim la religió; per lo qual l'art arquitectònic, cristià per excel·lència, l'art gòtic, s'inspira en els boscos i muntanyes, i nosaltres dins d'una catedral gòtica hi sentim el misteri de Déu etern i infinit com dins d'un bosc; i fins el salmejar dels sacerdots en el cor, ens recorda el ritme de les grans harmonies naturals. La naturalesa i la religió estan íntimament relacionades. El signe de la nostra redempció és un arbre, l'arbre de la Santa Creu; a la societat de tots els qui creuen en Jesucrist, escampats per tot el món, l'anomenem la vinya del Senyor; sempre en la Iglésia hi ha hagut monjos pagesos; ara tenim els trapenses, és a dir, homes qui volen arribar al cim de la santedat exercint l'agricultura; i quan Jesucrist posà la clau de volta a l'edifici espiritual que vingué a fundar en el món, volent establir un medi de comunicació més excelsa entre Déu i l'home, es valgué dels principals fruits de la terra, del blat i dels raïms, o sia del pa i del vi.

Els benemèrits instituïdors d'aquesta festa sentiren també, tal vegada sense donar-se'n compte, aquesta relació entre lo material i lo espiritual, la interna exigència de l'home civilitzat que no es satisfà solament de pa, i tot cercant amb el Centre Agrícola del Penedès la protecció de l'agricultura, la defensa de l'interès de la classe pagesa, al determinar la festa principal de la seva associació, l'estableixen en honor de la virtut, assentant en el tron de l'agricultura la virtut, declarant-la reina d'aquella indústria com ho és de totes les demés, succeint-los a sa manera lo d'aquells antics profetes de qui ens parlen les Sagrades Escriptures, qui profetitzaven ignorant ells mateixos que fossin profetes. I ara se m'ocorre que si d'antic s'ha parlat de virtuts sacerdotals, de virtuts militars i de virtuts cíviques, no obstant potser els primers en parlar de virtuts pageses han sigut els instituïdors d'aquesta associació. I si un o altre treball humà, degudament practicat, és una condició necessària perquè l'home sia

virtuós, d'una manera molt més eminent això passa amb el treball de la terra, engendrador de costums honestos, i condició favorable de vida cristiana.

De l'anyada de virtuts en aquests plans del Penedès va a donar-nos compte el senyor Secretari, no restant-me a mi ara altra cosa que presentar-vos els qui han merescut els premis: ells són els verdaders herois de la festa, i jo, en nom del Jurat, tinc el gust de presentar-los a vosaltres, senyors, recomanant-los a la vostra estimació i al vostre aplaudiment.

LA BELLEZA EN LA VIDA SOCIAL *

Excelentísimo señor:
Señores:

Vais a escuchar una voz profana dentro del recinto de las Artes, una voz en la cual desde luego sentiréis el acento del extranjero, no el habla pura y viva del que está domiciliado en la ciudad de lo Bello. Pero por un misterio del arcano gobierno del espíritu humano, son a éste convenientes los contrastes, es ley general de las cosas mundanas que la fecundidad se acrecienta con gérmenes nuevos, muchas veces de semillas exóticas salen los árboles y matas de más espléndida lozanía, los discretos cruzamientos de razas producen magníficos ejemplares; y en el orden de las ideas las nuevas aplicaciones de un principio dan lugar a portentosos despliegues de fuerza intelectual. Nada en el mundo es despreciable, nada hay pequeño, sólo la soberbia y endiosamiento del racionalista, porque todo participa de

* Discurs d'entrada a l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona, llegit en la sessió pública solemne del dia 27 de desembre de 1896.

una finalidad sublime; y en el orden artístico lo pequeño, lo débil, lo casi imperceptible, debidamente colocado, como con frecuencia pasa en la música, en la arquitectura, en la oratoria y en la dramática, es rayo que parte nuestras entrañas y nos deja inundados de luz.

Por la grande idea que tengo de lo pequeño, por la creencia en su virtualidad, por el amoroso respeto que profeso a nuestro digno señor Presidente que se sirvió elegirme para que os dirigiera la palabra en esta solemnidad académica, me resolví, con justo sobresalto, a escribir los cuatro renglones que voy a leer ante los que sois, unos maestros en el Arte, otros sus discípulos ya laureados, y todos, cuando menos, amigos suyos inteligentes que gozáis de sus sabrosas intimidades; cosa que mirándome a mí solo no hubiese tenido el atrevimiento de hacer. De otra parte, el Reglamento de la presente Academia parece abundar en las ideas generales que acabo de tocar acerca de la conveniencia de juntar lo distinto, de huir de exclusivismos, de que los elementos extraños fecundizan el campo de las Bellas Artes, de que en éstas, lo mismo que en los demás ramos humanos, y ellas son lo más humano que hay en la humanidad, resplandece con muchos indicios manifiestos y clarísimas revelaciones la ley general del universo mundo: la unidad y el contraste; ley que traspasando todo lo creado y llegando a la Fuente de la vida, la Revelación y la razón teológica nos la muestran como formando la esencia del Ser absoluto y de la Existencia infinita.[1] Y no se os hará raro a vosotros, artistas, que en nuestro humilde Reglamento vea yo congruencias divinas, cuando os fijéis en vosotros mismos y examinéis vuestra conciencia artística, porque entonces descubriréis en ella los resplandores de la Belleza infinita reflejando en los objetos más sencillos.

1. O sea la *relativa oppositio personarum*, que importa la paternidad, la filiación y la aspiración en la Substancia divina.

Quiere, pues, el Reglamento que entre los académicos sean la tercera parte no técnicos, ni artistas, de fuera del gremio de los que ejercen la profesión de cultivar la Belleza plástica, profanos; y sólo si amigos de lo que es naturalmente amigo todo hombre que ha salido del estado salvaje y se ha civilizado y educado sus gustos, del noble placer estético.

Al número de estos profanos pertenezco yo; por lo cual, si obligado por las circunstancias debo hablar en esta casa donde tiene su domicilio la Academia de Bellas Artes, en un salón adornado con obras pictóricas y ante un auditorio compuesto en gran parte de profesores y de alumnos de aquéllas, no me queda más recurso que levantar el pensamiento y considerar el Arte extrínsecamente, aunque a la Belleza muy intrínsecamente dentro del comercio de los hombres y siendo ingrediente importantísimo de la composición social. Así de otra parte estaré muy concorde conmigo mismo, con el carácter eclesiástico que traigo impreso y que me relaciona con los hombres en sus intereses, en sus sentimientos y en sus principios más generales. El eclesiástico representa lo eterno; todo lo temporal viene a refundirse en éste; tenemos el difícil ministerio de conciliar lo transitorio con lo permanente, lo temporal y lo eterno. Lo bello es eterno, el Arte es temporal; los hombres para quienes ha sido creado el Arte son de sí mudadizos, los ciclos históricos presentan variedades y contrastes; y, no obstante, el Arte debe vivir en todos ellos. Sus formas cambian, pero la Belleza es siempre la misma. La suma obra de la Belleza material, los cielos y la tierra, la Naturaleza, tiene sus cambiantes y sus estaciones, varían sus formas, y, no obstante, su Belleza es siempre permanente. Con la sucesión de los tiempos sufre la sociedad profundas alternativas, toma distintas formas, prevalecen en ella y predominan en la misma unas veces unos elementos y otras veces otros, en ocasiones es aristocrática, una selección providencial ha separado de la masa, ha colocado enfrente de la misma, como si fueran su

cabeza y su corazón, a un número de escogidos, guerreros, grandes propietarios o letrados, y éstos dan el compás a toda la sociedad; en ocasiones desaparecen casi todas las superioridades, todo baja de nivel, apenas se descubre quien sobresalga a los otros, las razas ilustres se han desvanecido, la humanidad se multiplica, pero hay falta de hombres, y no resta más distinción que la del dinero. Mas también ha habido gentes que han sabido librarse de tales extremos, y la historia de nuestro linaje catalán nos presenta períodos de admirable equilibrio social, de elevación simultánea de todo el pueblo, de ennoblecimiento de la industria y del comercio, y aun de todas las artes mecánicas, ya que de ellas ninguna se reputaba vil, y de gran discreción gubernativa para la dirección de sus negocios públicos, gracias a su temperamento práctico y trabajador y a una educación social profundamente ética. Mas en cualquier caso, sea cual fuere la forma social predominante, sea época aristocrática o democrática, el Arte vivirá porque es el ritmo externo de la vida íntima del pueblo, la manifestación de ella, la encarnación de su espíritu y como una emanación de su substancia; por lo cual sus caracteres serán distintos, sus formas variarán, sus medios de expresión diferirán los unos de los otros, y, no obstante, todo se dirigirá a un fin, que eternamente es el mismo; la manifestación de la Belleza.

El siglo en que vivimos ha sido de gran transformación social, insolente para con sus mayores, despreciador de los méritos ajenos, enloquecido por teorías chillonas; cual bárbaro civilizado ha destruido, especialmente en el orden artístico, las joyas que le legaron las generaciones pasadas para adornarse, muchas veces ridículamente, con dijes de quincalla. Mas de todas maneras es nuestro siglo, y hemos de amarle; de entre todos los siglos es el que nos es más prójimo, y, por tanto, a todos debemos preferirle, y sea como quiera tiene título especial a la simpatía de los cristianos, porque, si bien con frecuencia muy absurdamente, se ha hecho apóstol del amor a la Humanidad, por el cual amor

(*propter nos homines*) el Hijo de Dios descendió de los cielos y habitó entre nosotros. Un nuevo estado de la sociedad siempre ocasiona conflictos con los elementos permanentes de la misma; así en nuestros tiempos hemos visto conflicto con la Religión, conflicto con la Política y también, es indudable, conflicto con el Arte. No me tengo yo por llamado a dirimir tal conflicto, ni suele ser un individuo quien los dirime. Suscita cuando llega el caso la Providencia a una legión para que ejecute el cambio, o mejor dicho, concilie las cosas; que existe el conflicto del Arte no cabe duda; oímos a todas horas que este siglo, que esta civilización o fase de civilización no tiene Arte suyo, lo cual significa que hasta la hora presente, y estamos ya a las postrimerías de la centuria, nadie ha encontrado la fórmula sacramental para casar el Siglo con el Arte. Pero antes del matrimonio conviene preparar el ánimo de las partes, acercarlas y disponerlas, por lo cual yo, queriendo contribuir a obra tan benéfica con mi granito de arena, voy a dirigiros, señores, ligerísimas consideraciones, pues no permiten más el poco tiempo y mis pocos alcances, acerca del Arte en tiempos democráticos, ya que en ellos estamos, sus ventajas y peligros y la eficacia de su influencia en la educación social.

No puede dudarse de que el Arte por su naturaleza es noble, y así de nobles Artes se califican, y muy propiamente, las que más comúnmente llamamos bellas. Y es tal nobleza propia, no hereditaria, ni radica en los pergaminos de una ejecutoria oficial, ni dimana de ningún privilegio, ni nace de predilección que las tengan los grandes del mundo, ni de que estén sólo al alcance de los sabios; sino de que tal es su excelencia que no sólo ellas intrínsecamente son nobles, sino que aun ennoblecen a los que íntimamente las tratan y se complacen en sus castos amores. El destino de la Belleza precisamente, lo mismo que el de la Verdad, no se reduce al goce de un círculo de privilegiados; como el sol aspira a dirigir sus rayos vivificantes a todos, y como el pan y el vino es enviado a la tierra para sustento hasta de los más miserables.

Santo Tomás quiere que la palabra griega *Kal-los*, lo bello, signifique lo que llama *vocans omnia ad seipsum*,[1] porque en realidad de verdad la belleza llama, convida, y plugo al Criador dotar de tan excelsa cualidad a las cosas inanimadas y a los seres vivientes para establecer corrientes de atracción en el mundo; y aun según una ilustre Santa, poseedora en grado sublime del sentido estético, la manifestación sensible de Nuestro Señor Jesucristo, fue con objeto de que los hombres se enamorasen de aquella infinita Belleza, colmándose de la misma, al contemplarle con ojos de carne. Es, pues, el sentido de la Belleza como el corazón de la Humanidad, el motivo más poderoso de su vida de relación, la fuente de sus más íntimos goces, el despertador de su actividad y el eje sobre que gira toda la vida humana. Por esto decía que el Arte se encontraba en toda situación y forma social, y repito que lejos de ser un goce reservado a los escogidos, su destinación es universal y humana. Es cierto que no todos alcanzan sus más elevadas delicias, que el hombre ha de purificarse para poder penetrar en sus más recónditos tabernáculos, que por lo mismo que es de carácter racional exige que se tenga la animalidad muy enfrenada, el entendimiento despierto y las pasiones muy equilibradas; pero es también indudable que el Arte no debe constituir un mayorazgo, que pide horizontes dilatados y que para su lozanía requiere el aire libre.

Es una aspiración humana, y más aún que humana, cristiana, el extender a todo nuestro linaje el goce de los legítimos bienes. Universalizar el Arte es, pues, una tarea generosa y benemérita, democratizarle, repartirle entre los pequeñuelos, el cumplimiento de un principio evangélico. En ciertas épocas, a muchos entendimientos y corazones estrechos, ha parecido que el Arte era aristocrático por naturaleza, plato que sólo debía servirse en las mesas de los gran-

1. Opúsculo *De pulchro et bono.*

des, planta que sólo crecía en los salones elegantes. En este sentido ha sido cultivada en algunas ocasiones la Belleza, y hasta los doctores de tal tendencia han llegado a formar escuela. Y ésta es ilusión muy explicable. Por lo mismo que el Arte es noble por naturaleza, que constituye una especie de magnificencia en la vida humana, que sirve para satisfacer gustos elevados, que espiritualiza la materia y la reviste de gran dignidad, parece lo natural que esté destinado sólo a los privilegiados y a los ilustres. Aun los mismos artistas tienen la muy explicable afición de buscar la sombra de los poderosos; los mecenas forman una categoría distinguida en la historia de las Bellas Artes; y, no obstante, éste es el primer paso para el Arte parasitario y, por lo tanto, decadente, esclavo del poder y de las riquezas. Si no en vuestras artes plásticas, que requieren más difícil preparación técnica, a lo menos en la poesía y en la música tenemos un argumento convincente de las aficiones populares de la Belleza, y aun vemos claramente que cuando el cultivo excesivo, o la vida cortesana, las han debilitado y vuelto anémicas, o han tenido un desarrollo vicioso, a semejanza de lo que pasa con las plantas y los animales degenerados, para regenerarlas y robustecerlas, para volverlas a la lozanía y espontaneidad de vida, es un medio excelente acudir a la poesía y a la música que nació y se desarrolló a la manera silvestre en las ásperas montañas de salvaje y sublime arquitectura, o en los risueños valles de paisajes dibujados y coloreados por la mano del Artista divino.

Pero aun vuestras mismas artes plásticas, sin querer ocultar el papel eminente que en ocasiones representan los antiguos pintores de cámara y los modernos artistas burocráticos, no obstante, es evidente que su desarrollo máximo, que su mayor fuerza de expansión y su difusión más íntima y eficaz por todos los miembros del cuerpo social ha tenido efecto en las épocas y sociedades de más perfecto desarrollo orgánico del pueblo. En ellas vemos realizado aquel casamiento del Siglo con el Arte de que os hablaba al principio, la-

mentándome de que nadie hubiese sabido encontrar la fórmula sacramental indispensable que en vano los modernos esperaron ver salir de las oficinas administrativas. En los pueblos griegos, en aquellas ciudades tan interesantes que se identificaban con el Arte hasta el punto de transmitir a sus distintos matices como apellido el nombre de ellas mismas, para publicar y perpetuar así su calidad de madres, vemos el primer ejemplo, y el argumento indestructible de cómo la expansión popular, noble e inteligente, es el terreno más abonado para que el Arte crezca, prospere y dé forma digna a la vida pública. Después de más de dos mil años la *Acrópolis* ateniense, sólo cadáver de lo que fue, es todavía lugar de peregrinación para los amantes de lo Bello plástico, libro de inefables enseñanzas y cátedra sempiternamente respetable.

Pero pagado el debido tributo al Arte y a la civilización helénicos, que en el orden natural son quizá el factor más importante en la génesis de la civilización cristiana; no obstante, os diré que debía venir un pueblo incomparablemente mayor que el pueblo helénico, un pueblo humano, sin límites geográficos ni históricos, de una organización más completa, una democracia más franca, que no se fundaba en la esclavitud como la de aquellas artísticas ciudades, sino en el Espíritu de Dios que es libertad incomparable; y este pueblo humano, cuando aún no había llegado, y quizá todavía tardará en llegar, a la plenitud de la edad viril, estando aún en tiempos de juventud quizás incompleta, pero con un organismo popular robusto, con una ciencia que había destruido y anatematizado el principio de Aristóteles de que los hombres nacían ya divididos en dos clases, unos aptos para gozar de la libertad y otros sólo buenos para esclavos, y había apellidado a las Bellas Artes «Artes liberales», y tenía como dogma fundamental de su fe que todos los hombres, de cualquier raza que fuesen, eran substancialmente iguales hasta el punto de que en su legislación universal el Derecho canónico no admite más distinción entre los hombres que la de eclesiásticos y seglares, que para subir a su jerar-

quía gubernamental jamás ha preguntado a nadie de quién es hijo, y casi siempre busca a sus príncipes entre los pobres, este pueblo, digo, que tiene la inmensa pretensión de volver a los hombres al estado natural librándolos de viciosas excrecencias y llenando sus deficiencias con un elemento divino para divinizarles, este pueblo en los inmensos territorios por donde se extendió infundiendo a la plástica un espíritu nuevo, creó un cosmos de edificios, estatuas y pinturas al lado del cual la angosta meseta de la Acrópolis ateniense, con toda su admirable exhibición de Belleza, está en la proporción de aquella diminuta república con el reino universal de Nuestro Señor Jesucristo que se llamó la Cristiandad. En efecto, la época de la libertad cristiana con sus pequeñas repúblicas, sus municipios libres y sus monarquías paccionadas, aquella forma social en la que, a lo menos en muchas partes del mediodía de Europa, el trabajo quedó ennoblecido hasta lo sumo, pudiéndose decir que allí, como de la antigua Tiro afirmaba el profeta Isaías, los comerciantes e industriales eran príncipes; con la elevación simultánea de las clases populares vino también una multiplicación prodigiosa del Arte.

Bien podemos decir que bajo aquella constelación cristiana y democrática todos eran artistas; sabios e ignorantes, ciudadanos y lugareños, ricos y pobres sentían el Arte, el cual producía obras admirables, no sólo en las catedrales, palacios, lonjas de mercaderes y otros edificios de las ciudades, sino también en las parroquias rurales, en las ermitas y en las casas de *paratge;* y la espléndida pintura gótica debió tener tantos y tan excelentes artistas que llegó a poblar la tierra con sus geniales, ingenuas creaciones; y los restos que quedan de aquella indumentaria, las joyas, los muebles y todo linaje de utensilios, todos a la par pregonan que el Genio de la Belleza se había apoderado de aquellas generaciones identificándose con su espíritu.

Y ahora me manifestaría yo muy descastado si al hablar de aquellos tiempos de noble elevación de las clases popu-

lares, con una caracterización artística sorprendente en todas las manifestaciones de la vida, no hiciera particular mención de esta nuestra querida ciudad de Barcelona, mercantil y manufacturera al mismo tiempo que artística, en la cual todo trabajador era noble y hasta los de más humilde condición, como es bien sabido, contribuían a levantar sus grandes monumentos, como a la erección del vecino templo de Santa María del Mar contribuyeron los *macips*, que aún conservaban el nombre de su antigua servidumbre. Y esta compenetración entre el pueblo y el arte, que aun hoy es evidente en nuestra Iglesia Catedral, marcada no con blasones heráldicos y aristocráticos, sino con los signos de los honrados menestrales e industriales, no sólo la vemos en monumentos religiosos, que entonces, en parte a lo menos, quizá la explicaría el principio sobrenatural de la fe que todo lo concilia y hermana, sino que tiene en esta misma casa en que nos encontramos, y en la Academia de Bellas Artes a que pertenecemos, su demostración más elocuente y su apología más palmaria. Vemos aquí la conciliación de los sentimientos contrarios: el interés y el desinterés, el comercio y la estética hermanados; y aun la Lonja de los mercaderes convertida en escuela de Bellas Artes, y esta Academia, a lo menos substancialmente, naciendo no de la Real Orden que creó las Academias provinciales, sino brotando como rama del robusto tronco de la Junta de Comercio de Barcelona, que en la historia de nuestro país ha de ser eternamente alabada. Sin filosofías ni propagandas, existía la identificación entre la Industria y el Arte; eran el cuerpo y el alma, la materia informada de un alto espíritu; el comerciante y el industrial poseían el infuso profundo instinto de la finalidad humana y de la subordinación de la materia; y creían que artes, oficios e industrias, más que el objeto de contentar nuestras comodidades, tenían el fin de ayudar a los hombres a conseguir la posesión de una Belleza soberana. Por esto todo

lo de aquella época habla a nuestra alma, casi todo es elegante e inspirado, falto de pretensiones, posee por lo general una ingenuidad deliciosa y revela un espíritu delicado.

Y si ahondamos pretendiendo conocer la causa de aquella tan notable caracterización artística del pueblo, que llegaba a todas las clases sociales, las cuales, de otra parte, no tenían ni libros de crítica que los instruyesen, ni tratados de estética que los ilustrasen, ni siquiera casi modelos de obras maestras que despertasen sus facultades artísticas, al querer averiguar quién era el maestro de estética de aquellas generaciones, quién les enseñaba la Ley de la Belleza que tan perfectamente regularizaba sus obras, hemos de confesar que maestro externo no le conocemos y que aquella augusta Ley, más que escrita en pergaminos, la poseían grabada en el fondo de sus almas.

Y ahora, señores, comparando aquellos tiempos con los nuestros, observando la caracterización artística de aquella época, mucho más pobre de recursos materiales y técnicos y aun científicos que la nuestra, en la cual la plástica, no obstante, ha manifestado poca originalidad y valentía, y sobre todo el sentido estético se ha retirado de las multitudes; considerando que nuestra Edad blasona de democrática y pretende que en ella el pueblo ha tenido un verdadero desenvolvimiento, al verle, no obstante, dominado por gustos y aficiones miserables y careciendo de la finura artística, hemos de afirmar que en nosotros, los modernos, ha de haber huecos y deficiencias, faltas graves en nuestra existencia social. Y siendo profundamente exacta la sentencia de Platón de que lo Bello es el resplandor de lo Verdadero, muy faltada de verdad ha de andar nuestra época cuando universalmente se dice que no tiene un arte suyo, habiendo de acudir al prestado para satisfacer sus necesidades artísticas. Y aun si llevamos a las últimas consecuencias los principios sociales que esparció por el mundo la Revolución francesa, horrible bajo el aspecto artístico, si transformamos la sociedad en un falansterio, como parece ser su ideal, enton-

ces toda belleza fenece; y, aun cuando hayamos dicho que en una u otra forma en todas las épocas y en todas las formas sociales se encontraba la Belleza, porque responde a un instinto racional de los hombres, en el *desideratum* de la democracia revolucionaria afirmamos que no es posible la Belleza, porque en aquel caso no existirían hombres, sino sólo máquinas humanas, en cuanto convierte a todos los ciudadanos en clientes del Estado, matando toda originalidad e iniciativa y casi destruyendo la misma personalidad humana.

Por esto, señores, habréis observado que cuando en casi todos los territorios de Europa en que la fibra social conserva energía de vida, los pueblos, como despertando de un letargo, han sentido el deseo de una vida propia, excitado hasta por la misma opresión de la balumba administrativa que los ahoga, siempre los artistas han sido los ángeles que han anunciado los síntomas de la anhelada resurrección. Y es porque en las facultades intelectuales del artista predomina la intuición que las hace menos corruptibles; el talento artístico sigue un camino más breve y menos errable que el del común de los pensadores, es de sí menos sistemático, tiene el don de ponerse en contacto inmediato con la Belleza, al contrario de lo que pasa en la ciencia y en la filosofía, que sólo pueden llegar a su objeto por el largo camino del discurso. Por esto mientras los filósofos políticos y sociales, y hasta los mismos estadistas, dogmatizaban ponderando la excelencia de la nueva forma social, y querían edificar las naciones, y en parte lo han logrado, sobre un plan matemático y uniforme, a la manera vulgar de muchas ciudades modernas, los artistas jamás supieron enamorarse de tal forma y principalmente buscaban inspiración, asunto y materia en el modo de ser de una sociedad ya desaparecida. Pero como el hombre vive principalmente de lo presente, y la naturaleza, lo mismo física que moral, puede alterarse, pero no totalmente corromperse, los artistas, antes que nadie, los artistas, hasta podemos decir sin interrupción, en la naturaleza, en la vida, en las instituciones,

en las costumbres, en las pasiones del pueblo, que no había sido modelado según el plan gubernativo, buscaban elementos para cumplir su misión idealizadora.

Y es porque la vida moderna, esclavizada por la administración, contiene gérmenes de falansterio y el arte irresistiblemente le vuelve la espalda, no siendo posible una conciliación entre ellos. Por esto cuando yo veo al Arte moderno, o a lo menos una parte considerable de sus artistas, estudiar con grande amor los elementos indígenas, averiguar cómo sintieron la Belleza sus antecesores de la misma tierra y recoger con piedad filial los fragmentos que se encuentran de las obras destruidas y cuidar con gusto exquisito las que restan en pie; y cuando yo contemplo el arte literario en este país gloriosamente rejuvenecido al ponerse en contacto con la madre tierra, identificado con nuestros más íntimos e indestructibles sentimientos, sirviéndose casi sin excepción de la lengua materna y siendo ya el universal deleite estético de nuestros conterráneos, entonces yo pongo al artista encima del pensador y en un sentido translaticio aplico al caso aquella sentencia del divino Maestro cuando dijo que el Padre celestial muchas cosas ocultaba a los sabios y a los prudentes y las revelaba a los pequeñuelos o humildes.

Por estas sencillas reflexiones comprenderéis, señores, cómo yo entiendo las ventajas que ofrece el Arte en tiempos de veras democráticos, cómo crece en él el interés humano, cómo la Belleza arraiga entonces en los sentimientos más profundos y se alimenta no de convenciones sociales, ni de vanidades de clase, ni de sistemas teóricos y tiránicos; y ni siquiera fanatizado por una época artística, por admirable que haya sido, se traza un círculo de hierro fuera del cual no permite sacar el pie, como sucedió durante el dominio del gusto neoclásico; no, el Arte cuando crece en un país de sano y robusto organismo popular, en una sociedad que tiene conciencia de sí misma y poseyendo personalidad propia, es cuando está en las condiciones convenientes, que determina la

misma naturaleza de las cosas para que resplandezca con méritos y ventajas. El Arte es sólo el medio de transmisión de una cosa más alta, es la manifestación de un vidente que nos revela lo que no saben ver la mayor parte de los hombres; y acudimos con fruto a todos los pueblos de la tierra para conocer cómo han sentido la Belleza, precisamente porque, siendo ésta en sí misma infinita, la manera distinta como la han percibido los diferentes pueblos ensancha el horizonte en que la misma se despliega, y así alcanzamos mejor la plenitud de sus luminosos rayos.

Y os decía que la misma naturaleza de las cosas declaraba la conveniencia de que el Arte se desenvolviese en un pueblo bien organizado, con conciencia propia y personal, porque el Arte es la más particularista de todas las humanas disciplinas. Un Arte general ni existe ni puede existir. La análisis filosófica nos demuestra que el Arte es un medio que tiene el hombre, muy conforme con su naturaleza, para llegar a la intuición relativa de uno de los atributos del Ser infinito, o sea de la Belleza; es ésta evidentemente una idea muy general, cuya existencia real no cabe en el mundo; pero el hombre alcanza esta participación de lo Infinito por medio de lo particular y concreto. En lo abstracto y general no hay belleza. Es el Arte una de aquellas misteriosas relaciones de que os hablaba al principio entre lo pequeño y lo grande; la intuición de la Belleza sólo la alcanzamos mediante lo más pequeño, mediante la existencia individual y concreta, o lo que es lo mismo, mediante lo particular; por lo cual el artista instintivamente acude a lo típico y popular, a lo característico y propio que en manera alguna se encuentra en las amalgamas de hombres salidos de los laboratorios de la política, ni en las personas jurídicas formadas por las leyes administrativas que son tan sólo haces de hombres y no organismo viviente de un pueblo. Y ahondando más en esta doctrina de que el Arte es a su manera lo más particularista que existe en su prerrogativa inestimable de elevarnos a lo más general y sublime por medio

de lo particular y concreto, observaremos que muchas veces busca con singular fruición no ya sólo lo individual y particular, sino lo que más se aparta de la regla, lo más distinto de lo común, lo extravagante, lo que no tiene parecido, y aun decimos, y es una profunda verdad, que la originalidad debe ser y es la marca característica del verdadero artista. Y si la imposición social de una clase, aun distinguida e ilustrada, perjudica a la expansión artística y lleva al amaneramiento, ¿cuánto más la imposición burocrática y uniformista, organismo artificial, sistema *cabezudo,* usando la elocuente frase de Fray Luis de León, incapaz de delicadas consideraciones, cohibiendo la vida lozana, espiritual, armónica y robusta del pueblo y de las entidades y elementos que lo componen, dañará al desplegamiento artístico que no es más que una manifestación elevada de aquella misma vida? Y si la más rica fuente del Arte es, entre las cosas mundanas, el hombre ingenuo y vivo, ¿cómo no ha de cegar esta fuente el sistema o régimen político que reduce el hombre a la categoría de número, las funciones sociales a operaciones aritméticas, cuyas leyes de la vida pública son una pura abstracción, resultando muy disconformes la vida oficial y la vida real, siendo así que la Belleza no es más que el resplandor de la Infinita Realidad?

Mas no penséis, señores, que enamorado yo de la expansión artística en las épocas populares de robusto organismo, o puesto bajo la obsesión de luminosas verdades especulativas que bullen en mi cerebro ofuscando con su resplandor la realidad externa, o embrujado con los hechiceros recuerdos del pasado de nuestra gente, que tan eficazmente evoca esta casa en que estamos reunidos, deje de ver los peligros que para el Arte tiene una sociedad democrática. San Agustín, con la penetración admirable que le distingue, dijo, en sentido metafórico, que cada grano o legumbre tenía su particular gusanillo. El gusanillo del Arte en tiempos democráticos como los nuestros, faltos de organización popular, en que más que pueblo hay masas, según suele decirse, ma-

sas informes, destinadas al libertinaje o a la esclavitud, suele ser lo vulgar y lo sucio. Porque entre el Arte de una época y el ser moral de la misma es una sentencia axiomática que hay una conexión íntima y necesaria. Nuestro maestro de estética, condensando ideas ya antiguas, decía que la Belleza era una armonía viviente; toda obra artística, de consiguiente, exige un perfecto equilibrio; no hay cosa humana que chille tan fuertemente cuando es víctima de un desequilibrio, como el Arte; chilla y muere; y si no, fijémonos especialmente en la música y en la arquitectura, en las cuales, más visiblemente aún que en las otras bellas Artes, el equilibrio es la ley fundamental. La Europa, por espacio de siglos, antes que se hablase tanto de sociología, seguía instintivamente como base de organización social la idea de San Pablo de que la humanidad era un cuerpo con distintos miembros, cada uno con su función propia, y debiendo servirse los unos a los otros. El equilibrio social, de consiguiente, era la ley de la vida pública y hasta de toda la vida humana, mas hoy día la ley del equilibrio ha quedado arrinconada y la han substituido con la ley del número. La palabra equilibrio casi sin violencia, tratando de doctrina artística, la podemos substituir con la de euritmia, pero esta misma doctrina ¿reconoce alguna excelencia en el *número?* A mi entender, la principal y quizá única prerrogativa del número consiste en la fuerza, pero fuerza animal; y, de consiguiente, cuando en el pueblo sólo se aprecia el número, cuando no se atiende a la perfección de su organismo vivo ni a que vaya informado de un principio racional, sino tan sólo a una masa informe de individuos, entonces prevalecen los instintos animales. Por esto os decía que en los tiempos, defectuosamente democráticos el mayor peligro que tenía el Arte era lo vulgar y lo sucio. Ya el buen Lope de Vega en sus tiempos, en que aun no regía el principio numérico, escribía aquella tan sabida frase:

> El vulgo es necio, y pues que paga es justo
> hablarle en necio para darle gusto.

¿Quién duda de que hoy, sobre todo entre los franceses, gente de otra parte adornada de excepcionales aptitudes artísticas, por boca de innumerables publicaciones el Arte habla en necio, convirtiéndose lo que tiene la misión de edificar al pueblo, en corruptora pestilencia? Porque así como dije que en el predominio de las clases elevadas, bajo la protección de los mecenas, el Arte se volvía parasitario y entraba prontamente en la decadencia, así cuando busca complacer a las masas informes toma fácilmente un derrotero fatal. El Arte tiene por objeto elevar al público con el contacto de uno de los atributos de lo Infinito, de la Belleza; es claro que el artista trabaja para el público, pero él, dice una respetable artista de nuestros días,[1] no es del público, se dirige al mismo como poeta, como creador; el objeto del Arte, añade, no es entretenerle, darle gusto...: sólo el mal actor mendiga aplausos con sus risitas y sus lisonjas. Y ahora permitidme que os diga que no creo yo juzgar temerariamente cuando pienso que aquellos artistas que para realizar el Arte adoptan procedimientos excitantes y carnales, más que seguir el camino de la ingenua inspiración, lo que hacen es usar de una especie de coquetería con que intentan atraerse las simpatías y las alabanzas de los muchos. Ejercen más el arte de agradar que el arte de lo Bello; y así como en el orden jurídico, en estos tiempos falsamente democráticos, se confunde, y esta confusión está consagrada por las leyes, el derecho eterno y norma del hombre con la votación de una mayoría; así también en el orden artístico del plebiscito de las concupiscencias muchos hacen el principal canon de la estética.

Tal vez, señores, extrañaréis que después de haber ponderado las ventajas que traía al Arte una época democrática, después de haberme entusiasmado con la época de nuestra historia más genuinamente democrática y al mis-

1. Clara Schumann. V. «Revue C. des Rev.», núm. 27, pág. 243.

mo tiempo de mayor excelencia artística, ahora manifieste las grandes flaquezas y los peligros que el Arte tiene en nuestros tiempos democráticos también; flaquezas y peligros que no hay crítico, aun el de más ancha manga, que deje de confesar. Y la razón de la diferencia entre la eficacia artística de aquellos tiempos democráticos y de los nuestros proviene de que éstos lo son poco, o más bien no lo son de veras, que hay en ellos más sofisticaciones que realidades, más nombres que cosas y que la verdadera vida popular proveniente de la conmixtión de todos los intereses, de la armonización de los sentimientos de todos los ciudadanos y de la unidad de fin a que camina toda la actividad social y que con menor o mayor imperfección poseían aquellos tiempos, son cosas que, por desgracia, hoy estamos lejísimos de poseer; por esto, sin duda, los futuros historiadores de esta época nos concederán que hemos realizado muchos progresos, poseído cierta grandeza, pero no que hayamos tenido lo que yo considero, en el orden natural, la manifestación más verídica de la excelencia del espíritu público y la marca más característica de una verdadera civilización; un Arte propio. Considerado nuestro siglo en conjunto, como una persona moral, encuéntranse en él obras dignas de admiración, más, no obstante, por la mole, como en Egipto, que por el espíritu que revelan, más por la erudición que por la inspiración, y siempre tendrá que confesarse que por admirables que sean estas obras descubren ellas mismas la falta de un Arte propio y peculiar; por esto observando el siglo en sus manifestaciones artísticas, no sentimos en el mismo la palpitación armónica del soberano ritmo de la Belleza, que es el pulso de la vida del espíritu social, sino variedades y contradicciones, falta de convicción artística y de conciencia propia, como una carencia de personalidad, y es porque le ha faltado unidad de pensamiento y, de consiguiente, de espíritu y de fin; y no reproduce aquella suma Ley que dije al principio encontrábamos, guiados por la Revelación católica, en la misma Vida divina: la unidad y el contraste; Ley que

no sólo encuentra la sagrada Teología en su objeto, sino que también la descubren en los suyos respectivos la Política y la Estética.

Y esta Ley de la unidad y del contraste que es la significativa de la vida en cualquier orden en que la contemplemos, que se encuentra en todas las manifestaciones de la misma y que cuando desaparece termina la vida, casa perfectamente con la forma social en la cual todos los elementos conmixtos y ordenados están bajo la dirección de un mismo espíritu. Entonces debidamente dispuesto el pueblo, el sacro fuego de la Belleza prende en el mismo como centella en cañaveral, es materia convenientemente preparada para recibir la augusta forma artística, por lo cual en una organización popular adecuada no es el Arte una superposición, un afeite o cosmético que no pasa del cutis; sino que es síntoma de sanidad, expresión de vida robusta y ordenada y manifestación racional de los instintos infinitos y sublimes del ser humano.

Por esto cuando bulle la vida popular, aunque sea con ritmo desordenado, el Arte toma grandes incrementos, multiplícanse, a veces en demasía, los oradores, el gusto por la música se generaliza y las obras pictóricas se vulgarizan; los grandes intereses humanos toman el Arte como ministro para realizar sus aspiraciones, la Religión, su perpetua amiga, envuelve en formas artísticas sus inmortales dogmas y sus principios moralizadores, los sistemas políticos y sociales aprovechan para su difusión, miran de hacerse suyos, convirtiéndoles en cooperadores, a los que con más fortuna cultivan el Arte literario, la industria se alía con el Arte y le somete la forma de sus artefactos, y en nuestros días vemos que el comercio, para extender sus productos, ha dado motivo a que se creara un nuevo género artístico: el cartel de anuncios.

Pero a esta adopción casi universal que la actividad popular hace de la forma artística, al apostolado y misión que le confía la sociedad, a la dignidad que le confieren los al-

tos intereses humanos asociándoselo en sus empresas, el Arte, o mejor dicho, sus intérpretes, han de corresponder con nobleza; desgraciadamente no es raro verle convertido en ariete de destrucción cuando por su propia naturaleza y por el destino que siempre le ha reconocido la humanidad cuerda, su oficio es el de contribuir a la edificación social con la dulce eficacia que le es propia, haciendo resplandecer en las manifestaciones de la vida popular, en todas las expansiones humanas, la pureza y la armonía, esenciales atributos de la Belleza artística, que, analizados por la estética, en su última resolución se confunden con la unidad y el contraste.

APÈNDIXS

NOTES D'ART *

Visita a la Exposición Arqueológica Indumentaria del año 1897

He ido a ver la Exposición Arqueológica Indumentaria (22 de junio de 1897), y me ha hecho reconcentrar en mí mismo, como suele sucederme en tales casos. Dos pensamientos me han preocupado: primero, la vanidad propia de todas las épocas, y cómo suele engendrar la exageración y la extravagancia, y corromper la simplicidad natural; segundo, en las artes la forma es transitoria, incidental, pasajera y variable. ¡Qué variaciones de formas en una exposición que abarque distintas épocas! La forma es el *pulvis quam ventus rapit.* Al

* Notes inèdites, publicades per primer cop al volum *Estètiques* (Barcelona, 1936).

revés, la idea es permanente; el valor, la honestidad, la piedad se encuentran en todos los tiempos, en todas las razas, en todas las épocas. Por esto el fondo, la idea, debe ser lo preferido, y como Goethe debemos preferir para la fruición el mundo de los espíritus. (V. *La dédicace de Faust.*)

El fin del Arte es la fruición de la belleza, y de consiguiente un placer espiritual. Cervantes y otros artistas así lo consignan. Obsérvese cómo la fruición espiritual, artística, filosófica, mística abre las potencias intelectuales del hombre; es la hora de la inspiración, de la fecundación, de la intuición, del descubrimiento y visión de grandes verdades, contemplación, éxtasis, revelación; al contrario, el placer sensual apaga del todo la luz de la razón; ejemplos: la fornicación y la gula.

El sueño de la razón produce monstruos (Goya). Es pot aplicar als místics separats de la Iglésia; i a tota escola mística separada de la Iglésia la creiem monstruosa. Els mateixos nihilistes i anarquistes són una espècie de místics *adoradors d'un ideal,* que, no guiant-se per la raó i la fe, van a l'extravagància i al delicte. I no obstant, potser estan més a prop de l'heroisme cristià. — La pintura naturalista, que tira solament a la delectació sensual, és l'esca del pecat, entorpint les nobles facultats intellectuals i desenfrenant els apetits.

La Filosofia és més verídica que la Història.

Davant d'un àlbum

He vist l'admirable àlbum de Burne-Jones d'En Riquer, i m'ha admirat. Primer: El modernisme és una confessió *multifarie multis modis* del misteri. Els misteris humans i divins queden tan evidents després de la contemplació d'aquest moviment, com després d'una lectura teològica. De consegüent, si l'Art cerca els misteris, i es fica en la teologia, aquesta es deu ficar en l'Art.

Segon: Els grans misteris de la Creació; el *Spiritus Dei ferebatur super aquas,* la formació de la matèria per ministeri dels àngels, com en la Teologia de sant Tomàs. Els àngels de la Creació de Burne-Jones són una manifestació de la petitesa del món humà, inclòs dins del món angèlic i governat per ell. Aquells àngels, portant a les mans sense cap fatiga el món, són vivent i plàstica idea de la limitació i subjecció de la terra a un principi espiritual superior. Si no és això el pre-rafaelisme, tot el simbolisme, tot l'Art modernista, fundat en el misteri, tot aquest art és una hipocresia; i un art hipòcrita és la negació de l'Art; perquè la sinceritat, la ingenuïtat, la veritat, és la primera condició de l'Art, i condició essencial, perquè sense aquesta no pot satisfer a l'home racional.

Tercer: La intervenció dels àngels en els grans misteris humans (a Anglaterra, segle XIX) i de la naturalesa és una protesta contra el racionalisme, sec i incomplet, que no volia passar més enllà de les lleis naturals. La metafísica ha vençut a la física.

Quart: La representació del Naixement de Jesucrist i l'Anunciata dels pastors, amb el detall típic i realista de les persones humanes, e. g., sant Josep entrant amb el feix de llenya quan arriben els Reis per a adorar; els pastors a peu dret, mirant-se i escoltant a l'àngel amb la sorpresa de tot lo impensat, i posant-se la mà sobre els ulls, perquè la claror els feia vergonya, signifiquen, no un simbolisme o idealisme allegòric, com en altres modernistes buits, sinó l'expressió de la realitat de l'aconteixement humà, encara que sobrenatural. —¿Hi ha alguna relació entre el moviment teològic d'Oxford (els dos cardenals) i el moviment espiritualista artístic i literari dels pre-rafaelites? És indubtable. Almenys tots dos provingueren de l'amor i l'estudi de la Tradició; és a dir, de la insuficiència del Protestantisme, i del Renaixement, i del racionalisme i del materialisme; té qualque similitud amb l'expectació gentílica, esperant de Déu lo que els homes no poden donar: el goig i el consol.

La plenitud artística. — Art cristià

La Litúrgia és l'Art de la Bellesa infinita. L'Art humà transmet una bellesa parcial, la Litúrgia la plenitud de la Bellesa, que és la Bellesa infinita. És un Art universal, en què hi treballen totes les arts i ciències.

L'Art, més devot, sempre i en totes les civilitzacions, és el qui transmet als homes la impressió de la Idea divina, i així és que l'Art religiós és el qui dóna una impressió més fonda de la bellesa. Així és que totes les grans creacions de Roma, de Grècia, de l'Índia, d'Egipte són d'impressió religiosa. La impressió religiosa l'Art no la pot rebutjar perquè es destruiria a si mateix, perquè Déu és la substància de la Bellesa, i totes les arts conreen derivacions d'Ella. La font no es pot estroncar.

Amb l'Encarnació del Verb, la Bellesa s'humanitzà, es concretà, es féu més tractable, visqué entre els homes, perquè l'Encarnació juntà lo finit amb l'Infinit, i així és que en l'Art cristià la intensitat és infinita i la forma és determinada, perquè es proporciona a l'home.

La forma indeterminada suposa indeterminació d'esperit. Avui això ho veiem en molts artistes contemporanis, i jo ho noto més en la poesia, perquè per mi és l'Art més fàcil de judicar; però en tots passarà lo mateix, encara que el fet no resulti tan evident com en la poesia, perquè en ella la idea es manifesta d'una manera més directa. La fermesa poètica avui en molts artistes de la ploma és fluixa, per la falta de determinació d'esperit. La força ve de la determinació. Un home determinat, resolut, és enèrgic, imposa la seva personalitat, imprimeix caràcter en lo que tracta, i ja sabeu que algun dels grans crítics moderns, em sembla que és Taine, identifica la bellesa amb el caràcter. Una cosa és bella si té caràcter, segons aquell crític.

Per això és que el Cristianisme, que imprimeix caràcter a l'home (els qui es condemnen, es condemnen perquè no tenen caràcter), el Cristianisme, dic, intensifica l'Art, perquè

sempre va en seguici de l'eternitat. La gran preocupació de l'artista és la immortalitat. Immortalitat i eternitat són dues idees que vénen a dir lo mateix, i els artistes sospiren sempre per elles; però sense Déu són dues idees buides, sense substància ni verdadera realitat. Són unes illusions d'imaginació. Núvols que volten a molta altura sobre dels nostres caps, que es fan i desfan sense deixar rastre.

L'eficàcia artística, tant en quant a la intensitat com a l'extensió, exigeix la fe, és a dir, la concretació de la creença, qual instint portem dintre de nosaltres mateixos. Hi pot haver artistes aïllats que han produït obres admirables i que ells no tenien més que creences vagues, però la impressió estètica és principalment de la forma, no és de la plenitud de la Bellesa, i així és que no arriba a apoderar-se tampoc de l'home, li falta la plenitud humana.

El Cristianisme significa la restauració de la integritat humana. El pecat produí un esmicolament del nostre llinatge; així és que l'Art antic, que té coses admirables, representa aquest esmicolament. Més que un Art de la Humanitat és l'Art d'aquest o d'aquell poble. Careix d'un interès universal. Els psalms hebraics, per exemple, que segons Taine són l'expressió poètica més admirable de totes les literatures, són cantats per homes de diferents races i fa tres mil anys que es canten, perquè tenen un interès humà, perquè expressen les relacions entre lo finit i l'Infinit, entre l'home i Déu, i aquestes relacions són invariables. Els cants de Píndarus o els poemes d'Homer únicament tenen interès pels erudits, perquè la seva bellesa és parcial, és per als grecs, i els psalms són per als homes. Al món hi ha coses que passen i altres que no passen, que s'hi queden. I el Cristianisme no passa, perquè té per objecte restaurar la integritat humana. Així resulta que l'Art cristià és per tothom: no és un Art de saló, aristocràtic, o democràtic, és de totes les classes, perquè la gràcia cristiana és multiforme, és com la llum que illumina tots els objectes, totes les edats, tots els països de la terra. És regional i és universal. El Cristianisme

tendeix a una civilització universal, de tot el llinatge, i de consegüent l'Art cristià, humà per excel·lència, també ha de tenir tendència a universalitzar-se; mes no obstant és també francament regional, perquè expressa la integritat humana, i la nostra naturalesa, una en tot el llinatge, té matisos diferents, i quan no és cohibida, sinó fomentada dignament, es manifesta amb tot el caràcter que li és propi.

És un retrocés en l'ordre artístic voler posar l'Art fora del Cristianisme, ignorar el Cristianisme, com diuen els radicals francesos en l'ordre polític, és a dir, el laïcisme de l'Art. Perquè l'Art en el terreny neutre perd el caràcter, davalla a les espècies inferiors, el constitueixen formes confuses en el grau ínfim de la vida, que no tenen fecunditat per a fer ditxosos els homes, que és la finalitat de l'Art dintre de la complexitat de les coses humanes.

Per això jo saludo a l'Art cristià com un dels elements de la civilització universal, com una cooperació eficacíssima al cosmopolitisme de bona llei, com un ingredient poderós en la cultura humana que ha de contribuir a la unitat del nostre llinatge, sense la monotonia ni el fàstic de la uniformitat, sinó conservant la riquesa de varietats on resplendeix la infinitat divina, amb la unitat essencial que davalla d'aquella Unitat sublim, que és l'únic principi del món dels àngels i del món dels homes, que amb una varietat sublim manifesten la inesgotable riquesa del Creador.

La virtut divina dóna a les pedres i als sons inarticulats expressió cristiana; per això hi ha una arquitectura i una música cristianes. El mateix Jesús Senyor nostre una vegada que els fariseus, enutjats de que les turbes l'alabessin, i volien que Ell fes callar els seus deixebles, el diví Mestre els respongué: Si aquests callessin, les pedres clamarien. Les pedres a la mà d'un arquitecte cristià alaben a Déu; l'Europa està plena de monuments arquitectònics que són himnes de pedra a la glòria del Senyor, himnes que mai paren, ni de nit ni de dia, i que han parlat a moltes generacions passades, parlen a la present i parlaran a les que han de ve-

nir. I aquests himnes de pedra, com més vells, són més hermosos, perquè aleshores són més semblants a l'eternitat, posen en comunicació de vida espiritual a una sèrie de generacions, i representen lo invariable, lo permanent, l'essència de la vida humana; per això la conservació dels antics monuments és una obra de pietat, i la seva destrucció és una barbaritat, perquè bàrbar vol dir aquell que és estranger, que és agè a la nació o a la raça, i el destructor, en el cas suposat, és estranger als sentiments essencials de la família humana. De manera que els pobles verdaderament civilitzats, els grans pobles conserven amb amor els antics monuments, perquè són com capítols de la seva pròpia història espiritual.

De l'Art universal

Wagner i Tolstoi clamen per l'Art universal. Al costat de la concepció d'aquest, la concepció de Taine resulta ridículament una concepció nana.

La passivitat de l'Art, és a dir, la delectació passiva, no és la verdadera fruïció artística. Perquè aquesta és activa, és un concomitant de l'activitat intellectual; no ensopeix, sinó que desvetlla. El goig és un senyal de vida; el goig és major quan la vida és major; el Ser qui és la vida per essència és el més feliç; així que la vida és més alta, el goig és més intens. Per això els homes, instintivament, sovint erradament, volen pujar per a obtenir un goig d'un grau més alt; i per això tots desitgen la vida eterna, perquè, essent una plenitud de vida (cadascú segons sa naturalesa), porta en si mateixa la plenitud del goig. Entre el goig i la vida hi ha una equació que ja pressentí Goethe.

(*Qu'est-ce que l'Art?*, par le comte Léon Tolstoi, traduit du russe... par Teodor de Wicewa. — Paris.)

No és veritat, com ell (Tolstoi) diu, que els religiosos hagin desterrat l'Art no religiós. Exemple: a Roma els clàs-

sics; en l'Edat Mitjana els poetes, alguns fins verds. És home temàtic i sectari, i tracta les qüestions en *parti pris*. En la reivindicació que fa de l'Art pels pobres té raó; mes calla, i fa pensar lo contrari que en els països catòlics fins avui hi ha un Art pels pobres i rics juntament; de lo qual ell es lamenta, fent-ho derivar del cristianisme d'Iglésia, quan precisament l'Art eclesiàstic i litúrgic és per tothom i popular.

També té raó quan diu que l'Art modern redueix tot el sentiment artístic a tres sentiments: Primer, Vanitat; segon, Sensualitat; tercer, *Dégoût de la vie* (pessimisme).

Parla amb raó contra els ocultistes, que són incomprensibles, i fan de l'enigma el fons de l'Art. — Lo mateix passa en pintura. I el Tolstoi clama contra aquesta perversió, perquè diu que l'Art ha d'ésser per tothom; però ho exagera, puix sempre hi ha hagut artistes que no han sigut per tothom; e. gr.: Goethe i Dant. — Clama amb raó contra les teories de Nietzsche dels *sur-hommes* (v. *Civiltà*).

Tolstoi vol aquesta universalitat d'Art d'una manera tan absoluta, perquè és sistemàtic i sectari de la igualtat utòpica. La igualtat, és a dir, la participació d'un bé es té indirectament, encara que no tothom sia capaç del Dant i del Goethe; els qui disfruten d'ell i adquireixen una certa elevació de sentiments, amb això ja sos pròxims en reben qualque profit.

Tolstoi és un escriptor paradoxal i sectari; son enteniment està lligat per la preocupació, i presenta el caràcter de l'Art agnòstic, és a dir, de la passivitat, tot l'objecte de l'Art, segons ell, és la comunicació de sentiments; i per tant ell nega la legitimitat de la crítica, i declara que els crítics, entre tots els homes, són els menys capaços de rebre l'emoció artística (pàg. 148). Predica contra el professionalisme de l'Art, i a tots els grans artistes, exceptuats aquells que produïen per *consciència religiosa,* no els té per tals artistes; sembla que vulgui tornar a l'Art primitiu dels pobles primitius, i em fa l'efecte de que ell en l'ordre artístic és lo que Rousseau en l'ordre social, quan volia tornar els homes a l'estat natu-

ral, de qual pretensió es burlava amb molta gràcia Voltaire, dient: «Quan llegeixo la teoria de Rousseau em vénen ganes de posar-me a caminar a quatre grapes.» Tant Rousseau com Tolstoi són inhumans, de tan humans que volen ésser; puix amb sa teoria de la naturalesa, de la perfecció típica de l'estat primitiu, destrueixen l'obra humana sobre la terra, l'avençament o progrés del nostre llinatge, que encara que no sia absolut i tingui molts defectes, no obstant el sentit comú dels homes el considera d'una certa perfecció o civilització.

Parlant de la *contrefaçon de l'Art*, sosté i prova com lo que fan les obres de Wagner és efecte d'un hipnotisme, hàbilment preparat, i no efecte vertader de l'obra d'art. — Segons Tolstoi, l'Art *est une activité humaine par le moyen de laquelle certains hommes transmettent leurs sentiments à d'autres* (pàg. 186); luego l'Art no és més que un medi, un instrument de transmissió; però de què? Ell diu de la Religió, en el sentit de que aquest sia el concepte de la vida; mes aleshores ja ens trobem amb la mateixa dificultat de que no es diferencia de la ciència, de la idea, o de la Bellesa, com diuen els altres estetes.

Hi ha quelcom de raó en lo que diu, que lo pitjor del Renaixement fou que no sols desterrà l'Art religiós, sinó...

* * *

Per més que digui Tolstoi (i Brunetière?), és clar que l'Art és més que un procediment, que un medi finíssim de propagació; és indubtable que té quelcom de substancial, que és una de les maneres que té l'Infinit per a comunicarse als homes. Si ho són les formes geològiques i les vegetacions del món físic, ¿no ho seran les formes i vegetacions dels esperits humans? Però el sectari rus i l'escriptor francès escriuen fastiguejats de l'Art modernista, pretensiós, que es vol posar en una categoria sobrehumana (Nietzsche), i es fa una mistificació de la Religió, fatal com tota mistificació, més que les mistificacions dels taverners, que en lloc del ge-

nerós suc del raïm, que alegra el cor i manté la vida, venen un suc que fa tornar folls els homes.

Parlant del poeta Swinburne, a qui alaba fins al capdamunt, diu: «C'est cette obsession d'un au-delà dans la poursuite des jouissances charnelles qui inspire à Swinburne ces miraculeux poèmes Phedra, Hermaphroditus», etc. Vet aquí descobert el misteri del pessimisme, de la tenebrosa melancolia de molts modernistes; no és l'enyorament i desig de l'Infinit, de lo perfet, de lo Bell; sinó l'ambició impossible de trobar un infinit i un absolut sensual, passional, delectable, la religió del plaer.

Art

(Fragment d'una conferència)

Altra vegada, estimats amics, essent més condescendent que no pas discret, vinc a parlar-vos d'Art; a vosaltres, a qui sovint dic que me n'haveu d'ensenyar a mi, i quals converses em descobreixen els secrets de les formes, essent jo donat per educació i per temperament a la contemplació de les substàncies. Però la substància i la forma són lligades per un nus estretíssim, com l'ànima i el cos; i per això filosofia i Art són dos termes correlatius, i en la història social, en l'observació de les distintes civilitzacions, trobem sempre que l'Art és com un eco de la filosofia, i coneguda aquesta *a priori,* podríem determinar el caràcter essencial d'aquell, així com conegut l'Art d'un poble, sabem ja el temperament de son esperit. L'Art és com la cara, la *fàcies* del poble respectiu; la cara és el mirall de l'ànima, i en aquest pamet de cos humà pretenem veure-hi les idees, les passions, els vicis, les virtuts, la intel·ligència, el sentiment i la voluntat de la persona. Per això vosaltres dieu que no hi ha res que costi tant de pintar com una cara; per això tothom diu que coneix a una persona quan l'ha vista de cara, no obstant lo

que no li hagi vist l'alçada ni les demés proporcions de son cos. I jo, no perquè parli a un auditori d'artistes, tinc l'atreviment de dir que l'Art, prenent-lo amb tota la seva complexitat, és la manera més cabal de conèixer a un poble, de determinar son esperit, més que la mateixa Religió, perquè els homes no sempre corresponen a aquesta divina disciplina, desgraciadament no sempre resulten formats a semblança i imatge de la religió que externament professen; però l'Art respon perfectament a l'esperit del poble, en quant és com l'exteriorització del ritme de la seva vida, anèmica, febrosa o degudament equilibrada. Al poble de Sòcrates, Plató i Aristòtil li corresponien Fídies i Apelles; a Roma, pàtria de les lleis civils i canòniques, que ha tingut la intuïció natural i sobrenatural de l'equilibri social i humà, li pertocava resplendir en les arts oratòries i arquitectòniques; als pobles orientals, ensopits en un nihilisme místic que avui ha enamorat a molts artistes d'Europa, que somnien vaguetats panteístiques, corresponen la magnificència del detall i de l'ornamentació; al poble judaic, destinat a mantenir entre els homes la llum de la Causa primera, el principi del Ser Summe, motor essencial i imprescindible de la matèria i de l'esperit, de la terra i del cel, a engendrar i sacrificar el Mediador entre Déu i els homes...

L'ART MODERNISTA

(Fragment d'una conferència)

El fet de l'Art modernista, que baixant del Nord, ombriu i boirós, s'ha introduït en el país alegre i assolellat de Migdia, té una verdadera importància circumstancial; sense que ell ho sia, designa, no obstant, una gran cosa; és com el germen o llavor d'un nou ser que es va engendrant en el si de la potencialitat humana, com una matèria que va prenent formes, un protoplasma que ha d'anar evolucionant,

fins arribar a ésser viable, puix no li falta l'essència vital. ¿D'on li vindria la força suggestiva que té sobre una bona part del jovent, si en son interior no hi hagués un principi de vida? Perquè la seducció que exerceix, l'encisament que causa en els esperits no prové de les formes imperfectes, i fins de vegades monstruoses, sinó d'un principi que eternament ha suggestionat els homes en totes les èpoques del món.

Prové del Misteri. L'Art d'aquest fi de segle, negador (el segle) del Misteri, és el gran predicador del Misteri, més que no pas la mateixa sagrada Teologia; perquè els catòlics frisem perquè caigui el Misteri, el tenim per una interinitat, com els dements les beceroles, el preàmbul de la ciència de visió infinita, és a dir, la revelació de la mateixa Vida.

L'ART AGNÒSTIC, O SIA, L'ART DESORIENTAT

(Fragment d'una conferència)

(L'Art és el grau més elevat de la vida nacional, és l'efecte de l'operació més excelsa, en l'ordre especulatiu.)

Havem parlat de la llibertat de l'Art; però molts confonen la llibertat amb el prescindir de l'orientació. La falta d'orientació suposa l'esbull, lo mateix en la política que en la ciència, que en l'art. Fins en l'individu, un home desorientat vol dir un home pròxim a la bogeria.

Tota orientació humana, de consegüent l'artística, ha d'estar determinada per la Veritat; l'agnosticisme cava una vall fondíssima entre la realitat material i la realitat espiritual; deixa aquesta indecisa, susceptible de tota extravagància; és una teoria que, per a fugir del misteri, es converteix en confusionera. De vegades ens planyem de que ara falti un Art; i és perquè amb l'agnosticisme (més vell de lo que sembla, Kant i Descartes) fa impossible un Art, és a dir, l'harmonia artística d'una època o d'un poble, això és, la correspon-

dència universal entre la teologia, la filosofia i l'art d'una societat. Sense aquesta correspondència és impossible un Art; hi haurà, sí, engrunes d'Art, arenes d'or que sempre duu el riu de la humana generació; mes no el ric filó d'on la societat fabrica sos objectes més preciosos. D'aquí prové el divorci entre el poble i l'Art d'avui dia; ni l'Art és popular, ni el poble és artístic. Les institucions destinades a satisfer l'emoció estètica del poble costen un dineral: teatres, museus, corporacions musicals, balls, cercles populars, monuments públics, jardins comunals; i no obstant no arriben a ésser considerats institucions socials, com ho foren en altres èpoques; no es possessionen de l'esperit del poble. Aquest, el poble, fins sentint-se'l vivament dins de si mateix, desorientat pels agnòstics, arriba a ignorar si hi ha esperit. I així veiem que, havent-hi pocs que puguin donar-se a les vagabunderies agnòstiques, a les divagacions ideals, a certes vaguetats estimulants estètiques, com els gustos s'han de concretar, es formen sectes que inventen un Art per als matriculats en elles; i altra part, confonent l'Art amb el bordell, el constitueix una sucursal d'aquest. Falta l'orientació de la Veritat.

— *Per formam enim unumquodque corpus participat divinum esse* (Physic., lib. I, text. 81). — *Summa,* v. 6, p. 482. — Per als agnòstics, el món és un llibre que no diu res, illegible i mut.

NOTES PER A UNA CONFERÈNCIA

Tot lo que està sota de Déu està subjecte a Déu, llei de tota creatura. L'Art, de conseqüent. La moralitat és la llei humana per excel·lència, la que fa l'home i sosté la societat. Recordi's als que volen que l'Art sigui una esfera superior a la moralitat, a la llei humana, que ni la profecia ho és. — Nu i despullat. Lo essencialment immoral és essencialment antiestètic; perquè el goig estètic és necessàriament racio-

nal o intellectual. Una cosa immoral és contra la raó; i lo que és contra la raó no és harmònic, no és lluminós, no fortifica ni consola la vida humana. En un sentit el desequilibri us deia que era estètic, perquè buscava l'equilibri; però el desequilibri en si...

* * *

Quan el món estava en els seus rudiments, usant el llenguatge de P., l'Art era rudimentari-material; quan la humanitat ha anat avançant, l'Art ha sigut diví-natural; i en la plenitud humana, que és el Cristianisme, l'Art és diví-sobrenatural.

Els pre-rafaelites sols cercaven la bellesa en la gràcia, i prescindien de la naturalesa; i la perfecció exigeix que s'imiti la gràcia a la naturalesa.

De l'Art agnòstic

L'home mai és més esclau que quan es proclama sobirà. Si de veres tingués la possessió de si mateix, si posseís la seva intelligència i la seva sensibilitat, i fins la voluntat arribés on arriba son desig, i dominés d'una manera absoluta sos sentiments, apetits i imaginació, aleshores podria dirse sobirà i independent. Però l'experiència ens demostra que distem molt de tenir tal senyoriu, que més encara que en l'ordre físic, que en la naturalesa externa, en nostre interior de vegades una tempestat desfeta, els trons i llamps de la nostra imaginació, la fosca d'una forta preocupació intellectual que tapa la poca llum de la nostra raó, les passions eixint de mare i udolant com un ramat de feres, i saltant per sobre dels manaments de la nostra voluntat, com un torrent desfet s'emporta una resclosa de fang. Per això el teòric presumit que es proclama independent, sobirà i

autònom ens fa l'efecte del xicot que va estirat i elegant fent l'home, i rellisca i cau amb una pell de taronja.

Mes ja no solament l'experiència psicològica desfà el fantasma de l'home independent i sobirà, sinó que l'Art és el gran monument demostratiu de l'home que cerca el senyoriu i queda vençut, sense poder atènyer lo que fortament desitjava. Els herois de les grans epopeies i tragèdies acaben per ésser víctimes admirables. Aquilles, el fill d'una deessa, és mort d'una fletxa abans d'entrar a Troia; Segimon confessa que tot lo de la vida és un somni; el doctor Faust ni amb l'auxili de la ciència ni amb l'ajuda del dimoni reïx de sos intents, i el fantàstic i immoral D'Annunzio, un dels oracles del present simbolisme i modernisme, publica que l'emperadriu Elisabet d'Àustria necessitarà del ferro i de la sang per a arribar a l'ideal. És a dir, el sacrifici és la summa llei de la perfecció, lo mateix en l'ordre estètic que en l'ordre ètic. I l'ésser víctima del sacrifici ¿és signe d'independència i de sobirania; o bé de subjecció? Per això us deia en una altra conferència que la lluita humana és la matèria i l'assumpte que prefereix el gran Art; i per això jo no sé capir com es pot proclamar la independència, la sobirania de l'Art, quan aquest viu de la lluita, quan aquest és una creació humana i l'home per experiència sabem que viu lligat a la contrarietat, que no es pot desfer de la lluita, fins que arriba a unir-se amb Aquell, únic entre tot lo existent, que no té lluita, perquè és la plenitud de l'Ésser. En efecte, tots els altres sers, a la nostra manera, tenim la lluita per l'existència, la lluita per a no deixar d'ésser, contra totes les intrusions, i la lluita per a arribar a ésser, és a dir, per a atènyer l'ideal i el complement d'existència a què aspirem.

* * *

Quan de l'Art, que viu d'un *au delà* misteriós, obscur i incert, constituint la regió de les ombres, se'n treuen els

sentimentalismes i mascares de religiositat, queda sols subjectivament una aspiració humana, i objectivament la presumpció incerta i impossible d'ésser certificada d'una existència infinita que cadascú es fa a si mateix, i que per tant és insuficient per a satisfer d'una manera sèria una intel·ligència cultivada.

* * *

Entre el modernisme, que proclama la independència absoluta de l'Art, que reconeix el dret d'ésser extravagant, que dóna per resultat que cadascú vol ésser diferent dels altres, entre això, dic, i la direcció social moderna envers el collectivisme, hi ha una antítesi. L'experiència històrica demostra que totes les grans èpoques artístiques han tingut un cert collectivisme, perquè el tants caps tants barrets, l'anarquia destructora per excel·lència, té repugnància intrínseca amb l'Art, que és aglutinant per naturalesa.

La rel divina de l'Art o Teologia de l'Art

L'excés de subjectivisme, el menyspreu de la forma, que podem dir per la veritat objectiva, l'espècie d'escepticisme que això importa, és a dir, la indiferència per la veritat i per la mentida, apreciant solament lo que devora, els grans excitatius de la sensibilitat, situació d'esperit general a molta gent de la moderna, que han sintetitzat les següents cèlebres paraules: «Si Déu tingués ficada dins de la mà dreta tota la veritat, i dins de la mà esquerra el desig sempre ardent de cercar la veritat (fins en la perspectiva d'errar sempre), i em digués: ¡Escull!, jo escolliria humilment la seva mà esquerra, i li diria: ¡Pare, doneu-me aquesta! La veritat pura no és més que per Vós».[1] Aquest Art subjectiu, egois-

1. Apud *Kant et la science moderne*, per Tilman Pesch, S. J., traduït de l'alemany per M. Lequieu.

ta, que no es preocupa més que del goig personal, que tant s'estima la veritat com la mentida, que no tenint més motiu de preferència que la delectació, aquest Art, dic, és contrari a la cultura social i al perfeccionament del llinatge humà.

L'Art actual no és educador, sinó admirador. (Mira de veure l'Ibsen.)

Psicològicament, en la disposició de son esperit i en el germen de ses obres, els modernistes, impressionistes, simbolistes i místics, i en general tots els agnòstics, en l'ordre artístic tenen gran semblança a la gent beata en l'ordre religiós. Rebutgen la guia intellectual, en lloc de racionals són sentimentalistes, fugen del magisteri doctrinal, i es guien solament per la golosia del sentiment místic, i com el sentiment és cego, incorren en extravagàncies, van a les seves fins al ridícul; creient-se conduïts per un principi superior, no admeten la discussió, no volen comprendre que l'home viador a totes les coses ha d'aplicar la raó, lo mateix per a interpretar la doctrina revelada que per a interpretar la matèria estètica, en el primer cas fent ús de la raó teològica, i en el segon del criteri artístic. Els dos fets són un sol cas: l'exclusivisme del sentiment místic, volent prescindir del principi racional; la gent beata fuig dels teòlegs, i dóna molt que entendre als capellans, com els modernistes es desentenen del seny crític i de l'anàlisi estètic. Els uns són excepcions en la santa Iglésia universal; els altres, quan són homes de talent, casos curiosos en la collectivitat humana en son aspecte artístic. Els teòlegs, que naturalment són grans psicòlegs i molt fins en analitzar i discernir els esperits, diuen que els místics fets a la seva són el resultat d'una barreja de golosia de sentiment místic i d'amor propi, és a dir, d'una ambició de posar-se de relleu a si mateixos; i jo crec que l'anàlisi dels místics d'ara ens donaria els dos idèntics elements, i tots dos misticismes neixen d'un mateix origen, és a dir, de rebutjar la norma intellectual; lo qual queda lligat perfectament amb l'agnosticisme, que vol prescindir de

la Font de la llum, o almenys la vol entendre com li plau, com si l'home fos un estel errant, i no part d'una constel·lació sublim i harmoniosa, la qual no és possible contrariar sinó amb perill de destrucció.

Si el concepte de Déu es desnaturalitza, si deixa d'ésser la *Llei suprema* de totes les coses, el Cap i Principi de la cadena de tot lo existent, si Déu no és *un Pur acte intel·lectiu,* una Intel·ligència sobirana; si el místic amb son famolenc apetit cerca solament la delectació i no la llum, es farà mil fantasies, però son goig serà inconsistent, farà i desfarà contínuament, però no trobarà el consol persistent, sinó en aquella Llei Suprema que feia dir a un dels esperits més amarats de la noble fruïció estètica, el rei David: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.*

* * *

El sentiment artístic ha de concretar-se, la vaguetat dels sentiments, la indiferència envers tots ells mentre sien excitants, deixar la seva determinació a l'objecte extern, admetre totes les excitacions nervioses, acceptar tots els estímuls, constitueix un paral·lelisme perfet, en l'ordre artístic, amb l'aberració de l'amor lliure en l'ordre social; més ben dit, són una mateixa cosa en dos ordres diferents. Equival això a proclamar la independència de la llei; i prescindir de la llei és prescindir de la realitat; perquè tot ser, tot objecte té una llei que constitueix la fórmula de la seva vida. La creació del geni és l'encertament d'aquestes fórmules vivents. Tota creació artística que no és la realització d'una fórmula de vida, és una obra morta, no és viable. Precisament en la possessió d'aquesta llei o fórmula de vida consisteix l'autonomia dels sers; d'aquí que l'Art sia intel·lectual, que la inspiració no sia un estat independent de la llei, sinó al revés, d'una il·luminació de la llei; l'esperit inspirat està identificat amb la lluminosa llei de la vida; per això ell sap donar-la a les seves creacions.

La noble passió artística enclou com element essencial la llei, és a dir, la fórmula intellectual; sense ella no hi ha passió racional; aquesta enclou un element racional, i un altre afectiu; extret l'element racional, queda solament l'instint, la passió sofreix una disminució, cau de sa categoria, i queda reduïda a l'instint, i de moviment humà i racional es converteix en animal i d'home. Per això us deia en altra conferència que de les desavinences entre la raó i els afectes en el regne intern de l'home es constituïa el regne més aprofitable de l'Art, i sobretot de l'Art modern, que pretén amb justícia ésser un Art principalment humà. Aquesta llei summa de l'Art no quita la independència; la confirma. Feliç aquell qui la troba, que és la llei de la perfecta llibertat de què parla l'Apòstol; puix eximeix de tota tirania, expelleix tot element nociu, i és una manifestació del ritme de la vida eternal que panteixa en tota la creació, sota les ales i al calor de l'Esperit Sant, que cova amorosament a totes les creatures, i, com diu David, les revesteix de llum i hermosura.

Ateisme, pessimisme de l'Art agnòstic

L'Art sense Déu és un Art anòmal, és a dir, sense llei; perquè l'Art careix de legislador, i sense legislador no hi ha llei, i sense llei no hi ha existència; perquè, fins en les existències materials, l'anàlisi químic dóna la *fórmula*, la llei d'aquella existència, que la constitueix tal. De conseqüent, l'Art sense llei es desvaneix, no té subsistència, no té raó d'ésser; perquè la raó d'ésser de les coses és la seva fórmula, la seva llei, la seva essència. Em direu que Art hi ha hagut sense Déu; mes en quant als antics no és exacte; la idea divina palpita en tot l'Art. En quant a l'Art modern, quan no té Déu, es fa ídols, és a dir, déus falsos, dels quals l'un arracona a l'altre, els ideals. L'ideal és sempitern; els ideals són transitoris.

L'Art agnòstic és modern; l'Art antic no ho era. És fàcil de provar amb la història de l'Art a Grècia, i fins és una contraprova que Julià l'Apòstata, el reivindicador de l'Art gentílic, és supersticiós, màgic; que les acusacions del paganisme morent contra el Cristianisme triomfant era lo de que era una doctrina impia. I fins en la defensa per la conservació de l'altar de la Victòria en el Senat era amb aquest motiu. De conseqüent, lo sobrenatural no estava absent de l'Art antic, i aquest no el rebutjava, al revés, el cercava; en lo que podia ésser desencertat era en trobar-lo. El *deus ex machina* prova l'essencial enllaç entre *el gran Art* i lo sobrenatural.

Varron (V. lib. 6 i 7 *De Civitate Dei*) vol reivindicar la teologia gentílica, i la divideix en mística, física i política, per a abonar la forma de societat romana. Sant Agustí li fa veure que la més excellent és la teologia dels filosops, la natural, que més mereix un temple Plató que no pas Júpiter. Però l'illustre Varron és indubtable que prova que l'Art agnòstic no existia, al revés, fins la teologia teàtrica o escènica, amb totes les seves enormitats, de què ell parla, prova com la poesia i l'Art arrencaven de la *teologia,* que és el *protoplasma* de totes les especulacions, contemplacions i sistemes humans.

* * *

Certament en l'Art modern s'hi descobreix un *monisme,* o sia panteisme; mes el *monisme* cau, fins artísticament, en el materialisme.

* * *

El parallelisme que es vol fer del nostre Art amb el d'Orient, de l'Índia o budista, portaria o contribuiria a l'enervament de la raça, cohibint el desenrotllament de ses energies i de les seves altres aspiracions, i fins portaria a l'ani-

hilació de l'ideal, com a fonament de la vida nacional, com ha succeït a l'India, on l'ideal ha quedat suplert per una especulació peresosa i somniadora de tantes més; el *monisme* és la serp que es rosega la cua, és un *círcol*, surt de si i torna a si mateix; per això no hi ha aspiracions altes, vivesa de vida. El Cristianisme és la línia vertical; enlaira i porta el desvetllament de l'esperit. La comparació entre l'Europa i l'Àsia demostra la superioritat de la contemplació sobrenatural sobre la natural, en quant es refereix a l'elevació, activitat i fecunditat de la vida humana.

Així mateix l'Art agnòstic porta, com el *monisme*, a la contemplació natural, de qui és fill, porta, dic, a l'abolició de l'home. En aquest Art, com succeeix amb l'oriental, desapareixen els *caràcters* que fan la riquesa del nostre Art; Aquilles, Hamlet, Ofèlia, Don Quixot, etc., perquè aquest Art agnòstic és en sa essència panteista, i per tant la importància individual desapareix, no hi ha distinció entre l'individu i el tot; aquell és una anella en la immensa cadena de l'existència; no hi ha diferència entre l'Infinit i el Límit. El primer obstacle que el Buda Gotama ensenya que s'ha de vèncer en el camí de la perfecció és la *illusion du moi;* perquè ell afirma que és una ilusió considerar-nos separadament o a part dels altres sers, tant dels qui ja han sigut, com dels qui seran. Perquè l'home no és més que una anella d'una cadena sense fi. L'home no té individualitat; ha de finar sense deixar més que el resultat de sa existència (V. *Rev. des Rev.*, 20 d'abril de 1898).

En aquest món tot està lligat, els homes entre si i els homes amb Déu. Els homes fa temps que voldrien allunyar a Déu del món, i no poden. Déu és el *glutinum* que lliga la gran família humana. L'*universalisme* és un gran principi modern contrarestat per una gran antinòmia moderna: la religió individual de certs psicologistes, que la consideren com una funció anímica, l'acte d'una potència personal; i així l'Art de molts modernistes, que porten a l'extravagància l'individualisme; volen aplicar a la Religió i a l'Art el

cadascú s'entén. El fred i la calor cadascú els sent segons son temperament personal, però tots els senten, si estan bons, perquè són l'efecte d'una llei general; l'Art també és una llei general, més encara, perquè està sobre de tota categoria lògica, puix és una influència de l'Infinit (Kant), però cadascú el sent d'una manera particular. Calderón i Cervantes, Viladomat i Goya eren súbdits d'una mateixa llei, mes la sentien de manera distinta. Hi pot haver distinció, mes no contradicció. Quan fa fred, qui té calor és que està malalt. Quan la *Summa Veritat* és la regla de les coses humanes, en elles no hi pot haver aquestes contradiccions o contrarietats. Cadascú té son gust, i cerca lo que li gusta; mes la Veritat és el més gran deleit, i l'ànima res gusta tant com la Veritat; l'home qui no gusta ni cerca la Veritat, està malalt, ni fa l'home; farà de bèstia, o voldrà fer de dimoni, i com no és ni una cosa ni altra, no trobarà el consol de l'Art.

L'Art i el pessimisme modern

(L'ateisme engendra i porta el panteisme.)

Contrarietat entre Taine i Renan (?) quan atacaven el Cristianisme, perquè deien que havia tret l'alegria grega, i els modernistes, que cerquen lo trist i fúnebre. El just medi, lo real, lo humà és la barreja i ponderació entre lo trist i lo alegre, prevalent el principi racional, que dóna fins una *finalitat* a la tristesa, a l'amargor, a lo tràgic, lo qual li fa perdre el color desesperant, i resta aleshores verdaderament artístic, fortifica i enlaira l'ànima, en lloc de deixar-la melancòlica.

L'Art pessimista pot portar una reacció contra d'ell mateix i el desconeixement de sa missió humana. *La falta de finalitat.*

Veus aquí una falta essencial: ¿què porta la destrucció de tota humana disciplina i deixa inútils les majors activitats? És la suspensió d'una de les grans lleis de la Creació.

Y todas las demás cosas criadas lo han sido para que le ayuden a la prosecución de su fin (Sant Ignasi). L'Art, quan no reconeix una finalitat transcendent, s'entristeix, així com un gos sense amo està trist.

* * *

Ens trobem com en el *neoclassicisme*. Els modernistes, a la mitologia grega han substituït la *mitologia del Septentrió*, més misteriosa i fosca; però totes les mitologies, com els simbolismes, són formes transitòries de l'Art, i no arrelen ni tenen vida que encaixi amb el poble, ni tenen transcendència social, perquè constitueixen un *Art erudit*. En el món intellectual hi ha jerarquia: la república literària. L'Art autònom i lliure, però té categoria, provinent de son fi, que la determina.

El pessimisme de l'Art neix de la influència kantiana en tota la ilustració moderna, que engendra una espècie d'escepticisme, puix son espiritualisme, fundant-se en postulats, enerva les forces de l'esperit, eixala l'esperit, impedint-li de volar, encara que en senti la necessitat, com ocell eixalat; veu ombres (el pessimisme i el simbolisme veuen ombres). El conèixer per postulats: tot postulat és una ombra projectada per una realitat; els postulats no vigoritzen la intelligència, les facultats intellectives queden febles, i d'aquí que el pessimisme en l'Art no engendrarà cap obra notable. El neokantisme juntat amb el positivisme ha donat el to a l'Art rus, suec (?).

El simbolisme i el decadentisme són fills del kantisme. Contraposició entre el germanisme (kantisme, hegelianisme, etc.) i sant Pau, quan declama contra l'*est* i el *non*, i declara que Jesucrist és *est*, és a dir, una gran afirmació. A l'Art modern li falta una gran afirmació com a base, com li falta a tota la civilització revolucionària; per això no té soliditat ni equilibri, i amb una gran riquesa li falta unitat, finalitat, i de consegüent harmonia i grandesa. Ha de com-

plir-se lo del comte De Maistre, que el segle ha d'acabar proclamant els drets de Déu.

Caràcters de l'Art agnòstic

Caràcters contradictoris que presenta l'Art agnòstic, contradictoris al caràcter del verdader Art: Primer: El pessimisme i melancolia enervant la fruïció i revifament de l'esperit. Segon: El desequilibri (¿tècnic?) i inconsistència, la perfecta correspondència entre els elements, o sia l'harmonia (perquè fins en la pintura gòtica, si hi ha falta de correspondència o ponderació entre l'esperit i la forma, no és per falta de voluntat, sinó d'habilitat). Tercer: El desacord amb els altres elements socials afectant un cert exotisme. Caràcter humà i aglutinant social.

* * *

Avui que es parla *des déracinés* i de ses conseqüències tristíssimes, s'ha de notar que és constituir un Art *déraciné* fer-lo agnòstic, és a dir, extreure d'ell la llum, el calor i l'harmonia de Déu. Perquè, si el desarrelem de Déu a l'Art, ¿on arrelàrà? ¿En la pàtria? ¿En els afectes humans? ¿En les sectes filosòfiques? Però totes aquestes coses tenen una existència mudadissa, una vida temporal; passen, i l'Art no passa, és transcendental. Passà Grècia, passà Roma, passà l'època gòtica, el ric floreixement musulmà, el Renaixement, i, no obstant, l'Art no passa; tot plegat és u; desapareix la nació i la raça, l'època, la filosofia i la civilització que l'engendraren, però ell persevera; té una ànima que el fa immortal; per tot el ser de l'Art s'hi transparenta la llum de l'Infinit, i si Aquest s'apaga, si sistemàticament l'apartem de l'Art, aquest ja no serà l'aliment de les altes facultats de l'esperit humà, sinó un entretingut joc de formes. L'Art desarrelat s'asseca; com tots els sers, per a viure, ha d'arrelar, i si el

desarrelem de Déu, ¿on arrelarà? Si apliquem el criteri agnòstic, fins l'ocultisme a l'Art, no sols l'Art, hebraic, sinó Homer i Fídies, Shakespeare i el nostre Ramon Llull, fins Durer i Goethe desapareixen. L'aplicació del principi agnòstic, tant de moda en la darrera meitat d'aquest segle, ha despedaçat la ciència, ha destruït la gran unitat i harmonia d'aquest monument de la intel·ligència humana, i deixa a l'Art que es vagi asfixiant en una atmosfera per a ell irrespirable.

L'agnosticisme petrifica a l'Art; perquè extret d'aquest l'esperit, el principi vital, queda solament la forma; així els novoclàssics, que no per això, per motiu d'impietat, caigueren en aquest error, és a dir, en fer consistir la bellesa en la forma forana, volgueren impedir les noves formes artístiques, confongueren la forma amb l'ideal. La permanència de l'Art no consisteix en la forma; al revés, la forma és de l'Art l'element transitori; l'element permanent és l'esperit, la influència divina, que es revesteix de diferents hàbits segons les estacions i els climes. Si l'Art hagués prescindit de Déu, no hi hauria l'Acròpolis d'Atenes, Santa Sofia, la Catedral de Colònia, la pintura gòtica, ni res. De conseqüent, l'adorable existència divina *a priori* i *a posteriori* l'hem d'admetre com la idea mare, engendradora, substancial de l'Art. Neix de Déu i torna a Déu.

L'Autor de l'Art

En la concepció del Verb artístic, entre els diferents elements fecundants hi reconeixerem a Déu. Existència infinita en l'ordre de la realitat, Idea summa en el món de les operacions racionals. — L'Art agnòstic exclou tal Existència i tal Idea; per això no resulta viable, i els qui es titulen modernistes presenten un sistema artístic antitètic al segle, un Art individualista, místic, esotèric, en un temps que va al collectivisme diran els incrèduls, al règim corporatiu diem els cristians, i a la preponderància popular.

Als modernistes (sagraments d'En Rusiñol) els passa lo que diu sant Agustí dels gentils, que es feien els déus a imatge seva; per això hi havia déus adúlters, lladres, etc.

En Pérez Galdós (Discurs de contestació al Pereda en l'Acadèmia) diu que estem sense saber per on tirar, que esperem una veu sobrenatural que ens digui: Tira per aquí, i aquesta veu no s'ou; i és que l'infeliç novellista s'ha oblidat de la veu sobrenatural de Jesucrist, esperit director de la Humanitat civilitzada, que crida: *Ego sum via* (*veritas et vita*); Jo sóc el camí. Jesucrist és mestre d'estètica, de filosofia, de política i de sociologia, perquè és l'únic educador de l'home social; puix encara que Ell vingué a ensenyar el camí del cel, l'home, per arribar-hi, ha de passar pel món, seguint el qui és posat per Taine a sobre dels grans estetes, Kempis, seguint el camí ral de la Santa Creu. — *Ego sum ostium. Per me siquis introierit..., pasqua inveniet.* (Joan, X, 9.) ¿Què és l'Art, sinó un past humà? — Jo sóc la porta. Si algú entra per Mi, trobarà teca; ¿i què és l'Art, sinó una sublim teca humana? — L'escultura de Rodin ¿què és, sinó una eficacíssima, si bé monstruosa, reivindicació de l'esperit?

En les corrents novíssimes de l'Art pictòric domina el caràcter psicològic, com en l'Edat Mitjana, no obstant l'agnosticisme; i fa de mal compaginar el gust psicològic amb la no admissió de l'Esperit Suprem, és a dir, admet el regne, però no el Rei; o millor, sense l'Esperit, Senyor i Creador, no hi ha psicologia real, el regne dels esperits, perquè els esperits suposen l'Esperit (*primus et causa caeterorum*), com les espurnes el foc...

L'Art i la Religió

Sant Pau, qui estava més que nosaltres en condicions d'interpretar l'Art grec, li dóna la significació de religiós fins quasi a l'excés o a la nimietat, dient en l'Areòpag: Ciutadans d'Atenes, al veure les vostres estàtues, veig que en religió

arribeu a la nimietat (Fets, XVII, 22 i 23). Si després prengué la Religió dins de l'Art amb indiferència, com un de tants temes, això no és propi de l'Art hel·lènic, perquè també ho trobem en l'Art cristià. Això és efecte d'una decadència; i si a Atenes l'Art arribà a un diletantisme, també a Itàlia, en l'època del Renaixement, i als ulls mateixos de la Sede Pontifícia veiem a l'Art en una situació moral reprensible, fent oblit de la moral, i quasi prenent la Religió com un mer tema artístic. L'Art no és religió (confusions, sagraments i oracions) (Art religiós). Els qui volen fer de l'Art una religió, pateixen de mal d'idolatria; fan els déus a sa imatge, com deia sant Agustí, i per això n'hi ha d'estafes, de mentiders, deshonestos, etcètera. Els qui fan una religió de l'Art són els qui no reconeixen la llei, i de conseqüent ells determinen el mal i el bé. Ells volen portar la balança de la Justícia eterna.

L'Art modernista i l'idealisme cristià

Hi ha un retorn envers l'hegelianisme; el transformisme modern mateix hi porta, i en l'Art s'hi veu. L'idealisme d'aquest fi de segle o modern difereix de l'idealisme cristià, que més bé anomenarem espiritualisme, i que es lliga perfecta i estretament amb el realisme tradicional i humà. D'aquí la diferència dels efectes humans entre l'un i l'altre idealisme: el modern desequilibra, inquieta, turmenta, enfosqueix; el cristià assenta, explica o il·lumina les realitats de la vida; i és perquè entre ell i la realitat hi ha unió íntima, no destrueix la base de la vida; l'idealisme modern és antitètic a la realitat, enemic d'ella, desacreditador de la vida, per això sos efectes humans són el pessimisme, l'enervament de la vida, la foscor de l'horitzó intel·lectual, i com a conseqüència ha de dur un major desenfrè de la sensualitat o el suïcidi.

L'Art és un preàmbul de la religió, però no una religió, com la filosofia és un preàmbul de la fe, però no és la fe.

L'ideal catòlic (verdader ideal cristià) i l'ideal semicristià i semipagà dels moderns.

* * *

El doctor Robert, havent visitat l'Exposició Escandinava, diu que la installació de Belles Arts (pintura i escultura) «demuestra que en ningún país como en Suecia y Noruega, y algo menos en Dinamarca, ha llegado al colmo el modernismo y el simbolismo. Lo que aquí se ve es verdaderamente neurótico» (Carta d'Estocolm, 5 de setembre; *La Vanguardia*, 16 de setembre de 1897).

De l'Art modernista es pot dir lo que Bossuet deia de l'Egipte: en ell tot és Déu, forma del mateix Déu. L'Art modernista s'ha d'encallar per força; està ja encallat, no pot passar d'on està, perquè no vol sortir del dubte, el dubte és un encallament, i acceptar el progrés del Cristianisme. No em recordo quin artista modern (preguntar a l'Artigas) ha dit que l'Art hebraic era un etern ploricó, cercava i no trobava, tenia el pressentiment de la veritat, però no la possessió d'ella mateixa; per això lo mateix sa arquitectura que sa literatura era simbolista, un perpetu símbol. En l'Antic Testament fins la veritat històrica era símbol d'una veritat futura. És clar que encara en la Llei de Gràcia veiem *per speculum et in aenigmate;* però això és molt més limitat, és a dir, un coneixement mediat, un coneixement vicari, com deia Hamilton, perquè a l'Infinit en si per ara no el podem conèixer, però coneixem a Jesucrist, i *Philipe, qui videt me, videt et Patrem meum;* i Jesucrist i son Evangeli no són símbols, sinó realitats, és a dir, manifestacions immediates de l'Infinit; per això en ells es troba el summe interès estètic, l'interès permanent, en una paraula, l'Art definitiu. Lo contrari és *contra stimulum calcitrare,* lo que Jesucrist reprengué a sant Pau. És l'etern tornar a començar, com ho

veiem en l'Art *pre-rafaelites,* és la humanitat que, atacada del mal de vellesa i fastiguejada del món, cerca son plaer en lo que, per respectable que sia, és infantil. El Cristianisme mai torna enrera, és progressiu, camina sempre, segons la Teologia som *viatores;* la veritat no s'envelleix; el Cristianisme no segueix un camí circular, sinó recte; suposar que vol anar enrera és contrari a sa essència; per això es preocupa de l'Art (de la política, de l'estat social) del pervindre.

* * *

¿Quina és la finalitat de l'Art? Si la determines trauràs totes ses derivacions. És la delectació de la Veritat, que aquesta produeix, expressada en formes *intuïtives, no discursives,* és a dir, a cop d'ull, directament. Un cert pessimisme dins del Cristianisme sempre hi ha estat. Sempre s'ha predicat contra del segle. Sempre s'ha gemegat del pecat (l'han anatematitzat) i de la imperfecció que hi dominen. De conseqüent, els socialistes i modernistes són en això una espècie d'escolans, també anatematitzen, però amb la diferència que aquests volen millorar l'estat amb nous reglaments de govern i policia, i els cristians volen millorar l'estat de la humanitat, millorant als homes. D'aquí la diferència entre (*nota bene*) l'Art cristià i l'Art modernista (quan ho és en quant a la substància, no parlem de formes). El primer és més humà, el segon social; el primer realista, el segon simbòlic; el primer té una certa universalitat, el segon és una moda; el primer tothom l'entén, el segon requereix iniciació; de conseqüent, el primer és intuïtiu, i el segon necessita comentaris. El primer és una llengua universal, el segon un dialecte.

* * *

L'Art sembla que enveja a la profecia, vol dominar els esperits i dirigir-los; l'Art modernista vol reformar la hu-

manitat; no s'acontenta del pinzell, de la cítara, del cisell, etc., vol posar càtedra, per això està a dos dits de la pedanteria; pretén posseir el misteri de la Llum; l'Art, no obstant, no és la Llum verdadera, però dóna testimonis de la Llum, participa d'ella (sobre el *mysterium lucis* V. collecta de la nit de Nadal). De tot lo dit en aquestes planes es dedueix que el perfeccionament de l'Art, com de totes les coses humanes, està en el Cristianisme, lo sobrenatural completant lo natural.

De l'element estètic en la Revelació cristiana

a) En el Dogma; *b*) en la Moral; *c*) en la Litúrgia.

Els principis fonamentals de l'estètica són una derivació del dogma de la Trinitat: l'infinit, la veritat, l'amor..., la puresa, l'espontaneïtat o ingenuïtat, les relacions són naturals, la unitat el contrast.

* * *

El simbolisme en la manifestació de la Veritat i de la Bellesa és una retrogradació al Vell Testament, quan la Veritat i la Bellesa no haurien aparegut en el món, i no es tenien més que pressentiments obscurs d'elles; el regnat del simbolisme és l'antiguitat, aleshores tot eren símbols i figures, però un cop el Verb etern de Déu es revestí de carn i conversà amb els homes *plenum gratiae et veritatis*, aleshores *iam non loquar vobis in parabolis... eructabo abscondita a constitutione mundi.*

L'Art ombril. — Umbram fugat veritas (Tim.). Les ombres del Nord signifiquen falta de sol física i moralment.

Sense la fe en lo sobrenatural, la societat perd el *ritme sublim* de la vida. Això ha fet principalment el positivisme. La religió de la bellesa com la religió de la ciència són insuficients; l'avenç científic dóna la convicció de la impotèn-

cia humana, la necessitat de l'*especialista*, que porta la pèrdua de les grans fruïcions i empetiteix l'esperit, servint quasi solament per l'efecte utilitari. La literatura i l'art *fi de segle* fan sentir contínues lamentacions de pessimisme, no troben la raó d'ésser de la vida; aquesta, sense la Religió, se'ls fa cosa notablement monòtona; la vida aquí veuen que no reïx; és per ells, qui són agnòstics, com una gran tragèdia a la qual falta el darrer acte; per això us deia en una altra conferència que el fons de les grans manifestacions artístiques el constituïen *la lluita*, la victòria de la fe en l'Art com en tot (*ignem veni accendere*), i sense ella, o ignorantla, ve el pessimisme i la *bancarrota*, com ha vingut després del positivisme. (James Kendal, S. J., *Revue des Revues*, núm. 45.)

L'ELEMENT ESTÈTIC EN LA REVELACIÓ CRISTIANA

(No vull fer d'aquest llibre un argument *esteticum* de la Religió, com els teòlegs luterans, però d'ell ressaltarà la identificació entre la Bellesa i Déu, i l'evidència de que la Bellesa és un atribut de l'Altíssim.)

Pot estudiar-se l'element ètic en el *a*) Dogma, *b*) en la Moral, *c*) en la Litúrgia.

Tal volta Taine té raó quan diu que el Cristianisme portà la inquietud a l'Art, i la gran preocupació de l'*au delà*, que en l'Art grec hi havia una aspiració a gaudir de lo present, sense preocupar-se de lo altre. Mes això no en absolut: la lluita amb el fat, a pesar de que Homer no parla gaire de l'altre món, en parla com d'una situació tenebrosa, també Job. És cert que Jesucrist giravoltà la humanitat, i de conseqüent l'Art; i l'Art modern mai tornarà a ésser l'Art clàssic i hel·lènic; ni el modern positivisme ni l'emperador Julià ho lograren. (Així Comte i sos deixebles, amb molt talent, però sense èxit, miraren de fer-se un déu semblant al Déu d'Israel.) L'Art clàssic és insuficient per a satisfer la

fam que Jesucrist sabé despertar en els homes; l'esperit nou és més exigent que l'esperit antic, fins les aberracions modernes, el racionalisme donant ales a la raó, el socialisme predicant la fraternitat, el modernisme literari i artístic amb la promesa de la deïficació, els ha ocasionat Jesucrist, perquè Ell ja deia que venia a encendre el món, i per això cremà i cremarà. L'Art modern té, doncs, un caràcter inconfundible amb l'antic: el sentiment, l'amor, un foc que abrasa el cor. Això el distingeix radicalment de la mateixa fruïció dels budistes. La nostra és expansiva i conquistadora, no melancòlica, sinó alegre i viva...

* * *

Jesús vingué *non solvere, sed adimplere... perficere,* puix digué *estote perfecti;* de consegüent, la forma estètica de la humanitat troba son complement en el Cristianisme, i, per tant, la base metafísica de l'ètica es confon amb la base metafísica de l'estètica. Hi ha la mateixa relació entre el dogma i l'arquitectura. L'estructura social humana depèn de la creença que la informa, el pensament determina la forma. Entre l'amor i la bellesa hi ha una certa identitat; el Cristianisme és el triomf de l'amor, és la humanitat informada per l'Esperit Sant, que és l'amor substancial.

L'ideal humà, o sia el triomf de l'amor, no s'obtindrà en aquest món, sinó en l'altre, com ens revelen les visions apocalíptiques de la ciutat eterna que ens anticipa Sant Joan; però aquí hi ha la preparació, que pronosticaren els profetes i confirmà Nostre Senyor Jesucrist, això és, els petits i desgraciats al capdamunt, la inversió de l'ordre social, que mai serà complert, però sí que molt voluntàriament s'hi subjectaran, servir malalts, pobres, instruir infants, etc.

És una calúmnia suposar que el Cristianisme exigeix abdicacions humanes; *cap abdicació, sinó sublimació;* a la naturalesa no hi quita res, sinó que hi afegeix, perquè el vici no és naturalesa, sinó alteració o corrupció de la naturalesa.

No hi ha amor sense lluita; prou que ho saben els enamorats en tots els ordres de la vida. *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?*

El modernisme i la Fe

Els següents cèlebres versos d'Enric Heine (*La Civiltà Cattolica*, 2 d'octubre de 1897) expressen la recança de l'antiga fe: «No entenc per què he d'estar tan trist; una llegenda del temps vell no se'm vol apartar de la memòria.» Lo mateix poden dir molts modernistes: enyoren lo que ells mateixos s'han tret de l'ànima.

El pessimisme modern, la tristesa de les ànimes, és senzillament l'enyorament de la fe; la troba a faltar l'home, perquè totes ses potències, ànima i cos, la demanen. *Sitivit ad te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* La intel·ligència, la sensibilitat, la imaginació, la voluntat demanen la fe. Certes èpoques paganes d'alegria és perquè tenien la fe implícita, mes no eren infidels positius, com ara.

La passió de la tristesa sempre l'Art l'ha cercada per a incloure-la en son domini, mes no com els modernistes i pessimistes actuals; aquelles llàgrimes eren suaus, la *plácida tristeza* de Mart de S. R., o bé fins quan eren tràgiques, l'horitzó diví on se desplegava afavoria la consolació estètica, últim fi de l'Art; aquestes llàgrimes consolaven, i a elles podien aplicar-se les paraules de Jesucrist: *Beati qui lugent, quia ipsi consolationem consequentur;* mes les llàgrimes dels modernistes són com l'alcohol, que excita la set i crema les entranyes de l'ànima.

Els amants de la fosca

(Dilexerunt magis tenebras quam lucem.)

Moda artística, literària, filosòfica i sociològica que mostra una predilecció per la fosca i fuig de la llum. — A les

fosques no es va enlloc, i la gent topa. — Avorreixen el misteri i de tot fan misteris. Fins en lo que n'hi ha (l'explicació del misteri que existia des del principi, segons sant Pau). La història de l'Art, quan un mira un volum o àlbum d'obres escultòriques, arquitectòniques, pictòriques, etc., o llegeix poesies, hi veu sempre el misteri multiforme que ens transforma, i això potser és la història de l'Art; la transformació del misteri; que cada poble l'encarna a sa manera, fins que aquest misteri universal i etern, el Verb de Déu l'il·lumina, l'explica i el converteix en llum de tota la Humanitat. Sentit de la realitat i de lo actual que dóna el Cristianisme, el fanatisme pels primitius que ara s'ha apoderat d'una part dels esperits té raó d'ésser com estudi, com estil actual constitueix un gènere fals perquè no consona amb nostra manera d'ésser ni de sentir.

La Jerarquia dels goigs

(Conferència a Sant Lluc, als intel·lectuals)

V. *Summa,* v. 3, pàgs. 117 i 118. L'error dels intel·lectuals és una deformació de la veritat, el goig superior pot trobar-se i es troba en els més senzills — *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* —. Sant Francesc i els seus. — ¿Rodin i els seus són representants de la il·lusió dels intel·lectuals amb son menyspreu de les formes i de l'harmonia corporal? Volen anticipar la glòria del Cel.

Nòtules d'Art agnòstic

De l'Art agnòstic. — Primer: Art materialista, purament espiritualista no pot ésser, perquè suposaria la destrucció de la forma.

Segon: Art panteista, que és el que ara priva.

Tercer: El triomf definitiu serà per l'Art cristià, que comprèn tots els elements: Déu, el ser racional en ses dues espècies de purament espiritual i animal, i el purament material; el Bé i el Mal. És a dir, la gran realitat de l'existència, o sia l'Art viu.

* * *

L'aspecte de l'Art agnòstic amb l'esforç per a arribar a lo universal i necessari, a la resplendor de l'Infinit, a lo que és eternament bell, revestint-se de formes mundanes, té quelcom de tràgic; puix despreciant lo material i sensible, assassina la forma i fins la mateixa realitat, quedant-se amb un món espiritual inconsistent, fantàstic, i que al tocar-lo es desfà i esvaeix, i porta al pessimisme, al símbol de Tàntalus (?), a l'aigua que s'aparta quan toca als llavis de l'assedegat, sense calmar-li la set, ans al contrari, afegint-li la desesperació.

* * *

L'agnosticisme en l'Art practica una amputació, perquè elimina del món i de la humanitat un element real i visible, que és la manifestació de l'Infinit, perfet; i declarant a Déu incognoscible, ha de prescindir de sa manifestació en les creatures, i per això resulta que o bé l'agnosticisme ha de parar i de fer parar a la superstició, a l'ocultisme com ara diuen, si no vol negar l'evident manifestació de l'Infinit, o bé ha de parar al materialisme, si la nega.

La reacció del Burne-Jones i del Puvis de Chavannes no trencà encara totalment el jou de l'agnosticisme en l'Art; és una reacció idealista, mística, però encara agnòstica, perquè tem encara la confessió explícita de l'ordre sobrenatural, i s'acosta al simbolisme racionalista; per això les nobles temptatives d'aquests dos no són la conquesta de la

forma perfecta, no arriben al perfet equilibri entre la forma i l'esperit, i per això no s'han imposat, no regnen en el món de l'estètica, i per això Tissot, qui, sense el talent dels dos, no obstant representa un esforç envers el realisme cristià, ha obtingut una victòria parcial, que significa que l'esperit públic no queda satisfet amb Burne-Jones i Puvis.

¿Amb l'agnosticisme l'Art avença o recula?

* * *

L'agnosticisme en l'Art no ha existit fins ara. Era fill de la profecia hebraica, de la filosofia grega, de la creença o revelació cristiana, del panteisme índic. Però fundar l'Art en el *No* és impossible. (V. la Bíblia sobre l'*est* i el *non est*.) L'afirmació del tot. El dubte és un encallament, i fins que vingui l'afirmació, l'Art quedarà encallat.

* * *

Goethe no és agnòstic, sinó cristià, però amb vacil·lacions panteístiques; a vegades parla com impiu, però sembla que és un *lirisme*, és a dir, un moment de passió. El reconeixement del poder sobrenatural és indubtable. — En la *Dédicace* descriu l'aparició de l'ideal com una dona divina entre els núvols i boires de la matinada. Després queda tot serenat; sols ella queda revestida encara d'un vel, i li diu: «Pren aquest tresor, que ja de temps et tinc destinat, pren aquest vel de la poesia, teixit dels vapors del matí i de la llum del sol en la mà de la Veritat.» Aquesta aparició s'assembla quelcom amb la que tingué de l'Eterna Sabiduria sant Gregori Naziancè. ¿En quin sentit l'Art és un vel o un símbol?

Lo meravellós, lo instable, lo incomprensible, lo misteriós i invisible és, sens dubte, objecte del gran Art, de la divina poesia de David, de la de Goethe; mes aquests núvols i boires tan fantàstics tenen una direcció; hi ha tempestats i torbs en la gràcia i en la naturalesa, àngels i mons-

tres; però fins el desordre i la confusió tenen un ritme que marca l'Etern amb el ceptre de l'Omnipotència. Tot té el ritme de la vida, *et vita erat lux hominum;* si no participa d'aquesta vida universal, moguda per la divina intenció, és mort. — La contemplació de l'art identifica aquest amb l'home; perquè l'Art verdader es mou al mateix ritme de la vida universal. Per això tot l'Art és agradable, sia grec, germànic o arabesc; i si d'ells traiem l'element regional i d'època, trobaríem una substància idèntica, com dins del contingent hi trobem l'absolut, i sostenint la vida de la creatura hi trobem la vida infinita de Déu.

* * *

El decadentisme és una exhibició, no d'alta activitat espiritual, no l'efervescència genial d'un cicle històric, no l'estel que illumina un horitzó, sinó pures passivitats, impressions, moviments reflexos dels nervis, ecos estrafets i mal tornats.

* * *

L'Art idolàtric i l'Art cristià. — Avui s'inclina a lo primer; cada cosa és un déu, podent-se avui dir lo que sant Agustí, que la miserable ànima s'entrega a la turba innombrable dels déus, com *ramera* fugint dels castos abraços d'un sol Déu verdader (*De Civitate Dei,* lib. 4.º, cap. VIII). Amb dignitat i gràcia es burla aquí mateix de la multitud dels déus, dient que en cada porta n'hi havia tres: un per la porta, altre pel portal i altre *por el quicio.*

Sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem et lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt. Quorum si specie delectati, deos putaverunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. (Saviesa, cap. XIII.) — Origen de l'ídol per la bellesa. — La societat, quan rebutja un Déu, se'n fa molts.

* * *

Simbolisme i realisme. — Sant Agustí (*De Civitate Dei,* lib. 13, cap. XXI, i en altres punts) demostra com una cosa real i que té substància i significació pròpia és al mateix temps símbol. El simbolisme és la gran idea cristiana; tot lo present i tangible, lo material i lo intellectual és real, i no obstant és símbol. La societat humana, el Matrimoni, els Sagraments (?).

L'agnosticisme deslliga la fantasia i debilita el judici; per això l'Art agnòstic modernista és una espècie d'aquelarre, un pandemònium que impressiona, però que no subsisteix, és per un dia, no la influència civilitzadora i verament estètica que ha caracteritzat sempre a l'Art.

* * *

El simbolisme és la forma pròpia de les edats antigues, de les èpoques passades, de gentilitat (Varron, *Ciutat de Déu* de sant Agustí, amb la teologia natural, civil, poètica i filosòfica) i el judaisme. L'Art modernista ha d'ésser realista, humà i cristià, L'home civilitzat cerca sempre la satisfacció de la raó, i totes les demés satisfaccions les subordina a aquesta; per això la religió de la darrera època de la humanitat és el Cristianisme, que es basa en la raó humana (*rationale obsequium*), no neix de la por, *timor facit deos,* ni del goig, ni del desig de glorificar els que estimem; neix de la veritat.

La claredat ha de prevaler en l'Art i en tota la vida social; la revelació cristiana és necessària; si no, per molt que sia el talent artístic, es va a parar a la superstició. Quan una tendència humana s'exagera i es vol fer independent, es divinitza a si mateixa. Lluís XIV era una espècie de déu, a qui li tributaven un culte més solemne que el de Nostra Senyora de París; vestits amb els hàbits de la consagració, sembla un pontífex (V. *The Art Journal,* setembre). L'artista Rusiñol té *Oracions i Sagraments.* I passa amb els moder-

nistes lo que diu sant Agustí dels gentils, que feien els déus a imatge seva.

El modernistes místics, sinó que els falta la innocència, són creatures que fan capelles.

* * *

Els modernistes o impressionistes cerquen una emoció purament espiritual: suscitar dins del cor el vivíssim plaer estètic, per a ells generalment plaer aspre o agredolç, o commoció com elèctrica, que desconjunta la nostra complexitat; són, doncs, efectistes i per això descuiden la forma de l'obra artística, i son procediment s'acosta més als fornals i alambics del nigromàntic, que no pas a la noble manifestació de l'Infinit perfectíssim, mediant els simulacres; és més aviat una operació que una obra; i, si triomfava aquest sistema, tindríem el regnat de la llanterna màgica, és a dir, ombres, figures i aparences, en lloc de la bellesa real, fruit del geni creador, que evoca racionalment *amb grans afectes* l'Infinit. *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis daemoniorum.* (I Timoteu, IV, 1.)

La satisfació estètica de l'entitat social comprèn una pila d'institucions, que instintivament apareixen, i a les que la sociologia dóna molta importància, i ocupa una gran porció d'homes. Així hi ha teatres, museus, sales de música, escoles de belles arts, publicacions poètiques, novelles, etc.

* * *

L'idealisme o espiritualisme que ve a una societat com la moderna, farta i fastiguejada de les satisfaccions materials, perquè les troba insuficients, és un espiritualisme i idealisme raquític i petit. L'idealisme fort i vigorós, ens diu la història, prové de l'abstinència, de la parquedat, de la

penitència cristiana, que dóna força a l'esperit i eixampla els horitzons. Per això el primer és pessimista...

El succés dels drames wagnerians prové de son caràcter autòcton, és a dir, fins a tal punt alemany, que no en pot obtenir una comprensió perfecta qui no sia alemany, i a més el posar l'acció externa de manera que es pot dir que fa de relleu els mòbils psicològics que fan obrar als personatges, i pels mòbils psicològics arribem al fi a què per naturalesa aquells es dirigeixen, és a dir, lo essencial i etern. Respecte a lo primer (lo autòcton), Hans Sachs és el darrer representant de l'activitat artística del poble; per això interessa tant. Un poble artista com a l'Edat Mitjana. En Miller, benemèrit com educador popular (V. *Rev. Cath. des Rev.*, 5 de gener de 1898, pàgs. 84 i segs.).

* * *

«*Bouddhisme et culture éthique*, par Joseph Dahlmann.» — La *cultura ètica* que alguns moderns volen com un ideal, en una moral absolutament independent de tota idea i de tota sanció religiosa, no és una cosa nova en la història del pensament humà; perquè això és lo que pretén el budisme, i l'atràs, esclavitud, etc., dels pobles orientals demostra que no és un element civilitzador, ni s'hi pot esperar la futura religió de la humanitat (*Rev. des Rev.*, 5 de febrer de 1898).

* * *

Els decadents, els impressionistes, els místics i tots els epilèptics de l'Art, que troben sonses les arts de fins ara, és perquè senten el contrast entre els elements incorruptibles de bellesa que hi ha en l'ànima de l'home i la mateixa corrupció. Mes amb son racionalisme mai arribaran a crear personatges com els que ens dóna l'hagiologia. Ja Goethe s'aprofità de la Maria egipcíaca; i potser li és encara supe-

rior la Margarida de Cortona. Els russos, que ara estan de moda, dins d'un verdader racionalisme, són elements principals d'ells la naturalesa i la gràcia. Allò no és sols la naturalesa, sinó que hi ha la gràcia santificant, almenys hi ha la gràcia de la revelació, quelcom vingut del cel, perquè allò no ho produeix la terra. Aquests russos fan com el neoplatònics: una commixtió de cristianisme amb la filosofia regnant, i els russos o moderns, de consegüent, amb les utopies i aspiracions socials més o menys rectament interpretades. Però el Cristianisme se l'interpreten ells a son gust (V. *Rev. Cath. des Rev.*, 5 de gener de 1898).

* * *

La Mortseca és un *lloc* o element artístic predilecte en diferents èpoques, els modernistes i els medievals (Dansa Macabra), i ho és pel pensament que evoca de l'eternitat; puix en si la calavera humana no té res d'estètic, ho és solament per lo que suggereix d'una vida ignota, d'un viatge desconegut. En un art materialista és un objecte que s'ha de retirar, és un *medi d'expressió que no diu res.*

El simbolisme qualificat de modernisme no és cap novetat, sinó un *rescalfat molt vell.* — Ibsen i els demés artistes que es volen constituir mestres i directors de la Humanitat erren el camí i contradiuen la sentència de Plató (?), que deia que els filosops i poetes devien ésser desterrats de la República. — El sentit pràctic és el gran geni polític i social.

* * *

L'aplicació absoluta de l'Art a les activitats i a les necessitats de la vida real pot convertir la vida en una comèdia, per falta d'espontaneïtat i de veritat. Així passa en les civilitzacions refinades. Les ciutats antigues i medievals són

més belles que les construïdes en un país en què hi ha un ministeri de belles arts; les formes socials, els trajos, les etiquetes, el llenguatge resulten més artístics en una època espontània, que no pas baix la pedagogia del bon gust i dels cànons dels artistes cortesans, que porten al convencionalisme. ¡Oh home, ets molt poca cosa quan et vols passar per mestre!

Quan es tracta de l'Art agnòstic, de l'Art per l'Art, jo penso en l'artista Neró.

El llinatge humà mai perdonarà a Neró l'incendi de Roma, per més que l'objecte fos disfrutar de l'efecte estètic que aquell grandiós i terriblement sublim espectacle havia de produir en els espectadors. I, no obstant, els qui volen, com el D'Annunzio i el Nietzsche, que l'Art tingui son lloc allà d'enllà del bé i del mal, els qui el volen superior a la llei, no fan altra cosa que lo que féu Neró: sobreposar el goig estètic a l'imperi de la llei, és a dir, l'anarquia del sentiment, o sia el sentiment irracional.

Els modernistes i simbolistes em fan gràcia, quan per boca de sos artistes, crítics i filosops parlen contínuament de la conquista de l'ideal, de lo desconegut, de lo infinit; quan ploren, cercant amb frenesí l'*au delà*, i no obstant es queden de la banda d'ací, i llencen llàgrimes de cocodril, enyorant la visió de l'Absolut, perquè al mateix temps rebutgen a Jesucrist, qui vingué a donar la mà als homes per a portar-los al regne de la veritat i de la gràcia; lo qual vol dir que no es volen moure d'on se troben, i que tot son deliri de perfecció i d'ideal és un pur diletantisme, i que, de consegüent, aquest art té el pecat capital del defecte de sinceritat, aberracions de gent enfitada, distraccions de ric, com diu amb raó el sectari Tolstoi, perdent l'Art plàstic son noble caràcter de mestre dels ignorants, com un afront a aquest segle que té la tendència humanitària.

* * *

L'home d'Estat, profund i brillant, Daniel Webster, en son discurs sobre l'educació (V. Gibbons, 428 i segs.), diu que «des de l'origen del Cristianisme, tot lo que hi ha de noble, de generós i d'intelligent en la humanitat, s'ha sentit obligat i esforçat de santificar la ciència humana, de portar-la a les fonts baptismals»... ¿No pot dir-se lo mateix de l'Art?

* * *

Studium pulchritudinis habentes (Sap.), aplicat als fundadors i edificadors de pobles, als patriarques. (Oliba-Ripoll. Sant Oleguer-Seu Tarragona. Campanars i monuments romànics.) — Per això no és fora de camí lo que estem fent.— *Pulchritudo*, element essencial de la Humanitat. Per lo mateix que és un element essencial, ha de tenir llei essencial: la llei de la unitat humana, és a dir, la llei de l'esperit, que és llei de llibertat. La matèria és tirànica, és matemàtica; d'aquí que l'Art no pot viure fora d'una atmosfera espiritual. Quan la matèria encadena l'esperit, li falta llibertat, s'ofega. L'Art és una gran expansió humana, i les expansions són de l'esperit; la matèria no té expansions. Les ciutats modernes, a cordell, són filles d'un art encadenat. La Roma pontifical: diversitat; una cerimònia pontifícia; l'ordre i l'autonomia.

L'Art no és element dissolvent, sinó aglutinant; és social, com tot lo humà és social. La lluita és per la unitat, per la perfecció o purificació; el món és un immens gresol...

* * *

Una llei és necessària, com una essència és necessària; si no, ve el desequilibri, un desfet, la bogeria, el mareig, el rodament de cap, la borratxera, el caure a terra i dormir fins a quedar deslliurat. Exemples d'això, entre altres: Nietzsche (V. *La Civiltà Cattolica*, juny de 1905, pàgines 574 i segs.), èxtasi, visions i boig. «El dubte em destrossa. He mort la llei, i la llei em turmenta, com un cadàver lligat a

una persona viva. Si jo no sóc sobre de la llei, sóc el més despreciable de tots els sers del món.» Demana la bogeria amb insistència. Però l'Art ¿és per a fer-nos boigs o savis?

Límits de l'infinit en l'Art

Límits de l'infinit en l'Art. — La realitat i la moralitat. Són uns límits que no destrueixen la cosa, ans la conforten; perquè lo fals i lo immoral són formes nihilistes. — L'anarquia artística és la negació de l'Art; puix l'Art sempre ha significat una habilitat pràctica.

* * *

Benedicite lux et tenebrae Domino. — Les tenebres, la fosca, el vici, el pecat, l'infern són un element de l'Art, com de la Naturalesa, però sempre per a alabar al Senyor, per a fer més evidents els seus decrets, per a major exalçament de sa omnipotència.

La inspiració artística i la profecia

Entre la inspiració artística i la profecia, considerades com operació intellectual, hi ha una gran similitud. És profeta el qui veu lo que no està present; l'artista inspirat veu lo que no està present. Quan aplaudim a Paul Delaroche quan representa a la Verge Maria, i als seus companys guaitant pels forats de la finestra quan passava Nostre Senyor Jesucrist amb la Creu al coll, és perquè judiquem que interpreta que ha sabut veure la situació moral d'aquella santa gent en aquella hora. No hi estava present, però ho ha vist dintre de la seva ànima en virtut d'una llum superior a la dels demés homes. Sols que en el profeta els elements amb què forma son verb intellectual veuen sobrenaturalment. És clar que en la teoria del bell animal humà ací no

té lloc del cos com a fi de l'Art; aquest queda encongit i raquític, perquè les grans escenes humanes l'esperit és el qui les mou, com el vent les onades del mar. Les escenes de Napoleó, les barricades del 46, etc., són l'expressió d'un esperit.

La inspiració artística

L'artista és l'intèrpret de la Bellesa, com el filosop és l'intèrpret de la Veritat; mes aquestes interpretacions exigeixen la inspiració. I la inspiració va sempre acompanyada d'un estat afectiu. — Sistemes que fan consistir-ho tot en la part afectiva... És cert que la Iglésia cristiana ha donat sempre exemples a l'esperit humà, li ha despertat l'insaciable desig de goig. El sentiment dirigeix a l'Art cristià; el sentimentalisme el destrueix.

La inspiració consisteix en saber veure o descobrir el sentit diví de les coses; d'aquí és que consisteix en una forma de coneixement ensems molt general i molt particular: particularíssim en les formes com els dements, i generalíssim expressant lo més general, lo absolut, o una aproximació d'ell en l'expressió. És a dir, la inspiració porta a la veritat, al genuí realisme; descobreix la relació entre lo contingent i lo absolut, i en dóna la forma pràctica.

Tot camí que s'aparta de la veritat no pot conduir a la inspiració; de consegüent, l'objecte de l'artista no ha d'ésser afalagar el públic. La coqueteria de l'Art, és a dir, el desig d'agradar a tothom, és oposada al verdader Art, com la coqueteria pròpiament dita és oposada a la vera amor. Aixi les obres més senzilles, aquelles que l'autor pinta més desinteressadament, per exemple, els retaules de l'ermita, que sols han de contemplar uns quants pagesos, la mateixa rònega ermita, ens parlen amb més franquesa el llenguatge de l'amor que no pas les pintures del Paris-Salon.

* * *

El pre-rafaelisme i el wagnerisme es donen les mans, i signifiquen lo mateix. És el somni de l'edat d'or tingut per aquella quatrena d'anglesos o pel seu gran mestre Beyant. Tal vegada els falta la inspiració, l'espontaneïtat; són ecos, però ecos; és cert que l'Art és un eco, però és l'eco, el ressò de l'eternitat.

* * *

L'estat d'inspiració és anomenat transitori i violent; és el *súmmum* de l'activitat espiritual; la *concepció artística* no és un *simulacrum in se*, no és una veritat racional o forma que es dedueixi per derivació dialèctica d'algun principi, ni tampoc és una concepció treballada tranquilla i pacientment en el taller intern de la imaginació, ni una excitació efectiva que encengui la fornal del nostre cor; és, sí, memòria, intelligència, sentiment, imaginació; totes les facultats i forces humanes treballen en la concepció artística; però si a l'artista li feu fer l'anàlisi de la seva concepció, us respondrà com aquella mare dels Macabeus que deia al seu fill: «Jo sé que t'he engendrat i que t'he portat al món; però no sé qui t'ha posat el cap, els braços ni cames en son lloc corresponent.»

* * *

El panteisme sol ésser el fons de l'Art en les societats civilitzades decadents (lo mateix que de la filosofia), és el crepuscle vespertí. L'Art dels modernistes que anomenen místics correspon a lo que en l'ordre pràctic són els supersticiosos de moda, que es vesteixen de senyores, i poden allotjar-se sense fer-los perdre el bon to mundà en els salons encatifats i esplèndids; i, no obstant, en la substància i realitat la tal superstició és la mateixa de les bruixes velles, lletges i brutes del temps de la vellúria, i de fet més malvades que aquestes; com el panteisme artístic actual és també en la substància lo mateix que veiem en els antics.

* * *

L'Art no cohibit, és a dir, l'Art de l'infinit té una potència infinita d'idealització; és capaç d'idealitzar en sant Francesc la més vil pobresa, les nafres d'un mesell, els horrors d'un combat i fins els desvaris d'un manicomi.

* * *

El derretir-se, defallir, el deliqui o desvaneixement que produeix l'emoció intensa de la contemplació artística és un grau inferior de l'èxtasi que causen les visions sobrenaturals; és una comprovació de lo que ensenyen els teòlegs de que l'home en l'estat present no pot contemplar el Ser infinit sense morir. El cervell i els nervis pateixen, com pateix un motllo on s'hi fica lo que no hi cap, fins a rebentar-lo. És l'Infinit qui recrea i mata. Les formes artístiques són com el vel i les boires amb què s'embolicava l'Infinit quan parlava als profetes; per elles parla. El poble d'Israel temia morir si parlava directament amb Déu. Per això lo sublim espaordeix.

La falta de límits en l'espai produeix el vertigen, ens desploma. L'Infinit és l'abisme xuclador; per això la poesia, diu Goethe, és com el pa en temps de fam, o la porta *du Mètre du bar.*

L'esperit s'acosta a l'Infinit; la matèria és sa antítesi; per això les passions espirituals avassallen les corporals. Per l'ambició, si així li convé, l'home domina la luxúria. Pel positivisme entra el materialisme en l'Art, i pel positivisme n'ha de sortir, com els mals esperits han de sortir per la mateixa porta que han entrat. *Contrariorum eadem est ratio.*

L'home mai pot abandonar el raciocini. Les delectacions espirituals són un goig racional; per això en totes elles hi ha una espècie de lògica. Lògica en la música, lògica en la Teologia, és a dir, procediment racional. En la música, en la Teologia, ¿la lògica serà la mateixa que en les matemàtiques? No. L'objecte artístic, és a dir, lo que ens causa el

goig és l'Infinit, que es trasllueix en les creatures; per això molts artistes obeeixen cegament a un instint, quan rebutgen les regles, instint que moltes vegades s'alia amb la peresa.

La inspiració és la visió de la Veritat; per això aquell estat d'ànim va acompanyat d'una il·luminació i d'un goig intensíssims; per això s'imposa a l'ànima racional, i preval sobre tot, i fa inútils tots els raciocinis. Quan s'ha tingut la visió de la Veritat, es rebutja tota demostració racional. Que ho diguin Arquímedes, Galileu, el Beat Ramon Llull, Colom i altres.

* * *

Genius o Genium

El Dios o numen bajo cuya tutela los hombres y las cosas nacen, viven y mueren. — Paralelismo con la palabra *Entusiasmo*. Genio deriva de la palabra o verbo *geno* o *gigno*, engendrar, muy significativa también en el concepto artístico.

Anàlisi de la inspiració artística

La forma artística és lo *humà* per excel·lència. L'abstracció, la ciència és humana, però no naturalment, sinó en virtut d'un esforç. La Inspiració artística pot estudiar-se psicològicament; no és un procediment dialèctic, sinó que en ella hi intervenen totes les facultats humanes. — La inspiració en la ciència, en l'art, en la indústria. — Jo, racionalista moderat, com deixeble de sant Tomàs, he de confessar que l'avenç més gran l'home se'l troba en son esperit, ell mateix l'engendra, però no sap com; li ve de fora; sovint no en sap donar raó. — Copèrnic, Galileu, Cristòfol Colom. — És un motllo que no sempre dóna lo mateix. Alguns artistes no

han fet més que una obra bona. — La Inspiració neix de la contemplació. La Inspiració és una espècie de visió; podríem dir que la visió es troba en la contemplació; i per això podem dir que la Inspiració pressuposa la contemplació. — Vernet es fa lligar a l'arbre mestre de la nau per a contemplar la tempestat en la mar cercant-hi inspiració per a ses pintures. Ramon Llull se'n puja al mont de Randa, donant-se a la contemplació de la Bellesa infinita, per a trobar inspiracions divines. Sòfocles, en els dies de tempestat, es ficà en una cova horrenda, batuda per les ones i els vents, a fi que el terrabastall, els terratrèmols, les lluites esgarrifoses dels elements físics el preparessin per a la visió de les lluites inefables dels sentiments o conflictes de passions. Moisès se'n pujà al Sinaí abans de dictar la Llei; mossèn Cinto Verdaguer, a la Maladeta, abans d'escriure la llegenda del *Canigó*, i resseguí l'Atlàntic abans d'escriure *L'Atlàntida;* sant Ignasi es tancà, com un cargol dintre la closca, a la Cova de Manresa, esperant la llum que el guiés en sos projectes humanitaris, i el Beat Angèlic dóna al pintor com a regla de vida la solitud, quietud i recolliment. — La contemplació o oració és la substància de la vida cristiana. — Al formular Comte son pla de la Iglésia de la Humanitat, hi posà en primer lloc com a fonament el sacerdoci o estat contemplatiu, del qual ell mateix es féu el Pontífex, i d'aquí havia de sortir tot el bé social. És a dir, és cert que el procediment lògic, racional, ha d'ordenar la vida humana; mes els principis, les grans idees, les mocions extraordinàries, les formes típiques no sabem d'on vénen, ens les trobem, i al trobar-les diem: Gràcies! Altres vegades es presenten de trascantó, quan menys pensàvem, com a David, qui, cercant les pollines de son pare, trobà a Samuel, qui l'ungí Rei.

Entre la inspiració artística, la fe sobrenatural i la facultat dels primers principis hi ha una similitud, sobretot entre les dues primeres. Primer: Per son objecte: la Bellesa i la Veritat. Segon: Per l'exercici de les facultats, que en

l'última resolució és contemplació i no discurs, amb concurs del sentiment i de la voluntat. — Hi ha coses que es *demostren*, i n'hi ha d'altres que es *mostren*, se senten i perceben.

. . . . . .

En la *Ilustración Española y Americana* l'escriptor *Clarín* ha començat a publicar uns articles, on promet tractar de *la gran pasión de la idealidad moderna.* Això ens ha ratificat en la idea que tinguérem a l'escriure la present conferència, motivada pels entusiasmes que a certa gent causa el modern *Pandemònium,* que pot girar el cervell a qui no el tingui ben assentat en la Veritat catòlica, fent-li creure que suara s'han descobert nous continents en l'ordre estètic; i, no obstant, és ja tot cosa vella.

Nota. — És cert, com escriví el gran rei En Jaume, que «*tota veritat quisvulla que la diga, de l'Esperit Sant la ha*». Doncs no podem pas esperar-la del positivisme.

Analogia entre l'estat actual de l'esperit estètic i de l'esperit científic

L'esperit científic el sintetitzen: a França Brunetière, proclamant la bancarrota de la ciència; a Anglaterra Mr. Balfour, qui, combatent a Spencer amb la seva separació i divisió absoluta entre lo cognoscible i lo incognoscible, o sia, la ciència i la Religió, diu: Ciència vols ésser, doncs creença seràs, i creença sense base, perquè les ciències són insubsistents, si rebutgen una causa primera, lliure i providencial que obra en el món.

L'esperit estètic el manifesten simbolistes, hidomístics i impressionistes, aspirant a satisfaccions majors a les migrades que proporciona l'Art positivista, i resulten extravagàncies i deliris. Resulta, doncs, un desequilibri (Taine, Wagner, Tolstoi). ¿És suficient el Catolicisme per a satisfer les exi-

gències estètiques de l'esperit modern? El Catolicisme és el gran conciliador.

L'artista modern és un nòmada; va d'un extrem a l'altre, perquè no està domiciliat en la ciutat de la Fe. El símbol és una ara morta, té sols un poder d'expressió mediata, i l'excel·lència de l'expressió artística és la impulsió immediata que no produeix més que la ciència i la filosofia; per això el símbol té aplicació principal en la pintura decorativa, però no de bon tros en les obres *per se* pictòriques, on sols es fa una obra d'Art.

WAGNER

El Arte y la Revolución: Obra de Arte del porvenir. Ópera y drama de Wagner.

Comentaris. — En aquesta obra, segons es pot despendre de la Carta-Pròleg, es proposa l'autor influir o infondre en l'esperit dels espectadors o oients el principi de que les afeccions humanes en aquest món relatiu i provisional no tenen verdadera consistència; que l'amor verdader radica en l'absolut, lo qual és molt cert.

. . . . . .

Em sembla que el pensament de Wagner és eminentment hegelià, i el Tristany i Isolda (personatges de l'obra), en son fi trascendental, social com diu Wagner, és la contraposició de *La vida es sueño.* — Wagner i Calderón tenen el mateix intent, és a dir, compondre una fàbula poètica, per la qual resulti l'auditori convençut per ministeri de l'Art de lo insuficient que és per l'home aquesta vida, i li faci créixer l'aspiració a lo infinit i absolut. Però Wagner s'equivoca; mai arribarà per aquest camí a obtenir, com és son intent, resultats, efectes humans. Les seves obres, ell que tant desitjava per elles la universalitat, seran sols patrimoni d'espe-

rits expressament cultivats; dista infinitament de l'Art hellènic, de què es mostrava tan enamorat; el seu serà sols wagnerià. — L'Art és clar que ha de tenir una base metafísica; però la metafísica, per a fer-se popular, assequible a tothom, pren una nova forma. La metafísica en forma de fe, servint de base a l'Art, és la que dóna a aquest el caràcter d'universalitat. Les faules wagnerianes resulten una espècie d'esfinx, sols comprès dels iniciats: la faula calderoniana, com les hellèniques, són assequibles a tothom, claríssimes, serenes, verdaderament humanes. Les wagnerianes es barallen amb la realitat; l'auditori s'ha de fer el món i el Déu; les calderonianes descorren el vel, i mostren a l'home, al món i a Déu tals com són i ensenya la filosofia i la fe.

Lohengrin. — Sembla una faula simbòlica, però obscura. Un meravellós estram produeix el sentiment de l'infinit; però no quedem satisfets, ni es penetra en la poesia de la realitat. Parla en paràboles, i Jesucrist digué: *Tam non loquar vobis in parabolis, eructabo abscondita a constitutione mundi.* No és popular, ni s'identifica amb el poble; no es torna substància i patrimoni del poble; no l'enriqueix com el gran Art, com Miquel Àngel, com la dramàtica litúrgia (Wisseman) catòlica (funcions de Setmana Santa; Matines de Nadal). — Un antic monjo, que he conegut, deia que per a sentir cantar la Salve a la nit hi havia anat de genollons (antigament la Missa dels pastors a Poblet); com els drames grecs i l'Art grec a què alludeix el mateix Wagner.

Aquest representant de l'esperit germànic semioriental, o més bé asiàtic que europeu, especulatiu, vivint en la vaguetat de regions fantàstiques, disputant en les subtileses metafísiques, prescindeix del poble; vol que el teatre sia fosc, amb gran quietud, com un savi en son estudi. L'Art europeu, que ix de Grècia, i després és batejat, és duríssim, animat, suposa sempre al poble, i és més Art en quant més amb ell s'identifica. A Grècia, en la dramàtica litúrgica, fins en el teatre castellà es dirigeixen directament al poble, es parla amb els espectadors. Si l'Art és l'amor, l'aglutinació de la cosa

amada, l'ús de la llengua materna té importància, perquè és el conducte més breu, més feliç per a la comunicació entre dues ànimes.

El pressentiment d'un Art musical de transcendència ocupà llargament la imaginació de Wagner, i fou objecte de fondes reflexions i estudis. L'òpera, fins aleshores era un Art fragmentari.

Tannhauser. — Com sovint li passa, s'allunya de la veritat; falta a la realitat i veritat, quan posa al Papa, no volent perdonar el pecat de l'amor carnal; i fins interpretant-ho en el sentit de considerar moralment impossible que l'home, a qui ha perdut aquesta passió, pugui recobrar la gràcia, sempre almenys resulta que la barreja de gentilisme i cristianisme porta a una espècie de Mitologia, és a dir, supleix la forma històrica de la Religió amb la forma mitològica, lo qual, fins prescindint de la seva ilicitud per al cristià, és un atemptat contra l'Art; puix el mite és una pura convenció d'un valor estètic discutible, que mai penetra en l'ànima del contemplador, no posseint més que valor decoratiu, però no essencial. És una figura retòrica. Pels pobles d'Occident, més vius i pràctics, més realistes, la Mitologia no té més en l'Art que aplicació decorativa. Nosaltres no solem fer distincions ni hipòtesis; entre la regió de les idees i la regió de la vida externa, entre els principis especulatius i la pràctica social no hi ha separació; l'home del pensament i l'home de l'obra és el mateix; en l'ordre polític; per l'alemany, del llibre a la barricada hi ha distància; entre nosaltres, no. Els llatins, potser serem més lleugers, però no tan boigs... *La Joventut*, revista de Munic, en sos dibuixos està pròxima a la bogeria. Nosaltres toquem més de peus a terra, som més realistes. ¡Quants exemples i ben característics podríem citar-ne, sense moure'ns d'Espanya! Pau de Céspedes, Cervantes, i sobretot pertanyents al ram eclesiàstic, sant Ignasi de Loiola, mossèn Claret, Santa Teresa de Jesús, Santa Gertrudis, etc.

«Cercava, diu Wagner, una base real on assentar mon ideal artístic.»

El anillo del nibelungo. — El oro del Rhin: Preludio. — La Walkyria: primera parte. — Sigfredo: segunda parte. — El crepúsculo de los dioses: tercera parte.

Aquesta mitologia la trobo pesada. Potser que a Alemanya no ho és, per ésser encara de coneixement popular, que me'n dubto. Si l'objecte de l'artista és formar una faula artística de la qual es desprenguin emocions humanes i divines, l'espectacle de la força de les passions, l'explicació interna dels coneixements humans, el procés de la vida humana, em sembla que millor hauria sigut una faula més real; tractar directament als homes i a Déu. — Déu, els Àngels i els homes constitueixen la universalitat dels sers racionals que podem conèixer, els únics que ens interessen; ja que els mites *per se* no interessen, perquè sabem que no són reals. Amem el misteri, ens interessa la figura, és a dir, que lo visible sia manifestació i faç de lo invisible; però aquesta figura, aquesta forma la volem real, perquè aquí en l'ordre natural cap lo que en l'ordre sobrenatural trobem en les divines Escriptures i fins en els fets històrics de l'Antic Testament, que, essent ells més que reals i verdaders, són al mateix tempes figura, símbol, manifestació, enigma i profecia d'una altra cosa més alta i esdevenidora. Així em sembla que ha de fer-se en l'Art. Aleshores les dues significacions mútuament s'ajuden, i l'interès és major; la realitat i la idealitat es compenetren; lo singular i lo general s'identifiquen, i, mediant lo real i singular, l'ànima té la visió de lo ideal i de lo absolut.

TAINE. — PHILOSOPHIE DE L'ART

L'Art tout entière consiste dans l'exacte et complète imitation. — Taine ha volgut ésser original, i, proclamant el positivisme, és molt apriorista i contrari a la veritat. Des-

trueix l'autonomia de l'Art. L'artista no és una autoritat social. Si l'artista, si l'obra d'art és un efecte del medi social, la causa d'aquest, ¿quina és? ¿Què és lo que determina els canvis socials? Aleshores filosops i artistes no són els qui empenyen i fan caminar a la societat.

Diu que l'artista imita «*les rapports et les dépendances mutuelles des parties*». En la mateixa desproporció de vegades s'hi veu l'essència, lo que ell en diu el caràcter essencial, que ell diu que és com *les essències* que els filosops diuen que ha de realitzar l'artista. Per ressortir aquest caràcter essencial és lo propi de l'Art, perquè *la nature n'y suffit pas, car dans la nature le caractère n'est que dominant; il s'agit dans l'Art de le rendre dominateur.*

Parla de les imperfeccions de la Fornarina...

. . . . . .

Taine dóna a la sensació original, a certa impressió rebuda, al temperament de l'artista com a geni, inspiració, etc., i sintetitza la missió de «l'œuvre d'Art a pour *but* de manifester quelque caractère essentiel ou saillant, portant quelque idée important plus clairement et plus complètement que ne le tout les objets réels». No encerta la gènesi de la sensació, suposa la idea, sols ens impressiona lo que coneixem, i les impressions més fortes són les antitètiques, com a Cervantes la vista de la bogeria cavalleresca. Taine té l'inconvenient de tots els sistemàtics, i així és deficient al determinar *le but* de l'obra artística. El caràcter essencial i sortint no és suficient, és la vida o essència de les coses, i no cal canviar lo que està bé des de Plató. El gran defecte de Taine és voler prescindir de la metafísica, i no pot. No obstant, Taine diu molt bé que per medi de l'Art i de la ciència «une vie supérieure s'ouvre, celle de la contemplation par laquelle il s'intéresse aux causes permanentes et génératrices desquelles son être et celui de ses pareils dépendent».

Nota bene. — Contra les teories del medi, com a motllo de la bellesa constituint l'Art, tenim a Espanya dos exem-

ples grandiosos: a Castella Cervantes, destruint i ridiculitzant les exageracions idealístiques, les empreses temeràries, les vanitats nobiliàries; i a Catalunya el Beat Ramon Llull, tot ell una poesia, generós utopista, assedegat d'especulacions filosòfiques, fantasia volcànica i cor insaciable, sortint d'un poble pràctic, amant del just medi i enemic d'extrems. — Aquest fet, doncs, contradiu el principi que Taine assenta com a fonament de ses teories. L'œuvre d'Art est déterminée par un ensemble qui est l'état général de l'esperit et des mœeurs environnantes.» Vol també que el conjunt de pensaments, sentiments, idees, costums, etc., constitueixi el personatge regnant... Com a Grècia, en l'Edat Mitjana, escollien al guerrer o al monjo per jove de bella raça. I a l'Edat Moderna, inquieta, Faust i Wanted. — Repeteixo que Taine és massa sistemàtic, i aquí son sistema falla, perquè en la regió dels homes intelligents i lliures la uniformitat i necessitat de la llei és tot sovint alterada. — Diu que la llei general de la producció de l'obra d'Art és «la correspondance exacte et nécessaire que l'on rencontre toujours entre une œuvre et son milieu». I doncs, ¿abans a Nínive, Gregori VII en el desenfrè del Feudalisme, i el De Maistre en la Revolució francesa? Si el medi forma l'artista i el filosop, ¿qui és qui fa els canvis de medi?

Nota bene. — El defecte de Taine és no voler admetre principis, i ésser esclau cec de l'experiència, quan l'experiència ha d'estar iluminada pels principis. No hi ha cosa humana que subsisteixi sense els principis: en política degenera en despotisme o anarquia; en Religió en superstició, fanatisme o heretgia; en filosofia els extrems del materialisme o idealisme: i en l'Art, quan fallen els principis, sobrevé la salvatgeria. L'home racional no pot prescindir dels principis, com sense fonaments no pot aguantar-se un edifici.

Taine qualifica amb profunditat als moderns grans artistes de *visionaris*. ¿No neix això de la falta de principis? ¿de que se'ls ha post l'estrella de l'ideal? Perquè ell admet que en l'Art modern s'hi troba «l'*Âme sérieuse*, qui dans ses

divinations et ses agitations solitaires *entrevoit l'infini et l'au delà*». Sovint l'obra d'Art és la contrarietat del medi social, per això diguérem (en l'infinit) que és la Bellesa, la que ho és de la vida en tots dos graus, la unitat i el contrast. La llei de Taine porta a l'enervament, suposaria l'esterilitat, o almenys la reducció del geni; i com en la humanitat hi ha una summa unitat, eixamplant l'horitzó, i considerant l'esperit de l'home en sa generalitat, units l'ordre natural i el sobrenatural, com de fet ho estan, trobem en l'home els més grans contrastos; i així, per exemple, veiem eixir de la Cort francesa en els darrers temps de la monarquia, en aquella època sensual, vanitosa i mundana, el pensament dels elements que formen l'Ordre de la Trapa, amb el més gran heroisme de penitència i menyspreu de si mateix, com de la Cort decadent i luxosa de Constantinoble sortiren en gran part els monjos de la Tebaida i els grans Pares de la Iglésia dels segles IV i V.

Fa Taine una admirable dissecció del Renaixement italià, del medi social, com engendrador de l'Art. És a dir, l'Escriptor té raó, però és massa absolut, i prescindeix massa de l'element artista inspirat.

Entre lo ideal i lo real no hi ha contraposició; per lo real es va a lo ideal, o millor dit, lo ideal està en lo real, com la vida està en el ser vivent i l'essència en la cosa. «Quand il entre dans la peinture, il n'a que des intentions pittoresques.» Molt ben dit. Recorda el consell de *(queda en blanc)* als oradors: «No tireu a l'eloqüència, sinó fixeu-vos en tractar bé i clarament vostre tema.» El pintor no ha d'ésser ni impressionista ni moralista. Es pressuposa que ha d'ésser home de bé, i aleshores que obri i pinti amb ingenuïtat, tal com la vegi en son enteniment.

Després de ponderar a Ulisses com a subtil, curiós, mentider, trapasser i d'esperit insaciable, fa veure com que (vingués) a ésser tot això la mostra del llinatge grec, i afegeix amb molta raó... Aquí es pot veure la contradicció de Taine, és cert que l'admiració, el perquè mogué els grecs, i és l'ori-

e increada, que no pudiendo ser asequible por medios directos e inmediatos, ha de infundirse en el espíritu humano por medio de semejanzas, contrastes e insinuaciones. Este sistema artístico no es cristiano, sino judaico, es un retroceso a los tiempos en que la verdad no se había manifestado. (Del *Sistema artístico modernista.*)

Cuando el espíritu tiene fuerzas para elevarse a lo invisible e infinito, si no es guiado por un principio sólido, se pierde en el infinito. *Fides est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium* (ad Hebr., II, 1). Es por la Fe que lo invisible se ha hecho visible (ad Hebr., II, 3).

La falta de fijeza que revela el Arte en la manifestación del Infinito proviene de la falta de fe. San Pablo, para explicar la energía, firmeza y constancia de Moisés al sacar al pueblo de Egipto, dice: Como si hubiese visto al Invisible (ad Hebr., II, 27).

El simbolismo fue tratado como verdadera ciencia por numerosos escritores que vivieron del siglo VIII al XIV... Se ha querido encontrar el origen de la alegoría arquitectónica entre los hebreos. La arquitectura gótica es la más esencialmente simbólica (V. *Revue C. des Rev.*, n.º 33, año 1897).

L'Art modernista de tot fa misteris; és la reacció exagerada d'aquella tendència que volia anihilar els misteris. — Al contrari, a l'Art agnòstic no neguem la independència i l'autonomia de l'Art. L'Art té una llei en sa essència, com tot lo creat, i aquesta llei volem fer prevaler (Antoine, S. J., Discurs inaugural d'Angers). Aquesta autonomia no és contrariada, ans afirmada pel text de sant Agustí: «*Haec est incommutabilis illa veritas quae lex omnium artium recte dicitur*» (S. Thom., v. 6, p. 492), i és la condició necessària de la unitat de la vida humana, a la qual ha de contribuir l'Art, com tots els elements humans, per a produir l'equilibri humà o social.

APRECIACIONS DELS TRACTATS D'ART DE BRUNETIÈRE, MOUREY, ROSSETTI, TOLSTOI

Brunetière

L'Art et la Moral, par F. Brunetière. París, 3.ª edició, 1898.

Per ell l'Art sempre enclou un germen d'immoralitat, puix aviva i excita la sensualitat, ja que naturalment la forma obra sobre dels sentits, el color, el so, la forma nua, porta abusos deshonestos citant textos contemporanis, i sobre d'ells exerceix la seva seducció. Per això la teoria o la pràctica de l'Art per l'Art, o sia, el culte de la forma, porta a la indiferència pel fondo, o, com ell diu, citant a Francesco de Sanctis en sa *Storia della Letteratura Italiana, l'indifferenza del contenuto.* Amb aquest motiu recorda la immoralitat d'Itàlia quan el Renaixement, en els segles sobretot XV i XVI, mirava totes les coses pel costat estètic, i sols donava importància a les coses per son valor estètic, portant a una indiferència respecte del fondo, pintant un mateix pintor indifentment verges que cortesanes, cants litúrgics que balls descocats.

Posa una llarga cita de John Addington Syrmonds, en la *Renaissance in Italy,* on aquest anglès diu que durant el Renaixement a Itàlia l'Art era el qui determinava tots els elements de la vida social, devent totes les coses portar marcat son segell, com ara passa amb la ciència; i afegeix Brunetière: *Pénétrée du sentiment du «beau» l'Italie l'a été jusqu'à trouver de la beauté dans le crime.*

Sembla que no comprèn a Plató, quan ve a dir que la bellesa és la resplendor de la Veritat (és a dir, de les idees arquetipes), diu que li sembla que té certes semblances amb Renan. Critica els homes del Renaixement, perquè llençaven el jou d'Aristòtil per a prendre el de Plató, quan Aristòtil *raisonnait au moins comme un homme et pensait comme un savant, mais Platon pense comme un enfant et raisonne comme un sophiste.* No obstant, sant Agustí deia que mereixia un temple més ell que Júpiter.

Tampoc entén la naturalesa quan per a combatre els naturalistes diu: *La nature n'est pas «bonne»...*; puix diu: *Nous a tous comme entourés d'embûches et nous ne pouvons faire un mouvement sans risquer d'y périr. ...Son «sein» est celui d'une marâtre.* Brunetière és paradoxal per a contrarestar els qui volen *nous «plonger dans la nature»*, i, atacant-los justament ell, exagera dient: *La nature est immorale, foncièrement immorale.*

Combat el *sobrehome* de Nietzsche, i recorda que molts dels moderns, Renan, Flaubert, Jordi Sand, en substància ho eren. Renan dient que hi havia pocs homes que tinguessin el dret de no ésser cristians, etc.

Té finura d'esperit quan nega la llibertat que l'Art s'atribueix, i analitza els elements desmoralitzadors que ell té en si. Primer, la voluptuositat dels sentits per lo excitant de les formes; segon, l'egoisme i supèrbia a conseqüència de la individualitat de l'artista, de la diferència entre ells i els demés homes. Per això diu que l'Art sens restricció *deshumanitza*, o *desmoralitza*, que és lo mateix. — *L'Art a une fonction social; et sa vraie moralité, c'est la conscience avec laquelle il s'acquitte de cette fonction.*

Combat molt bé el principi de que les coses totes siguin relatives, la relativitat de tot, i conclou, i això sembla l'objecte final d'ell, afirmant que l'Art és una funció social, com la Religió, com la ciència, com la tradició, «l'Art est une *Force* dont l'emploi ne saurait être par elle-même, et par elle seule», totes aquestes forces deuen equilibrar-se les unes amb les altres. El predomini d'una d'elles, l'exclusivisme és abusiu.

Mourey, Rossetti

En el llibre *Passé le détroit*, de Gabriel Mourey, es veu que el pre-rafaelisme és una reacció espiritualista contra l'Art materialista oposat al cànon de Taine, que volia la pintura

del cos humà, però és excessiva perquè abandona la forma, i a més porta al panteisme baix símbols cristians, les formes cristianes les anima d'un esperit no cristià. I d'aquí és que no durarà, sinó que accepti la fe, perquè es reduiria a un diletantisme capriciós. És clar que l'Art no és la Fe, com la Política no és la Fe, però l'Art, la Política i tot necessita de la Fe per a no desafinar, la Fe no els lleva l'autonomia, però fa l'ofici de l'orgue que acompanya el cor perquè no desafini.

En alguna ocasió Mourey sembla que indica, molt esfumadament, certs vestigis de cristianisme, però això queda ofegat pel continu parlar de lo *ocult*, de la *porta tancada de les veritats superiors.*

* * *

Rossetti em sembla que no ho és tant; però per això no és cristià més que per metàfores i figures i símbols, no per la idea i el pensament.

La Maison de Vie, llibre de sonets de Dant Gabriel Rossetti, és un llibre d'amor dirigit a la seva enamorada. Se sembla potser al Dant Alighieri, o el volgué imitar, mes amb la distinció radical de que per l'Alighieri és purament una conductora, per aquest una inspiradora, el principi de la poesia, és a dir, més a l'estil del posit(ivista) Comte que no de l'italià Alighieri. El sentiment, la vida interna brollant de l'ideal femení.

* * *

Tornant a Mourey, diré que parla de Burne-Jones i diu... que porta ell i els com ell, a les *veritats eternes*. Diu una veritat característica dels modernistes quan afirma *le besoin de saigner sous les griffes de la chimère afin d'échaper par le rêve à l'horreur des mêmes réalités* (pàg. 198). — Burne-Jones diu l'autor que tenia formes molt perfectes, una

espècie de *bestialité délicate et fine de formes* que recorda l'estatuària grega. — Diu d'algunes de les dones del pintor que semblen *à des sœeurs d'un Couvent Idéal.* Aquesta expressió la repeteix. — Ara comprenc que Brunetière faci mofa de l'Art amb lletra grossa. Mourey dóna com la síntesi del pre-rafaelisme i fins podríem dir del modernisme amb les següents ratlles (238):

«Oui, sortir de la chrysalide charnelle, se dépouiller, s'épancher en l'âme frissonnante de l'univers, marcher énergique vers le cœur de ce monde obscur et semé d'abîmes où nous vivons, et qui, malgré la science et toutes les lois constatées, formulées, n'en demeure pas moins, après tant de siècles d'enquêtes, le Bois Sacré aux profondeurs inconnues, aux clairières de mirage, le Sanctuaire redoutable, infranchi, où flamboye, en caractères de feu, le mot de toutes les énigmes... Comment ne pas vouer un culte reconnaissant à quiconque vous tendit la main pour cette conquête illusoire, et comment ne pas les chérir de tout son cœur et de toute sa pensée ces grands et généreux artistes!...»

Mourey retola aquest capítol *Synthèse sensationnelle.*

Nota bene. — En altre lloc (p. 262) diu que: *l'art décoratif anglais existe seul aujourd'hui dans l'Europe moderne.* Parla de l'Art decoratiu, que ve a ésser pre-rafaelita i seguidor d'aquest moviment. S'explica que la fantasia, el desordenat desig de lo ocult, fantàstic, de fugir de la realitat, en una raça pràctica com l'anglesa hagi arribat a un grau màxim, perquè el realisme, el *vulgarisme,* el quotidià i manossejat com són mobles, cases, etc., lliguen (?) la fantasia, i l'excés d'aquesta serveix per a donar interès a l'objecte o moble, un cert moviment imaginatiu a la massa inerta; en la decoració a penes hi entra la raó, però sí la imaginació. Un banc serveix per a seure; si a més de donar la utilitat corporal un moble o la sala o estudi, etc., per medi de l'ornamentació ens distreu, perquè la distracció és el repòs de l'enteniment, millor.

Tolstoi,

que entronitzà l'Art com un medi de divertiment. Però sempre Tolstoi exagera, és paradoxal, així com ell diu que avui dia (p. 208) hi ha d'haver dues espècies d'Art cristià: Primer, l'Art que expressa els sentiments que deriven del concepte de nostre parentiu amb Déu i amb tots els homes; segon, l'Art que expressa sentiments accessibles a tots els homes de tot el món. A aquestes dues formes de l'Art les anomena: a la primera, l'Art religiós; a la segona, l'Art universal. Així és que més avall (p. 219), i em sembla en altres llocs, combat l'Art particularista. És que Tolstoi no sap conciliar les antinòmies aparents de la humanitat i té un concepte errat, el concepte revolucionari, de la igualtat humana. Fins en la pietat cristiana no hi ha aquesta igualtat. I l'aliment espiritual és segons la capacitat; essent una la pietat, s'adequa a la diversitat de cristians. Afirma amb raó Tolstoi que l'Art contemporània no té més que un objecte definit, d'*exciter et de reprendre, le plus possible, la dépravation* (235). I es fixa molt en l'Art excitatiu de la luxúria, en el *nu*, que avui és quasi tot l'Art. També en que s'ha convertit en *l'amusement des riches.* — Diu moltes veritats, però sempre paradoxal, i tot ho dirigeix a la seva secta. Titlla quasi bé a tothom des del Renaixement, els modernistes Puvis de Chavannes, Burne-Jones, el Dant, etc., és a dir, que sembla admetre molts pocs artistes; i no obstant, els homes els admeten, el qual vol dir que ell incorre en contradicció amb sa definició de l'Art, puix si aquest és sols un medi de comunicació de sentiments, l'extensió d'aficions a un artista proven que ha sabut comunicar-los.

La síntesi del pensament i de l'obra de Tolstoi és que de l'Art en vol fer una obra sectària, ell ho diu clarament al manifestar que l'ideal és que hi hagi solament un Art religiós, quan la santa Mare Iglésia, que vol que tot es dirigeixi a Déu, sempre ha admès i fins protegit l'Art no religiós, mentre sia honest i no impiu, o contrari a la fe, perquè profes-

sa el principi de que les manifestacions i delectacions del nostre llinatge han d'ésser respectades mentre no siguin vicioses, i és indubtable, és un fet, que hi ha un Art honest, a més de l'Art religiós. — Rebutja formalment (v. p. 239, entre altres) el que ell en diu la *fausse théorie de la beauté*, com objecte de l'Art, donant-la com una idea particularista dels grecs, quan és una idea universal. És la utopia de Rousseau aplicada a l'Art; en aquell temps no hi haurà artistes de professió, tothom podrà ésser artista una hora o altra de la vida, els artistes de professió que viuen de l'Art seran trets a cops d'assots del temple de l'Art. L'Art del pervindre, diu, deixarà d'ésser exclusiu d'algunes classes, *mais recommencera enfin à réaliser sa destination véritable, c'est-à-dire à transporter une conception religieuse du domaine de la raison dans le domaine du sentiment.* Convé aquí recordar que els Pares de la Iglésia admeteren i usaren l'Art pagà, com humà, Gregori Naziancè, sant Agustí, Climent Alexandrí, etc., sant Jeroni, etc. — Tolstoi té raó quan diu que l'Art ha d'expressar *la conception commune que se font du sens de la vie les hommes de cette époque et de cette société,* però ho exagera quan vol ell determinar el que serà la vida humana, puix aquesta l'havem d'admetre i mirar de millorar-la, mes no amb un nivell a la mà, com ell vol fer, puix això és contra la Naturalesa i contra l'Art. La igualtat absoluta mataria l'estètica. Contraria amb raó la teoria de l'Art per l'Art.

En definitiva confon l'Art amb la Religió, com molts d'altres, i així acaba el llibre: *La tâche de l'art véritable, de l'art chrétien, est aujourd'hui de réaliser l'union fraternelle des hommes.* Un escolàstic diria distingo: *directe et per se nego, indirecte et subordinate concedo.* Diu en la conclusió el mateix Tolstoi que ha estat quinze anys pensant en escriure aquest llibre sobre l'Art, i es comprèn que hi ha pensat massa, puix el llibre denota un encaparrament, el del sectari que vol adaptar totes les coses a l'estreta i petita concepció de la Religió; perquè la Religió quan no és catòlica, és a dir,

universal, això és, de tots llocs, de totes les èpoques, de totes les classes, de totes les civilitzacions, és raquítica i opressora, i al revés, la catòlica, la universal és auxiliadora, fomentadora en tots els ordres de la vida humana, el mateix de l'individu que de la societat, harmonitzant l'un amb l'altra. Tolstoi sembla rebutjar l'amor com tema artístic, i no obstant, la Iglésia posa entre els llibres sagrats un poema d'amor, el Cantar dels Cantars, i en son Art litúrgic l'amor ve a ésser la idea i el sentiment predominant, perquè en l'Amor s'inclou el gran misteri humà i diví, i és com l'esperit de la vida divina i de la vida humana, de lo temporal i de lo etern. Tot esperit sectari sempre resulta xic.

Per lo que et pugui convenir, sàpigues que el periòdic llatí de Roma *Vox Urbis* —de litteris et bonis artibus commentarius, n.º II—, parlant de Tolstoi (de sa obra *Qu'est-ce que l'Art?*) el qualifica *vir litteris et doctrina insignis,* citant l'opinió del rus quan diu que l'Art és més perfet quan aprofita a major nombre de ciutadans. Adverteix que el primer número d'aquest periòdic inserta un articlet firmat pel cardenal vicari Parochi, recomanant-lo molt i tractant d'insignes els escriptors que el fan.

* * *

Dante-Gabriel Rossetti: La Maison de Vie..., sonnets... traduits par Clémence Couve, introduction de Joséphine Peladan. Paris, 1887. — Peladan en la introducció sembla que de l'Art en té una idea antitètica a Tolstoi, puix Peladan vol que l'Art sigui cosa de pocs, que tingui un sentit esotèric sols conegut dels iniciats, un menjar propi d'una aristocràcia intellectual, una espècie de càbala, almenys tal pensa ell que sia l'Art més exquisit.

LA FORMACIÓ DEL CARÀCTER*

(Comentari familiar de sant Tomàs d'Aquino)

AL LECTOR

Devem al públic una satisfacció al donar a l'estampa el present opuscle, que per força ha de tenir molts defectes per raó de la manera com son contingut fou elaborat.

A instàncies dels qui formaven la Directiva de la Joventut Catòlica de Barcelona, en la Quaresma passada ara fa dos anys, ens encarregàrem de donar una explicació de matèria espiritual cada diumenge, durant aquella sagrada temporada, als individus de dita Associació. La sala on s'havien de donar les lliçons, la concurrència amiga que les escoltava, el nostre mateix caràcter més inclinat a la forma íntima que a la solemne, tot contribuí a que ens proposéssim solament explicar en aire quasi de conversa punts de moral, explicacions sobre les passions humanes, petites apologies de les virtuts, observacions sobre les afeccions fonamentals del caràcter humà, i naturalment, dades nostres inclinacions i

* Conferències pronunciades a l'Acadèmia de la Joventut Catòlica de Barcelona, durant la Quaresma de l'any 1899, i taquigrafiades pel senyor Sebastià Farnés, impreses a *La Hormiga de Oro* (Barcelona, 1901), amb l'autorització del Doctor Torras, ja bisbe, sota el títol i subtítol posats per ell mateix, i precedides del pròleg episcopal, que les situa degudament.

nostres estudis predilectes, la psicologia o, més ben dit, l'antropologia tomística fou la pedrera a on acudíem per a tallar aquestes petites peces, que presentàvem als amables i estimats oients com pedres a propòsit per a edificar nostre caràcter personal en conformitat a les lleis de la raó i de la fe cristiana.

Parlàvem de memòria de coneixements adquirits principalment amb l'estudi de la *Summa theologica* del gran Doctor, i no ens cuidàvem de confrontar nostres records, sempre falibles, amb el text, i si alguna vegada els confrontàvem o llegíem abans de l'explicació altres punts de l'angèlic Mestre, no ens preocupàvem d'apuntar els llocs objecte de la consulta.

D'aquí és que aquest opuscle té el defecte essencial en tot comentari de no citar i traslladar el text que es comenta; aleshores, quan s'elaborà aquest treball, no ho férem perquè era innecessari, dada la forma d'aquelles explicacions orals; ara no ho podem fer perquè les obligacions de nostre present estat episcopal no ens deixen el temps necessari, a no ser que allarguéssim indefinidament aquesta publicació. Potser el remei podria ésser no retolar aquest petit treball amb el títol de *Comentari de sant Tomàs;* però la veritat del fet és que ho és, puix ens constituírem un eco de la paraula i ensenyança de l'excels Mestre. El qualificatiu de *familiar* que afegim al *Comentari,* d'altra banda, disminueix la responsabilitat d'aquest defecte, i fins fa dispensable molts altres que trobarà el lector en les pàgines que segueixen. En la conversa entre amics usem digressions, no establim divisions i distribucions lògiques en l'exposició de les idees, la idea que ens preocupa inconsiderablement la repetim, gastem una lògica especial que, no obstant, condueix moltes vegades al trobament de la veritat i a que l'esperit reposi en la possessió del bé, més que no pas

totes les formes dialèctiques i científiques, i que tots els moviments oratoris més grandiloqüents. És com una llet o brou de doctrina que s'empassa a glops i que fa bé i nodreix el nostre esperit, fins quan no tenim ganes de menjar.

Si el lector instruït en matèries teològiques o filosòfiques vol, no obstant, comprovar les nostres explicacions amb el text a què quasi sempre es refereixen, i consulta en la *Summa theologica* de sant Tomàs els llocs on el Sant Doctor tracta de les passions, dels vicis i de les virtuts humanes, tenim una quasi convicció, malgrat les traïdories que molt sovint comet la memòria, que ha de trobar que som fidels a la doctrina de l'Angèlic.

Finalment, si, malgrat totes les explicacions donades, resulta que aquest opuscle tingui defectes imperdonables, dóna, lector, la culpa a la Junta Directiva de la Joventut Catòlica, que no ha parat d'importunar-nos perquè féssim aquesta publicació, valent-se fins d'influències per a nosaltres eficacíssimes.

El text d'aquest opuscle és segons les notes taquigràfiques preses per D. Sebastià Farnés de nostres explicacions orals, la correcció del qual, com comprendrà el lector, ens ha sigut molt difícil al cap de dos anys, durant els quals han passat per nostre esperit tantes idees, tantes emocions, tants moviments i tantes justificades preocupacions. Déu vulgui que, malgrat els seus defectes, aquestes pàgines sien de profit per a les ànimes qui cerquen el regne de Déu per medi de l'assimilació de son caràcter amb el caràcter de Jesucrist Senyor nostre, a qui, segons divina predestinació, devem conformar-nos si volen guanyar la corona de la glòria.

Vic, tercer diumenge de Quaresma, 10 de març de 1901.

I

EXPLICACIÓ SOBRE LA SUPERBIA

I. Exordi general

He de començar per una qüestió prèvia, per resoldre com us he d'anomenar al dirigir-me a vosaltres. El nom de *senyors* potser satisfà totes les exigències de l'etiqueta, però a mi no em satisfà, sobretot dirigint-me a vosaltres, que pertanyeu a una societat catòlica: trobo la paraula freda; el nom d'*amics* ja denota més la relació afectuosa que ens lliga, però és una expressió de la que avui dia s'abusa molt, i això mateix li fa perdre son verdader significat; us he d'anomenar *germans*, perquè aquí vinc com sacerdot, i aquestes explicacions que penso donar-vos en els diumenges de la present Quaresma no seran altra cosa, amb l'ajuda de Déu, que uns punts doctrinals, com deia la nostra antiga gent, d'una summa simplicitat.

No penseu que hagi de dir novetats, ni coses impensades; tots vosaltres sabeu ja lo que jo us diré, i no solament vosaltres, qui sou persones ilustrades, sinó tots els cristians a qui de petits s'ha ensenyat el camí de salvació; perquè em proposo fer eixir a fora lo que hi ha en el fons de la consciència de cada u, aquelles veritats que ningú ignora; mes que, no obstant, per raó de la vida exterior que portem, per la distracció subsegüent a la pràctica de la vida social, no hi parem compte i amb gran frivolitat passem la vida sense considerar-les.

Vull parlar de nosaltres mateixos, de l'home.

La gent actual abusa de tractar de la societat: escriptors, oradors, periodistes, fins en les nostres converses privades no fem altra cosa que parlar de la societat, dels seus defectes, dels seus perills, de les reformes que exigeix, i qualsevol sembla un reformador social. És clar que les circumstàncies actuals porten els homes a aquesta situació, que la

influència que té l'organització social sobre dels ciutadans particulars és d'una gran eficàcia; però, no obstant, la doctrina de salvació que vingué a predicar Nostre Senyor Jesucrist va dirigida directa i immediatament no a les societats, sinó als homes en particular. D'altra banda, la manera més sòlida de fer bé a la societat és fer bons els homes; per això l'actual Pontífex Lleó XIII, en una de ses encícliques on tracta de l'organització política i social dels pobles cristians, diu amb gran raó i profunditat que encara que el Cristianisme no es dirigeixi directament a la societat en conjunt, no obstant és de tal naturalesa, exerceix una tal eficàcia benèfica sobre d'ella, que sembla que hagi sigut instituït amb aquest objecte immediat i únic.

Estudiar la societat, ponderar els vicis que realment pateix, contemplar la seva perfecció i la manera difícil d'arribar-hi és agradable a l'home i s'hi troba un goig que té quelcom d'estètic; però tractar doctrines de perfecció individual, de correcció dels propis vicis, de rectificació de voluntat, d'enèrgica i racional direcció de les nostres passions, això ja és dur, ja no és un simple plaer, sinó una acció àrdua i mortificant que sublima el caràcter de l'home, però que causa una verdadera fadiga. Això és lo que jo vinc a fer amb l'ajuda de Déu: considerar en una forma íntima i confidencial les passions fonamentals de l'home, és a dir, parlant clar i català, lo que la Doctrina cristiana en diu els pecats capitals.

Convé que ens fixem bé en dos conceptes que són com la base i el rematament del procés i curs de les nostres passions i fins de la personalitat humana: el temperament i el caràcter. Avui s'abusa molt de la paraula *temperament*, perquè la tendència positivista, el mètode actual de considerar les coses únicament per les seves manifestacions materials, sense tenir en compte els altres elements que hi ha en la nostra persona, fa que les passions sien considerades com el tot de l'home, prescindint de la intel·ligència, que és el principi essencial, típic i característic que ens distingeix

dels altres animals que hi ha sobre la terra. El temperament amb què cada u naix, és a dir, el conjunt d'inclinacions, apetits i instints que deriven de la nostra carn, és clar que tenen molta importància en l'home, però no són tot l'home, perquè dit conjunt no té forma, no té orientació, no té regla, és una força, però no una norma; tot sovint és un focus d'incoherències, un cúmul de contradiccions, una esfinx monstruosa qui ha d'ésser domada per una altra força més subtil, més imperceptible i amagada, però d'una eficàcia especial, la raó, que és la que caracteritza a l'home, li dóna forma concreta, regularitza les passions, governa els instints i orienta el petit món de la nostra existència mediant la llum intellectual i la força racional de la voluntat. El temperament, doncs, treballat, modificat, rectificat i dirigit per la força racional constitueix lo que en diem comunament el caràcter, noble signe distintiu de l'home, expressió verdadera de son mèrit personal i fonament de sa eterna salvació.

Així és que entre les passions i la raó sovint hi ha una gran contrarietat, que el caràcter resultant és diametralment oposat al temperament en moltes persones, que l'experiència espiritual manifesta persones de vivíssimes i violentes inclinacions carnals que viuen amb perfecta castedat, que l'experiència històrica ens demostra, en la filosofia, un home com Sòcrates de perversos instints com encara revela per son retrat, essent un home de virtut natural, i en la revelació cristiana trobem un geni fort i colèric, com sant Francisco de Sales, arribant a ésser un Sant de meravellosa mansuetud i dolçor de caràcter, constituint encara avui sos llibres com una dolça bresca, regal de les ànimes devotes.

Perquè Jesucrist Senyor nostre, tret de l'expiació que volgué complir en sa sagrada Persona pel pecat dels homes morint en la creu, la missió que exercità en la terra fou principalment la de formar el caràcter dels homes. Me sembla que és Climent Alexandrí qui l'anomena Pedagog de la Humanitat, i, en efecte, durant el temps de sa vida mortal

es portà com un pedagog, un educador d'homes, i la Iglésia catòlica, continuadora de sa missió, és com una mestra divina qui, segons les circumstàncies, valent-se de tots els medis naturals i sobrenaturals que té a la seva mà, treballa contínuament en formar el caràcter dels homes, i així com, segons la doctrina protestant, per a la salvació basta la professió de la fe, la Iglésia assenta com un principi dogmàtic fonamental que per a la salvació, a més de la fe, el cristià necessita conformar son caràcter amb el caràcter de Jesucrist, i tot son sistema de vida espiritual consisteix en estudiar el caràcter de Jesucrist per a copiar-lo i reproduir-lo després cada u en si mateix dintre dels límits de la nostra poquedat i misèria.

La formació, doncs, del caràcter humà és la gran aspiració de la Iglésia catòlica i la raó d'ésser de sa existència en el món; per això els nostres teòlegs i filosops, per això els sants són, usant una paraula avui molt en ús, profundament humans, i l'estudi de l'home, el coneixement de lo que hi ha dins de l'home és una de les seves investigacions predilectes.

II. Supèrbia

Sant Tomàs explica amb la seva claredat acostumada les passions humanes. Pròpiament no hi ha més que una passió, que un apetit en l'ànima de l'home, una passió fonamental de la qual les altres poden totes ésser considerades filles o variants de la mateixa. La Iglésia en la seva ensenyança catequística posa set passions mares, els set pecats capitals com Ella diu, i sant Tomàs demostra que totes set no són altra cosa que transformacions de la mateixa passió, de la fonamental de l'amor, de la concupiscència, carnal o espiritual. Quan la concupiscència obté son objecte, quan pot delectar-se en lo que la complau, aleshores les passions són concupiscibles, però quan troben obstacle, quan la concupiscència se sent contrariada o impedida, aleshores en

lloc del plaer ve la irritació, les passions són irascibles. La ira i l'enveja pertanyen a aquesta classe; totes les demés són concupiscibles.

La primera concupiscència, la radical, la que comença a mostrar-se com el *caput peccati* en l'origen dels temps i que fins en l'anàlisi de les passions trobem que és com el germen de totes elles, és el desig desordenat de la pròpia excel·lència, o sia la supèrbia. En ella coincideixen el primer pecat dels àngels i el primer pecat dels homes; tota desobediència és pecat de supèrbia, i en el nostre llinatge ella desenfrenà la concupiscència convertint-nos a tots en pecadors.

Aquest instint o estímul de la pròpia excel·lència que trobem en nosaltres mateixos, és clar que té un objecte dins de la nostra activitat personal; la pròpia excel·lència ben entesa, l'honor d'una vida digna, l'aspiració al mèrit personal és en l'home un motor poderosíssim de virtut; el coneixement de les excel·lències que posseïm, la defensa de la dignitat que ens pertoca, no solament no són reprovables, sinó que són una cosa justa; per això sant Tomàs, parlant de persones constituïdes en autoritat, diu que per a ells la *nímia humilitat* seria viciosa. *Humildad es verdad*, deia Santa Teresa, i en efecte, que l'home que ha estudiat es cregui de major il·lustració que el dedicat a treballs mecànics; que la dona que sap la bellesa de les seves faccions, perquè li ho diu el mirall, es cregui més guapa que no pas la dona de cara deforme; que l'home de bons costums es tingui per més honest que el viciós públic, això no és contra la humilitat, ni suposa supèrbia, al revés, és compatible amb una gran i sincera humilitat.

III. Manifestacions de la supèrbia

El vici sempre és irracional, la virtut és profundament verdadera: per això en els quatre graus de la supèrbia que sant Tomàs estudia, o sia en les quatre manifestacions d'a-

questa passió, veurem com sempre el superbiós es recalca en un fonament fals.

Quan l'home es troba dominat per la supèrbia, els dons i excel·lències que posseeix amb desenfrenat apetit els té per propis. Lo que posseïm sense dependència, amb entera propietat, té una excel·lència superior; per això de vegades la supèrbia ens enganya i ens fa creure propietat natural de les nostres persones lo que sols és una possessió transitòria i subjecta a una voluntat superior. ¿Què tens, deia sant Pau, que no ho hagis rebut? I si tot t'ho han donat, afegia, per què te'n glories com si fos originàriament teu?

El reconeixement reflexiu del vincle de dependència, la convicció del caràcter transitori de les nostres excel·lències, l'experiència de la vida que ens demostra contínuament el talent desvanescut amb poc temps per una afecció cerebral, l'habilitat en el tracte social perdut per qualsevol malaltia física que priva de l'humor i de la vivesa imaginativa, l'esplèndida bellesa d'unes faccions i d'unes formes esculturals que es passen tan de pressa com una fràgil flor, tot demostra quant s'erra l'home a l'envanir-se en si mateix i amb quanta raó escriví Aristòtil que tot pecat era un error.

Altres vegades la il·lusió de la supèrbia ens fa creure que els dons rebuts, que les perfeccions posseïdes ens eren degudes, que corresponen al nostre mèrit, que les posseïm per rigorosa justícia. Aquesta malícia corromp de vegades a les persones donades a la vida espiritual i les fa insuportables, perquè l'evidència de la gràcia, el caràcter de do, la procedència divina, la facilitat de perdre's, en cap excel·lència humana és més notòria que en les que pertanyen a l'ordre sobrenatural. Després del pecat d'Adam no hi ha més que un bé *sobrenatural* en el món: el sacrifici de Jesucrist, que és la humiliació, essent aquesta l'únic camí de la vera excel·lència humana; i la Religió ens ensenya, i l'experiència fins humanament demostra que per a arribar a l'exalçament no hi ha millor remei que abaixar-se, i ja sant Jeroni escrivia que la glòria era com les dones, que s'enamorava més

dels qui menys cas feien d'ella i a aquells era a qui sols constantment seguia.

La supèrbia sempre va augmentant i infla a l'home fins que el rebenta. Per moltes que sien les perfeccions que es crega posseir, dominat pel desig desenfrenat d'excel·lències, se'n fa d'imaginàries, somnia despert, més ben dit, la febre de la supèrbia li puja al cap, que se li omple de mil deliris, judica que posseeix lo que desitja posseir, ses fantasies de grandeses personals se li fan realitats, i el món, maligne com és, l'infla encara més, li dóna per la banda, l'omple d'adulacions per a fer-ne un heroi ridícul i aixafar-lo, desenllaçant-se aquesta passió desenfrenada de glòria amb una cruel amargor i desengany que fa entrar en si mateix a l'infeliç seduït.

Altres vegades el deliri de la pròpia excel·lència, el desenfrè de la supèrbia fa que l'home, no content amb desitjar la possessió real de la dignitat en si mateixa, sovint convençut de que no la pot atènyer, cerca almenys l'opinió dels altres, que el món el tingui per gran, per excel·lent, per savi, per virtuós, per ric, per hermós, sense que en realitat tingui cap d'aquestes excel·lències. I arriba a tant la misèria humana, que sovint veiem gent qui en aquest punt sacrifica lo verdader a lo fals, les realitats a les aparences, homes qui gasten lo que no poden gastar, famílies qui es destrueixen la posició regular de què disfrutaven per a voler aparèixer riques, de grau superior al que tenien, de classe més alta, davant del món; dones qui perden la salut i la bellesa corporal per a semblar més guapes de lo que són; homes de lletres qui per a farolejar esmercen son capital intel·lectual en pompàtiques fullaraques de vanes formes per a enlluernar el vulgu, i obliden la soliditat científica. I no cregueu, estimats germans, que això sia solament propi d'esperits flacs, d'enteniments desequilibrats, de gent de poca substància, perquè si examinem bé les coses, aquesta tara la trobarem en nosaltres mateixos i veurem que en major o menor grau també nosaltres cerquem l'opinió de la vàlua de les nostres persones en lo extern, en lo material, que res té

que veure amb el mèrit individual de l'home; que no són solament les dones, de temperament més frèvol que nosaltres, les qui volen realçar son mèrit personal amb la roba que es vesteixen, sinó que aquesta flaquesa també la sentim els homes, i he sentit contar a un insigne literat, mestre meu, d'un dels mestres més eminents de la generació catalana que va desapareixent, home sòlid i d'alt esperit i poc amic de salons, que estant un dia amb altres companys, a un d'aquests li semblà que el veia més estirat que de costum, i així li preguntà, responent l'altre afirmativament, afegint-hi: I la causa és perquè l'animal home porta els pantalons nous. Aquestes coses humiliants té l'animal home; com l'animal cavall va amb el cap més dret i més content el dia que li posen els guarniments nous i enflocats. Sempre la passió, un cop s'ha tret el fre de la raó, resulta irracional.

IV. Filles de la supèrbia

Naixen de la supèrbia diferents filles, i totes tan boges com la mare, que corrompen a l'home en la vida íntima pròpia i en la vida de relació amb sos semblants. El menyspreu dels inferiors, considerant-se com d'una naturalesa superior i privilegiada; l'alabar-se a si mateix; el creure's bo per tot i tirar-se a tots els oficis i càrrecs que se li presenten sense reflexionar si són per a ell; la duresa de judici que no atén al parer dels altres per considerar-los d'intelligència inferior a la seva, essent temerari en son propi pensament; la hipocresia, que fingeix qualitats i virtuts que està molt lluny de posseir. Aquest últim vici és tan repugnant que protestem sempre d'ell; tindré, diem, aquest defecte o aquell altre, però hipòcrita no ho sóc. I no obstant, estimats germans, també som hipòcrites; ni d'aquest vici podem excusar-nos, a pesar de totes les nostres protestes, i si ens mirem per dintre trobarem que més d'un cop amaguem els nostres defectes i simulem qualitats que no tenim, amaguem

ignoràncies i aparentem coneixements; és a dir, tenint la convicció dels mèrits que ens falten, volem que almenys el món ho ignori i ens cregui superiors a lo que som; última conseqüència del pecat i demostració evidentíssima de quant irracional sia la passió de la supèrbia desenfrenada.

La vanitat es revesteix de variadíssimes formes, totes quantes són les aparences que la curtedat de l'home admira i en què sa concupiscència es complau. La frivolitat humana en res és més manifesta que en la vanitat, degeneració de la supèrbia, que sol posar-se principalment en les ànimes petites, en els caràcters poc capaços, i així és que generalment prepondera entre el jovent i les dones. Els esperits enèrgics, fins quan estan extraviats, solen anar més al fons de les coses; les seves desenfrenades concupiscències tiren més a lo fonamental, a lo substancial, de les realitats mundanes s'entén, més que no pas a les aparences d'aquestes mateixes coses. De tot, repeteixo, es té vanitat, fins dels vicis quan se viu en un medi viciós; i en la societat mundana, que s'eximeix de les lleis de Jesucrist i viu i neda en el mar de les concupiscències, en la societat elegant, en la vida de saló, el qui posseeix la maligna gràcia de posar en ridícul al pròxim, qui sap fer riure a costa de la respectabilitat que tots tenim dret de voler conservar, aquest és un ídol del món, i ell mateix té grossa vanitat de posseir una qualitat que li dóna predomini entre els altres. L'ambició suposa una forta base natural, facultats més poderoses, aspiració a lo gran, segons el món; és una passió més personal, més impetuosa perquè és més íntima, més avassalladora, i té per fi i objecte el domini, la subjugació dels altres, és el desenfrè, del *jo*, qui vol tenir sota de si als demés; el vanitós vol viure en l'esperit dels altres; l'ambiciós vol que els altres visquin en son esperit, baix sa direcció, essent ell el cabdill dels demés.

El tipus del vanitós té son propi lloc en la societat de saló o de veïnat; pot ésser heroi de la novella de costums, de la pintura de gènere o de la comèdia; el tipus de l'ambi-

ciós, quan arriba a un verdader desenrotllament, entra ja en la història i pot ésser heroi de la tragèdia i de l'epopeia; i quan, netejant-se de tot egoisme i identificant-se amb el diví Restaurador de la Humanitat, dirigeix la força de ses vehements passions a fer predominar en el món a Jesucrist, aleshores es converteix en zel sobrenatural, força prodigiosa, ambició santa, motor de voluntats i intel·ligències humanes, transformador social, foc devorador que fon les pedres i consumeix, com si fossin una aresta seca, els vicis i torpeses que es mengen la substància vital de la malaltissa descendència d'Adam, per a deixar-la purificada i santa.

Aquesta petita digressió que acabo de fer, vos demostrarà, estimats germans, que l'arrel de la passió que estem estudiant, com ja abans vos he insinuat, és una arrel noble, que no és passió en si dolenta, sinó quan és desenfrenada, que existeix en nostre cor amb un objecte, i que rectament dirigida és instrument de perfecció individual en el cristià i principi eficacíssim de grans obres en la vida social.

V. La humilitat, filla del Cristianisme

La concupiscència o desig desordenat de la pròpia excel·lència ha d'ésser educat perquè el caràcter cristià resulti perfecte; i a aquesta educació, a la passió pertorbadora convertida en virtut edificant per l'actiu influx de la voluntat racional i de la gràcia divina, a aquesta virtut l'anomenen humilitat.

És la més racional i la més rara de les virtuts, és totalment cristiana i fora del Cristianisme és impossible de trobar-la. Sembla estrany que, consistint en la veritat, sia tan difícil; la humilitat és la veritat, deia la gloriosa santa Teresa; no consisteix, com ja he advertit anteriorment, en una suposició falsa de nosaltres mateixos, en posar-nos defectes que no tenim, en fer-nos més lletjos de lo que som; és la ve-

ritat, és el coneixement exacte de nosaltres mateixos, el judici encertat de lo que valem.

Potser vos semblarà estranya aquesta idea de la humilitat, el caràcter racional i exacte d'aquesta virtut, quan haureu llegit més d'un cop i de més d'un sant que es tenia a si mateix per un ser abominable, per un monstre, per digne de condemnació eterna; i, no obstant, aquest baix concepte de si mateix naixia de la veritat, de que la llum de la veritat eterna donant en aquelles ànimes, traspassant-les amb la seva claror, feia visibles les més petites taques espirituals de la consciència, com el sol entrant per un finestró ens mostra l'aire més pur com tèrbol i ple d'àtoms; s'explica a més aquesta detestació de si mateix de que estant aquelles ànimes electes fortament enamorades de la perfecció infinita de Déu, lo que contrasta amb aquesta perfecció, per petit que sia, no els resulta petit, sinó molt gran, i la més petita imperfecció que troben en si mateixos els causa una repugnància insuportable; és a dir, que aquesta gran humilitat dels sants naixia d'una sublim possessió de la veritat, d'una identificació amb Ella, la qual fa naturalment rebutjar tot allò que la contraria: naixia de la llei del contrast, era un efecte de perspectiva interna.

Al revés, les ànimes grosseres, qui no cerquen la veritat, ni estan, de conseqüent, casades amb ella, sinó amb les més vives concupiscències, qui es fan déus de si mateixes i senten amb desenfrè l'apetit de la pròpia glòria i entronitzen en son cor l'egoisme, aquestes ànimes són incapaces d'entendre lo que sia la humilitat i massa grolleres per a delectarse en sa delicada fragància. Perquè la humilitat és abnegació, és generositat, és posar-se no sobre, sinó sota dels altres en tot lo que no sia contrari a la veritat, al mèrit essencial i etern; és l'íntim reconeixement del ser de criatura; és a dir, la convicció de que lo que es posseeix no és propi, sinó deixat, i que, de conseqüent, el posseir no és més ex-

cel·lència que el no posseir, sinó major deute i més gran obligació envers Aquell de qui procedeixen tots els dons i les excel·lències humanes.

Per això és tan difícil la virtut de la humilitat, per això fora del Cristianisme trobem altres virtuts, la justícia i equitat amb el pròxim, la paciència, la temprança en el menjar, la castedat en alguns qui portaren vida filosòfica; però la humilitat és tota nostra, i fora del Cristianisme és impossible trobar-la; perquè, essent natural en els homes el desig de la pròpia excel·lència, quan no arriben al coneixement de la superior esfera de l'excel·lència divina, de la perfecció eterna, a ésser ciutadans del regne de la veritat, aleshores han de satisfer l'apetit en lo que troben, en lo que tenen a mà, en les fantasmagories i aparences mundanes, per lo qual la humilitat resulta difícil, àrdua i fins sembla impossible a la flaca naturalesa. Mes la força educadora del Cristianisme disposa de potentíssims estímuls per a excitar i moure la voluntat humana a cercar lo ardu i difícil en què consisteix la virtut.

VI. La humilitat en el Text Sagrat

En efecte, l'exalçament de la humilitat és continu en les Sagrades Lletres; tot l'edifici de la creença cristiana, tot el misteri de l'Encarnació consisteix en el gran misteri de la humiliació de Déu en la persona del dolç Fill de la Immaculada Verge Maria, Jesús, qui s'humilià *usque ad mortem;* per les antigues profecies veiem que totes les observances i cerimònies de Llei, i fins les més grans virtuts, com per exemple l'almoina i l'oració, si no van acompanyades de la humilitat davant de Déu, són tingudes per un drap brut i repugnant que la decència no em deixa anomenar davant vostre; l'Evangeli ens manifesta les predicacions del diví Redemptor ensenyant com per a entrar en son regne ens havem d'enxiquir i tornar com infants, puix la porta d'entrada

és estreta, que qui s'exalta serà humiliat i qui s'humilia serà exaltat; i l'experiència social mostra la veritat d'aquest principi evangèlic, puix els qui cerquen la glòria, els qui volen distingir-se en el vestir, en el parlar i obrar, és a dir, en la norma de viure, descobreixen l'esperit de supèrbia i vanitat, cauen del concepte i vénen a parar en sers ridículs.

Però l'aixafament de la supèrbia humana, l'apologia més eficaç de la humilitat la féu Nostre Senyor Jesucrist a l'explicar la constitució de son regne, que devia formar-se amb el rebuig del món, així com Ell, Jesucrist, rebutja lo que el món té en gran estima. Els petits del món, diu el diví Mestre, els qui aquí són els darrers, allà en el regne etern seran els primers; i ja els antics profetes vaticinaren que la pedra que els constructors i arquitectes humans rebutjaren, fou constituïda pedra angular del nou edifici; profecia complerta en la Sagrada Persona de Nostre Senyor Jesucrist, qui, rebutjat i condemnat pels reis, doctors i prínceps de la terra, no obstant, serví de pedra fonamental i de bastiment per a edificar una civilització humana que ha de durar per tots els segles.

El principi evangèlic de que el regne etern, és a dir, el regne de la perfecció humana, de la santedat, està format pel rebuig del món, per lo que aquest ignora o desprecia, queda demostrat per l'experiència dels qui per raó del nostre estat ens dediquem al ministeri espiritual, perquè succeeix més sovint de lo que sembla que les virtuts heroiques les trobem pels racons dels hospitals on sofreixen amb paciència admirable malalties horribles, sense cap consol humà, persones enterament desconegudes; que la pietat cristiana admirablement exercida la descobrim de vegades en una pobra criada atrotinada per mestresses desconsiderades, i que malgrat tot, complint amb gran zel ses nombroses obligacions, se sacrifica per a no faltar en sos deures envers Déu; que la virtut de la justícia ens admira de veure-la practicada per un pobre jornaler qui ha d'escatimar a la família els cèntims necessaris pel manteniment, sense que això sia motiu

per a no exercitar una fidelitat exemplar i heroica en l'administració dels interessos de son principal. En canvi, la mateixa experiència espiritual ens demostra que moltes virtuts aparatoses, que certes pietats de bon to, que serveixen per a obtenir la consideració humana, són vistoses exterioritats amb molt poca substància, com elegants edificis de cartó que, un cop hi hagi passat el foc de la justícia divina, no en restarà altra cosa que un munt de cendra que el vent espargirà.

I aquestes altes i convincents lliçons del mèrit de la vera virtut que desperten l'esperança en el regne de la veritat absoluta i eterna, on serà rebuig lo que ara el món adora, les promeses infal·libles de Jesucrist als petits, als pobres, als desgraciats qui constitueixen l'aristocràcia de son regne, desperten l'ànim de l'home perquè no es deixi enganyar pels somnis de vanes i aparents excel·lències, puix espera que en el regne de la veritat tindrà les primeres places, encara que aquí sia desconegut i menyspreat.

Les Sagrades Lletres, aliment principal de la intel·ligència cristiana, no sols contenen un estímul poderós de l'exercici de la humilitat amb les promeses que fan als qui es donen a aquesta virtut, sinó que també estimulen a la seva pràctica amb els exemples admirables de destrucció d'homes i de pobles dominats de la passió de la supèrbia, homes i pobles qui s'alcen fins a les estrelles i després cauen esclafant-se; l'inflar-se té a prop el rebentar-se. Els grans imperis humans i sos autòcrates, les històries dels quals llegim en la Bíblia, arriben al capdamunt de la supèrbia, i si es volen rehabilitar han d'humiliar-se. Tota restauració, tant individual com col·lectiva, ha de començar per la humilitat.

Per això, i em ve molt bé per a acabar l'explicació d'aquest dia, la preparació de la restauració humana es féu per medi de la humilitat, i la doctora d'aquest procediment providencial per a arribar a la vera grandesa és la vostra excelsa Patrona, la pintura de la qual ens presideix en aquesta sala. El càntic de Nostra Senyora, el *Magnificat*, que cada dia repe-

tim els eclesiàstics i cada dia es canta en el cor de les iglésies cristianes, és una admirable abreviació de l'esperit d'humilitat que informa tot el Nou Testament, i una declaració solemne de com el mèrit verdader comença per la humilitat. Aquesta pura i excellentíssima criatura, la Immaculada Verge Maria, al manifestar els motius pels quals fou alçada a la dignitat sobirana de Mare de Déu, diu Ella que fou per la seva humilitat; nosaltres els cristians l'anomenem també la gloriosa i sempre humil Verge Maria, i així resulta que la paraula de la Mare divina es conforma amb la doctrina de son Fill etern, puix si Nostra Senyora, com ens diu la Iglésia, està exaltada sobre tota la jerarquia criada i per damunt dels més alts cors angèlics, això suposa, seguint la doctrina evangèlica, que abans ha sigut la més humil de les criatures; el qui aquí està més baix, allà està més alt. Jesucrist i la Verge Maria durant la seva vida mortal visqueren en el major grau imaginable d'humilitat, i per això en el nou llinatge espiritual de què Ells són com el cap i origen, tenen el major grau de glòria: la humilitat i la glòria, dins del Cristianisme, estan entre si estretament lligades. Nosaltres, per a arribar a la glòria, hi havem d'anar pel camí de la humilitat; prenguem per guia i protectora a la Immaculada Verge implorant la seva mediació amb les pregàries amb què, segons la piadosa disposició de vostre Reglament, han d'acabar tots els actes públics d'aquesta Acadèmia de la Joventut Catòlica.

II

EXPLICACIÓ SOBRE L'AVARÍCIA

I. Els instints humans

La cultura del nostre caràcter personal, estimats germans, exigeix una vigilància contínua i una disciplina com-

pleta dels nostres instints, els quals, constituint el nostre temperament, han d'ésser degudament ordenats perquè en resulti un caràcter digne.

Els instints o apetits, segons el llenguatge dels antics escolàstics, són com una espècie d'òrgans per medi dels quals obren les nostres ànimes; i en el nostre llenguatge comú i popular tenim una expressió que indica claríssimament la necessitat que l'ànima humana té d'ells, en l'estat present, en la vida terrenal. És una expressió vulgar, però molt significativa: diem d'un home que no té estímuls, d'un home a qui li falta activitat, d'un home inactiu i fred, diem que és *una ànima de càntir.*

I verdaderament, quan a un home, encara que tingui intelligència clara, li falta iniciativa o aptitud executiva, és a dir, quan no és un caràcter operatiu, és perquè li falten, o té en forma rudimentària, els instints o apetits, els excitatius de la seva activitat.

L'home no en té prou de les idees; els àngels en tenen prou amb les idees, però els homes no en tenim prou, necessitem els instints, i precisament tenint necessitat el llinatge humà posat sobre la terra, d'un estímul que el mogui cap a lo útil i necessari per al sosteniment de la seva existència transitòria, a l'objecte de procurar-se lo que necessita per a la seva subsistència, la naturalesa mateixa proveeix a l'home d'aquesta necessitat, dotant-lo amb estímuls forts i poderosos; Déu posà en la doble naturalesa humana lo que en deia sant Tomàs *amor habendi,* lo que en diem nosaltres, amb una expressió adequada en català, *les ganes de tenir.*

Les ganes de tenir són necessàries en el nostre llinatge. Des del moment que cessessin en la humanitat les ganes de tenir, l'explotació agrícola, l'activitat industrial, l'especulació mercantil desapareixerien.

No en tenim prou els homes de les idees: ho repeteixo. Les idees no ens són suficients. La idea, per exemple, que significuem amb l'expressió gràfica de *necessitat* de treballar

aquesta idea del deure, no fóra suficient: no ens portaria aquesta idea prou iniciativa per al treball, i, de conseqüent, les ganes de tenir, l'*amor habendi*, és de necessitat en l'humà llinatge. No en té prou l'home de la idea del deure en la intel·ligència, necessita un viu estímul que li mogui la voluntat.

D'aquí és que, encara que moltes vegades vosaltres, estimats germans, haureu sentit dir i fins haureu dit, perquè és conegudíssima la frase, aquelles paraules que santa Teresa repetia sovint, aquella expressió feliç d'una de les seves poesies: «Sólo Dios basta», n'hi ha prou amb Déu; aqueixa frase l'hem d'entendre de certa manera. Aquesta frase gràfica i senzilla, per a l'ànima contemplativa que ha prescindit de tot lo material de la vida humana; que ha arribat ja a un estat en el qual la comunicació amb Déu és summament fàcil, per a aqueixes ànimes és indubtable, es comprèn perfectament que *n'hi ha prou amb Déu*: «Sólo Dios basta.»

Se comprèn també aquesta expressió, entenent-la en el sentit de que l'home es deu valer de tots els elements que Déu li ha donat per a la seva existència, cercant per medi d'ells, en son ús, el seu últim fi, que és també el darrer terme de totes les coses i de tot l'univers, Déu, principi i fi de tots els altres sers.

Però, és indubtable que en l'estat present i en aquesta vida terrenal, en el sentit que jo dic, no n'hi ha prou amb la idea, amb l'element intel·lectual des del moment que els homes necessitem l'element material: no en tenim prou amb Déu, i les ciències i les belles arts, la indústria i el comerç, tots els medis d'activitat que l'home usa són necessaris; Déu els posà en la naturalesa com elements de vida per a dirigir-se a l'últim i principal fi; i, per tant, tenint aquests medis de Déu per a satisfer les necessitats, l'home, en aquest sentit precisament, no en té prou amb Déu, necessita d'altres coses, estímuls o instints materials; si no fossin convenients

i necessaris Déu no els hauria posat en la nostra naturalesa, perquè res fa inútil.

I aquests estímuls, aquests instints han de ser summament forts, perquè el treball, perquè l'activitat que han d'excitar són també d'importància extraordinària i de necessitat per a la humanitat. I considerant l'origen, la manera de manifestar-se i l'expressió de l'instint o apetit de posseir la substància material, veurem clarament que ha de tenir una força extraordinària no sols per l'objecte amb què Déu l'ha posat en l'home, sinó també pel principi que té dintre del mateix home, derivant de sa pròpia naturalesa.

II. L'INSTINT DE POSSEIR

Perquè l'home, des que és infant, ja manifesta aquestes ganes de tenir.

L'instint de la possessió se li descobreix ja des de petit, quan encara és una criatura que en braços de sa mare s'apodera de lo que necessita per a la seva vida i s'apropia instintivament lo que creu convenient, com després quan ja és gran es baralla amb el seu germà per a posseir lo que creu un bé, lo que ama per a fer-se'n propietari.

I aquest instint que veiem porta a barallar-se a dues criatures per la possessió d'un objecte, és el mateix instint que duu a l'home a disputar amb un altre home, i entre pobles diferents els llença a la guerra, que a vegades i tot fins mou una raça contra una altra raça.

I si nosaltres considerem l'origen, la qualitat, la procedència d'aquests desordres, lo qual al mateix temps ens explicarà la vehemència d'aquest instint, veurem d'una manera clara que l'instint de posseir és una conseqüència de l'instint de conservació, que les ganes de tenir, que l'instint de posseir és una nova forma de l'instint de conservació; i per això, com aquest instint té per objecte la conservació de la vida humana, les ganes d'apoderar-se de la riquesa que l'ho-

me necessita sobre la terra, naturalment ha de tenir una força avassalladora, sentint fortament l'estímul d'adquirir-la.

Considero, estimats germans, que ara que estem en temps de Quaresma, és ocasió d'explicar un cas d'avarícia, que demostra la força d'aquesta passió.

Judes estava en companyia de Jesús; Jesús l'havia cridat, i, per tant, Judes tenia una verdadera vocació. Estava en la companyia de Jesús i va sentir les predicacions de Jesús per espai de llarg temps, i aquestes predicacions de Jesús eren sempre i constantment en favor de la pobresa.

D'altra part, Judes disfrutava dels avantatges materials de la companyia de Jesús, i dintre de les exigències de la seva naturalesa, sembla que devia estimar-se satisfet en el sentit de cobrir les necessitats materials de la vida d'una banda, i d'altra, disfrutant de l'íntima amistat, de la conversa, de la comunitat de vida amb Jesucrist, el tracte del qual tenia una tal atracció que feia la delícia de tots els seus seguidors. ¿Com, doncs, va incórrer en la traïció contra son adorable Mestre? La poderosa avarícia li va remoure l'esperit.

Encara hi ha una altra consideració que prova la força que ha de tenir aquesta passió en el cor de l'home.

La passió de l'avarícia té una força immensa en el seu cor, precisament perquè la possessió de la riquesa és la clau per a tots els demés béns humans.

Per això sant Ignasi de Loiola, qui tingué una intuïció molt forta de la naturalesa humana, i coneixia perfectament els estímuls per què es mou la nostra voluntat, deia que el dimoni temptava, en primer terme, a l'home amb la possessió de les riqueses; que aquest era el primer graó en el camí de perdició; que quan tenia riqueses, aleshores el temptava amb altra cosa; aleshores el dimoni induïa a l'home, l'inclinava, i l'home desitjava, ja satisfeta la passió de possessió de les riqueses, desitjava vans honors mundans.

I així succeeix, i l'experiència de tots els dies ens demostra que en primer terme l'home vol fer-se ric; quan arriba a

ser ric se li desperta l'estímul de la vanaglòria. Amb lo que passa en el món moltes vegades això es comprova veient-se que els homes tenen a menys, si no desprecien del tot, la indústria o l'ofici que els ha fet arribar a una posició social; i sobre això és necessari que insistim, ja que ens trobem a Catalunya i pertanyem a aquesta raça catalana que ha tingut una habilitat especial, i té encara una activitat notable per a produir riqueses materials, convé que ens fixem en un fet que prova la decadència moral del nostre país; i és que quan els homes han arribat a la possessió d'una fortuna, avorreixen, desprecien l'ofici o indústria amb la qual l'han produïda, essent així que els nostres avantpassats es distingien tant de nosaltres, i d'una manera tan particular, que consideraven una glòria, un títol especial, com una executòria de noblesa el permanèixer en aquella indústria que havien exercit els seus avantpassats i hi havien adquirit una posició social no ja de comoditat, sinó fins d'opulència.

Jo he sentit a dir que en una de les nacions modernes que tenen avui dia el predomini del món, Anglaterra, encara passa així, i es considera una espècie de noblesa, es té per una verdadera executòria poder ostentar que una pila de generacions en una família s'han dedicat a una determinada indústria que li ha proporcionat considerables riqueses, i la importància social que porta en si la possessió d'aquestes mateixes riqueses.

Aquí, per desgràcia, no passa això avui dia; succeeix lo que diu sant Ignasi de les temptacions del mal esperit, després de les riqueses es cerquen els vans honors, i en dic *vans*, perquè no són verdaders honors; perquè si els examinem tant en si mateixos com baix l'aspecte de la veritat, veurem que no és cap honor voler aparentar una executòria que no es posseeix, i que en els temps moderns i en els nostres dies, l'executòria verdadera, la que fa la verdadera noblesa és el treball; l'aristocràcia veritat, la que exerceix influència real en el moviment públic és la de la gent de treball, dels homes qui s'han dedicat al treball i al foment de la riquesa del

país, i a formar una casa poderosa que es ramifica en el poble.

Continua sant Ignasi dient que en tercer terme ve l'altiva supèrbia.

Obtinguts els vans honors, aleshores ve l'altiva supèrbia, i amb ella tots els vicis.

III. Dos desordres de l'avarícia

Després d'aquesta digressió, continuem el nostre objecte principal. L'home, com l'experiència demostra, té la convicció de que la possessió de les riqueses li donarà tots els altres gustos i satisfaccions del viure, i que per a obtenir-los no hi ha més medi que la riquesa, per lo qual es deixa portar amb una vehemència extraordinària de l'instint de posseir.

Hem de tenir en compte que aqueixa passió, la passió de l'avarícia, la podem estudiar de dues maneres diferents.

En primer lloc podem estudiar el desordre que produeix en el propi esperit; des del moment que aqueix es deixa dominar per la passió de l'avarícia es constitueix en verdader esclau d'ella.

Ja sant Pau parlava de la idolatria de l'avar, i deia que l'avarícia és una verdadera subjugació, una verdadera esclavitud del diner, i una verdadera idolatria; l'home té una debilitat extraordinària, i es deixa dominar per allò mateix que estima, i està supeditat de tal manera que s'oblida de tot lo demés, fins de Déu, que deixa de ser principi fonamental de la seva existència; allò s'empara del seu esperit en absolut. Tal és un home esclavitzat per l'avarícia.

I respecte de si mateix, repetim, li produeix un total desordre: l'avarícia fa cruel el qui es deixa dominar d'ella; i és de tal naturalesa que mata dintre de l'home tot lo que no sia ella, no es calma mai el desig de la possessió de les riqueses, sempre, per més que tingui, sent de la mateixa manera l'estímul de posseir, i sempre més mortificant, i no

hi ha ningú més cruel en aqueix món que l'avar, que posseint multitud de riqueses no pot disfrutar d'elles. L'avar és principalment cruel amb si mateix, s'esclavitza a si mateix més encara que no pas als altres.

Respecte dels defectes que l'avarícia causa en el pròxim, en els demés homes, en els seus semblants, ja sabeu també que l'avarícia és causa d'innombrables pecats; ja sabeu que en si porta l'afany d'apoderar-se dels béns agens; el robo, l'estafa, el no respectar lo que no és propi, tots aquells desordres provenen de la passió de l'avarícia; i aqueixa passió de l'avarícia i ses malignes filles, els desordres dits, condueixen a la possessió de lo que no és propi, trencant la gran llei de la justícia, essent de tal naturalesa, que impliquen per necessitat l'obligació de restituir; si no, és impossible que es restableixi l'equilibri de la justícia, i, per tant, l'home no està en el degut estat de consciència, perquè ha pervertit les regles lícites de l'adquisició de les coses.

En altres pecats n'hi ha prou amb l'arrepentiment, però en aquest no basta, sinó que hi ha d'haver la restitució. El P. Granada, amb aquella forma tan viva i eloqüent que té d'expressar el seu pensament, fa notar una cosa que encara que en si és evident a tots, no obstant, la bellesa de les seves paraules és tanta que eficaçment parlen al nostre esperit, quan exhortant a l'home perquè no es deixi portar per la passió de l'avarícia diu: «Primerament has de tenir present que tots els béns acumulats per tu queden a fora de tu, i a l'hora de la mort es quedaran tots en el món, i amb tu només anirà el pecat, que te l'enduràs amb tu.» Reflexió eficaç per a induir a l'home a la restitució de lo que injustament posseeix.

Però sense lo que fins ara us he dit, sense aquesta multitud de pecats i desordres que provenen de l'avarícia, n'hi ha un altre que és la duresa de cor.

L'avar es fa dur de cor; en l'avar no hi ha compassió, no hi ha sentiments: s'anullen tots els sentiments en el cor on hi regna l'avarícia.

Els sentiments de l'home, estimats germans, tenen una tendència a acumular-se; uns amb altres s'uneixen, s'alien, i quan n'hi ha un que preval, que es fa amo del cor de l'home, tots els demés estímuls i sentiments cooperen, s'uneixen, es confonen amb el sentiment o estímul qui és el cap de colla, tots es dirigeixen a la consecució de lo que es proposa el sentiment predominant en el cor de l'home. Perquè tots els sentiments i instints són forces que se subordinen a una altra força; i quan una passió avassalla a un home, tota la seva activitat pren aquella direcció, totes les passions i instints a l'influx d'un sol motor es dirigeixen a aconseguir la satisfacció d'aquell estímul que ha conquistat tot l'home.

Aqueixa observació que us acabo de fer ens ensenya clarissimament la importància que té en la cultura del nostre caràcter, la importància que té en la informació del nostre esperit, el dirigir-lo, l'orientar-lo, com ens mana la Doctrina cristiana, envers el primer fi de la nostra vida, fent prevaler en nostre cor el més alt dels sentiments, l'amor a Déu.

Aquest sentiment predominant es dirigeix a lo que, si em fos permès parlar el llenguatge mundà, en diria «tendència a l'ideal», que és Déu; perquè aleshores, quan hi ha en el cor de l'home aqueixa tendència a l'ideal, a Déu, al Summe Bé, tots els demés instints vénen a cooperar a aquest objecte, i aleshores la força de l'home és irresistible.

IV. Concepte evangèlic de la riquesa

Però convé ara considerar la cosa baix un altre aspecte.

Nosaltres sentim aqueix desordre de la passió; nosaltres sentim el desordre de l'estímul, de l'*amor habendi*, que diu sant Tomàs, les ganes de tenir; nosaltres, de conseqüent, hem de posar ordre, limitació i recta direcció a aqueixes ganes de tenir.

Tal vegada, si jo ara fos un home que us volgués parlar el llenguatge modernista, us diria que potser podrien pro-

venir els desordres d'aqueixa passió de posseir, els desordres d'aqueixes ganes de tenir, d'un concepte massa estret que es té de la riquesa; tal vegada us diria, si jo no fos ministre de Déu i més o menys aficionat a la Teologia, que els temps moderns havien donat a la riquesa un caràcter no precisament de profit individual o de família, sinó un caràcter social, i que, de conseqüent, gràcies a aquest caràcter social donat a la riquesa, era més fàcil de destruir la passió de l'avarícia, el desordre de les ganes de tenir; però cabalment el caràcter social de la riquesa no és cap descobriment d'ara. És tan vell com el Cristianisme; més vell que el Cristianisme, com veureu en les poques paraules que us diré.

La promulgació del regne de Déu sobre la terra, ho sabeu perfectament, té un caràcter que la distingeix, i és el que es dóna en ella el predomini del pobre en la nova societat per la que ja sospirava el món antic; i quan Jesucrist Senyor nostre va venir al món i va voler explicar la seva missió sobre la terra, la va compendiar en unes paraules que Ell pronuncià i que guarda el Sagrat Evangeli. Entrà un dia a la Sinagoga de Natzaret, ciutat en la que s'havia criat, i, agafant la profecia d'Isaïes, va llegir aquelles paraules: «He sigut ungit per l'Esperit del Senyor, he sigut enviat a evangelitzar els pobres»; afegint Jesucrist: «Ara, en aquest temps, s'ha de complir la profecia.»

«El Pare celestial m'ha enviat a evangelitzar els pobres», i aquest principi fonamental de la doctrina de Jesucrist podem dir que abraça totes les generacions humanes i tots els llinatges i totes les races humanes; en aquest Regne universal i perpetu, en aquest Regne que en diem la santa Iglésia de Déu, hi dominen dos caràcters: el primer, que és sa llei constitutiva i essencial, consisteix en la primacia de la pobresa; el segon, que és conseqüència lògica del primer, que dintre d'aquest Regne els qui hi tenen dret de ciutadania, els qui hi són per dret propi són els pobres, i que els rics

hi són solament tolerats, en situació d'inferioritat dins de la societat espiritual i sobrenatural el cap de la qual és Jesucrist. Sant Tomàs amb sa perspicàcia desfà la l'argument del per què en el món, en la Iglésia de la terra, es tenen certes consideracions externes als rics, i amb gran sentit pràctic explica que la Jerusalem divina, mentre viu en la Babilònia mundana, no pot prescindir més o menys de tenir en compte les lleis per les quals aquesta es regeix. La Iglésia sosté indefectiblement els principis, encara que en la seva aplicació hagi de tenir en compte les condicions d'actualitat; la perfecció social absoluta la Iglésia no la tindrà fins a la glòria. Altrament ja us acabo de manifestar l'expressió per medi de la qual explicà al món la seva missió quan digué: «El Pare m'ha enviat per a evangelitzar als pobres»; indicant amb aquestes paraules que els pobres eren els deixebles predilectes de Déu; i, en efecte, la gent que seguia a Jesucrist era pobra, i els enemics de la religió ho tiraven en cara als cristians, dient que la Iglésia comença per gent pobra, com es desprèn de lo que diu sant Pau: Viuen alguns rics en la casa de l'Emperador; *alguns*, perquè la massa era pobra, per la raó de que el pobre està més disposat a la moral que el ric, a la vida de sacrifici, als costums severs. La riquesa és un gran impediment de la santedat.

Per això el Mestre diví al promulgar aquella llei de perfecció personal que forma part encara avui dia de la llei que aprenem en nostra infantesa, les Benaventurances, digué: «Benaventurats els pobres... perquè d'ells és el Regne dels Cels.» I vosaltres sabeu també que als deixebles, quan anaven acudint atrets per la paraula de Jesucrist a fi de constituir el seu Regne, els deia: «Ho heu de deixar tot, i seguir-me.» I quan després se n'hi presentava algun qui volia seguir-lo, sense deixar lo que posseïa, li deia: «Està bé, no deixis lo que posseeixes, queda't.» Tal és el cas d'aquell jove ric, que li demanava el medi per a salvar-se: «Per a salvar-te no necessites fer-te pobre; però si vols seguir-me,

si vols formar part de la meva aristocràcia, ho has de deixar tot.»

I en els primers dies de la Iglésia així es feia, essent aquest un argument que els socialistes usen sovint; en els primers dies de la Iglésia ja sabeu vosaltres que tots els rics, o la major part d'ells, venien tot lo que posseïen, i o bé donaven el producte als pobres, o bé ho donaven a la comunitat. Han abusat d'aquest argument els socialistes, perquè hem de tenir en compte que el socialisme no entén el misteri que enclouen les paraules de Jesucrist, i el socialisme no entén aquest misteri perquè no creu en la Revelació.

Però no són sols els socialistes els qui no entenen aquest misteri de la riquesa, sinó que hi ha molts rics que tampoc l'entenen.

Per lo qual és necessari considerar que Jesucrist posà com a llei essencial, com a llei constitutiva de la Iglésia, la pobresa; així és que sant Jaume, un dels apòstols, en una de les cartes canòniques que formen part de les Escriptures Sagrades, diu que els pobres són els hereus del Regne; i sant Pau, en una ocasió en què parla que anirà a portar les almoines que li han donat els germans de Roma als pobres de Jerusalem, ho fa amb una frase que ens ha de servir d'exemple i ensenyança.

Els socialistes algunes vegades refusen l'almoina; els sembla una humiliació: Sant Pau diu que els fa un obsequi; perquè el qui fa almoina no fa més que complir el seu deure de caritat, i per això diu que els portarà als germans pobres de Jerusalem els obsequis dels demés germans.

De conseqüent, amb lo que us he dit podeu comprendre que la marca dels qui volen adaptar-se a la direcció de Jesucrist, la marca característica és la pobresa, i per això sense portar aquesta marca de la pobresa que ens adapta, que ens confirma en el mateix caràcter de Jesucrist, és impossible ser cristià. Perquè vosaltres sabeu que hi ha una pobresa d'esperit, i aquesta, almenys, és una pobresa obligatòria.

Dintre de la santa Mare la Iglésia hi ha rics i pobres; es comprèn que en aquells primers temps en què la Iglésia estava reduïda a una petita cristiandat, hi hagués una espècie de vida en comú; però després és impossible. De totes maneres, mai ha sigut obligatòria la pobresa, sempre ha sigut lliure; però quan la Iglésia s'ha estès per tot el món, quan ha abarcat a tot el llinatge humà, quan el Cristianisme ha arribat a ésser regla de vida de tots els fills d'Adam, naturalment que no ha pogut haver-hi aquesta forma de vida, aquella espècie de comunisme voluntari dels primers dies del Cristianisme en què tots els deixebles de Jesucrist passaven a la condició de fills de família, una família constituïda per la petita Comunitat dels primitius creients.

Per tant, el principi de la propietat, que devem admetre els catòlics i que admeten tots els doctors, respon a les necessitats humanes sobre la terra; però, de totes maneres, com a cristians hem de tenir sempre en consideració aquesta espècie d'antídot contra la passió de l'avarícia, és a dir, que necessitem ser almenys pobres d'esperit, que sense la pobresa d'esperit és impossible fins la nostra salvació.

I per medi de la pobresa d'esperit s'obra dintre de la cristiandat aquest ideal a què hem d'aspirar, aquest objecte que ens proposem: que dintre de la Iglésia de Jesucrist hi hagi una espècie d'igualtat, perquè tots els homes som germans de Jesucrist; que es faci lo que diu sant Pau, la igualtat dintre de la diferència mateixa de condició; perquè el ric està sobre la terra per al pobre, qui té en la Iglésia el primer grau, per lo mateix que és predilecte de Jesucrist, per lo mateix que està en possessió de l'executòria que el col·loca en l'aristocràcia de la Iglésia.

V. Els rics són els administradors de les riqueses

Mes per lo mateix que l'aristocràcia de la Iglésia la formen els pobres, és necessari que hi hagi qui treballi pels po-

bres, i, per conseqüent, qui acumuli riqueses per ells, tenint en compte que els rics són els administradors de les riqueses. L'administració de les riqueses pertany no a tots, sinó a alguns; però la participació d'elles en una forma o altra pertany a tots, perquè tots hem sigut creats del mateix fang, pobres i rics.

La producció de la terra, la riquesa, és per a consol i auxili de totes les humanes criatures; no per a uns sí i per a altres no; és per a tots. La distribució dels béns terrenals la fa la Providència divina mediant les lleis econòmiques que regeixen la societat humana; la institució de la propietat, la licitud de la riquesa, és una conseqüència de dites lleis, en virtut de les quals els rics vénen a ésser una espècie d'administradors; aquests són els qui han de subvenir a les necessitats dels pobres, i aleshores es compleix el precepte de sant Pau, hi ha una espècie d'igualtat, perquè lo que sobra als uns supleix lo que falta als altres.

Perquè tots els teòlegs admeten, sense distinció d'aquesta ni d'aquella escola, que l'home té dret a viure, i que l'home posat en trànsit extrem té perfecte dret, sense que ningú pugui privar-li, d'apoderar-se de lo necessari per a viure. Això vol dir que hi ha per part d'aquells a qui la Providència ha deixat en ses mans els medis de satisfacció de les necessitats, per part dels rics, el deure, l'obligació de subvenir a les necessitats dels seus germans, han de complir d'aquesta manera el precepte de sant Pau, de que hi hagi una espècie d'igualtat entre els homes de manera que tots puguin satisfer les exigències necessàries de la vida.

Naturalment que és difícil arribar a la perfecta possessió de si mateix en el violent instint de la possessió de la riquesa. Naturalment que és difícil que l'home, per més que sèriament judiqui que la riquesa temporal és una cosa a la que li donem més importància de la que té; per més que pensi que ha de deixar sobre la terra els milions que hagi acumulat; per més que sàpiga que està obligat en virtut d'aquesta llei de fraternitat humana a ajudar als seus ger-

mans, és impossible que arribi, si no l'ajuda l'auxili de Déu, a aquest equilibri, a aquesta *racionabilitat* en el govern del seu instint de posseir.

VI. Americanisme

I per això vindrà bé, estimats germans, que us digui quatre paraules sobre la condemnació en aqueixos dies feta per nostre Santíssim Pare Lleó XIII, d'un dels principis que formen part d'un cos de doctrines, o d'idees que s'anomena «americanisme». Doncs, com sabeu, el Papa condemna les idees i les teories dels qui volen sostenir (i pertanyen aqueixes a la corrent americanista) la preeminència de les virtuts naturals, atribuint un lloc secundari a les verdaderes virtuts, a les sobrenaturals.

No; les virtuts naturals no donaran mai la igualtat de sant Pau, ni produiran la de la caritat fraterna, que inclina a donar lo propi al pròxim necessitat; les virtuts naturals no podran produir un cas com el de sant Carles Borromeu, qui, riquíssim de naixença i de família aristocràtica, en una tarda distribuí seixanta mil duros que li varen donar d'una finca que havia venut; així es compleix la sublim igualtat de sant Pau, de que els rics i poderosos són els servidors dels qui no posseeixen en la terra, en consideració de que aquests són els qui han de posseir i disfrutar en major grau de la glòria del cel, i tenir la més alta categoria en el regne etern.

La virtut natural no arriba a això: mai s'ha vist sobre la terra, ni mai es veurà. Necessitem de qui ens ajudi per a arribar a aquesta altura; al revés, ens avergonyim de la llei constitutiva de la societat cristiana, de la llei essencial del Cristianisme, que considera que els pobres són ciutadans per dret propi del Regne de Déu; puix l'home s'amaga d'ésser pobre, s'avergonyeix de tractar amb els pobres, i ells, no obstant, formen l'aristocràcia, perquè l'aristocràcia sempre ha sigut en tota societat la classe qui està més prò-

xima al cap de l'Estat, i els pobres són els qui estan més a prop de Jesucrist.

En efecte, Jesucrist era pobre, i estava voltat de pobres, i ens ha dit que per a seguir-lo de prop havíem de ser pobres, pobres d'esperit almenys.

De conseqüent, si volem formar part d'aquesta noblesa, hem de fer-nos pobres d'esperit, posar-nos en una situació d'esperit que ens faci superiors a l'amor de la riquesa.

Més d'un cop haureu sentit predicar a les religioses dedicades a obres de misericòrdia que servir els pobres, que curar els seus malalts, educar els seus fills, cuidar els seus vells era servir a Jesucrist, perquè els pobres són els membres més importants del cos místic de Jesucrist, format per tota la humanitat, puix ells són els membres més pròxims, més identificats amb Jesucrist, i aquesta idea la té tot cristià instruït i que deu estar convençut, si reflexiona sobre la doctrina de l'Evangeli, del lloc eminent que té la pobresa dins de la societat cristiana.

I, no obstant, l'egoisme ens enganya i ens fa apartar la vista de les necessitats del pròxim. L'avarícia que domina, aqueixa avarícia ens fa mirar la possessió de les riqueses com el summe bé, i no ho seran mai, perquè no ens serviran les riqueses per a obtenir la Glòria. A l'hora de la mort no serveixen de res les riqueses, al contrari, aleshores el diner fa nosa.

VII. Remeis

¿De quins medis, doncs, ens hem de valer? ¿Quin camí tenim per a apartar-nos de la falsa doctrina mundana que dóna tanta preeminència a la possessió de la riquesa?

Demanar a Déu que ens ajudi, que ens doni coneixement de la seva santedat, i sabrem comprendre les coses contin-

gudes en la doctrina de l'Evangeli, i distingirem el bé superior dels béns inferiors; i, per tant, quan arribarem al coneixement de Déu, del summe bé, quan estiguem en possessió de Déu, aleshores sabrem que són béns inferiors les riqueses, i no ens enlluernarà la resplendor de l'or.

Vosaltres precisament, que teniu per advocada, mare i protectora a la Verge Santíssima, teniu un exemple en ella mateixa.

Recordo en aquest instant precisament que nostre poeta, en una de les poesies del seu petit poema *La fugida a Egipte,* presenta a la Mare de Déu demanant caritat per aquell país, en la poesia titulada *Captant,* que comença:

El Nen Jesús demana pa
i Sant Josep no n'hi pot dar.

Sant Josep i la Mare de Déu van per aquelles valls del Nil captant de porta en porta per a donar menjar al seu Fill.

Això no consta en l'Escriptura, però és molt verosímil. La veritat és que la Verge Santíssima era pobra. La vostra protectora i advocada era pobra, i de conseqüent, li hem de demanar que ens alcanci aquesta gràcia especial de saber desdenyar les riqueses, de saber preservar-nos de l'avarícia; de saber arribar a considerar a nostre pròxim com a un igual, perquè dintre del món tots els cristians facin possible aquella noble i alta germandat, aquella feliç igualtat predicada per Jesucrist, contra de la qual faltaria l'home ric que aquesta doctrina oblidés; perquè deu considerar-se no com a un home que té un gran tresor perquè ell i la seva família puguin abusar-ne, sinó com un home que té en dipòsit un tresor, del que pot disfrutar-ne, però del qual, no obstant, té l'obligació de subvenir a les necessitats del pròxim.

Demanem a la Verge Santíssima que ens alcanci del seu Fill aquesta gràcia.

III

EXPLICACIÓ SOBRE LA LUXÚRIA

I. Misteris de la naturalesa humana

Els misteris de la naturalesa humana únicament els ha sabut interpretar d'una manera recta i completa Nostre Senyor Jesucrist.

L'altre dia us parlava del misteri de la riquesa; i per a explicar-vos aquest misteri, i per a conciliar la contradicció aparent que hi ha en ell, vos deia que els uns han pecat per un extrem i els altres per un altre oposat; els uns han volgut donar al principi de la possessió de la riquesa un absolutisme i els altres un altre. En el misteri de la carn també hi ha aquests extrems: els uns, com vosaltres sabeu bé, en el nostre temps, i en tots els temps, s'han fet els panegiristes de l'amor lliure; i altres, entre ells filosops antics qui constituïren una secta, arribaren a l'extrem oposat, és a dir, negaren no solament la virtut del matrimoni, sinó que consideraren la carn com perversa, com oposada a Déu. I això no és solament una opinió antiquíssima, una opinió que no s'hagi reproduït; puix vosaltres sabeu també que hi ha un novel·lista molt conegut, que s'emporta els aplaudiments de la gent moderna, qui és al mateix temps una espècie de desenterrador d'una secta religiosa, i aquest novel·lista ha vingut a coincidir en cert sentit amb aquesta secta, opo sada a l'altre extrem que he dit, i proclama la perversitat absoluta de la carn. El mundà no sap trobar l'equilibri de les coses.

I, per altra banda, no té d'estranyar-nos gens aquest engany: tots els enganys del món s'expliquen per certa aparença de veritat; i quan nosaltres considerem la carn, i al mateix temps considerem a Déu; quan nosaltres considerem la carn, i després considerem l'esperit, veiem una espècie de contradicció, una espècie d'antítesi, una espècie de repug-

nància i contradicció de qualitats entre aquestes dues substàncies.

La carn té com presoner a l'esperit; l'esperit queda com lligat per la carn; i un artista modern i modernista, l'iniciador del moviment pre-rafaelita... a Anglaterra, Rosseti, en una pintura mural, ha pintat l'esperança lligada per la cama amb una cadena, volent-se escapar; aquesta és pròpiament la imatge de l'esperit oprimit per la carn; i nostre P. Granada, d'una manera més piadosa i no menys estètica, diu que una vegada uns caçadors, anant per unes muntanyes solitàries, per un país enterament desert, varen sentir una veu melodiosa que sortia d'un racó. Arribaren allí i trobaren un home qui estava morint-se devorat per una lepra que se li anava menjant les carns. I admirats els caçadors d'aquella cosa tan estranya, d'aquest ser que varen trobar que s'anava anihilant i, no obstant, cantava, li preguntaren per aquell misteri, li varen dir que expliqués allò; i l'home, amb molta senzillesa i naturalitat, digué que la seva ànima estava al bell punt de recobrar la llibertat; que l'esperit és com un pres entre reixes, i com veu que les cordes que el lliguen van trencant-se, canta perquè espera d'un moment a l'altre la seva llibertat.

I no ens ha d'estranyar aquesta oposició, aquesta contrarietat que hi ha entre l'esperit i la carn: Déu nostre Senyor, Criador de totes les coses, els crià, i de la unió de l'esperit i de la carn, de la unió de l'ànima i del cos, en féu un ser especial, l'home; ser pel qual Déu ha manifestat preferències especialíssimes. Va juntar i va coordinar, va ordenar jeràrquicament aquestes dues substàncies, i d'elles en va fer una sola substància, la substància humana, i d'aquest compost de cos i ànima constituí un sol ser.

Bé sabeu vosaltres, germans meus en Jesucrist, que per causa del pecat, aquesta ordenació entre l'esperit i la carn va desaparèixer, i va començar la lluita de l'esperit i la carn, lluita de lo menys interessant, de lo menys important, de lo menys noble, amb lo més noble i amb lo més important;

engendrant-se el conflicte humà per excel·lència, el conflicte de la carn.

D'aquest conflicte de la passió sensual vinc a parlar-vos aquesta nit, amb cert temor de no ofendre-us, de no mortificar-vos; perquè la vergonya i el pudor s'exerciten principalment en aquesta passió, i vosaltres sabeu que precisament ens conta el sagrat llibre del Gènesi, que nostres primers pares, després del pecat, al veure's despullats s'avergonyiren. La vergonya és una relíquia de la puresa primitiva de l'home.

És aquesta una passió vergonyosa, i digué sant Tomàs que els actes d'aquesta passió, fins els degudament ordenats, els regits i ordenats per la sabiduria divina, els santificats pel sagrament; no obstant, tots tenen quelcom de vergonyós; però amb l'ajuda de Déu i de la Verge Santíssima, procuraré parlar-ne amb l'honestedat que mereixen els vostres cristians costums.

II. L'INSTINT DE LA CONSERVACIÓ DEL LLINATGE

Aquesta passió o instint sabeu vosaltres que respon, que té per objecte la propagació del llinatge humà sobre la terra. la conservació del nostre llinatge en el món; i si l'altre dia us deia que l'instint de posseir era una espècie de funció de l'instint de conservació personal, i era violent i fort perquè tenia per objecte sostenir l'individu sobre la terra, naturalment que l'instint que té per objecte, no el sostenimment de l'individu, sinó el del llinatge, ha de ser violent, i, en efecte, és violent, vehementíssim.

I perquè és vehementíssim, diu sant Tomàs, és perquè deu ser dirigit.

És precisament veritat que tota força, com més violenta i vehement és, necessita més recta i enèrgica direcció.

I si no, reflexionem com les grans forces de l'ordre físic se'ns manifesten als nostres ulls.

La força del vapor, la del fluid elèctric, si no estan dirigides i governades d'una manera discreta, si no hi ha intelligència en la seva direcció, aquella força, en comptes d'ésser útil i beneficiosa, es converteix en terriblement destructora.

Així passa amb aquest instint violent que té per objecte la propagació del llinatge humà.

L'instint de l'home ha d'ésser dirigit racionalment, s'ha d'exercitar racionalment. Si un instint no s'exerceix racionalment, aquest instint deixa de ser racional, i és, per tant, irracional; i si és irracional no és humà, sinó bestial.

De conseqüent, l'instint, la passió sensual, ha de ser també dirigida racionalment. Ens trobem en el cas de lo que us deia l'altre dia al parlar-vos de l'instint i de la idea: mai es poden separar, com no se separen mai l'ànima i el cos de l'home.

L'instint i la raó han d'anar junts, i el procediment indicat per la naturalesa de les coses és que aquesta raó sia la qui governi a l'instint.

Des del moment que l'instint deixa d'ésser regit per la raó, aleshores l'instint és pertorbador, perquè precisament la raó, segons prescripció de la llei divina, ha d'ésser la qui regeixi; puix la raó i la llei divina és tot u en el punt que tractem: sempre la recta raó és llei divina. La raó té per objecte que es compleixi el fi de l'instint, i, per tant, tota la legislació sobre aquesta matèria, tots els preceptes que hi ha sobre la passió sensual, tots tenen principalment per objecte final únic la propagació recta, ordenada, coordinada del llinatge de l'home sobre la terra.

Quan deixen de córrer paral·lelament aqueixes dues forces, l'instint i la raó, o millor dit, quan la raó deixa de governar l'instint, quan els instints volen fer-se independents de la raó, i no volen obrar racionalment, aleshores ve el desordre de la passió, el desenfrè de la passió, estem ja en els dominis de la passió de la luxúria, dels vicis, i precisament en aquest cas s'aplica perfectament l'observació de

sant Tomàs, de que una passió, una força, en quant és més viva, més vehement, més impetuosa, és més destructora en faltant-li recta direcció.

La luxúria, ho sabeu, és el més gran dissolvent del caràcter humà. L'home, quan el domina aqueixa passió, perd el caràcter; no té caràcter; aleshores ve una espècie d'evaporació humana, un anihilament de l'home, la voluntat perd l'imperi sobre de l'home, desapareix l'autoritat de la raó, que ja no dirigeix la vida personal o individual.

En l'ordre físic no us ho tinc d'explicar, tots desgraciadament ho sabem per pública i manifesta experiència: és aquesta passió una de les grans misèries de la humanitat, una vergonya del nostre segle. No us ho tinc d'explicar jo: pregunteu-ho als metges i ells us ho explicaran. Però tots convenim en que és la destrucció, l'anihilament de l'home en l'ordre físic.

Mes com a sacerdot jo us he d'explicar principalment l'anihilament de l'home, el decaïment de l'home en l'ordre moral, i això sant Tomàs, amb tot el poder de la paraula, amb la precisió acostumada, i amb la claredat vivíssima amb què penetra fins al convenciment, ho fa en els següents termes: diu ell que la luxúria anihila la intelligència i la voluntat humanes; produeix en primer lloc —són ses pròpies paraules— *caecitas mentis,* la ceguera, l'ofuscament de la raó.

La luxúria i la raó són contraposades; la luxúria produeix sempre ofuscament de la raó. Per això, precisament, és pecat, perquè és irracional; priva a l'home de l'ús de la seva raó; perquè com domina la passió i no poden funcionar les dues a la vegada, la raó desapareix de l'home, la passió el cega: la raó queda ofuscada per la força de la luxúria, és una llum que s'apaga ofegada pels vapors de la carn.

I aquest principi, encara que sant Tomàs era qui menys podia observar-lo per experiència pròpia (és anomenat angèlic per sa puresa), no obstant, el presenta d'una manera tan convincent com no es pot més.

Aquest principi està confirmat per tota la humanitat, no sols la cristiana, sinó també per tota la humanitat qui té sentiments racionals i discorre en virtut de raó. I perquè sabien això els antics pagans, representaven el déu, heroi o mite qui personificava aquesta passió amb els ulls tapats: Cupidó estava tapat d'ulls per a donar una verdadera significació de la cosa, és a dir, que aquesta passió deixa a l'home sense la llum de l'enteniment.

Diu després sant Tomàs que a més d'aquesta ceguera, d'aquest ofuscament de la raó, produeix la falta de consell, la precipitació; l'home dominat per aquesta passió es precipita, no pot suportar el procés racional de la reflexió; i per això el gran filosop Aristòtil té una expressió pintoresca per a indicar aquest estat: l'anomena *peccatum puerile*, pecat infantil; no precisament perquè sia comès pels infants, sinó perquè els qui se'n deixen dominar, els qui són víctimes de l'amor, perden l'enteresa d'homes, tenen una falta de discerniment que els fa ser com nois.

Tots sabem que, per regla general, quan hi ha una persona que es deixa dominar d'aquesta mala passió o vici, la veiem verdaderament infantil, fa ximpleries; i un dels tipus que s'han aprofitat més dintre de la literatura i fins en tot l'ordre artístic per a ridiculitzar-lo, és el de l'enamorat, amb ses incoherències risibles, amb ses faltes de discerniment i de criteri pràctic.

I afegeix sant Tomàs que l'altra condició de l'home qui es deixa dominar per aquest vici, és la inconstància; la inconstància és pròpia dels qui són víctimes d'aquesta passió perquè destrueix tota l'energia de la voluntat.

Granada, amb sa forma senzilla i breu, diu que aquesta passió és com les nanses dels pescadors, que s'hi fiquen els peixos, però no en surten; l'home perd quasi per complet la virilitat, no té constància, no sap desfer-se del llaç que el té oprimit, no sap fer-se superior a la passió que el domina. Per més resolucions que faci, per més determinacions que prengui, la passió les destrueix, i per això sant Tomàs

cita, ja que per experiència no hauria pogut fer-ho, l'autoritat del còmic Terenci, i porta unes paraules del personatge de la comèdia en la qual un home qui portava vida llicenciosa feia propòsits de canviar-la, a lo qual respon son interlocutor: *Tots aquells propòsits una falsa llagrimeta els desvaneixerà;* i en altre lloc de la mateixa comèdia diu: *En l'amor hi ha guerra, i altra vegada pau i treuga.*

I continua el gloriós Doctor dient que precisament també la voluntat queda com acabada, perquè a la passió de què tractem segueix com a conseqüència un desordre en l'amor de si mateix; l'home luxuriós s'estima desordenadament a si mateix; i tots sabem que totes les èpoques de la decadència dels costums, en què el vici s'estén, en què el vici va prenent per dintre de la societat, i especialment entre el jovent, amb l'extensió d'aquest vici ve com un culte del cos, fins arribar a lo ridícul en la pretensió de vestir amb elegància, en posar-se olors, més propi de dones que d'homes; fins la joventut perd la virilitat, que és lo que afirma més la dignitat del jovent dintre de la societat humana.

I aquest amor a si mateix a més porta, segons l'Angèlic Doctor, a l'odi de Déu; perquè com l'home no vol regir-se per les lleis divines, es coneix culpable, comprèn que ha caigut en la transgressió de les lleis divines, i odia a Déu perquè tem el càstig que se li espera; s'aferra a la vida present, perquè aquests plaers únicament tenen lloc en la vida terrenal; i d'altra banda, perquè l'home que es deixa dominar d'aquesta passió és incapaç de sentir l'aspiració de disfrutar de la vida eterna. De conseqüent, l'home viciós té horror a l'altre món, no hi veu sinó tenebres; no descobreix, no sent l'impuls que el porta a desitjar el goig puríssim de la vida celestial.

III. Castedat

Per a excusar aquesta passió, en totes les èpoques i majorment en el nostre temps, s'ha posat en tela de judici la

possibilitat de la castedat; i, no obstant, la castedat és un fet, i de conseqüent, contra els fets no hi ha raó que hi valgui i, per tant, si nosaltres trobem en la humanitat el fet de la castedat, si aquest consta, tenim la més convincent demostració de la seva possibilitat.

En primer lloc, fins en els temps antics, abans del Cristianisme, hi havia hagut gent casta, gent qui tenien un gran domini sobre si mateixos. La utilitat de la castedat era coneguda, i vosaltres sabeu que la gran ciutat de la civilització, Atenes, tenia per protectora una deessa casta, i que Roma tenia en la institució de les vestals com un reconeixement legal i solemne de l'excel·lència d'aquesta virtut. Que es practicava en el món antic amb més o menys escala aquesta virtut és un fet evident, i encara que, és cert, era rara, no obstant es practicava.

Des de l'aparició del Cristianisme, en els Pares més antics, en els apologistes de la nostra santa fe, hi trobem quasi sempre aquesta qüestió, la qüestió de la castedat. En el llibre dels Fets dels Apòstols es llegeix, no em recordo ara precisament en quin capítol, explicant sant Lluc una disputa de sant Pau amb un dels procònsols de les províncies asiàtiques, de l'Àsia Menor, que diu *disputantes de castitate*, disputant de la castedat, perquè a aquella gent se li feia difícil de creure-hi.

Però no solament sant Pau disputava de la castedat, sinó que ella s'anava estenent pel món; i en el segle següent, quan apareixen els apologistes, sant Justí, argumentant pel fet com us deia, gràcies al qual es demostra la possibilitat de la castedat, afirma i diu als pagans, als quals es dirigia, que entre ells, entre els cristians hi ha homes de seixanta i setanta anys que mai han faltat a aquesta virtut.

I precisament les flors de més fragància de la virginitat cristiana, els matisos més hermosos d'aquesta virginitat cristiana els trobem dintre de Roma, dintre aquell recinte de corrupció: santa Cecília, santa Agnès, santa Pràxedes,

totes aquestes verges tan illustres del Cristianisme són d'aquella època.

De conseqüent, elles, dintre d'aquella ciutat, en la qual abundava tant la dissolució i el sensualisme, es varen mantenir pures i castes, i davant d'aquests fets no hi ha contradicció possible; tenint en compte aquest nombre incomparable de dones, i homes també, que consta han anat seguint el camí de la virginitat fins als nostres dies, deu afirmar-se que aquesta virtut és possible.

Considerant aquests fets i raciocinis, sant Tomàs fa una digressió, que no vull deixar d'esmentar, perquè és molt convincent i molt pertinent al cas.

Els qui es casen diu sant Tomàs que fan bé, perquè el matrimoni és necessari per a la conservació del llinatge humà; no obstant, la virginitat és necessària per a la bellesa, la salut i el bé del llinatge humà, perquè el llinatge humà no és un ramat de bestiar; l'home és un ser racional, i, de conseqüent, hem de cercar quelcom més, alguna cosa més que la propagació de l'espècie, que son augment material; hem de cercar la perfecció; però no únicament en la propagació corporal, sinó arribant més amunt, a l'esfera de les facultats superiors de l'home, que se sobreposen i dominen per sa excel·lència; i, de conseqüent, si la puresa, la castedat, l'enfrenament de l'instint sensual exigeix una força extraordinària, és necessari que hi hagi la virginitat en el món perquè aquesta doni l'exemple, i ensenyi als demés a dominar els seus instints mediant el culte de superioritat a la part espiritual de la nostra naturalesa, i oferint l'espectacle de la puritat, condició essencial de l'excelsa perfecció que anomenem bellesa.

Però diu l'Angèlic Doctor que la virginitat és necessària no solament per la bellesa, sinó també per la salut i la utilitat i bé de l'humà llinatge, i és indubtable que tota la societat disfruta de les utilitats d'aquesta virginitat cristiana, que no és estèril, sinó fecunda.

Molt bé sabeu vosaltres els grans danys que sofriríem si desapareixia aquest exèrcit de dones consagrades a Déu per a curar malalts, per a recollir i emparar criatures i vells, etc. El món entraria en un estat de verdadera angústia, sentiria la falta d'aquest auxili que li presta la virginitat cristiana, summament fecunda fins en béns corporals.

Per això és precís que se sàpiga lo que la Iglésia ha definit sobre aquesta matèria.

Sant Pau ja en parla clarament dient que l'home era lliure: que el matrimoni és sant, però que la virginitat és millor.

I no solament veiem la necessitat de la virginitat pels sobredits auxilis que d'ella reportem, sinó que a més sabem també que per disposició de la Iglésia el celibat eclesiàstic existeix i que és font de la perfecció sacerdotal cristiana, que el celibat dels homes qui viuen en comunicació amb Déu contribueix en gran manera a l'eficàcia del ministeri de la propaganda evangèlica.

És el celibat font de perfecció en aquests homes, i no cal pas que ens limitem dintre de la Iglésia catòlica, sinó que fins entre els ministres protestants es reconeix que si hi ha hagut entre ells algú qui s'ha fet notable per lo benèfic que ha sigut envers els seus semblants o per altres virtuts, ha estat cèlibe.

Però, no solament hi ha aquest fet de l'existència de la castedat en el món, que prova que és possible, tota vegada que existeix: sinó que pel catòlic hi ha una altra raó, i és que la fornicació és pecat.

Precisament avui mateix ho hem llegit en l'epístola de la Missa, epístola dirigida als fidels d'Efès, on es diu que els fornicadors no tenen part en l'herència de Jesucrist, i en altra banda el mateix Apòstol demostra que aquest pecat priva de la glòria eterna.

I a més tots vosaltres sabeu, estimats germans, que la Iglésia ens ensenya amb gran preferència l'excellència d'aqueixa virtut de la castedat; i sant Pau explica que el cris-

tià és temple de l'Esperit Sant, i aquest temple seria indigne de la Divinitat si en ella faltés la castedat.

Per lo qual el gran Tertullià, fins després d'haver caigut en apostasia, diu una frase que no vull deixar de recordar-vos, perquè és expressiva i d'una intensitat extraordinària significant perfectament lo que vol dir: Si el cristià és temple de Déu o de l'Esperit Sant, aquest temple de Déu ha de tenir per sagristana la Puresa; perquè aquesta, en primer lloc, ha de vetllar a fi que dintre del cor de l'home, dintre d'aquest temple obrin els moviments de l'Esperit, a fi que la passió de la luxúria no s'imposi, que l'esperit prevalgui a la carn; i deu vetllar a més perquè la nostra exterioritat, la nostra compostura corporal, lo que en podríem dir la fatxada del temple, estigui degudament ordenada, regint els sentits segons les lleis de l'esperit.

I deu vetllar, afegeix el mateix escriptor, deu vetllar aquesta sagristana del temple de Déu, la puresa del cor de l'home, perquè el cor de l'home és l'ara en què se sacrifica a Jesucrist Senyor nostre, i aquesta ara ha de ser pura per a ésser agradable al Ser puríssim per essència.

IV. Remeis contra la luxúria

Per a obtenir aquesta virtut contrària a la luxúria, ¿quins remeis hi ha? ¿Com se pot fer, quins remeis són oportuns per a enfrenar aquest instint que desgraciadament té tanta violència en l'estat actual dels homes?

La Iglésia en dóna molts: en primer lloc, ens recomana per boca d'un Sant com Felip Neri, amb aquell llenguatge expressiu que tots admirem en el gloriós fundador de l'Oratori: *Fuge*, «fuig»; i diu que aquest sentiment, que la lluita amb l'amor, és diferent de les altres lluites; en aquesta lluita els covards, és a dir, els qui fugen són els qui guanyen. Hem de fugir.

El qui es té per valent perilla molt que sia vençut.

D'altra banda, hi ha altres medis de resistir aquesta passió. Els antics tenien dedicada la caça a la casta Diana; i és perquè l'exercici, el moviment, la distracció i el treball són grans medis perquè l'home no es deixi dominar d'aquesta perversa inclinació. L'ociositat sempre ha sigut causa de vicis, però principalment d'aquest vici; i nosaltres sabem d'un home ilustre dintre de la Iglésia, i dintre de la història de la sabiduria humana, el gran sant Jeroni, qui es va dedicar a l'estudi de les llengües orientals, i les va aprendre per a dominar aquesta inclinació, i certament estudiant amb voluntat ferma obtingué victòria d'aquesa passió del seu cos.

Altre medi hi ha de fer-nos superiors a la carn. Quan l'equilibri humà s'ha desequilibrat, i es troben en l'home forces majors per part de la carn que per part de l'esperit, s'exigeix per a restablir l'equilibri augment de forces espirituals, que es troben per medi de l'oració.

De modo que el precepte de l'oració que Jesucrist va donar als seus deixebles i que la Iglésia ens recorda cada dia, l'exercici de l'oració és, segons la raó, fins no acudint a l'ordre sobrenatural, no acudint a que la veu de l'home, la paraula de l'home, l'aspiració, la súplica humana serà escoltada per la Providència divina, que s'esmera en correspondre a les seves criatures i en auxiliar-les quan demanen la seva assistència; fins prescindint d'aquesta consideració, de la qual no podem prescindir mai, perquè sabem que Nostre Senyor ens ha dit que qui necessita ha de demanar, i Déu es complau en concedir-ho, l'oració, com a exercici espiritual, és un medi intern de donar forces a l'esperit de l'home, perquè fa reaccionar la intel·ligència, i a l'exercici sublim d'aquesta alta facultat segueix un predomini de l'esperit sobre la carn. Tot exercici porta augment de la força exercitada.

I després ens hem d'aïllar, sobretot en els nostres temps, d'aqueixa multitud d'objectes excitants al vici.

Vosaltres recordareu, els qui haveu llegit el poema del Dant Alighieri, que el poeta quan veu passar pel seu davant

els pecadors, entre ells reconeix a la Francisca de Rímini, i parlant de sa desgràcia i de sa condemnació la Francisca li diu que un llibre fou l'alcavot i la causa del seu pecat, el llibre i el seu autor.

Doncs, per a aconseguir el domini de la carn, recordeu-vos de tants llibres i tants objectes artístics que inciten a pecar, als joves i als qui no són joves; aquesta immensa alcavoteria, per a usar la mateixa paraula que usa el poeta, deu tenir-nos previnguts, i deveu tancar-los les vostres cases més que a un aire mefític i empestat que ens amenacés amb una epidèmia.

Per tant, procureu aïllar-vos d'aquesta corrent malèfica, i no us serà difícil la conservació de l'angèlica i excellent virtut de la castedat.

A més, des d'infants la vostra mare, i sempre la santa Mare Iglésia vos ensenyaren altre medi poderós, la devoció a la Verge Santíssima, la devoció a la Mare de Déu, a aquesta perla de puresa i castedat, com a medi d'obtenir l'enfrenament de les passions bestials, que nosaltres, en aquesta vida de la terra, desgraciadament sentim, i que, no obstant, si logrem dominar-les son domini ens dóna superioritat fins per sobre dels mateixos àngels.

I si no us sentiu amb prou forces recomaneu-ho a la Mare de Déu; acudiu a Ella en súplica de que us ajudi en la lluita, i no temeu, que Ella us socorrerà.

Demanem-li, doncs, sa intercessió acudint al seu patrocini...

IV

EXPLICACIÓ SOBRE LA IRA

I. La mansuetud

La nota que distingeix més el caràcter de Nostre Senyor Jesucrist, estimats germans meus, és la mansuetud. De ma-

nera que en aquell admirable retrat que ens féu Isaïes, ja la mansuetud és la vivent expressió característica. Vosaltres sabeu que diu el Profeta: «El qui jo havia escollit, aquell en qui tinc mes complaences, no cridarà, no se'l sentirà pels carrers, no disputarà, ni trencarà la canya després d'esquerdada, ni acabarà d'apagar el ble que encara fuma...» I en altre lloc l'anomena «anyell», i la litúrgia eclesiàstica continua anomenant-lo «anyell», anyell, com diu el Profeta, «que no tan sols es deixarà esquilar, sinó escorxar i tot, sens exhalar una sola queixa». I és en tal grau la mansuetud de Jesucrist, que totes les seves accions i totes les seves paraules traspuen la unció, i la unció és la manifestació sublim d'aquesta mansuetud de què us parlo.

I no solament la mansuetud, i no solament la unció distingeix la sagrada Persona de Jesucrist, sinó que se l'anomena i se'l coneix per aquesta unció, fins al punt que l'Ungit és el Fill de Maria, i l'Ungit li digueren els antics profetes: Crist vol dir Ungit. «Serà, deien, com un oli, que s'escamparà, que es vessarà estenent-se pertot arreu.» I no solament la seva paraula, consignada en el Sant Evangeli, sinó també la santa Iglésia, la difusió de la seva santa influència en el món sempre s'ha fet per medi de la unció. Per medi de la unció el Cristianisme s'apodera dels esperits.

De modo que l'apòstol sant Joan, el teòleg entre els apòstols, l'apòstol sant Joan, en sa primera carta, parlant de la manera com s'ha fet la difusió del Cristianisme ens diu, ens participa que és per la unció de Jesucrist: «I per la unció de Jesucrist hem arribat a la veritat.»

De manera que el Cristianisme s'ha difós per medi de la unció, i, de conseqüent, el Cristianisme no és una forma intellectual; és una manera de vida, una manera de vida sobrenatural, com tots vosaltres sabeu. No és una forma intellectual, com ho és la filosofia d'aquest o de l'altre filosop, de Plató, per exemple, o de Kant; és superior a això; la seva existència abarca tot l'home, és tota una vida; i per això s'estén com la vida, com la calor, per medi de la unció, que és

una espècie de calor suavíssima que es comunica de l'un a l'altre.

I quan nosaltres reflexionem sobre els motius pels quals el caràcter distintiu de la sagrada Persona de Nostre Senyor Jesucrist està constituït per aquesta mansuetud; en aquesta unció, expressió de la mansuetud, trobem dues raons primàries, que expliquen aquest fet de transcendència divina.

En primer lloc, Jesucrist va venir al món com a víctima; objecte primordial de la seva vinguda és ser la víctima pels pecats dels homes; l'objecte primordial de la seva vinguda és ésser reconciliació i víctima; precisament mereix realitzar la redempció humana perquè suporta amb mansuetud i paciència els sofriments i el martiri, puix això és cabalment lo que constitueix l'ofici de víctima.

I a més, no solament en Jesucrist resplendeix aquesta mansuetud i aquesta paciència perquè és víctima, sinó que en Ell resplendeix aquesta mansuetud i aquesta paciència perquè és Déu. Resplendeix aquesta mansuetud i paciència en Jesucrist, per aquella raó que explica sant Agustí, qui en dues paraules enclou un pensament admirable que és impossible dir-lo més bé i d'una manera més justa i sublim quan diu: «És pacient, perquè és etern»; sí, precisament és pacient perquè és etern.

Els homes, com som temporals, com som de vida passatgera sobre la terra, no tenim paciència; ens precipitem per a realitzar els nostres desigs; però Déu, qui té temps de sobres per tot, a qui sempre li arriba l'hora quan aquesta ha d'arribar, és pacient; i com que el caràcter de què volgué revestir-se el Verb Etern al fer-se home i habitar entre nosaltres fou no el de Jutge, sinó el de víctima; no vingué per a mostrar el seu atribut de Justícia, sinó per a mostrar el seu atribut de Misericòrdia, reservant-se per sa segona vinguda el mostrar-se amb el seu atribut de Justícia; aquí teniu el motiu per què en Jesucrist resplendeix d'una manera eminent el caràcter de mansuetud i paciència, i heus aquí per què per altra part el diví Mestre ens diu aquella expres-

sió que tots vosaltres sabeu perquè és sovint repetida per la Iglésia: «Apreneu de Mi, que sóc mans de cor.»

Per això, per a estudiar aquesta mansuetud, que és la forma excelsa de la passió de la ira, segons veurem després, avui dedicarem una estona a la consideració d'aquesta passió de la ira, i ho farem, en primer lloc, valent-nos de l'anàlisi que fa el gloriós sant Tomàs, qui descompon aquesta passió per a fer-la més comprensible; d'aquesta manera podrem comprendre-la, i comprenent ben bé les nostres passions podrem governar-les i dirigir-les, i la passió governada i dirigida es converteix en força útil al fi de l'home sobre la terra. No en va l'Autor de la naturalesa humana les posà en ella.

II. La ira

La ira és l'apetit de la vindicta.

Quan ens creiem injustament agraviats, mortificats o injuriats, ve la passió de la ira, i, de conseqüent, aquesta és la repulsió dels qui considerem els nostres adversaris.

La ira és molt personal; de manera que se'ns exalta aquesta passió sempre per motius personals, i no solament per motius personals en el sentit estricte de la paraula, no sols per lo que ens ateny més íntimament en un sentit egoista, sinó per lo que ateny a altres coses o persones amb les quals l'individu està íntimament lligat. De manera que sempre se'ns exalta dintre del nostre cor la passió de la ira, perquè hem sigut mortificats nosaltres, o han sigut mortificats els nostres amics, els nostres paisans o aquells amb qui estem lligats per una consideració o altra. Sempre que som impugnats nosaltres o les nostres afeccions.

Altrament aquesta passió, diu sant Tomàs, que és verdaderament humana, pròpia de l'home, i la més pròpia de l'home; perquè la mateixa concupiscència no és tan humana com la ira, perquè a la ira precedeix originàriament, suposa ori-

ginàriament un judici, i, de conseqüent, exigeix la raó, i com que el principi racional és propi de la nostra naturalesa, per lo mateix és aquesta passió molt humana, perquè deriva, en primer terme, del judici que forma l'home ofès, precisament perquè considera injusta aquella ofensa. El primer acte de la ira és, doncs, un judici en virtut del qual l'home es considera injustament ofès.

I continua dient sant Tomàs que, essent tan característicament la passió de la ira una passió humana, és la més íntima de les passions, perquè la ira reconcentra al qui la sofreix.

En efecte, la persona irada queda reconcentrada; perquè si bé és cert que després ve l'explosió, no ho és menys que en el primer període de la passió és la reconcentració el caràcter essencial de la passió de la ira; reconcentració íntima i silenciosa. I encara que després aquesta passió arribi al paroxisme i es desenfreni, no hi ha pas cap dubte que la primera manifestació de la ira és la concentració, per més que després aparegui un contrast vivíssim amb la concentració i recolliment per la manera violenta i estrepitosa de l'explosió, que sovint sorprèn perquè son desenrotllo s'ha preparat en lo més recollit i intern de l'home.

La passió de la ira, per lo mateix que és tan íntima i tan personal, és la més repentina de les passions; perquè la mateixa passió de la concupiscència, amb tot i ser tan fàcil que s'engendri i que s'encengui en l'home, no obstant, no és tan repentina com la ira. En el llenguatge vulgar diem: «És com un llamp, té un geni com un llamp», de l'home qui es deixa portar de la ira; i en efecte, repentinament s'encén, s'inflama la passió en l'home, es desenfrena la passió com el llamp, repentinament, és una inflamació momentània.

Per altra part, observa a més sant Tomàs que aquesta passió de la ira és tan instantània pel motiu de que contribueix al seu desenrotllament el físic de l'home, el temperament de l'home; i la passió de la ira és la passió més hereditària per la transmissió del temperament físic.

I realment tots sabeu, perquè haureu tingut ocasió de veure-ho en el vostre tracte social, tots sabeu que hi ha famílies en les quals domina en tots els seus individus aquest temperament, manifestació explícita de que la passió de la ira, per motiu del temperament, s'hereta de l'una a l'altra generació. D'una manera evident es transmet de pares a fills en molts casos. En el nostre tracte familiar atribuïm a certs llinatges el caràcter irascible.

La passió de la ira, continua dient sant Tomàs, té un objecte bo, i així és que la ira, en quant al seu objecte, és una passió bona.

De tal manera és passió bona aquesta passió de la ira, que el seu defecte, que la falta, la carència d'aquesta passió seria en detriment de la naturalesa humana; sense aquesta passió la naturalesa humana seria manca, li faltaria a l'home un medi d'obrar; l'home a qui li faltés la passió de la ira no fóra home complet.

I diu més sant Tomàs, tractant científicament aquesta passió, que la paciència irracional, la paciència de l'home que no hauria de tenir paciència en aquell precís moment de la seva vida, quan la passió natural deuria desplegar-se i no es desplega, és un defecte; lluny de ser una virtut, és un vici; una deficiència en la naturalesa de l'home, com succeeix, per exemple, en el pare qui contempla pacíficament els disbarats comesos pel seu fill, sense irar-se; aleshores a aquell home realment li hem d'atribuir una falta en el seu esperit, en la seva manera de ser racional; és un home a qui falta quelcom, no és un home complet.

Perquè aquesta passió de la ira té certa noblesa, per sa naturalesa mateixa, de manera que fins en els casos en què es desvia, fins en els casos en què aquesta passió surt del seu camí natural o bé s'exalta d'una manera extraordinària i excessiva, quan s'excedeix, sentim, no obstant, una certa simpatia, una certa delectació que ens causa l'home irat, una certa admiració per l'home qui amb un motiu just tras-

passa, no obstant, en sa ira els límits de la justícia i de la raó.

En efecte, tots vosaltres us haureu delectat al contemplar les creacions de la fantasia dels poetes, amb els tipus d'homes irascibles que han imaginat. El poeta grec amb el seu *Aquilles*, el poeta anglès amb el seu *Otello*, el poeta castellà amb *El vengador de su honra*, produeixen una verdadera delectació estètica. Com vos deia l'altre dia, succeeix en tots els ordres de la vida humana que l'element racional i l'element corporal estan íntima i estretament lligats, i per lo mateix a nosaltres un caràcter irascible, fins quan surt dels seus límits justos, ens produeix delectació; trobem goig en sa contemplació; perquè hi ha allí una base d'ordre moral que fa admirable aquella passió, contemplem una gran força humana que se'ns fa admirable encara que sia en un descarrilament, en una desviació dels rails de la prudència.

I encara us arribaré a dir, sense que això signifiqui falta de respecte a Déu Senyor nostre, que no tan solament ens agrada a nosaltres, sinó a Déu mateix; perquè Déu mateix, per a realitzar les més grans empreses, ha escollit sempre a homes irascibles, a homes qui havien manifestat o donat proves de la passió de la iracúndia. I tots sabem que Déu escollí per a representar el paper d'intermediari entre Ell i els homes en l'Antic Testament a Moisès; tots sabem que Déu es manifestà amb la Llei escrita a Moisès, a l'home qui amb un rapte d'ira havia mort a l'egipci qui estava insultant el seu germà israelita; i tots sabem també que Déu mateix escollí per a propagador de la Llei Nova entre els pobles a un sant Pau, del qual es conta en el llibre dels Fets dels Apòstols que anava a Damasc respirant destrucció i mort, per a fer morir a tots els cristians, a l'home qui contribuí al martiri de sant Esteve, i, per consegüent, a aquell home verdaderament iracund.

I no cregueu, germans meus, que això sia un atreviment meu, perquè, encara que amb diferents paraules, enclouen la meva idea, les de sant Agustí, qui deia lo mateix; perquè

el gran bisbe africà amb sa bellíssima forma genial de discórrer i trobar la veritat, diu que hi ha ànimes fèrtils qui amb sos mateixos vicis demostren que són capaces de grans virtuts, i cita precisament a Moisès i a sant Pau. Són ànimes fèrtils, i diu exactament ànimes fèrtils, perquè veiem que la terra fèrtil, lo mateix dóna abundància d'herbes dolentes que dóna abundància de bons fruits, si està degudament conresada.

És que les tals ànimes tenen aquesta passió de la ira d'una manera notable, i per això són capaces de grans coses; i d'aqui ve que quan nosaltres parlem en llenguatge vulgar, diem d'un home que té la passió de la ira d'una manera vehement, que és un home de geni, un home de caràcter; amb lo qual implícitament reconeixem que la ira és la base dels grans caràcters.

Reconeixem, en efecte, que la ira és la base dels grans caràcters. Sí, la passió de la ira és la base dels grans caràcters i al mateix temps, per conseqüència, comprenem que sense la ira és impossible fer grans coses en el món. Però fixant-nos precisament en l'objecte d'aquests punts de doctrina, en lo que és essencialment moral, en lo que és essencialment de profit individual per a cada un de nosaltres, que no devem conquistar el món, ni reformar el món, sinó reformar-nos a nosaltres mateixos, és hora de que comencem a considerar ja les desviacions de la ira; i les considerarem principalment en sos dos elements distints.

III. Desviacions de la ira

La ira en si conté sempre dos elements. La ira en si importa sempre tristesa; i després, l'altre element que integra la passió de la ira és el desig, l'esperança de la venjança.

Quan l'home no té aquest desig, aquesta esperança de venjar-se, en realitat no sent la passió de la ira; la tristesa per si sola no constitueix la ira; però aquesta tristesa, ja ajun-

tada a l'esperança i al desig de la venjança, és lo que constitueix la ira. De tal manera, que el dia que l'home irat no pot venjar-se del qui considera que l'ha mortificat o injuriat, el dia que aquest se mor, es perd la ira en l'home irat, desapareix la ira, des del moment que desapareix l'esperança de venjar-se, es desvaneix la ira perquè s'ha desvanescut son objecte.

I no solament es perd la ira en aquest cas, sinó que, de perseverar, se'ns fa odiosa. Per lo mateix que la ira té certa noblesa, queda també destruïda la ira davant de la rendició; quan el qui ens ha agraviat o mortificat es rendeix, es considera ell mateix culpable, quan dóna a l'irat *satisfacció*, com diem vulgarment, ja s'és acabada la ira.

La desviació d'aquesta passió d'ira és en dues maneres: o bé l'home es deixa portar per l'apetit de la venjança sense motiu verdader, per exagerar l'aparença de la injúria o la contrarietat que se li oposa, o perquè, exagerant aquesta venjança que desitja, arriba al furor cruel, com succeeix tantíssimes vegades.

I en el món és molt fàcil que l'home es deixi portar injustament d'aquesta passió de la ira; perquè la contrarietat és l'element en què vivim.

Tenim contrarietats amb nosaltres mateixos; tots sentim contrarietats dintre de nosaltres mateixos.

L'home és enemic de si mateix.

Dintre de l'home hi ha com dos homes; dintre del nostre cor hi sentim freqüentment verdaderes lluites; hi lliurem verdaderes batalles, i la primera paciència que hem d'exercitar és amb nosaltres mateixos.

Aquesta contradicció ens lliga, no podem esborrar-la d'una plomada, com diem generalment; fins l'home qui aspira a la santedad, qui dedica tota la seva vida a la perfecció, qui s'esforça i treballa per a corregir els seus defectes, ha de suportar aquesta lluita. I arribem a la mort batallant i lluitant amb els mateixos defectes, sense saber per què; però no hem de ficar-nos en judicar la sobirana justícia, perquè ho permet per

a major bé de l'home; però la veritat és que l'home ha de tenir paciència amb si mateix, puix en aquest món no pot atènyer l'ideal de la virtut.

Hem de tenir paciència de la nostra ignorància, de no ésser prou assentats; hem de tenir paciència de la falta de forces físiques en el nostre cos; i de totes les deficiències i contrarietats l'home fatalment, o més ben dit providencialment, es veu condemnat a arrossegar com una cadena, mentre viu en aquesta vall de llàgrimes.

Tenim, a més, contrarietats dintre de les nostres cases; tenim contrarietats dintre de les nostres famílies; tenim contrarietats dintre del poble en què vivim; pertot arreu hi ha contrarietats i contradiccions; i, per tant, quan l'home no té ben ordenada, no té ben regida aquesta passió de la ira, quan l'home es deixa portar de la impaciència; quan l'home no ha lograt tenir la passió de la ira fermada per una perfecta paciència i mansuetud, no estarà bé enlloc, dintre mateix de la família tindrà contrarietats i no podrà suportar-les.

I si passem de la família a la societat, a les entitats, corporacions i organismes socials de què l'home forma part, si passem a la nació de què ell és individu, trobarem sempre contrarietats, contradiccions, modos de pensar diferents, afectes i sentiments oposats, i, per tant, si l'home no té segura i dominada la passió de la ira, si l'home no posseeix aquesta virtut de la paciència, serà sempre un desgraciat sobre la terra. Perquè, com precisament aquesta diversitat de caràcters, de sentiments, d'idees i de deficiències, dintre de la societat humana, dóna lloc a que sempre aquesta societat estigui amb certa commoció, a que hi hagi sempre lluita en ella, per això deia sant Agustí que no hi ha cap llinatge tan discorde, essent així que és el més concorde i social per naturalesa, com el llinatge humà.

En corroboració de lo qual, el nostre P. Granada, amb sa eloqüència senzilla i clara al mateix temps que alta, ens fa veure com el llinatge de les formigues, el de les abelles i d'una porció d'animals que viuen en societat, no són tan discordes

com el llinatge humà, perquè resulta que les passions humanes són més vives, que els instints humans són més vehements, perquè els homes tenen la raó per a ordenar els instints i les passions; i quan la raó no els ordena, no els regeix, serveix, al contrari, per a desordenar-los més i augmentar la seva força i violència. La raó es converteix en fautora i còmplice de la passió.

IV. Efectes de la ira

Els efectes d'aquesta passió de la ira són molt manifestos.

En primer lloc, la passió de la ira, la satisfacció de la passió de la ira, porta com a conseqüència un plaer exquisit, un plaer intensíssim, el més intens dels plaers.

Per lo mateix que és la més íntima de les passions, el desig de satisfer-la és vehementíssim, i això ho expressa el poble dient d'un home que sent aquest desig, que té «set de venjança»; perquè la set dintre de les necessitats corporals de l'home és la més viva i vehement, i sa satisfacció causa un plaer més intens, més viu. Set de venjança se'n diu en llenguatge comú, amb l'expressió precisa i clara de la idea que sol posar el poble en el seu llenguatge, sintetitzant gràfica i espontàniament d'una manera metafòrica l'efecte o el sentiment que ha volgut expressar.

Repeteixo que la ira, verdaderament, quan se pot consumar, quan l'home pot satisfer la passió de la ira, li produeix un efecte intensíssim, li causa un goig extraordinari, que res és comparable al goig de la satisfacció de la venjança.

Els efectes que produeix en nostre interior la ira, tots ho sabem, perquè tots, més o menys, participem d'aquesta passió, i per consegüent, sabem que la passió de la ira, quan s'encén dintre del cor de l'home, produeix tempestats tremendes, fent tremolar tot el cos; causa tal trastorn en tot el ser, que fins produeix en algun cas la mort de la persona vençuda per aques-

ta passió, i no és rar sentir a dir: «Fulano ha mort d'una enrabiada.»

La passió de la ira ens pertorba la raó; perquè encara que us he dit que aquesta passió comença per un judici, i és pròpia de l'home racional, no obstant, com en l'home mentre és en aquest món la raó està lligada amb l'organisme, i com l'organisme és una condició necessària de la vida racional, si està impedit, com l'impedeix la ira, resulta que aquesta raó de l'home queda pertorbada. La pertorbació de l'organisme dóna per resultat la pertorbació de l'esperit: per això aconsellem al qui pateix un trastorn d'ira que vulgui dormir-hi abans de prendre qualsevol resolució.

A més, la passió de la ira, quan ha sortit de vereda, quan arriba a desencadenar-se, es manifesta per medi de la llengua, i tots sabeu la multitud de pecats que ocasiona la ira quan, desenfrenada la llengua i lliure de tota regla, es desfà en crits, insults, paraules fortes, intemperants, revelació de secrets, en fi, és una verdadera explosió, i, de conseqüent, de la boca de l'irat en surt tot, en surt tot lo que hi ha en son cor i fins lo que no hi ha, lo que està sols en la seva imaginació.

I si de les paraules passem a les obres, veurem, com tots vosaltres sabeu, que són efecte de la ira els assassinats, els suïcidis i els desafios i guerres i plets, els cismes dintre de la Iglésia: en una paraula, tots els desordres humans són conseqüència d'aquesta desenfrenada passió.

Per això Jesucrist va dir: *Pax vobis*. Com volia la pau i l'ordre perfecte de la societat humana, com que venia a perfeccionar el caràcter humà i era el nostre Mestre, va voler que fóssim pacífics. Lo mateix ens declaren els doctors de la Iglésia, quan ens ensenyen la manera com hem de governar-nos.

V. Remeis contra la ira

Els remeis de què hem de valer-nos per a dominar aquesta passió és el coneixement de nosaltres mateixos.

Per arribar a obtenir el domini de la passió de la ira, per a redreçar-la, per a neutralitzar aquesta passió; perquè no desapareixi la raó en l'instant en què l'home es troba contrariat, se sent ofès perquè no se li concedeix lo que se li deu en justícia, necessita dominar les concupiscències.

L'home qui domina les concupiscències no està tan exposat al desenfrè de la ira; i per això diu sant Tomàs que tant en els homes com en les bèsties, la major part de les lluites s'originen de la concupiscència, *de cibis et venereis*. I per conseqüent, si procurem reprimir la passió de la concupiscència, no ho dubteu, lograrem dominar la passió de la ira.

També hem de reprimir la passió de la supèrbia, perquè en gran part de casos en l'home, dintre del llinatge humà, entre els homes que es relacionen per la raó i per la prudència, la passió de la supèrbia és poderosíssima ocasió del desenfrè de la ira; sovint l'home creu que se li falta a lo que se li devia, i sovint, a causa de son amor propi, es pensa injuriat en els seus drets i en la seva dignitat, sense verdader motiu.

Considerant la passió de la ira en l'ordre natural, hi ha un remei que hem de procurar portar-lo a execució immediata. Això expressà en una forma no científica, sinó pràctica, un antic filosop contemporani d'August, quan digué en una ocasió a aquest emperador, per a fer-li comprendre com devia dominar l'impuls de la ira i contenir el desencadenament de la tempestat, que sempre que sentís aquella passió desenfrenada, abans de proferir una paraula, recités tot l'abecedari complet, des de la A fins a la Z. En efecte, és una veritat que si nosaltres aplacem la primera manifestació d'aquesta passió, després s'entra més o menys en reflexió; l'home adquireix forces, la raó se sobreposa i és més fàcil dominar i dirigir el moviment de la passió.

Però sobretot, més que els filosops i més que els mateixos anàlisis que en la ciència teològica llegim de les passions, per a arribar al domini d'elles, ens diuen les paraules de Nostre Senyor Jesucrist, que tots vosaltres recordeu, en les Bena-

venturances: «Benaventurats els pacífics, perquè ells posseiran la terra.»

La facilitat amb que l'home es deixa portar d'aquesta passió, i es deixa dominar per ella, és perquè volem sobreposar-nos als altres; és perquè volem imposar la nostra voluntat, volem repellir lo que considerem advers, volem desplegar la nostra activitat en la manera que ens és més agradable, i així ens passa que en lloc d'obtenir aquest domini del nostre pròxim, en comptes d'aconseguir sobreposar-nos a nostre pròxim, el nostre pròxim fuig de nosaltres; i la passió, quan és rectament encaminada, quan la passió, en comptes de desenfrenar-se, és conduïda amb recta direcció; quan, en una paraula, la ira s'ha convertit en mansuetud, aleshores l'home realment domina els seus circumstants. Escrit està que els mansos posseiran la terra.

Sí, l'home qui domina més és el qui posseeix la mansuetud de cor; perquè la mansuetud, com podreu vosaltres comprendre, no suposa carència de la ira, sinó que és la ira informada per la intelligència, governada per l'enteniment, l'home més irascible de temperament és l'home més mans quan es proposa per sistema sofrir i treballar, i pel sofriment i treball arriba fins a l'heroisme, i per consegüent, la passió de la ira queda encadenada, i triomfant la que nosaltres anomenem virtut de la mansuetud, de la paciència, i aleshores l'home aconsegueix aquesta força que l'eleva sobre el pròxim, no per una violència externa, sinó per l'esforç de la pròpia voluntat, auxiliat de la gràcia, que, infosa sobrenaturalment a l'home, li comunica aquella triomfant unció que impera sobre els altres, difonent felicitat.

Per això, Jesucrist digué: «Benaventurats els mansos»...; «l'Anyell és el dominador del món»; i després, en altra frase que forma part de les Benaventurances, va dir: «Benaventurats els pacífics, perquè ells seran anomenats fills de Déu.» I els pacífics són anomenats fills de Déu, perquè Déu és el Déu de la pau; perquè vingué al món a portar la pau, com us deia; i com la seva obra és pacífica, els pacífics mereixen

ésser anomenats fills de Déu, porten la marca del seu Pare celestial, i únicament tindran aquesta marca de filiació els homes pacífics, els fills de Déu.

Hi ha que tenir en compte que es tracta d'una virtut sobrenatural; perquè, com vosaltres compreneu bé, aquestes virtuts de la paciència i de la mansuetud que ordenen la ira, en sa perfecció no les obtindrà l'home que no les implori d'una manera humil; fins en un grau inferior difícilment les alcançarà l'home si no es val d'una influència sobrenatural i no demana a Déu que les hi concedeixi i l'ajudi; i si és possible admetre el supost de que un home que s'ha nodrit tota la vida amb la consideració de les virtuts i de la perfecció que han de tenir les operacions humanes, si és possible que un home d'una certa perfecció moral surti de la filosofia, maï aquesta relativa perfecció serà possible al llinatge humà en comú, qui no pot passar la vida en aquestes intimitats i profunditats de la meditació filosòfica, qui ha de suar sobre la terra i guanyar-se el pa, qui ha de treballar per a tenir medis de subsistència en sa vida material, i per això Jesucrist és el gran filosop, és l'únic qui fa possible la virtut dintre del llinatge humà, perquè és l'únic qui l'estén per medi de la gràcia.

VI. Pel Cristianisme l'home és víctima i Déu

I atenent a aquesta virtut especial de la mansuetud i paciència, com a conclusió d'aquest punt doctrinal hem de recordar lo que us deia al principi: Us he dit que la mansuetud i la paciència de Jesucrist significa que Jesucrist era víctima i era Déu.

Nosaltres també, en nostra qualitat de cristians, hem d'ostentar aquestes dues qualitats: hem de ser víctimes i déus; per medi de les virtuts de la mansuetud i de la paciència hem d'alcançar aquestes dues dignitats de Jesucrist, de víctima i de Déu.

En primer lloc, hem de ser víctimes com a cristians, a imitació de Jesucrist; perquè es va verificar l'obra de la Redempció del llinatge humà amb la vinguda de Jesucrist, és cert, però encara que Jesucrist va redimir a tot el llinatge humà, després a cada u ens ha deixat lliures per a completar per nosaltres mateixos la redempció, i cada un de nosaltres ha de redimir-se a si mateix mediant la mortificació de les pròpies passions, lo qual ens dóna la condició de víctima.

Naturalment que per nosaltres sols no podríem aconseguir-ho, necessitem que ens ajudi Déu per medi de sa gràcia; perquè sia eficaç la nostra obra necessitem el poder de sa gràcia sobirana; però és indubtable que nosaltres hem de redimir-nos a nosaltres mateixos, amb nostre esforç personal suscitat i sostingut per una influència divina.

El Cristianisme no és una cosa purament especulativa, sinó que és essencialment pràctica, i, de conseqüent, nosaltres mateixos hem de redimir-nos, i hem de redimir-nos a nosaltres mateixos per medi de la paciència; perquè suportant d'una manera digna les contrarietats del pròxim, suportant d'una manera digna les contrarietats pròpies de la nostra naturalesa humana; tractant amb mansuetud a nostre pròxim, quan, com succeeix sovint, hi ha discordança entre el nostre modo de pensar i de sentir i el seu, aleshores nosaltres imitem a Jesucrist, exercim la virtut del sacrifici i, de conseqüent, som víctimes i, per tant, mereixedors d'eterna recompensa.

I som també déus, perquè, com diu un antic escriptor ascètic, «la mansuetud fa amable, però la paciència, admirable». No hi ha cosa que s'admiri més en l'home que la paciència: és la paciència el gran heroisme de l'home, el converteix en savi i en heroi.

L'antiga filosofia podia arribar a pintar, com ho va fer per medi del poeta Horaci, com vosaltres sabeu, l'home fort, quan diu «que encara que el món s'esclafés, l'home fort, l'home just no perdria la serenitat i el domini que té de si mateix». Però l'home fort i just d'Horaci mai arribarà a ser una espècie de déu, com succeeix amb l'home pacient dintre del Cristianisme;

la paciència dóna a l'home una verdadera qualitat divina: l'home es fa impassible com Déu.

Precisament els màrtirs són la demostració evident de la impassibilitat de la paciència; en les Actes de sos martiris veiem com triomfaven dels turments, resultant vencedors dels seus tirans; els qui són verdaderament pacients són com Déu, que no pot sofrir.

La paciència cristiana eleva l'home i el divinitza; i el fet dels màrtirs que es relata en les seves Actes no és un fet propi sols de l'antiguitat; no és un fet que no es pugui reproduir, sinó que també és propi dels nostres temps.

Tots els qui hem anat pels hospitals hem pogut veure a pobres malalts qui estan sofrint amb una tranquil·litat d'esperit similar a la que ens ofereixen els màrtirs, herois desconeguts de qui no se n'adonen els distrets mundans.

L'home pacient es fa superior als sofriments; son esperit no arriba a pertorbar-se, a pesar de les tempestats de la vida, de les envestides de la matèria, i, per tant, dintre de la virtut de la paciència, l'home qui exercita la virtut de la paciència pot realment arribar a ser una espècie de déu, i aleshores es fa acreedor a la possessió de Déu; perquè l'home no posseirà a Déu sinó posseint-se a si mateix.

Per això, si volem posseir a Déu, qui ha de ser nostre únic objecte, hem de començar per posseir-nos a nosaltres mateixos.

Aquesta possessió de nosaltres mateixos és menester que sapiguem qui ens la pot donar, tota vegada que ens proposem adquirir-la, perquè la possessió sempre passa, es transmet, d'un a altre posseïdor; i no pot donar-la sinó el qui és amo de la cosa.

Doncs bé; la possessió de nosaltres mateixos l'obtindrem per medi de Déu nostre Senyor. A Ell l'hem de demanar, i no hi ha dubte que l'obtindrem si acudim a Ell, demanant-la-hi per la intercessió de la Verge Maria.

V

EXPLICACIÓ SOBRE L'ENVEJA

I. Coneixement de si mateix

El meu objecte en aquestes explicacions sobre les passions humanes és cridar la vostra atenció sobre vosaltres mateixos; és excitar la reconcentració del vostre esperit; és despertar l'amor al coneixement de si mateix. Perquè precisament una de les ignoràncies més ignominioses i més generals és la ignorància de si mateix.

Tenim molta curiositat per a saber lo que hi ha al voltant nostre, i moltes vegades no ens preocupem ni poc ni molt de lo que hi ha dintre de nosaltres.

La Iglésia ha tingut sempre aquesta tendència a reconcentrar l'home, i la reconcentració de l'home és la primera base, una base racional necessària del mateix home; i ensenya contínuament aquesta concentració, i aquest coneixement de si mateix, com un dels grans coneixements, com la intel·ligència més necessària i útil per al bé de l'home, i per a obtenir lo que els ascètics amb molt encert anomenen el propi coneixement.

El gran sant Agustí repetia una frase que vosaltres haureu sentit pronunciar moltes vegades des de la trona; dirigint-se a Déu, deia sant Agustí. «Que em conegui a mi i que us conegui a Vós.»

El coneixement doble, de si mateix i de Déu, integra la totalitat del Cristianisme, en l'ordre de la intel·ligència; perquè deia el diví Mestre que el regne de Déu estava dintre de nosaltres.

I realment està dintre de nosaltres; aquella forma simbòlica d'un antic patriarca que veié una escala que tocava al Cel per un cap i a la terra per l'altre, i per la qual pujaven i baixaven els àngels, és una significació d'aquesta unió, d'aques-

ta espècie de relació interna que hi ha entre l'esperit de l'home i el de Déu.

Entre l'esperit de l'home i l'esperit de Déu hi ha una íntima relació; i del coneixement de si mateix, del coneixement del propi esperit podem dir que és condició necessària, per a arribar al verdader coneixement de Déu.

Aquesta escala mística, aquesta comunicació íntima entre l'esperit de l'home i el de Déu; aquesta escala per a pujar l'home al Summe Ser, a Déu nostre Senyor, reposa i té sa base, és a dir, està ferma, quan està assentada en el coneixement de nosaltres mateixos.

Per això la Iglésia acostuma sos fills a la vida interior, i els ascetes l'ensenyen; i la vida interior que molts homes creuen que ha d'ésser pròpia únicament del qui es dedica a la perfecció cristiana, de la persona qui s'aparta del món per a exercitar-se en la contemplació de les coses divines, aquesta vida interior no és cosa única i especial, no és patrimoni exclusiu de la vida ascètica, de la vida contemplativa: el coneixement de si mateix, la vida interior és pròpia de tots els cristians. Tot cristià ha d'ésser un home interior, un home d'esperit.

El Catecisme de la Doctrina Cristiana ens acostuma des de petits a una psicologia molt íntima i ferma. Tot cristià l'ha de professar, perquè el Cristianisme comença a produir sos efectes en l'interior de l'home: tot cristià s'ha de conèixer a si mateix, i per això veiem que en el Catecisme de la Doctrina Cristiana se li expliquen les potències de l'ànima fins a l'home més vulgar; les condicions de la seva pròpia naturalesa; se l'exercita a l'examen de la consciència, és a dir, a aquesta mirada introspectiva, a mirar-se per part de dintre, en la qual l'home descobreix l'espectacle de la vida interior.

Per aquí començà son camí de santificació sant Agustí, qui deia que a Déu l'havia cercat molt per fora i l'havia trobat dintre. Perquè si en l'espectacle de la naturalesa, si en la vida exterior pel món, si quan nosaltres contemplem els

fets, els moviments i la vida de la naturalesa, no ens costa de veure-hi la causalitat, la divinitat; és indubtable que quan girem la mirada, el coneixement, envers nosaltres mateixos; quan ens considerem a nosaltres mateixos i donem una mirada als fets de la nostra consciència, a la vida del nostre esperit, a tot aquest moviment interior en què consisteix la vida racional de l'home, aleshores nosaltres hem de dir, com sant Agustí, que aconseguim trobar molt més fàcilment a Déu dintre del nostre esperit, que no pas a fora.

I d'altra banda, la Iglésia té tant d'interès en que l'home cristià tingui coneixement de si mateix, perquè conegui les manifestacions de la seva existència i conegui l'especialitat de la seva naturalesa; perquè entre el coneixement de la naturalesa humana i el coneixement de la llei divina hi ha un perfecte paral·lelisme; perquè entre la llei divina i la nostra naturalesa hi ha verdadera correspondència.

Nosaltres hem vist en aquestes petites lliçons dels diumenges de Quaresma que la nota fonamental del nostre caràcter, la base fonamental de les nostres passions és una: és l'amor; i ve la llei cristiana que regularitza les passions de l'home, que dóna caràcter determinat a la nostra personalitat humana, que fixa el nostre caràcter, i la llei cristiana diu que tota la llei es redueix a l'amor, i, per conseqüent, entre els ordenaments i tendències de la nostra naturalesa i les disposicions de la llei divina hi ha perfecte paral·lelisme; per lo qual, nosaltres tenim necessitat de conèixer-nos a nosaltres mateixos per a saber complir i executar aquesta llei divina, que coincideix essencialment amb la nostra naturalesa.

II. Enveja i emulació

Comprendreu l'oportunitat d'aquestes observacions: avui us vull parlar de la passió que és antitètica a aquest principi fonamental de la llei cristiana, a l'amor del pròxim, a la ca-

ritat: l'enveja és la contrària de la caritat, és contrària a l'amor.

L'amor és fer bé al pròxim, i l'enveja és la passió que tira a destruir el bé del pròxim. De manera que hi ha una verdadera antítesi entre aquestes dues passions.

I la passió de l'enveja, a pesar de ser antitètica a l'amor, la passió de l'enveja és generalíssima dintre de la naturalesa humana. El P. Granada, amb la seva forma sempre eloqüent i senzilla, usa una expressió molt gràfica per a denotar com tota naturalesa humana, com tota persona humana sent aquesta influència de l'enveja i diu «que pessiga a tothom». Tots sentim el pessic de l'enveja, i molts són víctimes d'aquesta passió perquè radica dintre de la nostra naturalesa, i perfidieja fins arribar al paroxisme, si no troba l'obstacle d'una oposició racional i cristiana.

L'enveja, com us he anat dient de les demés passions, té també una base i germen en la mateixa naturalesa animal.

Son estímul existeix també entre les bèsties. Vosaltres haureu observat a centes de vegades que si s'acaricia a algun animal domèstic, els altres tenen enveja de les carícies que es fan als seus semblants; tots haureu observat que dos cavalls que corren per una carretera, l'un sent emulació de l'altre, i vol córrer més que l'altre; tots haureu vist que dos canaris es rebenten per a cantar l'un més que l'altre, i en quant a l'home, des de la infància veiem que aquesta passió és tan vehement en sa naturalesa que les criatures arriben a emmalaltir-se de gelosia.

L'emulació és la forma racional d'aquest instint de l'enveja. L'emulació existeix, i existeix d'una manera justa. L'emulació en si, el desig, l'instint, l'excitació que sentim per a passar al davant d'aquells qui considerem que tenen certa perfecció o excellència; aquesta emulació no té res d'injusta; existeix en la naturalesa humana, hi existeix fins amb fonament racional, i l'hem d'admetre com a una llei posada per la pròvida Providència divina, per la creació sapien-

tíssima, tota vegada que la trobem dintre de la nostra pròpia naturalesa.

I així és que veiem l'emulació aprofitada molt dignament com a medi d'educació social. Fins les ordres religioses catòliques que es dediquen a l'ensenyança de la infància fan ús de l'emulació, com una cosa de resultats profitosos en l'educació. Tots hem sentit a dir que l'ensenyar a un noi tot sol és més difícil, perquè li falta l'emulació si se li posa per ell tot sol un mestre particular; li és difícil l'aprendre perquè li falta aquesta emulació, un dels estimulants que fan més profitós l'estudi.

Fins la Iglésia nostra santa Mare, fins els mestres de la vida espiritual, fins aquells homes que Déu posa dintre de la santa Mare Iglésia per al bé dels esperits, fan ús d'aquesta emulació. Vosaltres sabeu que la vida dels Sants és un dels medis de què es valen els directors d'ànimes per a estimular els homes al compliment de les virtuts, per a avantatjar-se en l'exercici de les virtuts cristianes. L'eficàcia de l'exemple té per causa aquest mateix principi.

La societat civil fa ús de l'emulació; perquè l'erecció d'estàtues és, o deuria ser almenys, un medi d'estimular a la generació present, amb la vista d'una estàtua que li recorda un home illustre en les generacions passades, per ses virtuts, pels serveis prestats a sa pàtria, o per altres qualitats eminents.

La lectura de les vides dels herois té també aquest objecte mateix.

De consegüent, és indubtable: l'emulació és un gran medi d'educació social, i, per tant, no hem de rebutjar-la. Però, desgraciadament, l'emulació molt fàcilment es desnaturalitza. Desgraciadament, l'emulació molts cops no es deixa regir, com succeeix en les altres passions, i quan l'instint no es deixa regir no és racional, i aleshores entra l'enveja. Seguint l'instint natural, l'home cerca d'avantatjar el seu pròxim; però molt prompte l'home qui treballa per a ser més eminent que el seu pròxim, l'home qui treballa per a acu-

mular, per a atresorar mèrits i virtuts superiors en quantitat i qualitat als del seu pròxim, moltes vegades l'home qui sent aquesta emulació, deixant-se portar d'una verdadera ofuscació del seu enteniment i d'una perversió del seu cor, l'home molt prompte, per a aconseguir el seu objecte, tendeix a disminuir el mèrit del seu pròxim, en quant considera que els mèrits dels altres disminueixen els seus.

III. Efectes de l'enveja

I així és que comença l'enveja en una forma reduïda, dintre del círcol de les seves afeccions, en petita escala, i l'envejós comença a murmurar d'aquells per les quals qualitats, distincions o bé mèrits sent enveja, volent disminuir aquests mèrits, distincions i qualitats; i ja que no pugui disminuir aquelles qualitats que el pròxim posseeix, mira de desmerèixer-les en l'apreciació dels altres. Per això l'envejós murmura.

I no és això sols; aquesta és solament la primera faç d'aquesta passió. Si es desenrotlla més la passió, aleshores el murmurador ja no en té prou d'aquesta petita murmuració dintre d'aquell círcol reduït; i públicament no solament murmura, sinó que detreu al pròxim, mira de fer-li perdre la reputació; mira de destruir-li l'aurèola que la fama dels seus mèrits i l'apreciació del seu pròxim li han fabricat.

Però l'enveja va en augment; la passió es desencadena, i aleshores ja no tan solament l'home procura disminuir la fama, la reputació del seu pròxim, sinó que a més el difama, sense tenir present que és un precepte de moral natural, i un precepte de moral cristiana, que sempre que l'home detreu, difama al seu pròxim, se li exigeix la restitució de la fama que ha llevat, encara que la detractació o difamació sia en veritat. Fins quan se descobreix una falta que realment existeix, el descobridor ve obligat a restituir la bona fama del pròxim, el bé moral que se li ha arrabassat, del

mateix modo que s'han de restituir els béns materials que es prenen, que s'usurpen, que es defrauden del pròxim. I no importa que aquell home en realitat tingui defectes que el difamador conegui, i, per tant, que aquest digui la veritat: el difamat estava en possessió d'una bona fama, i la Iglésia reconeix, com a societat ben organitzada, el principi de la possessió; i, per tant, el primer deure d'aquell qui ha pertorbat la possessió, per més que sia d'una qualitat o d'un mèrit d'ordre moral, és la restitució, és el restituir les coses en son estat de dret, en la forma en què abans eren posseïdes.

I quan l'envejós arriba a aconseguir el seu objecte, quan l'envejós és afortunat, des del seu punt de vista, quan l'enveja, la murmuració, la difamació aconsegueixen el seu fi, i arriba el cas de que aquesta passió de l'enveja hagi pogut tenir certa satisfacció; és a dir, quan l'envejós ha arribat a disminuir la consideració i l'honor que corresponen al mèrit, quan l'envejós ha arribat a l'objecte de la seva enveja, l'envejós s'alegra de les contrarietats, del mal del pròxim, com diu sant Tomàs. Té aleshores l'home una certa semblança amb el dimoni, qui disfruta amb el mal dels altres.

I si no obté aquest objecte, i si la prosperitat, honors i mèrits de la persona que és objecte de la seva enveja augmenten en comptes de minvar, aleshores ve per a l'envejós la tristesa del bé del pròxim i pot arribar a l'últim *in progressu peccati*, segons sant Tomàs: l'odi contra aquell qui viu amb els mèrits que ell voldria destruir i no pot. El pecat final, el punt final de la passió de l'enveja és l'odi al pròxim.

L'odi és l'última forma de la passió en el procés de l'enveja; perquè és l'antítesi total de l'amor.

Hi ha, dic, una verdadera antítesi entre l'odi i l'amor, i, per tant, quan s'arriba a lo últim del procés de l'enveja, i l'amor es converteix en odi, aleshores s'està en el paroxisme de la passió: ja no pot arribar-se més enllà. És la cor-

rupció total del sentiment d'amor: el vi generós i confortant s'ha convertit en vinagre corrosiu.

IV. L'ENVEJA ÉS UNA FORMA DE SUPÈRBIA I DE PUSIL·LANIMITAT

És d'advertir també que la passió de l'enveja és molts cops una forma nova de la passió de la supèrbia; perquè s'ha de tenir en compte que, existint una passió fonamental, les altres són variacions d'aquesta. La passió fonamental és sempre una, com he dit vàries vegades, però té sovint manifestacions diverses, fins contràries les unes a les altres, perquè la passió és multiforme, revesteix caràcters diferents i fins sos efectes ofereixen una gran variabilitat.

Quan l'home arriba a tenir el paroxisme de l'exaltació, la demència de la passió, passa amb summa facilitat d'una passió a l'altra. Tots sabem que quan hi ha vehemència en els sentiments de l'esperit, se riu i plora al plegat; el riure i plorar al plegat és característic de certs estats histèrics: riuen i ploren.

Per això sant Tomàs diu que hi ha *circulatio,* hi ha circulació dintre de les formes pròpies d'aquestes passions. Hi ha tota una sèrie de matisos que va des de l'odi a l'amor; és un objecte que es mostra amb distints aspectes; és una mateixa passió unes vegades contrària, altres favorable; és un foc les flames del qual presenten una varietat extraordinària de formes.

Però no sempre l'enveja neix de la supèrbia, moltes vegades l'enveja neix de la pusillanimitat.

Les ànimes pusillànimes, diu sant Tomàs, solen ser envejoses. Els esperits pusillànimes, les ànimes coquines, com diem vulgarment, solen sentir l'enveja. El profeta Job diu que al petit l'enveja el mata.

La pusillanimitat té en un estat deplorable a l'esperit de l'home. La pusillanimitat de cor, indubtablement, engendra amb freqüència l'enveja.

Amb la pusil·lanimitat, l'esperit de l'home s'enxiqueix; succeeix de vegades que per peresa, per falta d'activitat, l'home sentint desitjos de posseir tota la ciència, voldria, no obstant, adquirir-la sense treball ni esforços; desitja totes les qualitats, totes les excel·lències i mèrits del pròxim, i els que hi veu en ell amb realitat, molts cops se li representen més grans; sent l'estímul i voldria fer desaparèixer les excel·lències i mèrits del pròxim que ell no posseeix ni treballa per a posseir, sent l'estímul de lo excel·lent, de lo alt i sublim, però no és capaç de l'esforç que l'adquisició d'aquell mèrit exigeix. Altres vegades ve de la ignorància; com que els mèrits s'alcancen amb l'activitat de l'esperit, a l'ignorant se li fan més grans les eminències, i com es creu incapaç d'arribar-hi, sent tristesa; se sent abatut, contrariat per les facultats superiors que considera en els seus semblants.

Per això Aristòtil, qui era un gran filosop, i qui amb sant Tomàs són un monument de la sabiduria humana, en sos estudis sobre les qualitats de l'home, de l'esperit i de la naturalesa humana, que mai serà superat, Aristòtil diu que l'enveja és l'antagonista dels afortunats, perquè al desgraciat mai se li té enveja. I per això hi ha una sentència vulgar que diu: «Val més enveja que pietat», perquè quan prospera l'home, aleshores li surt l'envejós; de consegüent, l'envejós és l'antagonista de l'afortunat, i en tenim mil exemples: quan a l'home li van bé els negocis, surt l'envejós, mentre que quan és desgraciat ve la pietat humana; que tal és la condició de la naturalesa humana; més per instint que per raó, quan veiem a l'afortunat sentim enveja, i quan veiem al desgraciat sentim compassió per ell. Per això tots hem vist quan hem estudiat els clàssics, que formen part de l'educació dels Seminaris, tots hem llegit d'aquell ciutadà d'Atenes qui, venint de votar l'ostracisme d'un home eminent d'aquella república, i preguntat per què havia votat l'ostracisme, si tenia algun motiu per fer-ho així, contestà: «Ja estava cansat de sentir parlar d'aquest home.» I per

això, induït aquell ciutadà per les passions petites, votava l'ostracisme del ciutadà eminent.

V. Vilesa de l'enveja

Perquè aquesta mala passió de l'enveja, per altra banda, és vil. La passió de l'enveja és vil. Vos deia l'altre dia que la ira té certa noblesa: encara que els moviments de la ira no sien racionals, treballa a la descoberta, té certa enteresa; mentre que l'enveja es recela, s'amaga, treballa per sota terra, no es manifesta, li agrada treballar en secret, sense que es vegi, i per això ve sempre comprovada la vilesa d'aquesta mala passió de l'enveja. De la qual diuen filosops i teòlegs que ens ataca de sorpresa i per traïció.

Sol ser l'enveja entre aquells qui són pròximament iguals. Entre persones molt diverses l'una de l'altra no existeix la passió de l'enveja: existeix, sí, quan les persones són, a poca diferència, d'una mateixa classe; quan posseeixen qualitats dintre un mateix gènere. I, de conseqüent, l'advocat distingit, per exemple, no té enveja del pintor eminent, ni el pintor de l'advocat, perquè són de classes o professions molt diferents, puix l'enveja és sempre entre persones, a poca diferència, de la mateixa professió o estament, d'aptituds similars, etc.

Per això el P. Granada fa observar que l'enveja produeix sos mals efectes entre la gent principal, en les corts, en les Acadèmies, en les Universitats; es produeix dintre de tota agrupació humana que té un objecte característic i determinat, entre homes qui cerquen la satisfacció del mateix instint i s'embarassen l'un amb l'altre per a obtenir-la.

L'enveja és la més injusta i la més justa de les passions.

És la més injusta, perquè l'objecte de l'enveja és destruir el bé, fer desaparèixer el bé del pròxim; i és la més justa, perquè castiga més a l'envejós que a l'enveja: per això la Sagrada Escriptura diu «que podreix els ossos de l'home qui la

sent»: el consumeix, el fa patir, li dóna un malestar especial; i Plató, el gran filosop Plató, diu que «és passió ridícula».

Plató es pot dir, de certa manera, el Príncep de la filosofia grega; puix si no té la forma silllogística rigorosa d'Aristòtil, no obstant, té forma intuïtiva, arribant a lo més alt de la intelligència, acostant-se a lo que després ha revelat amb més lluïment la doctrina cristiana, en lo que pertoca a l'ordre natural. Doncs, el filosop Plató titula aquesta passió ridícula, i és realment ridícula, perquè va contra l'esperit humà qui és tot amor a lo superior, a lo perfecte, a lo noble, a lo elevat; i l'enveja odia lo superior, lo perfecte, lo noble, lo elevat.

Però els teòlegs cristians, sempre superiors als filosops pagans, la titulen a més passió diabòlica, passió del diable, perquè la Sagrada Escriptura diu que per enveja del Diable la Mort entrà en el món.

En efecte, l'esperit de les tenebres, envejós de la dignitat de la nostra naturalesa, perquè el contrariava, perquè l'home li feia ombra, induí a pecar a nostres primers pares, i l'origen de la primera caiguda, doncs, és aquest mal esperit, pel desenfrè de l'enveja. I com va succeir en l'origen del llinatge humà, veiem diferents manifestacions, com formes distintes d'aquest pecat d'origen. Per entre els pecats i caigudes humanes veiem l'enveja reproduint-se en tots els orígens de les societats humanes, i veiem que el crim típic de l'enveja és el fratricidi. Ho veiem en l'origen del llinatge humà, entre Caín i Abel; ho veiem més tard en l'origen del poble romà, entre els dos germans fundadors de la Ciutat Eterna; ho veiem en l'origen d'aquest poble, de Catalunya, entre els dos germans comtes, *el Cap d'Estopes* i *el Fratricida;* ho veiem d'una manera especial en l'origen del poble cristià en la sagrada Persona de Nostre Senyor Jesucrist, perquè precisament la Passió i Mort de Nostre Senyor Jesucrist va ser produïda per l'enveja.

En efecte, els fariseus no podien sofrir, els doctors de la llei, els sacerdots, no podien sofrir a aquell home qui predicava una doctrina nova; no podien sofrir que seguís el po-

ble hebreu les seves predicacions, les predicacions d'aquell Home admirable, i sentien profunda enveja, i per això el Sagrat Text fa constar que per enveja l'entregaren a mans de Pilat.

VI. L'ENVEJA ENVAEIX TOTS ELS ÀMBITS DE LA NATURALESA HUMANA

Convé que fem algunes observacions respecte als béns, sobre els quals es congria o origina la passió de l'enveja.

Aquesta passió fixa els ulls sobre tota classe de béns.

En primer lloc, sobre els béns que veiem posseeix l'home en els diferents ordres de la vida present: sobre els béns mundans. Hi ha enveja contra el qui té una posició més o menys notable; hi ha enveja contra el qui disfruta de certes prerrogatives socials; hi ha enveja fins contra l'hermosura, sobretot entre les dones; i tampoc són rars els casos en què es troben aquestes rivalitats de l'hermosura o de l'elegància, desgraciadament, fins també entre els homes, almenys joves.

Hi ha enveja, a més, contra els béns que són d'una naturalesa més distingida: contra els béns intellectuals; en el terreny de la ciència, de la literatura, de les arts, etc. Les enveges entre els artistes mai s'acaben, i han existit des que en el món hi ha ciència i literatura i arts.

Però ficant-nos més endins d'aquesta mala passió de l'enveja que es desenrotlla dintre de tots els círcols de la naturalesa humana, dintre de tots els gèneres de la vida que l'home pot professar, trobem l'enveja fins dintre de la vida espiritual, fins dintre de la vida contemplativa, entre els ascetes. Entre els qui es dediquen a la vida contemplativa també hi ha enveja: enveja de les virtuts, dels mèrits sobrenaturals dels homes; i així en la vida de tal o qual sant llegim que no s'ha pogut sofrir la superioritat d'un home a qui l'Esperit Sant va voler enriquir amb virtuts eminents so-

bre els demés, dotant-los de qualitats espirituals que no tenen els demés homes. Fins els sants, despreciadors del món, fan ombra als envejosos.

VII. Remeis

¿De quins medis ens valdrem, doncs, per a treure aquesta enormitat de la naturalesa? ¿Com ho farem per a destruir aquesta mala passió de l'enveja?

És precís tenir en compte les fonts d'on deriva l'enveja, els diferents principis que engendren aquesta passió en el cor dels homes.

L'enveja unes vegades, principalment, cerca la destrucció de l'honor del pròxim. Està l'home envejós pel desig, per l'afició extraordinària als honors i a les excel·lències humanes; perquè principalment l'enveja és desig d'excel·lències, i de conseqüent, nosaltres havem de procurar destruir aquesta il·lusió que per desgràcia regna entre tots els homes: la il·lusió dels honors humans. L'anihilació de la vanitat ofega un dels gèrmens de la passió de l'enveja.

A certa edat, quan l'home ja ha viscut bastant sobre la terra, quan ha pogut veure per fora i per dintre lo que són les distincions i els honors, que tantes vegades enganyen els pobres fills d'Adam, suposa aquesta il·lusió falta de discerniment. Puix res desvaneix més la falsedat de les grandeses mundanes que l'experiència de la vida; i en l'ordre pràctic, per a l'home d'enteniment ben assentat l'experiència condueix a la veritat, que és la gran influència dissipadora de les passions. Per això la Iglésia nostra Mare reprodueix en les nostres orelles l'eco de la veu de Salomó, d'aquell home qui, sentat en el tron més excels de la terra, d'aquell home qui no sols era una eminència per son poder reial, sinó que també i encara més per la seva sabiduria; d'aquell home afortunat qui va erigir el temple més admirable que els homes han vist sobre la terra; aquell home, de conseqüent, qui

arribà al cim més alt de la glòria humana, i que, no obstant, convençut per l'experiència, pronuncià aquelles paraules que recita la santa Mare Iglésia, i d'un costat a l'altre del món, passant per totes les generacions i per totes les races humanes, es repeteixen contínuament: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas.*

De conseqüent, hem de procurar conèixer i profunditzar, hem de procurar convèncer-nos de que la idea, la preocupació dels honors mundans és una pura ilusió, que no són altra cosa que vanitat, i afegir-hi aquelles paraules de la celestial Sabiduria: En el món tot és vanitat, fora del servir a Déu.

Precisament al costat de l'home afortunat, al costat de l'home qui profetitzava des del tron més brillant, Salomó, les Sagrades Escriptures ens presenten a l'home qui profetitzava sentat en un femer, i en la major misèria, víctima de totes les desventures humanes, Job, i aquest infeliç repetia la mateixa sentència que l'afortunat Monarca; i diu en forma més poètica, més pintoresca: «Les coses del món són com la flor, que al matí és bonica, i després, passada, a la nit ja és lletja i no serveix més que pel femer.» «La prosperitat humana és ombra que passa.» «L'home és molt fill de dona, munt de misèries.»

És molt bo que meditem, que reflexionem i procurem fixar tot el nostre esperit en la consideració d'aquestes sentències. Així precisament nosaltres comprendrem en què consisteix la verdadera grandesa humana; que els honors humans, que les distincions que la societat tributa a aquells a qui els homes consideren afortunats i no ho són, que aquestes distincions i honors no són més que vanitats; que no són a propòsit per a fer feliç a l'home i que, per tant, no deuen excitar l'enveja, ni l'emulació, ni les aspiracions del nostre cor.

I respecte de l'altra font de l'enveja, ¿com ho hem de fer? Respecte de l'altra font de l'enveja, la pusillanimitat, hem de

procurar fomentar dintre del nostre esperit, dintre del nostre cor, la noble passió de la magnanimitat.

El filosop i el teòleg de què us he parlat, Aristòtil i sant Tomàs, expliquen admirablement la passió de la magnanimitat; fan veure la senyoria, l'excel·lència extraordinària de la magnanimitat, i al mateix temps procedeixen en aquestes investigacions internes amb claredat, senzillesa, amb una forma i expressió gràfica que ningú els pot sobrepujar.

Nosaltres, pel nostre objecte dintre d'aquesta petita explicació doctrinal de les passions humanes, ens fixarem en els avantatges de la noble passió de la magnanimitat.

La magnanimitat és passió que l'home sent, excitat pel desig de fer-se digne de la grandesa i de l'honor, desig de fer-se digne de l'honor; i precisament aquesta aspiració, la magnanimitat, aquest desig de fer-se digne de l'honor, més que el desig de l'honor mateix, constitueix sa grandesa i excel·lència. Jo no crec que s'hagi descrit aquesta passió de la magnanimitat d'una manera més admirable de lo que ho fa el filosop grec.

Dintre de nosaltres sentim un goig íntim quan considerem que complim la missió que la Providència ens ha confiat; quan procurem dintre de les nostres facultats exercitar-nos en la pràctica d'aquelles virtuts, d'aquells treballs, d'aquell objecte que ens ha confiat Déu nostre Senyor. Això dóna una satisfacció íntima que difícilment es corromp, perquè no cerca exterioritats; perquè precisament és acontentament moral, satisfacció moral, goig intern; el goig de la bona consciència racional de l'home, quan lliure de preocupacions i d'aspiracions inútils creu que compleix el fi per al qual està sobre la terra.

I per això sant Tomàs, al descriure la noble passió de la magnanimitat, diu que és la passió que obra al sentir-se excitada pel desig de fer-se digna de l'honor; el magnànim no és interessat, no té el desig de posseir, perquè tot lo extern no té cap importància per ell; amb la magnanimitat lo exterior no es cobdicia; té un estímul més alt; una satisfacció

més noble, i aquesta no ha de cercar-la a fora. Es complau amb la mateixa noblesa de les seves pròpies operacions.

Per això és que no s'entristeix amb excés quan són angustioses les circumstàncies humanes, ni s'alegra quan són agradables; per això la magnanimitat és remuneradora en excés, ni es preocupa dels èxits exteriors, i tota sa aspiració és aquesta: ésser digna.

Té certa serenitat de caràcter el magnànim, perquè no té doble fi en ses obres; té un fi i s'aplica constantment a ell; no té doble fi en el seu modo d'obrar, ni en el seu modo de procedir. Contra la duplicitat preval en ell la simplicitat de caràcter.

És franc i verídic, perquè el noble esperit de la veritat l'anima; no es deixa dominar per la ilusió, sinó per la veritat, i cerca el compliment del deure, en quant aquest compliment del deure sap que deu augmentar el mereixement d'una verdadera dignitat i honor. Té el principi de que la veritat honorifica.

I quan un llegeix la descripció del filosop grec, a un li sembla que hi troba en aquesta descripció de la magnanimitat el bocet de la noble i santa i reina de totes les virtuts, de la virtut cristiana per excel·lència: de la caritat.

Entre la magnanimitat filosòfica i la caritat de la nostra santa religió cristiana hi ha una espècie de paral·lelisme; és més, la magnanimitat és la base de la caritat, o millor, aquesta és una transformació en l'ordre sobrenatural d'aquella passió de la magnanimitat.

Perquè la magnanimitat, diu el filosop grec, quan vol esbrinar aquesta virtut en què consisteix, quan vol caracteritzar-la i individualitzar-la, troba que més que passió particular és com un conjunt de virtuts, és la resultant de totes les passions nobles, de tota l'activitat digna de l'home; ve a ésser com la refundició de totes les demés virtuts. I quan la teologia cristiana explica en què consisteix la reina de les virtuts, la caritat cristiana, també la forma del conjunt de

totes les virtuts de l'home; és la resultant de totes elles; és la summa perfecció de les criatures humanes.

I com precisament vosaltres sabeu que he repetit moltes vegades que l'origen de les passions humanes, la base fonamental de les passions humanes és l'amor, i que totes les passions deriven de l'amor, per això comprendreu que l'amor és el principi i el fi de les passions; i com les virtuts cristianes no són més que passions rectament dirigides, governades per la raó, rectificades pel domini de la part racional de l'home, d'aquí ve també que el fi de totes les virtuts es redueix a l'amor. I veus aquí ara aquella circulació de què tracta sant Tomàs, quan parlant de la facultat afectiva humana diu que és circulació, que el procés afectiu és com un círcol.

VIII. Enveja i caritat

Acabem ara, tornant al principal assumpte d'estudiar breument l'antítesi entre l'enveja i la caritat.

L'enveja consisteix en el desig d'apoderar-se de tots aquells béns i preeminències que veiem en el pròxim; l'envejós se les voldria atribuir; no en té prou amb lo seu i voldria aglomerar, fer-se seves les grandeses i excel·lències dels altres homes. La caritat és al revés.

La caritat es despulla de les seves pròpies excel·lències, dels propis béns, i d'ells en vol fer participant el seu pròxim, i donar la seva vida pels demés homes, i s'anihila a si mateix perquè els altres pugin en dignitat i excel·lència; de manera que fa lo contrari de l'enveja, que roba als demés, que voldria despullar als demés de la seva dignitat.

Jesucrist és l'exemplar de la caritat, puix Ell se sacrifica en benefici dels demés homes.

Precisament respecte de la caritat, els homes qui no han volgut admetre la revelació cristiana, veient l'hermosura d'aquesta virtut, considerant la puresa i excel·lències d'ella,

han volgut cercar un equivalent, i han començat a parlar de filantropia.

La filantropia no és dolenta; per una ignorància especial, a la paraula filantropia se li ha donat un sentit que no es lliga bé amb la Religió, essent així que la paraula es troba ja usada per l'apòstol sant Pau.

. . . . . .

Els gentils usaven d'ella per a significar una bona qualitat humana.

Sant Lluc, en el llibre dels Fets dels Apòstols, em sembla, usa en so d'alabança de l'expressió *ésser humà*: sant Pau i sant Lluc s'han valgut d'aquesta expressió. L'humanitarisme és una passió bona, de conseqüent.

No es pot així justificar la introducció d'altra paraula que està en ús. Al mateix temps, pel meu gust, és lletja i bàrbara: la paraula *altruisme*.

Aquesta paraula, que va començar a introduir-se pels positivistes, és paraula més bé d'un significat estret, i revela verdaderament son vici d'origen; una espècie d'enveja del Cristianisme. Perquè fins en el terreny de la filologia la paraula caritat expressa molt més, perquè ve de *carum*, estimat; i precisament perquè la paraula ve del Cristianisme, s'ha volgut cercar una paraula equivalent que no recordés aquest noble origen; i s'ha introduït el mot *altruisme* per a expressar, de des el punt de vista positivista, la tendència o afició o amor que es té als altres.

En la introducció d'aquest concepte, el positivisme manifesta la confusió capital de son sistema; el positivisme es funda en la confusió entre els principis d'obrar i els instruments d'obrar.

La filosofia cristiana, la santa Religió cristiana, explica perfectament l'organisme humà, l'organisme instrument de l'activitat humana.

Els instints no són principis directors del qui els posseeix. El Cristianisme diu, amb gran sabiduria, que els principis

directors de la voluntat humana no poden ser els instints; el principi director és la raó.

Els instints són instruments executors de l'activitat humana, als quals procurem donar direcció. Els instints són cavalls que han de tirar del carro de la nostra voluntat; però qui dirigeix aquest carro és la intelligència racional, ilustrada i encaminada per la fe catòlica. Solament d'aquest modo s'explicarà que tinguem nosaltres motius alts per a justificar el nostre amor al pròxim, que no és un cec instint, no és una mera inclinació que sentim per als demés homes, instint, per altra banda, que sempre s'ha admès i autoritzat, des del còmic llatí que deia: «Sóc home, i tot lo que pertany als homes no m'és estrany»; això sempre s'ha dit; però entre que nosaltres admetem aquesta inclinació natural i que d'aquesta inclinació natural en fem principi del nostre obrar hi ha una distància immensa.

Hi ha necessitat d'un principi director de les nostres afeccions per a justificar la direcció de la nostra activitat, de la nostra voluntat, del nostre amor, i aleshores ve la santa religió cristiana, i ve a explicar-nos els motius per què tenim amor al nostre pròxim; a explicar-nos que no han d'ésser els instints els qui governin la nostra voluntat, perquè a un instint *altruista* s'hi oposa un instint *egoista*, i venceria aquest, perquè és més fort en l'home, i, de consegüent, l'instint egoista vindria a destruir tot altruisme. D'aquí és que l'ús del mot altruisme és un distintiu de la literatura positivista, però que en la pràctica de la vida no ha arribat a tenir cap importància.

Al contrari, quan la santa religió cristiana ens diu que estem obligats a exercitar la caritat amb nostres semblants, ens ho diu perquè tot home és, en primer lloc, imatge de Déu, i si s'ha d'amar a Déu, s'ha d'amar també sa imatge; fins l'home més imperfet, fins l'home més viciós, que viu en un estat de completa corrupció, fins aquell home és imatge de Déu i aquella imatge de Déu pot un dia ésser més esplendorosa que la nostra ànima de qualitats divines.

I no solament perquè és imatge de Déu hem d'amar el pròxim, sinó perquè l'home és temple de Déu. Déu, al donar el ser a la criatura racional, es va complaure en fer de cada home un temple seu, i li agrada d'estar en aquest temple, en l'interior de la nostra ànima; en aquest temple interior de la nostra consciència, del nostre cor, s'hi complau d'estar-hi, més que en els grans temples que la cristiandat ha alçat en honor de Déu.

Però, ja no sols l'home és temple de Déu, ens diu la revelació, sinó que és fill per adopció del mateix Déu; perquè al revestir-se el Fill de l'Etern de la nostra naturalesa humana, ens meresqué del Pare celestial a tots els homes el caràcter de fills de Déu. I ens féu no solament ja fills de Déu, sinó que també hereus de sa glòria; va voler fer-nos coparticipants d'aquesta glòria eterna.

Tota l'aspiració del Cristianisme ha de consistir en fer-nos dignes d'obtenir aquesta nobilíssima virtut de la caritat. L'excelsa Patrona de la vostra Acadèmia és honrada dintre de la santa Mare Iglésia amb el nom de Mare de l'Amor Hermós. La Caritat és l'Amor Hermós, l'amor que exclou tot egoisme; no és l'amor egoista, ni tampoc l'amor material; no és un amor que cerca la satisfacció en si mateix, sinó que es complau en el bé del seu pròxim, noble elevació de l'ànima humana per l'amor dels seus semblants. Doncs, seguint les prescripcions de vostre Reglament, acabem aquesta plàtica demanant-li a la Verge Santíssima sa protecció per a obtenir aquesta virtut cristiana.

VI

EXPLICACIÓ SOBRE LA GOLA I LA PERESA

I. La gola

Després d'explicades la major part de les passions fonamentals de l'home, o sia, dels pecats capitals, ens en falten

dues, que encara que aparentment sembla que sien del tot discordants, no obstant, entre elles hi ha fonda relació. Quan volem significar que un home és inútil per a la vida superior diem que només és bo per a menjar i dormir.

La gola i la peresa són dues passions que inhabiliten a l'home per a elevar-se sobre lo material, sobre lo terrenal i sensible.

De la passió de la gola en parlarem breument.

La gola és un apetit desordenat de menjar i beure, i de conseqüent, té la base en un instint natural i necessari.

Per això, de tots els pecats capitals, diuen els moralistes, és el menys greu; i els seus mateixos desordres, encara que, com direm després, sien de gran importància, no obstant, són els menys importants dels desordres. Perquè la gola no té per objecte un acte contra Déu; no és tampoc contra el pròxim, sinó contra si mateix; i per a conèixer els seus desordres ens hem de fixar principalment en diferents casos.

Primerament, quan va en contra de l'objecte pel qual existeix l'instint de menjar i beure, que és la sanitat i la força de l'organisme humà; per tant, sempre que el menjar i el beure sien contraris o s'oposin a la força de l'organisme humà, a la sanitat del cos, hi ha vici.

En segon lloc, quan aquesta acció humana no es dirigeix al fi primordial al qual s'han de dirigir totes les accions, aleshores és pecat. El menjar per menjar és viciós, perquè hem de menjar per a viure. Tots els actes de la vida humana, sien els que es vulla, s'han d'encaminar i subordinar, han de cooperar al fi últim i essencial de la nostra vida; de lo contrari, aquells actes resulten imperfets.

Però, per lo mateix que aquest instint és natural i necessari, l'home té una certa llibertat; Déu Senyor nostre li donà una llibertat sobre tot lo que existeix en el món i està aquí, en ordre a la satisfacció d'aquesta passió necessària; per això deia Nostre Senyor Jesucrist: «No tot lo que entra per la boca de l'home és lo que corromp, sinó lo que ix de son

cor», i, per conseqüent, ni les hores ni la forma del menjar ni cap classe d'aliments per si mateixos són prohibits.

La magnificència del Senyor fou esplèndida donant a l'home gran varietat i riquesa de medis per a satisfer la necessitat de la fam.

II. Conseqüències de la gola

No obstant, abans vos deia que els desordres d'aquesta passió tenen conseqüències deplorables.

Les tenen, en primer lloc, considerant-les des d'un punt de vista general i social.

Una època de gola és sempre una època de relaxació i de decadència.

Vos he dit al principi que la gola priva d'elevar-se a la vida superior, i, per conseqüent, en una època en què la gola predomina, com predomina en nostres temps, com predomina en totes les decadències, no hi cerquem, generalment parlant, els grans sacrificis humans; no hi cerquem les grans virtuts cíviques, que són necessàries per a sostenir l'esperit d'un poble; no hi cerquem sisquera l'elevació científica, perquè l'elevació científica, l'home que es consagra a la ciència, ha de tenir certa austeritat; i si l'home científic no té pas aquesta austeritat, no arribarà a les altes elucubracions de la ciència.

I per això, quan nosaltres veiem en certes èpoques el predomini de la gola; quan veiem ara, com se va veure en el temps de la decadència romana, cuiners qui alcancen gran renom i prestigi, que es publiquen periòdics i llibres dedicats a l'art de la cuina; quan existeix tota una literatura culinària, hem de creure que els esperits no s'han d'elevar molt.

Però fixant-nos en el principal objecte d'aquestes explicacions doctrinals en el temps de Quaresma, en l'efecte que causen a la intel·ligència aquests desordres de la gola, veiem

que porten una verdadera degradació de la persona que d'ells es deixa dominar. Mentre que en l'home subjecte a la beguda hi veiem a l'home desfigurat, per complet degradat, irracional, en l'home el déu del qual és el seu ventre, hi trobem una esterilització de les energies de la intel·ligència i de la voluntat, i fins una perversió d'aquestes nobles facultats.

En primer lloc, a l'home quan és dominat per la gola, se li altera el judici, perquè és un fet que el ventre i el cap són enemics: quan l'un funciona, difícilment pot funcionar l'altre. De tal manera, que no tan solament entre els eclesiàstics, sinó també entre els qui estan fets a tractar espiritualment les coses de l'ànima, que viuen a certa altura dintre la vida espiritual, hi veiem aquesta espècie d'antagonisme. I sant Jeroni renyava a santa Paula perquè feia dejunis excessius, portada ella, com dona, d'una llamineria espiritual; puix experimentava que a major penitència corporal corresponia una major dolçura en la contemplació divina, i dejunava més de lo que el cos li suportava per a obtenir aquesta llibertat d'esperit, per a alcançar la satisfacció d'aquella set espiritual que sentia, per lo qual tenia una tendència a exagerar el dejuni i la penitència.

I de conseqüent, quan es deixa satisfeta la gola, aquesta altura d'enteniment no existeix; perquè la gola és un pes que no deixa volar l'esperit; per això els grans contemplatius han estat grans abstinents.

A més, adverteix sant Tomàs que sol seguir a la gola lo que ell en diu alegria boja; la gent està més de gresca quan se menja i es beu molt, parlen molt, i parlen fins sense solta; i després de dir-se moltes paraules vanes, ve fins la revelació de secrets, ve el descobrir lo que s'hauria de tenir amagat, i no és difícil observar que alguns es valen d'aquest medi per a obtenir certes revelacions, i de més d'un diplomàtic es conta que obtingué el coneixement de secrets d'Estat valent-se de les seduccions d'un gran convit.

A més, amb la gola ve l'alteració d'altres passions, entre elles la luxúria, perquè entre la luxúria i la gola hi ha rela-

ció íntima, i quan la gola es desordena és difícil que la luxúria es mantingui quieta.

III. La llei eclesiàstica del dejuni

Hi ha que advertir que si la santa Mare Iglésia —i ara és ocasió a propòsit per a recordar-ho, ja que estem en Quaresma— ha legislat sobre el dejuni, ha sigut en gran part tenint en compte aquesta relació íntima; i el gloriós sant Tomàs, que té sempre forma científica per a demostrar la procedència de les disposicions de la Iglésia, en aquest cas ensenya que el dejuni té caràcter de dieta; es funda, doncs, en la llei natural, encara que la seva determinació pertany a les lleis positives de la Iglésia, que li dóna un caràcter general i científic de dieta: ordena el dejuni com un règim medicinal de l'esperit, millor diríem com una higiene de l'ànima. És una dieta que la Iglésia imposa a l'home per a curar-se de la intemperància en el menjar, perquè aprengui l'home a dominar-se a si mateix; perquè el qui no sap tenir llei en el menjar, difícilment sabrà tenir llei en altres instints més vehements de la naturalesa humana. És un medi d'adquirir el domini de si mateix.

I per això, mediant els dejunis, com ens diu la santa Mare Iglésia en son prefaci de Quaresma, mediant els dejunis i les petites mortificacions, petites i sempre molt considerades, i sempre disposa la Iglésia a dispensar-les en aquells qui no poden observar-les, mediant els dejunis l'esperit s'eleva i dóna l'home satisfacció dels seus pecats; perquè les satisfaccions ilícites volen penitència a l'objecte d'esborrar la falta comesa, i al mateix temps alcança les virtuts, perquè la virtut és energia, i quan l'home sap privar-se de lo que el delecta, l'home creix en energia, en valor; les forces naturals de l'home tenen així un verdader desenrotllo; en una paraula, l'home aleshores alcança el domini sobre si

mateix i aprèn d'exercitar ses energies per a demostrar que té verdadera activitat espiritual i energia de voluntat.

IV. La peresa. — Activitat del món en cerca de Déu

I precisament l'altra passió de la que ens toca parlar és aquesta falta d'activitat espiritual. La peresa és una lepra de l'esperit que li priva l'activitat, li priva l'acció; puix la peresa és pròpiament una disminució de vida, perquè la vida és acció. La vida és l'activitat; fins filosòficament parlant, la vida és activitat; quan es para el rellotge s'acaba la vida; quan es para el moviment del ser, aquest deixa de viure; mentre té activitat viu, i això s'observa en tots els sers de la terra; i és llei natural en tot l'univers, en totes les manifestacions de la naturalesa hi ha aquesta manifestació de la vida, l'expressió de la qual és el moviment.

Perquè és evident que en l'univers el moviment és manifestació de vida; hi ha en el món unitat de moviment físic, lo qual constitueix una harmonia mundana. El món, físicament considerat, té una estructura admirable i constitueix una unitat arquitectònica; i si considerem al món baix l'aspecte de la seva producció dels articles necessaris a la vida humana, hi veurem una altra unitat, que resulta de la diversitat de produccions dels diferents països, de que a un país li falta lo que produeix un altre país, lo qual exigeix la comunicació entre tots els habitants del món i encén l'activitat del treball humà, i constitueix lo que en podríem dir la unitat mercantil del nostre llinatge.

I quan considerem l'univers en conjunt, des de tots els seus punts de vista, veiem que en resulta una unitat summa, la unitat de fi, i tot té tendència a la unitat, de manera que sant Tomàs demostra que tot el món aspira a la unitat; la unitat és l'última i universal aspiració dels sers.

Així és que fins el contrast, fins la rebellia, fins la revolució suposen aquesta unitat.

El contrast entre el fred i la calor, per exemple, que ofereix l'organisme humà; el contrast de la carn amb l'esperit, de la carn que deté l'esperit de l'home, fins aquest contrast suposa la unitat: la unitat de subjecte.

Si no hi hagués aquesta unitat no hi hauria contrast; precisament l'existència del contrast prova la unitat. Si els homes estiguéssim enterament deslligats els uns dels altres, cada un aniria pel seu cap, i no hi hauria contrast. Hi ha revolucions i baralles entre els homes, precisament perquè tots volen lo mateix; les lluites socials existeixen i els homes uns amb altres s'ataquen, hi ha forces oposades perquè cerquen lo mateix totes; perquè si no fos així, ja no es barallarien, ja no xocarien. Gràcies a l'aspiració a la unitat, tots volen lo mateix, i es barallen per lo mateix. I lo que volen tots és el bé, volen la perfecció, volen la felicitat; és a dir, senten una aspiració confosa, però convergeixen tots envers Déu, fins quan l'injurien.

I per això el P. Granada, amb sa eloqüència acostumada, diu que dintre de la naturalesa, dintre de l'univers, tot treballa, tot té, tot segueix aquesta aspiració; tot compleix l'ordre que li marca la providència: els exèrcits d'estrelles, la vegetació amb sa immensa varietat d'espècies, els animals, les tempestats, els vents, les pluges, les neus; tots fan les ordres de Déu, com diu el profeta; tots compleixen les disposicions de la Providència; ningú té peresa, diu el P. Granada; únicament l'home és el qui té peresa.

V. Activitat de l'home

L'home és un petit món; des de molt antic s'ha dit que l'home és un món en petit, perquè en l'home, lo mateix que en el món, s'hi troben aquests contrasts i revolucions; com en el món, se troben dintre del nostre ser; hi ha contrast entre el cos i l'ànima; hi ha contrast visible de qualitats internes, de tendències oposades; hi ha revolucions de con-

flicte entre la intel·ligència o la raó i les passions humanes; hi ha lluita d'elements en l'home, lo mateix que en l'univers, i és que lo mateix l'univers que l'home estan encara en el període de formació o de preparació; no han arribat encara al seu fi o complement; no han arribat a la verdadera vida: la vida present és el primer període d'una altra vida definitiva.

Nostre filosop en Lluís Vives diu que l'home deuria persuadir-se de que, a l'acabar la seva existència corpòria, comença una vida enterament distinta de la que porta sobre la terra; per això ens diuen els Sants Pares de la Iglésia que en el món hi estem de camí, que som *viatores*, i per això ens cansem i tenim peresa; quan l'home arriba al terme del seu camí, aleshores reposa i ja no pot tenir peresa.

La peresa suposa que estem en un estat de peregrinació; encara hem d'anar fent la nostra existència, hem d'anar-la perfeccionant; i la santa Mare Iglésia, en sa ensenyança revelada, ens posa davant dels nostres ulls aquest estat de contrarietat, de lluita entre els elements de la naturalesa humana, i per això ens diu que la vida de l'home sobre la terra és una batalla; per això ens diu que el regne de Déu s'alcança per medi de la violència. Nosaltres encara estem en l'estat de violència; els elements no estan encara harmonitzats completament; per això precisament treballem, per a alcançar aquesta harmonia.

De consegüent, a l'home el compara sant Pau amb els qui prenien part en les lluites, amb els qui corrien l'estadi en els jocs dels grecs i romans: el qui arriba és el vencedor; el qui arriba a aquesta perfecció, el qui guanya dintre d'aquesta lluita, el qui no s'esporuca per aquesta lluita, el qui logra fer predominar la intel·ligència, la raó, la virtut, sobre les forces animals, guanya la corona; i, per consegüent, el regne etern, la vida de l'eternitat, és una espècie de selecció, i aquesta selecció precisament s'obté per l'activitat, o sia contrariant la peresa.

Per això sant Liguori diu que la glòria eterna s'obté per l'exercici de l'activitat, i això no és pas ensenyança que es justifica solament en els pares de la vida espiritual, és doctrina de la santa Mare Iglésia; no solament està dintre de la teologia, sinó dintre del tecnicisme catòlic, puix tots els qui estan en la vida present de la terra formen la Iglésia militant, el conjunt d'homes qui batalla; i, per tant, si tenim peresa no guanyarem aquesta batalla.

VI. La diligència oposada a la peresa

Nostres passions han de ser transformades en virtuts. L'activitat individual, l'activitat espiritual, és la qui pren la matèria bruta de les passions i les escultura i els dóna aleshores la forma perfecta.

Aquest és el primer graó del camí de la perfecció: la diligència que s'ha d'oposar a la peresa és l'objecte d'aquesta lluita, perquè l'home no s'ha de deixar dominar per la peresa; de lo contrari, no tindríem cap virtut, perquè tota virtut, considerant-la amb atenció, és incompatible amb la peresa; la virtut suposa venciment de la peresa; perquè l'home que és humil és humil perquè l'activitat del seu esperit ha fet sortir l'energia de la seva voluntat per a cohibir la supèrbia; l'home cast ha tingut d'emplear tota l'energia de la seva voluntat per a cohibir la tendència sensual; l'home qui ha vingut a dominar la passió de la ira, ha aconseguit triomfar aplicant la seva energia, no deixant-se dominar de la peresa, i s'ha dominat a si mateix i ha cohibit aquests ímpetus, tan difícils de cohibir, de la passió de la ira.

De conseqüent, tota virtut suposa la diligència. La peresa és incompatible amb qualsevol virtut cristiana o humana; és incompatible amb qualsevol de les perfeccions humanes, i això no tan solament en l'esfera moral, sinó també en el terreny intellectual. La sabiduria és incompatible amb la peresa; l'home dominat per la peresa no lograrà mai ob-

tenir el saber, perquè el saber humà exigeix una gran força d'enteniment, una gran constància de l'activitat intellectual, i per això mateix, l'home peresós no arribarà mai a elevar el seu esperit fins al coneixement de les grans veritats.

Lo mateix passa en l'ordre material. L'acumulació de riqueses suposa un treball, i l'home qui acumula una fortuna ha d'haver fet un esforç d'activitat i no deixar-se vèncer de la peresa, i tenir gran constància per a arribar a reunir un capital.

VII. La contemplació com última perfecció de l'home

Però quan la cristiana teologia, quan la Doctrina cristiana parla del vici de la peresa, no en parla en aquest sentit, perquè aleshores podríem dir que tots els vicis es redueixen a la peresa, perquè tots igualment són falta d'energia, falta de forces, falta de domini de l'home sobre si mateix.

Encara que l'home posseís totes les virtuts morals, aquesta possessió no importaria la completa perfecció humana. Aquestes virtuts són una disposició per a la verdadera virtut, mes amb aquesta disposició no estaria encara l'home content i satisfet. L'home té d'orientar tota l'activitat del seu esperit, tota la força de la seva voluntat, tota l'energia de la seva intelligència; totes les activitats que surten de sa naturalesa les té d'orientar, i han d'estar orientades precisament cap a un fi superior.

Les virtuts són dures; són costoses; són mortificadores la major part de les vegades, per no dir sempre.

L'home cerca la felicitat, l'home cerca on pot trobar la felicitat, ensenya sant Tomàs; i no trobant-la sobre la terra, cerca altra cosa superior, cerca una condició necessària per a trobar-la, la possessió de totes les virtuts, mediant les quals pot més fàcilment exercitar-se en la contemplació, en la qual troba un consol inefable, perquè l'home és un ser eminentment contemplatiu.

I en la contemplació, afegeix sant Tomàs, parlant el llenguatge del teòleg, del filosop i de l'asceta, hi ha sempre l'element de la bellesa.

En efecte, l'element de la bellesa es troba en tota contemplació, i per això us deia, com podreu recordar, al principi d'aquesta explicació, que dintre de la virtut de la temprança, que dintre de l'exercici de la virtut contra la gola hi corresponia un goig intellectual, i és que l'home arriba més fàcilment a la contemplació, si s'exercita en l'abstinència.

La gran idea de sant Tomàs de que dintre de la contemplació hi ha un element de bellesa, pot demostrar-se d'una manera evident.

Vosaltres veureu com se demostra d'una manera paladina; com no sols *a priori*, sinó també *a posteriori*, i en un ordre purament científic, queda demostrat plenament que l'home, com a última perfecció de la seva existència, com a última felicitat de la seva vida, exigeix la contemplació. Tots sabeu que en totes les societats que han poblat la terra s'ha donat una importància extraordinària i preeminent als drets de la religió, als artistes, als poetes i als filosops.

Fins les societats més positivistes en el sentit més restrictiu de la paraula, han donat gran importància a les obres d'art i als homes cultivadors de la bellesa. Avui dia mateix, la societat del nord d'Europa, els pobles anglosaxons, d'un caràcter tan positivista, tots sabem la importància que donen a l'art i a la bellesa, tots sabem lo sensibles que són a aquesta noblesa que donen les arts, i com l'aprecien; i és perquè senten perfectament que l'home, a pesar de tot, a pesar de l'activitat exterior i natural, a pesar del desig que té, del goig que li dóna la possessió de les riqueses i de treballar per a adquirir-les, no en té prou l'esperit humà, i aspira també al goig de la contemplació.

I precisament totes les escoles, tots els qui han volgut formar plans socials, tots els qui han volgut reformar la humanitat, sempre han comprès i implícitament confessat la

necessitat de la contemplació, i entre tots ells, el qui en el nostre segle és més eminent, el qui pel seu talent, i fins per una espècie de simpatia, per un cert respecte i afecció a la Iglésia catòlica, a pesar de que és un heretge dels més terribles que hi ha hagut sobre la terra —a pesar d'això, pel tribut d'admiració que presta a la Iglésia catòlica, mereix certa consideració—, August Comte, precisament posa com a focus de la vida social la contemplació; i estableix una ordre de contemplatius i defineix que de la contemplació prové tot el bé social, i que sense la contemplació seria impossible, desapareixeria lo que serveix de lligam, lo que uneix a tots els individus d'una societat.

August Comte ho estableix d'una manera ineludible, i els filosops-socials modernistes qui han volgut anar separant-se de la tradició del Cristianisme, cercant pures formes de vida social dels homes sobre la terra, no sols admeten, sinó que exigeixen una educació dels afectes.

Doncs, senten August Comte i senten els qui segueixen ses petjades que per a l'educació afectiva dels homes és necessària la contemplació; perquè els afectes provenen de la contemplació de l'enteniment o de les formes que contempla la intel·ligència humana. Els sentiments dels homes són conseqüència dels principis que ells professen, i, de consegüent, lo que informa sa intel·ligència, la vida contemplativa, és el fonament d'on deriva l'educació afectiva dels homes i lo que constitueix la base de la vida social.

I en quant a que aquesta contemplació constitueix a l'home en un estat superior i li dóna una excel·lència sobre totes les demés condicions de la naturalesa humana, es troba en que precisament la contemplació, com ensenya sant Tomàs, és l'exercici de la facultat més alta de l'home, la intel·ligència; i, de consegüent, l'exercici de la facultat més alta és la vida d'aquesta facultat, perquè l'activitat és la vida, i, per tant, l'activitat de la seva potència més alta és la vida més alta; i si aquesta facultat s'exerceix sobre l'objecte

més alt, porta aquesta vida al més alt punt a què pot arribar la vida terrenal de l'home.

Precisament comprendreu vosaltres que aquesta orientació de les nostres facultats, que aquesta elevació del nostre esperit a una regió superior, aquesta harmonia tan desitjada, és molt difícil, perquè Déu està en l'extrem de l'escala de l'existència; i pujant, de conseqüent, tota aquesta escala fins al seu punt més alt, travessant tota la distància que hi ha entre la nostra existència i l'existència divina, l'existència més perfecta que podem trobar en l'escala dels sers, aleshores hi ha conformitat, perquè l'ínfima existència humana se junta amb la inefable existència divina.

VIII. Mitjans de contemplació divina

Elevar-se fins a Déu és summament difícil. ¿Com pujar aquesta costa? Per a pujar-la es necessiten forces extraordinàries; l'esperit de l'home es troba com impotent, sobretot si tenim en compte que les nostres facultats són molt limitades, perquè fins les més vives, les més intenses, tenen per objecte lo material i lo particular finit; i, per conseqüent, per a elevar-se a lo infinit i espiritual es necessita una força extraordinària; es necessita per això que es constitueixi una forma social, la Iglésia, perquè sia no pròpia d'un individu de l'espècie humana, sinó una norma de vida de tota l'espècie humana; es necessita la influència divina, la intervenció de Déu; es necessita que aquesta existència infinita i espiritual es posi a la nostra mida, i això va fer Déu encarnant-se; es necessita que aquest Ser infinit, omnipotent sobre tots els sers existents, que ha de ser com la substància, l'aliment de l'esperit, el pa de la nostra ànima, es constitueixi en un ser sensible, individual, palpable, com féu en la Persona de Nostre Senyor Jesucrist, en l'adorable misteri de l'Encarnació divina.

I d'aquí és que el Cristianisme, fins considerat com una perfecció social, és altament beneficiós als homes; fins prescindint —que no se'n pot prescindir de cap manera— del seu objecte principal, la salvació eterna de les ànimes, mirat de des el punt de vista de la perfecció humana, és una doctrina, una disciplina; més que una doctrina és un règim de vida. És més que una disciplina, perquè el Cristianisme és una vida nova apareguda sobre la terra, a la qual no ha pogut ni podrà arribar cap sistema inventat pels filosops; perquè la doctrina cristiana, la vida catòlica, la vida que s'inicia amb el mateix Jesucrist i es va estenent per tota la humanitat cristiana, que observa les seves ensenyances i practica els seus preceptes, aquesta vida fa de cada un dels individus de l'espècie humana un filosop, perquè arriba l'home a la contemplació de les grans veritats.

Per això cada cristià està en condicions de resoldre els grans problemes de la vida humana; cada un pot sadollar el seu esperit amb les grans idees, altes, sobrenaturals; amb les idees que ens porten fins al mateix tron de l'Altíssim.

Per lo mateix que això s'obté gràcies a l'activitat espiritual de l'home, la falta d'energia per a arribar allí, la falta d'energia per a obtenir aquesta orientació de l'esperit humà, és la peresa típica.

Lo espiritual en l'home és lo típic, perquè lo material ha vingut després de lo espiritual; lo típic, lo profund és lo que té categoria superior, i, per tant, la peresa espiritual és la peresa típica.

IX. Efectes de la peresa

Així s'explica que aquesta peresa espiritual tingui per a nosaltres deplorables conseqüències.

Sant Tomàs, amb sa forma sempre concreta i sempre clara, sempre a la mida i a la comprensió de tots, la sintetitza dient que, en primer lloc, produeix en els homes aquesta

peresa espiritual una vaguetat de l'enteniment. L'home en aquest cas, per lo mateix que està allunyat de la gran satisfacció espiritual; l'home, per lo mateix que no té aquesta segura, íntima satisfacció que dóna la contemplació divina, la comunicació de l'esperit amb la divinitat, cerca la felicitat en les coses terrenals, en lo material i sensible, i com no pot satisfer les seves aspiracions, divaga contínuament, mai està content, i això li produeix la pusillanimitat: la pusillanimitat que dóna a l'home la falta de contemplació divina, és lo que en diuen els sociòlegs la falta d'ideal. Doncs lo que se'n diu en el món falta d'ideal és precisament això, perquè l'ideal és un per a l'home, l'aspiració a lo infinit, l'aspiració a Déu, que constitueix l'últim fi de la nostra naturalesa.

Quan falta aquesta aspiració; quan no es tenen aquests ideals, ve la pusillanimitat, ve l'aplanament, perd l'home l'activitat per a tot; perquè quan l'home no té aquesta activitat típica i característica, tota activitat s'apaga i a cada moment se li produeixen nous desitjos, que no es satisfan perquè tot en el món és passatger, és limitat i forçosament ha de venir un dia que aquesta existència s'acabi, i l'home pagui el tribut a la terra.

I continua el sant doctor dient que dóna també la desesperació.

L'home qui es desprèn, o qui no vol, o qui no té prou energia de voluntat per a arribar a la contemplació de les coses divines, l'home que té aquesta falta d'ideal, o parlant en termes populars, cristians i humans, l'home a qui li falta vida religiosa, li falta la gran contemplació. I quan l'home no té forces per a arribar al seu últim fi; quan l'home no se sap fer força a si mateix per a abdicar dels afalacs del món exterior i proporcionar-se la satisfacció de la contemplació de l'esperit que constitueix la vida de l'home intern, l'home es troba dominat per la tristesa, sent la tristesa d'aquest segle, com diu sant Pau, cau en el pessimisme, que desgraciadament també avui és la malaltia de tants esperits, per-

què els falta la vida religiosa, l'aliment de l'esperit, lo verdaderament substancial; els falta l'agent qui contribueix a refer les forces de l'home i a sostenir la dignitat de l'home. Per això la tristesa d'aquest segle és tremenda; tots sabeu d'una personalitat illustre, d'un poeta de grans facultats mentals qui per no haver-se sabut fer aquesta força, per no haver sabut trobar aquesta energia, després d'haver-se fastiguejat pel món, arribà al suïcidi, a la desesperació.

Ve després, parlant dels efectes de la peresa espiritual, l'horror als preceptes; tots els preceptes se li fan muntanyes i se li fan impossibles en la pràctica.

La peresa espiritual és la més típica i la més tremenda; perquè l'home qui té peresa espiritual, exagera el precepte, per més que sia insignificant; perquè, quan l'home se sent dominat per aquesta peresa, arriba a una espècie d'anihilació de forces, i tot precepte que se li posi davant se li constitueix en una dificultat insuperable i no té més remei que deixar de complir aquell precepte, perquè es troba sense forces.

I com a conseqüència última, diu sant Tomàs, ve una espècie d'odi contra els qui posen aquests preceptes, contra Déu mateix, que ens imposa l'obligació de dirigir-nos a Ell.

X. Remeis contra la peresa

¿Com vencerem aquesta passió? ¿Com ens lliurarem d'aquesta passió? ¿Com sabrem nosaltres fer-nos superiors a aquesta peresa espiritual?

En primer lloc, seguint els preceptes de la Iglésia, nostra Santa Mare, la qual excita i encamina nostra activitat d'esperit envers Déu, no sols per medi de les ensenyances de la fe, sinó també pels preceptes de la moral, per les lleis eclesiàstiques, verdaderes educadores de l'enteniment i de la voluntat de tot el llinatge humà, de savis i d'ignorants.

Això no obstant, no fóra suficient. Quan volem elevar el nostre esperit, quan volem considerar les coses altes de la Divinitat, se'ns fa difícil; però mediant el culte extern, per medi de l'oració, se'ns fa més fàcil; i per l'oració pot trobar-se gent, des de la més estudiosa a la més humil, des de la més instruïda a la més senzilla, que eleven l'esperit a lo més superior, per damunt dels efectes de la terra; perquè en l'oració hi ha aquest foc sublim que emana del Fill de Déu i encén tota la terra, i especialment a tots aquells qui, fent-se superiors a les vanitats mundanes, saben tenir aquesta tranquil·litat d'esperit per a meditar sobre l'existència de Déu i sos inefables atributs.

Però, sobretot, el gran medi és l'afecció a Jesucrist. Per medi de Jesucrist arribem a Déu, segons aquelles paraules del diví Mestre, quan deia que ningú arribaria al Pare si no hi anava per medi d'Ell. Veus aquí una gran veritat.

La mateixa història humana ens demostra que els homes no han cregut en Déu d'una manera sòlida, constant, unànime i universal, constituint aquesta creença una part essencial de la naturalesa humana, si no han cregut en Jesucrist.

Únicament per medi de Jesucrist se va al Pare. I per altra banda, el medi de que nosaltres puguem tenir una iniciativa en aquesta vida espiritual, és considerar que és necessària per a la salvació.

És necessària aquesta vida espiritual, perquè el món és un aprenentatge per a preparar-nos a l'estat de perfecció de l'altre món. Qui no fa l'aprenentatge no pot entrar en el Regne etern.

I convé recordar-ho amb freqüència en la vida pràctica, que treballem per a un Regne que eternament dura. Lo present s'acaba, i, no obstant, és la base de la vida eterna.

El gran Newman, en el darrer llibre que escriví abans de convertir-se de la secta anglicana a la Religió catòlica, però quan ja estava en esperit dintre de la Iglésia, essent un dels homes més il·lustres de la raça anglosaxona, i després un dels membres més il·lustres del Sagrat Col·legi de

Cardenals, el cardenal Newman en l'últim llibre que escriví, essent encara protestant, però quan ja caminava cap a la Iglésia catòlica, diu que tota la seva activitat es dirigia a pensar, i que el preocupava molt, aquesta veritat: la vida és curta, però l'eternitat mai s'acaba.

Convé tenir-la present aquesta màxima.

XI. L'AMOR DE DÉU ÉS EL CAMÍ FÀCIL DE LA VIRTUT

Però com tots aquests dies us he parlat de ser una cosa difícil i àrdua el camí de la virtut, avui, prenent exemple de sant Pau, us vull ensenyar un camí més fàcil: aquest és el camí de l'amor.

Us vaig dir al principi que les passions es basaven en l'amor; donada la tendència humana a cercar afeccions, totes les regles del Cristianisme, totes les ensenyances de Nostre Senyor Jesucrist es concreten en la paraula amor. I per això el gloriós sant Agustí, aquell home de talent extraordinari qui tenia el do de saber dir les coses amb una gràcia verdadera i amb fórmules sorprenents, deia: «Estima a Déu i fes lo que vulguis, estima a Jesucrist i fes lo que vulguis». I és perquè estimant a Jesucrist tot ho faràs bé, perquè ho faràs tot mogut per l'amor, i precisament aquesta adhesió íntima a Jesucrist, aquest amor personal a Jesucrist és lo que constitueix l'essència del Cristianisme.

No és el Cristianisme un sistema sec i eixut de filosofia; no és un reglament de la voluntat humana: el Cristianisme és, com ja vos he dit vàries vegades, un gènere de vida, un sistema complet de la vida humana.

De conseqüent, si nosaltres estimem a Jesucrist, qui és el qui ha transformat la vida humana sobre la terra, la nostra vida es transformarà; nosaltres ens transformarem, ens adaptarem, ens unirem, ens transformarem en Jesucrist; hem de ser altres Cristos.

Precisament anem a entrar en la Setmana en què l'amor a Jesucrist es manifesta d'una manera esplèndida, i aquest principi de que l'amor és el tot dintre del Cristianisme el sentirem predicar en les trones i cantar els cors.

Són les paraules últimes a Jesucrist les que ens ho ensenyen, i, per tant, aquests dies procureu reconcentrar-vos dintre de vosaltres, i estic persuadit que sabreu aprendre de Jesucrist aquesta lliçó, molt millor de lo que podria dir-la un particular, una boca humana.

Cum dilexisset suos in finem dilexit eos.

AVE MARIA PURÍSSIMA

APÈNDIX

(Minutes originals de la formació del caràcter) *

DE LA LUXÚRIA

A la naturalesa humana sols la sap interpretar el Cristianisme. El misteri de la riquesa, deessa, fora del Cristianisme, els uns l'interpreten segons els *ius utendi et abutendi*, altres segons el socialisme; el mateix passa amb el misteri de la carn. Extrems: els filosops de qui parlo (una paraula inintel·ligible) i Tolstoi; i els de l'amor lliure.

* De gran part de les conferències anteriors n'han romàs els originals entre els manuscrits del Dr. Torras. Falten tan sols, per haver-se extraviat sens dubte, els fulls o minutes corresponents a les conferències primera i segona, que tracten de la *supèrbia* i de l'*avarícia*.

És tan grossera i baixa la naturalesa de la nostra raça que hi hagué uns antics filosops que incorregueren en heretgia considerant-la essencialment mala i principi i arrel necessària de pecat, i negant la licitud del matrimoni; i, en efecte, la carn o la matèria és l'existència més llunyana de Déu; l'esperit, la intelligència s'hi acosta més. Són dues existències antitètiques *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem.* La carn priva, lliga la llibertat de l'esperit: l'esperança de Dante Rosseti, i el leprós del P. Granada.

Doncs aquestes dues existències antitètiques Déu volgué juntar-les amb perfecta harmonia, fent de les dues una sola substància, la substància humana, l'home, ser intermedi, com declarà el Concili de Letran, entre l'àngel i la criatura purament material, constituint una de les obres més interessants que han sortit de les mans del Criador.

Misteri del pecat original: desbordament de la carn, o sia luxúria, conflicte entre la carn i l'esperit.

Dificultat de parlar honestament d'aquesta matèria de la passió sensual; fins els actes d'aquesta passió lícits, degudament ordenats per la llei divina són indecorosos, diu sant Tomàs, el rubor o vergonya es manifesta especialment en aquesta matèria —*fecerunt sibi perizomata*— perquè és la passió més humiliant de l'home. Estudiem, doncs, aquest altre misteri de la naturalesa humana.

I

Finalitat d'aquest instint: *crescite et multiplicamini,* etc. Força d'aquest instint: si l'instint de conservació individual és fort, l'instint de conservació de l'espècie ho ha d'ésser més. L'exercici d'un instint per a ésser lícit ha de tenir una direcció racional, del contrari no fóra instint humà, sinó bestial. Una força, com més vehement i enèrgica, ha d'ésser més regulada, perquè si no es converteix en detractora. La

força de l'instint sensual dirigit i ordenat degudament es transforma i s'ennobleix convertint-se en dos matisos del sentiment d'amor excellentíssims: l'amor conjugal i l'amor paternal, fautors màxims de civilització.

Tant l'instint sensual com la llei divina que el regularitza tenen per objecte la recta, convenient i racional propagació del llinatge. L'instint i la llei adunats formen la llei del Criador.

Desbordament de l'instint; lo qual succeeix quan la llei es separa de l'instint, o quan l'instint prescindeix de la llei: *parva epilepsia.*

Pertorba la intelligència i la voluntat humana. Perd l'autonomia. L'home no té la direcció de si mateix, no es guia per un impuls racional, sinó que la passió el monopolitza i segueix els impulsos de la passió. Deixa d'ésser racional. És la destrucció de l'home física i moralment. La destrucció física ja l'expliquen els metges, malalties, decadència corporal, etc. (Arriba a l'esgotament de la personalitat, és el més poderós dissolvent del caràcter: home luxuriós i home de caràcter són incomprensibles.) Jo em fixaré en la destrucció moral concretant els efectes.

Primer. En la intelligència: a) *Coecitas mentis,* ofuscament de la raó (Salomó), Cupidó tapat d'ulls. b) *Praecipitatio,* falta de consell o reflexió, com està fora de terreny ferm, no pot estar (*peccatum puerile* d'Aristòtil: ximpleries de criatura de certs vells enamorats). c) *Inconstantia,* canvia contínuament, no pot sostenir una resolució perquè no se sostén a si mateix —amb una llagrimeta de l'amiga totes aquestes resolucions es desvaneixeran, diu Terenci c. p. sant Tomàs.

Segon. En la voluntat: a) *Amor sui,* culte del cos, vestits, olors, etc., tan estès en les èpoques de decadència (efeminació del jovent que mata el treball, l'estudi, els sentiments enèrgics de religió, de pàtria i de família). b) *Odium Dei,* que fulmina el càstig contra els luxuriosos; c) *affectus praesentis*

saeculi, on regna la carn, i d) *desperatio seu horror futuri saeculi,* perquè com és purament espiritual no hi vol anar, paradís mahometà, també perquè es creu incapaç.

II

¿És lícita la virginitat? ¿És possible la castedat? a) *Experientia patet. Alguns filosops antics,* —el culte de la virginitat, Atenea, la deessa d'Atenes, el culte del foc, les vestals, etc. És clar que és difícil, *disputante de castitate,* diu sant Pau, los *Act. Apost.* Sant Ciprià, sant Justí diu (apolog.) entre nosaltres vells de 60 i 70 anys castos sempre. — Les verges romanes de l'època de decadència. — Les verges cristianes de tots els segles: fecunditat de la virginitat; necessitat d'ella. El matrimoni és necessari per la conservació, però la virginitat és necessària per la bellesa i salut del llinatge humà. Fins dintre els protestants. Olor de la puresa: doctor i pintor angèlic perquè expressen la puresa de les seves ànimes. b) És pecat mortal la luxúria, *ergo* és possible la castedat, el cristià, l'home, segons sant Pau, és un temple de l'Esperit Sant, però és un temple, diu Tertullià, que ha de tenir per sagristana la puresa, que vigili els moviments interiors, la modèstia externa, que prepari l'ara dels sacrificis, etc.

Remeis: a) *Fuge.* Sant Felip. b) El treball. L'ardent sant Jeroni vencé amb l'estudi de l'hebreu: moviment i exercici físic, la caça consagrada a la casta Diana. c) L'oració i sagraments. d) Fugir les ocasions. — Enmig de l'atmosfera sensual te n'has de fer una d'espiritual. Alcavoteria de la literatura i de l'art. — Francesca de Rimini. Des de que érem xics nos ensenyaren d'acudir a la protecció de la Verge Maria; acudim-hi ara, amb la pregària acostumada per aquesta Acadèmia.

De la ira

La virtut més evident en N. S. J. C. és la paciència. Retrat d'Isaïes: no trencarà la canya esquerdada, no apagarà el ble que encara fuma, no cridarà ni disputarà, fugirà de les raons... *Agnus* serà portat a l'escorxador, etc., i Ell mateix: apreneu de Mi que só mans i humil de cor...; la suavitat o unció un dels distintius del Cristianisme, significa la possessió de l'Esperit Sant; la propagació de l'Evangeli sempre s'és feta per medi de la unció. Les raons de que la paciència resplendeixi eminentment en Jesús són dues: 1.ª, perquè és víctima; 2.ª, perquè és Déu. *Patiens quia aeternus*, així també els cristians en un cert sentit som víctimes i en un cert sentit som déus. De tots modos, lo *discite a me quia mitis sum* ens obliga a estudiar la ira perquè la mansuetud és la moderació de la ira. — *Anàlisi de la ira segons sant Tomàs.*

I

(Causa de la ira i sa naturalesa.) La ira és l'apetit de castigar a aquell que judiquem que ens ha ofès injustament, o l'instint de repellir lo que ens contraria. La ira s'exerceix sempre amb motiu d'una injúria o dany rebut per nosaltres mateixos o en persones unides a nosaltres per fe, pàtria, amistat, etc. Enclou dos elements contraris: a) tristesa, i b) esperança de vindicta. La tristesa per si sola no basta; quan falta l'esperança de venjança cessa la ira, v. g., amb els morts, com també ja ens donem per satisfets quan l'ofensor ha tingut alguna desgràcia, perquè ja el considerem castigat. — És de naturalesa racional perquè deriva del judici de que havem sigut injustament ofesos: per això és més *humana* que les passions de la concupiscència animal, perquè suposa la intelligència, i és més *íntima* perquè deriva més del temperament personal, com ho prova l'ésser més

prompta i repentina que la concupiscència, *com un llamp, és un pany de cop,* i a més és, generalment, més hereditària. *Personal, humana, íntima* (reconcentra), *repentina, hereditària.*

II

La ira en si és bona, com les demés passions quan no es separen de la raó, i apeteix la justa vindicta. Una cosa és mala a l'ànima quan no té res bo d'ésser, i la ira té la raó d'ésser, de fer regnar la justícia, el zel. *La santa ira de J. C.* amb els mercaders del Temple, amb els hipòcrites *sepulchra dealbata, genimena viperarum,* amb els qui escandalitzaven els humils i senzills, etc. És un acte natural d'una potència humana (*sens la ira l'home mortal és manco*) que ha de seguir a la raó, la qual precedeix, i la ira l'ha de seguir, de manera que hi ha una paciència irracional, pecaminosa i principi de conseqüències deplorables. La carència d'ira és un defecte moral. La carència d'ira justa implica una deficiència en la voluntat racional. Exemple: un pare que deixa impunes els desordres de sos fills, que els contempla impassible. El caràcter iracund té certa grandesa; noblesa que fins desviada, encara més o menys conserva. Aquilles... la cavalleria... les creacions de Shakespeare (*Otello*) i de Calderón (*El médico de su honra*)..., i és clar que aquesta qualitat estètica es funda en certa qualitat moral, perquè sense faltar a la veritat i al respecte que devem a Déu S. N. podem dir que el Senyor mateix s'enamora d'aquests caràcters iracunds extraviats i els elegeix per les grans empreses. (Sant Agustí anomena a aquests esperits *ànimes fèrtils i de gran capacitat,* i en efecte, com la terra fèrtil que produeix moltes herbes, produeix molt fruit): Moisès, introductor de la Llei nova..., nostre sant Pere Ermengol, capità de bandolers. I després Moisès i sant Pau foren suavíssims i amorosíssims, perquè la molta ira es pot convertir en molta paciència; és

una força que quan es posa a sofrir i a estimar i a treballar, sofreix i estima i treballa fins a l'heroisme. La ira és la base natural dels grans caràcters, dels homes d'acció, per això d'un home que té aquesta passió diem que és un home de geni, un home de caràcter.

III (a)

Però estudiem ja, per l'objecte moral que ens proposem, la desviació de la ira que pot ésser-ho. 1.º Perquè *l'apetit s'exerceixi injustament*, o sia enfadar-se sense motiu, com succeeix sovint prenent per injúria o dany lo que no és tal, sinó va honor, supèrbia o sensibilitat excessiva (*nada me parece justo en siendo contra mi gusto*), judicis errats, opinions diverses. — Tipus de Llicenciat Vidriera. — La ira és més temible per la limitació i preocupació de nostre enteniment. 2.º L'apetit es desenfrena en quant al modo —o sia enfadar-se fora de mida— i perd la moderació racional fins havent-hi un motiu (refinaments de la venjança). — Diferència d'odi a ira; l'odi té per objecte o fi formal, fer mal a l'enemic; la ira, que es faci justícia. Però la ira fàcilment es complica amb l'odi, com les malalties corporals. — La impaciència és una derivació de la ira i s'exerceix contra tot el que contraria la nostra activitat.

(b)

Necessitat de moderar la ira per raó dels motius continus d'excitació d'ella. Vivim en perpètua contradicció, física (fred i calor, malalties, set i gana) i moral, contradiccions dins de nosaltres mateixos, dins la casa amb la família i amics, al carrer, dins de la població i Estat on vivim. Aquesta contradicció transcendeix a la vida social. *Nihil quam hoc genus humanum*, etc., i realment, com observa el Pare

Granada, les demés espècies d'animals (abelles, formigues, ocells i fins feres, que viuen en societat) no són tan discordioses. *Pax vobis, ore, corde et opere,* efectes individuals i socials, beatífics, la possessió de si mateix és la pau social, la fraternitat humana.

IV

Efectes personals: a) Deleite. És un nèctar que apaga la set de venjança, quan aquesta es pot satisfer; abans, l'esperança d'ella és un lenitiu; la intensitat del deleite és extraordinària. b) Efectes orgànics i mixtos *in corde,* pertorbació en el cor, pertorbació intellectual —(tremola i tartamudeja) puix encara que la passió sia d'origen intellectual, la indisposició de l'organisme pot impedir l'exercici de la raó (actes irracionals: mossegar, picar les parets, etc.)— i fins la mort, *s'ha mort d'una enrabiada — in ore,* blasfèmies, malediccions, injúries, calúmnies, tota mena d'indiscrecions — *in opere,* suïcidis, baralles, desafios, assassinats. De segur que l'estadística criminal dóna la raó a Nostre Senyor Jesucrist. Plets, guerres, revolucions, cismes. La unió de la Iglésia catòlica és una gran prova de la seva divinitat.

V

Remeis: a) Reprimir la concupiscència i l'avarícia, perquè les lluites fins entre els homes provenen *de cibis et venereis* (cas del noi ric i sempre complagut que es mor d'una enrabiada a l'hivern, perquè demana cireres i no n'hi ha), *i també la supèrbia,* qüestions d'etiqueta, els rics i dignitats solen tenir més qüestions que els pobres i humils, *no estan per raons.* b) Dir l'*A B C* abans de parlar... *consultar-ho amb el coixí.* c) La magnanimitat: August sentia impàvid les murmuracions dels romans, perquè deia que en una ciutat lliure

devien ésser lliures les llengües (Corneli a Lap., v. 15). *Dimitte nobis sicut dimittimus — dimitte illos, nesciunt,* etc. d) Recordar el *beati mites quia possidebunt terram,* i el *beati pacifici quia filii Dei vocabuntur;* la mansuetud o sia el refrenar la ira per a no agraviar a ningú; la paciència la refrena per a suportar els agravis que es reben; ambdues virtuts són la perfecció de la ira. e) Recordi's sobretot que *qui no es posseeix a si mateix no pot posseir a Déu.* — Explica com la paciència ens fa víctimes, redimint-nos a nosaltres mateixos, i ens fa déus donant-nos impassibilitat (màrtirs) i domini de nosaltres mateixos.

De la ira

Jesús: *agnus,* descripció d'Isaïes, tingues en compte que vingué com a víctima.

Al tractar de la ira recorda lo de S. Ag. sobre S. Pau i Moisès. Aquilles. Pere A. *nihil quam hoc genus humanum tam discordiosum vitio tam sociale natura.* Paciència amb si mateix (heauton timorumenos), amb el pròxim, amb Déu.

La ira és la passió de més transcendència en la vida social, dissolvent de la societat.

De sant Tomàs: La ira és una passió composta, no és sols tristesa del mal rebut, sinó que inclou el desig o esperança de venjança, i si no hi havia aquesta, fóra simple tristesa; consta, doncs, d'elements contraris, tristesa i esperança, i això explica lo agradable d'aquesta passió, i ses diferents alternatives. Aquest apetit no és incompatible amb la raó, així és que calcula i discorre per a executar la venjança, i diu Aristòtil que solament la impedeix parcialment, així és que Aristòtil respon que encara que la borratxera excita la ira, és quan no s'està molt borratxo, sinó solament una mica. — Pregunta si la ira és més humana que no pas les passions que es dirigeixen a la conservació de l'individu i

de l'espècie, i respon que sí, perquè aquestes són passions més genèriques i la ira és més personal; aquelles es refereixen al cos i aquesta es junta amb l'enteniment, és a dir, és més racional, i, de conseqüent, més humana. A més és més pròpia del temperament personal, i així resulta que és més prompta i repentina en sos moviments que no pas la concupiscència, i és també més hereditària. — Ès més humana la ira que la concupiscència, perquè en la producció o excitació passional intervé la raó, coneixement i judici de l'ofensa, i en la concupiscència no intervé, sinó en cohibirla. — *Ira est appetitus nocendi alteri; sub ratione iusti vindicativi* (pàg. 40); *ergo* hi ha en ella ofensa que es considera injusta. La dignitat de l'ofensor augmenta la ira; contra els morts cessa la ira, perquè contra d'ells ja no hi ha venjança possible. — La ira prové sempre d'una injúria rebuda personalment o en algú lligat amb nosaltres per religió, amistat, pàtria, etc.

Efectes: 1.º deleite, tant com més viu l'estímul més dolça la satisfacció, i com la ira és vivíssima, la venjança és un nèctar que apaga la set; l'esperança d'ella un lenitiu; 2.º, commoció corporal, *in corde;* 3.º, encara que d'origen racional, la commoció pot arribar a impedir la raó per indisposició de l'organisme, com el dormir i la borratxera; 4.º *Taciturnitas*: a) per concentració quan prepara la venjança; b) per pertorbació de la llengua per l'excés de commoció interna.

La ira és lícita, com les demés passions, quan no se separa de la raó, quan apeteix la justa vindicta. Una cosa és mala a l'ànima quan no té raó d'ésser; la raó d'ésser de la ira és regnar, la justícia és el zel. La ira és un acte natural de la potència humana, però es fa mala: 1.º, *propter indebitum appetibile;* 2.º, *propter indebitum modum appetendi.* Hi ha una paciència irracional de deplorables conseqüències, pecaminosa i defectuosa, perquè implica la carència d'ira justa, implica una deficiència en la voluntat. — *Dimitte sicut et nos dimittimus.*

De l'enveja

El meu objecte és cridar-vos l'atenció sobre vosaltres mateixos, fer-vos viure a casa vostra, conèixer vostres passions.

Deplorable misèria és la ignorància que els homes generalment tenim de nosaltres mateixos —batxilleria pels altres, peresa de l'estudi de si mateix. — *Noverim me, noverim te...* S. Ag. deia al Senyor que el cercava fora i que el trobà dintre de si mateix. *Regnum Dei intra vos est.* La vida interior essencial en el Cristianisme; la falta de vida interior explica l'efecte deficient de l'acció catòlica moderna. Déu es reflexa més en el món interior de la nostra consciència, que en l'exterior, en els espectacles de la Naturalesa. Prova la necessitat de la vida interior el que Aug. Comte en la Iglésia de la Humanitat, com focus d'ella hi posa l'ordre dels contemplatius: La contemplació, focus de la vida social. — Coneixement de si mateix que la Iglésia ensenya indistintament a tots els fidels: potències de l'ànima, passions o pecats capitals, examen de consciència, i com que la Iglésia és profundament humana, *propter nos homines,* etc., hi ha una perfecta correspondència entre la naturalesa humana i la llei cristiana que posa l'amor com a llei fonamental, regularitza l'activitat, l'acció humana amb la llei: amaràs a Déu sobre totes les coses, i *al pròxim com a tu mateix,* perquè vosaltres sabeu que l'amor, diguí, és la passió fonamental i mare de les altres. De la passió oposada a l'amor del pròxim vos parlaré, o sigui l'enveja.

I

Amar és voler bé al pròxim: enveja és entristir-se del bé del pròxim, perquè el considerem que disminueix nostre

propi bé o excel·lència. No podem sofrir que un altre sigui més que nosaltres; a tots ens *pessiga,* diu gràficament el P. Granada. Per això us vull presentar tot el procés d'aquesta malaltia espiritual de des d'element primitiu que forma part del temperament humà, fins arribar al paroxisme al capdamunt de la passió.

Procés de l'enveja: Primer. L'engelosiment de les criatures, fins les bèsties, si es fa una carícia, l'altra s'acosta perquè també la hi feu; *l'emulació;* volem traspassar la perfecció de l'altre. L'emulació en els cavalls quan corren. — De conseqüent, l'emulació neix d'un instint, que en l'home es converteix en passió, com sempre. És un estímul aprofitable. *Ús* que es fa d'aquest estímul en la pedagogia, en la mística cristiana, vides dels Sants; constitueix un medi d'educació social: la memòria dels herois passats, monuments per a perpetuar *accions* il·lustres — *via brevis per praecepta, brevior per exempla,* perquè així s'estimula no sols la potència intel·lectiva, sinó també l'apetitiva. El voler traspassar el mèrit del pròxim, respectant-lo i valent-se de medis lícits, no enclou cap falta de justícia. Però la nostra naturalesa corrompuda fàcilment es desvia i cau en l'enveja, pretenent disminuir l'excel·lència del pròxim, en lloc de mirar d'avantatjar-se-li. — Segon. La *murmuració* en *petit comitè,* vol disminuir o destruir la bona opinió del pròxim, amb salvetats i condicions i en secret. — Tercer. La passió augmenta, i aleshores ve la *pública difamació* (obligació de restituir la fama, fins quan el mal és cert, però ocult —és un robo). — Quart. Es desenrotlla la passió, s'hi obté el descrèdit del pròxim i s'arriba a l'*exultatio in adversis;* o bé igualment no alcança son fi i l'envejós es troba en l'estat d'ànim *afflictio in prosperis.* — Cinquè. El paroxisme de la passió d'enveja és l'*odi,* és a dir, fer mal, destruir si pot al pròxim; *l'odi és l'amor al revés.* (L'amor fa bé, l'odi fa mal), és el *súmmum de la passió,* és, segons sant Tomàs, *ultimum in processu peccati. És la corrupció total de l'amor.*

II

Anàlisi de l'enveja. L'odi naix de l'amor, odia el que judica que contraria el que ell estima, és una forma de la supèrbia que judica contrari tot el que sembla superior a ell.

In motibus apetitivis est circulatio, diu S. Tomàs. Les passions es transformen, prova de que n'hi ha una de fonamental, en estat de vehemència veiem aquestes transformacions, plorar i riure. Així com deia que hi havia una ira noble, l'enveja sempre és *vil,* i tenint consciència de la pròpia vilesa, cerca sempre obrar per camins secrets, és *hipòcrita,* mai es declara i sempre es *disfressa.*

a) Naix, sovint, 1.º, de la supèrbia o apetit d'excel·lència; d'ella ja n'hem parlat (*parvulum occidit superbia,* diu Job): és la passió del xavo contra el quarto; i 2.º, de la pusil·lanimitat: aquesta és aquella passió per la qual l'home refuig les dificultats que no són superiors a les seves forces. La pusil·lanimitat, quan naix del temor, és una forma de la supèrbia, la por de quedar malament (*Esperits coquins són envejosos*); també prové de peresa i d'ignorància. Enxiqueixen a l'esperit la supèrbia, el temor natural, la peresa, la ignorància. b) *Invidia est anthagonista fortunatorum* —diu Aristòtil—, més val l'enveja que pietat; un ateniense vota l'ostracisme d'un ciutadà sense conèixer-lo, sols perquè se'n parlava tant. c) L'enveja és *inter proxime aequales,* és comuna en la vida corporativa, entre gent de condició molt diversa no hi sol haver enveja. Un arquitecte d'un advocat, una dona guapa de societat, de la perfecció espiritual d'una monja; d) és la passió més injusta, perquè va contra el bé, i la més justa, perquè castiga cruelment al mateix delinqüent, *podreix els ossos,* diu Salomó. *Dura sicut infernus aemulatio,* sens misericòrdia, cruel, un cau de tots els mals, un infern; e) és passió *ridícula,* diu Plató (de Summo Bono), perquè és una aberració, puix l'aspiració humana ama lo perfecte i l'enveja odia lo perfecte, cerca i es delecta amb les misèries i flaqueses del pròxim, com l'escarbat

amb la immundícia, puix *pascitur malis*, viu de fer mal, espècie de víbora. f) Més pròpiament direm com a cristians que és *diabòlica* per son origen, *invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum*, i per sa naturalesa, que és com plaure's en el mal del pròxim. És l'enveja el grau màxim i més repugnant de l'egoisme no content en acumular excel·lència, vol destruir la dels altres, és el *jo* enemic de tots els demés. Aquest pecat que es troba en l'origen de la humanitat (el fratricidi, com el crim típic de l'enveja) es troba en tots els orígens humans. Caín i Abel. — Ròmul i Remo —en l'origen del poble cristià, o sigui modern: la Passió de J. C. S. N. és *ex invidia tradidissent eum*. — En l'origen del poble català: el Comte fratricida. L'home tant individual com social ha de dir: *ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*, és a dir, ja venim al món amb la malícia.

Amor = odi, *circulatio* —naix de supèrbia o de pusil·lanimitat. — Caràcters: *anthagonista*. — *inter aequales... vil* (obra en secret)... *justa i injusta... ridícula... diabòlica...* grau màxim i repugnant de l'egoisme.

III

Enveja de tota classe de béns del próxim a) naturals: riquesa, dignitat, hermosura (enveges de la dona); b) major enveja d'ordre intel·lectual, ciències, lletres i arts (rivalitats); c) enveja de les virtuts del pròxim i de les gràcies sobrenaturals.

¿Com ens traurem de sobre aquesta gran tara de l'enveja? Remeis: 1.º amortiguar els vans honors, la supèrbia. Salomó en el tron *vanitas vanitatum*. — Job al femer... (*sicut flos egreditur et conteritur...*) com ombra, l'home és molt fill de la dona. 2.º Cultivar la magnanimitat de caràcter, puix l'enveja naix sovint de pusil·lanimitat. La noble passió de la magnanimitat consisteix en aspirar a fer-se digne de l'ho-

nor, no cerca l'honor en si, sinó fer-se digne d'ell —sentiment de la dignitat personal—, la noble complaença de complir l'home amb la seva missió personal, obra per a fer-se digne d'un gran honor, superior als honors exteriors, així és que desprecia, continua sant Tomàs, els honors exteriors perquè s'hi considera superior, *nec in honoribus frangitur*, no es romp, no és *contentiosus*, els béns mundans no valen la pena d'ésser disputats, ni s'alegra ni s'entristeix en excés per a adquirir-los o perdre'ls. És *comunicatiu, benèfic, retribueix* en abundància, és *veraç*, no té respectes humans, perquè està informat de l'esperit de la veritat —el magnànim és franc— i no de la mentidera ilusió mundana. La pintura que Aristòtil (aquí segueix sant Tomàs) fa de la magnanimitat, a mi em fa l'efecte de que és el preàmbul natural de la virtut sobrenatural de la caritat, el bocet de la reina de les virtuts, la sobrenatural virtut de la caritat. Diu Aristòtil que la magnanimitat més que no pas una virtut particular és la resplendor de totes elles, intellectuals i morals; així també la caritat, ensenyen els teòlegs, que és la forma general de totes les virtuts, *el fi i remat de totes elles, el principi i el fi*, l'amor, perquè les virtuts són les passions perfeccionades, que naixen de l'amor i tornen a l'amor, complint-se perfectament la *circulatio motus potentiae apetitivae* de sant Tomàs, i que Jesucrist Senyor nostre ensenyà amb el *mandatum novum... ut diligatis invicem.* — L'enveja vol detraure del pròxim, la caritat s'hi dóna, s'hi consagra, s'hi anihila. L'enveja anihila els altres, la caritat s'anihila a si mateix a profit dels altres, del qual és sublim exemple Jesucrist, únic en la història de la Humanitat, perquè Déu sols s'ha encarnat un cop. D'Ell sols podem esperar virtut tan excelsa per mediació de sa Mare, Rosa vermella emesa de caritat, que consisteix en una comunicació i participació de la Divinitat, és a dir, antítesi de l'enveja que no vol comunicar el seu als altres, sinó al revés, despullar-los de lo que ells tenen. La filantropia i S. Pau. L'humanisme. L'altruisme no té *base racional*, naix d'un cert

instint, *homo sum nihil humanum a me alienum puto,* però contra d'aquest instint hi ha l'altre, l'*emulació* (l'egoisme més fort que l'altruisme) i l'home s'ha de governar no per instints, sinó per principis, perquè els instints són, no per *a dirigir,* sinó per a *executar,* no són *principis directors,* sinó *instruments executors.* Posen l'*altruisme* com una *conseqüència* del temperament, i nosaltres sostenim la *caritat* fins *contra* el temperament, el qual prova la major elevació de la virtut sobrenatural que la natural. — Motius d'amar al pròxim: Primer, la semblança amb Déu; segon, ésser temple de Déu; tercer, ésser fill adoptiu de Déu; quart, estar predestinat a la glòria.

De l'enveja

Radicalisme de la Iglésia que no vol ni que pensem mal del pròxim.

Exordi: el coneixement de si mateix, *noverim me, noverim te;* la vida interior que tot cristià deu tenir. La vida interior vigoritza la vida externa. El món modern és poc amic de la vida interior; el Cristianisme essencialment contemplatiu. — La vida contemplativa de Comte. La falta de vida interior fa estèril l'acció catòlica. La Iglésia predica una espècie de psicologia pràctica —potències de l'ànima... l'examen de consciència... els pecats, font d'altres, dits capitals. Profunda psicologia de la llei de J. C. us deia jo, seguint la filosofia, que l'amor era la passió única i fonamental; doncs bé, quan N. S. J. C. volgué sintetitzar la recta direcció de tota l'activitat humana, la llei moral, l'enclogué en amar a Déu i *al pròxim com a tu mateix.* — La passió oposada a l'amor al pròxim —amar és voler bé, desitjar bé— és l'enveja.

La *invidia inter proxime aequales.* Engelosir-se de les criatures. *Parvulum occidit invidia* (Job). — *L'emulació recta és un mòbil aprofitable.* Més val enveja (símbol de l'arbre) que pietat. — Vota l'ostracisme sols perquè sempre

sentia parlar d'ell. La pusil·lanimitat és el vici pel qual l'home *refuig* el que no és superior a les seves forces. Naix: d'ignorància, de temor, de peresa i de supèrbia (la por de quedar malament en actes literaris públics); els senzills no solen ésser pusil·lànimes. — La caritat envers el pròxim anti-oposada als graus de l'enveja, *praeservatio*, etc., benevolença, serveis, fer-se pobre i malalt. — És el gran aglutinant social. L'altruisme.

Fixa't en *l'odi* com el paroxisme de la passió.

En contraposició a la pusil·lanimitat, fixa't en la magnanimitat, que és la virtut del qui cerca l'obrar de manera que es faci digne d'honor, no obra per l'honor, sinó per a ésser-ne digne: sentiment de la dignitat personal. Aquest sentiment ensenya sant Tomàs, que espera grans honors, superiors als honors mundans, així és, continua, que desprecia els honors mundans, perquè s'hi considera superior, *nec honoribus frangitur*. — Esperits coquins i esperits magnànims. Aquest no és *contentiosus*, els béns externs no valen la pena d'ésser disputats; ni s'alegra en excés d'adquirirlos, ni s'entristeix de perdre'ls. És comunicatiu, benèfic, retribuïdor, veraç, no té respectes humans, és com la resplendor de totes les virtuts. Aquesta descripció d'Aristòtil és una espècie de preàmbul, de la virtut sobrenatural, de la caritat, que fa a l'home comunicatiu, etc., i la forma general de totes les virtuts, puix aquestes, com es digué, comencen totes per l'amor i fineixen en l'amor, que és la caritat, fi i remat de l'activitat humana en aquest món i en l'altre.

De la peresa

Regnum coelorum vim patitur. — Militia vita hominis. — La comparació de la vida cristiana amb la lluita de l'estadi. — El cel no s'ha fet pels dropos. — La Iglésia militant.

La peresa espiritual, el pessimisme, és el distintiu del segle i prové: 1.º, de falta de fe, d'orientació de la vida, d'ideal; 2.º, de l'excés de la vida externa i material, el goig extern enervador. — La vida contemplativa. — L'home que més ha clamat per sa restauració, com focus de la vida social, ha sigut el positivista i incrèdul Comte.

Càstig del servent peresós qui amagà el talent: la nostra ànima l'havem de tornar a Déu no com sortí de ses mans, sinó més rica i perfecta pel nostre treball. — *Regnum Dei vim patitur.*

La virtut és energia, i energia d'ordre espiritual és la unió i consolidació de l'apetit racional i de l'apetit sensitiu. — Però la peresa s'entén la falta d'energia, no d'una virtut particular, sinó del conjunt d'elles, de tota l'activitat humana en quant s'ha de dirigir a Déu, Summe Bé. L'absència de Déu fa tristesa, pessimisme, esplín, *tristitia huius saeculi quae mortem operatur.* — Filles o efectes. — L'activitat típica i originària és l'activitat espiritual.

Per anar a Déu per J. C. *nemo vadit ad Patrem nisi per me.* Aquesta veritat queda demostrada no sols pel dogma, sinó per l'experiència històrica, abans i ara el verdader monoteisme sols ha sigut en el poble hebraic i en el poble cristià. La Xina, — l'Índia, — Grècia, etc.; sols algun filosop. — Sens J. C. es va de la superstició a la impietat, això fins avui. — Prov., 10, 26, *sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger...* 13, 4 *vult et non vult piger...* 21, 24. *Desideria occidunt pigrum...* viciós, inútil, superficial... Fa molts propòsits i no en compleix cap (21, 26), *tota die concupiscit et desiderat,* arriba a la mort sense haver fet res.

L'objecte d'aquestes explicacions sobre el caràcter és que la necessitat més apremiant de la humanitat actualment és la falta de caràcter, les disputes sobre sistemes polítics i socials, la barreja d'idees de tota mena, la mateixa illustració literària i artística contribueixen a que l'educació del caràcter hagi decaigut. La illustració no és la perfecció de l'home, l'educació sí, la illustració es refereix sols a l'enteni-

ment, voluntat, instints, cos i ànima sobre aquest món i l'altre, el temps i l'eternitat.

I

La peresa d'enteniment és contrària a la contemplació. — La vida contemplativa és la forma més excellent de vida, i necessària a la civilització. El gran talent de Comte ho comprengué, i en la seva utopia de transformació social féu d'ella el focus de la vida humana. — Raons d'excellència: 1.º, perquè és l'exercici de les potències més altes; 2.º, perquè aquestes potències són les directores..., l'educació afectiva modernista depèn d'ella..., el sentit comú dels pobles ho endevina i dóna més la glòria de la immortalitat als artistes, poetes i filosops que als homes pràctics, d'un modo particular els pobles que passen per més positius, anglesos i alemanys, donen importància a la contemplació. No són homes fragmentaris. L'home ha de cultivar la totalitat de la seva naturalesa i s'ha d'orientar.

La peresa és una depressió de l'esperit que li entorpeix l'activitat. Les virtuts morals disposen per a la contemplació, aquieten, serenen, purifiquen, i aleshores ve el goig de la contemplació en la qual *per se et essentialiter invenitur pulchritudo.*

II

Consisteix la peresa en no treballar per l'orientació de la totalitat de l'activitat de l'home a son fi integral, l'home univers (micros cosmos): el treball; l'energia; aplicat a cada virtut, en particular a aquella virtut, humilitat, castedat, etc., però la possessió de totes aquestes virtuts ha de tenir un objecte final perquè les virtuts són medis, són una preparació perquè l'home en si no és un fi últim, l'home

encara cerca el perfectíssim i infinit i el confessa amb les virtuts. (La possessió de totes les virtuts constitueix una disposició de l'home, i aquesta disposició és per a la unió amb un Ser perfectíssim), amb l'obediència a la seva llei, *confitebor tibi in directione cordis*, la direcció del seu cor és conèixer i estimar el perfecte; el fi últim de l'home és la contemplació, en la qual, diu sant Tomàs s'hi troba essencialment el goig de la Bellesa, la visió divina. A disposar-hi l'home es dirigeixen totes les virtuts, a fer l'home capaç de la contemplació. El Cristianisme és essencialment actiu, però l'activitat és preparació per la contemplació.

III

(Incident sobre la tendència a la contemplació)

Diferents arguments naturals proven que el fi essencial de l'home és la contemplació de la Bellesa. 1.º La glòria de la immortalitat tributada als herois religiosos, als artistes i als filosops sobre dels grans homes que han treballat per al bé material del pròxim... importància donada a la bellesa dels pobles actuals del Nord a pesar de son positivisme... efervescència de disputes religioses entre els pràctics i positivistes anglosaxons. 2.º Tots els autors de plans de reforma social inclouen en ells la contemplació, especialment August Comte, patriarca dels positivistes. 3.º Perquè de la contemplació depèn l'educació afectiva a què tanta importància donen els modernistes. 4.º Perquè la contemplació és la summa perfecció de l'home, és l'exercici més alt de la potència més alta i amb l'objecte més alt.

IV

(Peresa típica)

La peresa típica, doncs, és la que es resisteix a aquest treball verdaderament ardu de cercar a Déu. El Ser perfec-

tíssim està en el més alt grau de l'escala de l'existència, de consegüent, l'home per arribar-hi ha de transcendir tota l'escala, tots els sers amb la intelligència i la voluntat, aquella no és tan difícil com aquesta (abnegació), totes les idees i tots els amors han de dirigir-se, les ha d'ordenar a la Summa Veritat i al Summe Amor. El Verb de Déu es féu home per a facilitar-nos aquella direcció de la Vida, i qui amb simplicitat contempla la divina Persona de Jesús, tal com eternament l'ensenya la Iglésia, no li costa de creure'l, ni d'estimar-lo. — Les facultats més vives tenen per objecte lo individual i sensible, per això les dificultats d'elevar-se a lo purament espiritual, al ser absolut i infinit, exigeix un gran esforç, fer meditació ens costa més que el resar, la contemplació de les imatges i símbols de la Divinitat no és més fàcil que la contemplació en esperit i veritat aquí present, per això Déu s'encarnà, posà els sagraments, etc., es materialitza. — La glòria del Cristianisme consisteix, en l'ordre natural, de la perfecció present de la humanitat, en què de cada home, per rudo que siga, en fa un contemplador, un filosop, capaç de les grans especulacions.

V

(Efectes de la peresa)

Quan l'home, no volent-se fer força per a aquesta orientació de tot son ser envers Déu, es deixa portar de la peresa, *experimenta els efectes d'aquesta.* 1.º *Mentis evagatio,* es dóna als goigs materials, cerca contínuament motius de goig perquè un cop tastats, s'acaben (perquè no pot prescindir de l'instint de la felicitat), variant a cada moment, modes, etcètera, no es fixa ni es pot fixar en cap. 2.º *Pusillanimitas,* la depressió d'ànim el fa inútil per tot l'ardu —per això fins els racionalistes diuen que els pobles perquè siguin bons per a alguna cosa necessiten ideals. — 3.º *Desperatio,* comencen

pel fastidi, esplín, o pessimisme. Byron i altres que del fastidi passen a la desesperació. Senten *tristitia saeculi mortem operatur*, i es queden folls perquè no saben com curar-la. 4.º *Torpor circa praecepta*, se'ls fan muntanyes els preceptes de la Iglésia. 5.º *Rancor et malitia* contra les persones i coses eclesiàstiques. — A la peresa pertanyen tots els pecats d'omissió, no solament en el que pertoca a les virtuts, sinó a les lleis i preceptes.

VI

(Remeis)

1.º L'observança de les ensenyances i preceptes de la Iglésia. La pedagogia cristiana que consisteix no sols en la ilustració de l'enteniment, sinó en la gimnàstica de la voluntat. 2.º La consideració del fi últim, *la vida és curta, l'eternitat no s'acaba.* 3.º L'adhesió íntima amb Jesucrist, tan digne d'ésser estimat, majorment quan el contemplem en la Passió, que desitjo feu aquests dies. L'Encarnació fa de la divinitat de Jesús un objecte individual i sensible, l'amor a Jesús és el tot.

DE LA GOLA I LA PERESA

Parlaré de dues passions que semblen molt desiguals i no obstant estan molt lligades, menjar i beure (quan volem significar una persona inútil diem que només és bona per menjar i dormir). La gola i la peresa totes provenen de l'absorció de l'home per la vida material, la 1.ª pel goig del paladar, la 2.ª per la falta de l'esforç que exigeix la vida superior. De la gola en parlaré molt poc.

Gola

I

La gola és un apetit desordenat de menjar i beure, i és desordre d'un instint natural i necessari. Aquest instint, de conseqüent, no és pecaminós, i la seva satisfacció sols ho és: primer, en quant contraria el fi pel qual Déu l'ha posat, això és, la sanitat i força de l'organisme humà; segon, en quant exclou el fi últim, Déu, de tota l'acció humana, *cuius deus venter est.* La concupiscència importa aquesta exclusió, menjar per a menjar és contrariar la llei natural que ordena menjar per a viure. Treta la concupiscència, aquest instint en els seus actes és el menys greu. *Quod intrat per es non coinquinat hominem*: així és que ni la qualitat, ni la manera, ni les vegades, ni les hores del menjar en si no són pecaminoses, perquè ja observa Aristòtil que les habituds, els costums i les necessitats i els temperaments varien la mida, essent la mida essencial sols l'evitar la concupiscència. La vivesa de l'apetit no és pecaminosa, al revés, és circumstància atenuant perquè no designa concupiscència, sinó necessitat natural. — Lo que era gola 200 anys enrera, ara no ho és. — Convits de l'Escriptura que duraven mesos.

II

Aquesta passió en si no és contra Déu, ni contra el pròxim, sinó contra si mateix, i encara que la immoralitat dels seus desordres considerats individualment no tenen quasi mai gravetat, no obstant la seva influència és perniciosíssima. — Predicacions vehements dels apòstols contra la gola. — Sol coincidir aquest vici amb les grans decadències socials. — Manifestacions externes d'aquest vici: menjars rars i caríssims... maneres extravagants, refinaments, en la preparació... els cuiners personatges... *literatura culinària...*

III

a) Se comprèn que la societat que està en aquesta situació no pot ésser aficionada als gustos elevats, ni apta per a les virtuts enèrgiques... ni per la Religió, ni per la Pàtria, ni per la Ciència, que exigeixen una certa austeritat.

b) Considerant a l'home individualment, produeix els següents desordres: *inepta laetitia, scurrilitas, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam* (S. Jeroni i Santa Paula), *immunditia.*

És freqüent en la vida ascètica la massa afició al dejuni pel goig espiritual que proporciona. Caràcter de dieta que segons S. Tomàs té el dejuni eclesiàstic, no és temprança, sinó que és mortificació positiva, dieta per a curar la concupiscència, per això és un règim excepcional (un règim medicinal), una espècie de gimnàstica educativa per a aprendre's a dominar-nos... *corporali ieiunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia.* — Acostuma a l'home a lo ardu, a l'esforç, a l'energia, en què consisteix la virtut, perquè l'energia, la força, l'activitat són la base dels caràcters. Per això la peresa és un vici capital.

Peresa

I

(Activitat del món cercant a Déu)

La persona essencialment consisteix en una depressió de l'esperit que li priva l'acció, li entorpeix l'activitat... és una disminució (*remissio*) de vida. L'acció és la vida, fins pels fisiòlegs. La vida essencial és una pura i substancial acció. Déu no té memòria, no té passat, perquè el passat no és acció. La inacció és la mort. La mort es coneix per la inacció quan es para el rellotge. Hi ha una acció que mou totes les

accions, *una font de vida* que comunica l'universal moviment. *Primus motor*, per això l'universal moviment té unitat de fi. L'univers és una gran unitat... *unitat arquitectònica*... el firmament... unitat d'acció en l'arquitectura, en les produccions, en el llinatge i en el fi total... *unitat mercantil*... canvi mutu de productes... *unitat de llinatge* i considerant l'universal en la seva totalitat i harmonia, en tots sos aspectes hi descobrim *la unitat de fi*, que té un objecte, per això S. Tomàs diu que *la unitat és l'última i universal aspiració*... Fins en el contrast hi ha la unitat, si no hi havia unitat en el contrast, les coses que es desavenen cada una aniria per son cap, si hi havia deslligament ja no interessaria... e. g. en l'art... El contrast de fred i calor que vigoritza el cos... el contrast artístic que delecta l'ànima, proven la unitat de fi entre les coses contràries, tot obeeix i coopera a una voluntat sobirana. En les revolucions hi ha unitat, la gent ja no es barallarien si no volguessin tots el mateix, volen el Bé, la Perfecció, la Felicitat, és a dir, topen perquè en direccions oposades cerquen el mateix, sens conèixer-lo, cerquen a Déu amb una aspiració confusa, però vehementíssima... En el món, doncs, res té peresa per a fer son camí: les constellacions d'estrelles, el sol i la lluna, els vents, neus i pluges, les plantes i animals, *quae faciunt verbum eius*, tots sens peresa cerquen i s'ordenen a Déu, sols l'home té peresa.

II

(Activitat de l'home)

L'home és un món petit: el contrast i la revolució també en ell proven la unitat... contrast entre l'ànima i el cos... revolució de les passions contra la raó. Aquestes pugnes, aquestes lluites d'elements tant en el món com en l'home, proven que l'un i l'altre encara s'estan fent, estan encara

en gestació. L'home i el món no arribaran a sa perfecció fins a l'eternitat (la vida present una etapa). La peresa és la passió de l'home que camina, el qui ha arribat al terme reposa. La peresa consisteix en la inacció en el règim de les passions, en defecte de virtut, d'energia, la virtut és energia o força. Necessitat d'ella.

La necessitat d'aquesta energia prové de l'estat actual de la humanitat... *Militia vitae homini... regnum Dei vim patitur... contendite intrare...* comparació de sant Pau amb la lluita de l'estadi (preparació dels atletes), com cristià, un atleta (*non coronabitur nisi qui legitime certaverit*) el regne etern és una selecció (paràbola del filat que ha collit tota mena de peix), el cel no és fet pels dropos, segons D. Felip. I això no és una teoria mística, sinó pura teologia: la Iglésia militant.

La peresa no pot coexistir amb cap de les virtuts, l'home, la voluntat racional, és vençut o vencedor, la neutralitat no és possible —les passions en gran part són forces cegues, de conseqüent, hi ha d'haver el treball racional, fer d'una passió una virtut no és possible amb la peresa, perquè exigeix un treball ardu. La passió és la matèria bruta, la virtut és la forma d'origen racional, que ha d'esculturar aquella matèria.

EL HOMBRE MUTILADO POR LA ESCUELA NEUTRA *

«...quedará a salvo, en los términos más solemnes, la independencia con que el Estado debe proceder, rechazando de sus Escuelas el prejuicio y la coacción de los diferentes dogmatismos.»

(*Discurso* leído por S. M. el Rey D. Alfonso XIII en la solemne apertura de las Cortes en 15 de junio de 1910. — *Gaceta de Madrid* de 16 de junio de 1910. Núm. 167, pág. 575.)

I

Trascendencia del problema de la Escuela neutra. — La enseñanza elemental incluye la educación. — El humanismo y los dos internacionalismos. — Origen del humanismo actual. — Resurrección de la sacra cesárea majestad.

Queremos llamar la atención de nuestros conciudadanos sobre el trascendental problema de la Escuela neutra. La

* Opuscle en defensa de l'escola confessional, en moments que és durament atacada des de les esferes governamentals (1910). L'autor té cura que l'escrit arribi a mans dels polítics respectuosos i d'altres persones representatives.

Escuela neutra aún disfruta del privilegio de la novedad, y la novedad es una hechicera que por más o menos tiempo seduce a los hombres. Hay moda de ideas como la hay de trajes, y es claro que vestir a la moda, aun cuando ésta sea injustificada, es un mérito a ciertos ojos, esclavos del instinto de novedad. Pero si la moda no corresponde a las naturales exigencias del cuerpo, pronto se desvanece, así como no puede constituir un sistema permanente una educación que no consista en el desarrollo y perfeccionamiento de la naturaleza humana.

La enseñanza, sobre todo la elemental, incluye, es en sí misma, una educación, es decir, un sistema de formación humana. Querer que sea una función exclusivamente cívica, un ramo administrativo, es un ciego retroceso en la marcha progresiva de la humanidad, la cual en nuestros días, empujada inconscientemente por la revolución, que obra cooperando a los fines de la Providencia, tiende, materializando los principios cristianos, a la formación de una sociedad cosmopolita que destruya barreras y divisiones y pretende lo imposible: sofisticar el gran principio de la universal unión entre todos los hombres, que sólo puede efectuarse al influjo del Verbo.

El internacionalismo de los socialistas se ha de comparar con el de los profetas y los apóstoles, y en esta comparación descubriremos que la utopía de nuestros revolucionarios corresponde a una regresión al estado infantil, a aquel período en que el hombre vive de los sentidos, no ejercitando sus altas facultades, ya sea por falta de desarrollo de éstas, ya porque, como sucede ahora, una civilización material y brillante adormezca el alma con refinamientos exquisitos de la vida presente. El espíritu queda ahogado por la materia.

El internacionalismo de los profetas y apóstoles es espiritual, y tiene, de consiguiente, aquella flexibilidad que le facilita abarcar todo el mundo sin oprimir ninguna de

sus partes; se dirige a obtener aquella fraternidad humana que asegura la dignidad a todos los individuos de nuestro linaje; infunde el amor entre los mismos, y fomenta en el hombre el espíritu de sacrificio en favor de los que sufren. Es indudable que el humanismo, es decir, el amor al hombre, procede del espíritu profético y cristiano, que ha desarrollado en los hombres un sentimiento instintivo, que dormía en profundo letargo en las antiguas sociedades civilizadas, y cuyo resurgimiento no se debe ni a la carne, ni a la sangre, ni a voluntad de hombre, sino a una inyección divina, que a unos fortifica y sana y les proporciona una feliz y pacífica manera de hacer bien al prójimo, y a otros, alterándoles los humores, no debidamente equilibrados, enciende en calentura y pone furioso, siendo un peligro para la vida social. La revolución, cuyo remate parece ser el socialismo, es un cristianismo bastardo; del Cristianismo fluye el amor, como del socialismo el furor, que es el amor al revés.

Cuando Jesús apareció en el mundo ya le caracterizó un profeta, diciendo que venía para resurrección y ruina. Todo en el mundo se falsifica; pero a nadie se ha querido falsificar tanto como a Nuestro Señor Jesucristo; por esto Él quiso establecer en la tierra la Iglesia, que con divina garantía está destinada a mantener hasta el fin de los siglos el carácter verdadero del Redentor y Salvador del linaje humano.

A Él se debe la determinación del valor del hombre, base de todos sus derechos, de su libertad y de su dignidad. Él fue quien, predicando y practicando la obediencia a las terrenas potestades, les señaló, no obstante, firmemente un límite, única salvaguardia segura de la dignidad humana. Jesús ha sido el verdadero predicador de la autonomía humana; la *sacra cesárea majestad* es una reaparición del concepto pagano de la potestad civil. El martirio es la apoteosis de la autonomía, de la dignidad de la conciencia humana, contra la cual ningún derecho posee poder humano al-

guno, porque aquél es el recinto inexpugnable del derecho divino, pues la conciencia únicamente se mueve al imperio de Dios.

II

Qué significa la supremacía del poder civil. — La dirección espiritual no pertenece al Estado. — Explicación de la repugnancia que siente el pueblo francés a decretar la muerte de la libertad de enseñanza. — El anarquismo es la manifestación del contraste entre el humanismo y el estatismo. — El Estado, director espiritual, significa la tiranía. — Atrofia de la conciencia personal, o sea de la autonomía, según San Pablo. — Carácter negativo del símbolo laico. — El laicismo no existió en la antigüedad y es contra naturam.

La supremacía del poder civil, que es el idolillo hoy de moda, de hecho no es otra cosa que la sacra cesárea majestad adaptada a la moda corriente, y significa, de consiguiente, una amenaza contra la libertad de la conciencia cristiana. Es la ilimitación del poder. La infinidad de Dios no cohíbe al hombre; pero una institución humana, un trono, un grupo de hombres, un gabinete político, una cámara parlamentaria, que se proclaman ilimitados, supremos, sin superior, ley de los otros, significan esclavitud, muerte de aquella autonomía humana de que hablaba San Pablo,[1] desamortización de la conciencia individual, y, de consiguiente, tiranía insoportable para los espíritus desarrollados bajo la influencia de las ideas cristianas.

Y cuando el Estado quiere asumir la dirección espiritual de los ciudadanos; cuando quiere constituirse maestro y definidor de la doctrina, entonces está próxima la encarnación

1. «Ipsi sibi sunt lex». (Romanos, II, 14.)

del tirano, que se efectuará el día en que llegue al poder un hombre que por sus condiciones personales domine al grupo gubernamental, porque de hecho nunca es el pueblo el que gobierna, ni aun en los sistemas democráticos, sino un hombre o un grupo de hombres; y, de consiguiente, el supremo interés del pueblo está en evitar la tiranía, impidiendo que el Estado se constituya director espiritual y maestro de los ciudadanos.

El instinto público conoce esta verdad, y por esto vemos que el pueblo francés, a pesar de sus aficiones republicanas y de sus entusiasmos centralistas, heredados ya de la monarquía, no obstante, se resiste a la muerte de la libertad de enseñanza, contra las pretensiones sectarias, cuyo bello ideal consiste en apoderarse del espíritu y constituirse maestro y director de las generaciones que van viniendo a la vida.

El estatismo y el humanismo constituyen un contraste difícil de conciliar, y la manifestación plástica de este contraste es el anarquismo. Sin que se caiga en los errores sociales de Rousseau, puede decirse que entre el hombre y el ciudadano media no ciertamente una antítesis, pero sí que fácilmente la ciudadanía puede ser una *capitis diminutio* del hombre.

La ciudadanía no es una perfección absoluta del hombre, es sí, indudablemente, un medio de perfección; pero si este medio se exagera, si se le constituye fin, entonces sobreviene una atrofia humana, el hombre desaparece; y es claro que el hombre no existe para el Estado, sino que el Estado existe para el hombre. Por esto el más vivo interés del ciudadano ha de dirigirse a salvar la integridad humana de toda usurpación tiránica, y el oficio primordial del Estado, cuando está libre de preocupaciones idolátricas, es procurar el desarrollo de los principios constitutivos de la personalidad humana, teniendo en cuenta nuestra naturaleza, sin arrogarse jamás el derecho de querer amoldarla a su imagen y semejanza, porque el Estado no es un

ser viviente; es un ente abstracto, sin alma, de vida automática, que amoldando a sí mismo los ciudadanos no haría hombres libres, con vida propia, sino autómatas movidos por los que, apoderados del manubrio del mando supremo de la nación, impondrían a los restantes sus ideas, sus sentimientos y su voluntad. La abjuración de la libertad en manos del Estado, que hoy vemos predicar por tantos que combaten con significativa insistencia el voto de obediencia *secundum regulam* de los Religiosos, es un fenómeno muy digno de observación. La doctrina que racionalmente informa nuestro entendimiento es la regla de vida del hombre (*scimus ut operemur*), y cuando el Estado se arroga esta iluminación humana, cuando impone sus principios, cuando obliga a seguir sus enseñanzas, se extralimita, conviértese en director espiritual, y más aún que en director espiritual, porque éste no se impone y deja la libertad a su dirigido, pues sólo alumbra y guía; y el Estado tiene mayores pretensiones, conviértese en señor del alma y del cuerpo del hombre, hácese autócrata, porque no reconoce otra fuente de derecho que él mismo; él hace el derecho, y, de consiguiente, lo hace como él quiere, y dice con palabras barnizadas de democracia, para no ofender los oídos acostumbrados desde hace más de un siglo a oír una incesante y vana predicación de libertad, como el antiguo legislador: *Quod principi placuit legis habet vigorem.*

Lo que se llama la supremacía del poder civil amenaza ser la suma tiranía y la destrucción de la libertad cristiana; es volver al absolutismo legal, con retroceso en la civilización; es querer transformar la noble y libre sociedad de los pueblos de la Europa occidental, tan amantes siempre de su libertad, en una masa humana sin conciencia individual, como la sociedad de tantos pueblos orientales que duermen hace muchos siglos, de los cuales si en nuestros tiempos hemos visto a alguno despertar, ha sido por las impresiones recibidas con el contacto de la Europa cuya civilización es indudable que deriva de los principios cris-

tianos. Si la supremacía del poder civil significa, como lo demuestran los hechos, que el Estado ha de ser quien determine la orientación de la vida humana, el que proponga la doctrina que ha de ser norma y ley de nuestra conducta; si el hombre ha de atemperar su conciencia a la conciencia del Estado, la conciencia individual desaparece, y, de consiguiente, desaparece la dignidad y la libertad del hombre; y la noble autonomía, el hombre ley de sí mismo, como dice San Pablo, la ley viva por la cual nos regimos, queda subyugada a la ley del Estado, que, convirtiéndose en juez de ideas, declara las que han de profesar sus súbditos y proscribe las que no tolera que se propaguen.

El espectáculo actual que nos presenta la Francia es el corroborante más eficaz de lo que estamos escribiendo, y sus corifeos del laicismo han hablado muy claro, diciendo que el libre pensamiento era la oposición al dogma cristiano, a nuestras sagradas revelaciones, y que el laicismo significaba anticatolicismo, y que los maestros, los agentes del Estado, faltaban a la fidelidad que a éste deben si enseñaban otras doctrinas diferentes de las que el Estado profesa, si se apartaban del símbolo laico, ley de vida, según ellos, de las nuevas generaciones.

El símbolo laico es puramente negativo, y ha de serlo por fuerza, porque una afirmación es un asentimiento, es una dirección del espíritu; y una dirección es una orientación hacia un término real y positivo; y fuera de Jesús y de sus profetas y apóstoles, hasta ahora ningún otro hombre ha sabido determinar la finalidad de nuestra vida; y si hay algún filósofo que ha sabido ver la dirección divina de la vida, en manera alguna, dice San Agustín, ha sabido determinar el camino para llegar a tal término.

Y a los hombres negativos, no sólo les falta suficiencia para llegar a la vida eterna, sino que aun son incapaces para la vida social en este mundo transitorio. Y no se objete que antes del Cristianismo hubo sociedades que tuvieron su perfección relativa, a pesar de carecer de nuestra

divina revelación, porque los hombres que formaban aquellas sociedades no eran hombres negativos, no eran ateos ni enemigos de Dios; antes al revés: San Pablo [1] acusa a los atenienses de supersticiosos, es decir, de credulidad excesiva en lo que atañe al orden sobrenatural y divino; y muy sabido es que una de las acusaciones que en los siglos de persecución se dirigían contra los cristianos, era la de impiedad, porque rechazaban las supersticiones, el culto a la infinidad de dioses que adoraban los gentiles, y querían sólo tributarlo al Dios omnipotente y vivo, que es el fin de todo nuestro culto.

Ni Atenas ni Roma fueron sociedades laicas, sino muy creyentes, creyentes en demasía; tan lejos estaban de querer divorciar la vida humana, así individual como social, de la vida divina, que se identificaban con ella, y hasta sus vicios y bajas pasiones ponían bajo la protección de algún numen. Por esto produjeron una literatura, un arte, una filosofía y un sistema legislativo dignos de estudio, porque, aunque erróneamente, se basaban, no obstante, en un principio real, creían en la Substancia infinita, y nunca llegaron al ateísmo. No se guiaban, como nuestros laicistas, por un símbolo negativo, sino que tenían principios positivos; no eran enemigos de la Religión aunque la que profesaban fuese errónea, pues conservaban el temor a la justicia absoluta y, de consiguiente, a un juicio superior de las acciones humanas.

El laicismo es nuevo en la sociedad humana, y como es *contra naturam*, es imposible que prospere en nuestro linaje hasta que llegue la hora de la destrucción del mismo; que por esto nuestras Escrituras proféticas hacen coincidir el fin de este mundo temporal con el transitorio triunfo del laicismo. En la fórmula del compuesto humano, en nuestra naturaleza existen ingredientes divinos, y si quieren

1. Hechos, XVII, 22.

extraerse se descompone el hombre, y si se quiere prescindir de ellos, se atrofian las facultades más nobles, decae de su dignidad y va acercándose a las bestias.

Entonces la conciencia individual, personal, se deforma o se ofusca; o se la violenta o se la deja sin cultivo.

III

Ingredientes divinos en la conciencia humana. — Existe de hecho el dogmatismo, lo mismo en el orden natural que en el sobrenatural. — Existencia del pecado. — Análisis de la conciencia humana. — Es la que determina la diversidad de caracteres. — Los hombres, hoy día sobre todo, se forman en la escuela. — El obrero, necesariamente, no así el rico, cae bajo el yugo del Estado en la formación de los hijos. — El régimen político tirano busca apoderarse de la escuela.

Y porque en la conciencia humana hay ingredientes divinos, dijo Jesús,[1] nuestro Maestro: «El reino de Dios está en vuestro interior». Un reino sin una base verdadera y sólida no se sostiene, y el reinado de Dios en el espíritu humano es tan antiguo como el mundo, y durará hasta la terminación de éste, y perseverará después de la vida presente, porque el anhelo de la inmortalidad, aquel vehemente deseo que dice San Pablo[2] existe en el hombre, no de despojarse de este cuerpo terreno, sino de revestirse de inmortalidad, este anhelo no podrá extirparse; y aun aquellos que lo contrarían y lo niegan y procuran ahogarle, rarísimas veces lo logran, lo cual explica la guerra continua que se le hace. Mientras hay beligerantes hay guerra; si no exis-

1. Lucas, XVII, 21.
2. II Corintios, V, 4.

tiese Dios no habría esta guerra contra Dios, que existe desde el crepúsculo matutino de la historia; no habría ateos, porque un contrario supone al otro contrario; y el ejército de ateos que hoy se ha levantado contra Dios, y sus escuelas laicas fervorosísimas contra Dios, claramente prueban la persistencia de aquel duro cocear contra el aguijón que se achacó a San Pablo [1] cuando perseguía al Verbo hecho carne. El aguijón de Dios es dificilísimo de extirpar; está tan hincado en la conciencia humana, que en forma exacta o inexacta, de una manera o de otra, vaga o concretamente, como monstruo terrorífico o como perfectísimo Padre de misericordias, no hay conciencia individual en que no ejerza su influencia, como vengador del pecado.

Porque el dogma del pecado no es solamente dogma cristiano, sino que es dogma de la universal humanidad. Todos lo admiten, todos de él disputan, las leyes lo suponen, las costumbres lo delatan, la literatura y las artes lo emplean como uno de sus elementos, y en la universal dramática humana, el pecado es como el nudo central de la acción, o el campo de batalla de donde surgen héroes, criminales, bienhechores de la humanidad o enemigos del linaje humano. Nadie puede dejar de confesar, en las horas de sinceridad, el desorden de nuestra naturaleza. No hay hombre que no esté alerta contra el otro hombre, que no esté a la defensiva; a pesar de la multitud de policía y de las guardias de vigilancia que para defender la seguridad personal existen en las grandes ciudades, no obstante, el que vive en los mayores núcleos de población puede descuidar menos la vigilancia sobre su persona y sus intereses, que el labrador o montañés que vive en plena naturaleza y casi sin ninguna defensa civil.

A pesar del progreso de los tiempos, de la disciplina de las costumbres, del cultivo estético del espíritu, y de la in-

1. Hechos, IX, 5.

fluencia de la civilización, el conflicto de la castidad es mucho más vivo ahora que en los tiempos del predominio público del Cristianismo; y como en la época pagana San Pablo [1] disputaba de la castidad con los representantes del poder romano, así ahora se disputa y controvierte sobre la castidad y sobre la educación de la misma; y, de consiguiente, se reconoce la existencia de un desorden en la naturaleza humana, y, por lo tanto, implícitamente se confiesa la existencia del pecado, porque el pecado es el desorden; y cuando el desorden es nativo y universal, y se transmite de una generación a otra, el desorden es un pecado original; y cuando la rebelión existe, no sólo en la carne, sino también en el espíritu, cuando abarca la totalidad humana, en todos sus instintos y pasiones, entonces bien podemos decir que es la nuestra una naturaleza decaída, expuesta a tiranía brutal y ciega, y que, de consiguiente, necesita una restauración.

Restauración individual que no se obtiene por un plebiscito popular, o por una Real Orden, o por una ley votada en Cortes, que no está en las facultades de la supremacía civil poder otorgar, sino que es fruto de un trabajo largo y minucioso del hombre sobre su propia conciencia bajo una dirección superior.

Porque si en nuestra conciencia sentimos el desorden, si asistimos al espectáculo que se da muchas veces en nuestro interior, de batallas, controversias, asechanzas, flaquezas y victorias, estos debates que contemplamos en el escenario interior de nuestra conciencia acusan la existencia de una imperfección, manifiestan no un estado definitivo del ser, sino un ser que busca su complemento y que dentro de sí mismo no lo halla, porque se conoce limitado, con facultades insuficientes y con aspiraciones infinitas, y con contradicciones de difícil dominar.

1. Hechos, XXIV, 25.

Esta situación o estado del hombre es evidente; y, por lo tanto, la conciencia humana no es una conciencia neutra. Neutralidad y conciencia son dos conceptos inconciliables, porque la neutralidad significa no decir ni sí ni no; y la conciencia es un estado de afirmación o de negación; de manera que la conciencia tiene por oficio definir, y si no define no es conciencia. En el lenguaje común hablamos del tribunal de la conciencia, y un tribunal que no juzga no es tribunal, y todo juicio es un sí o un no.

Fomentar la neutralidad, el estado indeciso, significa preparar la aniquilación de la conciencia individual y la destrucción de la autonomía humana. La personalidad es la conciencia, porque ésta es la suprema ley del hombre, por esto el hombre es según sea su conciencia; y la Iglesia le tiene tal respeto, que es un principio común el que dice: *de internis non iudicat Ecclesia,* y llevados de este respeto, los moralistas católicos para formar juicio sobre los actos humanos usan el procedimiento casuístico, porque es imposible medir la inmensa variedad humana con una regla inflexible, pues hasta la ley absoluta del bien y del mal en su aplicación a la flaca criatura humana, siendo siempre la misma, se aplica diferentemente, porque la criatura es varia e inconexa, y sólo la infinidad divina puede comprenderla de un modo perfecto.

La conciencia individual es la fuente de la variedad de los caracteres humanos, así como la neutralidad es la aniquilación del carácter. La neutralidad, destruyendo la conciencia, deja al hombre hueco, le extrae las entrañas, aniquila la esencia humana, porque aun cuando es cierto que el hombre es un ser muy complejo, recibe la unidad, la dignidad y la personalidad de la conciencia. Por esto cuando un hombre, a consecuencia de sus múltiples aberraciones, pierde la conciencia, decimos que ya no es hombre, decimos que es una fiera o es un bruto; y, de consiguiente, el hombre es más hombre en cuanto tiene su conciencia más perfecta.

Los hombres, mayormente en las condiciones de la vida moderna, se forman en la escuela, pues por desgracia la vida de familia se ha reducido a los últimos límites, y el calor dulcísimo del hogar ya no es, por regla general, el vehículo que transmite el conjunto de ideas, sentimientos y costumbres, que llamamos educación. Los ricos con la embriaguez de los placeres pierden la noción de su deber de educar debidamente a los hijos; y los pobres obreros, tan dignos de lástima, agobiados por el trabajo de padre, madre e hijos, todos a la vez en la fábrica, pierden igualmente la aptitud educativa, que antes nuestro pueblo poseía en grado tan eminente dentro de la sencillez y dignidad de su condición, siendo entonces el pueblo el medio más fecundo donde se desarrollaban sublimes virtudes y caracteres excelsos. Y si levantamos nuestra voz en este asunto de las escuelas, es por el amor que debemos profesar y profesamos al pueblo obrero, que hoy día se ve en la situación de no poder educar a sus hijos, aunque quiera, por razón de la manera como se practica el trabajo en las fábricas, que es un disolvente de la familia obrera, que clama venganza contra la sociedad actual delante de Dios.

El rico, cualquiera que sea la dirección que el Estado imprima a la escuela, cualquiera que sea la doctrina y los principios que los agentes del Estado, que gobiernan las escuelas, estén encargados de infundir en sus alumnos, tiene medios de contrarrestar la influencia del Estado, y de educar a sus hijos en conformidad a los principios que el padre profesa; pero el obrero está amarrado sin remisión al yugo del Estado y no tiene medio de redimirse de él, y sus hijos no serán como quiere el padre que sean, sino como quiere el Estado, que los cría para esclavos suyos.

Y para asegurarse la esclavitud de una clase no hay medio más seguro que abolir la conciencia individual; por esto, al contemplar la distribución del linaje humano por el orbe de la tierra, vemos que el espíritu de libertad domina en los pueblos cristianos, en los cuales la conciencia indivi-

dual es siempre vivísima, porque es el fundamento y la esencia del Cristianismo, pues uno de los objetos primordiales de la misión de Jesús y de su palabra fue despertar, avivar y activar la conciencia del hombre; al paso que en los pueblos no cristianos, en los cuales la conciencia individual está aletargada, en que la personalidad humana queda absorbida en el gran Todo, domina la esclavitud, la sumisión y la sujeción más ciega.

IV

Se insiste en el análisis de la conciencia moral como base del sistema educativo. — Educación es dar forma. — Diferencia entre el hombre que cree en Dios y el ateo. — Por puros principios naturales no pueden sostenerse la libertad, la igualdad y la fraternidad de los hombres. — Principios de conciencia que ha de desarrollar la educación. — Por esto el Cristianismo cultiva el hombre interior. — *Ramón Lull. — El dogma de la obediencia es de esencia en la educación.*

Consideramos oportuno fijarnos algo en el análisis de nuestra conciencia moral, para que resalte con mayor evidencia la necesidad de que el perfeccionamiento del hombre se funde en el cultivo, en el desarrollo y en la aplicación de la conciencia a la práctica de la vida individual y social. Y aunque tal vez alguien piense que la escuela sólo ha de servir para formar el hombre social, en sus relaciones con los otros hombres, este pensamiento es una pura ilusión, porque, aun en el orden colectivo, lo primero es formar al hombre, y el hombre es según sea su conciencia, no solamente en su vida íntima y personal, sino en relación con sus semejantes.

Usando como metáfora la expresión de que el hombre es la célula primordial del cuerpo u organismo social, es claro que la primera condición de la sanidad y perfección del

cuerpo exige también la sanidad y perfección de la célula. Y teniendo ésta su ley o fórmula, el estudio y conocimiento de la fórmula de nuestro ser, de la ley de nuestra vida, impresa por el mismo Criador y alterada por la catástrofe del pecado, es la primera condición de nuestro legítimo desarrollo o perfeccionamiento, o sea de la educación.

Porque, aun cuando con la educación se introducen en el hombre perfecciones que le han de venir de fuera, completándose el hombre con elementos externos de su ser, no obstante, hasta etimológicamente, la palabra educación significa formación, o sea dar forma; y es claro que la forma ha de tener correspondencia, ha de estar en relación y armonía con el sujeto que la recibe.

La antigua sentencia de que el hombre es naturalmente cristiano significa la conexión entre la ley natural del hombre, entre el modo de ser del hombre y la ley externa del Evangelio y de toda la revelación divina. La inquietud del hombre, de que tanto hablan los modernos, y que San Agustín y otros muchos antiguos ya experimentaron, que sólo encuentra reposo en Dios, prueba que Dios es necesario en la conciencia humana, que sin Él ésta es incompleta, pues la inquietud supone imperfección, falta, deficiencia, necesidad que ha de satisfacerse, porque nadie está inquieto cuando tiene todo lo que necesita y desea; y, de consiguiente, el cultivo de la conciencia, la educación del hombre, exige que el concepto puro y verdadero de Dios se asiente como base fundamental de la vida, para dar seguridad y solidez a ésta. Esto explica el hecho general de que los hombres heroicos, perseverantes, de sacrificio, de amplitud de miras, de elevación de espíritu, de generosidad de corazón, han creído en Dios. San Pablo,[1] para explicar la firmeza de Moisés, el gran legislador de los israelitas, con la cual venció tantos obstáculos y dominó situaciones tan difíciles, dice

1. Hebreos, XI, 27.

que para Moisés lo invisible era como si lo viese. Por esto se dice, aun por los que no creen en el milagro, que la fe hace milagros. Lo invisible, lo eterno, lo infinito, Dios, ha de reinar vivo y hacerse como visible en la conciencia humana, y entonces ésta aumenta sus fuerzas, el hombre crece porque su conciencia ha tenido el desarrollo demandado por la propia naturaleza racional. El ideal es flojo e infecundo en obras cuando éste se reduce a un puro concepto intelectual, al que no corresponde la Realidad Suma, el *Ens realissimum,* de que hablaba la antigua filosofía.

Por esto podemos decir que, por regla general, los ateos no son constantes y firmes, no tienen una línea fija de conducta, porque ni poseen un principio seguro, ni están ciertos de sí mismos, se ignoran a sí propios, son seres vacilantes, porque no saben la base de la vida, ni su origen, ni su fin; e ignorando la finalidad del hombre, es claro que tampoco saben el camino que han de seguir, ya que ignoran adónde se dirigen. Sabido es aquel estribillo del célebre y triste apóstata: *Je suis un pauvre sauvage errant dans la société.* Caminan al azar y según las conveniencias del momento, y aun cuando posean el principio de un cierto humanismo, de que los hombres en conjunto formamos una misma masa, no obstante, este sentimiento es muy débil, y aun para que haya llegado a poseer alguna fuerza, ha necesitado el auxilio del Cristianismo; porque sin las doctrinas de la revelación es un sentimiento ciego, una inclinación contrarrestada por otras inclinaciones mucho más fuertes que ella, como lo prueba el antiguo principio del derecho civil romano, el concepto exclusivista de ciudadanía y de libertad que tenía aquel pueblo que pasa por ser el que ha poseído una mayor aptitud jurídica.

Por principios puramente naturales no puede sostenerse la universal fraternidad entre los hombres, como tampoco los principios de igualdad y libertad que tan queridos son de los pueblos modernos. El mismo Clemenceau, despojándose por un momento de la obsesión laica, acaba de afirmar

explícitamente, en sus famosas conferencias de la Argentina, que el Cristianismo es la fuente de la verdadera democracia.[1] Para que un principio se sostenga de una manera permanente en la sociedad, es necesario que radique en la conciencia de los individuos, o que éstos no tengan conciencia, es decir, que sean inconscientes; un concepto puramente cívico de la vida, constituir regla de vida una ley civil, querer que el Estado sea el que dé la norma humana, proclamar el absolutismo del poder civil, de modo que delante de él todo desaparezca, constituye la abjuración más solemne de la libertad humana, y es la destrucción del humanismo, por el cual en su verdadero concepto suspiran todos los hombres de buena voluntad. El civilismo y el anarquismo, en su forma máxima, son los polos opuestos en el mundo de los sistemas que pretenden regular la vida humana; y en los polos no es posible la vida. En el primer sistema, el ciudadano ahoga al hombre, y en el segundo, el desenfreno del hombre rompe las reglas necesarias de la convivencia humana. La ley de la conciencia es la única que puede armonizar ambos extremos, porque es ley de vida, si reconoce la Fuente de la Vida.

Y cuando el hombre no está viciado por una falsa civilización, o entorpecido por una barbarie verdadera, el hombre, en uso natural de sus facultades, y que goza de una conciencia libre, cuando se encuentra en conflicto, cuando se siente necesitado y conoce prácticamente su limitación y su insuficiencia, espontáneamente levanta las manos y el corazón al cielo en demanda de auxilio, que conoce le ha de venir de lo alto. El abismo de nuestra nada nos sugiere el conocimiento de un abismo de poder. El pecado, la soberbia humana, es la que se rebela y no quiere reconocer a este Dios de infinito poder, como predicaba San Pablo a los romanos de su tiempo; y esta rebeldía y soberbia es

1. Conferencia V (V. "La Cataluña", núm. 155).

una fuente de vicios y vergonzosas pasiones, que, humillando al hombre y a la sociedad, demuestra, por el procedimiento *ad absurdum*, la necesidad de Dios, porque cuando la sociedad aparta de sí a Dios aumentan las aberraciones, se multiplican los vicios, y se relajan los vínculos y resortes del cuerpo social y el calor vital del amor entre sus miembros.

Aunque a Dios es imposible desterrarlo completamente de la conciencia humana. Su voz resuena en el corazón en las horas solemnes de la vida, y su amenaza amedrenta al hombre; el remordimiento le persigue cuando quebranta aquella ley íntima que establece y mantiene el equilibrio de su vida moral. Porque el remordimiento es una amenaza, y nadie se amenaza a sí mismo; es una antítesis, es otro quien nos amenaza, superior a nosotros, que puede infligirnos el castigo que merecemos a cada momento y en cualquier lugar en que nos encontremos, de modo que no podemos ocultarnos de Él, porque su poder nos alcanza en todas partes, pues el Juez, de quien proviene la amenaza, es infinito y omnipotente.

Quiso el Criador enriquecer a la conciencia humana con multitud de medios de defensa contra su propia flaqueza, de recursos internos para mantenerse en la dignidad racional; por esto se ha escrito que los dos espectáculos más magníficos que ofrece el mundo a la contemplación del hombre, son su propia conciencia moral y la bóveda estrellada del cielo. Por esto el Cristianismo pone todo su conato en aumentar el relieve de la vida interior; y nosotros cada día sentimos más la necesidad de llamar la atención de nuestros semejantes hacia la vida interior, por lo mismo que las magnificencias materiales de la civilización moderna nos absorben y exteriorizan, nos vulgarizan; porque sin el recogimiento, sin la reconcentración, la substancia humana, que es la conciencia humana, se evapora, se desvanece, y al último se aniquila, perdiendo el hombre su personalidad, y quedando reducido a un objeto sin vida propia, y que se

mueve únicamente a impulso de móviles externos y materiales.

Y, no obstante, los resortes de nuestra vida moral son múltiples e interesantísimos, y constituyen sin duda el capítulo más trascendental de la filosofía pedagógica, o de la ciencia de la educación. Escribimos sin tener el tiempo conveniente para ahondar en esta materia, y nuestro objeto no es otro que llamar la atención, que provocar la reflexión de todos los hombres que se interesan por el bien de sus semejantes, en estas circunstancias críticas porque pasa la patria española, ante la amenaza fulminada de una mutilación humana en el sistema de la pública enseñanza: ante la amenaza de la enseñanza neutra. Pero, aun sin un estudio detenido de la materia, basta la observación de la conciencia humana, basta el sentido común y la despreocupación, que tanto ha de servir para desvanecer añejas rutinas, como para rechazar frívolas novedades que seducen a los espíritus ligeros, para convencerse de que la conciencia ha de ser la base de operaciones de todo sistema pedagógico. Para la liberación humana, para sustraer al hombre de las invasiones del mal, que con tanta frecuencia pretenden apoderarse de nuestra conciencia, para suscitar en ésta el hábito de la resistencia, puso el Criador en la naturaleza humana un sentimiento nativo de mucha eficacia y de gran significación para el desarrollo de todo sistema educativo: la vergüenza.

La vergüenza es como el preámbulo de la ley moral que vive en la conciencia humana, o mejor dicho, es como el reflejo luminoso de esta ley, que, poniendo en claridad la fealdad de los actos que nos sentimos inclinados a cometer, nos hace sonrojar de nosotros mismos si los cometemos, y nos convence de merecedores de menosprecio si nos dejamos arrastrar. La vergüenza es un hecho de conciencia que demuestra que nunca estamos solos, que hasta los movimientos más recónditos de nuestra voluntad tienen testigo, que siempre hay quien nos ve, que la voluntad humana no es autónoma, en el sentido de soberana que ahora se le atribuye,

sino que está sujeta a una ley, y que esta ley es viva, es otra voluntad distinta de la nuestra, infinita y absoluta, que rige las cosas humanas sin detrimento del libre albedrío, por lo cual deja subsistente la responsabilidad; otra voluntad perfecta y santa que por contraste sonroja a la nuestra, cuando quiere apartarse de sus rectos dictámenes, dejándose llevar por los tortuosos caminos de la pasión ciega, cuando no se guía por el deber, sino por el placer, cuando la parte inferior del hombre se sobrepone a la superior.

La vergüenza y el remordimiento se diferencian, porque el remordimiento es la amenaza de un castigo futuro, y la vergüenza es la convicción presente de una ignominia actual, es la convicción de que no somos como debiéramos, de que obrando mal nos haremos despreciables y repugnantes a unos ojos invisibles, pero que penetran hasta la substancia de las cosas. Es la indicación fehaciente del dualismo que existe en nuestra naturaleza, de la presencia en nuestro interior de un observador invisible, que, como dijo el profeta hebraico, tiene fijo sobre nosotros su rostro luminoso. Es la vergüenza como un medio preventivo para detenernos en el camino del mal. El más ilustre de los trovadores de la España oriental, el Beato Ramón Lull, observó profundamente la finalidad que tenía, en la vida moral del hombre, el sentimiento de la vergüenza, y su eficacia en la dirección de nuestra conducta, y lo formuló de la manera expresiva con los siguientes versos, que trasladamos aquí en la misma lengua en que fueron escritos: [1]

Contra vergonya, qui's donada
Per ço que'n sia refrenada
La volentat quant vol fer mal.
...am mays vergonya que or;
Car vergonya fa consirar
Lo mal ans que hom lo vulla far.

1. *Medecina de pecat.*

Todos estos dogmas naturales de la conciencia humana, estos principios de conducta que no son susceptibles de demostración matemática, porque son de un orden distinto y superior, como los dogmas sobrenaturales, no caen bajo demostración, porque son primeros principios, puntos de arranque de nuestra vida moral y se refieren a verdades sobrehumanas, de las cuales plugo al Señor darnos en el orden natural sólo un conocimiento incompleto, pero suficiente para la orientación de nuestro espíritu y la rectitud de nuestras obras.

Estos dogmas o principios que existen en la conciencia, como unas semillas que han de ser fecundadas para el desarrollo del orden moral, no sólo en la vida íntima de cada hombre, sino en las relaciones interhumanas o sociales, es claro que exigen que la enseñanza de los niños, que es la formación de los hombres, sea dogmática. Dogma viene a significar principio, y por los principios se comienza; no podemos ir más allá de los principios, porque entonces ya no serían tales. Taine en algún lugar ha escrito que los hombres sólo respetan lo que no llegan bien a comprender, así como suelen sujetarse más fácilmente a las autoridades bajo que nacen, que a aquellas que ellos mismos se han constituido. Porque toda imposición supone una superioridad; nuestra razón y nuestra voluntad sólo se someten a lo que es superior a ellas. Por eso el dogma, no sólo en el orden sobrenatural, sino aun en el orden natural, es principio de verdad, de orden y de consistencia. Sin dogmatismo, es decir, sin la admisión de principios indiscutibles, es imposible que exista ninguna escuela, porque el discípulo, decía Aristóteles, es necesario que comience por creer en la palabra del maestro. Si el discípulo no cree en la palabra del maestro, es imposible que aprenda; de modo que el primer dogma, indispensable por necesidad evidente, es el dogma de la obediencia, de la sumisión a la palabra del maestro. Si los niños de la escuela ponen a discusión la enseñanza o la palabra del maestro; si le exigen la demostración de sus ense-

ñanzas; si se establece en la escuela el libre examen, inevitablemente ha de venir la disolución de la escuela. Nos parece que es Balfour quien, encarándose con las pretensiones de algunos modernos, ha escrito: «No admites la creencia; pues sin creencia no llegarás a la ciencia.» Prescindiendo del sentido fideísta que quizá pueda tener esta frase, es indudable que las ciencias se prestan los principios las unas a las otras, y que al llegar a los primeros principios, que hemos de considerar constitutivos de nuestra naturaleza intelectual, la fórmula de nuestro ser, los hemos de admitir por fuerza aunque no queramos, porque, de lo contrario, la existencia sería un absurdo. Por esto Dios los ha hecho evidentes por sí mismos.

El dogmatismo, pues, existe en nuestra propia esencia, y querer extirparlo del hombre es un pecado *contra naturam,* que llevaría, si fuese posible tal extirpación a la destrucción de la naturaleza humana.

V

Cultivo de los gérmenes morales de la conciencia. — El dogmatismo y el análisis. — Dogmatismo del laicismo. — Incluye una violencia contra la conciencia humana. — Promesas que por fuerza han de ser falsas. — La cuestión de la Escuela neutra es la cuestión de la moral en manos del Estado. — Los ciudadanos no deben renunciar en manos del Estado el gobierno de sí mismos. — *Relaciones entre la instrucción y la conciencia. — El maestro como agente del Estado no puede introducirse en la conciencia de los niños. — Parásito de la Cristiandad. — Encadenamiento del orden moral. — Vigor de la conciencia humana debidamente fundada.*

Pero los dogmas son gérmenes que han de desarrollarse, y estos gérmenes de la vida moral, existentes en la con-

ciencia humana que acabamos de analizar ligeramente, exigen un cultivo esmerado para que no queden agotados en las tiernas naturalezas infantiles, y el oficio esencial del maestro es este cultivo de los gérmenes morales. Es cierto que el analfabetismo es un mal, pero es un mal mucho peor el amoralismo; no saber leer y escribir trae graves inconvenientes en la vida colectiva o social; pero la extinción de la moralidad en la conciencia individual hace imposible la vida social, es un disolvente, porque el lazo que une la colectividad humana, el vínculo social, la ley de la sociedad humana que la distingue esencialmente de los agregados o rebaños de fieras y de brutos, es la ley moral, de la cual el Criador puso los gérmenes en la conciencia de cada hombre.

Estos gérmenes son un dogma del orden natural humano, y si el maestro quiere analizarlos, destruye el principio de vida que existe de un modo latente en los mismos, como el que quiere analizar químicamente los gérmenes con cuyo desarrollo se produce la vida vegetal o animal, los deja esterilizados. La mano del hombre no puede producir la vida; sólo puede quitarla. Así tampoco el maestro puede pretender ser autor de principios vitales para la vida espiritual y moral de sus discípulos; si tal pretendiere, aunque no pretendiese más que poner en tela de juicio los gérmenes morales de la conciencia, los dejaría esterilizados. Los primeros principios de la razón y de la conciencia obtienen nuestro asentimiento por evidencia intrínseca, y si entramos en discusión sobre los mismos, si vacilamos y dudamos, nuestra vida racional y moral queda paralizada, porque la duda es estéril, de ella no hay que esperar fecundidad alguna.

No hay, de consiguiente, más medio que admitir el dogmatismo en la educación del hombre, si no se quiere que la sociedad sea un conjunto de espíritus errantes sin conexión racional entre sí. A todos los grandes principios de aglutinación social los hemos de llamar dogmáticos, y son superiores a toda demostración, y no han nacido de convenciones humanas. La solidaridad entre los hombres, la familia, la patria, la

propiedad y la misma sociedad no son una creación de los filósofos, ni son obra de la potestad legislativa: son obra de Dios; y por esto cuando se ha intentado separar de la conciencia humana a Dios, aquellas bases dogmáticas han vacilado, y la Escuela neutra o laica se ha manifestado demoledora de las mismas, pues rechazando los dogmatismos las ha dejado sin fundamento sólido, convertidas en instituciones circunstanciales y condenadas a la abolición en nuevas situaciones humanas.

Sin el dogmatismo el linaje humano pierde la cohesión, carece de un principio unificador; sus distintas épocas, sus diferentes razas, sus diversas civilizaciones, no tienen trabazón verdadera, son pedazos dispersos, pero no constituyen un cuerpo, porque les falta un principio de aglutinación. Sin el dogma no podemos dar razón de las instituciones humanas fundamentales, no podemos dar razón de nosotros mismos: nos perdemos en varios e interminables raciocinios y quedamos completamente desorientados; pero unos cuantos políticos se encargan de dar la orientación debida al linaje humano, que, cual hijo bastardo, ha sido abandonado en medio de la tierra, según ellos. Y estos políticos fundan un dogmatismo, y hablan de dogmas de la revolución, y se ha dicho explícitamente, por algunos de ellos, expresando el pensamiento de todos, que la Escuela neutra, o laica, no es indiferente, sino que tiene por objeto desarraigar de la conciencia popular el dogma antiguo y substituirlo por el dogma revolucionario, que ha de ser ley de vida de las generaciones venideras.[1]

De modo que no hay tal neutralidad, ni exclusión de dogmatismos, pues a lo que se va es a la introducción de un dogmatismo nuevo, reproducción de otro muy antiguo; se dirigen a constituir fuente de la vida, dirección de la socie-

1. Georges FONSEGRIVE, *L'État moderne et la neutralité scolaire*, págs. 27 y sigs.

dad, a que lleve el compás del movimiento humano, el Estado, la sacra cesárea majestad, la supremacía de la potestad civil, el hombre o los hombres que, con su audacia, inteligencia y fortuna, se apoderen del gobierno de la nación. La silueta del tirano parecía desvanecida para siempre del horizonte político de los pueblos de la Europa occidental, tan amantes de la libertad, pero en este siglo XX la vemos formarse flotando de nuevo por los aires, y tal vez se asienta ya en los gabinetes que gobiernan pueblos nobilísimos, con ademán amenazador de imposición de voluntad dominadora.

Pero hemos de repetir la sentencia del antiguo teólogo, del grande Santo Tomás: *Dicendum est quod regimen tyrannicum non est iustum;* y por amor a la dignidad humana hemos de rechazar la dirección de hombres como nosotros, que se constituyan en maestros nuestros, a quienes no reconocemos un símbolo de dogmas, que repugnan a nuestras conciencias formadas al ritmo de la libertad cristiana. No queremos el tirano.

Porque la misma neutralidad, porque la extirpación del dogmatismo es una tiranía; porque es una violencia contra la conciencia humana que aparenta desconocer; porque supone un menosprecio, una preterición cuando menos, de los gérmenes de vida moral que vive en la conciencia; y de hecho es una expropiación de la conciencia individual a favor del Estado por causa de utilidad pública, según ellos dicen.

No faltará quien diga que la Escuela neutra, que la escuela sin dogmatismos, respetará los dogmas de orden natural, los principios morales que constituyen la conciencia humana, como lo decía en Francia, hace treinta años, M. Jules Ferri, y que la educación en las escuelas estará en armonía con la moral tradicional, porque los vasos, decía Renan, conservan el olor de las esencias que han contenido, aun después de vacíos. Pero la experiencia demuestra que no es así, y que la Escuela neutra degenera rápidamente en escuela contra la Religión católica, y así ha de suceder por la propia naturaleza de las cosas. La conciencia moral, como las otras facul-

tades humanas, son gérmenes que han de cultivarse; y han de cultivarse en conformidad con la naturaleza de las mismas, y entre el orden moral y su Ordenador, entre la criatura racional y el que le ha dado la luz de la razón, existe una correlación de necesidad, de manera que si desaparece, el orden queda desvanecido, y la luz queda disipada, y se pierde la orientación de la vida.

Todo depende de Dios; y sin Él la conciencia se desvanece, que por esto Dios es la fuente de la educación, como es la fuente de la vida; puesto que educación no significa otra cosa que cultivo y ordenación de la vida, que por esto dice la revelación divina que el temor de Dios es principio de sabiduría; y los hombres de todos los siglos han mirado con repugnancia la impiedad y la han considerado origen de todos los males, y principio de disolución social.

En el fondo la cuestión de la Escuela neutra es la cuestión de la moral independiente, de la moral autónoma, de la moral *sui iuris*, que bien podemos llamarla moral del capricho, que de hecho significa la abolición de la moral. Porque la educación moral supone principios directores, normas de gobierno, imperio de obligaciones; sin esto no existe moralidad. Porque el propio gusto, la inclinación placentera, la utilidad general, la natural simpatía, carecen de soberanía, porque aun los principios morales, el remordimiento, la vergüenza y demás manifestaciones psicológicas que hemos analizado, por sí no tienen fuerza de obligar, porque ésta supone autoridad, superioridad y poder de castigar, y nadie dirá que uno mismo es al propio tiempo soberano y súbdito, superior e inferior, juez y reo, puesto que estas relaciones, como todas las relaciones, suponen dualismo, y el término determinante de las mismas, el que fija la situación de la conciencia y da fuerza de ley a los principios de ésta, es una autoridad suma, es un Legislador soberano y Juez íntimo que no necesita ni de procesos, ni de testigos, ni de examen, sino que todo le está presente y nada se le oculta: es Dios.

Por esto es evidentemente una usurpación del Estado atribuirse éste el cultivo y desarrollo de la conciencia individual, y hoy día todos los pedagogos más notables, el mismo Congreso Internacional de Educación Moral y Social celebrado en la Universidad de Londres en 1909, sientan como principio inconcuso y necesario que la enseñanza, primaria sobre todo, ha de tomar por base la educación moral; y la educación moral significa la formación de la conciencia; y, de consigiuente, apoderarse el Estado de las escuelas primarias en absoluto, sin intervención de la Iglesia, abolir de las escuelas la religión positiva, en España la Religión católica, significa una desamortización de las conciencias individuales en beneficio del Estado, y, de consiguiente, la muerte de la libertad, y la opresión de la religión y de la familia.

No podemos creer que en la libre Europa llegue a prevalecer de una manera definitiva una tiranía tan humillante; que nuestros conciudadanos se dejen arrebatar la más precisa de las libertades, cual es la formación de la conciencia de sus hijos; que desaparezca el *gobierno de sí mismo*, noble timbre que pretenden todos los pueblos civilizados, renunciando en manos del Estado el gobierno de lo más íntimo, de lo más personal, de lo más esencial del hombre, cual es la conciencia, que exige un tratamiento delicadísimo, dejando en manos de los hombres que gobiernan la nación la formación, el desarrollo, la educación moral de las nuevas generaciones, sin la intervención de aquel poder moral, espiritual y sobrenatural fundado por Jesucristo, y que dio a la civilización de Europa y América los principios y sentimientos que la hacen superior a todas las civilizaciones que han existido: la Iglesia de Jesucristo. Aun el referido Congreso de Londres, que nada tenía de clerical, afirmó explícitamente que la educación moral era imposible sin dogmas espirituales.

Convertir la escuela en un aprendizaje de gramática, cuentas y geografía, prescindiendo de la educación moral, no es hacer obra humana; es dar aptitudes externas, muy conve-

nientes al alumno, pero no es modelar al hombre; es atender a los accidentes y descuidar la substancia, y con este sistema es muy fácil que se produzca el desequilibrio humano. El desarrollo de nuestras aptitudes ha de correr paralelamente con el desarrollo de nuestra conciencia. El hombre sin conciencia es un bruto, y el hombre sin conciencia, instruido y hasta sabio, es un bruto, más dañino, porque para efectuar el daño, y para extender el mal, cuenta con más recursos, refina los procedimientos, y si es elocuente, reviste el crimen de tal elegancia de formas, que llega a obtener el aplauso de las multitudes sencillas. Estamos seguros de que el lector de alguna práctica en la vida social encontrará ejemplos que confirmarán la verdad de nuestras afirmaciones.

Un hombre instruido, pero no educado, es más infeliz que el simplemente ineducado; es un ser débil, más expuesto a sugestiones y vértigos, porque se encuentra en un horizonte más amplio y dilatado, vive en una desproporción que no siente el hombre que posee solamente una instrucción rudimentaria Por esto en materia pedagógica debería ser un aforismo: A mayor instrucción, mejor educación; a mayor desarrollo de la inteligencia, mayor finura de conciencia. Es decir, lo contrario de la Escuela neutra. Separar la educación de la instrucción es una obra inhumana, que por fuerza ha de producir monstruos, seres desequilibrados, infelices sin remedio, a los cuales no se ha provisto, en la hora de su formación, de lo que más necesita en el camino de la vida, en el mar del mundo: la brújula de la conciencia moral, sin la cual es imposible dominar nuestras tempestades internas y evitar los naufragios.

Es cosa inverosímil prescindir de la conciencia, y, no obstante, éste es el principio esencial de la Escuela neutra, y porque es inverosímil, la escuela, aunque se diga neutra, de hecho casi nunca resulta tal, porque la conciencia humana, buena o mala, reclama sus derechos, y como posee una verdadera principalidad sobre todas las fuerzas o potencias humanas, se impone a las mismas, y la neutralidad queda

desvanecida, como un proyecto fantástico, opuesto a la naturaleza de las cosas.

Lo violento no dura, dice el antiguo principio, y nada hay más violento que prescindir de la conciencia, que es ahogar lo más vivo de la criatura racional; por esto, a pesar de todas las disposiciones legislativas, la neutralidad en las escuelas primarias, en la educación de la niñez y de la juventud, no prosperará, y si por la fuerza de la ley se mantiene, será para producir generaciones desequilibradas, incapaces de formar una sociedad consistente, ordenada y fecunda; con armonía de vida, porque la tal escuela deshace al hombre.

Podemos decir que la Escuela neutra es la mutilación del hombre; porque si realmente es neutra, si prescinde de la conciencia, amputa del hombre su parte más noble y esencial, disminuye, de consiguiente, el ser humano, la belleza humana queda torpemente ultrajada; y en lo que toca al orden colectivo humano, como el principio de aglutinación es espiritual, pues los hombres se unen en espíritu, una vez roto el vínculo de unión social, indispensable no sólo para la convivencia en la sociedad nacional, sino también en la sociedad internacional y cosmopolita, queda la existencia de ésta seriamente comprometida, a pesar de ser ella la más noble aspiración moderna, sugerida por el Cristianismo.

Es, además, también la Escuela neutra la mutilación del hombre (aunque se prometa que en ella se respetarán y cultivarán los principios que proporciona la conciencia humana para la realización del orden moral aquí en el mundo), porque los gérmenes que integran la conciencia no pueden ser tratados por el maestro cuando éste se considera un agente del Estado, porque el Estado siempre es un intruso en la región de las conciencias, porque su misión es externa y temporal, y al asumir la dirección espiritual de los ciudadanos, si quiere con sus manos tocar las conciencias las marchita, porque este terreno está reservado al Dios vivo; y el ideal del Estado, que rechaza el Cristianismo, es un dios muerto,

material y corruptible, que por fuerza degenera en culto idolátrico, adormeciendo las más nobles facultades humanas, e imposibilitando la realización de la sociedad cosmopolita, humana, de todas las razas que pueblan el mundo.

Es cierto que en oposición al Cristianismo se ha formado una unión internacional, que existe una unidad de fin, y hasta de medios, que pretende la destrucción del orden cristiano, pero esta unidad es como la sombra deforme de la unidad cristiana, es unidad de negación, no afirmativa; por esto sólo existe entre los pueblos cristianos, no sabemos que exista, a lo menos de una manera digna de mentarse, entre los numerosísimos pueblos de Asia; y es porque su razón de ser es el anticristianismo, y de aquí deriva su unidad; es, en una palabra, la herejía, que sólo se cría en el cuerpo social cristiano, a cuyas expensas vive, como todos los parásitos. Si fuese posible que el Cristianismo desapareciese de la tierra, al momento desaparecería también el anticristianismo. Pero esta unidad de negación y de destrucción no puede producir la unidad moral del linaje humano, que necesita para ello un principio espiritual, la paternidad común de los hombres, que es condición necesaria de la fraternidad universal.

Las antítesis políticas entre los distintos pueblos son inevitables, nacen de la misma naturaleza de las cosas, los intereses materiales tienen un carácter brutal y exclusivista, y es claro que en la política tales intereses tienen una importancia extraordinaria; y, de consiguiente, si el Estado por sí solo ha de formar el espíritu, la conciencia individual de las nuevas generaciones, las formará de espíritu raquítico, exclusivista, de oposición a los otros pueblos, volveríamos, en una palabra, a aquella situación humana en que cada pueblo consideraba enemigo a los restantes pueblos, a la muralla de la China, al *adversus hostes aeterna auctoritas*, porque quedaría ahogado el principio espiriutal del hombre, que únicamente puede ser dignamente cultivado por una potencia espiritual cual es la Iglesia.

La existencia es una inmensa jerarquía, lo mismo en el orden físico que en el orden moral; un encadenamiento íntimo junta entre sí todas las cosas, desde las más grandes y trascendentales hasta las más pequeñas e insignificantes, y todo orden queda alterado por la tergiversación de sus términos, porque la circulación de la vida entonces se hace defectuosamente; y así pasa de una manera eminente en el orden moral, en el orden espiritual, porque la vida espiritual es la más típica, de modo que en el hombre lo más vivo es el espíritu, y cuando éste se separa del cuerpo decimos que muere, y lo que queda ya no es hombre, sino cadáver.

Por esto también en el orden moral, en la vida de la conciencia, este encadenamiento es necesario. Los gérmenes de la vida moral, los principios que forman la conciencia y constituyen el orden superior y directivo de la vida, pierden la fuerza si se les separa de Dios, que los infunde en el espíritu. El reino interno del hombre; la vida activísima que se desarrolla en nuestro interior, tan complicada y difícil; las tremendas contradicciones, a veces trágicas, que pasan en el escenario de nuestra alma, requieren un imperio que domine; y este imperio no puede ejercerlo ninguno de los ministros del Gabinete que rige los destinos del país, y únicamente se aquieta por la palabra de Aquél, que serena igualmente los horizontes espirituales que los materiales. El régimen de la conciencia es, o teocrático o anárquico; no cabe término medio, porque en la conciencia sólo es admitida la ley, si viene de Dios. Nadie se cree obligado en el terreno de la conciencia, si la obligación no le viene de Dios, porque dictar leyes a la conciencia, disponer de las conciencias de los hombres es propio de Dios, único que tiene dominio sobre las mismas. Obedecemos los cristianos hasta a los gobernantes perversos, mientras sus mandatos no sean contrarios a la Ley de Dios, y los obedecemos *propter conscientiam*, como enseña San Pablo, porque les consideramos ministros de la

Providencia, que los ha colocado en el lugar que ocupan por medios misteriosos, y para fines que nuestra flaca inteligencia no sabe discernir.

Y siguiendo esta gradación jerárquica del orden moral, vemos que la conciencia no se sostiene si Dios desaparece de ella, que los gérmenes de nuestra vida espiritual y directiva se evaporan, que el ideal se petrifica en una multitud de ídolos inmóviles y muertos, incapaces de satisfacer la inmensa sed de perfección del hombre, si la Fuente de vida, Dios, se extingue en nuestra conciencia. La noción de Dios, que se exhala de la universal creación, que cielo y tierra confiesan, la noción de Dios, que ningún pueblo ha negado, antes bien, todos han reconocido; no obstante, abandonados los hombres a sí mismos la han deformado como la deformarían las escuelas neutras, las escuelas sin fe, las escuelas que rechazan el dogmatismo, las escuelas que cierran la puerta al Cristianismo, porque quien sostiene en el mundo el nombre de Dios, quien le mantiene en medio de la contradicción de las pasiones, de los errores y de la ignorancia, es sólo su Cristo, Jesús de Nazaret.

Es cierto que San Pablo enseña que, con la razón natural, llegamos al conocimiento de Dios, y que la historia de la filosofía ratifica esta enseñanza, reproduciendo páginas admirables de los filósofos gentiles hablando de Dios, que la misma historia bíblica nos presenta un hombre del gentilismo, Job, que sintió de Dios y de sus inefables atributos con una sublimidad sobre toda ponderación, y que la Iglesia, en nuestros días, en el Concilio Vaticano, ha promulgado solemnemente la potencia humana para llegar al conocimiento de Dios; pero también es cierto que Jesús enseñó explícitamente que nadie iba al Padre celestial sino por Él; que San Agustín nos dice que en los filósofos encontraba, cuando iba en busca de la Verdad, luminosas explicaciones de Dios, pero que no le conducían a Él, porque aquellas doctrinas en sí no poseían fuerza suficiente, que sólo encontró en las enseñanzas

de los Apóstoles y Evangelistas, es decir, en el Verbo, único Maestro verdadero del linaje humano.

Es una humillación para nosotros, los racionales, pero es un hecho evidente, que la suma verdad en el orden intelectual, la noción de Dios, se debilita de una manera extraordinaria, cuando la inteligencia del hombre rechaza la luz del Verbo. Lo que ha pasado con los protestantes y con los llamados modernistas es una solemne corroboración de lo que estamos diciendo. Cuando la creencia en la divinidad de Jesucristo se ha ido desvaneciendo, el concepto de Dios se ha ido entorpeciendo; y cuando el Cristo ha sido negado, los idealistas, es decir, las almas de nobles aspiraciones, que no quedan contentos con los halagos de la materia, a pesar del ardiente deseo de Dios, no le encuentran, y se forjan concepciones panteísticas, imaginan sistemas ingeniosos, pero sin vida, que sólo sirven para recreo y entretenimiento transitorio de grupos de intelectuales; pero no de reposo, fuerza y consuelo del alma de la multitud. Si Dios se hizo visible y palpable en la persona de su Verbo encarnado, fue por la excelencia con que así ha podido reinar en el mundo humano. La misión de Jesucristo, hasta en el parecer del corifeo más eminente de los protestantes racionalistas de nuestros días, Harnack, es la de enseñar a todos los hombres la paternidad divina.

Pero así como la conciencia moral del hombre ha de sostenerse en Dios para que tenga consistencia, y Dios solamente subsiste y vive en el espíritu humano de una manera luminosa y activa, mediante la revelación de Jesucristo, que extendió el conocimiento y amor de Dios hasta entre los más pequeños y humildes; de la misma manera Jesucristo, el Hombre-Dios, restaurador de nuestro linaje, lazo de unión entre la Divinidad y la humanidad, sólo arraiga en la tierra siendo el más excelso, el único excelso entre sus habitantes, porque se constituyó en la misma una sede residencial, desde la cual preside el desenvolvimiento del linaje humano. Esta sede es la Iglesia católica, y le es tan propia, que fuera de

ella Jesús no permanece en el linaje humano. Así estamos viendo en la actualidad cómo los modernistas le han querido despojar del carácter divino y reducirlo a simple hombre. Si la Iglesia desapareciese del mundo, Jesús dejaría de reinar en las conciencias. Fuera de la Iglesia va convirtiéndose en un ser discutible, se le analiza y descompone, y al último se desvanece, quedando reducido a una figura ideal y vaporosa, sin consistencia ni vida, sin acción efectiva y práctica en bien del linaje humano.

Sabido es que hoy el protestantismo, en la gran mayoría de sus adeptos, es solamente un racionalismo que se aprovecha de la parte del Cristianismo que le acomoda, y cada uno escoge de él lo que quiere; y en el modernismo, la religión cristiana que ellos pretenden sostener y hacer viable en las nuevas condiciones de la sociedad, se reduce a un sentimiento de religiosidad vago y vaporoso, una forma afectiva, sin ningún dogmatismo, y, de consiguiente, sin principios de dirección en la vida, concluyendo, por lo tanto, en un desvanecimiento de la conciencia, que es la suprema dirección del hombre. Sin la orientación católica el hombre queda desorientado.

Fuera de Jesús, Verbo de Dios, nosotros no sabemos otro hombre que haya dado una norma para la formación de la conciencia, norma individual y adaptable a todos los individuos del linaje, en cualquiera de sus condiciones y clases. La supresión de la conciencia individual, o a lo menos su adormecimiento, sin Jesús, es más fácil; y en esta aniquilación o adormecimiento del hombre interior se han fundado ciertas civilizaciones, que son las preferidas de los tiranos. Fuera de la conciencia no hay nada capaz de oponerse a la tiranía. La conciencia es invencible. Fuera de ella todo se rinde al tirano, o entra en componendas con él. Los intereses materiales, las formas políticas, la civilización literaria y, artística, el sistema legislativo, llegan a parar en manos del tirano; pero la conciencia cristiana nunca se le sujeta. Ella solamente propugna por la libertad, y cuando ésta mue-

re, ella, la conciencia, la sobrevive, y no cesa de vindicar la sociedad, y no puede dejar de vindicarla, porque reclama lo que le pertenece, lo más esencial de la naturaleza del hombre, lo que hace que sea lo que él es, el vivir según su ley, ley inconmovible, porque es lo más esencial de su naturaleza, que la solida y la hace indestructible.

VI

La escuela ha de ser edificativa; en España, para que lo sea, ha de ser católica. — La Escuela neutra ha de producir hombres neutros. — A la educación sólida han de contribuir armónicamente los padres, el párroco y el maestro. — Querer dar el Estado la orientación de los espíritus es una tiranía; dejarlos sin dirección es mutilar la naturaleza humana. — La moral científica. — La moral no es hija de la ciencia; al revés, ésta le está sujeta. — El dogmatismo, la religión positiva, es necesaria a la escuela. — La experiencia de la Francia contemporánea demuestra nuestro aserto.

La escuela por su naturaleza es edificativa, y en España, si no fuese cristiana, sería destructiva. Sabido es de todos y por todos confesado, porque es un hecho público y evidente, que los españoles, en religión, o son católicos o no son nada; que casi en su totalidad son católicos. Hasta entre los que persiguen la Iglesia e insultan a sus ministros, obedeciendo a preocupaciones y a predicaciones sectarias, que presentan la Iglesia a los ojos del pueblo de una manera repulsiva, pocos hay, aun entre ellos, que en las horas críticas de la vida, en la etapa reflexiva, cuando ha pasado el desvanecimiento de las pasiones, no se sientan atraídos por la interna suavidad y por la misteriosa claridad de nuestros dogmas. Convertir, pues, las escuelas de instrucción primaria en España en escuelas neutras, sería contra el modo de ser del país y convertir la escuela en instrumento de destruc-

ción religiosa. En todas partes la Escuela neutra ha de producir hombres neutros, y al hombre la naturaleza no le ha hecho neutro, y una sociedad de hombres neutros sería intolerable, y no se aguantaría, porque la naturaleza es irresistible y sincera; y la Escuela neutra, no siendo sincera, luego se descubre a sí misma y se manifiesta tal cual es: enemiga del Cristianismo.

Por lo mismo que la conciencia es el fundamento de la vida humana, considerada ésta así individual como socialmente, conviene como todo fundamento que sea muy firme. Por esto la educación de la conciencia de los niños en la escuela ha de estar en armonía con la que reciben en la familia; de lo contrario, resultaría una conciencia vacilante. Si el maestro destruye lo que los padres edifican, y lo que el párroco enseña en sus catecismos y explicaciones de la Religión; si la moral del maestro es distinta de la moral de la familia y de la que inculca el párroco, aunque el maestro se mantenga neutral y diga que él no entra en el terreno de la conciencia, que no decide nada en el orden religioso, que cada cual en esta materia es libre de escoger lo que mejor le parezca, que todas las religiones son respetables, la base de la vida queda insegura y ábrese la puerta del escepticismo al inexperto espíritu de la juventud, hundiéndose, de consiguiente, la base de la conciencia moral del hombre.

Porque el escepticismo no es regla, al revés, es negación de regla, es una situación negativa del espíritu, y sin regla no hay conciencia moral, porque en su esencia la conciencia moral es una regla viva, es una brújula que nos rige en nuestras complicaciones interiores y exteriores, de modo que el escéptico es un hombre sin conciencia, no puede tenerla; tendrá temperamento bueno o malo, pero careciendo de regla fija, porque no cree en ella, no puede tener conciencia.

Y figuraos una sociedad cuyos miembros fuesen escépticos, sin regla que concretase su conciencia moral, sin dogmatismos, como ahora dicen, guiándose cada cual por su temperamento, haciendo ley de vida del propio tempera-

mento o de una teoría social entendida de muy distintas maneras, sin raíces en la conciencia individual y faltada de una sanción íntima, y tendremos una sociedad inverosímil, o mejor dicho, habrá desaparecido la sociedad, sucediéndola un estado anárquico.

La antigüedad imaginó una edad de oro, en que los hombres eran semidioses; en la suposición de una sociedad escéptica, sólo existirían semihombres, porque la soberbia, aniquiladora del escéptico, le aniquila a él mismo, le suprime la conciencia, la regla de la vida, el contrapeso de las pasiones, inclinaciones y apetitos, y, de consiguiente, queda un hombre desequilibrado. Por esto el escéptico es el hombre más infeliz, porque nunca tiene seguridad de sí mismo.

De aquí es que la pretensión de edificar la ciudad del porvenir sobre la base de la Escuela neutra, nos hace el mismo efecto que la de un constructor de edificios que quisiera levantar una gran ciudad prescindiendo de su nivel. Es imposible ordenar una sociedad prescindiendo de la conciencia; la arquitectura humana, la formación de sociedades, toda edificación espiritual, la agrupación de seres inteligentes, tiene sus reglas esenciales de equilibrio, sin las cuales no se sostienen; y la base, el punto de apoyo de las fuerzas morales que han de sostener la edificación espiritual, la ciudad humana, es indudablemente la conciencia.

La neutralidad es una condición negativa, significa la nada; y una edificación para que subsista ha de tener su fundamento fijo, no en el aire, sino en la firmeza y realidad de la roca. Por esto los grandes hombres que han pretendido fundar una civilización, una nueva era humana, incluso el fundador del positivismo, el ateo Comte, y quizás él más que todos, han creído de necesidad para apoyarla, para echar el fundamento, una doctrina, una creencia positiva, un culto y religión, como exigencia de la naturaleza, de manera que la invocación de la neutralidad que hacen los actuales políticos como base de la sociedad del porvenir, o es una ilusión fatal o una grande hipocresía de que la impie-

dad se ha revestido para aniquilar más fácilmente el Cristianismo.

En un país cristiano las escuelas han de ser cristianas, y el pueblo tiene derecho a que así sean. Es claro que el Estado no puede imponer la religión, pero menos puede imponer la irreligión. No está en las atribuciones del Estado dar a los pueblos la orientación espiritual. Nuestro oriente espiritual es más alto. *Visitavit nos oriens ex alto.*[1] Cuando el Estado orienta a los pueblos en el sentido espiritual, cuando el Estado es cristiano, como lo ha sido y lo es aún la mayor parte de Europa y América, al dar una orientación cristiana a las escuelas, nunca ha creído que lo hiciese en virtud de un derecho propio, de una facultad natural que le correspondiese, sino en virtud de una comisión recibida, de un encargo divino, siempre se ha creído ser un instrumento para obtener un fin sobrenatural, el brazo secular; pero nunca puede creer que usa un derecho que le sea esencialmente inherente. Y si los que ejercen las funciones gubernativas no se sienten capaces de tan alta misión; si su espíritu no llega a tanto, entonces no deben ellos constituirse principio de dirección espiritual, sino simples admiradores que cooperan, con la eficacia que entraña siempre el ejercicio del poder supremo, a la consecución del fin espiritual y moral, deseado por las familias y por los pueblos, que indudablemente en España, en casi la totalidad de las familias, es el orden cristiano de la vida.

Lo contrario, la abolición, la implantación de la enseñanza laica o neutra, no sólo no conduce a la edificación social que debe proponerse el gobernante, sino que lleva a la disolución social, extirpando el principal y más noble aglutinante de la vida colectiva. Si la escuela no cultiva la conciencia individual, y no puede cultivarse en la enseñanza neutra, pues por el mero hecho de cultivarla dejaría de ser

1. Lucas, I, 78.

neutra, la conciencia, necesariamente, como toda facultad humana, lo mismo del orden espiritual que del orden físico, se atrofia. De consiguiente, la Escuela neutra, o sin dogmatismos, aun suponiéndola sincera, y la experiencia demuestra con evidencia, en Francia y en España, que no lo es, sino que la neutralidad casi siempre es un velo con que se cubre el anticristianismo; pero aun suponiéndola sincera, por la fuerza natural de las cosas, es destructiva del hombre; porque al dejar de cultivarse su porción más noble y elevada, los gérmenes morales de su conciencia, y, de consiguiente, sus facultades más altas, éstas quedan atrofiadas, y con esta amputación implícita, la belleza, la fecundidad y la armonía desaparecen del linaje humano, y éste queda reducido al *humanum pecus*, de que hablaba el poeta; la luz y el calor de nuestros horizontes se apagan, y la historia humana, con sus trascendentales movimientos, y el arte y la poesía, y la filosofía, y todo lo que significa elevación y dignidad del linaje, ha de sufrir un tremendo eclipse, porque todo ello es irradiación de la conciencia individual; pues el mundo moral, con sus sublimidades y miserias, con sus victorias y sus derrotas, los contrastes de excelsitud y de bajeza en los hechos y costumbres de los hombres, todo es efecto de la fuerza moral de la conciencia; es una especie de manifestación mundana del hombre interior, y el hombre interior es la conciencia humana, y la conciencia individual queda atrofiada en la enseñanza neutra, porque la enseñanza neutra intenta suprimir de nuestro linaje, de la geografía espiritual, las montañas y los valles, las prolongadas llanuras y las gigantescas cordilleras, las costas plácidas y las abruptas, haciendo del mundo de los espíritus, multiforme como la vida, un arenal inmenso, un desierto monótono, árido y estéril, incapaz de vida.

Por esto, al clamar contra la enseñanza neutra, contra la supresión de los dogmatismos en la escuela, lo hacemos, no sólo movidos por el sobrenatural celo de la salvación de las almas, que nos atañe por razón de nuestro ministerio pas-

toral, sino también por el natural interés que nos inspira el hombre, a quien la Escuela neutra intenta destronar, empujándole fuera del excelso solio de la conciencia moral, al sustraer ésta de la educación de la infancia; sufriendo, de consiguiente, una *capitis diminutio* que hace descender al hombre de la categoría superior que ocupa en la jerarquía de los seres.

Conociendo sus defensores la ignominia de la neutralidad, sintiendo el vacío que resulta de la amputación de la conciencia personal, en el sistema pedagógico de la Escuela neutra, no pudiendo extirpar del alma humana el aguijón inmortal, que es como el despertador de nuestra vida moral, que siempre protestará contra el materialismo, se han refugiado en lo que ellos llaman la moral científica, que pretenden sea la moral del Estado. Pero esto es un recurso de leguleyo. En primer lugar, ¿quién responde de la ciencia del Estado? ¿Son por ventura los más sabios los que rigen la nave del Estado?

Es claro que existe una ciencia de la moral; pero la moral no es hija de la ciencia, no es hija de hombre; tiene un origen más elevado, y sólo por este concepto goza de autoridad gubernativa y judicial. Los hombres no la gobiernan a ella, sino que ella gobierna a los hombres; y por ella se rigen todos, los científicos y los no científicos, y muchas veces los que ni han saludado las ciencias son los más morales, así como no es raro encontrar hombres científicos que son grandes criminales. Todos sabemos la complicidad que tiene muchas veces la ciencia con las mayores inmoralidades. Letamendi decía, en su cátedra de Barcelona, que el crimen era tan vivo, que hasta se había adelantado a la ciencia en ciertos descubrimientos, y los citaba relacionados con su profesión de médico. Lo moral es de una categoría muy superior a la ciencia, y su poder legislativo se extiende a todas las ciencias, a todas las artes, a todas las humanas disciplinas, a todos los hombres, sabios y no sabios, y a todas las regiones y épocas del mundo. Posee la monarquía universal.

Desgraciado de nuestro linaje si la moral debiera adquirirse por iniciación científica. La ciencia siempre será patrimonio de pocos, y muchos espíritus carecen de la aptitud necesaria para adquirirla, sin que esto signifique que los tales espíritus, faltos de aptitud científica, sean espíritus vulgares. Han existido poetas excelsos y grandes comerciantes, sin poseer las cualidades intelectuales que la ciencia exige, y esta carencia en nada disminuía su mérito de hombres. Por el contrario, la falta de moralidad es una deficiencia esencial en el hombre: el hombre, sin ella es menos hombre.

La Escuela neutra es insostenible porque no respeta la integridad humana. No podría durar si se implantase, y en definitiva sería o cristiana o impía. Aquí puede aplicarse aquella sentencia del Apocalipsis: [1] «¡ojalá fueses frío o caliente! Mas por cuanto eres tibio y no eres frío ni caliente, estoy por vomitarte de mi boca.» Lo neutro, lo insubstancial, no es admisible, no sirve para la vida y se arroja fuera. Es claro que no puede obligarse a la escuela cristiana a los que no son cristianos; pero las leyes no se hacen para las excepciones, y el sabio legislador podrá encontrar medios, sin menoscabo del interés general, de proveer lo conveniente al corto número que se resista a la enseñanza católica. Lo que hemos querido combatir con el presente escrito es el principio de que el dogmatismo, la religión positiva, deba eliminarse de la escuela. En el orden especulativo creemos haber demostrado que la neutralidad es la contradicción de la conciencia moral y una mutilación del hombre; y en el orden práctico, en el terreno de la experiencia, es un hecho que al compás de la irreligión en las escuelas, o de la neutralidad, que es lo mismo, se ha desarrollado la inmoralidad y la criminalidad en la infancia, hasta el punto de considerarse hoy necesario un sistema penal para los niños, necesidad que hasta ahora no habían sentido los jurisconsultos y sociólogos más celo-

1. III, 15 y 16.

sos del bien público que nos han precedido. La extenuación de la Francia, y las causas de la misma que se le han atribuido en plena Cámara, el estancamiento de las fuentes de la vida, *la mort par le chloroforme*, que sufre aquella nación que por tanto tiempo fue la primera del mundo, tienen una conexión íntima con la Escuela neutra, o sea con la atrofia de la conciencia personal, que es consecuencia necesaria de la misma; pues la neutralidad es una especie de cloroformo que amortigua la sensibilidad espiritual y detiene el curso de la vida íntima. Por esto todo español amante de su patria ha de esforzarse en que continúe siendo católica la escuela, como lo es el país, so pena de que España quede desnaturalizada.

Se ha dicho que los maestros cristianos de Prusia hicieron el Imperio alemán, así como los maestros neutros son los que van deshaciendo la Francia. No tenga tal desventura nuestra querida España, cuya complexión robusta, que la hizo un día prevalecer en el mundo internacional, resulta ya hoy tan quebrantada.

ALEGATO EN DEFENSA DE LA LIBERTAD DE LA VIDA RELIGIOSA*

I

Las Congregaciones religiosas son connaturales a la sociedad. — Sólo desaparecen en caso de fuerza mayor.

La agitación promovida contra las Congregaciones religiosas con los motines callejeros y con la intemperancia de la prensa sectaria y hasta con las peroraciones del Parlamento, han puesto otra vez sobre el tapete la cuestión que ya parecía acabada con el progreso del espíritu público, que impone a los ciudadanos el mutuo respeto de los unos para con los otros.

Parecía ya acabada y, no obstante, preténdese otra vez suscitarla con grave riesgo de perturbación de la paz pública en el terreno más delicado, en el terreno de la conciencia, que no transige ni puede transigir, que no sufre mutila-

* Aquest opuscle respon a un moment de persecució religiosa intensíssim. És escrit en castellà, per tal que arribi a les mateixes arrels d'on la persecució arrenca. Esgotada en pocs dies la primera edició de l'*Alegato* (Vic, Impremta Anglada), de seguida s'ha de reimprimir.

ciones y reclama una libertad por la cual pugna siempre el ciudadano, hasta llegar a obtenerla. Toda provocación a la lucha religiosa es una insensatez en el orden político, que impone a los que tenemos la representación espiritual de los ciudadanos, y ejercemos autoridad en la Iglesia, impone, decimos, el deber de sostener los derechos del espíritu cristiano, gastando en la lucha unas fuerzas que el sentido común de los políticos debería hacerles comprender que más valdría emplear en el apaciguamiento de las pasiones más hondas y más amenazadoras de los tiempos modernos, las pasiones que nacen de la lucha de clases que sucederán en el siglo XX a las luchas políticas del siglo XIX.

Por esto a nosotros la persecución contra las Congregaciones que amenaza, nos produce el efecto, desde el punto de vista político, de una ceguera imperdonable en los que pretenden ejercer alguna influencia en la vida pública; y desde el punto de vista religioso arguye un desconocimiento total de la naturaleza de la Iglesia.

Porque fuera de aquellos, en España afortunadamente poquísimos, que se declaran adversarios formales de la Religión, los demás enemigos de las Congregaciones, que las desacreditan y las ultrajan y excitan contra ellas las iras del pueblo inconsciente, parece que quieren establecer una distinción entre las Órdenes religiosas y la Iglesia, declarándose partidarios de ésta y enemigos de aquéllas, distinción que no puede existir porque es contraria a la propia naturaleza de las cosas.

La Iglesia es una, tiene diversidad de miembros, pero unidad de vida; nada hay en ella superfluo, lo que ha perdido su razón de ser, las instituciones que con el decurso de los siglos mueren, por sí mismas se reducen a polvo y desaparecen; pero el principio de asociación, la vida corporativa dentro de la Iglesia, es una dimanación de su propia esencia, de la ley de su naturaleza, que aparece envolviendo las primeras manifestaciones del Cristianismo: el apostolado fue

una congregación religiosa, y las primitivas cristiandades se nos presentan también practicando la vida común.

Injusta sería la sociedad moderna si, proclamando como un gran principio en todos los órdenes de la vida la asociación, viniera a impedirla o a mutilarla en el terreno religioso, que es precisamente su terreno clásico, originario y más fecundo. La asociación humana tiene su forma típica y ejemplar en la Asociación religiosa. Nada hay más humano, a pesar de ser sobrenatural, que la religión que llevamos dentro de nosotros mismos; pueden amputarse todos los miembros de nuestro cuerpo pero nadie llegará a amputar la Religión de los corazones de los hombres.

Por esto cohibir legalmente las Corporaciones religiosas, que son una manifestación del sentimiento humano y la práctica de un consejo divino, constituye una mutilación de nuestra naturaleza moral y una tiranía sobre nuestra conciencia cristiana. La multiplicación de las vocaciones religiosas de que se quejan y lamentan los enemigos de las Órdenes en nuestros días, no es un fenómeno exclusivo del siglo moderno, sino un hecho constante en todos los siglos, y cuando a través de éstos, en todas las épocas y en todas las naciones, y en todas las civilizaciones y bajo los distintos regímenes políticos y constituciones sociales, a pesar de todas las variaciones en los gustos, en la moda, en el modo de ser de los hombres, la vida religiosa persevera y se perpetúa espontáneamente, como una planta natural, y se da en todas las clases sociales, lo mismo entre los ricos y aristócratas que entre los pobres y populares, así entre la gente de letras como entre la gente ruda, lo mismo en hombres que en mujeres; lógicamente hemos de convenir, necesariamente hemos de admitir que la vida claustral o común de la Asociación religiosa es un hecho humano y, de consiguiente, constituye un derecho anterior y superior a toda regla jurídica; que es una institución de derecho natural, a la cual puede aplicarse el principio del jurisconsulto romano *quae ipsa natura docuit,* porque si los hombres se asocian para todo lo que les con-

viene y les gusta, si se juntan porque coinciden en un pensamiento, en una aspiración, en un propósito, en un negocio, mucho más deben juntarse para lo que constituye la universalidad de la vida, para la comunicación íntima de pensamientos, de afectos, de esfuerzo de voluntad hacia el fin último de nuestra existencia, para la consagración total de la vida a un mismo objeto que les es querido.

Impedir este hecho humano en plena civilización, contener este vivísimo latido de la conciencia de un gran número de ciudadanos, en una época que alardea de libertad, aunque desgraciadamente más con la lengua que con los hechos; querer exterminar una clase social producto espontáneo de la naturaleza humana alentada por la gracia, clase enlazada con todas las demás clases porque de todas procede, con todas está en contacto y a todas sirve, en la cual se admiten todos los ciudadanos que a la misma aspiran sin exigirles más que la buena voluntad de cumplir los deberes que libremente se imponen, sin preguntarles a qué clase pertenecen, admitiendo aun a los mismos que las leyes sociales colocan en una situación de inferioridad, recogiendo aun a aquellos y aquellas que naufragaron en la práctica de la vida y se hundieron en los vicios y en los crímenes, para rehabilitarlos con la restauración de sus conciencias; impedir esta selección humana y divina que va efectuándose en nuestro linaje, es un delito de lesa naturaleza y un atentado contra la Ley evangélica, que sólo puede perpetrarse en momentos de obsesión, bajo la sugestión de pasiones devastadoras que perturban el entendimiento y destruyen la nobleza de sentimientos del corazón.

Pero si para un hombre que juzga las cosas con un criterio puramente humano, y trata de este asunto con una lógica exclusivamente positivista, la destrucción de las Congregaciones religiosas constituye un pecado *contra naturam;* para quien cree en el Evangelio, para quien profesa la Fe cristiana, para quien se reconoce hijo de la santa Madre Iglesia, es un pecado contra la doctrina de Jesucristo con-

signada en el Evangelio, y practicada desde los primeros días de la Redención en Oriente y en Occidente, lo mismo en los desiertos de Egipto que en Grecia y en Roma, y que ahora en París, Londres, Berlín o Nueva York, y regularizada por los cánones antiguos y por las constituciones pontificias modernas, y encomiada por los doctores de la Iglesia y predicada como la mejor forma de vida cristiana por los Santos de todos los siglos que han edificado al mundo.

La forma más perfecta de vida cristiana... En efecto, es doctrina católica común y cierta que el religioso, que el hombre o la mujer que se consagran a la práctica de los consejos evangélicos, al ejercicio de la vida regular según la norma aprobada por la Iglesia, es como el tipo del cristiano, el cristiano por excelencia que no se contenta con la práctica de los principios esenciales predicados por Nuestro Señor Jesucristo, sino que se conforma aun con los consejos adoptando un sistema de vida que le hace más fácil el desprendimiento de los bienes terrenales, la elevación del espíritu a las cosas eternas y la dirección de los sentimientos hacia la caridad con respecto a los demás hombres.

Por esto todo ataque a las Órdenes religiosas es un ataque a la misma Iglesia, de cuya substancia forman parte, y su extirpación constituiría una mutilación que afectaría a todo el cuerpo; y no tiene fuerza el argumento de que la Iglesia de hecho ha subsistido en aquellas ocasiones en que, cohibida y sujetada por fuerza mayor, ha vivido sin institutos religiosos, porque también el hombre vive cuando le han amputado las piernas, los brazos, la lengua y los ojos, y, no obstante, un hombre sin tales miembros, un cuerpo sin tales órganos, no sólo es incompleto, sino que no responde al concepto, a la idea substancial del cuerpo humano; y decir mal de los ojos, de la lengua, de las piernas, de los trozos del cuerpo humano, declararlos inconvenientes y nocivos es reprobación del cuerpo, detestación de la perfección del mismo, declaración no sólo de su inutilidad, sino también de su monstruosidad. Las excrecencias son una cosa, y otra

son los miembros de todo cuerpo, ya físico, ya moral. Las Órdenes religiosas son miembros, no excrecencias, del gran cuerpo jurídico cristiano a quien llamamos la Iglesia católica. Las excrecencias nacen de enfermedades del cuerpo, las Órdenes nacen de la santidad de la Iglesia; las excrecencias hacen monstruoso el cuerpo, las Órdenes son y han sido siempre el adorno de la Iglesia, por medio de los cuales la vida interna de la misma se exterioriza en obras de caridad, de ilustración, de piedad y de santificación del pueblo.

Claramente lo ha manifestado nuestro Santísimo Padre el Papa León XIII en su carta al Cardenal-Arzobispo de París, con motivo de los proyectos del Gobierno de la República francesa; y la Carta apologética del Romano Pontífice en favor de las Congregaciones religiosas no es el pensamiento individual de León XIII, sino el juicio del Vicario de Jesucristo como tal Vicario, es decir, es la expresión de la doctrina católica, el eco de la enseñanza constante de la Iglesia, la adaptación de las verdades evangélicas a las necesidades presentes del linaje humano. Y los que se deshacen en alabanzas de León XIII, y le consideran, como en realidad es así, un genio gubernamental, un Pastor de hombres de superior instinto, éstos caen en flagrante contradicción consigo mismos, cuando atacan a las Congregaciones religiosas y anatematizan de ellas y quisieran arrancarlas del cuerpo social como verrugas dañosas que lo descomponen, contrariando las clarísimas enseñanzas del Pontífice que declaran a las Congregaciones beneméritas de la Humanidad, así en el orden sobrenatural como en el natural, es decir, lo mismo de la Iglesia que del Estado.

En esta contrariedad de sentencias acerca de la excelencia de las Congregaciones religiosas entre ciertos políticos y el Pontífice de la Iglesia universal, ¿quién acertará más?, ¿quién querrá más bien al pueblo cristiano, los políticos o el Vicario de Jesucristo?

II

Aplicación a las Congregaciones del procedimiento positivista. — Indestructible plebiscito en favor de las mismas. — Lógica de su multiplicación. — La autonomía.

Existe un plebiscito permanente en favor de las Congregaciones religiosas. No debe buscarse el pensamiento social, a lo menos por los hombres de gobierno, en las asonadas populares, o en los motines callejeros, o en las peroratas de los clubs, o en los candentes artículos de los periódicos, que viven de la efervescencia de las pasiones. Una cosa es el pensamiento de un pueblo, otra la pasión, de sí movediza, inconstante y fácil de ser encendida cuando hay elementos que tienen interés en excitarla. De motines y asonadas, de discusiones apasionadas nunca salió nada bueno y permanente; significan un estado psicológico contrario a la reflexión, y la reflexión social, el sentido popular debemos buscarlo en la práctica de la vida, en la manera de portarse la sociedad cuando está en quietud de espíritu, cuando obra en virtud del sentido práctico de sus propias conveniencias; y desde este punto de vista todas las clases sociales votan en favor de las Congregaciones religiosas, no en la urna, tan expuesta a mixtificaciones de la gritería pública, donde con frecuencia prevalecen los más osados, los que poseen ciertos dones de carácter y de palabra para excitar las multitudes y que son el gran peligro para sociedades democráticas como la nuestra, sino que votan en favor de las Congregaciones de una manera más concluyente que con palabras, votan con las obras, en lo que les es más caro, más conveniente y más interesante; pronuncian un plebiscito indestructible en favor de las mismas cuando les confían el cuidado de sus enfermos, la educación de sus hijos, la administración de sus fundaciones en favor del pueblo.

Medid la confianza que la sociedad tiene en las Órdenes religiosas por lo que en ellas fía: el día en que desconfíe de

las mismas las abandonará sin necesidad de peroratas ni de escritos. El instinto de conservación que tiene el hombre en su vida individual no lo pierde en la vida colectiva; y el instinto social, más certero que todos los raciocinios, lleva a lo conveniente, a lo útil, a lo necesario, aun incurriendo en contradicción con las teorías individualmente sustentadas, como vemos de tantos que, hablando y escribiendo contra las Congregaciones, a ellas recurren en las necesidades de la vida, cuando tienen enfermos que cuidar, niños que educar, y hasta quizá cuando su propio corazón, herido por las contrariedades de la lucha cotidiana, siente la necesidad de un embeleso que no se encuentra en la vida mundana.

Por esto las Órdenes son un trasunto de la vida humana; y como en ésta hay elementos permanentes y elementos transitorios o variables, así también entre ellas las hay que no varían, que conservan siempre la misma actitud, que tienen un modo de ser permanente, porque responden a la aspiración a lo absoluto, a lo eterno, a lo infinito, que es siempre y en todas partes lo mismo, así en la edad antigua como en la media y la moderna, así en Oriente como en Occidente, lo mismo para el romano y el griego y el egipcio que para el español, el germano o el americano. Por esto las Órdenes contemplativas gozan de una cierta inmutabilidad, porque representan el elemento permanente humano que va flotando por encima del mar de las edades y transmitiéndose de época en época hasta llegar a la eternidad; según la profecía de Jesucristo sobre Juan Evangelista, el prototipo del contemplativo, a quien dijo que *quedaría así hasta el fin,* como lo demuestra la experiencia, pues su palabra, gran tema de contemplación cristiana, sirve de alimento a los hombres del siglo XX como sirvió de pábulo a sus contemporáneos.

Toda vida cristiana, toda vida humana tiene un fondo contemplativo que se confunde con nuestra naturaleza racional y con nuestra destinación a un fin eterno y absoluto; y a este fin y a esta destinación humana han de adaptarse todas las vicisitudes de la vida, han de dirigirse todos los

actos de nuestra actividad, todos los esfuerzos de nuestra voluntad, y estas vicisitudes y estos actos y estos esfuerzos son variables, distintos; y siendo el mismo el hombre y la sociedad, no obstante, ellos cambian y crean costumbres distintas e instituciones diversas y necesidades nuevas, y la Sociedad espiritual, la Humanidad sobrenaturalizada, es decir, la Iglesia, o, lo que es lo mismo, la gracia cristiana, como un vestido, va adaptándose a las nuevas formas, a la nueva estructura del cuerpo social, y, siendo uno solo el fin, no obstante, emplea distintos medios para llegar al mismo. Por esto las Órdenes religiosas, como instituciones humanas, aunque surgidas en el mundo a influjo del Espíritu divino, van tomando el carácter de los tiempos; y así como en la descomposición romana, como aurora de la nueva sociedad, vemos los monasterios que fueron focos de vida, núcleos orgánicos, células primitivas con gérmenes vitales de la sociedad que se iba formando; así como en la época medieval aparecen las Órdenes militares para repeler las invasiones de pueblos irreductibles a nuestra civilización y que pretendían aniquilarla, así también ahora en los tiempos modernos, con la multiplicación del Estado popular, con la elevación de vida que, afortunadamente, se ha generalizado, gracias al aumento de las comodidades en todas las clases sociales a consecuencia del aumento de la riqueza pública, como se hayan multiplicado también las miserias y las necesidades y las flaquezas, y la sociedad se haya hecho más exigente, han tenido que surgir del seno de la Iglesia las Congregaciones religiosas consagradas al ejercicio de las obras de Misericordia espirituales y corporales para satisfacer las mayores necesidades y hasta las miserias del cuerpo social, que cuanto es más grande y más crecido, tanto también es más necesitado. De suerte que la admiración y el espanto que causa a los enemigos de las Congregaciones el aumento de las mismas es el hecho más natural del mundo, el más sencillo, el más espontáneo, el que menos explicaciones necesita para el hombre reflexivo, el hecho de más fácil solución, no sólo

para el católico, sino aun para el político positivista que ve justamente, aunque no en su significación providencial, en el desenvolvimiento de las instituciones sociales, el cumplimiento de las leyes de la Humanidad.

Y entiéndase que este nuestro discurrir según el método positivista, para hacernos en campo común con los adversarios de las Congregaciones, no es un discurrir ajeno al criterio práctico de nuestra Madre la Iglesia, que no crea las Órdenes religiosas en virtud de un decreto, o de un rescripto pontificio, o de una constitución apostólica, o de un canon de un Concilio, sino que lo deja a la Providencia y espera a que surjan en el seno de la sociedad, y deja que prueben con la práctica de su instituto su vitalidad y consistencia; y entonces las aprueba y las confirma, pero dejándolas a sí mismas que se rijan por la propia ley de su existencia, les reconoce la autonomía y les deja gozar de la misma, como con palabras expresas lo consigna el papa León XIII en su última Constitución sobre religiosos de votos simples, avergonzando a nuestros asustadizos liberales, que no pueden llegar a comprender que la afirmación práctica de las libertades públicas no será un hecho hasta el día en que sea posible el régimen autonómico o corporativo de las diferentes instituciones, y que consideran un rasgo muy liberal hostilizarlas, pretendiendo la absorción de todas, no sólo de las de carácter civil, sino también de las de carácter religioso. Rancias preocupaciones del absolutismo, que no ha abandonado las esferas gubernamentales a pesar del cambio de sistemas políticos y que no puede sufrir la espontaneidad de la vida social ni siquiera en el orden religioso.

III

Consideración económica de las Congregaciones. — Realizan el ideal de la propiedad o riqueza colectiva. — Fecundidad de su trabajo. — Paralelismo entre la multiplicación indus-

trial y la multiplicación de las Congregaciones. — Insensatez del ataque contra la propiedad y la influencia de las mismas en las presentes circunstancias sociales.

Otra anomalía se comete atacando a las Congregaciones religiosas como dañinas, en el orden económico, a la sociedad civil. Y antes queremos destruir el sofisma de la oposición o contrariedad entre la sociedad civil y la sociedad religiosa, oposición falsísima, contraria a la realidad, hija del apriorismo, que sólo vive en el reino de la fantasía. La sociedad es el conjunto de ciudadanos, y cada ciudadano no es dos ciudadanos, uno civil y otro religioso, sino que es uno mismísimo y único e indivisible, y el ciudadano es tal con todas sus facultades e instintos y necesidades, y la sociedad es el complejo de las relaciones humanas, sean cualesquiera, de derecho, de comercio, de ciencia, de arte; y la suma y más honda y universal relación humana es precisamente la Religión. Y como ésta es de naturaleza distinta de todas las otras relaciones humanas y es de orden espiritual y tiene un objeto trascendental a la vida presente y posee una propiedad unitiva, es aglutinante de hombres, de aquí que sus instituciones sean lazos sociales, y, de consiguiente, no puede ser, ni es de hecho, contraria a cualquiera de las otras relaciones que integran la multiplicidad social, antes al revés, a todas favorece y contribuye a su armónico desarrollo trabajando en fomentar la justicia, la honestidad y la caridad, que son la base necesaria e imprescindible de una sólida prosperidad social. Y por esto decimos que se comete una anomalía atacando bajo pretextos económicos a las Congregaciones religiosas, porque pasada ya de moda la codiciosa teoría que no admitía más riqueza, más derecho de propiedad que el individual o particular, la excelencia social de la propiedad colectiva va reapareciendo en todos aquellos hombres pensadores que toman las instituciones y las estudian en vista de toda la vida humana, en su conveniencia universal, en sus

relaciones con el bien común y público, que ha de ser el objetivo de los que tienen una misión política.

Y la riqueza, o la propiedad colectiva típica por excelencia, que de una manera más evidente podemos decir que es de aprovechamiento común, es la propiedad de las Congregaciones. En primer lugar, entran en ellas todos los ciudadanos que quieren, mientras reúnan las condiciones necesarias para el género de vida que allí se profesa, y todos los que pertenecen a las mismas participan con perfecta igualdad del haber social, con la particularidad frecuentísima de que, existiendo dentro de una misma congregación individuos procedentes unos de las clases ricas o acomodadas y otros de las clases proletarias, con frecuencia, decimos, los hijos de los pobres son los que rigen y gobiernan el instituto, porque allí se observa de una manera rigidísima el principio democrático de que el gobierno ha de ser ejercido por los más dignos, y la dignidad entre ellos se computa por los méritos propios, no por los heredados.

Pero, aun prescindiendo de que todos los ciudadanos que reúnan las condiciones convenientes tienen opción a las Congregaciones establecidas y a aprovecharse, de consiguiente, de sus utilidades; de que entre las familias cristianas que constituyen la casi totalidad de las españolas, la entrada en religión se considera como una colocación honesta, respetable y de pública utilidad; que en las Congregaciones de mujeres, principalmente, el sociólogo reflexivo ha de ver un medio de dar un estado que resulta decoroso para sí y provechoso a la sociedad a una multiplicación de mujeres, que no sienten vocación al matrimonio y a quienes, de consiguiente, faltarían aquellas condiciones que exige dicho estado, prescindiendo aun de estas razones que tanta importancia tienen para estas clases sociales, para esa clase de ciudadanos que llamamos religiosos, razones de las cuales el hombre de Estado reflexivo no puede prescindir, porque del conjunto de las clases resulta la sociedad, y quien trabaja para el bien de una clase, mientras no sea en detrimento de las otras, traba-

ja en pro de la sociedad; prescindiendo, decimos, de la conveniencia de que las Congregaciones religiosas posean bienes por ser ellas una clase de ciudadanos, no teniendo aún en cuenta de que lo poseen con perfecto derecho y justicia, porque legítimamente lo adquirieron y lo usan sin injuria ni daño de tercero, y no sólo sin daño de tercero, sino que los medios de subsistencia de que disponen redundan en bien del público, porque las corporaciones religiosas, en su totalidad, están dedicadas a prestar servicios sociales, como el culto divino y la predicación evangélica, la enseñanza y la beneficencia, por lo cual aligeran al Estado y a las provincias y a los municipios de gastos mayores que ocasionarían estos mismos servicios si no se contaba con la cooperación de los institutos regulares.

Querer apoderarse el Estado de todos los servicios sociales significa una tendencia al absolutismo de peor género, un odio a la vida autonómica de la sociedad que no se compagina con la aspiración a la libertad que siente la sociedad moderna, y hasta arguye una inteligencia contumaz a las demostraciones de la experiencia, que evidentemente demuestra en nuestros tiempos la insuficiencia del Estado en muchos ramos de la administración de los intereses morales y materiales de la colectividad. La prensa en masa, por un sufragio unánime, declara que los servicios públicos están desatendidos; los mismos hombres políticos manifiestan las dificultades prácticas que encuentran en su arreglo, la masa de los ciudadanos ha caído ya en el escepticismo y no cree en la posibilidad de tal arreglo; y, de consiguiente, existiendo esta convicción universal acerca de la insuficiencia del Estado para prestar los servicios sociales que actualmente viene prestando, ¿no es un caso de preocupación mental querer cargarle con nuevos servicios que hoy se prestan a satisfacción de los ciudadanos por las Congregaciones religiosas?

Porque por clamoreos que contra las mismas se oigan, por motines de protesta que se produzcan, nadie que reflexione

creerá que unos y otros sean sinceros; porque la sociedad, como los hombres particulares, se conoce por los hechos, más que por las palabras; y cuando nosotros vemos el favor de que gozan las Congregaciones religiosas, cómo a ellas acuden los ciudadanos en sus necesidades individuales o de familia, guiados más por el instinto natural, que tan vivo y certero es siempre, que no en virtud de convicciones y de creencias, porque de los institutos regulares se sirven los hombres de todos los partidos, y lo mismo los que tienen creencias fervorosas que los que las tienen casi anuladas, hemos de convenir en que ellas son las que mejor sirven al público; como una tienda, o un establecimiento que prospera gracias a la multitud que allá acude, prueba que sabe complacer y servir bien a sus parroquianos.

Pero volviendo a nuestro objeto principal presente, que es tratar de la riqueza de las Congregaciones, es evidente la exageración en que en este punto se ha incurrido. Los que estamos al frente de la administración de las Diócesis sabemos más la verdad en este asunto que los periódicos y los oradores políticos. Los institutos regulares pueden vivir gracias a su sistema de vida modestísimo y al régimen colectivo o de Comunidad que observan, que, como se comprende, resulta mucho más económico. Dijo un célebre predicador francés que el religioso es un hombre que produce mucho y consume poco. De seguro que hoy día come mejor el artesano, a lo menos de las grandes ciudades, que el religioso, aun cuando éste sea un filósofo, un astrónomo o un lingüista eminente; y fuera de la alimentación reglamentaria, no sólo le está vedado el capricho, sino que ni siquiera, de tenerlo, podría satisfacerlo, pues el haber comunal es administrado con rigidez y cada individuo debe sujetarse a la regla establecida. Su habitación no pasa de ser lo que es la habitación de un estudiante que vive a pupilaje; una cama, una mesa o escritorio, una librería y unas cuantas sillas; con la particularidad de que en aquellas casas religiosas, aun en las de más nombradía y de más extensas y eleva-

das relaciones sociales, no existe el camarero, sino que cada individuo ha de cuidar de sí mismo y de la habitación que ocupa.

En cambio, no hay actividad más fecunda que la de las Congregaciones religiosas; su actividad no degenera en superficialidad tan fácilmente como la actividad en el mundo, que muchas veces existe a expensas de la reflexión. La actividad religiosa, interpolada con la meditación y el retiro, da a las obras de las Órdenes un carácter particular que vemos en sus monumentos literarios y artísticos, y hasta en su labor social, porque sabido es y notorio, a pesar de la pasión parricida que se ha apoderado de una parte de nuestro pueblo sugestionada por las influencias masónicas, que la sociedad actual, que la sociedad europea, es obra en buena parte de las Órdenes religiosas que la elaboraron y forjaron bajo el calor de la piedad cristiana de que ellas son focos fecundísimos. Y estas obras literarias, artísticas y sociales se distinguen por su solidez y por la duración de su utilidad: así es expresión ponderativa en materia literaria, cuando se trata de un libro substancioso y que supone gran labor en su composición decir que es obra de benedictinos, y resabida es la idea de Gibbons de que la Inglaterra es obra de los monjes, como la colmena lo es de las abejas; y es de pública evidencia que aun hoy día el carácter inglés es metódico, práctico, recogido, como un eco de aquellos sus antiguos maestros de vida social, los monjes de sus innumerables monasterios.

¿No es, pues, un error antisocial y disolvente, en estos tiempos en que el socialismo impugna la propiedad, mostrarse codicioso de lo poco que poseen las Congregaciones religiosas, que al último redunda siempre en común utilidad de los ciudadanos? ¿No es más a propósito el fomentar estos fondos de las colectividades y asociaciones religiosas y civiles, o industriales, la propiedad de los municipios, que no querer absorberlo todo el Estado para que quede en poco tiempo dilapidado, como demuestra la experien-

cia de lo que sucedió con la desamortización civil y eclesiástica?

No tenemos nosotros necesidad de detenernos más en este punto; uno de los más distinguidos abogados de la Corte, por cierto afiliado al partido liberal, lo trató en ocasión solemne en uno de los centros científicos más importantes de España, y la apología que hizo de la propiedad colectiva tiene perfecta aplicación al caso de las Órdenes religiosas, cuya propiedad cumple perfectamente los fines sociales que la Religión y la Ciencia exigen. Cuando se cae en una vida puramente material; cuando se incurre en la injusticia, la sociedad ha de sufrir estremecimientos y convulsiones, ha de presentar síntomas de disolución; y los ataques contra los derechos, contra la propiedad de una clase de ciudadanos que profesan y cumplen el principio de servir a sus semejantes en virtud de una aspiración superior, constituye un ataque contra los principios fundamentales de la sociedad, vulnerando un derecho que no nace de la ley escrita, sino de la ley orgánica de la sociedad humana que surge de la propia naturaleza. Los miembros sociales han de tener vida propia para ejercer dignamente sus funciones; si no tienen vida propia, si no tienen propiedad, no tienen vida; serán, a lo más, instrumentos imbéciles e inertes que se mueven sólo por la fuerza que les comunica el Estado; y entonces la función ejercida a larga distancia, *longa manu*, no es enérgica, no es viva, no es fecunda, no tiene la ductibilidad, la flexibilidad de lo vivo, sino el envaramiento de lo muerto; y de aquí la espontaneidad, la suavidad de las funciones sociales ejercidas por miembros vivos y naturales de la sociedad, y la dureza de las funciones ejercidas por los instrumentos creados por la ley positiva.

En una de las sesiones del Congreso de las pasadas Cortes, el señor Romero Robledo atacó también a las Congregaciones religiosas, suponiéndolas incompatibles y opuestas al progreso industrial y económico de la sociedad; y esta falacia se repite a menudo y en grande escala sobre todo por los que no

viven en los grandes centros de actividad industrial y económica, por los que juzgan de los hechos sociales no por el estudio y observación directa de los mismos, sino en virtud de principios forjados en la fragua de las pasiones políticas en sus manifestaciones más inferiores. Toda persona consagrada a los estudios sociales sabe las conclusiones a que llegó el eminente sociólogo Le Play al establecer, como resultado de sus experiencias, que en el fondo de la sociedad, como ley fundamental, encontrábase el Decálogo; y, de consiguiente, la alianza entre el orden económico y el orden moral, entre lo humano y lo divino encuéntrase en la vida social al practicarse una disección de la misma. Y los elementos naturales de una cosa no pueden estar en oposición, porque juntos forman la cosa y le dan el ser que tiene; y si nuestros ojos no saben comprender la ley de su liga, es por deficiencia de nuestro conocimiento, porque los resultados demuestran la bondad y la razón de ser de la misma.

Suponía el señor Romero Robledo que al compás del aumento de los conventos disminuían las fábricas, los establecimientos manufactureros; y nosotros, para convencerle de lo contrario, sólo le invitamos a dar un paseo por nuestra Diócesis, por las cuencas de los ríos Llobregat, Ter, Freser y hasta por otras corrientes de sí casi insignificantes. Le encargamos que visite la ciudad de Manresa, en la cual, poseyendo sus habitantes un ingenio aptísimo para la industria, verá comprobado un dicho de los antiguos manresanos, que decían que allí ya no se medía la fuerza motriz por saltos de caballo, sino que hasta por saltos de perro, pues no se deja perder la más insignificante fuerza. Y en aquella ciudad existen abundantes institutos regulares, en los cuales ingresan numerosos hijos e hijas de las mismas familias que sostienen el carácter industrial de la ciudad y su comarca. Y en nuestra ciudad de Vich podrá visitar los Noviciados de Congregaciones religiosas, cuyos cuidados son en gran parte la asistencia en el orden de la beneficencia y de la enseñanza de importantes centros y ex-

plotaciones industriales, agrícolas y mineras, con la particularidad evidentemente providencial, a lo menos para los que creemos en la Providencia, de que en los últimos cincuenta años el desarrollo industrial y económico y el desarrollo de las Congregaciones religiosas ha seguido un perfecto paralelismo.

Lo cual no ha de espantar al señor Canalejas, porque es la cosa más natural del mundo, si creemos que la Humanidad va regida por este Ser sapientísimo y próvido a quien llamamos Dios. Porque si el pueblo no se amparara con los hombres y mujeres que profesan el Evangelio y reconocen profundamente la fraternidad humana y quieren vivir y morir entre los hijos del pueblo, para infundirles el superior espíritu de Jesucristo y auxiliarles en sus necesidades, instruir a sus hijos, cuidar sus enfermos, consolarles en sus aflicciones y, en una palabra, hacer vida casi común con ellos, ¿irán quizá a ampararse con los nuevos evangelios que elegantemente cantan los hombres políticos o divulgan los periódicos, que jamás han producido ni producirán media docena de hombres que dediquen sus vidas al servicio de los obreros?

Afortunadamente la sociedad posee un sentido práctico, y si sus elementos irreflexivos y que viven bajo la influencia ardiente de ciertas pasiones pueden caer víctimas de la funesta ilusión de creer que las Congregaciones religiosas son un síntoma morboso del estado social, la mayor masa de ciudadanos, los que se ocupan más en arreglar sus familias, sus negocios y sus casas que en arreglar España, demuestran evidentemente su opinión de que los institutos religiosos sirven en gran manera a la sociedad, de la cual son no sólo miembros que fuera injusticia amputar, sino que son también órganos vivos que tienen funciones utilísimas que ejercer en pro de todos los ciudadanos; por lo cual los pocos bienes que poseen, lejos de tener el carácter egoísta que, más o menos, conservará siempre la propiedad individual o familiar, son bienes de aprovechamiento común,

es una riqueza destinada al pueblo, al sostenimiento de sus necesidades comunes, cumpliendo perfectísimamente el ideal de la propiedad, que, como institución social, debe mirarse siempre en su régimen y reglamentación que sirva y se dirija al bien general de los hombres; idea madre de toda la propiedad eclesiástica, que resalta brillantemente en todos los cánones conciliares, en todas las disposiciones pontificias y en todas las respuestas e interpretaciones de las Congregaciones romanas, encargadas de mantener en el mundo el recto sentido de la doctrina de Aquel que se hizo hombre para remediar las miserias de nuestro linaje, predicó la excelencia de la pobreza y puso a los pobres en la cúspide de la jerarquía espiritual que quiso diseñar en la tierra, como una previa noticia del orden eterno de las cosas, fundado en la justicia absoluta y que ha de constituir el estado definitivo de la humanidad.

La injusticia siempre es inoportuna; pero a veces, como en el caso presente, en que estimula la codicia con la ponderación de los bienes de las Congregaciones religiosas, es, además, insensata. Cuando la grande enfermedad, el morbo mortal que hoy aqueja al pueblo es la codicia contra el capital; cuando existe una secta que se ha propuesto derrumbar el orden social excitando las pasiones contra el derecho de propiedad, imprescindible en toda sociedad civilizada; cuando no se pasa un año sin que en alguna región española se dé el espectáculo del ataque público y violento contra el derecho de propiedad; cuando no hay hombre reflexivo que no conozca que, entre todos los principios sociales, el principio de propiedad es el más amenazado, arguye una preocupación suicida, impropia de hombres de Estado, una pasión ofuscadora, que no se compagina con la inteligencia serena que han de tener los que contribuyen a la dirección del espíritu público, el alborotar las masas y excitarlas contra la propiedad de las Congregaciones. Y ¿qué sería el despojo legal?

La injusticia, la iniquidad legal es la peor de todas; y si los ciudadanos en su conducta particular están obligados a respetar los eternos principios de justicia, no lo está menos el Estado; y si éste da el ejemplo de cambiar el derecho, siguiendo el dictamen de la codicia y de otras pasiones, y de disponer de la propiedad y de la riqueza secuestrándola de unos ciudadanos en favor de otros; lógicamente ha de llegar un día en que tales transferencias legales se intenten en beneficio de las clases populares, que justamente negarán que sean más sagrados los derechos del capitalismo, que goza en grande escala de las delicias del mundo, que los de la Congregación religiosa, cuyos hombres pasan la vida practicando ministerios de pública utilidad social y cuyas costumbres modestas son al tenor de las costumbres de las clases populares a poca diferencia.

En último resultado el socialismo es sólo un caso de tiranía legal; es un refinamiento del sistema de absorción, por parte del Estado, de la vida de los miembros sociales; y los que tumultúan al público y excitan al Estado a hacer y deshacer, metiéndose a arreglar y reglamentar frailes y monjas, como si no existiese la Iglesia, que tiene más interés que el Estado en el buen régimen de los mismos, y hasta exigiendo que el poder civil se apodere de sus bienes, esos tales no son otra cosa que socialistas, no sinceros como muchos de nuestros trabajadores industriales, sino movidos unos por el odio sectario y otros por el interés político, pensando así granjearse el favor de las masas tumultuosas.

Se lamentaba el señor Canalejas de la influencia que la Religión ejercía sobre la población industrial, de que la Iglesia trabajara para acercársela a sí, no recordando sin duda que en esto no hacemos más que cumplir el encargo de Jesucristo, que nos mandó la evangelización de los pobres. Más debiera habernos atacado por no cuidar suficientemente del pueblo. Él ha de ser nuestra clase predilecta, y no comprendemos que se nos ataque por este lado, y me-

nos en nombre de la democracia. Si la Iglesia abandonara al pueblo; si no cuidara de satisfacer sus necesidades físicas y morales; de custodiar, alimentar y educar a los niños cuyo padre y madre pasan el día en la cuadra o en el taller; de cuidar a sus enfermos a domicilio y en las casas de beneficencia; de hacerse cargo de sus viejos cuando ya son incapaces de ganarse el sustento, ¿quién cumpliría tales oficios de piedad para con el pueblo? Si los sacerdotes y los religiosos procuran atraerse a los jóvenes obreros, es evidente para toda persona que no esté alucinada por una pasión política que es con el objeto de moralizarlos, de separarlos de la corriente del libertinaje para hacerlos buenos hijos y después dignos padres de familia, acostumbrándolos a la vida cristiana para que resulten ciudadanos respetables, y no elementos de perturbación social y hombres sin conciencia de sí mismos, ni de los deberes que impone la familia.

No debe asustarse, de consiguiente, el señor Canalejas de la influencia que pueda ejercer la Iglesia y sus Órdenes religiosas en la juventud obrera; como hombre de Estado debe temer mucho más, para el día en que le toque ejercer funciones gubernativas, a la juventud obrera educada en el club que recibe la influencia de las logias y que alimenta su espíritu con la lectura de los periódicos impíos, pornográficos y propagadores implícita o explícitamente de la anarquía social, que a la juventud obrera que se educa y vive bajo la influencia católica, y, de consiguiente, aprendiendo el amor a Dios y al prójimo, el cariño a la familia, el respeto a los superiores y la afición al trabajo, del cual recibe el concepto elevado y exacto de ser no sólo un medio de ganarse la subsistencia material, de adquirir el salario, sino un ejercicio que dignifica al hombre, que le hace merecedor de eterna recompensa y que no implica ninguna humillación, puesto que el Dios-Hombre a quien adoramos, Nuestro Señor Jesucristo, quiso pertenecer a la clase obrera, y se ejercitó en una profesión manual.

Al hombre de Estado no debe asustarle el que se ejerza la influencia religiosa sobre las clases obreras; al revés, debe temer su irreligiosidad. El socialismo es para el pueblo una idea seductora; tenemos entablada la lucha de clases; la concupiscencia del capitalista o patrono y la del obrero están en oposición, y vemos reñirse con frecuencia entre ellos sangrientas batallas; todas las componendas de carácter económico que se usan entre los mismos son pasajeras y transitorias, si no existe la influencia interna, espiritual, la idea, que es siempre la que determina el modo de ser de la sociedad; y, de consiguiente, la influencia de la Iglesia, que penetra en lo más hondo del hombre, que ilumina su entendimiento y mueve los afectos de su corazón, es una influencia eficaz y benéfica. Y cuando vemos que los hombres de Estado, los jefes de las naciones más poderosas de Europa, los Emperadores de Alemania y de Rusia, a pesar de no estar en comunión espiritual con el Romano Pontífice, el uno acepta con gran veneración las Encíclicas sociales del Papa, y el otro hasta llegar a mandar que sean leídas a los pueblos de sus dominios, creyendo en su eficacia para calmar la irritación socialista, ¿no causa admiración y tristeza oír que se lamentan como de un peligro social de la influencia religiosa sobre los obreros, hombres políticos del Estado español?

¿No estamos en un caso parecido al de aquellos degenerados bizantinos que preferían el turbante musulmán, que significaba el exterminio de la civilización, a la tiara pontificia, que representaba la sempiterna civilización cristiana? ¿No es un caso de estrabismo mental muy lamentable ver el peligro social, no en el socialismo, que constituye la preocupación de los hombres pensadores, sino en la influencia religiosa, que es el remedio más eficaz para reducirlo a sus verdaderos y justos límites, o sea al equilibrio de los intereses opuestos por medio de la equidad y de la caridad cristianas? ¿No es ridículo hacer cuestión ruidosa, como si se tratara de un caso grave de orden económico,

de los bienes de las Congregaciones religiosas, cuando para vivir han de menester casi todas ellas que los Prelados las ayuden? ¿No arguye *miseria mental* entretenerse en tales menudencias económicas los que deben preocuparse en el fomento de la riqueza pública?

IV

¿Es lícita la influencia social que se les atribuye? — Es la influencia de la Iglesia. — Explícase el anacronismo actual de perseguir la libertad religiosa en un tiempo en que se quiere que prevalezca el criterio de libertad. — Eficacia de las Congregaciones en la cuestión social.

Tal vez se dirá que la cuestión suscitada no versa sobre la influencia social de la Iglesia, sino sobre la que ejercen las Órdenes religiosas. Pero esta distinción no tiene base; porque distinguir entre la Iglesia y las Órdenes religiosas, es distinguir entre la Iglesia y la misma Iglesia, y en un mismo sujeto no cabe distinción. Las Congregaciones religiosas representan la expansión del principio espiritual, son, a decir verdad, una expansión propiamente social, órganos naturales de la Religión; y no cabe tergiversar las cosas, ni alambicar conceptos, puesto que el Sumo Pontífice, repitiendo la eterna doctrina de la Iglesia, ratificando los hechos existentes en la misma desde sus principios, hoy como ayer y como mañana, califica de atentados contra la Religión los atentados contra las Órdenes religiosas; y los futuros historiadores colocarán en la categoría de perseguidores de la Iglesia a los perseguidores de los institutos regulares.

El sociólogo que estudie las Órdenes religiosas en nuestro tiempo se convencerá de la vivacidad que naturalmente tiene el principio de la asociación religiosa, viendo cómo instintivamente van las Órdenes adaptándose a las condi-

ciones de actualidad. ¿Puede calificarse de invasión política este adaptarse a las necesidades de los tiempos presentes? ¿Su influencia puede constituir una amenaza para la independencia del poder civil? ¿Es cierto que días atrás dominaban en el Gobierno español el clero y los frailes, y que todo se hacía a medida de su gusto?

Así se pretendía y con este motivo se levantaban asonadas; y mientras tanto, mientras dominaba esa pretendida constelación teocrática, hemos visto a Obispos respetables víctimas de las más viles calumnias, hacerse una guerra atroz a los más sagrados principios de la fe, y ser apedreados edificios religiosos, y todo a ciencia y paciencia de la autoridad, que no sólo lo ha tolerado, sino que hasta lo ha excusado en el Parlamento por su órgano supremo, el Gobierno del Estado español.

La influencia justa, la influencia legítima, la influencia racional, siempre la ha ejercido y siempre la ejercerá la Religión, que para esto la puso Dios en la tierra; pero la Iglesia aborrece la opresión tiránica de los ciudadanos y anatematiza la imposición violenta de la fe, y la declara pecado y califica de detestable hipocresía todo acto religioso que no es espontáneo, nacido de la gracia divina y de la libertad humana, y en más de una ocasión ha reprendido a la Potestad civil porque, o por un celo mal entendido o por fines políticos, quería imponer violentamente a los ciudadanos la profesión católica. La Iglesia es la gran defensora de la libertad humana, porque profesa el principio de la dignidad racional de nuestra naturaleza, y el apóstol San Pablo ya definió que la fe era un acto racional, y el acto racional es el más espontáneo de todos los actos que brotan de nuestra naturaleza humana.

La influencia innegable que ejercen las Órdenes religiosas en la sociedad cristiana no es ni puede ser más que en este sentido, porque ésta es la doctrina de la Iglesia; y si ellas, como se pretende, abusan y ejercen una imposición sobre los ciudadanos, preguntamos nosotros: ¿Cuál

es el brazo secular que las ayuda en tal empresa? ¿De dónde sacan la fuerza política para ejercer tal opresión? Porque, si no existe imposición política, si se trata sólo de influencia puramente religiosa, de la persuasión y el ejemplo, de propaganda doctrinal en favor de un ideal sobrehumano que ha de realizarse en el otro mundo, ¿no fuera un delito de lesa libertad, no sería en contra de todos los principios del derecho novísimo y de la jurisprudencia actual y de las ideas que prevalecen en todos los partidos, impedir una libertad de propaganda y de persuasión, una libertad de doctrina que se permite a las sectas antisociales y que recientemente ha ensalzado como excelente y legítima en su Circular el excelentísimo señor ministro de Instrucción Pública hasta en los funcionarios del Estado? ¿Será un delito en los religiosos lo que se reconoce como un derecho en los demás ciudadanos, hasta en aquellos que sostienen doctrinas con las cuales es imposible que subsista la sociedad?

¿Cómo se comprende ese alboroto de gritos y pedradas por las calles, de injurias y denuestos en cierta parte de la prensa, contra los que predican la honestidad y la justicia, mientras se deja en paz a los que predican y practican la deshonestidad y la injusticia, provocando las iras de unos ciudadanos contra otros?

¿No denuncia un agente secreto y poderoso que ramifica su acción por todas las naciones, el hecho de que precisamente en todas las naciones católicas, hoy presa de la revolución más que las protestantes, encadenándose los hechos en Francia, en Portugal y en España, surjan en medio del arroyo de las calles y en las columnas de cierta prensa caracterizada por sus relaciones con la Masonería, no, empero, en los miembros vivos del cuerpo social, continuas algaradas, motines y alborotos contra las Congregaciones religiosas? ¿Debe ser más atendida la Masonería que el Evangelio? ¿Merece más consideración la sociedad secreta que oculta sus designios y esconde sus trabajos y ma-

quinaciones contra las Congregaciones en las logias, que las sociedades públicas que viven en perfecta intimidad con el pueblo, y a quienes él fía sus hijos, sus enfermos y hasta los secretos de sus propias conciencias, sin que de otra parte haya ningún ciudadano que esté obligado a acudir a las mismas, si por cualquier concepto no son de su agrado? Una prohibición legal sugerida por los masones y por los alborotadores, una represión de los sentimientos religiosos y de la vida cristiana hecha por el poder civil, ¿no constituiría una provocación contra el país sensato que cree, trabaja y paga, siendo un esencial sostén del Estado?

¿Cómo podría explicarse satisfactoriamente la excepción de que en un tiempo en que ninguna secta ni doctrina se persigue, se persiga la práctica de la doctrina del Evangelio, ya que la Iglesia, única autoridad competente en la materia, repetidas veces ha declarado que la vida religiosa era la práctica de la doctrina consignada en los sagrados Evangelios?

¿Que tal vez las Congregaciones profesan ideas contrarias a la familia, al Estado o a la sociedad, que así se pretende que sean extirpadas? Su doctrina es la de la Iglesia, y es imposible encontrar más sólidos fundamentos para la familia, el Estado o la sociedad, ni defensa más eficaz de los mismos, que en la doctrina católica. Siempre esto ha sido evidente, pero después de las inmortales Encíclicas de nuestro Santísimo Padre el papa León XIII, hasta los mismos enemigos de la Iglesia, hasta los hombres que carecen de fe, pero reflexivos y prácticos, han debido confesar y han confesado la excelencia y la eficacia social de la doctrina de la Iglesia. Ésta siempre ha sido y siempre será la amiga del Estado; sabido es que las mayores injurias y persecuciones no la han podido decidir a separarse de él, que siempre ha sostenido la doctrina de la excelencia de esta unión, porque ama al Estado aun cuando éste la aborrece y la maltrata; que es un principio inconcuso que todos los católicos le debemos respeto, y que nuestro au-

gusto Padre, el Pontífice Romano, sostiene relaciones de cordialidad con Imperios, Monarquías y Repúblicas, para trabajar en el bien espiritual de los ciudadanos, como San Pablo tenía discípulos que servían en la misma casa de Nerón.

Nadie puede poner en duda la fidelidad a la patria de las Órdenes religiosas. El religioso que profesa una doctrina cosmopolita es, no obstante, el ciudadano que más se identifica con la patria. Francia en su guerra con los prusianos; Alemania e Italia en los hechos de sus misioneros, siempre atentos a favorecer, salvo el interés espiritual, la influencia del país de su procedencia; España en sus últimas guerras coloniales, durante las cuales, a pesar de las tempestades de injurias y de antipatías que contra las Órdenes se levantaron, nadie, no obstante, que sepamos, se ha atrevido a acusarlas de infidelidad a la patria; todas las naciones del mundo presentan, en las épocas críticas de su historia, la ejemplar adhesión y el espíritu de sacrificio de las Órdenes religiosas.

Por esto nosotros consideramos que ganaría un puesto glorioso en la historia contemporánea de España y obtendría el agradecimiento de las generaciones venideras y daría una prueba elocuente de su talento político el hombre de Estado o el partido que lograse disipar los últimos residuos de antipatía (conservados principalmente por las logias) que restan contra las Órdenes religiosas, y que proceden de una época en que la impiedad fue preponderante en las esferas ilustradas de la sociedad, dominadas entonces por la moda de la Revolución francesa, cuya leyenda mitológica destruyó, pulverizándola con su finísima crítica, el positivista Taine. Estamos en una época en que todo bambolea; la gente se marea como si la vida social estuviera sin equilibrio ni estabilidad; nos quejamos de que ni los gobiernos, ni las asociaciones, ni las grandes instituciones del país puedan ejercer una eficaz influencia en el mismo; de que el principio consuetudinario que tanta impor-

tancia tuvo en tiempo de nuestros padres, y tanta aún conserva en los países del Norte, y que tanto servía para el buen régimen de la vida, ha casi desaparecido, porque no existe permanencia; todo lo cual significa que la sociedad actual es como una ciudad sin fundamentos, en la cual no es posible la vida tranquila, y cuyos edificios se construyen en la previsión de un próximo derrumbamiento, por lo cual carece de aquella solidez propia de las grandes ciudades, destinadas a ver florecer la civilización que, para imperar, exige una solidez y permanencia en el medio social en el cual ha de ir desarrollándose.

Es cierto que hay gentes, en todos los partidos y en todas las clases, a quienes no gusta la permanencia y la estabilidad social, y que prefieren la frecuencia de los sacudimientos; pero esto es por la sencilla razón del refrán que dice: «A río revuelto ganancia de pescadores»; pero todo hombre pensador, todo hombre que merezca el nombre de hombre político, comprende la necesidad de la estabilidad social, que es el único estado digno de la civilización y que constituye en realidad una situación de derecho. Pues bien, si el trabajo de consolidación de la sociedad moderna; si su modo de ser económico, político y social, un día purificado y rectificado, ha de adquirir verdadera consistencia, si se ha de convertir en una época de carácter determinado; si la confusión presente indica un caos precursor de un nuevo modo de ser de la sociedad, que, como todo lo temporal, tiene un carácter que va presentando distintas formas, esta consistencia y este carácter determinado los adquirirá, a lo menos en los países católicos, mediante la influencia de las Congregaciones religiosas. Es imposible prescindir del espíritu; la educación y la disciplina social son un reflejo de la educación y de la disciplina del espíritu. Una generación de espíritu indisciplinado no puede constituir una sociedad disciplinada; y el secreto de educar el espíritu, de disciplinar las costumbres, nunca nadie ha sabido interpretarlo tan bien como las Congregaciones religiosas.

Así lo demuestra la experiencia histórica; y no se crea que las Congregaciones hayan de dar a las costumbres y al modo de ser social un sello arcaico; porque, como antes hemos dicho, ellas van haciendo también su evolución y se adaptan a los tiempos, pues profesan el principio de que no es el mundo para ellas, sino que ellas son para el mundo, para servirle y dedicarle la actividad de su vida, que han consagrado en bien del prójimo.

Además, la cuestión que sobre todas las cuestiones afecta a la vida pública moderna, la que por antonomasia ha sido llamada la *cuestión social*, como ha declarado recientemente el Romano Pontífice en su Encíclica sobre la Democracia cristiana, no es una cuestión económica, sino que con toda evidencia es moral y religiosa, y debe resolverse, añade el Papa, al tenor de las leyes religiosas y morales. Cuando en nuestra Diócesis han ocurrido conflictos entre obreros y patronos, se ha buscado la mediación del Párroco, y la propaganda socialista se nutre principalmente de la propaganda impía: estos hechos prueban que el instinto del pueblo reconoce que el asunto no es ajeno a la Religión, y sirven de corroborante a las enseñanzas del Pontífice, que podemos llamar evidentes por sí mismas; porque toda batalla humana no es una oposición fatal de fuerzas físicas, sino una lucha que proviene de contrariedad de juicios y de pasiones, que si no fuera así, las guerras serían actos bestiales y no elevaríamos a la categoría de héroes a los caudillos que sobresalieron en las mismas.

Pues si la cuestión que llena de pavor al mundo civilizado es por su naturaleza moral y religiosa; si nace precisamente el conflicto de deficiencia de moral y de religión; si proviene de la inobservancia del Evangelio, como todos reconocen, porque nadie podrá negar que si un sincero espíritu cristiano informara a los ciudadanos, desaparecerían unas desavenencias que en el fondo no son otra cosa que manifestación de internas concupiscencias; si todo cristiano ha de reconocer que el Evangelio es la verdadera declara-

ción de los derechos y de los deberes de los hombres en todos los países y en todas las épocas, sin que nadie sinceramente espere la aparición de un nuevo documento más luminoso para determinar las relaciones humanas; lo procedente, lo racional, lo más eficaz para mitigar el prurito socialista es, sin duda, la vida evangélica que profesan las Órdenes religiosas. Aun el mismo Jaurès lo reconoció, aunque impíamente, cuando dijo en la Cámara francesa que las clases populares modernas debían abrazarse con el socialismo, porque había cesado la antigua cantilena (decía él como incrédulo) que adormecía y suavizaba las miserias y contrariedades de la vida del obrero. La piedad facilita el ejercicio de todas las virtudes, es el más eficaz vínculo social y el aglutinante más poderoso para unir a los hombres entre sí, suavizando las asperezas y rozaduras inevitables en las relaciones en que existe contrariedad de intereses o de pasiones. ¿Y podrá negar nadie que los conventos sean focos que irradian la piedad cristiana con una vehemencia y eficacia la más penetrante?

V

Tiranía que implica la práctica de la vida religiosa. — Una caricatura del regalismo sin lógica en sus propios principios. — Falacias de leguleyo en la interpretación del Concordato, lógica doctrina de los principales republicanos y del Congreso de 1871.

Decíamos hace poco que era un pecado imponer por fuerza una profesión religiosa, que repugnaba a la misma naturaleza de las cosas, puesto que la Religión era lo más espontáneo del alma, de tal manera que si así no era, si la profesión externa no era la sincera manifestación del estado interno de la conciencia, constituía la más repugnante de las maldades humanas, la hipocresía. Pero también es cosa

detestable, y tiranía de la peor especie, impedir a los ciudadanos la práctica de la Religión: el respeto y la consideración a la fe del país constituye el deber más íntimo de la potestad civil; de tal manera que nos enseña la historia de los tiempos pasados, y lo mismo sucederá en los que están por venir, que los hombres nunca han sabido sufrir la opresión de sus conciencias, porque la conciencia es la que hace el hombre; y querer matar las conciencias es matar la personalidad humana; por lo cual los ciudadanos heridos en lo más íntimo de su ser han protestado con las armas contra el despotismo en materia de religión, que es el más desesperante de todos los despotismos.

La persecución religiosa, las amenazas contra las Órdenes regulares, en un tiempo que vive o que a lo menos proclama que vive en una atmósfera de libertad, constituye un verdadero anacronismo que no se explica más que por odios sectarios. Esto no es natural en nuestros tiempos, sino que es adventicio; no nace de las ideas dominantes en la filosofía política, ni en la ciencia social, ni de las costumbres públicas de la época, porque las ciencias y las costumbres y las ideas dominantes hoy son de una exagerada libertad, y si hubo un tiempo en que nos explicamos el regalismo por recelosas envidias de la Potestad política cuando el Sumo Imperante se creía, como en la época romana, que era derecho todo lo que a él le gustaba y que, de consiguiente, no era derecho lo que le desagradaba, y que la ley era solamente la consignación escrita de su voluntad, no podemos explicarnos satisfactoriamente, lógicamente, esta caricatura de regalismo que se quiere resucitar en nombre de la civilización moderna y de la libertad de conciencia.

Es un verdadero sarcasmo prohibir la vida religiosa en nombre de la libertad de conciencia y mandar que se cierren escuelas y casas de estudio en nombre de la civilización; y la nación que soportara en los tiempos modernos que, mediante argucias de leguleyos, se constituyera un estado legal con el cual, como con un lazo corredizo, pudiera

estrangularse la libertad de la vida religiosa, sin otra razón que la de que no les gusta a los sectarios; esta nación demostraría que sus ciudadanos, o han perdido la virilidad que exige de sí toda situación democrática, o que tal situación democrática no es sincera, sino ficticia; y que, como en tiempo de los Césares romanos todo se hacía en nombre del pueblo, pero todo lo hacía el augusto Autócrata, así en nuestros días existe también un Autócrata que sin la majestad del antiguo, pero cubriéndose como él con el manto de la voluntad popular, impone sus caprichos crueles y su voluntad inicua y destructora contra el reino de Dios en la tierra, representado por la Iglesia y las instituciones religiosas; y el tal Autócrata es el odio anticatólico.

Y este odio es de tal naturaleza y tan sañudo, que no se recata de declarar que, mientras pueda satisfacerse a sus anchas, no tiene dificultad hasta en hacer renuncia de la misma libertad, siente el voraz apetito de cura y de fraile, y si no lo puede satisfacer invocando el principio de libertad, se agarra de cualquier antigualla legal, y por más que no tenga en buenos principios fuerza de obligar, la sobrepone a todo criterio generoso y expansivo de gobierno, y trabaja para suscitar la tiranía religiosa.

El antiguo regalismo era injusto, pero era lógico consigo mismo, por cuanto profesaba el principio de que la única vida legítima era la que dimanaba del Poder, y le favorecían en tal doctrina los antiguos textos del Derecho romano; pero hoy, cuando las instituciones religiosas existen por la espontánea vida que brota del mismo seno de la sociedad cristiana, y su existencia es pública, y el Poder civil las ha visto irse desarrollando, y ha tratado con ellas, y los ciudadanos las reconocen y las frecuentan, y la Iglesia las tiene por miembros suyos muy queridos y útiles; querer hoy, oyendo crueles sugestiones de la impiedad organizada en secta, emprender una tarea exterminadora de las mismas, cual si fueran asociaciones de malhechores, y buscar pretextos alambicando leyes existentes para cohibirlas, y

tejer nuevas leyes y reglamentos, como cuerdas con que ahorcarlas, sería ni más ni menos que una nueva persecución de la Iglesia que se sumaría con las anteriores, ejecutadas unas de una manera más violenta y sin buscar pretextos, y otras amparándose también hipócritamente de leyes injustas.

No nos detendremos en discutir sutilezas legales; ¿qué valen tales sutilezas como regla de vida al lado de la Ley del Evangelio, base, fundamento y norma, según la interpretación de la Iglesia, de la vida religiosa? ¿Se querrá, tal vez, rechazar de la categoría de ley social la Ley santa del Evangelio? ¿Se atreverá quizá algún Gobierno parlamentario con su tenue autoridad a declarar que el Evangelio no es ley vigente en España? Y, si es ley vigente, ¿querrá sostener, enfrente de la contraria declaración de la Iglesia, que las Congregaciones religiosas no están en conformidad con la Ley del Evangelio?

Conservando quizá un resto de pudor, los enemigos de las Órdenes religiosas han buscado la hoja de higuera con que tapar su malicia en el Concordato de 1851, pretendiendo encontrar en el mismo argumentos contra las Órdenes o Congregaciones, como si fuera posible que un documento de carácter canónico contuviera principios y disposiciones contrarios a lo que, perpetuamente y de una manera explícita, han determinado y dispuesto los cánones, y a lo que la Iglesia, durante todo el curso de los siglos, ha ido enseñando. Y confundiendo la obligación contraída por el Estado en dicho Concordato de establecer en cada Diócesis, para el cultivo espiritual de las mismas, casas de tres institutos religiosos distintos; confundiendo esta obligación del Estado, quieren convertirla en una restricción de la libertad religiosa y pretenden reducir el número de las Órdenes, o, lo que es lo mismo, reducir, limitar la vida religiosa, no sólo vulnerando el Concordato, que preceptúa que las cosas y las personas de la Iglesia se regirán por el derecho de la Iglesia (y el derecho de la Iglesia aprueba, bendice y reco-

mienda multiplicados institutos religiosos que responden a distintos objetos y a distintos temperamentos de los hombres), sino también afrentando ignominiosamente el principio de asociación, que con justicia la ilustración moderna pone como una de las más abundantes fuentes del perfeccionamiento humano, y una de las fuerzas de mayor eficacia en el movimiento de la vida social.

Los enemigos de las Órdenes religiosas, obcecados por su pasión, incurren en lamentables contradicciones consigo mismos; y cuando los que figuran en primera línea en los partidos avanzados, individualmente discuten el asunto, como los señores Salmerón, Azcárate, Sol y Ortega y otros, reconocen el derecho que asiste a los ciudadanos para profesar con toda libertad la vida religiosa, y que la privación de esta libertad vulneraría uno de los más respetables principios modernos; y en las Cortes del año 1871, el señor Figueras con sus republicanos y todo el Parlamento, en pleno ejercicio de sus funciones legislativas, reconocieron en toda su amplitud la libertad de asociación en el orden religioso, y tal interpretación de las leyes, dada no bajo ninguna influencia reaccionaria, sino imperando en las esferas gubernativas los republicanos más avanzados, bien puede servir de autoridad convincente a los que hoy día, titulándose amigos de la libertad, quieren arrebatarla en lo más íntimo y precioso que posee el hombre, que es en la profesión religiosa de su vida. ¿No es una vergüenza para republicanos y liberales sinceros acudir a un pacto celebrado por pontífices y reyes, para forjar argumentos contra el principio de libertad de asociación, que es uno de los substanciales de su partido? ¿Y no es tristísimo para los católicos, que cuando, por su parte, han tolerado la preterición de derechos de tanta trascendencia social, consignados explícitamente en el Concordato, como el de la unidad católica, el de la inspección doctrinal de los obispos en las cátedras de las Universidades y otros, ahora tengan de oír que se invoque este mismo Concordato, dando vigencia a

uno de sus artículos, precisamente para herir a la misma Iglesia en sus órganos más interesantes, como son las Órdenes religiosas?

VI

Notable texto de León XIII. — La justicia política y la justicia social exigen el respeto a la Religión y a sus instituciones. — La influencia masónica y la amenaza de la tiranía antirreligiosa. — El pueblo convertido en turba si le falta cabeza.

El papa León XIII, del cual hemos querido hacernos eco en las páginas que anteceden, dice en su conocida Carta al cardenal Richard, arzobispo de París, hablando de la proyectada persecución contra las Órdenes religiosas: «Sólo es verdaderamente grande y fuerte una nación, sólo puede mirar serenamente el porvenir, cuando, respetándose los derechos de todos y hallándose tranquilas las conciencias, se unen estrechamente las voluntades para cooperar al bien general. Desde el comienzo de Nuestro Pontificado no hemos perdonado esfuerzo alguno para realizar en Francia esta obra de pacificación, que le habría reportado incalculables beneficios, no solamente en el orden religioso, sino también en el orden civil y político».

Conviene que los sembradores de discordias sociales mediten estas palabras del Romano Pontífice. No hay nada tan social como la Religión, y, de consiguiente, nada hay tampoco tan antisocial como la persecución de la misma. El buen sociólogo comprende que los sentimientos aglutinantes, que los lazos de unión social, que la caridad entre los ciudadanos ha de ser fomentada; y la persecución de las Órdenes religiosas significa un atentado contra esta unión, contra esta caridad entre los ciudadanos, y, por consiguiente, significa perturbación social, y toda perturbación social

trae por obligada consecuencia la perturbación política. Ésta es la lógica humana ineludible. El respeto a los derechos de todos, que recomienda el Pontífice en el párrafo de su carta al arzobispo de París que acabamos de transcribir, es una exigencia social y un precepto de justicia política. Acábese la falsa teoría, la tiránica doctrina de que el Estado es una fuente originaria del derecho, que el derecho es el gusto del que manda; ha de quedar exterminado del criterio político aquel principio del personaje de Calderón:

> Nada me parece justo
> en siendo contra mi gusto.

La justicia política tiene su norma manifestada por la justicia social, y la justicia social es la naturaleza social, y la naturaleza social queda determinada por el modo de ser de los ciudadanos que componen el conjunto. Es claro que en éste entran componentes de distintas opiniones, gustos y tendencias, y que a nadie puede forzarse en la dirección de su vida mientras no sea opuesta a la honestidad y a la justicia; pero la persecución contra los distintos matices de la vida religiosa que profesa la casi totalidad de los ciudadanos que a nadie perjudica, porque vive sin ejercer coacción contra nadie, es de una tal enormidad que no se explica como pensamiento político.

Y no, no es un pensamiento político; en la conciencia de todos está que no obedece la algarada promovida a un principio de gobierno, a un plan de mejoramiento social; porque, desgraciadamente, hemos de confesar que la política en nuestro país es pobre de recursos, casi no conoce otro medio de gobierno que el de embadurnar papel con disposiciones que cada pocos años se contrarían; pero ignora evidentemente el secreto de formar ciudadanos, que constituyen precisamente los elementos de la sociedad, las células sociales, como ahora dicen; no obedece, pues, la artificial agitación contra las Órdenes religiosas a un pensa-

miento político o a un plan de reforma social, porque hasta ahora, a lo menos que se conozca, no ha surgido en España un genio político o social, ni siquiera por el estilo de Comte, el patriarca de los positivistas, quien, conociendo lo esencial que es la Religión en la sociedad, si bien llevado de su espíritu impío no aceptaba más que el externo organismo católico y unas instrucciones elaboradas en su poderosa imaginación, no obstante buscaba en esto mismo un medio supletorio de la Religión revelada, cosa que nuestros políticos y sociólogos no han hecho ni tienen fuerzas para intentar hacerlo. Y por esto decimos que la proyectada persecución contra las Órdenes religiosas no procede de un plan político o social, porque dice con gran verdad el mismo Comte que una institución social no muere hasta que exista otra que la supla, y, de consiguiente, el propósito de destruir las Órdenes, que son evidentemente instituciones que ejercen funciones sociales, no es un propósito político, sino antirreligioso, una manifestación de la pasión nihilista que destruyó nuestros antiguos monumentos arquitectónicos, las fundaciones de nuestros mayores en beneficio de los necesitados, y hasta la propiedad comunal de los municipios que servía de base a las familias proletarias, dándoles permanencia y seguridad, hasta que se han visto obligadas, por falta de aquélla, a convertirse en átomos sueltos que son arrebatados de una parte a otra, según las contingencias que resultan de las revoluciones económicas que provienen de distintas causas.

La Iglesia trabaja, por medio de las Órdenes religiosas, en dar consistencia y dignidad de vida a estos desamparados, en ilustrar su entendimiento, en rectificar su voluntad, en purificar sus sentimientos, en difundir por todo el cuerpo social el maravilloso afecto de la caridad divina, sin mortificar a nadie ni pretender imposiciones ni violencias. En nuestra Diócesis existe la grandiosa explotación industrial de las Hilaturas del Ter, propia de la poderosa casa Coats, de Inglaterra. Aquellos industriales tienen estable-

cida en su Colonia una pequeña Comunidad de Hermanas, Religiosas de nuestra jurisdicción, y Hermanas y protestantes se profesan mutua consideración y afecto, y a las clases de las religiosas asisten niñas protestantes, sin que nunca esto haya dado motivo a discordias ni querellas. En las grandes ciudades industriales y mercantiles de la Península viven, en medio de la masa de población católica, familias extranjeras que no profesan el Catolicismo, y ni los católicos ni los protestantes han dado nunca motivo a las autoridades para intervenir en sus disensiones religiosas; los motines, pues, y algaradas recientes, los discursos callejeros y parlamentarios, las excitaciones de la prensa sectaria no provienen de un motivo religioso, no son la protesta de nadie que se sienta cohibido en sus creencias o en sus sentimientos, no significan siquiera que la sociedad civil quiera echar de sí las Congregaciones por incompatibilidad de sus humores respectivos, puesto que libremente las mantiene; provienen de que, desgraciadamente, existe otra Iglesia contra la Iglesia cristiana, una Sinagoga de Satanás que quiere ahogar la Iglesia de Cristo, la Masonería, que desde sus escondrijos trabaja valiéndose de la política para descristianizar a la sociedad, aunque sea destruyéndola y promoviendo disensiones y luchas entre los hijos de una misma patria.

Nuestra libertad religiosa, la vida católica, está amenazada, se nos amenaza con la opresión y se nos trata con ignominia. La falta de respeto a la Religión indica una gran decadencia social; y nunca, ni en la antigüedad ni en los tiempos modernos, ha existido ningún pueblo verdaderamente grande que no haya respetado la Religión. La sociedad vive del respeto mutuo, y cuando lo más respetable que en ella existe es ultrajado, calumniado y escarnecido; cuando la Religión es objeto de público escarnio; cuando sus prelados y sacerdotes son insultados, sus instituciones perseguidas, y se busca el reconocimiento legal de tales vejaciones; si falta energía para repeler tales insultos y oponerse

a tales injusticias, tened por seguro que la sociedad ya no vive en estado de derecho, sino de fuerza, que el vínculo social, el aglutinante social no es el afecto y el respeto que se han de profesar los hombres civilizados, y que, de consiguiente, ya no se ama nada, ni se respeta nada, y que se está ya en el crepúsculo vespertino de la pública barbarie.

Y este juicio nuestro no nace de nuestro carácter, ni de nuestra profesión, ni de nuestros principios; se deduce de la observación social, del aspecto que hoy presentan las naciones que han conservado más fielmente el catolicismo y que hoy pasan la crisis de las perfidias masónicas, que la secta infiltrada en su seno dirige contra la Religión, empezando por perseguir a las Congregaciones. Hoy no se trata de una impugnación religiosa contra las creencias dominantes; hoy no se trata de obtener que nadie sea mortificado porque deje de practicar la Religión; no se trata de adquirir ninguna libertad, ni de destruir ninguna opresión; hoy se trata de quitar la libertad y de oprimir a los ciudadanos españoles en el uso de la Religión y en la práctica de su vida social, y esto se pretende en una constelación política en la cual hace ya años que domina la licencia pública. La licencia y la tiranía son hermanas y no se compaginan ni son conciliables con la libertad; la licencia significa el predominio de las malas pasiones y no tiene su asiento en la mesurada asamblea de los ciudadanos discretos y que se rigen por la razón, sino en los motines callejeros, en los espectáculos excitantes y en toda efervescencia pasional, como ahora dicen; y su director o inspirador no es la virtud cívica, ni el conocimiento de las necesidades públicas, ni el estudio concienzudo de los medios que pudieran utilizarse para remediarlas; sus directores son los buscarruidos, agitados de pasiones bravas que a su vez son instrumento de los enemigos de la paz y de la libertad pública, de la secta que amenaza la tranquilidad del país en Francia, en Portugal y en España, llevada, no de amor a cosa alguna noble y benéfica, sino de su odio a la Iglesia

católica. Los periódicos han puesto de manifiesto en las deliberaciones del Cuerpo legislativo francés la influencia decisiva de la Masonería en el asunto de las Congregaciones, cómo de ella sale el *mot d'ordre* en el proceso de esta cuestión; en España no es la misma Masonería la que se pone en evidencia, pero los hechos públicos la delatan, lo mismo que en Portugal; y en las tres naciones es evidente el propósito de que la secta, vencida en el terreno de la libertad en su lucha antirreligiosa, pretende ahora, variando el pretexto, valerse de la tiranía legal, contando con la complicidad de los leguleyos de esta decadencia política, de tal manera que en la vecina Francia, como un justificado sarcasmo en nuestra época, que se titula liberal, ha sido preciso que los elementos más sanos y de mayor ilustración del país constituyeran el *Comité de défense des Libertés d'association et d'enseignement,* formado de hombres eminentes de diferentes partidos políticos. Sí, es necesario que todos los ciudadanos amantes de veras de la libertad se preparen a la defensa, pues la amenaza contra la libertad de nuestra vida religiosa existe, y el enemigo que pretende tiranizarla es astuto y no se para en los medios y se sirve como de instrumentos del auxilio de todas las malas pasiones, las cuales, después de desencadenadas contra la fe, se echarán encima de las otras instituciones que son salvaguardias de la vida social y hasta de la organización pública del país. La Religión es lo más íntimo y lo más hondo de la Humanidad, por lo cual quitarle a ésta la Religión, es desentrañarla, y no hay ser que pueda vivir sin entrañas.

Por esto las naciones de vida vigorosa, aun aquellas cuyo gobierno, aunque luterano, profesa un principio religioso, mandan una escuadra a la China para castigar los insultos dirigidos a una Misión católica, como lo hizo el Imperio alemán; o bien como el Rey protestante de Inglaterra envían una comunicación al gobierno portugués, según están publicando los periódicos, recordándole el deber de respetar la libertad religiosa, a propósito, no de atropellos cau-

sados a algún disidente de la religión del país, sino del atropello de los conventos católicos, estigma de degradación política que no se encuentra más que en pueblos que ya no son pueblos, sino turbas. Ojalá nuestro Gobierno sepa contener el sistema sectario de promover motines y conflictos en el arroyo de las calles, y sepa garantir a los ciudadanos la profesión de su vida religiosa y defender los derechos de nuestra fe, que es la fe de cien generaciones, sin que tengamos que ver la bochornosa intervención que han tenido que ver los portugueses de un gobierno protestante y extranjero, pidiendo la libertad de la religión que profesa el país, apareciendo a los ojos de Europa nuestra querida España como habiendo perdido la categoría de pueblo y quedando reducida a la calidad de turba a merced de los más osados y perversos, como si hubiese perdido la aptitud para gobernarse a sí misma, cual cuerpo político sin cabeza.

APÉNDICE

CARTA AL EXCMO. SR. MINISTRO DE GRACIA Y JUSTICIA SOBRE REFORMAS ECLESIÁSTICAS*

EXCMO. SR. MINISTRO DE GRACIA Y JUSTICIA:

Me dirijo a V. E. porque en el orden político tiene el cargo de entender en las cosas eclesiásticas, y de consiguiente dentro del Gobierno de Su Majestad ha de ser el

* Entre els projectes legislatius de l'any 1902 hi ha el tan poc falaguer, per als catòlics, de la reforma del Concordat, en la qual s'entreveu la supressió de bisbats. El Doctor Torras, que no ha de parlar per interès personal, car ell sol pot redotar la mitra ausetana, alça la veu contra les tan rumorejades reformes, amb aquesta carta pública al ministre del ram, en la qual amb molta delicadesa s'absté de parlar en concret dels intents i propòsits del Govern.

órgano de los intereses morales y espirituales de los pueblos que componen la Monarquía española. En el régimen gubernativo en que vivimos existe la costumbre laudable y lógica de que los representantes de los diversos elementos que forman el compuesto social acuden al Gobierno para exponer sus opiniones, informar de los hechos y concretar los principios fundamentales que no pueden ser preteridos al poner las manos en la legislación específica que regula cada uno de los aspectos de la vida común. Cuando se trata de la propiedad rústica o de asuntos mercantiles e industriales, los respectivos y naturales representantes de dichos ramos se dirigen al Gobierno, y sus palabras siempre son consideradas, porque el oficio de gobernar no es un tema de especulación mental, ni la recta tarea legislativa se cumple con construcciones *a priori* escritas en la *Gaceta;* sino que siendo el arte político la salvaguardia de la vida social, libre y ordenada, antes de dictar sus disposiciones, ha de oír a aquellos ciudadanos que tienen la natural representación, y poseen el debido conocimiento de las cosas cuya reforma se pretende.

Y siendo yo, Excelentísimo Señor, Obispo español, considero sumamente natural el dirigirme a V. E., como Ministro de Gracia y Justicia, a fin de hacerle algunas observaciones acerca de las reformas eclesiásticas, de las cuales se habla más que no se piensa; y lo hago en esta forma pública para atemperarme al régimen corriente de la publicidad política, en las cosas que interesan a todos los ciudadanos.

¡Reformas eclesiásticas! No hay ramo alguno que exija lentitud mayor de la que debe haber en toda reforma eclesiástica. *Roma non festinat.* Roma no se apresura; y este principio que se aplica con honor al modo de proceder de la Corte pontificia, es el canon que ha de regir en materia que toque a asuntos religiosos, porque la Religión constituye lo más íntimo y delicado del hombre y es, de consiguiente, lo que más interesa al ciudadano, y lo que más per-

turba o tranquiliza el espíritu público; porque las creencias profesadas por un pueblo tienen razón de fundamento del mismo, y revolver los fundamentos de cualquier construcción, ya sea de orden moral, ya material, es poner en peligro su solidez, y exponerla a que se derrumbe.

La actual fraseología literaria usa la palabra de *alma nacional,* expresión, a mi entender, muy ajustada a la realidad a que se refiere; y si el alma de España no se quiere que sea la Religión que profesa la casi totalidad de sus ciudadanos, con las magníficas expansiones cristianas que de ella irradian en todas las esferas de la vida, me temo, señor Ministro, que España se va a quedar sin alma, o, lo que es lo mismo, que va a morir. Y este orden de ideas no sólo es propio del hombre de fe, sino que el verdadero hombre de Estado, aun cuando desgraciadamente no tenga en su corazón arraigadas las creencias, para cumplir sus deberes políticos, para que su obra resulte estable y sólida, se las supone y obra en conformidad con su criterio hipotético, como V. E. sabe que así obró el primer Cónsul de la primera República francesa, que consideraba su día más glorioso el día en que se pudo llamar restaurador de la Religión en Francia, celebrando la promulgación del Concordato, que ahora, al cabo de cien años, aún subsiste, con una solemnidad y pompa que resonó por toda Europa.

Y si el genio de Napoleón creyó que a la República francesa no le bastaba ni la gloria militar, ni una ingeniosa organización política, ni el hechizo de los principios modernos, entonces lozanos acabando de salir del capullo, hoy ya marchitos, sino que necesitaba poner el nuevo orden de cosas sobre el eterno fundamento de la Religión, ¿qué debe hacer la Monarquía española y sus órganos gubernativos, hoy agobiados por todo linaje de miserias nacionales y sin poder disponer de aquellos poderosos incentivos que tan a maravilla manejaba el astuto y poderoso primer Cónsul? Por esto el Obispo que tiene la honra de escribirle ruega a V. E. reflexione seriamente el sentido que debe dar a

cualquier intento de reforma que se proyecte, por cuanto toda la actividad legislativa debe regirse por un criterio progresivo, de perfeccionamiento en la materia sobre que se legisla, siendo evidente que las disposiciones emanadas del Poder han de ser en provecho, no en detrimento, de la misma; y desgraciadamente en el caso presente los proyectos de reforma eclesiástica no han surgido de una asamblea de doctores, ni de una junta de hombres de aquellos que tienen autoridad social, ni han sido sugeridos por el amor a la Religión, sino por el odio a la misma, y dispénseme V. E. que le recuerde que aun las autoridades más respetables tienen necesidad de reforzar su espíritu ante la osadía de las pasiones del vulgo moral, que en toda sociedad existe, y que los que ejercemos autoridad, tanto política como eclesiástica, no debemos dejarnos llevar de ellas, antes enderezarlas y conducirlas al recto y común sentido social.

Y hablo este lenguaje, señor Ministro, porque no sólo en la conciencia, sino que también en la lengua de todos está, que los proyectos de reforma se dirigen, no a reforzar el principio religioso, sino a debilitarle y disminuirle, tratándose al sentimiento evangélico y cristiano como un sentimiento maléfico, al cual conviene reglamentar y tener bajo tutela, infiriendo un agravio a la dignidad de la Iglesia, siempre respetuosa con el poder civil, y su más sincera amiga para la obtención de sus más nobles y provechosos fines.

¿Y esta disminución religiosa que se pretende tiene lógico fundamento?

Porque aquí surge un dilema ineludible: o la disminución religiosa es conveniente para el buen espíritu cristiano del país, o no es conveniente.

Tengo la seguridad, señor Ministro, de que existe la convicción general de que las pretendidas amputaciones del organismo religioso, y la servidumbre a que se quieren reducir miembros interesantes de la persona moral y

jurídica, la Iglesia, no es para la mejor difusión del Evangelio, para infiltrar en el país el buen espíritu cristiano o para fomento de la vida espiritual; porque toda vida está encarnada en su organismo respectivo, y mutilar el organismo viviente, impedir las funciones naturales de los miembros y decir que esto se hace en bien del que sufre tales atropellos, sería una especie de sarcasmo que haría más cruel el atentado, en realidad dirigido contra la misma vida.

Quizás se diga que se trata sólo de cercenar organismos y amputar miembros que no harán falta para el despliegue de la vida espiritual de nuestra sociedad; pero tales declaraciones y sentencias no se han de pedir, no se han de escuchar de boca de los enemigos, o a lo menos de los que no viven tal vida espiritual, y que, de consiguiente, no la conocen; maestros hay en Israel hábiles para tales diagnósticos, y doctores tiene la santa Madre Iglesia sinceros y discretos para conocer y decir la verdad; y así como en negocios mercantiles o industriales no se va a buscar el parecer de los médicos, sino que se consulta con los hombres entendidos en aquellos ramos, así en materia religiosa, cuando se trata de la vida espiritual del pueblo, los naturales consultores son aquellos a quienes incumbe la dirección del espíritu, y ya no sólo porque de hecho ellos son los que sostienen el ideal de la vida según la norma evangélica, sino porque en virtud de la Religión, como entraña más interesante de ella, el sacerdocio católico, unido con su Cabeza, goza de una autonomía que no le puede ser arrebatada porque se la dio el mismo Jesucristo. Y en esto estriba la dignidad, la nobleza que aun en el orden terrenal el Cristianismo atribuye a sus discípulos, a todos los cristianos, cuya conciencia quita de las manos de los hombres para ponerla en manos de Dios.

Y uso este lenguaje, respetable señor Ministro, porque como a Obispo daña mi dignidad el ver atropellada la dignidad cristiana, vilipendiada la profesión religiosa, y perseguida hasta de hecho la práctica del culto, y el oír la gri-

tería con que se piden leyes y disposiciones para cohibir la libertad de nuestra vida espiritual, viéndose en siniestra lontananza signos de futura tiranía con que una secta infausta, de indudable influencia política, amaga nuestra libertad de conciencia. Y después de haberse tanto hablado en años anteriores, después de haberse tanto acusado a la Iglesia de mezclarse en la política, cuando es evidente que el clero vive en entera independencia de los partidos, cuando la Santa Sede y los Obispos han demostrado explícitamente con sus enseñanzas y con su conducta que vivían en una esfera muy superior a tales disputas de los hombres, y que todas sus aspiraciones se reducen a trabajar en el sentido de obtener que todo el linaje humano sea como una sola familia mediante la suavísima Ley del Evangelio; ahora la política quiere inmiscuirse en la Religión y legislar sobre actos que son expresión de los sentimientos más íntimos de nuestra alma, y establecer su dominio sobre nuestra vida, arrogándose el derecho de tasa que Dios no puso en su mano, con unas codiciosas ansias de avasallar a la Religión, y esto precisamente en un tiempo cuyo signo es una debilidad asombrosa de la potestad civil, que tolera todos los atrevimientos y aguanta todas las demasías.

Tengo la confianza, señor Ministro, de que V. E. se hará superior a tales acometidas del vulgo social, complaciendo así al pueblo cristiano, que pueblo cristiano es el pueblo español, glorificándose a sí mismo y al honroso cargo que ejerce en el Gobierno de Su Majestad, cargo que, usando una antigua expresión canónica, puede calificarse de Obispo exterior. Necesita la vida pública cristiana la protección de V. E., y la protección de la misma es indudable que constituye la razón de ser del Ministerio de Gracia y Justicia, a lo menos en lo que se refiere a su intervención eclesiástica. Si un día desgraciadamente la máquina política se convirtiese en potro para descoyuntar la Iglesia, ésta subsistiría porque es inmortal, pero el Estado se suicidaría porque atentaría contra el aglutinante social más poderoso, corta-

Pero ellos, los que han de emigrar, podrán decir como Jesucristo caminando al Calvario, a las mujeres de Jerusalén: No lloréis por nosotros, sino por vosotros y por vuestros hijos. Porque las cifras estadísticas explican con una elocuencia aterradora cómo al compás de la disminución religiosa aumenta la desmoralización pública, cómo los hombres privados de la sobrenatural y eficacísima influencia educadora del Evangelio van siendo menos hombres, y cómo las naciones, que no sólo prescinden, sino que persiguen la Religión, van bajando lentamente de su categoría en las relaciones internacionales y quedando obscurecidas, siendo la demostración *ex adverso* de la sentencia de Jesucristo: *Buscad primero el reino de Dios, y su justicia: y todas las demás cosas se os darán por añadidura.*

Y si no existiese en la política moderna una influencia arcana e hipócrita, que cada día, no obstante, va descubriéndose con mayor evidencia, fuera un misterio de difícil explicación el que tantos de los actuales políticos se pongan en contradicción palmaria con los principios y conducta de los antiguos políticos, de los antiguos estadistas expertos en el arte de gobernar los pueblos, quienes consideraban a la Religión como un poderoso *instrumentum regni*, y hasta a veces abusaban de ella para sus fines terrenos, pero ahora se dice que se quiere prescindir de la misma en la gobernación del Estado... No obstante, V. E., señor Ministro, sabe cómo algún hombre político, no de nuestra nación, que se presenta como heraldo de la doctrina del Estado laico, se entromete en las intimidades de la vida religiosa y se hace Obispo exterior, pero no con el fin de fomentar el espíritu cristiano del país, ni para asegurar ninguna libertad religiosa, ni siquiera de los cultos no católicos, sino para ahogar las benéficas expansiones de la piedad, que al compás de la civilización, como es lo natural, aumentan con escándalo de los enemigos de Jesucristo.

Y estas referencias y alusiones a política extranjera, señor Ministro, sin duda no le extrañarán, porque es público

y notorio el instinto imitativo de las gentes que han perdido la estima de lo propio y nacional y se enamoran de todo lo exótico; de manera que el vocerío que se ha levantado por ciertos periódicos y por ciertas gentes, el *tolle, tolle, crucifige eum* de nuestros sectarios, hasta carece de ingenio, pues no es otra cosa que la repetición vulgar de lo sucedido en Francia y esas infelices gentes que tanto temen que el Poder civil pierda la independencia a manos del clero, que no solamente no tiene tales aspiraciones, sino que cada día va desligándose más y más de la política, no se sonrojan de sujetar a un criterio extranjero y contrario a la libertad la dirección de nuestra interna vida nacional.

Y la alusión que he hecho a los sucesos que ocurrieron en ocasión de la sentencia de Pilatos contra Nuestro Señor Jesucristo, me sugiere la idea que quiero aquí consignar, de que la debilidad del Procónsul ante la violencia de las malas pasiones desencadenadas contra el Mesías, la falta de valor en la defensa de su inocencia, constituye un caso ejemplar del cual debemos precavernos, teniéndolo más en cuenta aquellos a quienes incumbe el deber de gobernar. Porque si el criterio gubernativo, si la brújula o timón de la nave social ha de quedar a merced de los que gritan y alborotan, de las violentas pasiones del vulgo moral de la sociedad, que es antitético al verdadero pueblo, si los grandes y fundamentales principios sociales han de interpretarse en conformidad con las concupiscencias desenfrenadas, adiós, civilización; porque el clamoreo contra la propiedad y contra el capital será diez veces más estridente y más vivo que el clamoreo contra la Religión, que al último es bien sabido que es muy artificial y obra de algunos sectarios, y los anatemas contra la obligación del trabajo serían inmensamente numerosos, porque el hombre, por regla general, sólo por necesidad se doblega al trabajo, y son pocos los que dócilmente se sujetan a la misma; pero la sabiduría gubernativa importa la discreción en saber aplicar a los hombres los

grandes principios sociales que rectifican y fecundan la vida temperando y suavizando las pasiones que se rebelan contra los mismos.

Pero si los gobernantes flaquean, si como el Procónsul de Judea quedan intimidados, las pasiones se desvergüenzan más y son más exigentes, y no paran hasta llegar al cabo, y se enseñorean del poder, y esto muy justamente, porque el vencedor, según la ley natural de las cosas, domina al vencido, y no merece el nombre de poder el que no es poderoso para dominar; y este proceso político desgraciadamente hace años que va desarrollándose en nuestra nación, como si de ella se hubiesen ausentado los principios gubernativos, igualmente necesarios a cualquier clase y forma de gobierno.

Me considero con V. E. en una especie de confraternidad, señor Ministro de Gracia y Justicia, pues a ambos nuestro cristiano país tiene el derecho de pedirnos la defensa de su buen espíritu, y como la comunicación de impresiones alienta, me he decidido a escribirle la presente carta, signo de la confianza que siento hacia V. E., y a hacerlo en forma pública, porque público es nuestro ministerio, y publicidad tienen las relaciones políticas en el sistema gubernativo imperante. Ya sé, excelentísimo señor, que en el régimen parlamentario, el poder del Ministro, que es el de la Corona, tiene limitaciones; que no es el gobierno de una voluntad, sino que el gobierno se ejerce por la conciliación de muchas voluntades, y que en ciertas ocasiones es necesaria alguna concesión recíproca; pero la justicia exige que los derechos legítimos, que la libertad honesta, que los sagrados intereses del Cristianismo queden siempre a salvo, y el país, y los representantes de la nación y la opinión sensata en masa tienen inclinación natural a seguir al hombre público, de criterio recto y sereno, y de convicciones firmes. Las estrellas fijas son los centros del movimiento sideral, y en el orden de las ideas los criterios convencidos y sólidos son, en definitiva, los que fijan y determinan la opinión de los de-

más hombres; y como sé que V. E. es hombre de cristianas creencias, sin duda su criterio prevalecerá sobre las opiniones movedizas, irreflexivas y apasionadas, en ninguna manera hijas de la buena voluntad y del estudio, y desvanecerá la preocupación antirreligiosa con su firme prudencia.

Con este motivo, excelentísimo señor, le saluda afectuosamente y se le ofrece Capellán y

S. q. l. b. l. m.,

† José, Obispo de Vich

Vich, 15 de febrero de 1902.

ÍNDEX

APÈNDIXS A «LA TRADICIÓ CATALANA» 7

De «La Iglésia i el Regionalisme» 7
De «Influència moralitzadora del Regionalisme» . . 10
«Le Régime moderne» 16
De «Els Jocs Florals i les corrents maçòniques» . . 21

L'ERNEST RENAN I EN POMPEU GENER 23

CONSIDERACIONS SOCIOLÒGIQUES SOBRE EL REGIONALISME 36
Apèndixs:

La llengua regional en el temple 95
Contradiccions del senyor Almirall 96
Més sobre l'Almirall 101
La pràctica del regionalisme 102
Consideracions socials i polítiques sobre el regionalisme 103
Oposició entre l'esperit sistemàtic i l'esperit regional 113
Caràcter romà de l'esperit català 114
Impossibilitat de restaurar el poble català . . . 114

EN ROCABERTI I EN BOSSUET 116

ESTÈTIQUES 175

La poesia de la vida 175

La força de la poesia 185
La fe i la poesia 204
De la fruïció artística 216
De l'infinit i del límit en l'art 257
Del verb artístic 293
Llei de l'art 333
Ofici espiritual de l'art 373
La glorificació de l'art del pagès 404
La belleza en la vida social 406
Apèndix: Notes d'art 425

LA FORMACIÓ DEL CARÀCTER 492
Apèndix: Minutes originals de la formació del caràcter 592

EL HOMBRE MUTILADO POR LA ESCUELA NEUTRA . . . 618

ALEGATO EN DEFENSA DE LA LIBERTAD DE LA VIDA RELIGIOSA 660
Apèndix: Carta al Excmo. Sr. Ministro de Gracia y Justicia sobre reformas eclesiásticas 700

BIBLIOTECA
ABAT
OLIBA

Darrers volums publicats:

17. JAUME ROURA, **Ramon Martí d'Eixalà i el seu temps**. 1980. 397 pp.
18. VICENÇ GUARNER, **L'aixecament militar a Catalunya i la guerra civil**. 1980. 394 pp., 41 làmines.
19. **Actes del V Col·loqui de Llengua i Literatura Catalanes**. Andorra 1979. 1980. 684 pp.
20. VALERI SERRA I BOLDÚ, **Calendari Folklòric d'Urgell**. 1981. 440 pp.
21. **Tous mil anys d'història**. 1981. 434 pp., 29 làmines.
22. ENRIC JARDÍ, **Francesc Macià, president de Catalunya**. 1981. 462 pp., 20 làmines.
23. PERE BOHIGAS, **Aportació a l'estudi de la literatura catalana**. 1982. 450 pp.
24. **Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica**. 1982. 490 pp.
25. FRANCESC DE B. MOLL, **Textos i estudis medievals**. 1982. 356 pp.
26. CARLES GERHARD, **Comissari de la Generalitat a Montserrat (1936-1939)**. 1982. 890 pp.
27. **Contribució a la història de l'Església catalana**. Homenatge a mossèn Joan Bonet i Baltà. 1983. 412 pp.
28. L. MONREAL/J. BARRACHINA, **El castell de Llinars del Vallès**. 1983. 336 pp., 52 làmines.
29. MONTSERRAT BADIA I CARDÚS, **Estudi lingüístic de la metàfora en Màrius Torres**. 1983. 594 pp.
30. **Actes del Tercer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica**. (Toronto, 1982). 1983. 336 pp.
31. **Actes del Sisè Col·loqui internacional de Llengua i Literatura Catalanes**. Roma, 28 setembre-2 octubre 1982. 1983. 528 pp.
32. **Miscel·lània Fort i Cogul (Història monàstica catalana i Història del Camp de Tarragona)**. 1984. 322 pp.
33. **Història i antropologia a la memòria d'Àngel Palerm**. 1984. 528 pp., 12 làmines.
34. JOAN BONET I BALTÀ, **L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença**. 1984. 776 pp., 43 làmines.
35. JORDI RUBIÓ I BALAGUER, **Història de la literatura catalana, I**. 1984.
36. JOSEP TORRAS I BAGES, **Obres completes**, vol. I. 720 pàgines.
37. JORDI RUBIÓ I BALAGUER, **Ramon Llull i el lul·lisme**. 1985. 464 pp.
38. ALBERT BALCELLS. **Rafael Campalans, Socialisme català**. 1985. 448 pp.
39. JOSEP TORRAS I BAGES. **Obres completes**, vol. II.
40. JORDI RUBIÓ I BALAGUER. **Història de la literatura catalana, II**. 268 pp.
41. CONXITA MIR. **Lleida (1890-1936): Caciquisme polític i lluita electoral**. 780 pp., quadres estadístics, mapes i 37 il·lustracions.
42. JORDI RUBIÓ I BALAGUER. **Vida española en la época gótica**.
43. **Actes del IV Col·loqui d'estudis catalans a Nord-Amèrica**.